T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

ERZİNCAN İLİ CAMİ MİMARİSİ

FUNDA NALDAN

SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI

CİLT - 1

HAZİRAN 2016

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

ERZİNCAN İLİ CAMİ MİMARİSİ

FUNDA NALDAN

SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI

CİLT - 2

HAZİRAN 2016

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

ERZİNCAN İLİ CAMİ MİMARİSİ

Funda NALDAN

DOKTORA TEZİ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HAZİRAN 2016

Funda NALDAN tarafından hazırlanan "Erzincan İli Cami Mimarisi" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından ~~OY BİRLİĞİ~~ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Sanat Tarihi Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Zeki İBRAHİMGİL
Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~
.....

Başkan : Prof. Dr. Halit ÇAL
Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu ~~onaylıyorum~~/onaylamıyorum
.....

Üye : Prof. Dr. Nurşen ÖZKUL FINDIK
Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~
.....

Üye : Prof. Dr. Abdülkadir DÜNDAR
Türk ve İslam Sanatları Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~
.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Rüstem BOZER
Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~
.....

Tez Savunma Tarihi: 03/06/2016

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
Prof. Dr. Suna BAŞAK
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

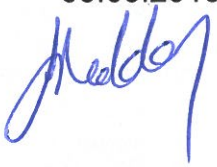
Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Funda NALDAN

03.06.2016

ERZİNCAN İLİ CAMİ MİMARİSİ

(Doktora Tezi)

Funda NALDAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Haziran 2016

ÖZET

Erzincan hakkında şimdiye kadar yapılan çalışmalar daha çok tarih, coğrafya, sosyal ve kültürel hayat üzerine yoğunlaşmış, merkez ve ilçelerden birkaçı dışında Türk mimarisi ele alınmamıştır. Erzincan merkez hakkında 20 hurufat defterinde 1691- 1834 yılları arasında 120 cami, 130 mescid, Üzümlü (Cimin)'de 1706- 1834 tarihleri arasında 4 cami, Kemaliye (Eğin)'de 21 defterde 1630-1833 tarihleri arasında 78 cami ve 12 mescid, Kemah'ta 7 defterde 1681-1821 tarihleri arasında 40 adet cami ve 12 adet mescid, Refahiye (Gercanis)'de 1426- 1771 tarihleri arasında 35 cami ve 1 adet mescid ve Tercan'da 12 defterde 1696-1829 tarihleri arasında 25 cami ve 6 adet mescidin adı geçmektedir. Ilıç ilçesi, Osmanlı Dönemi'nde Kemaliye'ye bağlı köy olduğundan ilçenin ismi, Kemaliye hurufat defterlerinde geçmektedir. Bu ilçede 1754-1830 tarihleri arasında 1 adet caminin olduğunu öğrenmekteyiz. Kemaliye ilçesine bağlı bazı köy isimleri, Kemaliye hurufat defterlerinde olmayıp Arabgir hurufat defterlerinden taranmıştır. Hurufat kayıtlarında Erzincan ili genelinde toplam 301 adet cami ve 160 adet mescidin ismine rastlanmaktadır. Toplamda 461 cami-mescidden farklı adlarla yazılan 28 yapıyı çıkardığımızda geriye 433 cami-mescid kalmaktadır. Bu kayıtlarda adı geçen camilerden 38 tanesi ayaktadır. Bunlardan da kayıtlarda daha erken tarihli olan günümüze gelebilen 13 cami 18.- 19. yy. larda yeniden yapılmıştır. Diğer 59 cami de 15 yy. – 20.yy.başları arasında inşa edilmiştir. Geriye kalan 395 yapı genellikle depremlerden ve az da olsa tahribatlardan dolayı yıkılmıştır. Mevcut 72 yapıdan 4 tanesi kubbe ile geri kalan 68 tanesi düz ahşap tavanla örtülüdür. 1 cami yıkılmış haldedir. Yapılarda ağırlıklı alçı ve ahşap süsleme vardır. Bunun yanı sıra kalem işi, taş süsleme görülmekle birlikte sadece Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)'nde de çini süsleme mevcuttur. Çevrede bulunan malzemeyle yapılar inşa edilmiştir. Ağırlıklı olarak taş ve ahşap malzemenin yanı sıra tuğla, kerpiç kullanılmıştır. Erzincan, Akkoyunlu ve Osmanlı mimarisini taşrada ustaların kendi yetenekleri ile camiler yapması ve günümüze gelemeyen camilerin de şaşırtıcı özellikleri ile önemli bir şehir olduğunu göstermektedir.

Bilim Kodu : 2.261

Anahtar Kelimeler : Erzincan, cami, hurufat defteri, mimari.

Sayfa Adedi : 1000

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet Zeki İBRAHİMGİL

ERZINCAN PROVINCE MOSQUE ARCHITECTURE

(Ph. D. Thesis)

Funda NALDAN

GAZI UNIVERSITY

INSTITUDE OF SOCIAL SCIENCES

June 2016

ABSTRACT

Until today, studies about Erzincan have been mostly focused on history, geography, social and cultural life, only a few besides the center and districts are about Turkish architecture. In 20 registry books of the city center of Erzincan there are 120 mosques and 130 prayer rooms from 1691-1834, a total of 4 mosques in Üzümlü (Cimin) from 1706-1834, 78 mosques and 12 prayer rooms in 21 registry books of Kemaliye (Eğin) from 1630-1833, 40 mosques and 12 prayer rooms in 7 registry books of Kemah from 1681-1821, 35 mosques and 1 prayer room in Refahiye (Gercanis) from 1426-1771 and a total of 25 mosques and 6 prayer rooms in 12 registry books of Tercan from 1696-1829. Since the district Ilıç was a village connected to Kemaliye during the time of the Ottoman Empire, the name of the district was extracted from the Kemaliye case book. We learn that there was 1 mosque from 1745-1830 in this district. Some village names connected to the district of Kemaliye couldn't be found in the registry book of Kemaliye but were gathered from registry books of Arabgir. A total of 301 mosques and 160 prayer rooms are present in the registry books of the whole province or Erzincan. When we take out 28 structures of the 461 mosques-prayer rooms, which names are repeated, we are left with 433 mosques-prayer rooms. 38 of those mosques found in the records are still standing. 13 of those mosques, dated earlier in the registration, have been renovated in the 18th-19th centuries. The other 59 mosques were built at the beginning of the 15th-20th centuries. The remaining 395 structures were demolıshed during earthquakes or destroyed. 4 of the present 72 structures are covered by a dome whereas 68 of them have flat wooden ceilings. 1 mosque has been destroyed. The structures mainly have plaster and wood ornamentations. Besides that we can also see pencil work and stone decorations and only the Kiremitçi Mustafa Ağa Mosque (Orta Mosque) has tile decorations. The structures were built with materials available in the region. Besides stone and wood they also used bricks and puddled clay. The Ag Qoyunlu and Ottoman craftsmen created a regional style in architecture with their skills and it can be understood that Erzincan is an important city with the amazing features of the mosques, which didn't make it until today.

Science Code : 2.261

Keywords : Erzincan, mosque, registry book, architecture.

Page Number : 1000

Supervisor : Prof. Dr. Mehmet Zeki İBRAHİMGİL

TEŞEKKÜR

Erzincan ilinde camilerin gerek mimari gerekse de süsleme özelliklerine değinen birkaç genel bilimsel yayının dışında ayrıntılı olarak ele alındığı hiçbir yayın bulunmamaktadır. Erzincan il sınırları içerisinde bulunan Akkoyunlu ve Osmanlı döneminde inşa edilmiş camilerin tespitinin yapılması, her birinin ayrıntılı olarak ele alınması bu konudaki eksikliğin tamamlanmasına katkı sağlayacaktır.

Bu konudaki eksikliği gidermek amacı ile engin bilgilerini paylaşarak beni bu çalışmaya yönlendiren, bana zaman ayırarak tezimi büyük sabırla okuyan, çeşitli kurumlarla görüşmemi sağlayan tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Mehmet Zeki İBRAHİMGİL'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Arşiv belgelerinin, kitabelerin okunması ve günümüz Türkçesi'ne çevrilmesinde engin bilgilerini ve zamanını esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e, tez süresince değerli görüşleri ile Sayın Prof. Dr. Halit ÇAL'a, Prof. Dr. Abdülkadir DÜNDAR'a, Prof. Dr. Nurşen ÖZKUL FINDIK'a, arazi çalışmasında eserlerin rölövesini almamda yardımcı olan maddi-manevi hiçbir fedakarlıktan kaçınmayarak bana destek olan eşim Sabri CİMİNLİ'ye, beni yetiştiren ve üzerimde emeği olan babam merhum Fuat NALDAN, tez sürecinde beni motive eden ve her türlü sıkıntımı paylaştığım annem Sefa NALDAN ve kardeşlerime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam süresince her türlü yardımlarını esirgemeyen Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv ve Yapı İnşaat Abide İşleri Daire Başkanlıklarına, Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Bölge Müdürlüğüne, Erzincan İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv

ABSTRACT v

TEŞEKKÜR vi

İÇİNDEKİLER vii

TABLOLARIN LİSTESİ xvi

ÇİZİMLERİN LİSTESİ xviii

FOTOĞRAFLARIN LİSTESİ xxiii

KISALTMALAR lxx

1. GİRİŞ 1

2. ERZİNCAN İLİNİN COĞRAFİ KONUMU VE TÜRK DÖNEMİ TARİHİ 15

2.1. Erzincan Şehrinin Coğrafi Konumu 15

2.2. Erzincan İlinin Türk Dönemi Tarihi 16

2.3. İlçe Merkezlerinin Tarihi Dokusu ve Topografik Özellikleri 22

2.4. Erzincan ile İlgili Seyahatnameler 28

3. ERZİNCAN İLİ AKKOYUNLU - OSMANLI DÖNEMİ CAMİLERİ (KATALOG) 31

3.1. Günümüze Ulaşan Camiler 31

3.1.1. Erzincan Merkez İlçe Köylerindeki Camiler 31

3.1.1.1. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi 31

3.1.1.2. Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi 40

3.1.1.3. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi 45

3.1.1.4. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi 50

3.1.1.5. Geçid Köyü Camisi 57

3.1.1.6. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi 64

Sayfa

3.1.1.7. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi 72
3.1.1.8. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi 78
3.1.1.9. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi..... 85
3.1.1.10. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi 93
3.1.1.11. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi..... 100
3.1.1.12. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi..... 105
3.1.1.13. Yaylabaşı (Kiğ) Köyü Yukarı Mahalle Camisi..... 113
3.1.2. Çayırlı İlçesindeki Camiler..... 119
3.1.2.1. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi..... 119
3.1.3. Ilıç İlçesindeki Camiler 135
3.1.3.1. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi..... 135
3.1.4. Kemah İlçesindeki Camiler..... 147
3.1.4.1. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi)..... 147
3.1.4.2. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi 156
3.1.4.3. Derebaşı Mahallesi (Yukarı Mahalle) Camisi..... 163
3.1.4.4. Gülabi Bey Camisi 169
3.1.4.5. Karşıbağ Camisi..... 190
3.1.4.6. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi 195
3.1.4.7. Mektepönü Mahallesi Camisi..... 205
3.1.4.8. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi 216
3.1.4.9. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi (Karga Camisi) 225
3.1.4.10. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi..... 232
3.1.4.11. Soğukpınar Mahallesi Camisi 240
3.1.4.12. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi..... 253
3.1.4.13. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi).... 263
3.1.5. Kemaliye İlçesindeki Camiler 277

Sayfa

3.1.5.1. Adak (Pat) Köyü Camisi 277
3.1.5.2. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi 282
3.1.5.3. Apçağa Köyü Camisi..... 291
3.1.5.4. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi 303
3.1.5.5. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi 316
3.1.5.6. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi 326
3.1.5.7. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi . 331
3.1.5.8. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi (Tapur Camisi) 338
3.1.5.9. Bahçe Mahallesi Camisi..... 344
3.1.5.10. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi 356
3.1.5.11. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi 370
3.1.5.12. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi 376
3.1.5.13. Boylu (Hinge) Köyü Camisi 381
3.1.5.14. Buğdaypınar (Tirnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi 388
3.1.5.15. Çevlik Camisi 398
3.1.5.16. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi 405
3.1.5.17. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi 416
3.1.5.18. Embiya Bey Camisi..... 424
3.1.5.19. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi 438
3.1.5.20. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi..... 448
3.1.5.21. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi)..... 459
3.1.5.22. Hacı Mehmet Ağa Camisi (Koçan Mahallesi Camisi)..... 473
3.1.5.23. Hacı Yusuf Camisi 482
3.1.5.24. İhsaniye Camisi..... 487
3.1.5.25. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi..... 494
3.1.5.26. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi..... 503

Sayfa

3.1.5.27. Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi 518

3.1.5.28. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi 523

3.1.5.29. Ocak Köyü Eski Camisi 534

3.1.5.30. Orta Camisi (Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi) 540

3.1.5.31. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi 563

3.1.5.32. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi 581

3.1.5.33. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi 593

3.1.5.34. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi 603

3.1.5.35. Vanlizâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi 613

3.1.5.36. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi 624

3.1.5.37. Yeşilyamaç (Geşo) Köyü İbrahim Ağa Camisi 632

3.1.5.38. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi 642

3.1.5.39. Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi 657

3.1.5.40. Zülfikar Ağa Camisi (Taşdibi Camisi) 662

3.1.6. Refahiye İlçesindeki Camiler 676

3.1.6.1. Hacı Mehmet Ağa Camisi 676

3.1.7. Tercan İlçesindeki Camiler 688

3.1.7.1. Edebük Köyü Camisi 688

3.1.7.2. Mama Hatun Camisi (Tercan Ulu Camisi) 695

3.1.8. Üzümlü İlçesindeki Camiler 708

3.1.8.1. Hacı Abdülbaki Camisi 708

3.2. Günümüzde Olmayan Ancak Belgeleriyle Mimarisi Hakkında Bilgi Sahibi Olduğumuz Camiler 715

3.2.1. Akkoyunlu Camisi (Akkoyun Sultan Camisi) 715

3.2.2. Çukurköyü Camisi 717

Sayfa

3.2.3. Gerek Gerek Camisi 719
3.2.4. Gülabi Bey Camisi (Ulu Cami) 721
3.2.5. Gülabi Mescidi 725
3.2.6. Hacı Mahinur Camisi 727
3.2.7. Halilullah Camisi 729
3.2.8. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) 730
3.2.9. Kale Camisi 741
3.2.10. Kurşunlu Camisi 743
3.2.11. Tahta Camisi 744

4. HURUFAT KAYITLARINDA ADI GEÇEN CAMİ VE MESCİDLER 749

4.1. Hurufat Defterlerine Göre Erzincan Merkez Kazasındaki Cami ve Mescidler 749

4.2. Hurufat Defterlerine Göre Kemaliye (Eğin) Ve Ilıç Kazasındaki Cami ve Mescidler 770

4.3. Hurufat Defterlerine Göre Kemah Kazasındaki Cami ve Mescidler 777

4.4. Hurufat Defterlerine Göre Refahiye (Gercanis) Kazasındaki Cami ve Mescidler 781

4.5. Hurufat Defterlerine Göre Tercan Kazasındaki Cami ve Mescidler 783

5. HURUFAT KAYITLARI DIŞINDA BAŞKA ARŞİV BELGELERİ VE YAYINLARDA KAYDI GEÇEN CAMİ VE MESCİDLER 787

6. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA 799

6.1. Plan Tipleri 799

6.1.1. Kare Planlılar 799

6.1.1.1. Kubbe ile Örtülü Camiler 799

6.1.1.1.1. Tek Kubbeli Camiler 799

6.1.1.2. Çatı İle Örtülü Düz Ahşap Tavanlı Camiler 802

6.1.1.2.1. Tek mekanlı plan tipi 803

Sayfa

6.1.1.2. 2. Mihraba paralel iki sahınlı plan tipi 804
6.1.1.2.3. Mihraba dik iki sahınlı plan tipi 805
6.1.1.2.4. Mihraba dik üç sahınlı plan tipi 806
6.1.2. Dikdörtgen Planlılar 807
6.1.2.1. Kubbe ile Örtülü Camiler 808
6.1.2.1.1. Kuzey yöne doğru bölünmüş kubbeli plan tipi 808
6.1.2.1.2. Doğu-batı yönlerine doğru bölünmüş kubbeli plan tipi 813
6.1.2.2. Çatı ile Örtülü Düz Ahşap Tavanlı Camiler 814
6.1.2.2.1. Tek mekanlı plan tipi 816
6.1.2.2.2. Mihraba dik iki sahınlı plan tipi 817
6.1.2.2.3. Mihraba dik üç sahınlı plan tipi 818
6.1.2.2.4. Mihraba dik beş sahınlı plan tipi 823
6.1.2.2.5. Mihraba paralel iki sahınlı plan tipi 824
6.1.2.2.6. Mihraba paralel üç sahınlı plan tipi 825
6.1.3. Altıgen Planlılar 827
6.2. Mimari Elemanlar 828
6.2.1.Cephe Düzenleri 828
6.2.2. Minareler 843
6.2.3. Son Cemaat Yerleri 850
6.2.4. Mahfiller 856
6.2.5. Minberler 859
6.2.6. Mihraplar 867
6.2.7. Vaaz Kürsüleri 874
6.3. Yapı Elemanları 878
6.3.1. Tavanlar 878
6.3.2. Duvarlar 879

Sayfa

6.3.3. Kemerler 880
6.3.4. Kubbeler 885
6.3.5. Paye, Sütun, Sütun Başlıkları 886
6.3.6. Tonozlar 888
6.3.7. Tromp ve Pandantifler 889
6.4. Malzeme Ve Teknik 890
6.4.1. Ahşap 890
6.4.2. Alçı 890
6.4.3. Metal 891
6.4.4. Kerpiç 891
6.4.5. Mermer 891
6.4.6. Taş 891
6.4.7. Tuğla 894
6.5. Süsleme 894
6.5.1. Malzemeye Göre 894
6.5.1.1. Ahşap Süsleme 894
6.5.1.2. Alçı Süsleme 902
6.5.1.3. Çini Süsleme 902
6.5.1.4. Kalem İşi Süsleme 903
6.5.1.5. Taş Süsleme 906
6.5.2. Türüne Göre 907
6.5.2.1. Bitkisel Süsleme 907
6.5.2.1.1. “C” ve “S” kıvrımı 908
6.5.2.1.2. Çelenk 909
6.5.2.1.3. Çiçekli kabara motifi 910
6.5.2.1.4. Karanfil 910

Sayfa

6.5.2.1.5. Kıvrık Dallar ve Yapraklar 910
6.5.2.1.6. Lale 911
6.5.2.1.7. Palmet 913
6.5.2.1.8. Papatya 913
6.5.2.1.9. Servi 915
6.5.2.2. Geometrik Süsleme 918
6.5.2.2.1. Baklava 919
6.5.2.2.2. Balık sırtı 919
6.5.2.2.3. Kabara 919
6.5.2.2.4. Kare 920
6.5.2.2.5. Madalyon 920
6.5.2.2.6. Mühr-ü Süleyman 920
6.5.2.2.7. Örgü 922
6.5.2.2.8. Sekizgen 922
6.5.2.2.9. Üçgen 922
6.5.2.2.10. Yıldız 923
6.5.2.3. Nesneli Süsleme 926
6.5.2.3.1. Ay-yıldız 927
6.5.2.3.2. Güneş 927
6.5.2.3.3. Çarkıfelek 927
6.5.2.3.4. Hilal 928
6.5.2.3.5. İbrik 928
6.5.2.3.6. Perde 928
6.5.2.3.7. Kandil 929
6.5.2.3.8. Yelpaze 929
6.5.2.3.9. Vazodan Çıkarak Natürmort Oluşturan Dal ve Çiçekler ... 930

Sayfa

6.5.2.4. Mimari Elemanlı Süslemeler 933
6.5.2.4.1. Sütunce 933
6.5.2.4.2. Mukarnas ve İstiridye Kavsara 934
7. SONUÇ 937
KAYNAKÇA 943
EKLER 957
EK – 1. Kemah Kalesi Bey Camisi Restitüsyon Çalışması 958
EK – 2. Erzincan ve Tercan Minyatürü 960
EK – 3. Haritalarda Gösterilen Mevcut Camiler 962
Ek – 4. 1939 Erzincan Şehir Haritası 966
EK – 5. Erzincan'da Yıllara Göre Cami-Mescid Dağılımı 968
EK – 6. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Listesi 972
EK – 7. Hurufat Kayıtlarından Örnekler 979
EK – 8. Vakfiye Örnekleri 994
ÖZGEÇMİŞ 1000

TABLOLARIN LİSTESİ

Tablo **Sayfa**

Tablo 6. 1. Kare planlı tek kubbeli plan tiplerinden örnekler 802

Tablo 6. 2. Kare planlı tek mekanlı plan tiplerinden örnekler 804

Tablo 6. 3. Kare planlı mihraba paralel iki sahınlı plan tipleri..... 805

Tablo 6. 4. Kare planlı mihraba dik iki sahınlı plan tipleri 806

Tablo 6. 5.Kare planlı mihraba dik üç sahınlı plan tipleri 807

Tablo 6. 6. Dikdörtgen planlı kuzey yönde doğru bölünmüş plan tipleri..... 812

Tablo 6.7. Dikdörtgen planlı doğu-batı yönlerine doğru bölünmüş kubbeli plan tipleri 814

Tablo 6. 8. Dikdörtgen planlı tek mekanlı plan tipleri 817

Tablo 6. 9. Dikdörtgen planlı mihraba dik iki sahınlı plan tipleri 818

Tablo 6. 10. Dikdörtgen planlı mihraba dik üç sahınlı plan tipleri..... 821

Tablo 6. 11. Dikdörtgen planlı mihraba dik beş sahınlı plan tipleri..... 823

Tablo 6. 12. Dikdörtgen planlı mihraba paralel iki sahınlı plan tipleri 825

Tablo 6. 13. Dikdörtgen planlı mihraba paralel üç sahınlı plan tipleri 827

Tablo 6.14. Erzincan camileri cephe düzenlemelerinden örnekler 836

Tablo 6.15. Erzincan camileri girişlerinden örnekler 842

Tablo 6. 16. Erzincan camileri minarelerinden örnekler..... 848

Tablo 6. 17. Erzincan camileri son cemaat yerlerinden örnekler 854

Tablo 6. 18. Erzincan camileri mahfillerinden örnekler 858

Tablo 6. 19. Erzincan camileri minberlerinden örnekler..... 865

Tablo 6. 20. Erzincan camileri mihraplarından örnekler..... 872

Tablo 6. 21.Erzincan camileri vaaz kürsülerinden örnekler 877

Tablo 6. 22. Erzincan camilerinde görülen kemerlerden örnekler..... 882

Tablo 6.23. Erzincan camileri kubbe elemanlarından örnekler 886

Tablo 6.24. Erzincan camilerinde paye, sütun, sütun başlıklarından örnekler .. 887

Tablo **Sayfa**

Tablo 6.25. Erzincan camilerinde tonoz 888

Tablo 6.26. Erzincan camileri tromp ve pandantif geçiş elemanlarından örnekler 889

Tablo 6.27. Erzincan camileri kapı kanatlarından örnekler 898

Tablo 6. 28. Erzincan camileri tavan göbeklerinden örnekler 901

Tablo 6.29. Erzincan camilerinde görülen bitkisel süslemelerden örnekler 916

Tablo 6.30. Erzincan camilerinde görülen geometrik süslemelerden örnekler.. 924

Tablo 6.31. Erzincan camilerinde görülen nesneli süslemelerden örnekler 931

Tablo 6.32. Erzincan camilerinde görülen mimari elemanlı süslemelerden örnekler 935

ÇİZİMLERİN LİSTESİ

Çizim **Sayfa**

Çizim 3.1. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi planı 32
Çizim 3.2. Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi planı 41
Çizim 3.3. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi planı 46
Çizim 3.4. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi planı 51
Çizim 3.5. Geçid Köyü Camisi planı 58
Çizim 3.6. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi planı 65
Çizim 3.7. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi planı 73
Çizim 3.8. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi planı 79
Çizim 3.9. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi planı 86
Çizim 3.10. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi planı 94
Çizim 3.11. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi planı 101
Çizim 3.12. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi planı 106
Çizim 3.13. Yaylabaşı (Kiği) Köyü Yukarı Mahalle Camisi planı 114
Çizim 3.14. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi planı 122
Çizim 3.15. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi planı 136
Çizim 3.16. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi planı 148
Çizim 3.17. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi planı 157
Çizim 3.18. Derebaşı Mahallesi Camisi planı 164
Çizim 3.19. Gülabi Bey Camisi planı 174
Çizim 3.20. Karşıbağ Camisi planı 192
Çizim 3.21. Hacı Timur Abdullah Camisi planı 197
Çizim 3.22. Mektepönü Mahallesi Camisi planı 206
Çizim 3.23. Mektepönü Mahallesi Camisi A-A Kesiti 207
Çizim 3.24. Mektepönü Mahallesi Camisi güney cephesi 209
Çizim 3.25. Mektepönü Mahallesi Camisi batı cephesi 210

Çizim **Sayfa**

Çizim 3.26. Hacı Osman Camisi planı 217

Çizim 3.27. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi planı 226

Çizim 3.28. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi planı 233

Çizim 3.29. Soğukpınar Mahallesi Camisi planı 241

Çizim 3.30. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi planı 254

Çizim 3.31. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) planı.... 264

Çizim 3.32. Adak (Pat) Köyü Camisi planı 279

Çizim 3.33. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi planı 284

Çizim 3.34. Apçağa Köyü Camisi planı 293

Çizim 3.35. Apçağa Köyü Camisi minare kesiti ve cephe görünüşü 293

Çizim 3.36. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi planı 305

Çizim 3.37. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi doğu cephesi..... 307

Çizim 3.38. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi güney cephesi..... 308

Çizim 3.39. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi planı 318

Çizim 3.40. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi planı 327

Çizim 3.41. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi planı 332

Çizim 3.42. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi planı..... 339

Çizim 3.43. Bahçe Mahallesi Camisi planı..... 345

Çizim 3.44. Bahçe Mahallesi Camisi 2008 yılı rölöve projesi A-A Kesiti 345

Çizim 3.45. Bahçe Mahallesi Camisi 2008 yılı rölöve projesi B-B kesiti..... 346

Çizim 3.46. Bahçe Mahallesi Camisi 2008 yılı rölöve projesi C-Ckesiti 346

Çizim 3.47. Bahçe Mahallesi Camisi 2008 yılı rölöve projesi D-D Kesiti..... 346

Çizim 3.48. Bahçe Mahallesi Camisi 2008 yılı rölöve projesi batı cephesi 347

Çizim 3.49. Bahçe Mahallesi Camisi 2008 yılı rölöve projesi güney cephesi.... 348

Çizim 3.50. Bahçe Mahallesi Camisi 2008 yılı rölöve projesi kuzey cephesi 349

Çizim **Sayfa**

Çizim 3.51. Bahçe Mahallesi Camisi 2008 yılı rölöve projesi doğu cephesi 350
Çizim 3.52. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi planı 360
Çizim 3.53. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi kesiti 360
Çizim 3.54. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi doğu cephesi 362
Çizim 3.55. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi güney cephesi 363
Çizim 3.56. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi batı cephesi 364
Çizim 3.57. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi kuzey cephesi 365
Çizim 3.58. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi planı 371
Çizim 3.59. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi planı 377
Çizim 3.60. Boylu (Hinge) Köyü Camisi planı 384
Çizim 3.61. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi planı 390
Çizim 3.62. Çevlik Camisi planı 399
Çizim 3.63. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi planı 408
Çizim 3.64. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi planı 418
Çizim 3.65. Embiya Bey Camisi planı 426
Çizim 3.66. Embiya Bey Camisi 2010 yılı rölöve projesi A-A kesiti 426
Çizim 3.67. Embiya Bey Camisi 2010 yılı rölöve projesi B-B kesiti 427
Çizim 3.68. Embiya Bey Camisi 2010 yılı rölöve projesi kuzey cephesi 429
Çizim 3.69. Embiya Bey Camisi 2010 yılı rölöve projesi doğu cephesi 430
Çizim 3.70. Embiya Bey Camisi 2010 yılı rölöve projesi güney cephesi 431
Çizim 3.71. Embiya Bey Camisi 2010 yılı rölöve projesi batı cephesi 432
Çizim 3.72. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi planı 440
Çizim 3.73. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi planı 450
Çizim 3.74. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) planı 461
Çizim 3.75. Hacı Mehmet Ağa Camisi planı 474
Çizim 3.76. Hacı Yusuf Camisi planı 483

Çizim **Sayfa**

Çizim 3.77. İhsaniye Camisi planı 488

Çizim 3.78. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi planı 495

Çizim 3.79. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi planı 505

Çizim 3.80. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi batı cephesi 505

Çizim 3.81. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi doğu cephesi 505

Çizim 3.82. Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi planı 519

Çizim 3.83. Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi planı 525

Çizim 3.84. Ocak Köyü Eski Camisi planı 535

Çizim 3.85. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi planı 542

Çizim 3.86. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi A-A Kesiti 543

Çizim 3.87. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi B-B kesiti 543

Çizim 3.88. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi güney cephesi 547

Çizim 3.89. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi doğu cephesi 548

Çizim 3.90. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kuzey cephesi 549

Çizim 3.91. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi planı 565

Çizim 3.92. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi planı 583

Çizim 3.93. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi planı 595

Çizim 3.94. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi planı 605

Çizim 3.95. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi A-A Kesiti 605

Çizim 3.96. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi güney cephesi 607

Çizim 3.97. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi planı 615

Çizim 3.98. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi planı 625

Çizim 3.99. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi planı 635

Çizim 3.100. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi planı 645

Çizim **Sayfa**

Çizim 3.101. Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi planı 659

Çizim 3.102. Zülfikar Ağa Camisi planı 664

Çizim 3.103. Zülfikar Ağa Camisi A-A Kesiti 665

Çizim 3.104. Zülfikar Ağa Camisi B-B Kesiti 665

Çizim 3.105. Zülfikar Ağa Camisi kuzey cephesi 667

Çizim 3.106. Zülfikar Ağa Camisi batı cephesi 668

Çizim 3.107. Zülfikar Ağa Camisi güney cephesi 669

Çizim 3.108. Zülfikar Ağa Camisi doğu cephesi 671

Çizim 3.109. Zülfikar Ağa Camisi minaresi kesiti ve cephe görünüşü 672

Çizim 3.110. Hacı Mehmet Ağa Camisi planı 678

Çizim 3.111. Edebük Köyü Camisi planı 689

Çizim 3.112. Mama Hatun Camisi planı 696

Çizim 3.113. Hacı Abdülbaki Camisi planı 709

Çizim 6.1. Apçağa Köyü Camisi minare görünüşü ve kesiti 844

FOTOĞRAFLARIN LİSTESİ

Foto **Sayfa**

Foto 3.1. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi düz ahşap tavanı 32

Foto 3.2. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi doğu cephesi 33

Foto 3.3. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi güney cephesi 34

Foto 3.4. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi batı cephesi 34

Foto 3.5. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi kuzey cephesi..... 35

Foto 3.6. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi iç mekanı 35

Foto 3.7. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi iç mekanı 35

Foto 3.8. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi iç mekanı 36

Foto 3.9. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi iç mekanı 36

Foto 3.10. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi ahşap yastık üzerindeki süsleme 37

Foto 3.11. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi ahşap taşıyıcı üzerindeki süsleme 37

Foto 3.12. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi ahşap taşıyıcı üzerindeki süsleme 38

Foto.3.13. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi ahşap yastık üzerindeki süsleme 38

Foto.3.14. Bayırbağ Köyü Haci Abdulbaki Ağa Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi..... 40

Foto.3.15. Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi düz ahşap tavanı 42

Foto.3.16. Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi batı cephesi 42

Foto.3.17. Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi güneybatı cephesi..... 43

Foto.3.18.Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi kuzey cephesi 43

Foto 3.19. Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi İç mekanı 44

Foto 3.20. Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi iç mekanı 44

Foto 3.21. Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi İç mekanı 44

Foto.3.22. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi düz ahşap tavanı 46

Foto **Sayfa**

Foto.3.23. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi güney cephesi 47
Foto.3.24. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi batı cephesi..... 47
Foto 3.25. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi kuzeybatı cephesi 48
Foto 3.26. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi iç mekanı Foto 25Foo 26 48
Foto.3.27. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi iç mekanı..... 49
Foto.3.28. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi iç mekanı..... 49
Foto.3.29. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi minberi 49
Foto 3.30. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi düz ahşap tavanı 51
Foto.3.31. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi düz ahşap tavanı 52
Foto.3.32. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi doğu cephesi 53
Foto.3.33. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi batı yönden görünüş..... 53
Foto.3.34. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi kuzey cephesi..... 54
Foto.3.35. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi İç mekanı..... 55
Foto.3.36. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi minberi..... 55
Foto.3.37. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi iç mekanı 56
Foto.3.38. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi iç mekanı 56
Foto.3.39. Geçid Köyü Camisi düz ahşap tavanı..... 59
Foto.3.40. Geçid Köyü Camisi doğu cephesi..... 59
Foto.3.41. Geçid Köyü Camisi batı cephesi..... 60
Foto.3.42. Geçid Köyü Camisi güney cephesi..... 60
Foto.3.43. Geçid Köyü Camisi kuzey cephesi 60
Foto.3.44. Geçid Köyü Camisi, kuzey cephe harim kapısı 61
Foto.3.45. Geçid Köyü Camisi iç mekanı..... 61
Foto.3.46. Geçid Köyü Camisi mihrabı 61
Foto.3.47. Geçid Köyü Camisi iç mekanı..... 62
Foto.3.48. Geçid Köyü Camisi minberi 62

Foto **Sayfa**

Foto.3.49. Geçid Köyü Camisi mihrap süslemesi 63
Foto.3.50. Geçid Köyü Camisi minber süslemesi 63
Foto.3.51. Geçid Köyü Camisi minber süslemesi 63
Foto.3.52. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi düz ahşap tavanı 65
Foto.3.53. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi doğu cephesi 66
Foto.3.54. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi güney cephesi 66
Foto.3.55. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi kuzey cephesi 67
Foto.3.56. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi iç mekanı 68
Foto.3.57. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi iç mekanı 68
Foto.3.58. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi iç mekanı 68
Foto.3.59. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi minberi 69
Foto.3.60. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi minber süslemeleri 69
Foto.3.61. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi minber süslemeleri 70
Foto.3.62. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi minber süslemeleri 70
Foto.3.63. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi düz ahşap tavanı 73
Foto.3.64. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi kuzeydoğu cephesi 74
Foto.3.65. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü güneydoğu cephesi 74
Foto.3.66. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi kuzey cephesi 75
Foto.3.67. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi iç mekanı 75
Foto.3.68. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi iç mekanı 76
Foto.3.69. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi minberi 76
Foto.3.70. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi minber süslemeleri 77
Foto.3.71. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi minber süslemeleri 77
Foto.3.72. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi minber süslemeleri 78
Foto.3.73. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi düz ahşap tavanı 80
Foto.3.74. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi güney cephesi 81

Foto **Sayfa**

Foto.3.75. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi batı cephesi..... 81
Foto.3.76. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi doğu cephesi..... 81
Foto.3.77. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi kuzey cephesi 82
Foto.3.78. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi son cemaat yeri..... 82
Foto.3.79. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi son cemaat yeri, mihrabiyesi 82
Foto.3.80. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi iç mekanı 83
Foto.3.81. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi iç mekanı 83
Foto.3.82. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi minberi 84
Foto.3.83. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi ahşap tavanı..... 86
Foto.3.84. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi kuzey cephesi 88
Foto.3.85. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi güneybatı cephesi 88
Foto.3.86. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi batı cephesi..... 88
Foto.3.87. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi doğu cephesi..... 89
Foto.3.88. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi iç mekanı..... 89
Foto.3.89. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi iç mekanı..... 90
Foto.3.90. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi iç mekanı..... 90
Foto.3.91. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi iç mekanı..... 90
Foto.3.92. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi minberi 91
Foto.3.93. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi minberi 91
Foto.3.94. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi minberi 92
Foto.3.95. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi mihrap kavsarası..... 92
Foto.3.96. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi düz ahşap tavanı 95
Foto.3.97. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi doğu cephesi 96
Foto.3.98. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi güney cephesi..... 96
Foto.3.99. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi kuzeydoğu cephesi 96
Foto.3.100. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi son cemaat yeri 97

Foto **Sayfa**

Foto.3.101. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi iç mekanı 98

Foto.3.102. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi iç mekanı 98

Foto.3.103. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi mihrabı 98

Foto.3.104. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi taşıyıcı direk üzerindeki süsleme 99

Foto.3.105. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi mihrabı 99

Foto.3.106. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi düz ahşap tavanı 101

Foto.3.107. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi kuzeybatı cephesi 103

Foto.3.108. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi güney cephesi 103

Foto.3.109. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi kuzey cephesi 103

Foto.3.110. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi iç mekanı 104

Foto.3.111. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi iç mekanı 104

Foto.3.112. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi iç mekanı 104

Foto.3.113. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi, düz ahşap tavanı 107

Foto.3.114. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi güneydoğu cephesi 108

Foto.3.115. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi batı cephesi 108

Foto.3.116. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi kuzeydoğu cephesi 108

Foto.3.117. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi kuzey cephesi 109

Foto.3.118. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi harim giriş kapısı . 109

Foto.3.119. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi minaresi 109

Foto.3.120. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi iç mekanı 110

Foto.3.121. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi iç mekanı 110

Foto.3.122. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi iç mekanı 111

Foto.3.123. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi mihrabı 111

Foto.3.124. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi minberi 111

Foto **Sayfa**

Foto.3.125. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi minber süslemeleri 112

Foto.3.126. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi minber süslemeleri 112

Foto.3.127. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi minber kapısı 112

Foto.3.128. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi minber süslemesi 113

Foto.3.129. Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi tavanı 115

Foto.3.130. Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi doğu cephesi 116

Foto.3.131. Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi güney cephesi 116

Foto.3.132. Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi batı cephesi 117

Foto.3.133. Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi kuzey cephesi..... 117

Foto.3.134. Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi iç mekanı 118

Foto.3.135. Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi iç mekanı 118

Foto.3.136. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu yöndeki mektep kapısının üzerindeki kitabesi 120

Foto.3.137. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi Doğu yöndeki mektep kapısının arka yüzündeki kitabe..... 120

Foto.3.138. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi mihrap nişi üzerinde bulunan kitabesi 121

Foto.3.139. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi düz ahşap tavanı 122

Foto.3.140. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi düz Ahşap tavanı 123

Foto.3.141. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu cephesi 124

Foto.3.142. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi Doğu cephesinin taşıntı yapan bölümü 124

Foto.3.143. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu cephesi 124

Foto.3.144. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi güney cephesi 125

Foto.3.145. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi güneydoğu cephesi 125

Foto.3.146. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi batı cephesi 125

Foto **Sayfa**

Foto.3.147. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi batı cephesi 126

Foto.3.148. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi batı cephesi 126

Foto.3. 149. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi kuzeydoğu cephesi..... 127

Foto.3.150. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi kuzey cephesi..... 127

Foto.3.151. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu cephesi, odaların dıştan görünüşü 128

Foto.3.152. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu yöndeki mektep 128

Foto.3.153. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu yöndeki mektep 128

Foto.3.154. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi batı yöndeki mektep 129

Foto.3.155. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi harim kapısı 129

Foto.3.156. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi iç mekanı 130

Foto.3.157. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi mihrabı 130

Foto.3.158. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi minberi..... 131

Foto.3.159. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi İç mekanı..... 131

Foto.3.160. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi İç mekanı..... 132

Foto.3.161. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu yöndeki mektep kapısı 133

Foto.3.162. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu yöndeki mektep kapısı 133

Foto.3.163. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu yöndeki mektep kapısı 133

Foto.3.164. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi Ahşap kirişler üzerindeki süslemeler..... 134

Foto.3.165. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi mahfil balkonunun alt kısmındaki süslemeler 134

Foto.3.166. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi son cemaat yerine giriş kapısı üzerindeki inşa kitabesi 136

Foto.3.167. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi harim tavanı 137

Foto.3.168. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi son cemaat yeri ahşap tavanı 137

Foto **Sayfa**

Foto.3.169. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi güney cephesi 138
Foto.3.170. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi batı cephesi 139
Foto.3.171. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi kuzey cephesi..... 139
Foto.3.172. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi doğu cephesi 140
Foto.3.173. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi doğu cephesi 140
Foto.3.174. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi son cemaat yeri kapısı 140
Foto.3.175. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi son cemaat yeri 141
Foto.3.176. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi son cemaat yeri 141
Foto.3.177. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi harim kapısı..... 142
Foto.3.178. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi minaresi..... 142
Foto.3.179. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi iç mekanı 143
Foto.3.180. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi iç mekanı 144
Foto.3.181. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi iç mekanı 144
Foto.3.182. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi minberi 144
Foto.3.183. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi doğu cephedeki kapı süslemesi 145
Foto.3.184. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi minber süslemesi 146
Foto.3.185. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi minber süslemesi 146
Foto.3.186. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi minberi 146
Foto.3.187. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi ahşap tavanı..... 148
Foto.3.188. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi doğu cephesi..... 149
Foto.3.189. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi güney cephesi 150
Foto.3.190. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi güneybatı cephesi 150
Foto.3.191. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi batı cephesi..... 150
Foto.3.192. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi batı cephesi..... 151
Foto.3.193. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi kuzey cephesi 151
Foto.3.194. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi son cemaat yeri..... 152

Foto **Sayfa**

Foto.3.195. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi özgün minaresi 152
Foto.3.196. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi iç mekanı 153
Foto.3.197. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi iç mekanı 154
Foto.3.198. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi iç mekanı 154
Foto.3.199. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi minberi 154
Foto.3.200. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi ahşap süslemesi 155
Foto.3.201. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi minber kapısı 155
Foto.3.202. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi ahşap tavanı 158
Foto.3.203. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi doğu cephesi ... 159
Foto.3.204. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi güney cephesi . 159
Foto.3.205. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi batı cephesi 159
Foto.3.206. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi kuzey cephesi . 160
Foto.3.207. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi harim kapısı 160
Foto.3.208. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi iç mekanı 161
Foto.3.209. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi iç mekanı 161
Foto.3.210. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi iç mekanı 161
Foto.3.211. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi iç mekanı 161
Foto.3.212. Derebaşı Mahallesi Camisi ahşap tavanı 164
Foto.3.213. Derebaşı Mahallesi Camisi doğu cephesi 165
Foto.3.214. Derebaşı Mahallesi Camisi güney cephesi 165
Foto.3.215. Derebaşı Mahallesi Camisi güneybatı cephesi 166
Foto.3.216. Derebaşı Mahallesi Camisi batı cephesi 166
Foto.3.217. Derebaşı Mahallesi Camisi kuzey cephesi 166
Foto.3.218. Derebaşı Mahallesi Camisi iç mekanı 167
Foto.3.219. Derebaşı Mahallesi Camisi iç mekanı 167
Foto.3.220. Derebaşı Mahallesi Camisi iç mekanı 167

Foto.3.221. Derebaşı Mahallesi Camisi mihrabı 168
Foto.3.222. Derebaşı Mahallesi Camisi minberi 168
Foto.3.223. Gülabibey Camisi doğu cephesinin üzerindeki kitabesi 170
Foto.3.224. Gülabibey Camisi doğu cephesinin kuzey ucundaki kitabesi..... 171
Foto.3.225. Gülabibey Camisi harim giriş kapısının sağ tarafındaki kitabesi 172
Foto.3.226. Gülabibey Camisi harime giriş kapısının üzerindeki kitabe 173
Foto.3.227. Gülabibey Camisi mihrap üzerindeki kitabesi 173
Foto.3.228. Gülabibey Camisi harim ahşap tavanı 175
Foto.3.229. Gülabibey Camisi harim ahşap tavanı 175
Foto.3.230. Gülabibey Camisi son cemaat yeri tavanı 176
Foto.3.231. Gülabibey Camisi doğu cephesi 177
Foto.3.232. Gülabibey Camisi doğu cepheden harime açılan kapısı 177
Foto.3.233. Gülabibey Camisi güney cephesi 177
Foto.3.234. Gülabibey Camisi güney cephesi 178
Foto.3.235. Gülabibey Camisi güneybatı cephesi 178
Foto.3.236. Gülabibey Camisi batı cephesi 178
Foto.3.237. Gülabibey Camisi kuzeybatı cephesi..... 179
Foto.3.238. Gülabibey Camisi kuzey cephesi..... 179
Foto.3.239. Gülabibey Camisi son cemaat yeri 180
Foto.3.240. Gülabibey Camisi son cemaat yeri 180
Foto.3.241. Gülabibey Camisi son cemaat yeri, harim kapısı..... 181
Foto.3.242. Gülabibey Camisi harim kapısı 181
Foto.3.243. Gülabibey Camisi minaresi..... 182
Foto.3.244. Gülabibey Camisi son cemaat yerinde bulunan minare kaidesi 182
Foto.3. 245. Gülabibey Camisi iç mekanı 183
Foto.3.246. Gülabibey Camisi iç mekanı 183
Foto.3.247. Gülabibey Camisi iç mekanı 183

Foto **Sayfa**

Foto.3.248. Gülabibey Camisi mihrabı 184
Foto.3.249. Gülabibey Camisi minberi..... 185
Foto.3.250. Gülabibey Camisi mahfili 185
Foto.3.251. Gülabibey Camisi mihrap süslemeleri 186
Foto.3.252. Gülabibey Camisi harim tavan süslemeleri..... 187
Foto.3.253. Karşıbağ Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi..... 191
Foto.3.254. Karşıbağ Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi..... 191
Foto.3.255. Karşıbağ Camisi harim tavanı 192
Foto.3.256. Karşıbağ Camisi doğu cephesi..... 193
Foto.3.257. Karşıbağ Camisi güney cephesi..... 193
Foto.3.258. Karşıbağ Camisi batı cephesi..... 194
Foto.3.259. Karşıbağ Camisi kuzey cephesi 194
Foto.3.260. Karşıbağ Camisi iç mekanı..... 195
Foto.3.261. Karşıbağ Camisi mihrabı 195
Foto.3.262. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi..... 196
Foto.3.263. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi harim ahşap tavanı 197
Foto.3.264. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi son cemaat yeri ahşap tavanı..... 198
Foto.3.265. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi kuzeydoğu cephesi 199
Foto.3.266. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi doğu cephesi... 199
Foto.3.267. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi güney cephesi 199
Foto.3.268. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi güneydoğu cephesi 200
Foto.3.269. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi batı cephesi..... 200
Foto.3.270. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi kuzey cephesi . 201

Foto **Sayfa**

Foto.3.271. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi son cemaat yerinden harim kapısı 201

Foto.3.272. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi son cemaat yeri 202

Foto.3.273. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi iç mekanı 202

Foto.3.274. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi iç mekanı 203

Foto.3.275. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi mihrabı 203

Foto.3.276. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi minberi 204

Foto.3.277. Mektepönü Mahallesi Camisi mihrap yanındaki şamdan kitabesi.. 205

Foto.3.278. Mektepönü Mahallesi Camisi genel görünüşü 206

Foto.3.279. Mektepönü Mahallesi Camisi harim ahşap tavanı 207

Foto.3.280. Mektepönü Mahallesi Camisi ahşap tavanı destekleyen taşıyıcı ... 208

Foto.3.281. Mektepönü Mahallesi Camisi doğu cephesi 209

Foto.3.282. Mektepönü Mahallesi Camisi doğu cephesi 209

Foto.3.283. Mektepönü Mahallesi Camisi güneybatı cephesi 210

Foto.3.284. Mektepönü Mahallesi Camisi güney cephesi 210

Foto.3.285. Mektepönü Mahallesi Camisi batı cephesi 211

Foto.3.286. Mektepönü Mahallesi Camisi batı cephesi 211

Foto.3.287. Mektepönü Mahallesi Camisi kuzeyden görünüşü 211

Foto.3.288. Mektepönü Mahallesi Camisi iç mekanı 212

Foto.3.289. Mektepönü Mahallesi Camisi iç mekanı 212

Foto.3.290. Mektepönü Mahallesi Camisi mihrabı 213

Foto.3.291. Mektepönü Mahallesi Camisi iç mekanı 213

Foto.3.292. Mektepönü Mahallesi Camisi minberi 214

Foto.3.293. Mektepönü Mahallesi Camisi ahşap taşıyıcılar üzerindeki süsleme 214

Foto.3.294. Mektepönü Mahallesi Camisi ahşap taşıyıcılar üzerindeki süsleme 215

Foto **Sayfa**

Foto.3.295. Mektepönü Mahallesi Camisi mihrap üzerindeki süslemeler 215

Foto.3.296. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi 217

Foto.3.297. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi harim ahşap tavanı 218

Foto.3.298. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi güney cephesi 219

Foto.3.299. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi batı cephesi..... 219

Foto.3.300. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi kuzey cephesi 220

Foto.3.301. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi doğu cephesi..... 220

Foto.3.302. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi güneydoğu cephesi..... 221

Foto.3.303. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi doğu cepheden son cemaat yerine açılan kapısı..... 221

Foto.3.304. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi son cemaat yerinin kuzey duvarından harime açılan kapı 222

Foto.3.305. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi iç mekanı..... 222

Foto.3.306. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi iç mekanı..... 223

Foto.3. 307. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi mihrabı 223

Foto.3.308. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi iç mekanı..... 224

Foto.3.309. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi mahfili..... 224

Foto.3.310. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi mihrap süslemesi 225

Foto.3.311. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi doğu cephesi 228

Foto.3.312. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi güney cephesi..... 228

Foto.3.313. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi kuzeydoğu cephesi 229

Foto.3.314. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi kuzey cephesi 229

Foto.3.315. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi kuzey cephede harim kapısı . 229

Foto.3.316. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi iç mekanı (güney yönden)..... 230

Foto.3.317. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi iç mekanı (kuzey yönden) 230

Foto **Sayfa**

Foto.3.318. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi iç mekanı (doğu yönden) 230

Foto.3.319. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi mihrabı..... 231

Foto.3.320. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi..... 232

Foto.3.321. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi ahşap tavanı .. 234

Foto.3.322. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi kuzeybatı cephesi..... 235

Foto.3.323. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi batı cephesi ... 235

Foto.3.324. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi güney cephesi 236

Foto.3.325. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi harim kapısı ... 236

Foto.3.326. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi iç mekanı 237

Foto.3.327. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi iç mekanı 237

Foto.3.328. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi mihrabı..... 238

Foto.3.329. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi minberi..... 238

Foto.3.330. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi minber süslemesi..... 239

Foto.3.331. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi mihrap süslemesi..... 239

Foto.3.332. Soğukpınar Mahallesi Camisi mihrap üstündeki kitabe 240

Foto.3.333. Soğukpınar Mahallesi Camisi harim ahşap tavanı..... 242

Foto.3.334. Soğukpınar Mahallesi Camisi mektep odasının ahşap tavanı 242

Foto 3. 335. Soğukpınar Mahallesi Camisi doğu cephesi..... 243

Foto.3.336. Soğukpınar Mahallesi Camisi güneydoğu cephesi 243

Foto.3.337. Soğukpınar Mahallesi Camisi kuzey cephesi 244

Foto.3.338. Soğukpınar Mahallesi Camisi kuzeydoğu cephesi 244

Foto.3.339. Soğukpınar Mahallesi Camisi kuzey cephesi 245

Foto.3.340. Soğukpınar Mahallesi Camisi son cemaat yeri..... 245

Foto **Sayfa**

Foto.3.341. Soğukpınar Mahallesi Camisi harim kapısı 245
Foto.3.342. Soğukpınar Mahallesi Camisi mektep odası mihrabı 246
Foto.3.343. Soğukpınar Mahallesi Camisi mektep odası 246
Foto.3.344. Soğukpınar Mahallesi Camisi iç mekanı 247
Foto.3.345. Soğukpınar Mahallesi Camisi iç mekanı 247
Foto.3.346. Soğukpınar Mahallesi Camisi mihrabı 248
Foto.3.347. Soğukpınar Mahallesi Camisi minberi 248
Foto.3.348. Soğukpınar Mahallesi Camisi mahfili 249
Foto.3.349. Soğukpınar Mahallesi Camisi vaaz kürsüsü 249
Foto.3.350. Soğukpınar Mahallesi Camisi mihrap süslemesi 250
Foto.3.351Soğukpınar Mahallesi Camisi minber süslemesi 250
Foto.3.352. Soğukpınar Mahallesi Camisi vaaz kürsüsü 251
Foto.3.353. Soğukpınar Mahallesi Camisi mihrap süslemesi 251
Foto.3.354. Soğukpınar Mahallesi Camisi minber kapısı süslemesi 252
Foto.3.355. Soğukpınar Mahallesi Camisi mihrap süslemesi 252
Foto.3.356. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi harim kapısı üzerindeki tamir kitabesi 254
Foto.3.357. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi harim ahşap tavanı 255
Foto.3.358. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi doğu cephesi 256
Foto.3.359. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi güney cephesi 256
Foto.3.360. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi batı cephesi 257
Foto.3.361. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi kuzey cephesi 257
Foto.3.362. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi kuzey cephesi 258
Foto.3.363. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi harim kapısı 258
Foto.3.364. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi iç mekanı 259
Foto.3.365. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi iç mekanı 259

Foto **Sayfa**

Foto.3.366. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi minberi 260

Foto.3.367. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi vaaz kürsüsü..... 260

Foto.3.368. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi ahşap yastık üzerindeki süsleme 261

Foto.3.369. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi minber kapısı 262

Foto.3.370. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi vaaz kürsüsündeki süsleme 262

Foto.3.371. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) ahşap kiriş üzerindeki yazı..... 263

Foto.3.372. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) harim ahşap tavanı 265

Foto.3.373. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) son cemaat yeri tavanı..... 265

Foto.3.374. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) doğu cephesi 266

Foto.3.375. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) doğu cephesi 266

Foto.3.376. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) güney cephesi 267

Foto.3.377. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) batı cephes 267

Foto.3.378. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) batı cephesi 267

Foto.3.379. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) kuzey cephesi..... 268

Foto.3.380. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) kuzeydoğu cephesi..... 268

Foto.3.381. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) son cemaat yeri..... 269

Foto.3.382. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) harim kapısı 269

Foto.3.383. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) minaresi 269

Foto **Sayfa**

Foto3.384. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) iç mekanı 270

Foto.3.385. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) iç mekanı 270

Foto.3.386. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) mihrabı 271

Foto.3.387. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) iç mekanı 271

Foto.3.388. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) mahfili 272

Foto.3.389. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) tavan kirişindeki süsleme 272

Foto.3.390. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) tavan kirişindeki süsleme 273

Foto.3.391. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) tavan kirişindeki süsleme 273

Foto.3.392. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) tavan kirişindeki süsleme 274

Foto.3.393. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) ahşap taşıyıcı üzerindeki süsleme 274

Foto.3.394. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) ahşap taşıyıcı üzerindeki süsleme 274

Foto.3.395. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) mihrap süslemesi 275

Foto.3.396. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) tavan kirişindeki süsleme 275

Foto.3.397. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) tavan kirişindeki süsleme 275

Foto.3.398. Adak (Pat) Köyü Camisi harim kapısı üzerindeki tamir kitabesi 278

Foto.3.399. Adak (Pat) Köyü Cami'nin doğusunda yer alan köy odasındaki kitabe 278

Foto.3.400. Adak (Pat) Köyü Camisi doğu cephesi 280

Foto.3.401. Adak (Pat) Köyü Camisi kuzey cephesi 280

Foto **Sayfa**

Foto.3.402. Adak (Pat) Köyü camisi minaresi 281
Foto.3.403. Adak (Pat) Köyü Camisi iç mekanı 281
Foto.3.404. Adak (Pat) Köyü Camisi iç mekanı 281
Foto.3.405. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi çeşme kitabesi 283
Foto.3.406. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi düz ahşap tavanı 284
Foto.3.407. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi doğu cephesi 285
Foto.3.408. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi kuzeydoğu cephesi 285
Foto.3.409. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi minaresi 286
Foto.3.410. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi iç mekanı 287
Foto.3.411. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi mihrabı 287
Foto3.412. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi minberi 288
Foto.3.413. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi iç mekanı 288
Foto.3.414. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi minber kapısı 289
Foto.3.415. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi ahşap yastık üzerindeki süslemesi 289
Foto.3.416. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi mihrap bordüründeki süslemesi 290
Foto.3.417. Apçağa Köyü Camisi harim kapısı üzerindeki kitabe 291
Foto.3.418. Apçağa Köyü Camisi düz ahşap tavanı 294
Foto.3.419. Apçağa Köyü Camisi güneydoğu cephesi 295
Foto.3.420. Apçağa Köyü Camisi doğu cephesi 295
Foto.3.421. Apçağa Köyü Camisi güneybatı cephesi 296
Foto.3.422. Apçağa Köyü Camisi kuzey cephesi ve son cemaat yeri 297
Foto.3.423. Apçağa Köyü Camisi kuzey cephesi ve son cemaat yeri 297
Foto.3.424. Apçağa Köyü Camisi minaresi 298
Foto.3.425. Apçağa Köyü Camisi iç mekanı 298
Foto.3.426. Apçağa Köyü Camisi mihrabı 299

Foto **Sayfa**

Foto.3.427. Apçağa Köyü Camisi minberi 299

Foto.3.428. Apçağa Köyü Camisi iç mekanı 300

Foto.3.429. Apçağa Köyü Camisi minberi 301

Foto.3.430. Apçağa Köyü Camisi minber aynalık süslemelerinden detay 301

Foto.3.431. Apçağa Köyü Camisi mihrap süslemelerinden detay 302

Foto.3.432. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi 304

Foto.3.433. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi harim düz ahşap tavanı 306

Foto.3.434. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi doğu cephesi 307

Foto.3.435. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi güney cephesi..... 308

Foto.3.436. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi güneydoğu cephesi 309

Foto.3.437. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi kuzeybatı cephesi..... 309

Foto.3.438. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi son cemaat yerine giriş kapısı 310

Foto.3.439. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi son cemaat yeri..... 310

Foto.3.440. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi harim kapısı 311

Foto.3.441. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi minaresi 311

Foto.3.442. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi iç mekanı 312

Foto.3.443. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi iç mekanı 312

Foto.3.444. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi özgün minberi..... 313

Foto.3.445. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi iç mekanı 314

Foto.3.446. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi iç mekanı 314

Foto.3.447. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi mihrap süslemeleri. 315

Foto.3.448. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi mihrap süslemeleri. 315

Foto **Sayfa**

Foto.3.449. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi çeşme üzerindeki kitabe..... 317

Foto.3.450. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi düz ahşap tavanı..... 318

Foto.3.451. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi güney cephesi..... 319

Foto.3.452. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi batı cephesi..... 320

Foto.3.453. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi son cemaat yerine açılan kapı 320

Foto.3.454. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi son cemaat yeri..... 321

Foto.3.455. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi harim kapısı 321

Foto.3.456. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi son cemaat yeri mihrabiyesi..... 322

Foto.3.457. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi minaresi 322

Foto.3.458. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi iç mekanı..... 323

Foto.3.459. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi mihrabı 323

Foto.3.460. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi minberi 324

Foto.3.461. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi iç mekanı..... 324

Foto.3.462. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi mihrap kavsarası..... 325

Foto.3.463. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi harim kapısı üzerindeki kitabe 326

Foto.3.464. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi düz ahşap tavanı..... 327

Foto.3.465. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi doğu cephesi 328

Foto.3.466. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi güney cephesi..... 328

Foto.3.467. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi batı cephesi..... 329

Foto.3.468. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi kuzey cephesi 329

Foto.3.469. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi iç mekanı 330

Foto.3.470. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi iç mekanı 330

Foto.3.471. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi iç mekanı 330

Foto.3.472. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi iç mekanı 331

Foto **Sayfa**

Foto.3.473. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi ahşap tavanı 333

Foto.3.474. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi doğu cephesi 334

Foto.3.475. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi doğu cephesi 334

Foto.3.476. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi güney cephesi..... 334

Foto.3.477. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi batı cephesi 335

Foto 3. 478. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi kuzey cephesi 335

Foto.3.479. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi minaresi 336

Foto.3.480. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi iç mekanı 336

Foto.3.481. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi iç mekanı 337

Foto.3.482. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi süslemesi..... 337

Foto.3.483. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi kapısı üzerindeki inşa kitabesi..... 339

Foto.3.484. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi doğu cephesi 341

Foto.3.485. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi doğu cepheden görünüş..... 341

Foto.3.486. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi kuzey cepheden görünüş 341

Foto.3.487. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi Özgün minaresi 342

Foto.3.488. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi İç mekanı (doğu yönden)..... 343

Foto.3.489. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi İç mekanı (batı yönden)..... 343

Foto.3.490. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi İç mekanı (güney yönden)... 343

Foto.3.491. Bahçe Mahallesi Camisi çeşme kitabesi..... 344

Foto.3.492. Bahçe Mahallesi Camisi batı cephesi..... 348

Foto **Sayfa**

Foto.3.493. Bahçe Mahallesi Camisi güney cephesi 348

Foto.3.494. Bahçe Mahallesi Camisi kuzey cephesi 349

Foto.3.495. Bahçe Mahallesi Camisi doğu cephesi 350

Foto.3.496. Bahçe Mahallesi Camisi Son cemaat yeri 351

Foto.3.497. Bahçe Mahallesi Camisi Son cemaat yeri 352

Foto.3.498. Bahçe Mahallesi Camisi Son cemaat yeri özgün mihrabiyesi..... 352

Foto.3.499. Bahçe Mahallesi Camisi Son cemaat yeri 352

Foto.3.500. Bahçe Mahallesi Camisi Özgün minaresi 353

Foto.3.501. Bahçe Mahallesi Camisi iç mekanı 353

Foto.3.502. Bahçe Mahallesi Camisi iç mekanı 354

Foto.3.503. Bahçe Mahallesi Camisi özgün minberi..... 354

Foto.3.504. Bahçe Mahallesi Camisi iç mekanı 355

Foto.3.505. Bahçe Mahallesi Camisi Mihrabiye alınlığındaki süslemesi..... 355

Foto.3.506. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi avlu kapısı üzerindeki kitabeler 357

Foto.3.507. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi avlu kapısı üzerinde en soldaki inşa kitabesi..... 357

Foto.3.508. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi Harim kapısı üzerindeki tamir kitabesi 358

Foto.3.509. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi avlu kapısı üzerinde ortadaki tamir kitabesi..... 358

Foto 3. 510. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi avlu kapısı üzerinde sağdaki tamir kitabesi 359

Foto.3.511. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi kubbesi 361

Foto.3.512. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi kubbesi 361

Foto.3.513. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi doğu cephesi..... 363

Foto.3.514. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi güney cephesi..... 364

Foto.3.515. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi batı cephesi..... 365

Foto **Sayfa**

Foto.3.516. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi kuzey cephesi 366

Foto.3.517. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi son cemaat yerine giriş 366

Foto.3.518. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi harim kapısı 367

Foto.3.519. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi minaresi 367

Foto.3.520. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi iç mekanı..... 369

Foto.3.521. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi iç mekanı..... 369

Foto.3.522. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi iç mekanı..... 369

Foto.3.523. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi iç mekanı..... 369

Foto.3.524. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi minber süslemesi 370

Foto.3.525. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi düz ahşap tavanı . 372

Foto.3.526. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi doğu cephesi 373

Foto.3.527. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi kuzey cephesi..... 373

Foto.3.528. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi güney cephesi 374

Foto.3.529. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi minaresi..... 374

Foto.3.530. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi iç mekanı 375

Foto.3.531. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi iç mekanı 375

Foto.3.532. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi minare şerefe korkuluğundaki süslemeden detay 376

Foto.3.533. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi düz ahşap tavanı..... 378

Foto.3.534. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi kuzey cephesi 379

Foto.3.535. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi doğu cephesi..... 379

Foto.3.536. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi batı cephesi..... 379

Foto.3.537. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi minaresi 380

Foto.3.538. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi iç mekanı..... 380

Foto **Sayfa**

Foto.3.539. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi iç mekanı 380

Foto.3.540. Boylu (Hinge) Köyü Camisi giriş üzerindeki kitabeler 382

Foto.3.541. Boylu (Hinge) Köyü Camisi Son cemaat yeri kapısı üzerindeki inşa kitabesi 382

Foto.3.542. Boylu (Hinge) Köyü Camisi Son cemaat yeri kapısı üzerindeki tamir kitabesi 383

Foto.3.543. Boylu (Hinge) Köyü Camisi kuzey cephesi 385

Foto.3.544. Boylu (Hinge) Köyü Camisi doğu cephesi 385

Foto.3.545. Boylu (Hinge) Köyü Camisi harim kapısı 386

Foto.3.546. Boylu (Hinge) Köyü Camisi son cemaat yeri 386

Foto.3.547. Boylu (Hinge) Köyü Camisi iç mekanı 387

Foto.3.548. Boylu (Hinge) Köyü Camisi iç mekanı 387

Foto.3.549. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi 389

Foto.3.550. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi minare kaidesindeki tamir kitabesi 389

Foto.3.551. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi düz ahşap tavanı 391

Foto.3.552. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi doğu cephesi 392

Foto.3.553. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi güney cephesi 392

Foto.3.554. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi batı cephesi 393

Foto.3.555. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi kuzey cephesi 393

Foto.3.556. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi son cemaat yeri .. 394

Foto.3.557. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi harim kapısı 394

Foto.3.558. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi minare kaidesi 395

Foto.3.559. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi minaresi 395

Foto.3.560. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi iç mekanı 396

Foto.3.561. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi iç mekanı 397

Foto.3.562. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi iç mekanı 397

Foto **Sayfa**

Foto. 3.563. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi mihrabı 397

Foto.3.564. Çevlik Camisi çeşme üzerindeki kitabe 398

Foto.3.565. Çevlik Camisi düz ahşap tavanı 399

Foto.3.566. Çevlik Camisi kuzey cephesi 400

Foto.3.567. Çevlik Camisi güney cephesi..... 401

Foto.3.568. Çevlik Camisi batı cephesi 401

Foto.3.569. Çevlik Camisi harim kapısı 401

Foto.3.570. Çevlik Camisi minaresi 402

Foto.3.571. Çevlik Camisi iç mekanı 403

Foto.3.572. Çevlik Camisi minberi 403

Foto.3.573. Çevlik Camisi iç mekanı 403

Foto.3.574. Çevlik Camisi mihrabı 404

Foto.3.575. Çevlik Camisi mihrap bordüründeki süslemeden detay 404

Foto.3.576. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi harim kapısı üzerindeki kitabe 406

Foto.3.577. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi çeşme üzerindeki kitabesi..... 407

Foto.3.578. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi ahşap tavanı 408

Foto.3.579. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi doğu cephesi ... 410

Foto.3.580. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi güney cephesi.. 410

Foto.3.581. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi kuzey cephesi .. 410

Foto.3.582. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi batı cephesi 411

Foto.3.583. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi son cemaat yeri kapısı 411

Foto.3.584. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi son cemaat yeri..... 412

Foto.3.585. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi harim kapısı (son cemaat yeri)..... 412

Foto **Sayfa**

Foto.3.586. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi iç mekanı 413

Foto.3.587. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi iç mekanı 414

Foto.3.588. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi iç mekanı 414

Foto.3.589. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi mihrabı..... 414

Foto.3.590. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi mihrap süslemesi 415

Foto.3.591. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi minber kapısı üzerindeki süslemesi 415

Foto.3.592. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi mihrap üstündeki taç süsleme..... 416

Foto.3.593. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi güneybatı köşede yer alan inşa kitabesi..... 417

Foto.3.594. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi harim kapısı üzerindeki kitabe..... 417

Foto.3.595. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi düz ahşap tavanı..... 418

Foto.3.596. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi batı cephesi..... 419

Foto.3.597. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi güney cephesi..... 420

Foto.3.598. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi son cemaat yeri (güney yönden)... 420

Foto.3.599. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi son cemaat yeri (batı yönden)..... 421

Foto.3.600. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi son cemaat yeri (kuzey yönden) ... 421

Foto.3.601. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi harim kapısı 421

Foto.3.602. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi minaresi 422

Foto.3.603. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi iç mekanı (doğu yönden) 423

Foto.3.604. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi iç mekanı (kuzey yönden) 423

Foto.3.605. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi iç mekanı(güney yönden)..... 423

Foto.3.606. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi minberi 423

Foto.3.607. Embiya Bey Camisi, doğu duvar üzerindeki tamir kitabesi 425

Foto.3.608. Embiya Bey Camisi düz ahşap tavanı 427

Foto.3.609. Embiya Bey Camisi düz ahşap tavanı 428

Foto **Sayfa**

Foto.3.610. Embiya Bey Camisi kuzeydoğu cephesi 429

Foto.3.611. Embiya Bey Camisi doğu cephesi 430

Foto.3.612. Embiya Bey Camisi güneybatı cephesi 431

Foto.3.613. Embiya Bey Camisi batı cephesi 432

Foto.3.614. Embiya Bey Camisi Son cemaaat yerinden görünüş (batı yönden) 433

Foto.3.615. Embiya Bey Camisi Son cemaat yerinden görünüş (doğu yönden) 433

Foto.3.616. Embiya Bey Camisi harim kapısı 433

Foto.3.617. Embiya Bey Camisi minaresi 434

Foto.3.618. Embiya Bey Camisi iç mekanı 435

Foto.3.619. Embiya Bey Camisi iç mekanı 435

Foto.3.620. Embiya Bey Camisi minberi 435

Foto.3.621. Embiya Bey Camisi mihrabı 436

Foto.3.622. Embiya Bey Camisi harim kapısı üstündeki süsleme 436

Foto.3.623. Embiya Bey Camisi mihrap bordür süslemesi 437

Foto.3.624. Embiya Bey Camisi son cemaat yeri mihrabiye süslemesi 437

Foto.3.625. Embiya Bey Camisi mihrap köşesinde bulunan süsleme 437

Foto.3.626. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi son cemaat yeri kapısı üzerindeki inşa kitabesi 439

Foto.3.627. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi düz ahşap tavanı 441

Foto.3.628. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi batı cephesi 442

Foto.3.629. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi güneybatı cephesi 442

Foto.3.630. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi kuzeybatı cephesi, son cemaat yerine giriş 443

Foto.3.631. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi kuzey cephesi 443

Foto.3.632. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi son cemaat yeri kapısı 443

Foto.3.633. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi harim kapısı 444

Foto **Sayfa**

Foto.3.634. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi minaresi 444

Foto.3.635. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi iç mekanı 445

Foto.3.636. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi iç mekanı 446

Foto.3.637. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi mihrabı 446

Foto.3.638. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi minberi 446

Foto.3.639. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi mihrap süslemesi 447

Foto.3.640. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi mihrap süslemesi 447

Foto.3.641. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi Son cemaat yerine sökülerek konulmuş tamir kitabesi 449

Foto.3.642. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi düz ahşap tavanı 450

Foto.3.643. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi genel görünüş 451

Foto3.644. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi kuzey cephesi 452

Foto.3.645. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi kuzey cephesi giriş 452

Foto.3.646. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi yazlık mekanı 453

Foto.3.647. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi son cemaat yerine açılan kapı 453

Foto.3.648. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi minaresi 454

Foto.3.649. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi iç mekanı 454

Foto.3.650. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi iç mekanı 455

Foto.3.651. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi iç mekanı 455

Foto.3.652. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi mihrabı 455

Foto.3.653. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi minberi 456

Foto.3.654. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi vaaz kürsüsü 456

Foto.3.655. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi mihrap duvarındaki süslemeler 457

Foto.3.656. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi mihrap duvarındaki süslemeler 457

Foto.3.657. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi minber aynalığı 458

Foto.3.658. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi vaaz kürsüsü 458

Foto **Sayfa**

Foto.3.659. Hacı Ömer Efendi Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi.... 459

Foto.3.660. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) kubbesi..... 461

Foto.3.661. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) kubbesi..... 462

Foto.3.662. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) kuzeydoğu cephesi..... 463

Foto.3.663. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) güney cephesi ... 463

Foto.3.664. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) batı cephesi..... 464

Foto.3.665. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) batı cephesi..... 464

Foto.3.666. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) batı cephesi..... 464

Foto.3.667. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) kuzeybatı cephesi 465

Foto.3.668. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) kuzey cephesi.... 465

Foto.3.669. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) mihrabiyesi 466

Foto.3.670. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) son cemaat yeri . 467

Foto.3.671. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) son cemaat yeri doğu yönden görünüş 467

Foto.3.672. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) harim kapısı..... 467

Foto.3.673. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) minaresi..... 468

Foto.3.674. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) iç mekanı 468

Foto.3.675. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) mihrabı (yeni) 469

Foto.3.676. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) mihrabı 469

Foto.3.677. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) minberi..... 470

Foto.3.678. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) iç mekanı 470

Foto.3.679. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) özgün mahfili 471

Foto.3.680. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) minare şerefesi..... 472

Foto.3.681. Hacı Mehmet Ağa Camisi düz ahşap tavanı..... 474

Foto.3.682. Hacı Mehmet Ağa Camisi kuzey cephesi 476

Foto **Sayfa**

Foto.3.683. Hacı Mehmet Ağa Camisi kuzeybatı cephesi 476
Foto.3.684. Hacı Mehmet Ağa Camisi batı cephesi 477
Foto.3.685. Hacı Mehmet Ağa Camisi harim kapısı 477
Foto.3.686. Hacı Mehmet Ağa Camisi minaresi 478
Foto.3.687. Hacı Mehmet Ağa Camisi iç mekanı 479
Foto.3.688. Hacı Mehmet Ağa Camisi mahfili 479
Foto.3.689. Hacı Mehmet Ağa Camisi iç mekanı 480
Foto.3.690. Hacı Mehmet Ağa Camisi mihrabı 480
Foto.3.691. Hacı Mehmet Ağa Camisi mihrap bordür süslemeleri 481
Foto.3.692. Hacı Mehmet Ağa Camisi minber kapısı üstündeki süsleme 481
Foto.3.693. Hacı Mehmet Ağa Camisi vaaz kürsüsü süslemesi 481
Foto.3.694. Hacı Yusuf Camisi kuzey cephesi 484
Foto.3.695. Hacı Yusuf Camisi kuzey cephesi 485
Foto.3.696. Hacı Yusuf Camisi iç mekanı 486
Foto.3.697. İhsaniye Camisi çeşme kitabesi 487
Foto.3.698. İhsaniye Camisi güney cephesi 489
Foto.3.699. İhsaniye Camisi batı cephesi 489
Foto.3.700. İhsaniye Camisi harim kapısı (batı cephe) 490
Foto.3.701. İhsaniye Camisi minaresi (yeni) 490
Foto.3.702. İhsaniye Camisi özgün minaresi 491
Foto.3.703. İhsaniye Camisi iç mekanı 492
Foto.3.704. İhsaniye Camisi iç mekanı 492
Foto.3.705. İhsaniye Camisi özgün mihrap ve minberi 492
Foto.3.706. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi düz ahşap tavanı 495
Foto.3.707. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi kuzeydoğu cephesi 497

Foto **Sayfa**

Foto.3.708. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi kuzey cephesi 497

Foto.3.709. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi son cemaat yeri 498

Foto.3.710. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi son cemaat yeri 498

Foto.3.711. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi harim kapısı 498

Foto.3.712. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi minaresi 499

Foto.3.713. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi iç mekanı 500

Foto.3.714. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi iç mekanı 500

Foto.3.715. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi iç mekanı 500

Foto.3.716. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi mihrabı 500

Foto.3.717. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi mihrap nişi süslemesi 501

Foto.3.718. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi harim kapısı kapı kanadı 502

Foto.3.719. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi mihrap çevresi süslemesi 502

Foto.3.720. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi Minare kapısı üzerindeki inşa kitabesi 504

Foto.3.721. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi düz ahşap tavanı (harim) 506

Foto.3.722. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi düz ahşap tavanı (Son cemaat yeri) 506

Foto.3.723. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi harim, düz ahşap tavanı 507

Foto.3.724. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi doğu cephesi restorasyon projesi 508

Foto **Sayfa**

Foto.3.725. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi doğu cephesi 508

Foto.3.726. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi son cemaat yeri (doğu cephe) 508

Foto.3.727. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi güneydoğu cephesi 509

Foto.3.728. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi kuzeybatı cephesi 509

Foto.3.729. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi batı cephesi 510

Foto.3.730. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi kuzeybatı cephesi 510

Foto.3.731. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi son cemaat yeri açık mekan 511

Foto.3.732. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi son cemaat yeri kapalı mekan 511

Foto.3.733. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi harim kapısı 512

Foto.3.734. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi minaresi 512

Foto.3.735. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi minaresi 513

Foto.3.736. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi iç mekanı .. 513

Foto.3.737. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi iç mekanı 513

Foto.3.738. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi iç mekanı 514

Foto.3.739. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi mihrabı 514

Foto.3.740. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi iç mekanı 515

Foto.3.741. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi minberi 515

Foto **Sayfa**

Foto.3.742. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi taşıyıcı aralarındaki yıldız süsleme 516

Foto.3.743. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi mihrap süslemesi 516

Foto.3.744. Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi ahşap tavanı 519

Foto.3.745. Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi güney cephesi 520

Foto.3.746. Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi mektebi 521

Foto.3.747. Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi iç mekanı 522

Foto.3.748. Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi iç mekanı 522

Foto.3.749. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi batı cephesindeki kitabeler ... 523

Foto.3.750. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi batı duvarda bulunan inşa kitabesi 524

Foto.3.751. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi batı duvarda bulunan tamir kitabesi 524

Foto.3.752. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi düz ahşap tavanı 526

Foto.3.753. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi düz ahşap tavanı (yastık)..... 526

Foto.3.754. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi doğu cephesi 527

Foto.3.755. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi güney cephesi 528

Foto.3.756. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi batı cephesi 528

Foto.3.757. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi kuzey cephesi..... 528

Foto.3.758. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi batı cephesi (sonradan eklenen giriş mekanı)..... 529

Foto.3.759. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi giriş mekanı (yenilenen hali). 529

Foto.3.760. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi harim kapısı 530

Foto.3.761. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi minaresi..... 530

Foto.3.762. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi iç mekanı 531

Foto.3.763. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi iç mekanı 531

Foto.3.764. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi iç mekanı 532

Foto **Sayfa**

Foto.3.765. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi mihrabı 532
Foto.3.766. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi mihrap süslemeleri 533
Foto.3.767. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi mihrap bordüründeki süslemeler 533
Foto.3.768. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi mihrap kemer köşeliğindeki süslemeler 533
Foto.3.769. Ocak Köyü Eski Camisi güney cephesindeki kitabesi 535
Foto.3.770. Ocak Köyü Eski Camisi ahşap tavanı 536
Foto.3.771. Ocak Köyü Eski Camisi doğu cephesi 537
Foto.3.772. Ocak Köyü Eski Camisi güney cephesi 537
Foto.3.773. Ocak Köyü Eski Camisi batı cephesi 538
Foto.3.774. Ocak Köyü Eski Camisi kuzey cephesi 538
Foto.3.775. Ocak Köyü Eski Camisi iç mekanı 539
Foto.3.776. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi giriş kapısının sol tarafındaki kitab. 541
Foto.3.777. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi iç mekandan kubbe 544
Foto.3.778. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi dıştan kubbe 544
Foto.3.779. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kubbeye geçiş unsurları (pandantif) 544
Foto.3.780. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi onarım öncesi kubbeye geçiş elemanı 545
Foto.3.781. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi onarım öncesi kubbesi 545
Foto.3.782. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi batı cephesi 546
Foto.3.783. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi batı cephesi 547
Foto.3.784. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi güney cephesi 548
Foto.3.785. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi güney cephesi 548
Foto.3.786. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi doğu cephesi 549
Foto.3.787. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi doğu cephesi 549
Foto.3.788. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kuzey cephesi 550

Foto **Sayfa**

Foto.3.789. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kuzey cephesi 550

Foto.3.790. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi son cemaat yeri (batı yönden) 550

Foto.3.791. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi son cemaat yeri (kuzey yönden) 551

Foto.3.792. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi son cemaat yeri (kuzey cephe) 551

Foto.3.793. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi son cemaat yeri (güney yönden).... 552

Foto.3.794. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kuzey cephede harime açılan ilk kapı (son cemaat yeri) 552

Foto.3.795. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kuzey cephede harime açılan ikinci kapı (son cemaat yeri)..... 552

Foto.3.796. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi minaresi 553

Foto.3.797. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi minaresi 553

Foto.3.798. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi iç mekanı 554

Foto.3.799. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi iç mekanı 554

Foto.3.800. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi mihrabı 555

Foto.3.801. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi mihrabı 555

Foto.3.802. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi minberi (yeni) 556

Foto.3.803. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi özgün minberi 556

Foto.3.804. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi özgün minberi 556

Foto.3.805. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi U şeklindeki mahfil 557

Foto.3.806. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi mahfili 557

Foto.3.807. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi özgün mahfili..... 557

Foto.3.808. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi mihrap üstündeki çini süsleme..... 558

Foto.3.809. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi özgün mihrap süslemeleri 559

Foto.3.810. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi onarım öncesi kubbede bulunan kalem işi bitkisel süslemeler..... 559

Foto.3.811. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi onarım öncesi kubbede bulunan kalem işi bitkisel süslemeler..... 560

Foto **Sayfa**

Foto.3.812. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kubbe kasnağında bulunan pencere kenarlarındaki sütunlar 561

Foto.3.813. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kubbede bulunan yazılar 561

Foto.3.814. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kubbede bulunan yazılar 561

Foto.3.815. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kubbede bulunan yazılar 562

Foto.3.816. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi çeşme kitabesi 564

Foto.3.817. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi güneydoğu cephesindeki kitabe 564

Foto.3.818. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi düz ahşap tavanı 566

Foto.3.819. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi ahşap direğin oturduğu yastık 566

Foto.3.820. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi kuzeydoğu cephesi 568

Foto.3.821. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi doğu cephesi 568

Foto.3.822. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi son cemaat yerine giriş (doğu cephe) 568

Foto.3.823. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi güney cephesi 569

Foto.3.824. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi güney cephesi penceresi 569

Foto.3.825. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi kuzey cephesi 570

Foto.3.826. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi son cemaat yeri (doğu yönden) 571

Foto.3.827. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi harim kapısı 571

Foto.3.828. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi son cemaat yeri ahşap kapaklı niş 571

Foto.3.829. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi minaresi 572

Foto.3.830. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi İç mekanı (güney yönden) 573

Foto.3.831. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi mihrabı 573

Foto.3.832. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi minberi 574

Foto.3.833. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi iç mekanı 575

Foto.3.834. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi iç mekanı 575

Foto **Sayfa**

Foto.3.835. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi mahfili 575

Foto.3.836. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi vaaz kürsüsü 576

Foto.3.837. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi mihrap süslemeleri 577

Foto.3.838. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi mihrap süslemeleri 578

Foto.3.839. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi tavan göbeği..... 578

Foto.3.840. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi vaaz kürsüsü süslemesi 578

Foto.3.841. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi minber aynalığındaki süsleme 579

Foto.3.842. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi ahşap yastık çevresindeki süsleme..... 579

Foto.3.843. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi mihrap kitabesi..... 582

Foto.3.844. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi çeşme kitabesi 582

Foto.3.845. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi düz ahşap tavanı..... 583

Foto.3.846. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi kuzeydoğu cephesi . 584

Foto.3.847. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi doğu cephesi..... 585

Foto.3.848. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi batı cephesi 585

Foto.3.849. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi kuzey cephesi 586

Foto 3.850. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi son cemaat yeri kapısı (doğu cephe)..... 586

Foto 3.851. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi son cemaat yerinden harime açılan kapı 587

Foto.3.852. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi iç mekanı (güney yönden) 588

Foto.3.853. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi iç mekanı (doğu yönden)..... 588

Foto.3.854. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi mihrabı..... 589

Foto.3.855. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi minberi 589

Foto.3.856. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi mahfili 590

Foto **Sayfa**

Foto.3.857. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi mihrap tepelik süslemeleri 591

Foto.3.858. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi mihrap bordür süslemeleri 591

Foto.3.859. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi pencere pervazlarındaki süslemeden detay 592

Foto.3.860. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi mihrap süslemeleri 592

Foto.3.861. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi harim kapısı üzerindeki kitabe..... 594

Foto.3.862. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi düz ahşap tavanı 595

Foto.3.863. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi doğu cephesi 596

Foto.3.864. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi doğu cephesi 597

Foto.3.865. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi güney cephesi 597

Foto.3.866. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi batı cephesi 598

Foto.3.867. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi son cemaat yerine açılan kapısı 599

Foto.3.868. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi son cemaat yeri 599

Foto.3.869. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi iç mekanı 600

Foto.3.870. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi onarım öncesi mihrabı 600

Foto.3.871.Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi iç mekanı 601

Foto 3. 872. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi iç mekanı 601

Foto 3. 873. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi iç mekanı 602

Foto.3.874. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi harim kapısı üzerindeki kitabesi..... 604

Foto.3.875. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi kubbesi 606

Foto.3.876. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi kubbeye geçiş elemanı (tromp) 606

Foto.3.877. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi güney cephesi 608

Foto.3.878. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi doğu cephesi 608

Foto **Sayfa**

Foto.3.879. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi doğu cephesi 609

Foto.3.880. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi harim kapısı 609

Foto.3.881. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi minaresi 610

Foto.3.882. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi iç mekanı (kuzey yönden) 610

Foto.3.883. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi iç mekanı 611

Foto.3.884. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi iç mekanı 611

Foto.3.885. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi mihrabı 612

Foto.3.886. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi minberi 612

Foto.3.887. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi 614

Foto.3.888. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi düz ahşap tavanı 615

Foto.3.889. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi güney cephesi 616

Foto.3.890. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi doğu cephesi 617

Foto.3.891. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi kuzey cephesi 617

Foto.3.892. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi harim kapısı 618

Foto.3.893. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minaresi (kuzey cephede girişin üstü) 618

Foto.3.894. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi iç mekanı 619

Foto.3.895. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi onarım öncesi iç mekan 619

Foto.3.896. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minberi 620

Foto.3.897. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi mahfili 621

Foto 3. 898. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi İç mekanı 621

Foto.3.899. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minber aynalığındaki süslemeler 622

Foto.3.900. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minber aynalığındaki süslemeler 622

Foto.3.901. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minber aynalığındaki süslemeler 622

Foto **Sayfa**

Foto.3.902. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minber aynalığındaki süslemeler 623

Foto.3.903. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minber aynalığındaki süslemeler 623

Foto.3.904. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi doğu cephede bulunan inşa kitabesi 624

Foto 3. 905. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi düz ahşap tavanı (yeni) 626

Foto.3.906. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi doğu cephesi..... 627

Foto.3.907. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi güney cephesi 627

Foto.3.908. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi batı cephesi..... 628

Foto.3.909. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi kuzey cephesi 628

Foto.3.910. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi mihrabı 629

Foto.3.911. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi minberi 630

Foto.3.912. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi özgün minberi 630

Foto.3.913. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi iç mekanı..... 630

Foto.3.914. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi mihrap süslemesi 631

Foto.3.915. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi mihrap süslemesi 631

Foto.3.916. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi 633

Foto.3.917. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi son cemaat yeri kapısı üzerindeki kitabe..... 634

Foto.3.918. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi düz ahşap tavanı... 635

Foto.3.919. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi güney cephesi..... 636

Foto.3.920. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi güneybatı cephesi. 636

Foto.3.921. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi batı cephesi..... 637

Foto.3.922. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi kuzey cephesi 637

Foto.3.923. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi kuzey cephesi 638

Foto **Sayfa**

Foto.3.924. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi son cemaat yeri..... 639

Foto.3.925. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi harim kapısı 639

Foto.3.926. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi minaresi 640

Foto.3.927. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi iç mekanı (güney yönden)..... 640

Foto.3.928. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi iç mekanı..... 641

Foto.3.929. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi iç mekanı..... 641

Foto.3.930. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi son cemaat yeri kapısı üzerindeki inşa kitabesi 643

Foto.3.931. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi Harim kapısı üzerindeki ayet kitabesi..... 644

Foto.3.932. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi harim tavanı 645

Foto.3.933. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi doğu cephesi..... 647

Foto.3.934. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi son cemaat yerine çıkış sağlayan merdivenler 647

Foto.3.935. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi doğu cephe, son cemaat yeri kapısı 647

Foto.3.936. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi batı cephesi..... 648

Foto.3.937. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi batı cephesi..... 648

Foto.3.938. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi kuzey cephesi 649

Foto 3. 939. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi son cemaat yeri..... 649

Foto 3. 940. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi son cemaat yeri mihrabiyesi..... 650

Foto.3.941. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi harim kapısı 650

Foto.3.942. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi minare kaidesi..... 651

Foto **Sayfa**

Foto.3.943. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi minaresi 651

Foto.3.944. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi iç mekanı (kuzey yönden) 652

Foto.3.945. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi iç mekanı (güney yönden) 652

Foto.3.946. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi mihrabı 653

Foto.3.947. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi minberi 653

Foto.3.948. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi mahfili 654

Foto.3.949. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi mihrap süslemeleri 655

Foto.3.950. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi son cemaat yeri, mihrabiye süslemesi 655

Foto.3.951. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi mahfil tavanı 656

Foto.3.952. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi harim tavanı 656

Foto.3.953. Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi inşa kitabesi (K.Pektaş) 658

Foto.3.954. Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi doğu cephesi 660

Foto.3.955. Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi iç mekanı 661

Foto.3.956. Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi mihrabı 662

Foto.3.957. Zülfikar Ağa Camisi harim kapısının üzerindeki inşa kitabesi 663

Foto.3.958. Zülfikar Ağa Camisi kuzeydoğu köşede harim kapısı üzerindeki tamir kitabesi 664

Foto.3.959. Zülfikar Ağa Camisi düz ahşap tavanı 666

Foto.3.960. Zülfikar Ağa Camisi kuzey cephesi 667

Foto **Sayfa**

Foto.3.961. Zülfikar Ağa Camisi kuzey cephesi 667
Foto.3.962. Zülfikar Ağa Camisi son cemaat yeri kapısı 668
Foto.3.963. Zülfikar Ağa Camisi güneydoğu cephesi 669
Foto.3.964. Zülfikar Ağa Camisi güney cephesi 669
Foto.3.965. Zülfikar Ağa Camisi doğu cephesi 671
Foto.3.966. Zülfikar Ağa Camisi doğu cephesi 671
Foto.3.967. Zülfikar Ağa Camisi minaresi 673
Foto.3.968. Zülfikar Ağa Camisi minaresi 673
Foto.3.969. Zülfikar Ağa Camisi iç mekanı 674
Foto.3.970. Zülfikar Ağa Camisi minberi 674
Foto.3.971. Zülfikar Ağa Camisi mahfili 675
Foto.3.972. Hacı Mehmet Ağa Camisi minare kaidesindeki kitabenin bugünkü durumu 677
Foto.3.973. Hacı Mehmet Ağa Camisi 2001 yılına ait minare kaidesindeki kitabesi 677
Foto.3.974. Hacı Mehmet Ağa Camisi ahşap tavanı 678
Foto.3.975. Hacı Mehmet Ağa Camisi doğu cephesi 680
Foto.3.976. Hacı Mehmet Ağa Camisi güney cephesi 680
Foto.3.977. Hacı Mehmet Ağa Camisi batı cephesi 681
Foto.3.978. Hacı Mehmet Ağa Camisi kuzey cephesi 681
Foto.3.979. Hacı Mehmet Ağa Camisi kuzey cephesi 682
Foto.3.980. Hacı Mehmet Ağa Camisi minaresi 682
Foto.3.981. Hacı Mehmet Ağa Camisi minaresi 682
Foto.3.982. Hacı Mehmet Ağa Camisi kuzey cephesi 683
Foto.3.983. Hacı Mehmet Ağa Camisi iç mekanı 683
Foto.3.984. Hacı Mehmet Ağa Camisi mihrabı 684
Foto.3.985. Hacı Mehmet Ağa Camisi minberi 684

Foto **Sayfa**

Foto.3.986. Hacı Mehmet Ağa Camisi vaaz kürsüsü 685
Foto.3.987. Hacı Mehmet Ağa Camisi iç mekanı 685
Foto.3.988. Hacı Mehmet Ağa Camisi doğu cephedeki süslemeler 686
Foto.3.989. Hacı Mehmet Ağa Camisi cephe süslemeleri detay 686
Foto.3.990. Hacı Mehmet Ağa Camisi kuzey cephede harim giriş kapısındaki süsleme 687
Foto.3.991. Hacı Mehmet Ağa Camisi vaaz kürsüsündeki süsleme 687
Foto.3.992. Edebük Köyü Camisi batı cephesi 690
Foto.3.993. Edebük Köyü Camisi doğu cephesi 690
Foto.3.994. Edebük Köyü Camisi güney cephesi 691
Foto.3.995. Edebük Köyü Camisi güney cephesi 691
Foto.3.996. Edebük Köyü Camisi kuzey cephesi 691
Foto.3.997. Edebük Köyü Camisi kuzey cephesi 692
Foto.3.998. Edebük Köyü Camisi iç mekanı 693
Foto.3.999. Edebük Köyü Camisi iç mekanı 693
Foto.3.1000. Edebük Köyü Camisi mihrabı 693
Foto.3.1001. Edebük Köyü Camisi mihrap süslemesi 694
Foto.3.1002. Mama Hatun Camisi ahşap tavanı 696
Foto.3.1003. Mama Hatun Camisi ahşap tavanı 697
Foto.3.1004. Mama Hatun Camisi ahşap tavanı 697
Foto.3.1005. Mama Hatun Camisi kuzeydoğu cephesi 698
Foto.3.1006. Mama Hatun Camisi Mama Hatun Camisi doğu cephesi 698
Foto.3.1007. Mama Hatun Camisi doğu cephesi 699
Foto.3.1008. Mama Hatun Camisi güney cephesi 699
Foto.3.1009. Mama Hatun Camisi güney cephesi 699
Foto.3.1010. Mama Hatun Camisi batı cephesi 700

Foto **Sayfa**

Foto.3.1011. Mama Hatun Camisi batı cephesi 700
Foto.3.1012. Mama Hatun Camisi batı cephe üzerindeki kitabe 700
Foto.3.1013. Mama Hatun Camisi özgün kuzey cephesi 701
Foto.3.1014. Mama Hatun Camisi kuzeydoğu cephesi 701
Foto.3.1015. Mama Hatun Camisi kuzey cephesi 702
Foto.3.1016. Mama Hatun Camisi özgün minaresi 702
Foto.3.1017. Mama Hatun Camisi son cemaat yeri 703
Foto.3.1018. Mama Hatun Camisi son cemaat yeri 703
Foto.3.1019. Mama Hatun Camisi harim kapısı 703
Foto.3.1020. Mama Hatun Camisi iç mekanı 705
Foto.3.1021. Mama Hatun Camisi iç mekanı 705
Foto.3.1022. Mama Hatun Camisi iç mekanı 705
Foto.3.1023. Mama Hatun Camisi iç mekanı 706
Foto.3.1024. Mama Hatun Camisi özgün mihrab 707
Foto.3.1025. Mama Hatun Camisi yenilenen mihrabı 707
Foto.3.1026. Hacı Abdülbaki Camisi'nin batı duvarındaki kitabe 709
Foto.3.1027. Hacı Abdülbaki Camisi doğu cephesi 710
Foto.3.1028. Hacı Abdülbaki Camisi güneybatı cephesi 710
Foto.3.1029. Hacı Abdülbaki Camisi kuzeybatı cephesi 711
Foto.3.1030. Hacı Abdülbaki Camisi batı cephesi 711
Foto.3.1031. Hacı Abdülbaki Camisi kuzey cephesi 711
Foto.3.1032. Hacı Abdülbaki Camisi son cemaat yeri 712
Foto.3.1033. Hacı Abdülbaki Camisi harim giriş kapısı 712
Foto.3.1034. Hacı Abdülbaki Camisi minaresi 713
Foto.3.1035. Hacı Abdülbaki Camisi iç mekanı 713
Foto.3.1036. Hacı Abdülbaki Camisi iç mekanı 714

Foto **Sayfa**

Foto.3.1037. Hacı Abdülbaki Camisi tavanı 714

Foto.3.1038. Akkoyunlu Camisi kitabesi 716

Foto.3.1039. Çukurköyü Camisi batı cephesi 719

Foto.3.1040. Çukurköyü Camisi mihrabı 719

Foto.3.1041. Gerek Gerek Camisi harim kapısı üzerindeki kitabesi 720

Foto.3.1042. Gerek Gerek Camisi harim kapısı üzerinde bulunan üstteki kitabesi 720

Foto.3.1043. Gerek Gerek Camisi harim kapısı üzerinde bulunan alttaki kitabesi 721

Foto.3.1044. Gülabi Bey Camisi (Ulu Cami) kapının sağ tarafındaki kitabesi... 722

Foto.3.1045. Gülabi Bey Camisi (Ulu Cami) avlu kapısının sağ tarafında olduğu ifade edilen mimarın adını veren kitabe..... 722

Foto.3.1046. Gülabi Bey Camisi (Ulu Cami) avlu kapısının sol tarafındaki kitabesi..... 723

Foto.3.1047. Gülabi Bey Camisi (Ulu Cami)..... 725

Foto.3.1048. Gülabi Bey Camisi (Ulu Cami)..... 725

Foto.3.1049. Gülabi Bey Mescidi kitabesi..... 726

Foto.3.1050. Hacı Mahinur Camisi 728

Foto.3.1051. Hacı Mahinur Camisi 728

Foto.3.1052. Hacı Mahinur Camisi cephe görünüşü..... 729

Foto.3.1053. Çeşme üzerindeki kitabe 730

Foto.3.1054. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) güney cephesi..... 731

Foto.3.1055. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) güney cephesi..... 731

Foto.3.1056. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) güney cephesi..... 732

Foto.3.1057. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) kalıntısı..... 732

Foto.3.1058. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) kalıntısı..... 732

Foto.3.1059. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) kalıntısı..... 733

Foto.3.1060. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) güneydoğu cephesi..... 733

Foto **Sayfa**

Foto.3.1061. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) kalıntısı 734
Foto.3.1062. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) kuzey cephesi 734
Foto.3.1063. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) güney cephesi 735
Foto.3.1064. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) doğu cephesi 735
Foto.3.1065. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) doğu cephesi 736
Foto.3.1066. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) doğu cephesi 736
Foto.3.1067. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) güneybatı cephesi 737
Foto.3.1068. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) güney cephesi 737
Foto.3.1069. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) batı cephesi 738
Foto.3.1070. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) batı cephesi 738
Foto.3.1071. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) batı cephesi 738
Foto.3.1072. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) kuzey cephesi 739
Foto.3.1073. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) kuzey cephesi 740
Foto.3.1074. Kale Camisi inşa kitabesi 741
Foto.3.1075. Kale Camisi kitabesi 742
Foto.3.1076. Kurşunlu Camisi inşa kitabesi 743
Foto.3.1077. Tahta Camisi inşa kitabesi 745
Foto.3.1078. Tahta Camisi 746
Foto.3.1079. Tahta Camisi 746
Foto.3.1080. Tahta Camisi mihrabı 747
Foto.3.1081. Tahta Camisi minberi 747
Foto.6.1. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) mihrap üstündeki çini süslemesi 903
Foto.6.2. İzzet Paşa Camisi taş süslemesi 907

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
Bkz	**:** Bakınız
BOA	**:** Başbakanlık Osmanlı Arşivleri
C	**:** Cilt
cm.	**:** Santimetre
çev.	**:** Çevirmen
E.K.V.K.B.K.	**:** Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
Foto.	:Fotoğraf
H.	**:** Hicri
Haz.	**:** Hazırlayan
Km	**:** Kilometre
m	**:** Metre
M	**:** Miladi
Mad	**:** Maddesi
Mah.	**:** Mahalle
S	**:** Sayı
T.D.V.İ. A.	**:** Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Terc.	**:** Tercüme
TTK	**:** Türk Tarih Kurumu
V.G.M.A.	**:** Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi.
Vd.	**:** Ve Diğerleri

1. GİRİŞ

Konunun Kapsamı ve Önemi

Çalışmamıza konu olan Erzincan ilini tercih etmemizde çok sayıda cami olmasına rağmen bunlar bir bütün olarak çalışılmamış, yapılan mimari çalışmalar ise ilçeler ile sınırlı kalmıştır. Bu yöredeki eserlerin, katalog halinde derlenip bir araya getirilip birbirleri ile benzer ve farklı özellikleri ortaya çıkarılarak Anadolu Türk Sanatı'ndaki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu değerlendirmeyi yapmak için Erzincan'daki cami mimarisi önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu nedenle de bu yöredeki camilerin niteliği merak uyandırmıştır.

"Erzincan İli Cami Mimarisi" başlıklı bu çalışmada Erzincan ili merkez, ilçe ve köy sınırları içinde günümüze kadar gelen ve zaman içinde yıkılıp günümüze gelemeyen camiler ele alınmıştır. Günümüze gelemeyen camiler, arşiv kayıtları ve yayınlar taranarak tespit edilmiş ve bunlardan sadece 11 adet caminin arşiv fotoğrafı ve bilgilerine ulaşılarak tanımı yapılmıştır. Arşiv kayıtlarında adı geçen camilerin adı ve varsa yeri, banisi gibi bilgileri verilmiştir. Söz konusu arşiv kayıtlarında Akkoyunlu ve Osmanlı Dönemi'ne ait camilere rastlanılmıştır. Günümüze gelebilen camilerden bir tanesi Akkoyunlu, kalanların tamamı Osmanlı Döneminde inşa edilmiş yapılardır. 15.yy ile 20.yy.ları arasında inşa edilen 72 adet cami yerinde tespit edilerek tanımları yapılmış ve bunlara katalog bölümünde yer verilmiştir. Bunun dışında depremlerde ve farklı nedenlerle yıkılan, hasar gören ve terk edilip yok olmaya maruz kalan camileri de belirlemek amacımız dahilindedir. Tez çalışmamızın, katalogun 3.1 olarak numaralandırılan bölümünde günümüzde ayakta olan toplam 72 adet cami ele alınmıştır. Katalogun 3.2 numaralı bölümünde ise ayakta olmayan 11 cami ve mescidin arşiv fotoğraf, belge ve bilgiler yoluyla mimarisi hakkında bilgisine sahip olduğumuz yapıları kapsamaktadır. Bir başka ifade ile tezimizin katalog bölümü ayakta olan 72 adet cami ve bilgi belgesi olup yıkılmış olan 11 cami olmak üzere toplam 83 adet camiden oluşmaktadır.

Çalışmamızın başlıca kaynağını Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinden alınan Hurufat defterleri oluşturmaktadır. Camiye yapılan görevli atamaları, caminin adı ve yeri, harap durumda olduğu ve mescide minber eklenerek camiye çevrildiği gibi

bilgiler bu defterlerden öğrenilmiştir. Bunların dışında Türkiye Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, vakfiye, ferman, berat, şer'iyye sicilleri, gibi arşiv belgelerinde yapıların isimleri, yerleri, banileri, sayıları gibi bilgiler vardır.

Hurufat kayıtlarında Erzincan ili genelinde toplam 301 adet cami ve 160 adet mescid bulunmaktadır. Toplamda 461 cami-mescidden farklı adlarla yazılan 28 yapıyı çıkardığımızda geriye 433 cami-mescid kalmaktadır. Bu hurufat kayıtlarında adı geçen camilerden 38 tanesi katalog dahilinde olup ayaktadır. Söz konusu 38 cami içinde de daha erken inşa edildiğini bildiğimiz 13 cami 18.- 19. yy. larda. yeniden yapılmıştır. Günümüze kadar gelebilen katalogdaki 72 caminin diğer 59 tanesi de 15 yy. – 20.yy.başları arasında inşa edilmiştir. Hurufat kayıtlarındaki camilerden geriye kalan 395 yapı genellikle depremlerden ve az da olsa tahribatlardan dolayı yıkılmıştır. Arşiv çalışmaları sonucunda Erzincan ili ile ilgili toplam 433 adet cami ile ilgili kayda rastlanmıştır. Bu arşiv çalışmasının faydalarından biri banisi bilinmeyen camiler tespit edilmiş, bulunduğu yere göre isimlendirilen camiler yeniden adlandırılmıştır.

Taranan tüm hurufat defterlerinde Erzincan merkezde 20 hurufat defterinde 1691- 1834 tarihleri arasında toplam 120 adet cami, 130 adet mescid; Üzümlü (Cimin)'de 1706- 1834 tarihleri arasında 4 cami; Kemaliye (Eğin)'de 21 defterde 1630-1833 tarihleri arasında 78 cami ve 12 mescid; Kemah'ta 7 defterde 1681-1821 tarihleri arasında 40 adet cami ve 12 adet mescid; Refahiye (Gercanis)'de 1426- 1771 tarihleri arasında 34 cami ve Tercan'da 12 defterde 1696-1829 tarihleri arasında 25 cami ve 6 adet mescid bulunmaktadır. Ilıç ilçesi, Osmanlı Dönemi'nde Kemaliye'ye bağlı olduğundan ilçenin ismi, Kemaliye hurufat defterlerinden çıkmıştır. Bu ilçede 1754-1830 tarihleri arasında 1 adet caminin olduğunu öğrenmekteyiz. Kemaliye ilçesine bağlı bazı köy isimleri, Kemaliye hurufat defterlerinde olmayıp Arabgir hurufat defterlerinden taranmıştır. Katalogda yer alan camilerin isimleri bulunduğu yerin ismini almış, halk arasında da o şekilde söylenegelmiştir. Ancak hurufat kayıtları ve kitabelerin okunması ile camilerin banileri öğrenilmiş olup isimleri değiştirilmiştir.

Erzincan il genelinde Cumhuriyet dönemi sonrasında inşa edilmiş camiler kataloga alınmamıştır. Yenilenmiş olan camiler yerinde incelenmiş ancak yine kataloğa alınmamıştır. Yıkılmış ve yerine yeniden inşa edilmiş camilerin isimlerine hurufat kayıtlarında rastlanmıştır. Kemah ilçesi'nde tespit edilip ancak terör nedeniyle 9 köy camisine (Boğaziçi Köyü Camisi, Dedeoğlu Köyü Camisi, Dedek Köyü Camisi, Eskibağlar Köyü Camisi, Gölkaynak Köyü Camisi, Tan Köyü Camisi, Seringöze Köyü Camisi, Ilgarlı Köyü Camisi, Eriç Köyü Camisi) gidilememiştir. Bu camilerin isimleri hurufat kayıtlarında geçmektedir.

Erzincan'ın Doğu Anadolu Bölgesi'nde doğu ile batıyı birbirinden ayıran tarihi yol üzerinde olması önemini artırmaktadır. Eski çağlarda olduğu gibi Ortaçağ'da da önemini koruyan Erzincan, Türkistan ve İran'dan getirilen ve aynı şekilde Akdeniz ve Karadeniz limanlarından alınan ticaret eşyasını Türkistan ve İran' a götüren ticaret kervanlarının uğrak yeri olması, şehrin iktisadi ve ticari yönden önemli bir merkez olmasını sağlamıştır[1]. Kemaliye ilçesi, seyyahların da ifadelerinden anlaşılacağı üzere oldukça zengin bir ilçedir. Bu zenginliği doğal olarak cami mimarisine de yansımıştır. Kemaliye, özellikle 19.yy.da altın çağını yaşayıp cami ve mescidler de bu dönemde buranın oldukça önemli birer kültür merkezi olduğunu göstermektedir.

Erzincan'da yaptığımız incelemeler sonucunda il deprem kuşağında olduğu için camilerin çoğu günümüze kadar gelememiştir. Katalogdaki camilerin 1784 ve 1887 yıllarında gerçekleşen depremlerde yıkılmış olma ihtimali hayli yüksektir. Ancak hangi caminin hangi yıldaki depremde yıkılmış olduğuna dair bir bilgi yoktur. Sadece bunlardan Kurşunlu Camisi'nin 1198, İzzet Paşa Camisi'nin ise 1939 yıllarındaki depremlerde yıkılmış olduğunu biliyoruz[2].

Konunun Amacı

Erzincan il merkezinde depremlerden dolayı mimari yapılardan pek bir şey kalmamıştır. Tezimizde daha önce hiçbir yayında yer almayan bazı camiler ilk defa incelenmiştir. İl merkezinin köylerinden 13 adet camiye katalogda yer verilmiştir.

[1] Turan, O. (1993). *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul, 33.
[2] Kemali, A. (1992). *Erzincan Tarihi, Coğrafi, Toplumsal, Etnografi, İdari, İhsai İnceleme Araştırma Tecrübesi*, İstanbul.

Katalogdaki camilerin 40 tanesi Kemaliye ilçesi ve köylerinde bulunmaktadır. Kemah'da 13, Ilıç, Refahiye ve Üzümlü'de 1'er adet cami incelenmiştir.

Erzincan'da Akkoyunlu Dönemi ve Osmanlı Dönemi'nde inşa edilen camiler gerek mimari gerek süsleme bakımından Türk Sanat Tarihi'nde önemli bir yere sahiptir. Erzincan'daki bütün camiler ilk defa tarihi ve mimari özellikleri ile bu çalışmada ele alınmıştır. Ayrıca bu tez çalışmasında camilerin çoğunun ilk kez kitabesi okunmuştur. Daha önce yapılan çalışmalarda[3] kitabeler ya yanlış okunmuş ya da okunamamıştır.

Erzincan'da Akkoyunlu Dönemi cami mimarisinin bugüne gelebilen tek eseri olması ile Kemah Gülabi Bey Camisi önem taşımaktadır. Ayrıca kendinden sonra gelen Osmanlı cami mimarisinde de düz ahşap tavanlı tipte, daha az desteklerle taşınan plan tipini etkilediği söylenebilir. Camiler Akkoyunlu ve Osmanlı Dönemi'nden izler taşıdığı, o döneme ait birer belge niteliği taşıdığı için önem arz etmektedir.

"Erzincan İli Cami Mimarisi" başlıklı tezi seçmemizin sebebi, Erzincan ilindeki cami mimarisinin kapsamlı bir şekilde incelenmemiş olmasıdır. Ayrıca, bir Erzincanlı olarak yaptığım tez çalışması ile memleketime hizmet etme amacını da taşımaktadır. Günümüze kadar Erzincan il genelindeki mimari yapıların çalışılmamış olması büyük bir eksiklik olarak görülmüştür.

Araştırma Yöntemi

Tezimizde Erzincan ili genelindeki camiler incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda konu ile ilgili gözlem ve araştırmalar yapılmıştır. Daha sonra kütüphane ve arşiv çalışmalarına öncelik verilmiştir. Buradan yayın, belge, harita, çizim ve arşiv fotoğraflarına ulaşılmıştır. Toplanılan bilgilerden sonra Erzincan merkez ilçe köyleri, ilçe merkez ve köylerindeki camiler yerinde incelenmiştir. Camilerin ölçüleri alınmış ve fotoğraflarla belgelenmiştir. Böylece her eser tarihi kaynaklardan, arşiv belgelerinden elde edilen bilgiler, çizim ve fotoğrafları ile bütün özellikleri dikkate alınarak mimari tanımları tarafımızdan gerçekleştirilmiştir.

[3] Pektaş, K. (2006). *Kemaliye (Eğin)'de Türk Mimarisi*, ,Ankara, Gündoğdu,H. Bayhan, A.A. vd.,(2009). *Kültür Varlıkları İle Kemah*, Ankara, Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi.

Arazi çalışmamız 2012-2015 yılları arasında aralıklarla devam etmiştir. Özellikle Kemaliye ilçesinde sıkıntılar yaşanmıştır. Kemaliye köyleri oldukça dağınık ve sayı oldukça fazladır. Bu ilçede toplam 60 köye gidilmiştir. İlçede çanak şeklinde, her iki yanda dağların arasında dik yamaçta köyler vardır. Köy yolları stabilize olduğundan güçlükle gezilebilmiştir. Ancak her köyde tarihi değere sahip cami yoktur. 20-30 km.lik yol kimi zaman 1,5 saatte tamamlanmıştır. Bazı köy yollarında levha olmadığından ilerleyip bu yüzden geri döndüğümüz, bazen de yol sormak için aynı yolu tekrar gittiğimiz çok olmuştur. Kemaliye'de camiler kilitli olduğundan o kadar yol gidildikten sonra geri döndüğümüz de olmuştur. Köylerde kimse olmadığı zaman cami anahtarının bulunduğu kişilere zorlukla ulaşılmıştır. Gittiğimiz zaman yapı incelenememiş, daha sonra tekrar aynı köye gidilmiştir. Köyün yaşlılarından alınan bilgiler de çoğu zaman işimize yaramıştır. Köylerde cemaat az olduğundan her camide imam yoktur. Gidilen köylerde hep iyi karşılandık, herkese ayrı ayrı teşekkür ederim.

Katalogda mevcut yapıların inşa kitabesi olmayanların tarihlemeleri tarafımızdan yapılmıştır. Ayrıca daha önce yapılan çalışmalarda, çoğu caminin tarihlemesi yanlış yapılmıştır. Örneğin; Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi, Refahiye Hacı Mehmet Ağa Camisi gibi. Bu camilerin kitabeleri ilk kez tarafımızdan okunarak kesinleşmiştir. Kemaliye ilçesinde hemen hemen her caminin çevresinde veya camiye bitişik olarak yapılmış çeşmeler vardır. Bu çeşmelerin üzerinde kitabesinden çeşmelerin ne zaman yapıldığını öğrenmiş oluyoruz. Cami tarihlemelerinde de çeşme ile bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Çeşme kitabelerinin okunuşu metin içinde verilmeyip dipnotta verilmiştir.

Arşiv belgelerinden başlıca kaynağımızı oluşturan hurufat defterlerinden adı geçen yapıları kayıtlarda geçtiği şekilde verdik. Örneğin, Kertah Camisi ve Kertah Şeyh Merami Camisi veya Til Köyü Camisi ve Til Köyü Tor Ali Mescidi diye yazılan kayıtlarda farklı bir yapı olabileceği düşüncesiyle aynı yerde iki veya birden fazla yapıyı ele aldık.

Bu kayıtlarda bazı yer adları yanlış kaydedilmiştir. Merkez nahiyedeki Şıhlı Köyü Şeyhli, Karatuş Köyü Karakuş, Salihli Köyü Salahlu, Müşgü Köyü Müşkin olarak yazılmıştır. Gelen yazıların özetlendiği sırada yer adları değişik olarak

kaydedilmiş olmalıdır. Hurufat defterleri tahmin edilenden fazla zamanımızı almıştır. Okumalarda defalarca kez yer ve yapı adları kontrol edilmiştir.

Hurufat kayıtları.4 numaralı başlıkta her ilçe ayrı ayrı tablo halinde verilmiştir. Cami kayıtlarının olduğu tüm hurufat defterleri okunmuştur. Bu belgelerden ekte sadece birkaç hurufat örneği verilmiştir. Defter sayısı fazla olduğundan hepsini ekte vermek mümkün değildir. Hurufat kayıtları dışında başka arşiv belgelerinde adı geçen camiler, 5 Numaralı ayrı bir başlık altında alfabetik düzende liste olarak verilmiştir. Toplamda faydalandığmız 6 adet vakfiyenin Ek 8'de tamamı verilmiştir.

"Erzincan İli Cami Mimarisi" başlıklı tezimiz dokuz bölümden meydana gelmektedir.

Birinci bölüm, "Giriş" bölümüdür. Bu bölümde amaç, kapsam, önem ve yöntem hakkında bilgi verilmiştir. Bölümlerin tanıtımı ve konu ile ilgili kaynaklar da bu bölümde açıklanmıştır.

İkinci bölüm, Erzincan'ın coğrafi konumu, tarihçesi ve bunun devamında şehrin seyahatnamelerde geçen tasvirleri ile ilgili bilgiler özetlenerek verilmeye çalışılmıştır. Tarihçesinde Türk Dönemi öncesi ele alınmamıştır.

Üçüncü bölüm, "Katalog" bölümüdür. Bu bölüm kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Günümüze ulaşan yapılar ve ayakta olmayan ancak mimarisi hakkında fikir sahibi olduğumuz yapılar tanıtılmaya çalışılmıştır. Listede alfabetik sıralama tercih edilmiştir. Yapıların her biri yeri, kitabeleri, günümüzdeki durumu belirtilmiş, varsa arşiv belgeleri, banileri, plan, malzeme, mimari ve süsleme özellikleri ile ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Katalogda bir adet mescid olduğundan Kemaliye ilçesi Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi için mescid başlığı açmaya gerek görmedik. Ayakta olmayan yapılar, arşivlerden alınan eski fotoğraf ve yayınlardan faydalanılarak aynı şekilde verilmeye çalışılmıştır. Bu camiler de değerlendirmeye alınmıştır.

Dördüncü bölümde günümüzde ayakta olmayan sadece hurufat defterlerinden var olduklarını tespit ettiğimiz camiler ele alınmıştır. Bu camilerin

çoğunun belgelerden elde ettiğimiz bilgilere göre nerede oldukları ve kim tarafından yaptırıldığı bellidir. Bu camiler de liste halinde verilmiştir.

Beşinci bölümde günümüzde ayakta olmayan sadece arşiv belgelerinden var olduklarını tespit ettiğimiz camiler ele alınmıştır. Bu camiler hakkında pek bilgi yoktur. Sadece isimleri ve nerede oldukları kayıtlıdır.

Altıncı bölümde "Değerlendirme ve Karşılaştırma" da ayakta olan eserler ve mimarisi hakkında bilgimiz olan camiler ele alınarak plan tipleri, yapı ve mimari elemanları, malzeme ve süsleme özellikleri anlatılmıştır. Ardından incelediğimiz yapılar önce kendi içinde benzer ve farklı yanları ortaya konulmuş, sonra çevre illerdeki diğer yapılarla karşılaştırılarak Türk mimarisi içindeki yeri vurgulanmıştır.

Yedinci bölüm olan "Sonuç" kısmında tez çalışmasındaki bilgiler genel bir yorum ile özetlenmeye çalışılmıştır.

Tezin sekizinci bölümünde tezimizde faydalandığımız yayınların listesi verilmiştir. Yazar soyadları alfabetik sırasına göre "Kaynakça" başlığı altında verilmiştir. Dokuzuncu bölümde ise, "Ekler" başlığı altında minyatürler, haritalar, vakfiyeler, arşiv belgeleri, tablolar yer almaktadır.

Konu ile İlgili Temel Yayınlar

Erzincan'da Türk mimarisine yönelik çalışmalar Kemaliye, Kemah ve Tercan ilçelerinde çalışmalara konu olmuştur. Diğer yandan önemli bir kaynak teşkil eden seyahatnamelerde şehrin coğrafi durumu, nüfusu, mahalleleri ve sosyal kültürel hayat gibi bilgilerden bahsedilmektedir. Erzincan Kültür Müdürlüğü tarafından hazırlanan envanter çalışmasında[4] Erzincan'daki eserlerin çoğunun ismine rastlanmamıştır. Erzincan ilini kapsamlı bir şekilde mimari yapılarını tanıtan ve Türk Sanatı Tarihi kapsamında değerlendiren yayınların eksikliği söz konusudur.

[4] *Erzincan Kültür ve Turizm Envanteri* (2007)., T.C. Erzincan Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Ankara.

Tez çalışmamızın en önemli kaynaklarından biri Ali Kemali'nin yayınıdır[5]. Bu yayında merkez ilçe ve Kemah ilçesindeki günümüze kadar gelemeyen yapıların kitabeleri ve mimari bilgilerinden faydalandık. Ali Kemali 1930'lu yıllarda Erzincan'da valilik yapmış olan Sayın Ali Kemali tarafından hazırlanmıştır. Bu eserde ilin tarihi, coğrafyası, folkloru, idari yapısı gibi konular verilmiş olması bakımından Cumhuriyet Dönemi'nin en önemli çalışmalarındandır. Ali Kemali tarafından dönemin olayları kendileri tarafından gözlemlenerek aktarılmıştır. Bu kitap aynı zamanda Erzincan'ın tarih, coğrafya, idari etnografi çalışması olması bakımından da ilk ciddi çalışmasıdır.

Kemaliye ilçesindeki mimari yapılar ile ilgili yapılmış tek kapsamlı çalışma Sayın Kadir Pektaş tarafından yapılmıştır[6]. Bu çalışma, Osmanlı Dönemi ilçe merkez ve köylerinde bulunan farklı yapı türlerini içermektedir. Yapıların tanımları ve tipolojik değerlendirilmesi ayrıntılı bir şekilde yapılmış, çizim ve fotoğraflarla desteklenmiştir. Çizimlerinden ve yer yer onarım öncesi fotoğraflarından faydalandığımız bu eser tezimiz için önem arz etmektedir. Aynı yazar tarafından "Kemaliye (Eğin) Çevresindeki Bazı Tarihi Yapılar Üzerine" başlıklı bildiride[7] Kemaliye'deki yapılardan kısaca bahsedilmektedir.

Kemah ilçesindeki mimari yapılar ile ilgili yapılmış en kapsamlı çalışmalardan biri[8] başta kıymetli hocalarım Sayın Hamza Gündoğdu, Sayın Ahmet Ali Bayhan vd. tarafından hazırlanan "Kültür Varlıkları ile Kemah" adlı eserdir. Bu çalışma Kemah merkez ve köylerinde bulunan farklı dönemlere ait farklı yapı türlerinin tanımları ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Bir diğer çalışma "Ortaçağdan Günümüze Kemah ve Köylerindeki Kültür Varlıkları" başlıklı doktora tezidir. Bu tezde[9] Kemah ilçesi ve köylerindeki mimari eserleri plan, mimari ve süsleme özellikleri bakımından çalışılmıştır.

---

[5] Kemali, A. (1992). *Erzincan Tarihi, Coğrafi, Toplumsal, Etnografi, İdari, İhsai İnceleme Araştırma Tecrübesi*, İstanbul.
[6] Pektaş, 2006.
[7] Pektaş, K. (2002). Kemaliye (Eğin) Çevresindeki Bazı Tarihi Yapılar Üzerine. *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan*. İzmir. 481-490.
[8] Gündoğdu, Bayhan,. vd.,2009.
[9] Kındığılı, M.L. (2015)., *Ortaçağdan Günümüze Kemah ve Köylerindeki Kültür Varlıkları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Kemah Kalesi'nde 2011-2012 yılları arasında yapılan kazı çalışmalarında batı cephesi ve beş köşeli mihrabı ortaya çıkarılan "Bey Camii" ortaya çıkarılmıştır[10]. Caminin, Kemah'daki diğer camiler gibi ahşap destekler tarafından taşınan düz ahşap tavanlı olacağı üzerinde durulmuştur. Elde edilen buluntularla restitüston çalışması yapılmıştır (Ek.1).

Tercan ilçesi ile ilgili tek kapsamlı çalışma "Cumhuriyet'in 75. Yılında Tercan" adlı kitapta[11] Tercan'ın tarihi, tarihi kalıntıları, coğrafyası, tarımsal ve ekonomik durumu, sosyal hayatı konu edilmiştir. Tercan ilçesindeki mimari yapılar kıymetli hocam Sayın Hamza Gündoğdu tarafından ele alınmıştır. "Tercan ve İlçesindeki Tarihi Kalıntılar" başlıklı çalışmada[12] Tercan ve yakın çevresindeki çizim ve fotoğrafları ile desteklenerek tanıtılarak değerlendirilmiştir.

Faydalandığımız çalışmalardan biri de Tahir Erdoğan Şahin'in hazırladığı "Anadolu'nun Tarihi Akışı İçerisinde (Siyasi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Açıdan) Erzincan Tarihi I-II" adlı çalışmasıdır[13]. Bu çalışma Erzincan ve yakın çevresinin geçmişi, ayrıca siyasi, iktisadi, idari ve sosyo kültürel bakımından ele alınmıştır.

Metin Sözen'in "Anadolu'da Akkoyunlu Mimarisi" adlı çalışması[14] Erzincan'da günümüzde mevcut olmayan Akkoyunlular dönemindeki yapılara yer verilmesi bakımından tezimizde faydalandığımız kayaklardandır. Akkoyunlu Dönemi Erzincan'daki eserlerle ışık verici bir diğer faydalandığımız Hamza Gündoğdu'nun "Akkoyunlu Devri Mimarisi" makalesidir[15].

Tezimizin katalog bölümünde yapıları incelerken konumuza ışık tutan bazı makalelerden yararlandık. Hamza Gündoğdu tarafından ele alınan "Kemaliye ve

---

[10] Yurttaş, H. , Özkan, H., Köşklü, Z. ,Kındığılı, M.L, (2013). Kemah ve Kemah Kalesi Kazıları, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, S. 31, Erzurum.

[11] *Cumhuriyetin 75. Yılında Tercan*. (1998). Tercan Kaymakamlığı, Ankara.

[12]Gündoğdu, H. (1998). Tercan ve İlçesindeki Tarihi Kalıntılar, *Cumhuriyetin 75. Yılında Tercan*, Tercan Kaymakamlığı, Ankara

[13] Şahin, T. E. (1985). *Anadolu'nun Tarihi Akışı İçerisinde Siyasî Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Açıdan Erzincan Tarihi,* C.I, Erzincan, Erzincan Hayra Hizmet ve Dayanışma Vakfı Yayınları.
Şahin, T. E. (1987). *Anadolu'nun Tarihi Akışı İçerisinde Siyasî Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Açıdan Erzincan Tarihi*, C.II, Erzincan, Erzincan Hayra Hizmet ve Dayanışma Vakfı Yayınları.

[14] Sözen, M. (1981). *Anadolu'da Akkoyunlu Mimarisi*, İstanbul 1981.

15 Gündoğdu, H. (2002). Akkoyunlu Devri Mimarisi. *Türkler, C.* 8. Ankara. 156-165.

Salihli Köyü Üzerine Değinmeler" başlıklı bildiride[16] Kemaliye'den kısaca bahsedilmiş, Salihli Köyü'nün tanıtımı yapılmış ve Salihli Köyü'nde bulunan cami ve çeşme değerlendirilmiştir. Haşim Karpuz'un "Eski Erzincan'daki Anıtlar" isimli makalesinde[17], Erzincan merkezde günümüze ulaşan ve ulaşamayan yapılar hakkında aydınlatıcı bilgiler vermektedir. "Tercan'da Mama Hatun'a Atfedilen Yapılar" adlı makalesinde[18] Tercan'daki Mama Hatun türbesi, kervansarayı ve yıkılmış olan camisi ile ilgili bilgiler içermektedir. Osman Ballı "Kemah'ta Türk İslam Yapıları", isimli makalesinde[19] Kemah'taki Selçuklu ve Osmanlı Dönemi yapıları hakkında kısa ışık verici bilgiler vermektedir.

Bunların dışında arşiv belgelerine dayanan bazı makalelerden faydalandık. Yılmaz Kızıltan tarafından "1591 Tarihli Tapu-Tahrir Defterine Göre Erzincan'da Bulunan Tarihi Eserler" başlıklı makalede[20] 1591 tarihinde Erzincan'da bulunan mimari yapılardan bahsedilmektedir. "Erzincan Câmi ve Mescidleri, 1690-1730" başlıklı makalede[21] hurufat kayıtlarında geçen cami ve mescidlerin yerlerinden bahsedilmektedir. "17.yüzyılın Ortalarında Arapgir Sancağında İskân ve Nüfus (1643 Tarihli Avârız-Hane Defterine Göre)" adlı makalede[22] Arapgir ilçesinin nüfus ve iskan durumundan bahsedilmektedir. Eğin bu dönem Arapgir'e bağlı olduğundan Eğin'in nüfus ve iskanı da ele alınmıştır. Adem Başıbüyük'ün ele aldığı "Gercanis ve Kuruçay Kazalarının XVII. Yüzyıl Ortalarındaki Nüfus ve Yerleşme Özellikleri" başlıklı makalede[23] Refahiye yani eski adı Gercanis ilçesi ve Ilıç ilçesinin idari yapısı, nüfus ve yerleşme özelliklerinden bahsedilmektedir.

16 Gündoğdu, H. (2006, 21-23 Nisan). Kemaliye ve Salihli Köyü Üzerine Değinmeler. *IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu* Bildiriler. Erzurum. 249-262.
17 Karpuz, H. (1979). Eski Erzincan'daki Anıtlar, *Erzincan Mengüceli Aylık Kültür Araştırma Ve İnceleme Dergisi*, Yıl 1, S.5, Erzincan, 5-8.
18 Karpuz, H. (1981). Tercan'da Mama Hatun'a Atfedilen Yapılar, *Mengüceli Kültür Araştırma ve İnceleme Dergisi*, Yıl 2, S. 16, Haziran
19 Ballı, O. (1979). Kemah, *Erzincan Mengüceli Aylık Kültür Araştırma Ve İnceleme Dergisi*, yıl 1, s. 6, s.17-20.
20-Kızıltan, Y. (1993). 1591 Tarihli Tapu-Tahrir Defterine Göre Erzincan'da Bulunan Tarihi Eserler, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 129-133.
21Taş, K. Z. (1994). Erzincan Cami ve Mescidleri. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi.* Ankara. 379-384.
22 Çakar, E., Kara, F. (2005). 17.yüzyılın Ortalarında Arapgir Sancağında İskân ve Nüfus (1643 Tarihli Avârız-Hane Defterine Göre), *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.15, S.2, Elazığ
23 Başıbüyük, A,(2012). Gercanis ve Kuruçay Kazalarının XVII. Yüzyıl Ortalarındaki Nüfus ve Yerleşme Özellikleri, *Doğu Coğrafya Dergisi*, C.17, S.27.

Abdurrahim Şerif Beygu'nun hazırlamış olduğu makalede[24] Tercan, Erzincan ve Kemah seyahatinden gözlenenler rapor olarak aktarılmıştır.

Abdulkadir Gül ve Adem Başıbüyük'ün birlikte hazırladığı "Bir Tarihi Coğrafya İncelemesi" başlıklı çalışmada Osmanlı'dan Cumhuriyet Dönemi'ne kadar şehrin coğrafya, idari yapısı, ulaşım ve haberleşme, nüfus, iskan, ekonomisi ele alınmıştır. Arşiv belgeleri, salnameler, seyahatnameler gibi kayıtlar ile de değerlendirilmiştir. Abdulkadir Gül'ün "1642-43 Tarihli Avârız Defterlerine Göre Erzincan Şehri" başlıklı çalışmasında[25] 1642-43 yıllarında avarız defterlerinde Erzincan şehrinin mesleki ve askeri sınıflar, dini ve sosyal kurumları hakkında ışık verici bilgiler bulunmaktadır.

Berrin Alper'in ele aldığı "Kemaliye (Eğin) Yerleşme Dokusu ve Evleri" adlı doktora tezinde[26] Kemaliye'nin tarihi, fiziksel yapısı, özellikle evleri ayrıntılı bir şekilde hazırlanmıştır. Aynı yazarın "Kemaliye Evleri" başlıklı bildirisi[27] vardır.

Ahmet Aksın tarafından ele alınan "XIX. Yüzyılda Eğin (İdari, Fiziki, Sosyal ve İktisadi Yapı)" adlı kitapta[28] Eğin'in tarihi, sosyal ve kültürel durumundan, idari ve iktisadi yapısından bahsedilmektedir. Kemaliye Kaymakamlığı tarafından geniş kapsamlı bir çalışma da Kemaliye'nin konumu, tarihi, sosyal, kültürel durumundan bahsedilmiştir[29].

Erzincan şehrine ait şer'iyye sicillerinden H.1332/M.1916 tarihli 1 Numaralı Erzincan sicili İnönü Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi[30] olarak çalışılmıştır. Bu tezde Erzincan'ın bu tarihteki mahalle ve köy isimleri tespit edilmiştir. Bir başka şer'iyye sicil tezi[31] H.1337/M.1920 tarihli 1 numaralı sicilin değerlendirildiği

---

[24] Beygu, A. Ş. (1981). Tercan, Erzincan ve Kamah, *Mengüceli Kültür Araştırma ve İnceleme Dergisi*, Yıl 2, S. 16, Haziran

[25] Gül, A. (2009)., 1642-43 Tarihli Avârız Defterlerine Göre Erzincan Şehri, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi* C.11, S.1

[26] Alper, B. (1990). Kemaliye (Eğin) Yerleşme Dokusu ve Evleri Üzerine Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Doktora Tezi. İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü*. İstanbul.

[27] Alper, B. (1992). Kemaliye Evleri. *Fırat Havzası Sanat Tarihi Sempozyumu*. Elazığ, 95-97.

[28] Aksın, A. (2003). *19. yy.da Eğin (İdari, Fiziki, Sosyal ve İktisadi Yapı)*. İstanbul.

[29] *Her Yönüyle Kemaliye (Eğin),* İstanbul 1996.

[30] Öztürk, S. (1998). 1 Numaralı Erzincan Şer'iyye Sicil Defteri H.1332-M.1916 (Transkripsiyon ve Değerlendirme), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Malatya

[31] Yüzgüleç, A. K. (1999). *H.1337 (M.1920) Tarihli Şer'iyye Siciline Göre Erzincan Şehri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya.

çalışmadır. Bu çalışmada bu dönem Erzincan'ın tarihi, coğrafyası, idari durumu, mahalle ve köyleri ve sosyal durumu ele alınmıştır. 1914-22 tarihli şer'iyye sicil defterine[32] göre Erzincan şehrinin sosyal ve kültürel hayat değerlendirilmiştir. 1822-42 tarihli Kemaliye (Eğin) ilçesi 2 numaralı şer'iyye sicili İstanbul Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi[33] olarak çalışılmıştır. Bu çalışmada, bu dönem Kemaliye'nin tarihi, sosyal ve idari yapısı ve ekonomisi değerlendirilmiştir. 1840-43 tarihli Kemaliye (Eğin) ilçesi 5 numaralı şer'iyye sicili Fırat Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi[34] olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada bu dönem ilçenin tarihi, idari ve fiziki yapısı, ekonomisi ve sosyal hayatı ele alınmıştır. 1847-57 tarihli Kemaliye (Eğin) ilçesi 8 numaralı şer'iyye sicili Fırat Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi[35] olarak çalışılmıştır. Bu çalışmada bu dönem Eğin tarihi, idari, fiziki ve sosyal yapısı hakkında bilgi vermektedir.

Araştırmamız süresince başvurduğumuz kaynaklardan biri de Erzincan'a ait tahrir defterleridir. İsmet Miroğlu tarafından hazırlanan "XVI. Yüzyılda Bayburt Sancağı" adlı kitapta[36] 16.yüzyılda Bayburt'un sosyal, kültürel ve ekonomik durumu ele alınmıştır. Erzincan ilçelerinden Tercan'ın bu dönemde Bayburt sancağına bağlı olması nedeniyle bu kitaptan faydalanılmıştır. Aynı yazar tarafından "XVI. Yüzyılda Kemah Sancağı" adlı çalışmasında[37] Kemah ilçesinin bu dönemde nüfus, idari teşkilatı ve idarecileri, iskan yerleri, tarihi eserleri ve ekonomisi, Erzincan şehrinin sadece nüfus, mahalle ve tarihi eserlerinden bahsedilmiş çalışmamız için oldukça önemli kaynaklardandır. Yine aynı yazar tarafından "XVI. Yüzyılın Başlarında Erzincan Şehri (1516-1530)" başlıklı makalesinde[38] Erzincan'ın sosyal, kültürel ve ekonomik durumu ele alınmıştır. Erzincan tahrir defterlerinden biri "1591 Tarihli Tahrire Göre Erzincan" adlı yüksek

[32] Ersoy,G. (2010). *9 Cumâdelûlâ 1332-5 Cumâdelâhıre 1340 (5 Nisan 1914-2 Şubat 1922) Tarihli Şer'iyye Sicili Defterine Göre Erzincan'da Sosyo-Kültürel Hayat*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul

[33] Kolaç, B. (1992). *2 Numaralı Eğin Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi 1822-42 (1238-1258)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul

[34] Akyel, S. (2002). *5 Numaralı Eğin Şer'iyye Sicili 1256-1258 (1840-1843)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elazığ

[35] Şara, S. (2004). *8 Numaralı Eğin Şer'iyye Sicili H.1264-1273 (1847-57)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ

[36] Miroğlu, İ.,(1975a). *XVI. Yüzyılda Bayburt Sancağı*, İstanbul

[37] Miroğlu, İ. (1981). *XVI. Yüzyılda Kemah Sancağı*. , TTK. Ankara.

[38] Miroğlu, İ.. (1975b). XVI. Yüzyılın Başlarında Erzincan Şehri (1516-1530). *Tarih Dergisi.* 28-29 dan Ayrı Basım, İstanbul.

lisans tezi[39] olarak çalışılmıştır. Bu çalışmada Güney Erzincan'ın sosyal, kültürel ve ekonomik durumu ele alınmıştır.

"Sicill-i Osmanî" adlı eserde[40] baniler ile ilgili aydınlatıcı bilgilerden faydalandık.

[39] Kızıltan, Y. (1986). *1591 Tarihli Tahrire Göre Erzincan*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü. Ankara.
[40] Süreyya, M. (1996). *Sicill-i Osmanî*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

2. ERZİNCAN İLİNİN COĞRAFİ KONUMU VE TÜRK DÖNEMİ TARİHİ

2.1. Erzincan Şehrinin Coğrafi Konumu

Erzincan ili, Doğu Anadolu bölgesinin kuzey batı bölümünde Yukarı Fırat Bölümünde yer almaktadır. İl, doğuda Erzurum, batıda Sivas, güneyde Bingöl, Tunceli, güneybatıda Elazığ, Malatya, kuzeyde Gümüşhane, Giresun, Bayburt illeri ile çevrilidir. Merkez ilçeden başka Çayırlı, İliç, Kemah, Kemaliye, Otlukbeli, Refahiye, Tercan ve Üzümlü ilçeleri bulunmaktadır.

Erzincan, Karasal iklim özelliğine sahiptir. Ancak, yüzey şekilleri, ovaları ve dağlarla çevrili olması, yer yer değişik karakterli iklimlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Doğu Anadolu bölgesinde yer alan Elazığ ve Malatya dışındaki diğer tüm illerden daha ılıman bir iklimi vardır.

Erzincan ili genellikle dağlar ve platolarla kaplıdır. Dağlar çeşitli yönlerde, belli bir sıra içerisinde uzanır. İlde ovalar, doğu-batı ve kuzey-güney doğrultusunda uzanan dağ sıraları arasındaki çöküntü alanlarında yer alır. Erzincan Ovası, güneydeki Munzur Dağları ile kuzeydeki Esence Dağları arasında, bu dağların yönüne benzer şekilde(kuzeybatı-güneybatı) uzanış göstermektedir. Erzincan Ovasını aktif faylar ve akarsular şekillendirmiştir[41].

Deprem kuşağında yer alan Erzincan'da tarih içerisinde muhtelif hareketlenmeler görülmüş ve şehir bundan büyük ölçüde etkilenmiştir. Yakın tarihte (1939) olan ve şehir ve çevresinde toplam 33.000 kişinin ölümüne neden olan deprem, dünyanın en büyük depremleri arasında sayılmaktadır. Son olarak 1992 tarihinde meydana gelen depremde şehir büyük zarar görmüş ve yaklaşık 1000 insan da hayatını kaybetmiştir. Şehirde yaşayan vatandaşların büyük bir çoğunluğu göç ederek bölgenin nüfus bakımından gerilemesine neden olmuştur.

[41] Gül, A.,Başıbüyük, A. (2011). *Bir Tarihi Coğrafya İncelemesi*, Erzurum

Bütün bu zararları telafi etmek amacı ile Erzincan ve çevresi için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden özel bir kanun çıkarılmıştır[42].

Yüzölçümü 11.903 km² olan ilin, 2015 yılına göre nüfusu,222.918 kişidir.

Günümüzde Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan yol güzergahı bulunan Erzincan Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde kendi adı ile anılan ovanın ortasında yer alır[43].

2.2. Erzincan İlinin Türk Dönemi Tarihi

Günümüzde Erzincan ismi ile bilinen şehir farklı isimle anılmıştır. İlkçağda Orosa, Orsa, Orse, Orsene, Urussa, Urusa olarak kaydedilmiştir[44]. Strabon "Akilisine" olarak bölgeden bahsetmektedir[45]. Justiniapolis[46] ve Aziris adlı şehir Grek kaynaklarına göre Erzincan olması mümkündür[47]. Şehrin adı Ermeni kaynaklarında "Erzinga", "Erzeng", "Erznga"[48], Bizans kaynaklarında "Aringam", "Arsingan", "Erzingan"[49], Arap kaynaklarında "Erzencan"[50] olarak kaydedilmiştir. Türklerin şehri fethetmesiyle birlikte "Erzingan"[51] olarak söylenmiş, daha sonra günümüzdeki adı kullanılmıştır.

Erzincan'ın tarih öncesi çağları hakkında kesin bilgiler bulunmamakla birlikte, komşu yörelerde yapılan bazı araştırmalar bölgenin tarihinin paleolitik çağa kadar uzandığını göstermektedir[52].Prehistorik ve arkeolojik çalışmalardan en eski yerleşim kalıntısının bugünkü Altıntepe olduğu ileri sürülebilir[53].

---

[42] Miroğlu, İ., (1995). Erzincan, *TDİA*, C.11, İstanbul, 321.
[43] Miroğlu, 1995, 318.
[44] Umar, B. (1993). *Türkiye'deki Tarihsel Adlar,* İstanbul, 620.
[45] Strabon, (1969). *Coğrafya XII,* (neşr. Adnan Pekman), İstanbul, 47.
[46] Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigpr'un Zeyli (1136-1162)* (çev.Hrant D. Andreasyon), notlar. Edouard Dulaurer-Halil Yınanç, Ankara 1987, s. 81.
[47] Miroğlu, 1995, 318.
[48] Cuinet, V. (1892-94). *La Turquie d'Asie*, C.I, Paris, 212.
[49] Miroğlu, 1995, 318.
[50] Yakut el Hamavî (1990). *Mu'cemü'l Buldan*, C.I, Beyrut, 180, Ebu'l Fida, (1840). *Takvimü'l-Buldan*, (nşr.M.Reinaud de slane), Paris,. 392-393.
[51] Darkot, B. (1993). Erzincan, *İA*, S.4, 339.
[52] Koşay, H. Z. (1984). *Erzurum ve Çevresinin Dip Tarihi*, Ankara, 11.
[53] Erzen, A. (1992). *Doğu Anadolu ve Urartular*, Ankara, 15-16.

Erzincan'ın Türklerin hakimiyeti altına girişi Malazgirt Zaferi'nden (1071) kısa bir süre sonra olduğu tahmin edilmektedir. Sultan Alpaslan kumandanlarından Emir Mengücek'e Erzincan, Kemah, Şark-i Karahisar'ın fethetmesini emretmiştir[54]. Erzincan, Kemah, Divriği ve Şark-ı Karahisar'ı fetheden Emir Mengücek Gazi, Mengücek Beyliği'ni kurmuştur[55]. Mengücekliler'den sonra Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçukluları'nın yönetimine girmiş olan Erzincan, daha sonra Moğol istilasına uğramıştır[56].Moğollar Anaolu'yu işgale Erzurum'da başlamış, devamlı ilerleyerek Sivas ve Kayseri'de devam etmişlerdir. Dönüşte Erzincan'ı yağmalayan Moğollar Azerbaycan'daki Mugan ordagâhına çekimişlerdir[57]. Anadolu'da İlhanli hakimiyetinin zayıflamasından bölgedeki Osmanlı idaresine kadar olan sürede sık sık el değiştiren Erzincan Eratna Bey'in hakimiyetine girmiştir[58]. 1398'de Sivas'a hakim olan Yıldırım Bayezıd, Erzincan'ı alarak şehrin idaresini önce Kara Yusuf'a, daha sonra da kendisinin hakimiyetini tanımak şartıyla Mutahharten'e vermiştir[59].Bölgede Osmanlı hakimiyeti kısa sürmüş, 1410 yılında şehrin yönetimi Karakoyunluların eline geçmiştir[60].

Erzincan ve havalisi Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın 1467'de Karakoyunlular'ı ortadan kaldırıp buraları hakimiyeti altına almasına kadar geçen süre içerisinde Akkoyunlu ve Karakoyunlular arasında sık sık el değiştirmiştir[61].

Bölgede hakimiyeti artıran Uzun Hasan'ın, Osmanlı Devleti'ni düşman görmesi, Osmanlı'nın her düşmanını kendine dost edinmesi ve topraklarına taarruzu üzerine, Fatih Sultan Mehmet'i kendisi ile bir muharebeye itmiştir[62]. Yapılan ilk çarpışma Uzun Hasan'ın zaferiyle sonuçlanmıştır[63]. 1473 yılında

---

[54] Yınanç, M. H. (1944). *Türkiye Tarihi (Selçuklular Devri: Anadolu'nun Fethi)*, İstanbul, 52-53., Sümer F., Sevim, A. (1988). İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Zaferi, Ankara, 64.
[55] Turan, 1993, 55.
[56] Şahin, 1985, 299-336.
[57] İbn Bîbî, (1996). El-Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Ca'ferî Er-Rugadî, El Evamirü'l-Ala'iye Fi'l-Umuri'l-Ala'iye (Selçukname), (çev. Mürsel Öztürk), C. 2, Ankara: Kültür Bakanlığı yayınları, 151.
[58] Göde, K. (1994). *Eratnalılar (1327-1387),* Ankara, 67.
[59] Yinanç, M. H. (1993). Bayezıd I, *İA*, C.II, İstanbul, 378-379.
[60] Sümer, F. (1984). *Karakoyunlular I,* Ankara, 82-83.
[61] Anadol, C. (1932)., *Vilayetlerimiz Erzincan*, İstanbul, 44, Miroğlu, 1990,.6, Sümer, 1984, 83.
[62] Karaoğlan, H. (1997). *20. yy*. *Erzincan Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya, 22.
[63] Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi*, C.II, Ankara, 99.

yapılan Otlukbeli Savaşı'nda Akkoyunlular yenilmiştir[64].Erzincan ikinci kez Osmanlı idaresine girmiştir.

Akkoyunlu Devleti'ne son veren Safevi Devleti'nin kurucusu Şah İsmail 1502'de Erzincan'ı işgal etmiştir[65]. Bu dönemde bölgede şiilik ve safevilik kavgalarının olduğu görülmektedir. Trabzon Valisi Şehzade Selim, Şah İsmail'e sefere çıkmış, şehir Şehzade Selim'in eline kısa süreliğine geçmiştir[66].1512 yılında Osmanlı tahtına geçen Yavuz Sultan Selim, Şah İsmail'e karşı savaş hazırlıklarını tamamlayarak bir hafta Erzincan'da kalmıştır. Çaldıran'da karşı karşıya gelen iki ordu arasında yapılan muharebede Şah İsmail'in ordusu mağlup edilmiş, kendisi de kaçarak canını kurtarmıştır[67]. Osmanlı hakimiyetine girdiği ilk yıllarda Bayburt ile birlikte 1514'te Bıyıklı Mehmet Paşa'ya Beylerbeyilik olarak verilmiştir. Bu dönemde Kemah, Erzincan, Tercan, Bayburt ve İspir gibi "eski Akkoyunlu arazisi" Erzincan vilayetine bağlanmıştır[68]. Daha sonra Erzincan, Kemah Sancağı ile birleştirilerek Rum-i Hadis Beylerbeyliği'ne bağlanmıştır[69].

Yavuz Sultan Selim, Çaldıran seferi dönüşünde Erzincan'ı sancak haline getirmiştir[70]. Erzincan ve çevresi kesin olarak Osmanlı hakimiyetine girmiştir. 1534 Tebriz ve 1540 İran Seferleri sırasında Kanuni Sultan Süleyman'ın Erzincan'a uğrayarak şehri imar ettirdiği belirtilmiştir[71]. Kanuni Sultan Süleyman'ın İran seferleri sırasında önemi daha da artan Erzincan, Tebriz, Azerbaycan ve Gürcistan seferlerinde Erzurum'dan sonra Osmanlı ordusunun ikinci bir toplanma merkezi olup şehir bu konumunu sonraki dönemlerde de muhafaza ettiği kaydedilmiştir[72].

---

[64] Uzunçarşılı, 1988, 100-103.
[65] Anadol, *1932,* 45., Sümer,F. (1992). *Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Ankara, 18,19,22.
[66] Uzunçarşılı, 1988, s.238, 258,
[67] Gökbilgin, M. T. (1993). Çaldıran Muharebesi, *İA*, C.III, İstanbul, 329-331.
[68] Konukçu, E. (1989). Erzurum Tarihi-Erzurum'da İslam Hakimiyeti, Halifeler, Emevi ve Abbasiler, *Şehr-i Mübarek Erzurum*, Ankara, 54. ,Miroğlu, 1995, 321.
[69] Gökbilgin, M. T. (1965). 15 ve 16 Asırlarda Eyâlet-i Rûm, *Vakıflar Dergisi*, S.6, İstanbul, 52.,Miroğlu, 1993, 321.
[70] Uzunçarşılı, 1988, 271.
[71] Kemali, 1992, 78-80
[72] Gül, Başıbüyük, 2011, 47.

1535 yılında Erzincan, Erzurum Beylerbeyliği'nin kurulmasından sonra Kemah sancağı ile birlikte buraya dahil olmuştur[73]. 1923 yılında da Erzurum'dan ayrılarak vilayet olmuştur.

Şehir, jeopolitik konumu sebebiyle 19.yy.ın sonlarından itibaren 4.ordunun günümüzde de 3.ordunun merkezi durumundadır.

Çayırlı ilçesi: İlçe Erzincan'ın kuzeydoğusunda yer alır. Merkeze uzaklığı 114 km.dir. İlçenin eski adı Mans'tır. .1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra sırasıyla Mengüceklerin, Anadolu Selçukluları'nın ve İlhanlıların egemenliği altına girmiştir. 1401'de Osmanlı topraklarına katılan ilçe bundan sonra bir süre Timur'un yönetiminde kalmış, Timur'un çekilmesi ile Akkoyunlulara ve 1473'te Otlukbeli Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. 1916 yılında Rusların işgaline uğrayan ilçe, onların çekilmesiyle Ermenilerin elinde kalmıştır. 1918 yılında Ermenilerden kurtarılmıştır[74].

Ilıç: Erzincan'a 153 km. uzaklıktadır. Ilıç Kuruçay ismiyle Kemaliye ilçesine bağlı bucak iken, 1938 yılında demiryolunun Ilıç'tan geçmesi ile Kuruçay kaza merkezi Ilıç'a taşınarak Ilıç ilçe yapılmıştır[75].

Kemah İlçesi: Erzincan'a 50 km. uzaklıktadır. 2298 km^2'lik yüzölçümü ile Erzincan'ın en geniş alana sahip ilçesidir[76].

Malazgirt Savaşı'ndan sonra Kemah Türk'lerin eline geçmiştir. Alparslan, Malazgirt Zaferi'nin ardından Orta ve Doğu Anadolu'nun çeşitli kesimlerine komutanlar gönderirken Erzincan Kemah, Şebinkarahisar çevresini Emir Mengücek'e ikta ederek bu bölgelerin fethedilmesini emretmiştir. Bunun üzerine Kemah Erzincan bölgesini fetheden Emir Ahmet Mengücek Beyliği'ni kurarak korunaklı ve sağlam bir kaleye sahip olması dolayısıyla Kemah'ı merkez yapmıştır[77]. 1228 yılına kadar MEngücek Beyliği'ne bağlı olan Kemah bu tarihten

[73] Miroğlu, 1990, 7-8.
[74] Komisyon, (1999). *Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılında Erzincan*, Erzincan, 200.
[75] Komisyon, (2005). *Erzincan 2005*, Ankara, 262.
[76] Başıbüyük,A. (2004). *Kemah İlçesi'nin Coğrafyası*, Ankara,5
[77] Başıbüyük, A. (2004a). Doğal Süreçlerin Ortaya Çıkardığı Tarihin Önemli Bir Stratejik Noktası: Kemah (Erzincan) Kalesi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, S. 11, 360.

sonra Anadolu Selçuklu Devleti'nin himayesine girmiştir. 1243 yılında Moğollar Kösedağ Savaşı'nda Anadolu Selçukluları'nı bozguna uğratmıştır. 1256 yılından itibaren Moğol ülkesinin paylaşılmasıyla Anadolu yönetimi, İlhanlıların yönetimine girmiştir[78]. Bu tarihten 16.yy.başlarına kadar Kemah ve Erzincan, Eretna Beyliği, Karakoyunlular ve Akkoyunlular gibi Türkmen topluluklar arasında sık sık el değiştirmiştir[79].

Osmanlı'nın yükselme döneminde Yavuz Sultan Selim, 1514 yılında Çaldıran Muharebesi'ni kazanmış, Doğu Anadolu Bölgesi Osmanlı hakimiyeti'ne girmiştir. Aynı yıllarda Kemah Kalesi'ni ele geçiren isyancı bir grup çevreyi tehdit etmektedir. Bunun üzerine Yavuz Sultan Selim kuşatmaya bizzat katılarak 1515 yılında Kemah'ı Osmanlı topraklarına katmıştır[80].

1867 tarihli Vilayet Nizammesi'nde Erzincan sancağına bağlı bir kaza merkezi olarak gösterilen Kemah, 1914 yılından itibaren Cumhuriyet Dönemi'nde de Erzincan'a bağlı kaza merkezi olma statüsünü sürdürmüştür[81].

17.yy.ın sonlarına doğru Kemah'a gelen Evliya Çelebi'den öğrendiğimize göre kalede 600'e yakın toprak damlı ev, 3 adet cami, 8 adet mescid, 5 adet buğday anbarı bulunmaktadır[82].

Kemaliye İlçesi: Erzincan'a 144 km. uzaklıktadır. İlçe, Türklerin Anadolu'yu fethinden sonra Osmanlı hakimiyetine kadar Anadolu Selçuklarının, İlhanlıların ve Akkoyunlulara bağlı kalmıştır.

Osmanlı Dönemi'nde kaza merkezi olan Kemaliye, Arapgir sancağına bağlıydı**.** 17.yy.da Sivas eyaleti'ne bağlı olan Eğin, daha sonra Diyarbakır ve Mamuretü'l-aziz vilayetine bağlanmış, 1876 yılından sonra Harput merkez sancağına bağlı kaza merkezi olmuştur[83].

---

[78]Miroğlu, 1990, 5,.Şahin, 2002,. 219.
[79] Miroğlu, 1990, 6
[80] Başıbüyük, 2004a, 360-361.
[81] Miroğlu, 1990, 15.
[82] *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Üçdal Neşriyat, Cilt: I-II, 672.
[83] Pasin, M. H.,- Çelik, Ş.V. (1962). *Erzincan Tarihi, Coğrafyası , Folklorü*, 3-8. , Kozikoğlu, S. (1968). Tarihte Eğin, *Eğin Tarih, Edebiyat, Folklor, Ekonomi*, Ankara, Köse, N. (). 1760-1817 Yılları Arasında Eğin

17.yy.da Kemaliye'ye uğrayan Evliya Çelebi, ilçede dört köşe bir kale, 1000'e yakın toprak damlı ev, 3 adet medrese, 40'a yakın mektep ve ilçeye yetecek kadar caminin bulunduğunu söylemiştir[84].

Refahiye İlçesi: Erzincan'a 71 km. uzaklıktadır. 1872 yılına kadar "Gercanis" adıyla anılmıştır. Bugünkü Refahiye kazasının bulunduğu yerleşme mahallinde 1870 yılına kadar bir kaza olmadığı gibi, nahiye, köy yoktu. 16. yy. Osmanlı kayıtlarında Gercanis adıyla Kemah sancağına bağlı olan nahiye tam olarak şimdiki Refahiye kazası değildir[85]. 16.yy.da Kemah'a bağlı Gercanis, yine aynı sancağa bağlı Dinasor, Orçul, Diğinlü, Vadi-i Vank nahiyelerinin tamamı ile Orta-il köylerinde meydana gelmekteydi[86]. Refahiye kasabası, bugünkü Günyüzü köyünün bulunduğu yerdedir[87].

Gercanis nahiyesi önce Kemah daha sonra Erzincan sancağına bağlanmıştır. Sultan 2. Abdülhamid'in kararıyla Refahiye nahiyesi, 1881 yılında kaza statüsü kazanmıştır[88].

Otlukbeli: Erzincan'a 142 km. uzaklıktadır. Eski adı Karakulak'tır. 1473 yılında Fatih Sultan Mehmed ile Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan ile arasındaki Otlukbeli Savaşı bu ilçede olmuştur. 1800'lü yıllarda bucak haline getirilerek idari yönden Tercan ilçesine bağlı iken 1954 yılında Çayırlı ilçesine bağlanmıştır[89].

Tercan İlçesi: Erzincan'a 88 km. uzaklıktadır. Erzincan'ın en eski ilçelerindendir. Malazgirt Savaşı'ndan sonra Mengücek Beyliği'nin yönettiği yöre, sonraları Eretna Beyliği'ne bağlandı. Timur'un saldırılarına uğrayan Tercan uzun süre Akkoyunluların yönetiminde kaldı[90]. Tercan ve yöresinde en önemli iz bırakanlardan biri, hiç şüphesiz Saltuklular olmuştur. Erzurum bölgesine Türklük

---

(Kemaliye) Kazası, *Tarih İncelemeleri*, S.11, S.9-11.,Aksın, A. (2003). *XIX.Yüzyılda Eğin (İdari,Fiziki,Sosyal Ve İktisadi Yapı)*, İstanbul, 23-26.

[84] Evliya Çelebi, (1999). *Seyahatname, III*, İstanbul, 133.

[85] Bulut, H. , Tozlu, S.(2008). XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Refahiye Kazası, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 10, S.2, S.99-100.

[86] Miroğlu, 1990, 59-100.

[87] Bulut, Tozlu, 2008, 100., Başıbüyük, A. (2012). Gercanis ve Kuruçay Kazalarının XVII. Yüzyıl Ortalarındaki Nüfus ve Yerleşme Özellikleri, *Doğu Coğrafya Dergisi*, S. 27, s. 93.

[88] Bulut, Tozlu, 2008, 103.

[89] Komisyon, 2005, 275.

[90] Konukçu, 1998, 67-72

vasfı kazandırmış olan Saltuklu Devleti hükümdarlarından İzzeddin Saltuk'un kızı Mama Hatun, 1191 tarihinde Erzurum melikesi olmuş ve bu dönemde Tercan'da Mama Hatun Kervansarayı olarak meşhur olan yapıtı inşa ettirmiştir[91]. Otlukbeli Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu'na katıldıysa da Akkoyunlular Tercan'ı bir süre sonra geri aldılar Tercan Kanuni Sultan Süleyman döneminde kesin olarak Osmanlı egemenliğine girmiştir[92].

Tercan, 1516 yılında Tercan-ı Ulyâ (Yukarı Tercan) ve Tercan-ı Süflâ (İç Tercan) olmak üzere iki nahiye şeklinde ve Bayburt Sancağı'na bağlanmıştır. 1534 yılında Erzurum Eyaleti'nin, 1924 yılında Erzurum ilinin 1936 yılında da Erzincan ilinin kazası olmuştur[93].

2.3. İlçe Merkezlerinin Tarihi Dokusu ve Topografik Özellikleri

Erzincan, tektonik yapı üzerinde bulunduğundan il toprakları güneyden Munzur ve Mercan dağları, doğudan Karasu dağları, kuzey ve kuzeydoğudan Kop dağlarının batı uzantıları ile çevrelenmiştir. Erzincan il arazisinin çoğunluğunu dağlar ve platolar oluşturmaktadır.

Kale surları, önceden Erzincan şehrinin sınırlarını belirlemiştir. Sonradan şehir yerleşiminin surların dışına çıktığını seyyahlardan öğrenmekteyiz[94] (Ek.2). Erzincan merkezde ızgara plan dediğimiz plan tipi olması ile önem taşımaktadır. Yollar birbirini dik bir şekilde kesmektedir. 1939 depreminden önceki arşiv fotoğraflarına göre şehirde Osmanlı Dönemi şehir algısının olduğu görülmektedir. Merkezdeki İzzet Paşa Camisi'nin çevresinde çarşı ve diğer yapılarla burada yerleşim düzeninin mevcut olduğu dikkat çekmektedir. Şehrin bugünkü yerleşimi 1939 büyük Erzincan depremi sonrasındaki oluşan yerleşimdir. Erzincan ilkçağlardan beri büyük şiddetlerde depremler geçirmiştir. Çoğu depremde şehir yerle bir olmuştur. Doğal olarak depremlerde yapılar büyük ölçüde yıkılmıştır.

---

[91] Sümer,1998
[92] Komisyon, 2005, 281-282.
[93] -Miroğlu, İ. (1975a). *XVI. Yüzyılda Bayburt Sancağı*, İstanbul
[94] Evliya Çelebi, 1986, s. 209-211, Matrakçı Nasuh (2014)., *Beyan-I Menazil-İ Sefer-İ Irakeyn-İ Sultan Süleyman Han*, Yayına Haz. Hüseyin G. Yurdaydın Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları. , minyatür 22a.

Yıkıcı boyutta olan büyük Erzincan depremlerinden bazısı 1135, 1166, 1198, 1236, 1457, 1482, 1583, 1666, 1784, 1887, 1930, 1939 yıllarında gerçekleşmiştir[95]. Bu depremlerde Erzincan'ın büyük ölçüde hasar gördüğü, binaların yıkıldığı ve çevre köylerin de etkilendiği bilinmektedir. Ancak, bu yıllarda gerçekleşen depremlerde hangi camiler ne kadar etkilenmiştir bilinmemektedir. Bu camilerden sadece Kurşunlu Camisi'nin 1198, İzzet Paşa Camisi'nin ise 1939 yıllarındaki depremlerde yıkılmış olduğunu biliyoruz[96]. Ayrıca arşiv fotoğraflarından İzzet Paşa Camisi'nin 1930 yılındaki depremde kubbesinin yıkıldığı anlaşılmaktadır. 1939 yılından sonraki depremler (1941, 1966, 1967, 1983) hasar veren, yıkıcı boyutta olmayan afetlerdir. Şehrin bugünkü konumu 1939 depremi sonrasında oluşmuştur. Erzincan'ın 4 kez yer değiştirdiği bazı kaynaklardan anlaşılmaktadır[97].

Erzincan merkezdeki yapıların çoğu düz alanda kurulmuştur. Araştırmamıza konu olan eserlerden Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi güney, Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi şehrin güneydoğu eteğinde bulunmaktadır. Bu eserler şehrin topografik konumu nedeniyle eğimli arazi üzerinde bulunmaktadır. Bu durumdan ötürü yapılarda kot farkı ortaya çıkmaktadır.

Kemaliye, seyyahların da dedikleri gibi, dik olan Fırat vadisinin yerleşmeye imkan tanıdığı batı kıyısında, nehre paralel bir yerleşim sergilemektedir[98]. Camilerin yoğunluğu ile karşımıza çıkan Kemaliye (Eğin)'de yapıların çoğu özellikle merkez ilçede, eğimli arazinde bulunmaktadır. Bu ilçe, Munzur Dağları'nın batı yönünde kalan ilçe merkezi, Fırat nehrinin en büyük kollarından olan Karasu'nun batısında, kuzey-güney yönünde kıyı boyunca yükselen yamaca kurulmuştur[99]. Yerleşimin merkezi, Kadı Gölü etrafında toplanmış üç cami ilçenin merkezini oluşturur. Bu göl ve çevresinin yerleşime elveren yapısı ilçede merkez olma işlevi için bir hazırlık oluşturmuştur. Merkez ilçedeki camiler, ilçeyi batı yönden sınırlayan tepenin eteğinde bulunan Zülfikar Ağa Camisi (Taşdibi Camisi)

[95] Tozlu, S. (2001). Erzurum Tarihinde Depremler, *Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri, İstanbul Üni. Ed. Fak.* , İstanbul.
[96] Kemali, A. (1992). *Erzincan Tarihi, Coğrafi, Toplumsal, Etnografi, İdari, İhsai İnceleme Araştırma Tecrübesi*, İstanbul.
[97] Altınbilek, M. S. (1997). *Planlama Sorunları Açısından Erzincan'ın Şehir Coğrafyası*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 136.
[98] Alper ,1990, Ek 11
[99] Darkot, 1993, s. 338.

batıdan doğuya doğru eğimli arazi üzerinde bulunmaktadır. Bu caminin hemen aşağısında Kadı Gölü'nün yanında kuzeyden güneye doğru eğimli arazi üzerinde, Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)'nin de aşağısında kalan Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) batıdan doğuya doğru eğimli arazi üzerinde bulunması ile birbirine yakın üç camidir. Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) yarı fevkani kuruluş sergilediğinden farklılık gösterir. Bu 3 caminin topografyanın en dikkat çekici yerlerinde olmaları ve çevrelerinde yapılaşma olması ile dikkat çekmektedir. İlçede 3 önemli caminin birbirine yakın konumuna göre, yol ile Fırat nehri arasında kalan yerleşimde ise camilerin daha seyrek bir şekilde dağıldıkları görülmektedir. Kemaliye'nin diğer ilçelerden farkı ve en önemli özelliği Osmanlı Dönemi'nin özellikle 19. yy. fiziksel dokusunu yansıtmasıdır. Hemen hemen her mahallede birbirine benzer çeşme yapıları ile dikkat çekmektedir. Bu ilçede camilerin çoğu fevkâni kuruluş sergilediğinden farklılık göstermektedir. Kemah'da birkaç cami ve Ilıç'daki cami bu tiptedir. İlçedeki çeşmeler tarihi doku içinde dağılmıştır. Fevkâni kuruluş olması ile camiler daha yüksek görünüm sergilemektedir.

Kemaliye ilçesinin güneydoğusuna düşen Bahçe Mahallesi Camisi, Çevlik Camisi, Embiya Bey Camisi, İhsaniye Camisi, Ateşizade Haci Mustafa Ağa Camisi, doğu-batı yönünde, Hacı Mehmet Ağa Camisi ve Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi kuzey güney yönünde, güneyine düşen Gümrükçü Camisi doğu batı yönünde eğimli arazi üzerinde bulunmaktadır. Bunlardan Embiya Bey Camisi, İhsaniye Camisi, Ateşizade Haci Mustafa Ağa Camisi, Gümrükçü Camisi fevkani kuruluş sergilemektedir. Köyler ilçede dağınık bir şekilde konumlanmış olup birbirine oldukça uzak mesafededir. Köylerde de düz arazi üzerine konumlanmış camiler (Boylu (Hinge) Köyü Camisi, Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi) yalnızca iki tanedir. Diğer camilerin hepsi eğimli arazi üzerinde olup kot farklarından dolayı her cephe yüksekliği farklılık göstermektedir. İlçenin yüksek yerlerine konumlanmış köylerde camiler daha belirgin şekilde göze çarpmaktadır. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi, Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi, Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi, Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi, Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi, Toybelen (Gemürgap).Köyü Camisi, Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi daha yüksek kesimlere konumlandırılmıştır.

Kemaliye'de çeşme ile bitişik olan camilerin sayısı hayli fazladır. Çeşmeler genellikle fevkâni kuruluşa sahip[100] 20 adet camide görülmektedir. Fevkâni kuruluşlu yapılardan çeşme üzerine (Adak (Pat) Köyü Camisi, Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi) veya çeşmeye bitişik (Aksöğüt (Halmüğe) Köyü Camisi, Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi, Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi, Toybelen (Gemürgap).Köyü Camisi, Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi, Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi, Zülfikar Ağa Camisi) şekilde inşa edilen camiler diğer camilere göre daha heybetli görüntüye sahiptir. Bu camiler dışındaki yapıların da çok yakınında çeşme yapısı yer almaktadır. Çeşmelerin arazi yapısına kolayca uydukları görülmektedir.

Tarihi dokusu büyük ölçüde bozulan Tercan'da yerleşim biraz daha dağınıktır. İlçede en önemli Türk-İslam yapısı kuşkusuz Mama Hatun Külliyesi'dir. Bu külliye Erzincan –Erzurum karayolunun ortasında, ilçe merkezinde bulunmaktadır. Cami, kervansaray, türbe, hamam yapılarından oluşan külliye etrafında yerleşim vardır. Külliyeye ait olan asıl cami günümüzde ayakta olan bu yapı olmayıp yeniden inşa edilmiştir. Günümüzde araştırmamıza konu olan cami, kervansaray ve hamamın kuzeyinde, türbenin batısında yer almaktadır. Eğimli arazi üzerine inşa edilen cami, onarımlarda taş duvarla çevrelenerek sokaktan ayrılmıştır. Tercan merkezde bu cami dışında başka Cumhuriyet, Osmanlı veya daha erken döneme tarihleyeceğimiz bir cami yoktur. Araştırma kapsamındaki bir başka cami, Edebük Köyü Camisi'dir. Bu köy, Erzincan-Erzurum yolunun güney tarafında kalmaktadır. Cami, köyün girişinde, doğudan batıya doğru eğimli arazi üzerinde bulunmaktadır. Camiye yaklaşık 50 m. mesafede bulunan kuzeybatı yönde çeşme yer alır. Tercan, daha düz arazi üzerinde olduğundan diğer ilçelere göre ulaşımı da kolay olmuştur.

Kemah ilçesi, Erzincan'ın güneybatısında kalmaktadır. Kemah'ta şehir dokusunu Kale yapısı oluşturmaktadır. Akarsu ve çaylarla parçalı Kemah arazisi,

[100] Adak (Pat) Köyü Camisi, Aksöğüt (Halmüğe) Köyü Camisi, Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi, Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi, Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi, Ateşizade Haci Mustafa Ağa Camisi , Başpınar (Başvartinik).Müftüoğlu Camisi, Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi, Dutluca (Aşutka).Köyü Camisi, Embiya Bey Camisi, Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi, Gümrükcü (Kürtoğlu) Camisi, İhsaniye Camisi, Kozlupınar (Haponos).Köyü Camisi, Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi, Toybelen (Gemürgap).Köyü Camisi, Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi, Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi, Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi, Zülfikar Ağa Camisi

kısa mesafelerde birden yükselen tepeler ve bunlar arasında kalan derin vadiler, hatta kanyonlar, dik yamaçlar ulaşımı güçleştirmekte, bazen kuş uçumu 5 km.lik mesafeye, 15-20 km. halinde kıvrılan bükülen yollarla ulaşılmaktadır[101]. Köyler dağlara yamaçlara eğimli alanlar üzerine kurulmuştur. Merkezde yer alan Gülabi Bey Camisi, ilçenin en büyük camisidir. Düz arazi üzerine inşa edilen caminin güneybatısında Gülabi Bey Hamamı bulunmaktadır. Camiler, ilçede dağınık bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Merkez ilçede kalenin hemen güneybatı eteğinde, eğimli arazi üzerinde yer alan Mektepönü Camisi fevkâni kuruluşa sahip bir yapıdır. Caminin güney duvarına bitişik çeşme yapısı vardır. Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi ilçenin Aşağı Gedik mahallesinde bulunmaktadır. Yamaç üzerinde bulunan cami doğudan batıya doğru eğimli bir arazindedir. Beklimçay mahallesinde bulunan Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi) düz alanda olup etrafı açıktır. Derebaşı Mahallesi Camisi'nin bulunduğu mahalle tepe üzerinde kurulu bir yerleşmedir. Bu mahalle, ilçeye yaklaşık 3,5 km. mesafededir. Merkezden bağımsız görüntüsü olan mahallenin önceden merkezin devamı niteliğinde olduğu mahalle sakinlerinden öğrenilmiştir. Bu mahalleye oldukça sarp yollardan gidilmektedir. Cami de yamaç üzerinde olup kot farkından dolayı cephelerin yükselti farklılığı vardır. Karşıbağ Camisi, Karşıbağ mahallesinde, yine yamaç üzerine kurulu camilerdendir. Yapı, güneyden kuzeye doğru eğimli arazi üzerinde bulunmaktadır. Merkez ilçeye 2,5 km mesafede bulunan Ortagedik Mahallesi'nde bulunan Muhtar Camisi, günümüzde yıkılmış vaziyettedir. Cami yamaç üzerine kurulu olup fevkâni yapıda olduğu kalıntılarından anlaşılmaktadır. Bu mahallenin biraz daha ilerisinde merkez ilçeye yaklaşık 4,5 km mesafedeki Soğukpınar Mahallesi Camisi vardır. Mahalle olarak geçer ancak bu yerleşimler kom gibi küçük yerleşimlerdir. Sonradan mahalle olarak değiştirilmiştir. Bu caminin etrafında yapı olmayıp boş bir arazi üzerindedir. Cami yarı fevkâni yapıda, eğimli arazidedir. İlçenin kuzeyinde 7 km. uzaklıkta kalan Ayranpınar Köyü, Refahiye ilçesi yolu üzerinde, etrafa hakim bir yerdedir. Bu köyden Kemah ilçe merkezi görülebilmektedir. Cami, yarı fevkâni yapıda olup güneyden kuzeye doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Koçkar Köyü, Kemah ilçesine 17 km.dir. Köy, dağ yamacında olduğundan arazi eğimlidir. Doğudan batıya doğru eğimli arazi üzerindedir. Yapı, sokak arasında olup evlerin arasında kaybolmuştur.

[101] Gündoğdu, Bayhan, vd.,2009,.4.

Muratboynu Köyü, Kemah'a 13 km. uzaklıktadır. Dağ eteklerinde kurulu olan bu köy de diğerleri gibi eğimli arazi üzerindedir. Cami, köyün yüksek bir konumunda olup arazisi doğudan batıya doğru eğimlidir. Taşbulak Köyü, ilçeye yaklaşık 22 km. uzaklıkta bulunmaktadır. Köy, dağ yamacında olduğundan hem havadar hem de eğimli arazidedir. Cami, köy girişinde doğudan batıya doğru hafif eğimli arazi üzerindedir. Kemah'a yaklaşık 30 km. uzaklıkta bulunan Yücebelen Köyü, dağ eteğine, Sohmarik denilen derenin üst tarafına yeşilliklerle kaplı arazi üzerine kurulmuştur. Cami de, köy içinde merkezi bir yerde, doğudan batıya doğru eğimli arazi üzerindedir. Köylerde bulunan camiler merkeze hayli uzaktır. Yolların sarp ve kayalık arazi üzerinde olması da ulaşımı zorlaştırmaktadır.

Erzincan'ın güneybatısında kalan Ilıç ilçesi'nde de dağınık bir yerleşim görülmektedir. Merkezde günümüzde tarihi bir yerleşim yoktur. İlçenin 5. km. güneyinde bulunan Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi, kuzeyden güneye doğru eğimli arazi üzerindedir. Caminin güneydoğu yönüne bakan 15 m. mesafede, sokak üzerinde çeşme yer almaktadır. Yapının hemen doğusunda ve kuzeyinde evler vardır. Güney cephesi sokağa bakmaktadır. Yapı fevkâni kuruluş sergilediğinden cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir.

Refahiye İlçesi, Erzincan'ın batısında kalmaktadır. İlçe, diğer ilçelerden farklı olarak ormanlık arazi içinde kalmaktadır. Merkezde bulunan Hacı Mehmet Ağa Camisi, düz bir arazi üzerinde yer almaktadır. Cami çevresinde yapılaşmanın olduğu görülmektedir.

Çayırlı ilçesi, Erzincan'ın kuzeydoğusunda yer alır. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü, ilçe merkezinin doğusundadır. Köy, dağlık arazide konumlandırılmış olup, yapılaşma eğimli arazi üzerindedir. Cami, köy içinde etrafı boş, güneyden kuzeye doğru eğimli arazidedir.

Üzümlü İlçesi, önceden Erzincan merkeze bağlı olmakla birlikte 1987 yılında ilçe kimliğine kavuşmuştur. Erzincan'ın doğusunda olan ilçe merkezinde Akkoyunlular dönemine ait "Akkoyun Baba Mescidi"'nin günümüze gelemediği bilinmektedir. İlçe, dağlık ve bağlık arazi üzerinde dağılmıştır. Günümüzde ilçe merkezde bulunan Osmanlı Dönemi'ne tarihlendirilen Hacı Abdülbaki Camisi,

güneyden kuzeye doğru eğimli arazi üzerinde yer alır. Cami, çevresinde yapılanma olup yapılar arasında sıkışmış durumdadır.

2.4. Erzincan ile İlgili Seyahatnameler

Erzincan şehrinin tarihçesi, sosyal, kültürel ve ekonomik durumu ile ilgili çok sayıda seyahatnameden faydalandık. Seyahatnameler bu yönde oldukça önemli birer kaynaktır. 13.yy.da Marco Polo[102], 14.yy.başlarında İbni Batuta[103], 1404 tarihli Ruj Gonzales de Clavijo[104], 15.yy. Jasaphat Barbaro[105], 15.yy. Zeno-Contarini[106], 16.yy.da Âşık Paşazade'nin Tevâr'ih-i Âl-i Osman[107], 1609-1657 tarihlerinde Katip Çelebi[108], 1647 tarihli Evliya Çelebi[109], 16.yy. Matrakçı Nasuh[110], 1858 tarihli P.v. Tschihatscheff[111], 19.yy.da Vital Cuinet[112], 19.yy.da Vahan Bardizaktsi[113], 19.yy. Charles Texıer[114] seyahatnamelerinin Erzincan ve ilçelerinin tasvirlerine yer verilmiştir. Bu seyahatnameler şehrin ve ilçelerin sosyal, ekonomik durumlarını yansıtması bakımından önem arz etmektedir.

Marko Polo, Erzincan'dan şu şekilde bahseder: Gelelim Büyük Ermenistan'a. Pek büyük bir ülke burası. Büyük Ermenistan'a girerken sınırda büyük bir şehre varıyorsunuz. Erzincan dünyanın en iyi ve vasıflı kitap cildinin yapıldığı bir

---

[102] Marco Polo, (1908). *The Travels of Marco Polo the Venetian*, Introduction by John Masef ield, London Published, London, 34-35.
[103] *İbn-i Batûtâ,* (2004). *Ebû Abdullah Muhammed Tanci, İbn-i Batûtâ Seyahatnamesi*, (çev. A.Sait Aykut), C.I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
[104] Clavijo, Ruy Gonzales de, (2007). *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahat*, (çev. Ömer Rıza Doğrul), İstanbul: Kesit Yayınları,
[105] Barbaro J. (2005). *Anadolu'ya ve İran'a Seyahat*, (çev. Tufan Gündüz), İstanbul Yeditepe Yayınları
[106] Gündüz, T. (2006). *Caterino Zeno ve Ambrogio Contarini, Uzun Hasan ve Fatih Mücadelesi Döneminde Doğuda Venedik Elçileri Caterino Zeno ve Ambrogio Contarini'nin Seyahatnâmeleri*, İstanbul, Yeditepe Yayınları.
[107] Âşık Paşazade, (2013). Aşık Paşazade Osmanoğulları'nın Tarihi, (haz. Kemal Yavuz-M.A.Yekta Saraç),İstanbul.
[108] Kâtip Çelebi, (2009). *Kitab-ı Cihânnüma li-Kâtip Çelebi,* C. I (Tıpkıbasım), Ankara: TTK Yayınları.
[109] Tevfik Temelkuran-Necati Aktaş, (1986). *Evliya Çelebi Tam Metin Seyahatname*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 669-677.
[110] Matrakçı Nasuh (2014)., *Beyan-I Menazil-İ Sefer-İ Irakeyn-İ Sultan Süleyman Han*, Yayına Haz. Hüseyin G. Yurdaydın Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları..
[111] P. V. Tschihatscheff, (1867). *Reise nach Hoch-Armenian im JWahre 1858*, Gotha.
[112] Vital Cuinet, 1892-1894, 335-345
[113] Bardizaktsi Vahan, *Palu-Harput, (2010). 1878: Çarsancak, Çemişgezek, Çapakçur, Erzincan, Hizan ve civar bölgeler*, C.2, Raporlar, Boğos Natanyan (?-1891), Karekin Sırvantsdyants (1840-1892), çev. Sirvant Malhasyan, Arsen Yarman, İstanbul
[114] Charles Texıer, (2002). *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, (Çeviren Ali Suat), C.3, Ankara, 147.

yerdir[115]. Üretimi zor olan değerli kumaşların yanı sıra, zerafetiyle meşhur bombazin isimli kumaşın Erzincan'da üretildiği ifade etmektedir[116]. Yine Marko Polo'ya göre Erzincan başpiskoposun ikamet ettiği bir şehirdir[117].

İbni Batuta, Gümüşhane seyahatinden sonra uğradığı Erzincan'ı şu şekilde anlatmaktadır. " Irak sultanına bağlı şehirlerden biridir ERzencan. Bakımlı ve büyüktür. Halkın çoğunluğunu Ermeniler oluşturuyor. Müslümanlar Türkçe konuşuyor. Gayet muntaam ve canlı çarşıları var. Erzencanî diye bilinen nefis kumaşlar donunur burada Ayrıca bölgenin bakır madenleri de meşhurdur. Bakırdan çeşitli ebatlarda kapkacak ve bizim taraflardaki ayaklı çıradanlıklara benzeyen şamdanlar yapılır Dokuma tezgahlarında şehrin ismi ile nefis kumaşların dokunduğunu ve bu kumaşların çeşitli beldelere ihraç edildiğini belirtmektedir[118]

Katip Çelebi, Erzincan'da hububat, pamuk, üzüm ve meyvenin bolca yetiştiğini aktarmaktadır[119].

Evliya Çelebi, " Erzincan her tarafı sur ve hendeklerle çevrili olup şehre demir bir kapıdan girilir. Murabbau'ş-şekl taştan küçük bir kalesi vardır. Kale duvarları gayet alçaktır. Kale içerisinde iki yüz kadar bağsız, bahçesiz evler ve bir cami bulunmaktadır. Başka imareti yoktur. Çünkü kale içi dar bir sahadır. Kale dışında bin sekizyüz kadar ev vardır ve ayrıca yetmiş altı mihrap bulunduğunu bunlardan yedi tanesinin cami olduğunu ifade etmiştir[120].

17.yy.da Kemaliye'ye uğrayan Evliya Çelebi, ilçede dört köşe bir kale, 1000'e yakın toprak damlı ev, 3 adet medrese, 40'a yakın mektep ve ilçeye yetecek kadar caminin bulunduğunu söylemiştir[121].

---

[115] Marko Polo, 1908, 20.
[116] Marko Polo, 1908,.35.
[117] Marko Polo, 1908, 35.
[118] İbn-i Batûtâ, 2004, 418. .
[119] Katip Çelebi, 2009, 424.
[120] *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (2005), Hazırlayanlar Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, C.2, İstanbul: YKY 452-457.
[121] Evliya Çelebi, (1999). *Seyahatname, III*, İstanbul, 133.

Çelebi, Kemah'tan bahsederken, kalenin Erzurum civarında benzeri olmadığını, üç sağlam kapısı olduğunu, kalede 600 kadar toprak damlı ev, üç cami, 8 mescid ve beş buğday anbarı bulunduğunu ifade etmiştir[122].

İspanyol seyyah Clavijo, Erzincan'da geçirdiği bir günü kısaca şu şekilde özetlemiştir:"Erzincan nehir kenarında olan bir ova üzerindedir. Bu nehir herkesin bildiği gibi cennetten kaynayan Fırat nehridir. Şehir pek geniş değildir ve kuleli bir duvarla çevrilidir. Şehrin her kenarında teraslar vardır. Evlere damdan dama gidilebiliyor. Buradaki memurların çoğu zengin adamlardır. Bunlardan başka şehirde birçok muteber ve zengin tüccar da bulunuyor[123]. Trabzon istikametinden gelen seyyah, oldukça zor şartlarda yolculuğunu tamamlamıştır. Erzincan'da görkemli bir şekilde karşılanmış olan seyyah validen şu şekilde bahsetmektedir: " Üzerinde ipek bir elbise başında mücevheratlı külah vardı. Kırk yaşlarında sakallı ve esmer biriydi. Gittikleri her yerde yemekler yemişlerdir[124].

15.yy.ın ortalarında Erzincan'a gelen Jasaphat Barbaro "Şehir büyüktür. Fakat şimdilerde büyük bölümü harap olmuştur. Oradan iki mil mesafede güneybatı tarafına doğru sürerseniz görkemli fırat ırmağına varırsınız. Orada on yedi gözlü tuğladan yapılmış güzel ve büyük bir köprüden geçerisiniz. Şehir müstahkem bir yerdedir" [125] şeklinde kısaca şehirden bahsetmiştir.

Caterino Zeno Erzincan'dan Küçük Ermenistan olarak bahsetmektedir[126].

Matrakçı Nasuh'un minyatüründe Erzincan'ın surlarla çevrili, birbirine yakın yapılar ile 3 cami 8 büyük binası olduğunu görmekteyiz. (Ek.2.) Tercan'ı yine surlarla çevrilmiş, yüksekçe kayalık üzerinde kurulu bir yerde görmekteyiz. Surlar içinde Mama Hatun kervansaray ve camisi açık şekilde görülebilmektedir. Burada da evler birbirine bitişik şekilde tasvir edilmiştir. (Ek.2.)

[122] *Evliya* 2005, 450-451.
[123] Clavijo, 2007, 71.
[124] Clavijo, 2007, 67.
[125] Barbaro, 2005, 102.
[126] Gündüz, 2006, 31.

3. ERZİNCAN İLİ AKKOYUNLU - OSMANLI DÖNEMİ CAMİLERİ (KATALOG)

3.1. Günümüze Ulaşan Camiler

3.1.1. Erzincan Merkez İlçe Köylerindeki Camiler

3.1.1.1. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi

Çizim: 3.1
Fotoğraf: 3.1-3.13

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K.'nun 21.10.2011 gün ve 18 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Yeri ve Konumu: Bahçeli (Hah) Köyü, Erzincan merkeze 16 km. mesafededir. Köy, 964 numaralı parselde bulunur. Cami, köy girişinde olup güneyinde köy mezarlığı bulunmaktadır. Caminin kuzeybatı köşesinde yolun karşısında sonraki yıllarda yapılmış olan sekizgen planlı şadırvan yer alır. Bina, minaresi ile çevredeki evlerden ayırt edilebilmektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014,05/2015
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: İncelememiz sırasında caminin harim giriş kapısı üzerinde okunamayacak bir halde olan kitabeye rastlanmıştır. Üst örtüyü destekleyen ahşap direğin üzerinde "Allah" yazısının altında H.1243/M.1827-28 tarihi yazılıdır. Muhtemelen bu tarihte onarım geçirmiş olmalıdır.

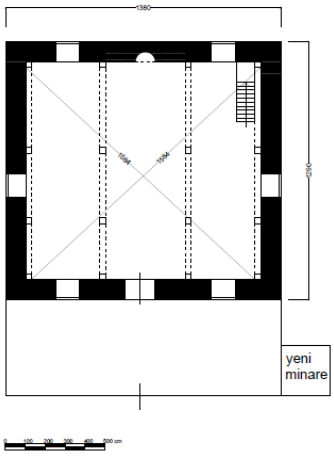
Banisi: Cami, arşiv kayıtlarında "Bahçeli (Hah) Köyü'nde Hacı Veli Camisi" olarak geçtiğinden Hacı Veli isimli kişi tarafından yaptırılmış olmalıdır.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy'da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan üç sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Kuzey cephede sonradan eklenen son cemaat yerine açılan kapı açıklığı yer alır. Aynı aksta son cemaat yeri güney duvarında asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı açıklığı vardır. Kuzeybatıda yer alan minaresi yeni bir unsurdur. (Çizim: 3. 1.)

Çizim 3.1. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi planı

Örtü Düzeni: Harimde kuzey güney yönünde dört sıra halinde onaltı ahşap direk tarafından mihraba dik dört ana kirişin üzerinde mihraba paralel kirişlerin dizilmesi ile düz ahşap tavan örtülüdür (Foto.3.1). Orta sahın tavanı, yan sahınlardan daha yüksek tutulmuştur. Yan sahınlardaki kirişler, orta sahına kadar uzanmıştır. Orta sahın tavanı, yan sahınlardan yüksek tutulmuştur. Dıştan kiremit kaplı dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto 3.1. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesi beton sıvalı olduğundan inşa malzemesi görünmemektedir. Ancak Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından yapılan incelemede caminin taş temel üzerinde ahşap hatıllı yığma kerpiç malzeme ile inşa edildiği ifade edilmiştir. Bu haliyle cami özgün görünümünden uzaklaşmıştır. Tavan, taşıyıcı direkler, mahfil, minber, ahşap malzemedendir. Çatı dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve alaturka kiremit ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina görünüşü beton sıvalı olduğundan duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Doğu ve batıda bir adet, kuzeyde iki adet ve güney cephede üç adet pencere açıklığı vardır.

Pencereler, güney cephe dışında beden duvarlarının alt sırasındadır. Alt sırada pencereler düşey dikdörtgen biçimli, düz lentoludur. Ancak tüm pencerelerin tamamen yenilendiği görülmektedir. Pencere ve kapı doğramalarında ahşap lambri kullanılmıştır.

Doğu cephede kuzey kenara kaydırılmış alt sırada bir adet pencere yer alır. Cephenin kuzey ucunda beden duvarına bitişik betonarme müştemilat binası eklenmiştir. Cami ve bu müştemilatın üst örtüsü kırma çatı ile kapatılmış olup cami üst örtüsü daha sonraki dönemlerde onarım sırasında değiştirilmiştir (Foto.3.2).

Foto 3.2. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi doğu cephesi

Güney cephe beden duvarlarının alt sırasına iki adet, üst sırasına orta aksta bir adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir (Foto.3.3).

Foto 3.3. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi güney cephesi

Batı cephe, doğu cephe ile benzer düzendedir. Bu cephenin de kuzey köşesinde sonradan yapılan minare kaidesi vardır (Foto.3.4).

Foto 3.4. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi batı cephesi

Kuzey cephe, harim kapı açıklığının yer aldığı cephedir (Foto.3.5). Cephenin orta aksına düşey dikdörtgen biçimli yerleştirilen kapı açıklığı tamamen yenilenmiştir. Kapı, kanatları ile yeni bir unsurdur. Kapı üzerinde kitabe yer almaktadır.

Kuzey cephenin önüne son yıllarda ilave edilen mekan ahşap lambri olup doğu kenarı depo olarak kullanılmaktadır. Batı kenarda ise üst kat kadınlar mahfiline buradan ahşap merdivenle çıkılan kapı açıklığı vardır.

Foto 3.5. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi kuzey cephesi

Minare: Caminin kuzeybatı köşesinde yer almaktadır. Minare sac malzemeden yapılmış tamamen yeni bir unsurdur.

İç Mekân: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarlar pencere alt sıradaki pencerelerin alt hizasına kadar, ahşap direkler ve mihrap nişi ve çevresi ahşap lambri ile kaplanmıştır (Foto.3.6, Foto.3.7).

Foto 3.6. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi iç mekanı

Foto 3.7. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi iç mekanı

Güney duvar aksında yer alan mihrap, ahşap lambri ile kaplanarak yenilenmiştir. Doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik kadınlar mahfili ve güneydoğu köşedeki vaaz kürsüsü yeni unsurlardır.

Güney batı köşede yer alan minber, yan aynalığı geçiş ve ajur tekniğinde yapılmış panolardan meydana gelmiştir. Korkuluk, köşk bölümü, kapısı yine aynı teknikte ahşap süslemelidir. Geçişi, yan aynalıkta açılmıştır. Beş adet dekoratif kemerli süpürgelik bölümü vardır. Dört ayak üzerine oturan köşk bölümü pramidal külahla örtülüdür (Foto.3.8).

Foto 3.8. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi iç mekanı

Foto 3.9. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi iç mekanı

Süsleme: Sadece ahşap süsleme vardır.

Ahşap süsleme: Üst örtüyü destekleyen ahşap direklerin yüzeylerinde ve ahşap yastıklarda vardır.

Bitkisel Süsleme: Ahşap yastıklar üzerinde daire içine alınmış papatya motifinin üzerinde üç ayrı daldan ortada dik yanlarda başları eğik lale motifleri ile bitkisel süslemeye gidilmiştir (Foto.3.10). Ahşap yastıklarda daire içine alınmış

papatya motifleri bulunmaktadır. Üst örtüyü destekleyen dört ahşap direğin orta sahına bakan yüzlerinde servi ağacı motifi bulunmaktadır (Foto.3.11).

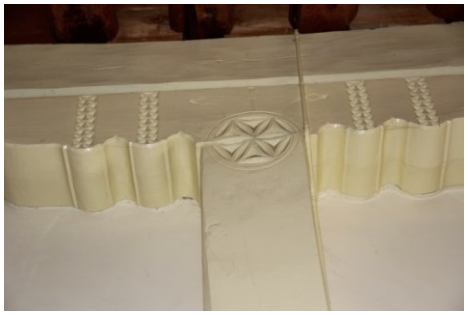

Foto 3.10. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi ahşap yastık üzerindeki süsleme

Foto 3.11. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi ahşap taşıyıcı üzerindeki süsleme

Geometrik Süsleme: Ahşap direklerin alt kısımları baklava motifleri ile doldurulmuştur. Ahşap yastıklarda, direklerin üst kısımları, geniş açıları sırt sırta gelecek şekilde üçgen motifleri işlenmiştir (Foto.3.12).

Foto 3.12. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi ahşap taşıyıcı üzerindeki süsleme

Ahşap direklerin üzerindeki yastıklarda daire içine alınmış madalyon motifleri vardır (Foto.3.13). Daire şeklinde olan bu süslemenin, iç kısmı oyularak dilimlendirilmiştir. Tek sıra zikzak süsleme ile çevrelenmiştir.

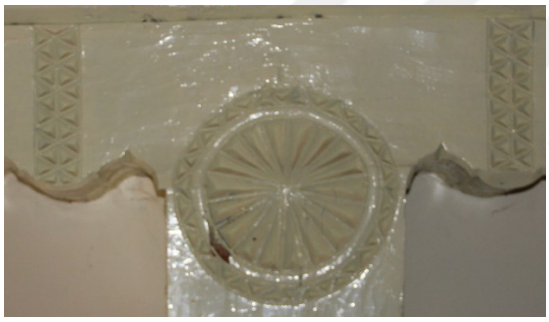

Foto.3.13. Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi ahşap yastık üzerindeki süsleme

Tarihleme: Yapının harim giriş kapısı üzerindeki kitabesi okunamayacak durumdadır. Caminin inşa tarihi ile ilgili net bir bilgi yoktur. Eski ismi Hah olan köyde arşiv kayıtlarına göre üç cami vardır. Ancak bu camilerin görevli atama kayıtlarına bakıldığında oldukça erken tarihli camiler olduğu bilinmektedir. Hurufat kayıtlarında adı geçen camilerden biri de Hacı Veli Camisi'dir. Ancak bu cami muhtemelen depremlerde yıkılmış, yerine aynı isimli cami inşa edilmiş olmalıdır. Bu camilere yapılan görevli atama kayıtları ayrı ayrı verilmiştir. Bunlardan Hacı Veli Camisi'ne 1696-97[127], 1706-07[128], 1715[129], 1722-23[130], 1746-47[131], 1751-

[127] V.G.M.A. HD, 530/75
[128] V.G.M.A. HD, 531/70
[129] V.G.M.A. HD, 1064/31/30
[130] V.G.M.A. HD, 1064/31/30
[131] V.G.M.A. HD, 533/7

52[132] 1774-75[133] 1775-76[134] 1780-81[135], 1781-82[136] 1788-89[137], 1792-93[138] 1796-97[139], 1809-10[140], 1814-15[141], 1828-29[142], 1831-32[143], 1834-35[144], 1836-37[145] Molla Yusuf Camisi'ne 1716-17[146] 1743-44[147], 1770-71[148], 1787-88[149] Molla Ahmet Mescidi'ne ise 1701-02[150] 1802-03[151] yıllarında görevli ataması yapılmıştır.

Günümüze kadar ayakta kalabilen bu cami, hurufat kayıtlarında adı geçen camilerden biri değildir. Çünkü bu tarihler günümüzdeki cami için oldukça erkendir. Hurufat kayıtlarında adı geçen camiler Erzincan depremlerinde yıkılmış olmalıdır[152]. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Bahçeliköy (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi'ne 10 Kasım 1895 (H.22 Cemazeyilevvel 1313) tarihinde Keçelioğlu İbrahim Ağa bin Halil 1 adet evini vakfetmiş, evde mütevelli oturması için kirası ile caminin aydınlatılması sağlandığı bilgisine ulaşılmıştır[153]. Caminin 12 Mart 1897 (H.8 Şevval 1314) tarihli berat kaydı vardır[154]. Bu tarihlerde de atama kayıtları yapıldığı dikkate alınarak muhtemelen hurufat kayıtlarında geçen Hacı Veli Camisi yıkılıp, yerine bugünkü cami inşa edilmiş olmalıdır.

Caminin mimari özelliklerine göre 19.yy.a ait olma ihtimali yüksektir. Yapı çok fazla onarım geçirmiş, cepheler beton sıva ile sıvanmıştır. Dış ve iç mimari tamamen yenilendiğinden özgünlüğü kaybolmuştur. Harimdeki taşıyıcı direklerin üzerine yazılmış 1827-28 tarihi, direklerdeki servi ağaçlarına da bakarak yapıyı

[132] V.G.M.A. HD 534/87
[133] V.G.M.A. HD 535/71
[134] V.G.M.A. HD 536/36
[135] V.G.M.A. HD 1055/26/29
[136] V.G.M.A. HD 1055/26/29
[137] V.G.M.A. HD 1065/25
[138] V.G.M.A. HD 1067/62/65
[139] V.G.M.A. HD 1067/62/65
[140] V.G.M.A. HD 1067/62/65
[141] V.G.M.A. HD 1140/16
[142] V.G.M.A. HD 1140/16
[143] V.G.M.A. HD 1143/35
[144] V.G.M.A. HD 1143/35
[145] BOA, Dosya No: 118, Gömlek No: 5878, Fon Kodu: C..EV..
[146] V.G.M.A. HD 1060/61
[147] V.G.M.A. HD 1060/61/61
[148] V.G.M.A. HD 1058/27
[149] V.G.M.A. HD 1055/24
[150] V.G.M.A. HD 1098/123
[151] V.G.M.A. HD 532/33
[152] Görevli atama kayıtlarına bakılarak camiler bu tarihlerde ayakta olduğuna göre, Erzincan'da 1784 yılındaki depremde yıkılma ihtimali hayli yüksektir.
[153] V.G.M.A., Defter No: 2484, Syf. 213, sr. 276.
[154] V.G.M.A., Defter No: 2484., Sy. 279, sr. 358.

19.yy.sonlarına tarihleyebiliriz. Tavan, Erzincan'da özellikle 19.yy.da bir geleneği yansıtması bakımından önem taşımaktadır. Aynı tavan şeklini Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi (19.yy.)'nde de görebiliriz. Minberi, Erzincan merkez köylerindeki 19.yy. minberleri ile aynı özellikte olup bir geleneği yansıtmaktadır.

3.1.1.2. Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi

Çizim: 3.2.
Fotoğraf: 3.14-3.21

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K'nun 21.10.2011 gün ve 18 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Yeri ve Konumu: Bayırbağ (Biteriç) Köyü, Erzincan merkeze 28 km. mesafededir. Erzincan'ın ilçelerinden Üzümlü'ye yakın mesafadedir. Kuzeyden güneye doğru eğimli arazi üzerindedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açık değildir.

Kitabesi: Harime giriş kapısı üzerinde bulunan inşa kitabesinde "Ya Allah, Sahibü'l binâ, Abdulbaki Ağa, Sene 1167" yazmaktadır (Foto.3.14.). Yapının Abdulbaki Ağa tarafından 1753-54 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır.

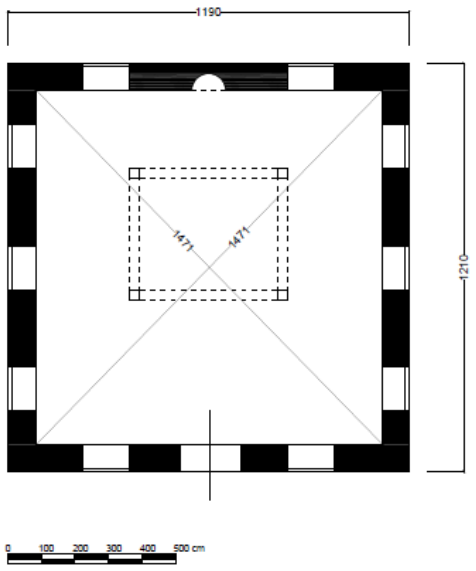
Foto.3.14. Bayırbağ Köyü Haci Abdulbaki Ağa Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi

Banisi: Cami, kitabesine göre Hacı Abdulbaki Ağa[155] tarafından yaptırılmıştır.

İnşa Tarihi: Cami, kitabesine göre 1753-54 yılında inşa edilmiştir.

Yapının Tanımı

Plan: Cami, kare planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Harim, dört ahşap direk ve duvarlar tarafından taşınan üst örtüye sahiptir. Kuzey cephede sonradan eklenen giriş mekanına açılan kapı açıklığı yer alır. Aynı aksta kuzey duvarda asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı ile harime girilir (Çizim.3.2).

Çizim3.2. Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi planı

Örtü Düzeni: Harim ortasında dört ahşap direğin üst örtüyü desteklediği, direklerin birbirine ahşap kemerlerle bağlandığı görülür (Foto.3.15). Ancak bu düzen daha geç dönemde yapılmıştır. Üst örtü, kontrplak ile örtülü olduğundan asıl tavan düzeni görünememektedir. Mihraba paralel veya dik atılan kirişler ile tavanın şekillendiği söylenebilir. Dıştan sac kaplamalı olarak dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

[155] V.G.M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 489, Sıra: 655.

Foto.3.15. Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesi inşa malzemesi ahşap hatıllı yığma moloz taştır. Derz aralarında kıtıklı sıvanın kullanıldığı görülmektedir. Beden duvarları beton ile sıvanmış ancak yer yer dökülmeler olmuştur. Tavan, taşıyıcı direkler ahşap malzemedendir. Mihrap taş malzemedendir. Çatı dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve alaturka kiremit ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina görünüşü masif olup duvar örgüsünü yer yer yansıtmaktadır. Doğu ve batıda üçer adet, güney ve kuzey cephelerde ikişer adet pencere açıklığı vardır.

Pencereler, beden duvarlarının alt sırasındadır. Düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu, ahşap sövelidir. Sonraki dönemlerde eklenmiş demir parmaklıklar vardır.

Doğu ve batı cephelerde, beden duvarlarının alt sırasında cephe aksına simetrik olarak üçer adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir (Foto.3.16).

Foto.3.16. Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi batı cephesi

Güney ve kuzey cephelerde beden duvarlarının alt sırasında cephe aksına simetrik olarak ikişer adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir (Foto.3.17) .

Foto.3.17. Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi güneybatı cephesi

Kuzey cephe, harim kapı açıklığının yer aldığı cephedir (Foto.3.18). Cephenin orta aksına düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu açıklığa çift ahşap kapı kanadı takılmıştır. Kapı kanatları ile yeni bir unsurdur. Kapı üzerinde kitabe yer almaktadır.

Kuzey cephenin önüne son yıllarda ilave edilen giriş mekanı, kuzey cephe boyunca uzanmaz. Betonarme yapılmış olan mekan, kuzeye basit iki pencere ile açılır. Üstü eğimli sac ile örtülmüştür.

Foto.3.18.Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi kuzey cephesi

İç mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarlar pencere alt sıradaki pencerelerin alt hizasına

kadar yeşil renkli yağlı boya ile boyanmıştır. Ortada yer alan ahşap direkler ve bu bölümün tavanı da yeşil boya ile boyanmıştır (Foto.3.19).

Güney duvar aksında yer alan mihrap, yarım daire kesitli nişe sahip olup oldukça sadedir. Mihrap nişi yeşil renkli yağlı boya ile boyanmıştır (Foto: 3.21).

Foto 3.19. Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi İç mekanı

Foto 3.20. Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi iç mekanı

Foto 3.21. Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi İç mekanı

Süsleme: Camide herhangi bir süsleme unsuru bulunmaz.

3.1.1.3. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi

Çizim: 3.3
Fotoğraf: 3.22-3.30

Yeri ve Konumu: Cevizli Köyü, Erzincan merkeze 25 km. mesafededir. Cami, köy içindedir. Bina, güneyden kuzeye doğru eğimli arazi üzerinde bulunur.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

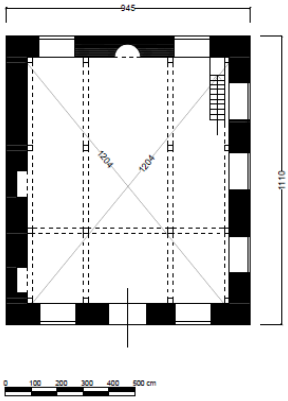
Kitabesi: Caminin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır. Ancak Erzincan Müftülüğü tarafından Türkçe olarak “Cevizli Köyü Camisi 1965” kapı üzerinde yazmaktadır. Bu tarihte cami onarım geçirmiş olmalıdır.

Banisi: Caminin kim tarafından inşa edildiği bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy’da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı
Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik üç sahınlı plan tipine sahiptir. Kuzey cephede orta aksında asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı açıklığı vardır (Çizim.3.3).

Çizim.3.3. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi planı

Örtü Düzeni: Harim, kuzey güney yönünde dört sıra halinde onaltı ahşap direk tarafından desteklenen düz ahşap tavan ile örtülüdür (Foto.3.22). Tavan kontrplak ile örtülü olmasına rağmen ahşap kirişlerin mihraba dik olarak uzandığı mahfil katı üst örtüsünden görülür. Dıştan kiremit örtülü dört yana eğimi kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.22. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesi beton ile sıvandığından inşa malzemesi anlaşılamamaktadır. Bina özgün görünümünden uzaklaşmıştır. Tavan, taşıyıcı direkler ahşap malzemedendir. Çatı dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina görünüşü beton sıvalı olduğundan duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Ana kütlede pencereler, alt sırada düşey dikdörtgen, düz

lentolu olup toplamda yedi adet pencere mevcuttur. Tüm pencerelerin tamamen yenilendiği görülmektedir. Pencerelerde pimapen kullanılmıştır.

Caminin doğu cephesi başka bir yapı ile bitişik olup sağır tutulmuştur. Bu cephenin kuzeydoğusunda yeni bir unsur olan minare yükselir.

Güney cephede beden duvarlarının alt sırasında iki adet cephe aksına simetrik olarak pencere açıklığı yerleştirilmiştir.

Foto.3.23. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi güney cephesi

Batı cephede, alt sırada üç adet pencere açıklığı dışında başka bir özellik görülmez.

Foto.3.24. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi batı cephesi

Kuzey cephe, harim kapı açıklığının yer aldığı cephedir. Cephe aksında bulunan kapı açıklığının alt sırada her iki tarafındaki duvar yüzeylerinde iki adet pencere açıklığı vardır. Kuzey cephenin önüne sonraki dönemlerde son cemaat yeri ilave edilmiştir.

Foto 3.25. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi kuzeybatı cephesi

Minare: Caminin kuzeydoğu köşesinde yer almaktadır. Minare betonarme olup tamamen yeni bir unsurdur.

İç Mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki görünüşü ve düzeni yansıtmaktadır.

Güney duvarın orta bölümünde mihrap, güneybatı köşede minber, kuzey cephede doğubatı yönde uzanan kadınlar mahfili yer almaktadır.

Mihrap tamamen yenilenmiş olup yarım daire kesitli nişe sahiptir (Foto.3.26). Güneybatı köşede yer alan minber, ajur tekniğinde yapılmış süslemelerle hareketlendirilmiştir (Foto.3.29).

Foto 3.26. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi iç mekanı

Kuzey duvarda doğu ve batı duvarlara bitişik olarak kadınlar mahfili yer alır. Mahfil alt kattan sekizer adet ahşap ince direkle taşınmaktadır. Kuzeydoğu köşede ahşap merdivenle kadınlar mahfiline çıkılmaktadır (Foto.3.28).

Foto.3.27. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.28. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.29. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi minberi

Süsleme: Camide herhangi bir süsleme yoktur.

Tarihleme: İnşa kitabesi yoktur. Caminin, iç ve dış mimarisi yenilendiğinden inşa malzemesi görünmemektedir. Cami girişindeki 1965 yılında caminin onarım geçirmiş olduğunu öğrenmekteyiz[156]. Caminin hurufat kayıtlarında adına rastlanmamış olmasından ve plan, örtü sistemi bakımından yapıyı 19.yy. sonuna tarihlendirilebiliriz.

3.1.1.4. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi

Çizim: 3. 4
Fotoğraf: 3.30-3.38

Yeri ve Konumu: Değirmen Köyü, Erzincan merkeze 22 km.mesafededir. Cami, köy içinde olup mahalle arasında köşe başındadır. Doğusunda başka bir konut ile bitişiktir. Batısında abdest alma yerleri vardır. Güney cephesi bahçelik arazidir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır. Üst örtüyü destekleyen ahşap direklerden birinin üzerinde “Allah H.1346” yazılıdır.

Banisi: Yapının kim tarafından inşa edildiği bilinmemektedir.

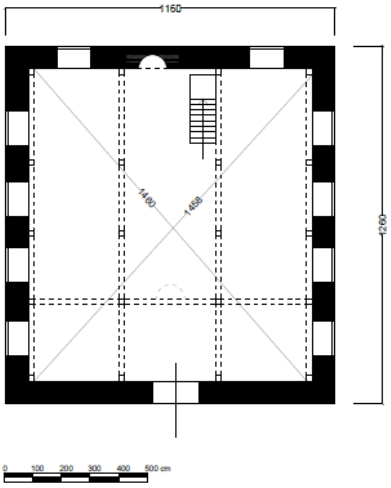
İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy.ın son çeyreğinde inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı
Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan üç sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Kuzey cephede sonradan eklenen giriş mekanına açılan kapı açıklığı yer alır. Aynı

[156] Köy sakinlerinden Dursun Polat tarafından öğrenilmiştir.

aksta kuzey duvarın orta askında, asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı açıklığı vardır (Çizim.3.4).

Çizim.3.4. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi planı

Örtü Düzeni: Üst örtü, harimde kuzey güney yönünde dört sıra halinde onaltı ahşap direk tarafından mihraba dik dört ana kirişin üzerinde düz ahşap tavan örtülüdür (Foto.3.30. , Foto.3.31). Orta sahın tavanı, yan sahınlardan daha yüksek kalmıştır. Dıştan kiremit kaplı dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto 3.30. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi düz ahşap tavanı

Foto.3.31. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesi beton sıvalı olduğundan inşa malzemesi görünmemektedir. Bu haliyle cami özgün görünümünden uzaklaşmıştır. Tavan, taşıyıcı direkler, mahfil, minber, ahşap malzemedendir. Mihrap taş malzemedendir. Çatı dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve alaturka kiremit ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina görünüşü beton sıvalı olduğundan duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Doğu ve güney cephelerde beşer adet, batı cephede dört adet pencere açıklığı vardır.

Pencereler, beden duvarlarının alt ve üst sırasındadır.

Alt sırada pencereler düşey dikdörtgen biçimli, düz lentoludur. Ancak tüm pencerelerin tamamen yenilendiği görülmektedir. Pencere ve kapı doğramalarında ahşap kullanılmıştır. Üst sırada küçük ölçülerde olup kare biçimli pencereler vardır.

Doğu cephede kuzey kenara kaydırılmış üst sırada bir adet pencere yer alır. Bu pencere kadınlar mahfiline açılmaktadır. Beden duvarlarının alt sırasında cephe aksına simetrik olarak yerleştirilmiş dört adet pencere açıklığı vardır (Foto.3.32).

Foto.3.32. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi doğu cephesi

Güney cephe beden duvarlarında iki sıra halinde alt sırasında, mihrabın her iki yanına denk gelecek şekilde iki adet düşey dikdörtgen biçimli pencere, üst sırada ise mihrap üstünde ve her iki yanında cephe aksına simetrik olarak yerleştirilmiş üç adet pencere açıklığı vardır.

Batı cephe, doğu cephe ile benzer düzendedir (Foto.3.33).

Foto.3.33. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi batı yönden görünüş

Kuzey cephe, harim kapı açıklığının yer aldığı cephedir. Cephenin orta aksına düşey dikdörtgen biçimli yerleştirilen kapı açıklığı tamamen yenilenmiştir. Kapı kanatları ile yeni bir unsurdur. Bu cephede pencere açıklığı bulunmaz (Foto.3.34).

Kuzey cephenin önünde giriş mekanı kuzeye camekanla açılmaktadır. Doğu kenarda ise ahşap minare kaidesi ve hemen solundan sarmal ahşap merdivenle kadınlar mahfiline çıkılır.

Foto.3.34. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi kuzey cephesi

Minare: Caminin kuzeydoğu köşesinde yer almaktadır. Ahşap kaidesi giriş mekanının doğusundadır. Kaideye açılan kapıdan ahşap merdivenle minareye çıkılır. Silindirik kısa gövdeli minare sac malzeme ile yapılmıştır.

İç Mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Üst sıradaki pencereler, yukarıdan aşağı doğru genişlemektedir. Duvarlar pencere alt sıadaki pencerelerin alt hizasına kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Güney duvar aksında yer alan mihrap nişi yarım daire kesitli olup kademeli olarak yukarı doğru daralmaktadır. Mihrap yeşil ve beyaz yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.35).

Foto.3.35. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi İç mekanı

Güney batı köşede yer alan minber, yan aynalığında açılan geçiş, ajur tekniğinde işlenmiş panolardan meydana gelmiştir. Korkuluk, köşk bölümü, kapısı yine ajur tekniğinde yapılmıştır. Geçişi, yan aynalıkta açılmıştır. Dört adet dekoratif kemerli süpürgelik bölümü vardır. Dört ayak üzerine oturan köşk bölümü pramidal külahla örtülüdür (Foto.3.36).

Foto.3.36. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi minberi

Güneydoğu köşede ahşap vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Dört ahşap ayak üzerine oturan gövdesinin yüzleri ajur tekniğinde işlemelere sahiptir. Üç basamaklı merdivenle kürsüye çıkılır. Köşelerde topuzu vardır.

Kuzey duvarda doğu ve batı duvarlara bitişik olarak kadınlar mahfili yer alır. Tavanı destekleyen ahşap direklerin kuzeyde olanları mahfili de taşımaktadır. Mahfilin ortası yarım daire şeklinde taşıntı yapmıştır. Harime baka yüzü ahşap parmaklık ile çevrilmiştir. Alt kat doğu kenar camekanla çevrilerek ayrı bir mekan,

batı kenar ise ahşap parmaklık ile çevrilerek sahından ayrılmıştır. Mahfil, yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.37).

Foto.3.37. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.38. Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi iç mekanı

Süsleme: Yapıda sadece ahşap süsleme mevcuttur.

Ahşap Süsleme: Minber ve vaaz kürsüsünde ahşap süsleme vardır.

Bitkisel Süsleme: Minber aynalıklarında, korkuluklarında, köşk kısmında ve kapısında, vaaz kürsüsünün alt kısmında “S” kıvrımlı bitkisel süslemeye gidilmiştir. Vaaz kürsüsünün üst kısmında “S” kıvrımları ile bitkisel süsleme meydana gelmiştir.

Geometrik süsleme: Minberin aynalıklarında ve kapısının üzerinde yıldız motifleri vardır.

Tarihleme: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Hurufat kayıtlarında bu köyde üç farklı cami adı geçmektedir. Bunlar, Nasuh Veli Camisi, Hacı Süleyman Camisi ve Cuma Camisi'dir. Cuma Camisi bu iki camiden biri olmalıdır. Hacı Süleyman Camisi'ne H.1194/M.1780 tarihlerinde görevli ataması, Nasuh Veli Camisi'ne ise H.1209/M.1794-95, H.1227/M.1812-13, H.1158/M.1745-46, H.1163/M.1749-50, H.1165/M.1751-52, H.1200/M.1785-86, H.1190/M.1776-77, H.1126/M.1714-15 tarihlerinde görevli atamaları yapılmıştır. Ancak günümüzdeki yapı, bu camilerden biri değildir. Görevli atama yıllarına bakıldığında bugünkü cami için oldukça erken tarihlerdir. Hurufat kayıtlarında adı geçen bu camiler günümüzde ayakta olmayıp Erzincan depremlerinde yıkılmış olmalıdır[157]. Mevcut olan yapı, muhtemelen bu camilerden birinin yerine yeniden yapılmış olmalıdır. Harimde üst örtüyü destekleyen ahşap direk üzerindeki 1928-29 yılında caminin onarımdan geçmiş olabileceği düşünülmektedir. Kitabesi olan Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi minberi (1930-33) ile olan benzerliği de göz önüne alınarak bu caminin minberi de 1928-29 yılında yapılmış olmalıdır. Ayrıca Bahçeli (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi ile benzer tavana sahip olması ile geleneği sürdürmüş olduğunu söyleyebiliriz. Mevcut yapıyı 19.yy.ın son çeyreğine tarihleyebiliriz.

3.1.1.5. Geçid Köyü Camisi

Çizim: 3.5

Fotoğraf: 3.39-3.51

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K'nun 21.10.2011 gün ve 18 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Yeri ve Konumu: Geçid Köyü, Erzincan merkeze 10 km. mesafededir. Cami, Gazi Mahallesi 146 numaralı sokakta yer almaktadır. Güneydoğu yönde köşe başında bulunan caminin doğu cephesinin karşısından yol geçmektedir. Kuzey ve kuzeydoğu taraftan duvarla çevrilerek cami yoldan ayrılmıştır.

İnceleme Tarihi: 09/2014

Kullanımı: Günümüzde ibadete açık değildir.

[157] Görevli atama kayıtlarına bakılarak camiler bu tarihlerde ayakta olduğuna göre, Erzincan'da 1784 veya 1887 yıllarındaki depremlerde yıkılma ihtimali hayli yüksektir.

Kitabesi: Caminin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır.

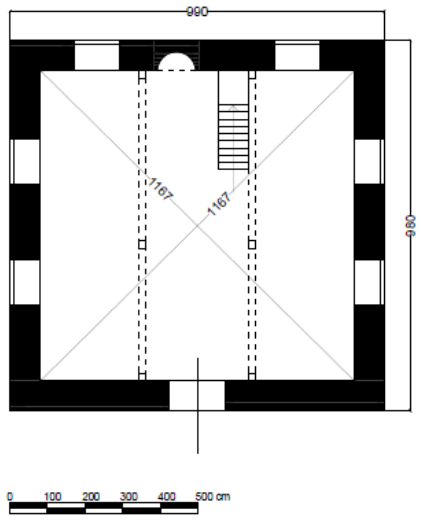
Banisi: Caminin kim tarafından inşa edildiği bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy.sonu 20.yy.başında inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihlendirme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, kare planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan üç sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Kuzey cephede sonradan eklenen giriş mekanına kuzeydoğu köşeden kapı açıklığı verilmiştir. Kuzey cephe orta aksında asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı açıklığı yer alır (Çizim.3.5).

Çizim.3.5. Geçid Köyü Camisi planı

Örtü Düzeni: Harimde kuzey güney yönünde üç sıra halinde altı ahşap direk tarafından mihraba dik iki ana kiriş ile düz ahşap tavan örtülüdür (Foto.3.39). Dıştan kiremit örtülü dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.39. Geçid Köyü Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesi ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edildiği dökülen beton sıva izlerinden anlaşılmaktadır. Bu haliyle cami özgün görünümünden uzaklaşmıştır. Tavan, taşıyıcı direkler, minber ahşap malzemedendir. Mihrap taş malzemedendir. Çatı dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve alaturka kiremit ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina görünüşü beton sıvalı olduğundan duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Doğu, batı ve güney cephelerde ikişer adet pencere açıklığı vardır.

Pencereler, beden duvarlarının alt sırasındadır. Düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu pencereler, ahşap sövelere batırılan kare gözlü, demir çubuk şebekelere sahiptir.

Doğu, batı ve güney cephelerde alt sırada cephe aksına göre simetrik olarak yerleştirilmiş ikişer adet pencere açıklığı bulunmaktadır (Foto.3.40.,3.41.,3.42).

Foto.3.40. Geçid Köyü Camisi doğu cephesi

Foto.3.41. Geçid Köyü Camisi batı cephesi

Foto.3.42. Geçid Köyü Camisi güney cephesi

Kuzey cephe, harim kapı açıklığının yer aldığı cephedir. Cephenin orta aksına düşey dikdörtgen biçimli yerleştirilen kapı açıklığı düz lentoludur. Kapı açıklığına çift kapı kanatları takılmıştır. Kanatlar, düşey dikdörtgen panolarla meydana gelmiştir.

Kuzey cephenin önüne son yıllarda ilave edilen giriş mekanı belli bir yüksekliğe kadar betonarme duvar olup üst kısım camekanla çevrilmiştir. Kapı açıklığının çevresini kaplayacak genişlikte olan bu mekanın üstü eğimli sac örtü ile örtülmüştür (Foto.3.43, 3.44).

Foto.3.43. Geçid Köyü Camisi kuzey cephesi

Foto.3.44. Geçid Köyü Camisi, kuzey cephe harim kapısı

İç mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır.

Güney duvar aksında yer alan mihrap, yarım daire kesitli olup nişin çevresi ahşap malzeme ile süslenmiştir. Mihrabı sınırlayan ahşap sütunceler duvardan dışa taşırılmıştır (Foto.3.45).

Foto.3.45. Geçid Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.46. Geçid Köyü Camisi mihrabı

Güney batı köşede yer alan minber, yan aynalığı geçiş ve ajur tekniğinde panolardan meydana gelmiştir. Korkuluk, köşk bölümü, kapısı yine ajur tekniğinde (delik işi) ahşap işlemelidir. Geçişi yan aynalıkta açılmıştır. Süpürgelik yoktur. Dört ayak üzerine oturan köşk bölümü külahla örtülüdür (Foto.3.48).

Foto.3.47. Geçid Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.48. Geçid Köyü Camisi minberi

Süsleme: Yapıda sadece ahşap süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Mihrap ve minberde vardır. Ajur tekniği uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Mihrap alınlığında ortada papatya motifi, yanlarında ise ajur tekniğinde bitkisel süsleme vardır (Foto.3.49). Minberin yan aynalıklarında, köşk kısmının altında panolar içinde kıvrık dalların ve “S” kıvrımlarının karşılıklı yerleştirilmesi ile bitkisel süslemeye gidilmiştir (Foto.3.50).

Foto.3.49. Geçid Köyü Camisi mihrap süslemesi

Foto.3.50. Geçid Köyü Camisi minber süslemesi

Geometrik Süsleme: Minberin köşk altındaki panolardan biri dilimli baklava motifleri ile süslenmiştir. Korkulukta dairelerin irili ufaklı dizilmesi ile geometrik süsleme elde edilmiştir **(**Foto.3.51**).**

Foto.3.51. Geçid Köyü Camisi minber süslemesi

Tarihleme: İnşa kitabesi yoktur. Günümüzde “Geçid Beldesi Camisi” olarak bilinmektedir. H.1119/M.1707-08 yılında “Geçid Karyesi Araplar Mahallesi Mahalle

Bahçe Camisi"ne görevli ataması yapılmıştır.[158] Cami için en erken kayıt bu tarihtir. Ancak, günümüzde yapıda 17. ve 18. yy. mimarisine dair bir iz yoktur. Hurufat kayıtlarında adı geçen cami Erzincan depreminde yıkılmış olmalıdır[159]. Günümüzdeki cami, tavan örtüsündeki kademelenme ve süsleme olmaması, mihrap ve minberdeki basit işçilik ile 19.yy.sonu 20.yy.başına tarihlendirilebilir.

3.1.1.6. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi

Çizim: 3.6
Fotoğraf: 3.52-3.62

Yeri ve Konumu: Karatuş Köyü, Erzincan merkeze 25 km. mesafededir. Cami, köy içinde iki sokağın birleştiği köşe başında yer almaktadır. Cami çevresine betonarme duvar örülerek sokaktan ayrılmıştır.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin inşasına dair bir kitabe bulunmamakla birlikte bahçe giriş kapısı üzerinde "Karatuş Köyü Cami 1881" Türkçe olarak yazısı vardır.

Banisi: Cami, arşiv kayıtlarında adı geçen Hacı Beşir tarafından inşa edilmiş olmalıdır.

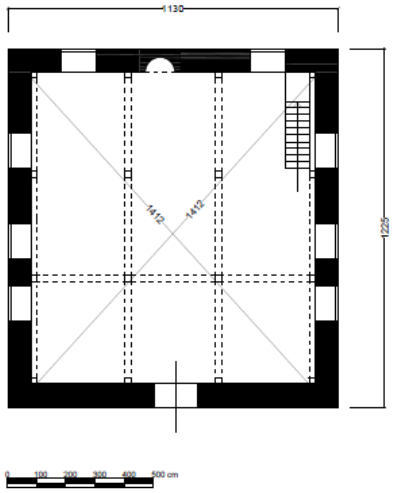
İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının da 19.yy.sonlarında inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı
Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan üç sahından meydana gelen plan tipine sahiptir.

[158] V.G.M.A., HD., 535/70.
[159] Görevli atama kayıtlarına bakılarak cami bu tarihlerde ayakta olduğuna göre, Erzincan'da 1784 veya 1887 yıllarındaki depremlerde yıkılma ihtimali hayli yüksektir.

Kuzey cephede sonradan eklenen giriş mekanı yer alır. Kuzey cephede orta duvar aksında asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı açıklığı vardır. Minare kuzeydoğu köşede yükselir (Çizim.3.6).

Çizim 3.6. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi planı

Örtü Düzeni: Harimde kuzey güney yönünde dört sıra halinde onaltı ahşap direk tarafından desteklenen mihraba dik dört ana kirişin üzeri düz ahşap tavandır. (Foto.3.52). Orta sahının tavanında çıtaların iç içe geçerek kare oluşturması ile içinde yıldız motifli göbek vardır. Dıştan sac malzemeden dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.52. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesi beton sıvalı olduğundan inşa malzemesi görünmemektedir. Bu haliyle cami özgün görünümünden uzaklaşmıştır.

Tavan, taşıyıcı direkler, mahfil, minber, ahşap malzemedendir. Çatı dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve sac örtü ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina görünüşü beton sıvalı olduğundan duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Doğu ve batıda üçer, güney cephede iki adet pencere açıklığı vardır.

Pencereler, beden duvarlarının alt sırasındadır. Düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu pencerelerin tamamen yenilendiği görülmektedir. Pencere doğramalarında pimapen kullanılmıştır.

Doğu cephede alt sırada cephe aksına simetrik olarak yerleştirilmiş üç adet pencere açıklığı yer almaktadır (Foto.3.53).

Foto.3.53. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi doğu cephesi

Güney cephe beden duvarlarının, alt sırasında mihrabın her iki yanına denk gelecek şekilde iki adet pencere yerleştirilmiştir (Foto.3.54).

Foto.3.54. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi güney cephesi

Batı cephe, doğu cephe ile benzer düzendedir.

Kuzey cephe, harim kapı açıklığının yer aldığı cephedir. Cephenin orta aksına düşey dikdörtgen biçimli yerleştirilen kapı açıklığı tamamen yenilenmiştir. Kapı kanatları ile yeni bir unsurdur. Kapı üzerinde kitabe yer almaktadır.

Kuzey cephenin önüne son yıllarda ilave edilen antrenin kuzeybatı köşesi demir paravanlı camekanla kaplıdır. Doğu taraf ise betonarme duvar ile örülmüştür. Harim giriş kapsının hemen sol tarafında minare kaidesine açılan basit bir kapı yer alır (Foto.3.55).

Foto.3.55. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi kuzey cephesi

Minare: Caminin kuzeydoğu köşesinde binaya bitişik olarak yer almaktadır. Minare betonarme olup tamamen yeni bir unsurdur.

İç Mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarlar pencere alt sıradaki pencerelerin alt hizasına kadar, ahşap direkler ahşap lambri ile kaplanmıştır (Foto.3.56, Foto.3.57).

Güney duvar aksında yer alan mihrap, yarım daire kesitli niş olup yenilenmiştir (Foto.3.58).

Güney batı köşede yer alan minber, yan aynalığı geçiş ve ajur tekniğinde üçgen şeklindeki panolardan meydana gelmiştir. Korkuluk, köşk bölümü, kapısı

yine ajur tekniğindedir. Geçişi yan aynalıkta açılmıştır. Süpürgelik yoktur. Dört ayak üzerine oturan köşk bölümü pramidal külahla örtülüdür (Foto.3.59).

Kuzey duvarda doğu batı duvarlara bitişik olarak kadınlar mahfili yerleştirilmiştir. Giriş kapısının hemen sağından ahşap merdivenle çıkılır. Üst örtüyü de destekleyen kuzeydeki ahşap direkler, mahfili taşımaktadır. Harime bakan yüzü ahşap parmaklık ile çevrilmiştir.

Foto.3.56. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi iç mekanı

Foto.3.57. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi iç mekanı

Foto.3.58. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi iç mekanı

Foto.3.59. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi minberi

Süsleme: Sadece ahşap süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Sadece minberde vardır. Ajur tekniğinde uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Minberde köşkün alt kısmı panolar şeklinde olup bu panolarda farklı şekillerde gelişen “S” kıvrımlarının karşılıklı yerleşmesi ve kuyruklarının birleşmesi ile bitkisel süsleme elde edilmiştir. (Foto.3.60). Aynı süsleme yatay olarak minber korkuluğunun bir bordüründe de vardır. Aynalıkların dik açı yapan kısmında, minber kapısında iri ve ufak papatya motiflerinin kullanıldığını görülür (Foto.3.61.,Foto.3.62).

Foto.3.60. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi minber süslemeleri

Foto.3.61. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi minber süslemeleri

Geometrik Süsleme: Minber korkuluklarının ilk sırası, yatay şekildeki baklava motiflerinin iç içe geçmesi devamında da halkaların iç içe geçmesi ile geometrik süslemelidir (Foto.3.62).

Foto.3.62. Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi minber süslemeleri

Nesneli Süsleme: Minber yan aynalıklarında ve kapısında yıldız motifleri işlenmiştir.

Tarihleme: Hurufat kayıtlarında Karatuş Köyü'nde 1691/92-1832/33 yılları aralığında 8 farklı cami ve mescidin adı geçmektedir. Bunlardan "Seyyid Yahya Bin Seyyid Mehmet Mescidi" ile "Kürdoğlu Molla Mehmet Mescidi" aynı yapıdır. Çünkü bu mescidlere aynı tarihlerde görevli ataması yapılmış olup aynı köyde birden fazla caminin olması ihtimali düşük olacağından aynı yapılar olmalıdır. 1696/97- 1832/33 yılları arası Hacı Beşir Camisi'ne görevli ataması yapıldığı bilinmektedir. Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde "Karatuş Hacı Beşir Camisi'ne yarım akçe maaş ile Halil Bin Mehmed'in H.18 Receb 1296/1878-79 tarihinde imam olarak atandığına" dair berat kaydı[160] vardır.

Hurufatlarda bu camiye daha erken tarihlerde görevli ataması yapılmıştır. Cami daha geç dönem eseridir. Günümüze kadar ayakta kalabilen cami, kayıtlarda adı geçen yıkılıp yeniden yerine inşa edilmiş Hacı Beşir Camisi olmalıdır. 1878 yılında berat kaydı olan yapı, mevcut yapı olmalıdır. Kayıtlarda Hacı Beşir Camisi olarak geçtiğinden bu kişi tarafından yaptırılmış olmalıdır.

Cami giriş kapısı üzerindeki 1881 yılının neye göre verildiği bilinmemektedir. Ancak yapı bu tarihte inşa edilmiş olabilir. Hurufat kayıtlarında adı geçen camiler Erzincan depreminde yıkılmış olmalıdır[161]. Mevcut yapı, berat kaydı, tavan, mihrap ve minberdeki basit işçiliklerine bakıldığında 19.yy.sonuna tarihlendirilebilir. Ayrıca minberi, kitabesi olan Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi minberi (1930-33) ile olan benzerliği de göz önüne alınarak bu dönemde yapılmış olmalıdır.Erzincan merkez köy camileri ile mukayese edildiğinde minberlerin bir geleneği sürdürmesi bakımından önem taşıdığı söylenebilir.

[160] V.G.M.A., Defter No: 2482, sf. 215, sr. 646.
[161] Görevli atama kayıtlarına bakılarak camiler bu tarihlerde ayakta olduğuna göre, Erzincan'da 1784 yılındaki depremde yıkılma ihtimali hayli yüksektir.

3.1.1.7. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi

Çizim: 3.7
Fotoğraf: 3.63-3.72

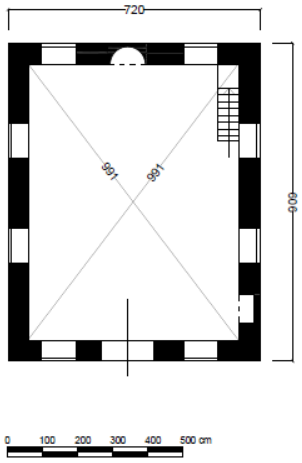
Yeri ve Konumu: Keklikkayası Köyü, Erzincan merkeze 8 km. mesafededir. Cami, köy içinde iki sokağın birleştiği köşe başında yer almaktadır. Bina, kuzeyden güneye doğru eğimli arazi üzerindedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.
Kitabesi: Caminin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır.
Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19. yy. sonu 20.yy.başında inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı
Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, tek sahınlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Kuzey cephede orta duvar aksında asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı açıklığı vardır (Çizim.3.7).

Çizim 3.7. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi planı

Örtü Düzeni: Harim düz ahşap tavandır (Foto: 3.63). Taşıyıcı eleman bulunmaz. Dıştan sac malzemeden dört yana eğimli kırma çatı ile örülmüştür.

Foto.3.63. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesi beton sıvalı olduğundan inşa malzemesi görünmemektedir. Bu haliyle cami özgün görünümünden uzaklaşmıştır. Tavan, minber ahşap malzemedendir. Mihrap alçı malzemedendir. Çatı dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve sac örtü ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina görünüşü beton sıvalı olduğundan duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Tüm cephelerde ikişer adet pencere açıklığı vardır.

Pencereler, beden duvarlarının alt sırasındadır. Düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu pencereler ahşap sövelidir. Cephe aksına göre simetrik olarak yerleştirilmiş

pencerelerin ahşap sövelerine batırılan demir çubuklarla, kare gözlü şebekeler vardır.

Doğu, batı ve güney cephelerde beden duvarlarının alt sırasında iki adet pencere mevcuttur (Foto.3.64).

Kuzey cephe, harim kapı açıklığının yer aldığı cephedir. Cephenin orta aksına düşey dikdörtgen biçimli yerleştirilen kapı açıklığı vardır. Kapı açıklığına çift kapı kanadı takılmıştır. Kanatlar düz yüzeyler halinde olup sadedir (Foto.3.65).

Kuzey cephenin önünde üç ahşap direk ile dışa taşırılan çatı desteklenmektedir (Foto.3.66).

Foto.3.64. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi kuzeydoğu cephesi

Foto.3.65. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü güneydoğu cephesi

Foto.3.66. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi kuzey cephesi

İç Mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Kuzeybatıda imam odası olarak düzenlenen bölümde niş vardır.

Güney duvar aksında yer alan mihrap, yarım daire kesitli nişin çevresi ahşap profil ile çevrelenmiştir (Foto.3.67).

Güney batı köşede yer alan minber, yan aynalığı geçiş ve sade panodan meydana gelmiştir. Korkuluk, köşk bölümü, kapısı ajur tekniğinde ahşap işlemeli panolardır. Geçişi, yan aynalıkta açılmıştır. Süpürgelik bölümü yoktur (Foto.3.69).

Kuzeybatı köşede sonradan ahşap paravan ile çevrilmiş bölüm imam odası olarak düzenlenmiştir (Foto.3.68).

Foto.3.67. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.68. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.69. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi minberi

Süsleme: Yapıda sadece ahşap süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Mihrap ve minberde vardır. Ajur tekniğinde uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Mihrabın kemer alınlığı, “S” kıvrımlarının aşağı doğru sarkarak uçlarının bir araya gelmesiyle süslenmiştir. Minber korkulukları, minber kapısı ve köşk altındaki panolardan biri “S” kıvrımlarının sırt sırta dizilmesi ile süslenmiştir (Foto.3.70, Foto.3.71).

Foto.3.70. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi minber süslemeleri

Foto.3.71. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi minber süslemeleri

Geometrik süsleme: Kare panolar halinde şekillenen minberde köşk kısmının altında daire şekillerinin yatay ve düşey sıralanması ile geometrik süsleme elde edilmiştir. Minber kapı kanatları üzerinde yıldız motifleri vardır (Foto.3.72).

Foto.3.72. Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi minber süslemeleri

Tarihleme: Caminin inşa tarihi ile ilgili bir kitabe veya belge yoktur. Hurufat kayıtlarında caminin adına rastlanmaması ve mevcut yapının, tavan, mihrap ve minberdeki işçiliğine bakılarak camiyi 19. yy. sonu 20.yy.başlarına tarihleyebiliriz.

Ayrıca minberi, kitabesi olan Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi minberi (1930-33) ile olan benzerliği de göz önüne alınarak bu dönemde yapılmış olmalıdır.

3.1.1.8. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi

Çizim: 3.8
Fotoğraf: 3.73-3.82

Yeri ve Konumu: Kilimli Köyü, Erzincan merkeze 6 km. mesafededir.. Cami, köy içinde güneyden kuzeye doğru eğimli arazi üzerinde yer alır.

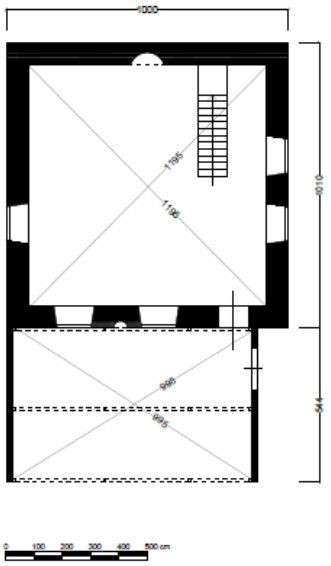
İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.
Kitabesi: Caminin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır.
Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 20.yy.ilk çeyreğinde inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, kare planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan üç sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Kuzey cephede sonradan eklenen son cemaat yeri vardır. Kuzeybatı köşeden asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı açıklığı vardır (Çizim.3.8).

Çizim 3.8. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi planı

Örtü Düzeni: Harimde kuzey güney yönünde dört sıra halinde onaltı ahşap direk tarafından desteklenen mihraba dik dört ana kirişin üzerinde düz ahşap tavan ile örtülüdür (Foto.3.73). Tavan, geç dönemlerde sunta malzeme ile kaplanmıştır. Dıştan sac malzemeden dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.73. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesi beton sıvalı olduğundan inşa malzemesi görünmemektedir. Bu haliyle cami özgün görünümünden uzaklaşmıştır. Tavan, taşıyıcı direkler, minber ahşap malzemedendir. Çatı dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve sac örtü ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina görünüşü beton sıvalı olduğundan duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Doğuda bir, batıda üç, güney ve kuzey cephelerde ikişer adet pencere açıklığı vardır.

Pencereler, beden duvarlarının alt ve üst sırasındadır. Alt sırada düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu pencerelerin tamamen yenilendiği görülmektedir.. Üst sırada küçük ölçülerde kare biçimli pencereler vardır. Pencerelerde pimapen kullanılmıştır.

Doğu cephede alt sırada hafif kuzeye doğru kaydırılmış bir adet pencere açıklığı vardır. Bu cephe boyanmadan beton sıva sıva ile bırakılmıştır (Foto.3.76).

Güney cephe eğimden dolayı yaklaşık pencerelerin alt hizasına kadar toprak altında kalmıştır. Bu cephede alt seviye görünmediğinden üst sırada cephe aksına göre simetrik olarak yerleştirilmiş iki adet pencere açıklığı yer alır (Foto.3.74).

Batı cephede cephe aksına göre simetrik yerleştirilmiş alt sırada üç adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Bu cephenin kuzey ucunda doğu duvardan içe çekilmiş kuzey cephedeki son cemaat yerine açılan kapı açıklığı vardır. Bu bölümün üstü çatı ile örtülmüş sundurma şeklinde düzenlenmiştir (Foto.3.75).

Kuzey cephe, son cemaat yerinin bulunduğu ve harim kapı açıklığının yer aldığı cephedir (Foto.3.77). Cephenin kuzeybatı köşesinde harime giriş sağlayan yenilenmiş kapı açıklığı vardır. Orta aksta mihrabiye nişi ve her iki yanında alt sırada iki adet pencere açıklığı mevcuttur.

Foto.3.74. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi güney cephesi

Foto.3.75. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi batı cephesi

Foto.3.76. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi doğu cephesi

Foto.3.77. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi kuzey cephesi

Son cemaat yeri: Bu mekana batı cepheden giriş sağlanır. Ancak doğu ve batı duvarlar sonradan betonarme olarak örülmüştür. Özgün hali, kuzey güney yönünde üç sıra halinde toplam oniki ahşap direkle taşınan düz ahşap tavan ile örtülüdür. Kuzey, doğu ve batı yönlerden önü açıktır. Güney duvarında ters "U" şeklnde mihrabiye nişi vardır (Foto.3.79).

Foto.3.78. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi son cemaat yeri

Foto.3.79. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi son cemaat yeri, mihrabiyesi

İç Mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Doğu duvarın orta aksında dolap nişi bulunmaktadır.

Güney duvar aksında yer alan mihrap, yarım daire kesitli niş olup yenilenmiştir (Foto.3.80).

Güney batı köşede yer alan minber, yan aynalığı geçiş ve ajur tekniğinde işlenmiş panolardan meydana gelmiştir. Korkuluk, köşk bölümü, kapısı yine ajur tekniğinde ahşap işlemeli panolardır. Süpürgelik bölümü, dört adet dekoratif kemerlidir. Dört ayak üzerine oturan köşk bölümü pramidal külahla örtülüdür.

Foto.3.80. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.81. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi iç mekanı

Süsleme: Yapıda sadece ahşap süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Sadece minberde vardır. Ajur tekniği uygulanmıştır.

Bitkisel süsleme: Minber köşk altında panolar halindeki süslemelerde "S" kıvrımları farklı şekillerle süsleme oluşturmuştur. Yan aynalıklarda da üçgen pano içinde papatya motifi vardır **(**Foto.3.82).

Foto.3.82. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi minberi

Geometrik süsleme: Minber korkuluğu iki sıra halinde geometrik süslemelidir. İlk sırasında dilimli baklava motifleri, ikinci sırasında da daireler ile geometrik süsleme elde edilmiştir.

Tarihleme: İnşa kitabesi yoktur. Günümüzde "Kilimli Köyü Camisi" olarak adlandırılan caminin giriş kapısı üzerinde Türkçe olarak "Kilimli Köyü Cami 1965" yazmaktadır. Caminin bu tarihte onarımdan geçtiğini biliyoruz[162]. Hurufat defterlerinde Kuzey Erzincan'da Tılhas Mustafa Mescidi olarak adı geçen bir yapı mevcuttur. Mescide H.1126 /M. 1714-15 tarihlerinde görevli ataması yapılmıştır. Bu bilgiden yapının, 1714-15 yılından daha erken bir zamanda inşa edilmiş olduğunu öğrenmekteyiz. Ancak günümüzdeki yapının kayıtta adı geçen bu cami olma ihtimali yoktur. Çünkü mevcut yapı geç dönem yapısıdır. Hurufat kayıtlarında adı geçen cami Erzincan depremlerinde yıkılmış olmalıdır[163]. Hurufat kaydındaki "Mustafa Mescidi" olarak adı geçen yapı, yıkılıp yeniden inşa edilmiş de olabilir.

[162] Köy ahalisi, Ömer Polat tarafından öğrenilmiştir.

[163] Görevli atama kayıtlarına bakılarak cami bu tarihlerde ayakta olduğuna göre, Erzincan'da 1784 veya 1887 yıllarındaki depremlerde yıkılma ihtimali hayli yüksektir.

Tavan, mihrap ve minberin 20.yy.ın ilk çeyrek örneklerine benzemesi ile bu cami de bu yüzyıllar aralığında inşa edilmiş olabilir. Bu caminin minberi de 20.yy.ın ilk çeyreğine tarihlendirilen Erzincan merkez köylerindeki minberler ile aynı geleneği sürdürmektedir.

3.1.1.9. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi

Çizim: 3.9
Fotoğraf: 3.83-3.95

Yeri ve Konumu: Molla Köyü (Molla Kendi), Erzincan merkeze 15 km.mesafededir. Cami, köy içinde yüksekçe bir arazi üzerindedir. Caminin kuzeybatısında balıklı göze suyu vardır. Kuzeyinde ve doğusunda kıraathane, güneyinde köy yolu vardır. Yolun karşısında evler vardır. Bina, minaresi ile çevredeki evlerden ayırt edilebilmektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır. Cami batı duvarı üzerinde "Molla Köyü Cami 1937" Türkçe yazılı levha vardır. Harim giriş kapısı üzerinde ….anlamına gelen "Ve ennel mesacidalleh fela tedi u maallahi ehada" yazmaktadır.

Banisi: Cami, Molla Ahmet Pekerici[164] tarafından yaptırılmıştır.

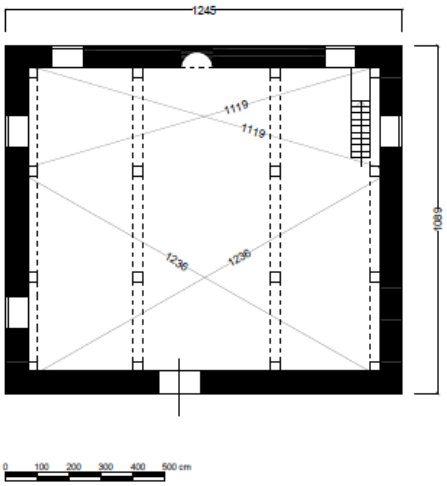
İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy.da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

[164] Şeyh Ahmet Peykeri'nin Erzincan'ın Tercan ilçesinin merkez bucağına bağlı Pekeriç köyünden olduğunu Sayın Prof. Dr. Metin Sözen belirtmiştir. Ancak neye dayanarak bu bilginin verildiği bilinmemektedir. Aynı kişinin Elazığ'ın Molla Kendi Köyü'nde de külliye yaptırmış olduğu bilinmektedir. Bkz. Sözen,M. (1976). Elazığ'ın Molla Kendi Bucağı'nda Şeyh Ahmet Peykerî Külliyesi, *İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, Ankara, 421.Tarafımızdan hurufat kayıtlarında Erzincan'ın Molla Köyü'nde bu isimle de cami olduğu tespit edilmiştir.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan üç sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Kuzey cephede hafif doğuya kaydırılmış kenarda asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı açıklığı vardır (Çizim.3.9).

Çizim 3.9. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi planı

Örtü Düzeni: Harimde kuzey güney yönünde dört sıra halinde onaltı ahşap direk tarafından desteklenen mihraba dik dört ana kiriş ile düz ahşap tavan örtülüdür. Üst örtü dıştan kiremit örtülü dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.83. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesi ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edilmiştir. Ancak 2003 yılında duvarlar beton ile sıvanmış, cami duvar örgüsü

özgün görünümünden uzaklaşmıştır. Ahşap hatılların üzerine de yine ahşap tahtalar çakılmıştır. Üst örtü, taşıyıcı direkler, minber ahşap malzemedendir. Mihrap taş malzemedendir. Çatı dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve alaturka kiremit ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina görünüşü yer yer beton sıvalı olmakla birlikte duvar örgüsünü yansıtmaktadır. Doğuda iki, batıda bir, güney cephede üç adet pencere açıklığı vardır.

Pencereler, güney cephe dışında beden duvarlarının alt sırasındadır. Alt sırada pencereler düşey dikdörtgen biçimli, düz lentoludur. Ancak tüm pencerelerin tamamen yenilendiği görülmektedir. Pencere ve kapı doğramalarında ahşap lambri kullanılmıştır.

Caminin doğu cephesinde harim mekanına açılan simetrik düzende yerleştirilmiş iki adet pencere yer alır (Foto.3.87).

Güney cephede beden duvarlarının alt sırasına iki adet, üst sırasına orta aksta bir adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Üst sıradaki pencere daha küçük ölçülerde olup kare biçimli mazgal penceredir (Foto.3.85).

Batı cephede güneye doğru kaydırılmış, beden duvarlarının alt sırasında bir adet pencere açıklığı mevcuttur. Bu cephenin kuzey ucunda ise harimin kuzeybatı köşesinde perde ile çevrilen kadınlar için ayrılmış bölüme açılan kapı açıklığı yerleştirilmiştir. Bu kapının onarımlar sırasında açıldığı anlaşılmaktadır. Kapının hemen önünde ise yeni bir unsur olan sac kaplı minare yükselmektedir (Foto.3.86).

Kuzey cephe, harim kapı açıklığının yer aldığı cephedir. Cephenin hafif doğu kenarına doğru kaydırılmış, üç basamakla çıkılan düşey dikdörtgen biçimli yerleştirilen kapı açıklığı tamamen yenilenmiştir. Kapı kanatları ile yeni bir unsurdur. Kapı üzerinde kitabe yer almaktadır.

Girişin önüne onarımlar sırasında ayaklar tarafından taşınan çatı ile örtülü sundurma şeklinde hazırlık mekanı yapılmıştır (Foto.3.85).

Foto.3.84. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi kuzey cephesi

Foto.3.85. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi güneybatı cephesi

Foto.3.86. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi batı cephesi

Foto.3.87. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi doğu cephesi

Minare: Caminin kuzeybatı köşesinde yer almaktadır. Minare sac malzemeden yapılmış tamamen yeni bir unsurdur.

İç Mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzeni yansıtmaktadır. Pencereler iç mekana doğru genişlemektedir.

Güney duvarın orta bölümünde mihrap, güneybatı köşede minber yer almaktadır. Yarım daire kesitli mihrap nişi duvardan dışa taşırılmıştır. Mihrap kenarları boyanmış, ancak niş sıvanmadığından kesme taşın kullanıldığı belli olmaktadır. Niş, mukarnas kavsara ile tamamlanmıştır (Foto.3.89, Foto.3.90).

Güney batı köşede yer alan minber, yan aynalığı geçiş ve düşey sade üçgen panolardan meydana gelmiştir. Korkuluk, köşk bölümü, kapısı ajur tekniğinde ahşap işlemelidir. Süpürgelik bölümü dekoratif kemerler ile hareketlenmiştir. Geçiş bölümü, köşk altında değil de yan aynalıkta açılmıştır. Dört ayak üzerine oturan köşk bölümü pramidal külahla örtülüdür (Foto: 3. 88).

Foto.3.88. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi iç mekanı

Foto.3.89. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi iç mekanı

Foto.3.90. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi iç mekanı

Foto.3.91. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi iç mekanı

Süsleme: Yapıda ahşap ve taş süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Sadece minberde vardır. Ajur tekniği uygulanmıştır.

Taş Süsleme: Sadece mihrapta vardır.

Bitkisel Süsleme: Minber köşk altındaki panolardan biri, servi ağacına benzer motifin yine aynı formda çevrelenmesi ile süslenmiştir. Bu süsleme birbirine

halkalar ile bağlanmıştır. Aynı süsleme minber kapı kanatlarında da vardır (Foto.3.92, Foto.3.93).

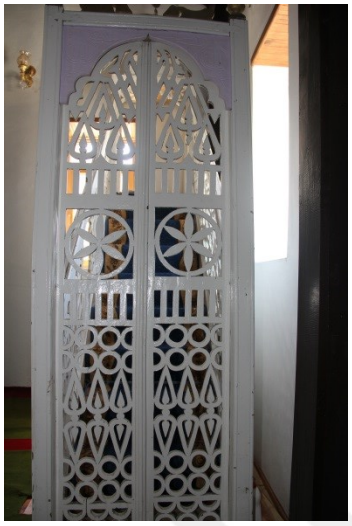

Foto.3.92. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi minberi

Foto.3.93. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi minberi

Geometrik Süsleme: Minber panolar ile şekillenmiştir. Köşk kısmının en altındaki panoda dairelerin yatay ve düşey sıralanması ile geometrik süsleme elde edilmiştir. Köşk kısmında daireler içinde yıldız motifleri ve yıldızların içine kare motifleri ile devam eden düzende süsleme meydana gelmiştir. Köşkün üst tarafında daire içine alınmış yıldız motifleri vardır. Minber korkulukları, yarım daire ve baklava motifleri alternatif olarak yan yana sıralanmıştır. Minber kapı kanatlarında daire motifleri, servi ağacı motiflerini alt ve üst kısımdan sınırlamıştır. Bunun dışında yine daire içine alınmış yıldız motifleri vardır. (Foto.3.94) Mihrap kavsarasında mukarnas süsleme vardır (Foto.3.95).

Foto.3.94. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi minberi

Foto.3.95. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi mihrap kavsarası

Tarihleme: İnşa kitabesi yoktur. Hurufat defterlerindeki kayıtlarda "Kuzey Erzincan Kuzey Geçe nahiyesi Molla Kendi Köyü" olarak geçen köyde "Müftü Ahmet Pekerici Camisi" adlı yapının görevli atama kayıtları vardır. 1691-92, 1696-97, 1703-04, 1705/1706, 1707/1708, 1709/1710, 1713-14, 1714-15, 1715-16, 1748, 1795-96, 1772-73, 1775-76, 1778-79, 1779/1780, 1780/1781, 1782-83, 1783/1784, 1784/1785, 1785/1786, 1786/1787, 1787-88, 1803-04, 1814/1815, 1815/1816, 1828/1829 yıllarında adı geçen camiye görevli atamaları yapılmıştır[165]. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Molla Ahmet Peykerici Camisi'ne 1701-02[166]. ve 1867-68[167] tarihli görevli atama kaydı vardır. Caminin adı 1839-40 tarihli şahsiyet kaydında[168]da geçmektedir. Bu kayıtlarda en erken görevli atama kaydı 1691-92 yılı olduğuna göre cami bu tarihten daha erken inşa edilmiştir. Ancak kayıtlarda adı geçen cami 1784 yılındaki depremde yıkılmış olabileceği düşünülse de 1784-85

[165]V.G.M.A, HD. 1064/31,32,34, 532/35, 1064/32, 531/70, 532/33, 534/87, 535/72, 1055/27, 1059/33, 535/72, 534/89, 1055/26, 1064/26, 1098/122, 1060/58/59/61, 1067/61/62/63/64/65, 1140/16, 1067/621064/29/28/30

[166] BOA Dosya No:10,Gömlek No: 948,Fon Kodu: AE.SMST.II.

[167] BOA, 208102, sf. 3, sr. 199.

[168] V.G.M.A, Defter No:198/0, sf.136,sr.1197.

yılı ve sonrasındaki atama tarihlerine göre yapı daha sonraki yılllarda yıkılmış olmalıdır. Günümüzdeki cami, yıkılan caminin yerine yeniden inşa edilmiş, batı duvar üzerindeki Türkçe levhadaki 1937 tarihinde cami onarım geçirmiş olmalıdır. Mukarnas kavsaralı mihrap daha iri yuvalarla bu dönem özelliği yansıtmaktadır. Ahşap minber kapı alınlığı üzerinde sol tarafta "…1348 Allah .., sağ tarafta da ….1350 Allah" yazısı vardır. 1930-31 ile 1932-33 yıllarında minberin camiden sonra yaptırılmış olduğu anlaşılmaktadır. Minberin, Erzincan merkez köy minberleri ile geleneği sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Hurufat kayıtlarındaki atama tarihi, örtü sistemi ve mihrap kuruluşuna göre yapı 19.yy.da inşa edilmiş olabilir. Mihrap üzerindeki penceresi, tavanı ve taşıyıcı direkleri ile yine 19.yy.da tarihlenen Bahçeliköy (Hah) Köyü Hacı Veli Camisi ile benzer özellik gösterir.

3.1.1.10. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi

Çizim: 3.10
Fotoğraf: 3.96-3.105

Yeri ve Konumu: Soğukoluk Köyü, Erzincan merkeze 25 km.mesafededir. Cami, köy içindedir. Doğu cephe önüne duvar örülerek sokaktan ayrılmıştır. Duvar Bina, minaresi ile çevredeki evlerden ayırt edilebilmektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır. Giriş kapısı üzerinde "Soğukoluk Köyü Cami 1909" Türkçe olarak yazılı levha vardır.

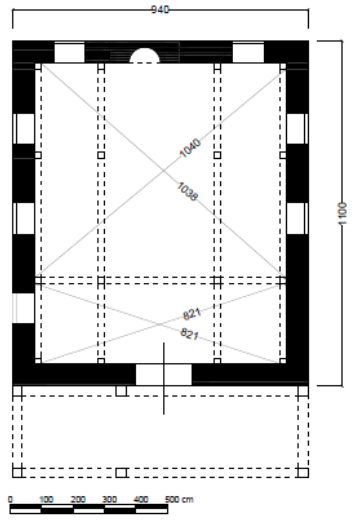
Banisi: Günümüzdeki caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 20.yy.ın ilk çeyreğinde inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan üç sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Kuzey cephede orta bölümde asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı açıklığı vardır (Çizim.3.10).

Çizim 3.10. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi planı

Örtü Düzeni: Harimde kuzey güney yönünde dört sıra halinde onaltı ahşap direk tarafından desteklenen düz ahşap tavan ile örtülüdür. (Foto.3.96) Ahşap yastıkların üzeri ahşap lambiri ile kaplı olduğundan üst örtü görülememektedir. Ancak mihraba dik uzanan iki ana kirişin üzerinde mihraba paralel ahşap kirişlerin dizilmesi ile düz tavan örtünün meydana geldiği anlaşılmaktadır. Dıştan sac malzemeden dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.96. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesi beton ile sıvandığından inşa malzemesi anlaşılamamaktadır. Dış cephe tamamen yenilendiğinden bina özgün görünümünden uzaklaşmıştır. Tavan, taşıyıcı direkler ahşap malzemedendir. Mihrap taş malzemedendir. Çatı dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve sac ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina görünüşü beton sıvalı olduğundan duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Ana kütlede pencereler, alt ve üst sırada düşey dikdörtgen, üst sırada daha küçük ölçülerde olmak üzere toplamda on adet pencere mevcuttur.

Pencereler, beden duvarlarının alt ve üst sırasındadır. Alt sırada pencereler, düşey dikdörtgen biçimli, düz lentoludur. Ancak tüm pencerelerin tamamen yenilendiği görülmektedir. Üst sırada düşey dikdörtgen, dar, küçük mazgal pencerelerdir.

Caminin doğu cephesinde alt sırada cephe aksına simetrik olarak üç adet, üst sırada kuzey taraftaki pencerenin üstüne denk gelecek şekilde bir adet pencere yer alır. Cephenin kuzey köşesinde minare kaidesi yükselmektedir. Ancak yeni bir unsurdur (Foto.3.97).

Güney cephede beden duvarlarının alt ve üst sırasında iki sıra halinde cephe aksına simetrik olarak üç adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Üst sıradaki pencere daha küçük ölçülerde olup kareye yakındır (Foto.3.98).

Batı cephede alt sırada iki adet, kuzeye kaymış üst sırada bir adet pencere açıklığı mevcuttur.

Kuzey cephe, harim kapı açıklığının yer aldığı cephedir (Foto.3.99). Pencere açıklığı bulunmaz. Kuzeydoğu köşede basit bir kapı ile kadınlar mahfiline çıkılmaktadır.

Foto.3.97. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi doğu cephesi

Foto.3.98. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi güney cephesi

Foto.3.99. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi kuzeydoğu cephesi

Son cemaat yeri: Kuzey cephede dikdörtgen planlı, iki sıra halinde altı ahşap direkle taşınan düz tavan örtülüdür. Cami yenilenirken bu mekanın önü pimapen camekanla kapatılmıştır (Foto.3.100).

Foto.3.100. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi son cemaat yeri

Minare: Caminin kuzeydoğu köşesinde yer almaktadır. Minare sac malzemeden yapılmış tamamen yeni bir unsurdur.

İç Mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Alt sıradaki pencereleri alt sırasına kadar duvarlar ve ahşap direkler ahşap lambri ile kaplanmıştır. Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki görünüşü ve düzeni yansıtmaktadır.

Güney duvarın orta bölümünde mihrap, güneybatı köşede minber yer almaktadır (Foto.3.102).

Mihrap, yarım daire kesitli nişi iki yandan sütuncelerle sınırlandırılmıştır.

Güneybatı köşede yer alan minber yeni bir unsurdur (Foto.3.102).

Kuzey duvarda doğu ve batı duvarlara bitişik olarak kadınlar mahfili yer alır. Son cemaat yerinin kuzeydoğu köşesinden basit maden merdivenle mahfile çıkılmaktadır. Batı ve doğu cephelerden buraya pencere açılmaktadır (Foto.3.101).

Foto.3.101. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.102. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.103. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi mihrabı

Süsleme: Yapıda ahşap ve taş süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Sadece üst örtüyü taşıyan ahşap direklerde vardır. Kazıma tekniğinde uygulanmıştır.

Taş Süsleme: Sadece mihrapta vardır.

Bitkisel Süsleme: Direklerde daire içine alınmış papatya motifleri vardır. Bunlardan birinin üst tarafı dal ve yapraklar ile tamamlanmıştır (Foto.3.104).

Foto.3.104. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi taşıyıcı direk üzerindeki süsleme

Foto.3.105. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi mihrabı

Tarihleme: İnşa kitabesi yoktur. Soğukoluk Köyü 1520-66 yıllarına ait tahrirlerde adı geçmektedir.[169] Caminin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hurufat kaydında bu köyde dört cami adı geçmektedir. Kaydı geçen camilere 1691-92 ile 1809-10 tarihlerinde imam ve hatip gibi görevlilerin ataması yapılmıştır[170]. Cami, günümüzdeki ismini bulunduğu köyden almıştır. Hurufat kaydında Kuzey Erzincan nahiyesine bağlı olan köyde adı geçenler, günümüzdeki cami değildir. Çünkü mevcut yapı, geç dönem eseridir. Hurufat kayıtlarında adı geçen camiler Erzincan depremlerinde yıkılmış olmalıdır[171]. Cami, 20.yy.ın ilk çeyreğinde inşa edilmiş olabilir. Harimde üst örtüyü destekleyen

[169] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır.Miroğlu, 1990, 117.
[170] V.G.M.A. HD, 1067/61/62, 1064/30, 1059/34, 1067/66/62, 1055/25, 1067/61, 1140/17.
[171] Görevli atama kayıtlarına bakılarak camiler, bu tarihlerde ayakta olduğuna göre, Erzincan'da 1784 veya 1887 yıllarındaki depremlerde yıkılma ihtimali hayli yüksektir.

direklerin birinde 1907-08 tarihleri yazmakta olup yapı bu tarihlerde inşa edilmiş olabilir. Günümüze ulaşan Soğukoluk Köyü Camisi, çok sayıda tamir geçirdiğinden özgünlüğünü kaybetmiş, bugünkü şeklini tamirlerle almıştır. Giriş kapısında yazılı olan 1909 yılının neye göre verildiği bilinmemektedir. Muhtemelen ahşap direk üzerindeki tarihin yanlış okunması sonucu bu tarih verilmiş olmalıdır. Cami plan ve örtü sistemi bakımından çevre köylerden Değirmen Köyü Camisi, Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi ile benzerdir.

3.1.1.11. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi

Çizim: 3.11
Fotoğraf: 3.106-3.112

Yeri ve Konumu: Ulu Köyü, Erzincan merkeze 30 km. mesafededir. Cami, köy içinde olup yol kenarındadır.

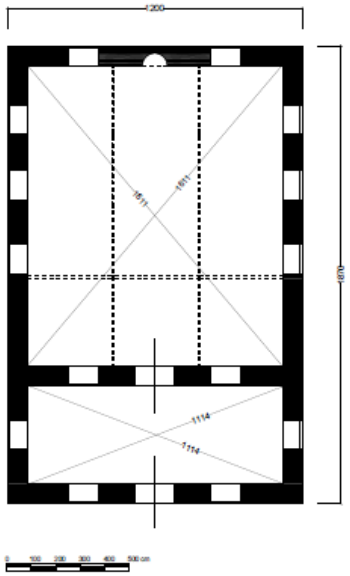
İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açık değildir.
Kitabesi: Caminin inşasına dair bir kitabe veya belge bulunmamaktadır.

Banisi: Arşiv kayıtlarında Ali Bey Camisi olarak geçen yapıyı Ali Bey isimli kişi yaptırmış olmalıdır.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının da 20.yy.ın ilk çeyreğinde inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı
Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan üç sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Kuzey cephede son cemaat yerine giriş sağlayan kapı vardır. Dikdörtgen planlı son cemaat yerinin giriş kapısı ile aynı aksta asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı yer alır (Çizim.3.11).

Çizim 3.11. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi planı

Örtü Düzeni: Harimde kuzey güney yönünde dört sıra halinde onaltı ahşap direk tarafından desteklenen mihraba dik dört ana kirişin üzerinde mihraba paralel kirişlerin dizilmesi ile düz ahşap tavan örtülüdür (Foto.3.106). Dıştan dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.106. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesi beton ile sıvandığından inşa malzemesi görünmemektedir. Bina özgün görünümünden uzaklaşmıştır. Tavan, taşıyıcı direkler, minber ahşap malzemedendir. Mihrap taş malzemedendir. Çatı dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve sac ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina görünüşü beton sıvalı olduğundan duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Doğuda üç, batıda dört, güneyde üç ve kuzey cephede iki adet pencere açıklığı vardır.

Pencereler, güney ve batı cephe dışında beden duvarlarının alt sırasındadır. Alt sırada pencereler düşey dikdörtgen biçimli, düz lentoludur. Ancak tüm pencerelerin tamamen yenilendiği görülmektedir. Pencere ve kapı doğramalarında ahşap lambri kullanılmıştır.

Caminin doğu cephesinde harim mekanına açılan simetrik düzende yerleştirilmiş iki adet pencere yer alır.

Güney cephede beden duvarlarının alt sırasına iki adet, üst sırasına orta aksta bir adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Üst sıradaki pencere daha küçük ölçülerde olup kare biçimli mazgal penceredir (Foto.3.108).

Batı cephede güneye doğru kaydırılmış, beden duvarlarının alt sırasında bir adet pencere açıklığı mevcuttur. Bu cephenin kuzey ucunda ise harimin kuzeybatı köşesinde perde ile çevrilen kadınlar için ayrılmış bölüme açılan kapı açıklığı yerleştirilmiştir. Bu kapının onarımlar sırasında açıldığı anlaşılmaktadır. Kapının hemen önünde ise yeni bir unsur olan sac kaplı minare yükselmektedir.

Kuzey cephe, harim kapı açıklığının yer aldığı cephedir (Foto.3.109). Cephenin hafif doğu kenarına doğru kaydırılmış, üç basamakla çıkılan düşey dikdörtgen biçimli yerleştirilen kapı açıklığı tamamen yenilenmiştir. Kapı kanatları ile yeni bir unsurdur (Foto.3.109).

Girişin önüne onarımlar sırasında ayaklar tarafından desteklenen çatı ile örtülü sundurma şeklinde hazırlık mekanı yapılmıştır.

Foto.3.107. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi kuzeybatı cephesi

Foto.3.108. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi güney cephesi

Foto.3.109. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi kuzey cephesi

Son cemaat yeri: Harimin kuzeyinde kapalı mekanlı son cemaat yeridir. Üstü, ahşap tavanla örtülüdür. Kuzey cepheden son cemaat yerine açılan kapı ile aynı aksta harime açılan kapı vardır.

Minare: Caminin kuzeybatı köşesinde yer almaktadır. Minare tamamen yeni bir unsurdur.

İç Mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzeni yansıtmaktadır. Pencereler iç mekana doğru genişlemektedir.

Güney duvarın orta bölümünde mihrap, güneybatı köşede minber yer almaktadır. Minber günümüzde yoktur (Foto.3.110, Foto.3.111).

Kuzey duvarda doğu batı doğrultuda uzanan kadınlar mahfili vardır (Foto.3.112).

Foto.3.110. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi iç mekanı

Foto.3.111. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi iç mekanı

Foto.3.112. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi iç mekanı

Süsleme: Camide süsleme unsuru yoktur.

Tarihleme: İnşa tarihi ile ilgili bir bilgi bulunmayan yapının hurufat kayıtlarına göre "Şıhlı namda Ali Bey Camisi"ne 1805-06, 1808-09, 1813-14[172], Başbakanlık Osmanlı Arşivlerine göre 1837-38[173], 1839-40[174], Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 1841-42[175] yıllarında görevli atama kayıtları olduğunu öğrenmekteyiz. Ancak, günümüze gelen cami, daha geç döneme tarihlendirilebilir. Kayıtlarda geçen cami yıkılmış, yerine günümüzdeki cami inşa edilmiş olmalıdır. Hurufat kayıtlarında adı geçen cami, Erzincan depreminde yıkılmış olmalıdır[176]. Günümüzdeki camiyi, pencere düzeni, tavandaki kademelenme, mihrap kuruluşuna bakarak 20.yy.ilk çeyreğine tarihleyebiliriz.

3.1.1.12. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi

Çizim: 3.12
Fotoğraf:3.113-3.128

Yeri ve Konumu: Yalınca (Mığısı) Köyü, Erzincan merkezin güneydoğusundadır. Merkeze 28.km.uzaklıktadır. Cami, köy içindedir. Bina, minaresi ile çevredeki evlerden ayırt edilebilmektedir.

İnceleme Tarihi: 06/2015
Kullanımı: Günümüzde ibadete açık değildir.

Kitabesi: İnşa kitabesi bulunmayan yapının giriş kapısı üzerinde "Yalınca Köyü Cami 1900" Türkçe yazılı levha vardır.

Banisi: Cami, arşiv belgelerinde Hacı Ahmet Ağa Camisi olarak geçtiğinden adı geçen kişi tarafından inşa edilmiş olmalıdır.

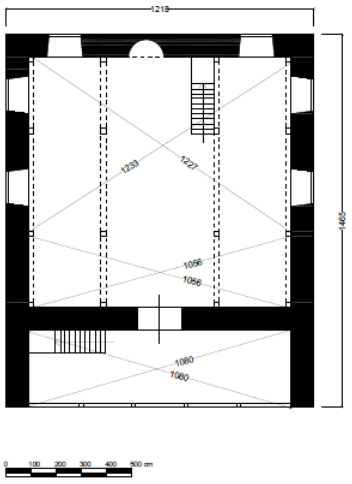
[172] V.G.M.A., HD, 535/73, 532/35, 534/86
[173] BOA, Dosya No: 1608, Gömlek No: 44, Fon Kodu: HAT
[174] BOA, Dosya No: 1623, Gömlek No: 45, Fon Kodu: HAT
[175] V.G:M.A, Df. 2482, sf. 263, sr. 757.
[176] Görevli atama kayıtlarına bakılarak cami bu tarihlerde ayakta olduğuna göre, Erzincan'da 1887 yılındaki depremde yıkılma ihtimali hayli yüksektir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 17.yy.sonu 18.yy. başında inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan üç sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Girişi kuzey cepheden sağlanmaktadır. Minare, kuzey cephede çatı üzerinden yükselir (Çizim.3.12).

Çizim 3.12. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi planı

Örtü Düzeni: Harimde kuzey güney yönünde dört sıra halinde onaltı ahşap direk tarafından desteklenen mihraba dik dört ana kirişin üzerinde mihraba paralel kirişlerin dizilmesi ile düz ahşap tavan örtülüdür. (Foto.3.113) Buranın üzeri toprak tabakası ile örtülmüş olmalıdır. Sonraki yıllarda üst örtü dıştan sac malzeme ile örtülü dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.113. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi, düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesi ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edilmiştir. Dış cepheler kireç karışımı harç ile sıvanmıştır. Üst örtü, taşıyıcı direkler, minber, minare ahşap malzemedendir. Mihrap alçı malzemedendir. Çatı dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina görünüşü sıvalı olduğundan duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Doğu cephede yer yer dökülmeler olduğundan duvar örgü malzemesi hakkında fikir sahibi olmaktayız. Toplamda doğu, batı ve güney cephelerde üçer adet pencere açıklığı vardır. Kuzey cephede pencere açıklığı bulunmaz.

Pencereler, beden duvarlarının alt ve üst sırasındadır. Alt sırada pencereler, düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu ve ahşap sövelidir. Üst sırada ise, küçük ölçülerde kare biçimli, düz lentolu, ahşap söveli pencerelerdir.

Caminin doğu cephesinde harim mekânına açılan simetrik düzende yerleştirilmiş alt sırada iki, üst sırada kuzey yöne kaydırılmış bir adet pencere açıklığı vardır.

Güney cephede beden duvarlarının alt sırasında iki adet, üst sırada da mihrabın üstüne denk gelen duvarın orta aksında bir adet pencere açıklığı vardır (Foto.3.114).

Batı cephe, doğu cephe ile benzerdir (Foto.3.115).

Kuzey cephe, harim kapı açıklığının yer aldığı cephedir (Foto.3.116). Bu cephenin önü açık olup ortada dört ahşap direğe, doğu ve batı kenarlarda duvara oturan üst örtüye sahiptir. Doğu kenarda yer alan ahşap merdivenle çatı katına buradan minareye çıkılmaktadır.

Giriş kapısı, düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu kapı açıklığına sade, çift ahşap kapı kanadı takılmıştır (Foto.3.118).

Foto.3.114. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi güneydoğu cephesi

Foto.3.115. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi batı cephesi

Foto.3.116. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi kuzeydoğu cephesi

Foto.3.117. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi kuzey cephesi

Foto.3.118. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi harim giriş kapısı

Minare: Caminin kuzeydoğu köşesinde çatı üzerinden yükselmektedir. Minare ahşap malzemeden yapılmıştır. Silindirik gövdeli minare, altı ahşap direğe oturan pramidal külah ile örtülüdür (Foto.3.119).

Foto.3.119. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi minaresi

İç Mekân: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzeni yansıtmaktadır. Üst sıradaki pencereler iç mekana doğru genişlemektedir. Doğu duvarda üst sırada yer alan pencerenin altında derin bir niş yer alır. Buranın önceden pencere olma ihtimali de vardır. Çünkü pencere ölçüleri ile yanı benzerlikte bir açıklıktır.

Güney duvarın orta bölümünde mihrap, mihrabın hemen yanında minber, güneydoğu köşede ahşap vaaz kürsüsü yer almaktadır. Yarım daire kesitli mihrap nişi yuvarlak kemerlidir. Mihrap nişi ve çevresi sonradan yağlı boya ile boyanmıştır. Güney duvar boyunca ahşap seki uzanır (Foto.3.120, Foto.3.123).

Ahşap minber, aynalığı geçiş bölümü ve panolardan meydana gelmiştir. Korkuluk, köşk bölümü, kapısı ajur tekniğinde ahşap işlemelidir. Süpürgelik bölümünde iki dilimli kemer açılmıştır. Dört ayak üzerine oturan köşk bölümü pramidal külahla örtülüdür (Foto.3.124).

Foto.3.120. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.121. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.122. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.123. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi mihrabı

Foto.3.124. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi minberi

Süsleme: Sadece ahşap süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Sadece minberde vardır. Ajur tekniğinde uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Minber korkuluğu “S” kıvrımları ve yaprakların birbirine dolanması ile süslenmiştir. Köşk kısmının altında panolardan birinde üç sıra halinde lale motifleri ters ve düz dizilmiştir. Minber kapı kanatlarında “S” kıvrımları sırt sırta yapılarak hareketlendirilmiştir (Foto.3.125, Foto.3.126).

Foto.3.125. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi minber süslemeleri

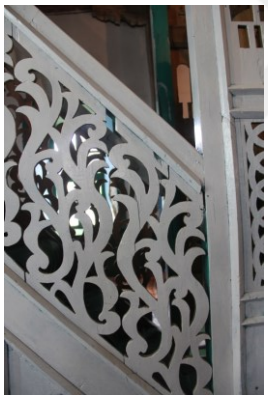

Foto.3.126. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi minber süslemeleri

Geometrik Süsleme: Minber kapısının üst köşelerinde yıldız motifleri vardır (Foto.3.127).

Foto.3.127. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi minber kapısı

Nesneli süsleme: Minber yan aynalıklarında, kapısının üst kısmında ve köşkün üst tarafında çarkıfelek motifi vardır **(**Foto.3.128).

Foto.3.128. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi minber süslemesi

Tarihleme: Hurufat kayıtlarında “Kuzey Erzincan Mığısı Hacı Ahmet Ağa Mescidi” veya “Mığısı Evkaf Mescidi”ne H.1113M.1701-02, H.1123/M.1711-12, H.1203/M.1788-89 yıllarında görevli atama kayıtları vardır. Günümüzdeki caminin en erken atama kaydına göre 1701-02’den önce Hacı Ahmet Ağa tarafından inşa edildiğini öğrenmekteyiz. Ancak cami çok sayıda onarım geçirdiğinden özgünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiştir. Harimde üst örtüyü destekleyen ahşap direklerin birinde madalyon içinde “Allah 1312” yazmaktadır. Bu yazıya istinaden 1894-95 tarihinde cami onarım geçirmiş olmalıdır. Hurufat kayıtlarındaki görevli atama tarihleri, taşıyıcı direkler üzerindeki süslemeler, mihrabın kuruluşu da göz önüne alınarak cami 17.yy.sonu 18.yy. başına tarihlendirilebilir. Ayrıca minberi, kitabesi olan Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi minberi (1930-33) ile olan benzerliği de göz önüne alınarak onarım tarihi olarak düşünülen 1894-95 yılında ya da daha sonra ilave edilmiş olmalıdır.

3.1.1.13. Yaylabaşı (Kiğ) Köyü Yukarı Mahalle Camisi

Çizim: 3.13

Fotoğraf: 3.129–3.135

Yeri ve Konumu: Yaylabaşı Köyü, Erzincan merkeze 9 km. mesafededir. Cami, köy içinde yüksekçe bir arazi üzerindedir. Kuzeybatısında abdest alma

yerleri vardır. Güneyden kuzeye doğru eğimli arazidedir. Bina, minaresi ile çevredeki evlerden ayırt edilebilmektedir.

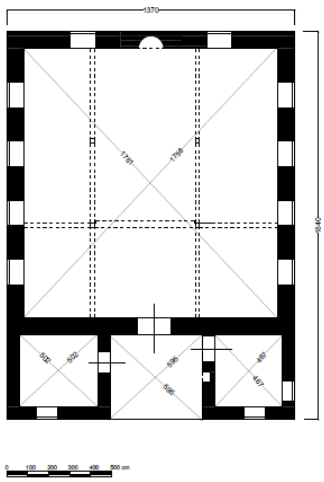
İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.
Kitabesi: Caminin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır.

Banisi: Günümüzdeki mevcut yapının kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının da 20.yy.ın ilk çeyreğinde inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı
Mimarisi

Plan: Cami, kare planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan üç sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Kuzey cephede orta bölümde asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı açıklığı vardır. Harimin kuzeydoğu ve kuzeybatısında kare planlı iki adet mektep vardır. Bu odalara harime girişin sağlandığı bölümün doğu ve batısından girilmektedir (Çizim.3.13).

Çizim 3.13. Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi planı

Örtü Düzeni: Harimde kuzey güney yönünde iki sıra halinde dört ahşap direk tarafından desteklenen düz ahşap tavan ile örtülüdür. Tavan kontrplak ile örtülü olup çıtaların kare biçimli gözler oluşturması ile meydana gelmiştir (Foto.3.129). Aslında üst örtünün mihraba dik uzanan ana kirişlerin üzerinde mihraba paralel kirişlerin bindirilmesi ile meydana geldiği anlaşılmaktadır. Dıştan kiremit örtülü dört yana eğimi kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.129. Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesi beton ile sıvandığından inşa malzemesi anlaşılamamaktadır. Bina özgün görünümünden uzaklaşmıştır. Tavan, taşıyıcı direkler ahşap malzemedendir. Mihrap alçı malzemedendir. Çatı dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve alaturka kiremit ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina görünüşü beton sıvalı olduğundan duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Ana kütlede pencereler, alt ve üst sırada düşey dikdörtgen, kuzey cephede üst sırada pencereler daha küçük ölçülerde yatay dikdörtgen biçimli olup toplamda yirmi adet pencere mevcuttur.

Pencereler, güney cephe dışında beden duvarlarının alt sırasındadır. Ancak tüm pencerelerin tamamen yenilendiği görülmektedir. Pencerelerde pimapen kullanılmıştır.

Caminin doğu cephesi eğimden dolayı kuzeye doğru yükselmektedir. Bu cephenin kuzeyinde son yıllarda yapılmış son cemaat yeri ile iki bölüm halinde algılanmaktadır. Alt ve üst sırada harime açılan iki sıra halinde üçer adet düşey

dikdörtgen pencere yer alır. Kuzeye doğru kaymış kadınlar mahfilinin alt katına açılan basit bir kapı açıklığı bulunmaktadır. Bu kapı ile aynı aksta üst sırada bir adet pencere de kadınlar mahfiline açılmaktadır (Foto.3.130).

Güney cephede beden duvarlarının alt ve üst sırasında iki sıra halinde cephe aksına simetrik olarak dörder pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Üst sıradaki pencereler daha küçük ölçülerde olup kareye yakındır (Foto.3.131).

Batı cephe doğu cephe ile benzer özelliktedir (Foto.3.132).

Kuzey cephe, harim kapı açıklığının yer aldığı cephedir. Cephe aksında bulunan kapı açıklığının üst sırada her iki tarafındaki duvar yüzeylerinde iki adet pencere açıklığı vardır. Bu pencereler kadınlar mahfiline açılmaktadır.

Kuzey cephenin önüne sonraki dönemlerde giriş mekanı ilave edilmiştir (Foto.3.133).

Foto.3.130. Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi doğu cephesi

Foto.3.131. Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi güney cephesi

Foto.3.132. Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi batı cephesi

Foto.3.133. Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi kuzey cephesi

Minare: Caminin kuzeybatı köşesinde yer almaktadır. Minare betonarme olup tamamen yeni bir unsurdur.

Caminin kuzeydoğu ve kuzeybatısına bitişik mektepler: Harim mekanına bitişik olarak yapılmış olan bu odalar kare planlı, küçük odalar şeklindedir. Muhtemelen bu odalar Kur'an Kursu olarak düzenlenmiştir.

İç mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Alt sıradaki pencereleri alt sırasına kadar duvarlar ve ahşap direkler ahşap lambri ile kaplanmıştır. Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki görünüşü ve düzeni yansıtmaktadır.

Güney duvarın orta bölümünde mihrap, güneybatı köşede minber yer almaktadır.

Yarım daire kesitli mihrap nişi dilimli kemerdir. Mihrap, iki yandan kavsara kısmına kadar pahlanmıştır. Kavsaraya kalın bir silme ile geçilmiştir (Foto.3.135).

Güneybatı köşede yer alan minber yeni bir unsurdur.

Kuzey duvarda doğu ve batı duvarlara bitişik olarak kadınlar mahfili yer alır. Mahfil alt kattan doğu ve batı kenarlarda sekizer adet ahşap ince direkle taşınmaktadır. Batı kenarda mahfilin altında dört ahşap ayak üzerinde yükselen ahşap parmaklıkla çevrilmiş müezzin mahfili vardır. Doğu taraf ise ahşap camekanlı paravanla çevrilerek harimden ayrılmıştır. Kuzeydoğu köşede yeni eklenmiş olan merdivenle kadınlar mahfiline açılmaktadır. Ayrıca doğu cepheden buraya direk girişi sağlayan kapı açıklığı bulunmaktadır (Foto.3.134).

Foto.3.134. Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi iç mekanı

Foto.3.135. Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi iç mekanı

Süsleme: Caminin günümüze özgün olarak kalabilmiş bir süslemesi yoktur. Mihrap süslemesi sonradan yapılmıştır.

Tarihleme: İnşa kitabesi yoktur. Caminin minare kaidesi ve girişinde "Yaylabaşı Yukarı Cami 1871" Türkçe olarak yazılı levha vardır. Hurufat kayıtlarında Kiğ köyünde üç mescidin adı geçmektedir. Hızırbey Mescidi'ne 1691-92[177], Hacı Hüseyin Mescidi'ne 1799-00, 1818/1819, 1746/1747, 1776/1777[178],

[177] V.G.M.A, HD, 1098/122
[178] V.G.M.A, HD, 534/90, 1055/26, 1064/26

Molla Ahmet Mescidi'ne 1711-12, 1748[179] tarihlerinde görevli atamaları yapılmıştır. Mevcut yapı, adı geçen bu camilerden biri değildir. Çünkü, mevcut yapının mimarisi ile bu tarihler örtüşmemektedir. Hurufat kayıtlarında adı geçen camiler Erzincan depremlerinde yıkılmış olmalıdır[180]. Günümüzdeki bu camiyi mimari özellikleri bakımından 20.yy.ın ilk çeyreğine tarihlemek mümkündür. Plan, örtü sistemi, mihrap kuruluşu ve kavsarası camiyi 20.yy.ın ilk çeyreğine tarihlememize yardımcı olmaktadır.

3.1.2. Çayırlı İlçesindeki Camiler

3.1.2.1. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi

Çizim:3.14
Fotoğraf:3.136-3.165

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K'nun 20.03.1992 gün ve 427 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Yeri ve Konumu: Cennetpınar Köyü, Çayırlı merkezinin 20 km. kuzeybatısındadır. Cami, köy içinde olup 1417 nolu parseldedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014

Kullanımı: Günümüzde ibadete açık değildir. Cami günümüzde harap durumdadır. Tavanda, duvarlar da çökmeler vardır.

Kitabesi: Camiye giriş kapısından sonra doğusundaki mektebe açılan kapı üzerinde üst kısımda *"Maşallahu ta'âlâ kâne Ya mûfettiha'l-ebvâb iftah lenâ hayre'l-bâb Ve mâ lem yeşâ'u lem yekûn"* yazılıdır (Foto.3.136). Bu yazının sağ alt kısmında "*Katib Hasan ve Ali Bin Mustafa",* sol alt kısımda *"Tarih sene H.1277/*M.1860" yazılıdır. Bu mektep odası kapısının arka tarafında atkı taşı üzerine yerleştirilen ahşap levhada da yapının 1860 yılında Mahmud, Ahmed ve

[179] V.G.M.A, HD, 1055/27, 1067/63
[180] Görevli atama kayıtlarına bakılarak camiler, bu tarihlerde ayakta olduğuna göre, Erzincan'da 1784 veya 1887 yıllarındaki depremlerde yıkılma ihtimali hayli yüksektir.

Hasan adlı kişiler tarafından tamir edildiği anlaşılmaktadır (Foto: 3. 137). Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. *Mübarek…Abdullah Hasan*
2. *Sani' hâzel-bina-i Mahmud ve Ahmed ve Hasan sene H.1277/*M.1860
3. *Men câ'e bi'-haseneti felehu aşru emsaliha,*
4. *Ve men câ'e fi's-seyyieti felâ yüczâ illâ misleha,…"*[181]

Foto.3.136. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu yöndeki mektep kapısının üzerindeki kitabesi

Foto.3.137. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi Doğu yöndeki mektep kapısının arka yüzündeki kitabe

Mihrapta yer alan kitabeden cami 1693-94 yılında inşa edilmiş olabilir (Foto.3.138). Kitabenin okunuşu şu şekildedir: "*Sene H.1105/M.*1693-94 *Muhammed Allah Celle Celâluhu (C.C)" ve "Ketebehu Fazıl Ya Allah vevelli vecheke şatre'l-mescidi'l-haram (Muhammed A.S.)"*(mikdat)[182]

[181]Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.
[182]Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

Foto.3.138. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi mihrap nişi üzerinde bulunan kitabesi

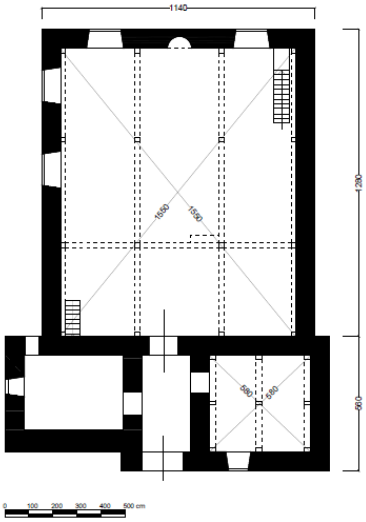
Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 17.yy.da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlıdır. Mihraba dik üç sahınlı plan tipine sahiptir. Kuzey cephede açılan kapıdan uzun giriş holüne girilir. Bu holün doğu ve batısında iki oda vardır. Doğu tarafta, cami beden duvarlarından 2 m. kadar dışarı taşıntı yapan bölüm yer alır. Batı tarafta ise on ahşap direk ile desteklenen düz tavan örtülü ikinci bölüm yer almaktadır. Güney duvarda da asıl ibadet mekânına giriş sağlayan kapı yer alır. Harim mihraba dik üç sahınlı, onaltı ayak ve duvarlar tarafından taşınan düz ahşap tavan örtülüdür (Çizim.3.14).

Çizim 3.14. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi planı

Örtü Düzeni: Harimde toplam onaltı ahşap direkle ve duvarlar tarafından üst örtü taşınmaktadır. Mihraba dik yerleştirilen iki ana kiriş üzerinde mihraba paralel kirişlerin dizilmesi ile düz ahşap tavan meydana gelmiştir (Foto.3.139). Ahşap direklerin üzerinde daha ince ahşap direkler balıksırtı şeklinde dizilmiştir (Foto.3.140). Buranın üzeri toprak tabakası ile örtülmüş olmalıdır. Sonraki yıllarda üst örtü dıştan sac malzemeden dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Köyde Hacı Tuna'ya ait evin tavanı ile bu caminin tavanını yapan kişinin "Veyis Usta" adında biri olduğu köylüler tarafından belirtilmiştir[183].

Foto.3.139. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi düz ahşap tavanı

[183] Yurttaş, H. (2002, 08-10 Nisan). Erzincan/Çayırlı ve Tercan İlçeleri Çevresindeki Kültür Varlığımız, *VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu, Bildiriler*, Kayseri, 852.

Foto.3.140. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi düz Ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami, ahşap hatıllı yığma moloz taş ve kesme taş ile inşa edilmiştir. Bina köşelerinde, pencere sövelerinde kesme taş görülür. Ancak günümüzde cepheler beton sıvalı olduğundan özgün görünümünden uzaklaşmıştır. Tavan, taşıyıcı direkler, mahfil, minber ahşap malzemedendir. Mihrap taştır. Caminin üzeri düz toprak damdır. Bunun üzeri kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Eğimden dolayı cepheler pencere hizasına yakın belli bir seviyeye kadar toprak altındadır. Bina cepheleri, beton sıvalı olduğundan duvar örgüsünü yansıtmamaktadır.

Pencereler, cephelerde alt sırada, aynı aksı paylaşarak simetrik bir düzenle yerleştirilmiştir. Düşey dikdörtgen biçimindeki pencerelerin hepsi yenilenmiştir. Özgün pencerelerin söveleri düzgün kesme taş bloklar halinde olup düz lentoludur. Doğu ve güney cephelerde alt sırada ikişer adet pencere olup diğer cephelerde pencere yoktur.

Caminin doğu cephesi aynı aksı paylaşan pencereler alt sırada olup iki adettir. Cami eğimli arazi üzerinde bulunduğundan pencereler dış cephede zemine oldukça yakındır. Kuzey tarafta giriş holünün doğu tarafındaki mekan 2 m. kadar dışa taşıntı yapmıştır (Foto.3.142). Bu mekana doğu ve güney yönlerden açılan iki adet pencere açıklığı mevcuttur (Foto.3.141).

Foto.3.141. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu cephesi (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 1992)

Foto.3.142. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi Doğu cephesinin taşıntı yapan bölümü (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 1992)

Foto.3.143. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu cephesi

Güney cephede pencereler alt sırada olup iki adettir. Pencereler cephe aksında mihrabın denk geldiği sağır yüzeyin her iki tarafına aynı aksta simetrik bir düzenle yerleştirilmiştir (Foto.3.144, Foto.3.145).

Foto.3.144. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi güney cephesi (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 1992)

Foto.3.145. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi güneydoğu cephesi

Batı cephe, yol üzerindedir. Cephenin kuzey tarafına denk gelen giriş bölümünün 60 cm. kadar dışa taşıntı yaptığı görülmektedir. Batı duvar yol üzerindeki giriş kapısına kadar uzatılmıştır. Bu cephe sağır tutulmuş olup diğer cephelerden farklılık göstermektedir (Foto.3.146, Foto.3.147, Foto.3.148).

Foto.3.146. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi batı cephesi (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 1992)

Foto.3.147. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi batı cephesi (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 1992)

Foto.3.148. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi batı cephesi

Kuzey cephe, mektep odalarının bulunduğu ve girişin sağlandığı cephedir. Giriş kapısının bulunduğu bölüm dışa taşıntı yapmıştır. Düşey dikdörtgen, düz lentolu kapı açıklığına sade tek kanatlı kapı kanadı takılmıştır. Kuzeybatıda giriş mekanına açılan pencere açıklığı dışında başka bir pencere açıklığı yoktur (Foto.3.149, Foto.3.150).

Foto.3. 149. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi kuzeydoğu cephesi

Foto.3.150. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi kuzey cephesi (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 1992)

Mektep (Köy Odaları): Kuzey cepheden girişi sağlanan bu odalar, doğu ve batı yönlerde iki ayrı bölüm halinde düzenlenmiştir. İlk olarak doğudaki odaya açılan ahşap kapı, düşey dikdörtgen, düz lentolu olup süslemesi ile dikkat çekmektedir. Hem iç hem de dış tarafta kapı üzerinde kitabe yer almaktadır. Bu mekan kare planlı olup düz ahşap tavan ile örtülüdür. Doğu ve güney yöne iki adet pencere açılmaktadır (Foto.3.152, Foto.3.153). Bu oda, doğuya doğru asıl mekandan 2 m. taşıntı yapmaktadır (Foto.3.151). Batı yöndeki oda ise, ortada iki, yanlarda sekiz ahşap destek üzerine oturan düz ahşap tavanla örtülüdür (Foto.3.154). Bu mekanların dıştan toprak damla örtülü olduğu eski fotoğraflarından anlaşılmaktadır. Bu odada bir adet kuzey yönde pencere açıklığı bulunmaktadır. İki odanın da boyutları birbirine yakındır. Bu mekanları birbirine bağlayan koridordan kuzey yöndeki harime giriş sağlayan kapı yer almaktadır (Foto.3.155).

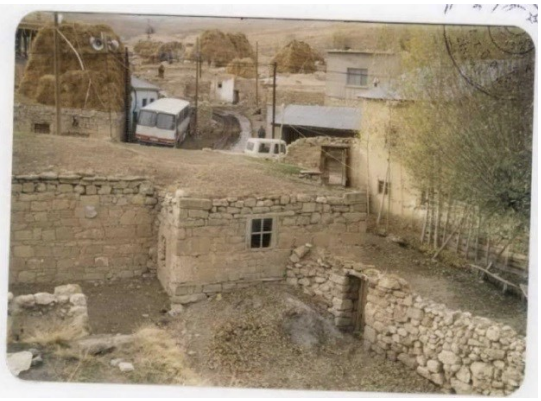

Foto.3.151. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu cephesi, odaların dıştan görünüşü (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 1992)

Foto.3.152. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu yöndeki mektep

Foto.3.153. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu yöndeki mektep

Foto.3.154. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi batı yöndeki mektep (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi)

Foto.3.155. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi harim kapısı

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzeni yansıtmaktadır. Duvarlar, herhangi bir süsleme unsuru taşımayan düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, güneybatı köşeye minber, doğu batı ve kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir.

Mihrap, orta eksende, yarım daire kesitli bir niş şeklinde olup üstten iki sıra silmeyle çevrilmiştir. Mihrap üç yönden iki sıra iri kaval silme ile kuşatılmıştır. Niş

üzerinde her iki köşede tarih veren kitabe yer alır. Yazı aralarında da süslemeler vardır. Mihrap, yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.156, Foto.3.157).

Foto.3.156. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.157. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi mihrabı

Minber, harimin güneybatısında yer alır. 3.10x0.70 cm. ölçülerindedir. Süpürgelik bölümü yoktur. Oldukça sade minber, yeşile boyanmıştır (Foto.3.158).

Foto.3.158. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi minberi

Kadınlar mahfili, harimin doğu-batı ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde tamamen ahşaptan yapılmıştır. Mahfil, tavanı da destekleyen bu yöndeki ahşap direkler ile taşınmaktadır. Orta bölüm çıkma şeklinde dışa taşırılmıştır. Kuzeydoğu köşede yer alan ahşap merdivenle mahfile çıkılır. Harime bakan yüzü boyalı ahşap korkuluk ile çevrelenmiştir. Mahfilin altı, ahşap direklerin harime doğru uçları kavis yaparak dışa taşırılmıştır (Foto.3.159, Foto.3. 160).

Foto.3.159. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi İç mekanı

Foto.3.160. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi İç mekanı

Süsleme: Yapıda ahşap ve taş süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Giriş mekanının doğusundaki mekana açılan kapıda ve harimde mihraba paralel uzanan bazı kirişlerin üzerinde ve mahfilin dışa taşan bölümünün altında ahşap süsleme vardır. Oyma ve ahşap üzerine kalem işi tekniği uygulanmıştır.

Taş Süsleme: Sadece mihrapta vardır.

Bitkisel Süsleme: Mektep, kapı kanadı üzerinde ahşap kazıma tekniğinde başları eğik lale motifleri vardır (Foto.3.161,. Foto.3.162, Foto.3.163). Kapının yan sövelerinde yine bir merkezden dağılan tek bir dala sarılmış başları eğik lale motifleri vardır. Üst kısımda balık sırtı şeklinde bir süslemenin ortasında yaprak motifi mevcuttur. Mihrapta kemer alınlığının sol köşesinde papatya motifi vardır. Kirişlerin üzerinde ahşap boyama ile süslemeye gidilmiştir. Kırmızı renkli daire şeklinin içine papatya motifi yapılmıştır (Foto.3.164). Bu süsleme kirişlerde çok kollu yıldız ile alternatif sıralı yapılmıştır. Mahfilin altındaki taşıyıcılarda da yoğun bir şekilde kırmızı renkli ahşap boyama papatya motifleri ile süslenmiştir.

Foto.3.161. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu yöndeki mektep kapısı

Foto.3.162. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu yöndeki mektep kapısı

Foto.3.163. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi doğu yöndeki mektep kapısı

Foto.3.164. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi Ahşap kirişler üzerindeki süslemeler

Geometrik Süsleme: Mihrap nişi üzerinde çok kollu yıldız motifi daire içine alınmıştır. Mihrapta kemer alınlığının sağ köşesinde baklava motifli bir süsleme vardır. Kirişlerdeki ahşap boyama süslemeden biri de çok kollu yıldız motifidir. Yine kırmızı boyalı zemin üzerine çok kollu yıldız motifi yapılmıştır (Foto.3.165).

Foto.3.165. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi mahfil balkonunun alt kısmındaki süslemeler

Geçirdiği Onarımlar: 1995 yılında onarılmıştır.

Tarihleme: Cennetpınar Köyü'nün eski ismi Aşağı tolos olarak geçmektedir. Eski adıyla Tolos-ı Süfla, Aşağı Tolos yani bugünkü Cennetpınar Köyü, 1516 yılında kimsenin oturmadığı harap bir köydür[184]. Hurufat kayıtlarında "Tolos-ı Süfla karyesinde Camii Şerifi"ine H.1147/M. 1734-1735, H.1148/M.1735-1736, H.1169/M. 1755-1756, H.1173/M.1759-1760 yıllarında görevli ataması kaydı[185] vardır. Mihrapta 1693-94 tarihli kitabeden caminin de bu tarihte inşa edilme ihtimali

[184]Miroğlu, 1975a, 112.
[185] V.G.M.A. HD, 1092/54, 1092/54, 1094/31, 1094/31.

yüksektir. Medresenin kapısı üzerindeki 1277/M.1860 tarihinde süslemeleri yapılmış olmalıdır. Tavan, Erzincan'da gelenek halinde uygulanmış olan düzendedir. Daha geç örneklerini Erzincan merkez köy camilerinden Değirmen (Zetkığ) Köyü Camisi, Yalınca (Mığısı) Köyü Ahmet Ağa Camisi'nde görebiliriz. Cami planı, örtü sistemi, cephe düzeni ve iç mekan özellikleri bakımından 17.yy.a tarihlendirilebilir.

3.1.3. Ilıç İlçesindeki Camiler

3.1.3.1. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi

Çizim: 3.15
Fotoğraf: 3.166-3.186

Yeri ve Konumu: Ilıç ilçesine bağlı olan Sabırlı Köyü ilçenin 5. km. güneyindedir. Cami, köy içindedir. Kuzeyden güneye doğru eğimli arazi üzerinde bulunan caminin güneydoğu köşesinde doğu yönden rampa çıkan yola dayalı sokak üzerinde çeşme yer almaktadır. Hemen doğusunda ve kuzeyinde evler vardır. Güney cephe sokağa bakmaktadır. Cami fevkâni kuruluş sergilemektedir.

Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.
İnceleme Tarihi: 09/2014

Kitabesi: Caminin doğu cephesinde camiye girişin sağlandığı kapı üzerinde altı satırlık inşa kitabesi mevcuttur **(**Foto.3.166). Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. *Gelindi mi ehli tevhidsiz/Dileyin afvı mevlâdan*
2. *Yapıldı cami'i zibâ/Serâpâdır Beyzâdan*
3. *Buna ta'zîm eden ümmet/Olurlar mağfiret elbet*
4. *Hüda inzâl eder rahmet/Demâ-dem semt-i ulyâdan*
5. *Hamid Han eyledi himmet/Kariyye eyledi gayret*
6. *Nuri bu ne büyük ni'met/Çıkar tarih'i ve tahşa'dan'ı"*[186]
7. *Yazan Şair Nuri H.1312/M.1894-95.*

[186] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza Keleş'e teşekkürlerimi sunarım.

Foto.3.166. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi son cemaat yerine giriş kapısı üzerindeki inşa kitabesi

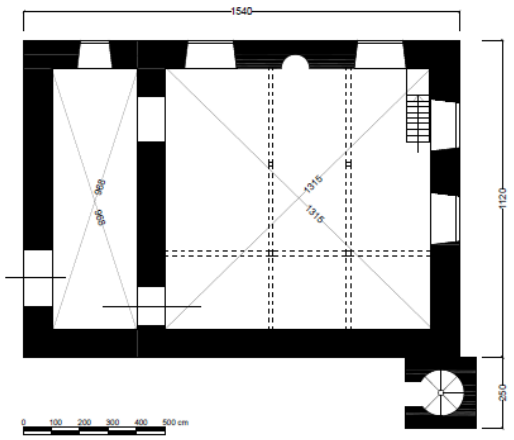
Banisi: Cami, kitabesine göre Hamid Han tarafından inşa edilmiştir.

İnşa Tarihi: Cami, kitabesine göre 1894-95 yılında inşa edilmiştir.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Harim, kare planlı, mihraba dik üç sahınlıdır. Üst örtü, dört ahşap direk üzerine oturan mihraba dik iki ana kirişin üzerinde düz ahşap tavandır. Hafif kuzeye kaydırılmış kapı ile dikdörtgen planlı son cemaat yerine girilir. Bu mekanın üstü de düz ahşap tavandır. Son cemaat yerinin kuzey köşesinde asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı açıklığı vardır. Güney ve batı yönde harime açılan pencereler yer alır. Minare, kuzeybatı köşede yükselir (Çizim.3.15).

Çizim 3.15. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi planı

Örtü Düzeni: Harim, dört ahşap direk tarafından mihraba dik iki ana kirişin üzerinde mihraba paralel kirişlerin dizilmesi ile düz ahşap tavan örtülüdür (Foto.3.167). Son cemaat yeri de aynı şekilde düz ahşap tavan örtülüdür (Foto.3.168). Dıştan dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.167. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi harim tavanı

Foto.3.168. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi son cemaat yeri ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi moloz taştır. Köşelerde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Derz aralarında kıtıklı sıva olduğu görülmektedir. Daha sonraki dönemlerde yer yer çimento sıvalar da vardır. Pencere ve kapı söveleri, minare kesme taş malzemedendir. Mihrap alçı malzemedendir. Tavan, taşıyıcı direkler, mahfil, minber, vaaz kürsüsü, ahşap malzemedendir. Dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır. Kitabe ise taş malzemedendir.

Cepheler: Cami, fevkâni kuruluştadır. Kot farkından dolayı cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir.

Bina gövdesinin görünüşleri duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir. Batıda ve güney cephelerde ikişer adet pencere açıklığı vardır. Güney cephenin doğu kenarında alt ve orta sıralarda son cemaat yerine açılan iki adet pencerenin sonraki dönemlere ait olduğu anlaşılmaktadır.

Pencereler, beden duvarlarının orta sırasında düşey dikdörtgen biçimli, yuvarlak kemerli açıklıklardır. Hepsi de yekpare düzgün kesme taş bloklar halindeki söve taşlarıyla çerçevelenmiştir. Pencerelerin ahşap doğramaları pimapen ile yenilenmiştir.

Güney cephe, eğimden dolayı diğer cephelerden yüksek görünmektedir. Zemin katta, orta aksta imam evine açılan yuvarlak kemerli açıklıkta basit bir kapı yer alır. Güneybatı köşe zemin seviyesi boyunca pah yapmıştır. Kapının sol tarafında iki adet, sağ tarafında bir adet harime açılan pencerelerden daha küçük ölçülerde düşey dikdörtgen biçimli, yuvarlak kemerli, söve taşlarıyla çevrelenmiş, yatay demir şebekeli pencereler vardır.

Beden duvarlarında harime açılan orta sırada iki adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Güney cephenin doğu kenarı, son cemaat yerine denk gelen duvardır. Bu duvarın sonradan örüldüğü anlaşılmaktadır. Muhtemelen bu bölümün önü açıktı. Köşede duvar örgüsü vardır. İki adet pencere de örülen bu duvara altlı üstlü yerleştirilmiştir (Foto.3.169).

Foto.3.169. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi güney cephesi

Batı cephenin zemini kuzeye doğru gittikçe toprak altında kalmıştır. Kuzey ucunda zemin seviyesinde tahta kapı açıklığı imam evine açılan ikinci bir giriş

olmalıdır. Beden duvarlarında, orta sırada iki adet pencere açıklığı olup pencereler cephenin ortasında ve birbirine yakındır (Foto.3.170).

Foto.3.170. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi batı cephesi

Kuzey cephe eğimden dolayı alçaktır. Önünde taşlık arazi vardır. Kuzeydoğu köşe pah yaparak beden duvarının yarısına kadar devam etmektedir. Cephenin batısında minare yükselmektedir. Hafif doğu kenarda kadınlar mahfiline açılan doğu yönden taş basamakla çıkılan basit bir kapı yer alır. Bu cephede pencere açıklığı bulunmaz (Foto.3.171).

Foto.3.171. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi kuzey cephesi

Doğu cephe, girişin sağlandığı cephedir. Girişe rampa yukarı doğru taşlıktan çıkılmaktadır (Foto.3.172). Cephenin güneye bakan tarafında içeri çekilmiş yuvarlak kemerli çeşme yer almaktadır. Bu cephedeki kapı ile hafif kuzeye kaymış yönden düşey dikdörtgen, sivri kemerli kuşatma kemerinin çevrelediği yuvarlak kemerli açıklıktan son cemaat yerine girilir (Foto.3.173). Kapı açıklığına takılan kapı kanatları yenidir (Foto.3.174).

Foto.3.172. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi doğu cephesi

Foto.3.173. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi doğu cephesi

Foto.3.174. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi son cemaat yeri kapısı

Son cemaat yeri: Son cemaat yeri, doğuda kuzey güney doğrultuda uzanmaktadır. Dikdörtgen planlı son cemaat yerinin üst örtüsü düz ahşap tavandır. Güney kenarı ahşap paravanla kapatılarak depo olarak kullanılmaktadır (Foto.3.175, Foto.3.176). Bu mekanın güney duvarındaki sıva izlerinden sonradan

örülmüş olduğu anlaşılmaktadır. Güney yöne iki adet pencere açılmıştır. Harime giriş kapısı son cemaat yerinin kuzeydoğu köşesinden sağlanır (Foto.3.177). Düşey dikdörtgen biçimli, yuvarlak kemerli açıklığa çift kanatlı ahşap kapı takılmıştır. Her iki kapı kanadı düzdür. Yalnız kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri başı çivileri başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir. Cephenin güneye kaymış tarafında diğer pencerelerle aynı özellikte bir adet pencere açıklığı mevcuttur. Üst sırada da ahşap kafesle kapatılmış pencere yer alır.

Foto.3.175. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi son cemaat yeri

Foto.3.176. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi son cemaat yeri

Foto.3.177. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi harim kapısı

Minare: Caminin kuzeybatısı köşesinde bulunmaktadır. Kaidenin doğu yönünde açılan kapı ile minareye çıkılır. Kare planlı minare kaidesi çatı hizasına kadar yükselmektedir. Gövdeye bilezik yaparak geçilmektedir. Silindirik gövdeli minare, şerefe altına yakın gövde bilezikle kuşatılmıştır. Tek şerefeli minare külah ile tamamlanmıştır. Minare tamamen beton ile sıvanmıştır. Dökülen sıvalardan minarenin sarımtırak kesme taş olduğu anlaşılmaktadır (Foto.3.178).

Foto.3.178. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi minaresi

İç mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Pencere alt sırasına kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır.

Güney duvar aksına mihrap, güneybatı köşeye minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir.

Mihrap, orta eksende, yarım daire kesitli bir niş biçiminde, taş malzemeden yapılmış olup sadedir. Üzeri sonradan yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.181).

Güneybatı köşede yer alan ahşap minber, yan aynalığı oyma tekniğinde işlenmiş panolardan meydana gelmiştir. Her bir pano bitkisel ve geometrik süsleme ağırlıklı ayrı ayrı işlenmiştir. Üçgen şeklindeki panolar çakma tekniği ile aynalığa sabitlenmiştir. Köşk kısmı pramidal külahla örtülmüştür (Foto.3.180, Foto.3.182).

Kadınlar mahfili, harimin doğu batı ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde tamamen ahşaptan yapılmıştır. Tavanı harimin örtüsü ile aynı görünüştedir ve mahfil tavanı da destekleyen ahşap direklerle taşınır. Harime bakan yüzü kafes tekniğinde ahşap perde ile tavan hizasına kadar kapatılmıştır. Mahfile kuzeybatı köşede yer alan ahşap merdivenle de iç mekandan giriş sağlanır. Merdiven ahşap paravan ile çevrilmiştir. Mahfilin kuzeybatı yöndeki alt katı ahşap parmaklıkla sahından ayrılmıştır (Foto.3.179).

Foto.3.179. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.180. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.181. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.182. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi minberi

Süsleme: Camide minber ve son cemaat yerine giriş kapısı köşe sütuncelerinin alt kısmında süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Ahşap Süsleme: Sadece minberde vardır. Ajur, oyma ve çakma tekniği uygulanmıştır.

Taş Süsleme: Son cemaat yerine giriş kapısı köşe sütuncelerinin alt kısmında vardır.

Bitkisel Süsleme: Minberin yan aynalıkları üçgen panolardan meydana gelmiştir. Üçgen panolardan birinin çevresinde kıvrık dallarla süslemeye gidilmiştir. Minberin çevresinde de kıvrık dallarla tek sıra halinde süsleme vardır. Yan aynalıkta üçgen panolardan birinin altında tek sıra halinde papatya motifleri yer almaktadır. Son cemaat yeri giriş kapısında sivri kemerli kuşatma kemerinin sütünce altlarında palmet dizisi vardır. Birbirine bağlı iki ayrı palmet ters ve düz olarak yapılmıştır (Foto.3.183).

Foto.3.183. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi doğu cephedeki kapı süslemesi

Geometrik Süsleme: Minberin yan aynalığı, üçgen panolarla doldurulmuş ve bu panolar dilimlenerek şekillenmiştir. Dilimli madalyon motifleri, daire, oval ve kare şekillerinden oluşan madalyonların içi dilimlenerek oluşmuştur (Foto.3.184). Minberin süpürgelik kısmında yer alırlar. Minber kapısının her iki kanadında daire içine alınmış yıldız motifi vardır.

Nesneli Süsleme: Minber, yan aynalığında, üçgen panolardan birinde hilal motifi üçgenin ortasına yerleştirilmiştir (Foto.3.185). Minberin her iki kapı kanadının alt ve üst kısmında ok uçuna benzer çubukların bir araya gelmesiyle yelpaze motifine benzer düzenleme vardır (Foto.3.186).

Foto.3.184. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi minber süslemesi

Foto.3.185. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi minber süslemesi

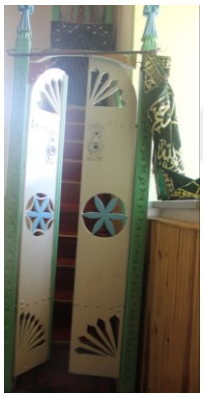

Foto.3.186. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi minberi

3.1.4. Kemah İlçesindeki Camiler

3.1.4.1. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi)[187]

Çizim: 3.16
Fotoğraf: 3.187-3.201

Yeri ve Konumu: Cami, Kemah ilçesinde Beklimçay Mahallesi'nde 125 ada, 1 parselde bulunmaktadır.

İnceleme Tarihi: 03/2014, 05/2015
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: İncelememiz sırasında, yapıda inşa kitabesinin olmadığı tespit edilmiştir. Ancak harim giriş kapısı üzerinde "*Beklimçay Mahallesi Cami 1221*" hicri olarak 1806-07 yılına denk gelen Türkçe mermer bir kitabe vardır. Harimde güneydoğu yönde ahşap direğin üzerinde H.1240/M.1825 tarihi geçmektedir. Mihrabın hemen yanında şamdanın üzerindeki kitabeye göre 1895-96 yılında mahalle ahalisinden Cemal Bey'in vakfı olduğunu öğrenmekteyiz.

Banisi: "Kemah sancağı Büklüm mahalde Ali Bin Mehmet Ağa Camisi" olarak hurufat kayıtlarında geçen cami, ismi geçen Ali Bin Mehmet Ağa tarafından yaptırılmış olmalıdır.

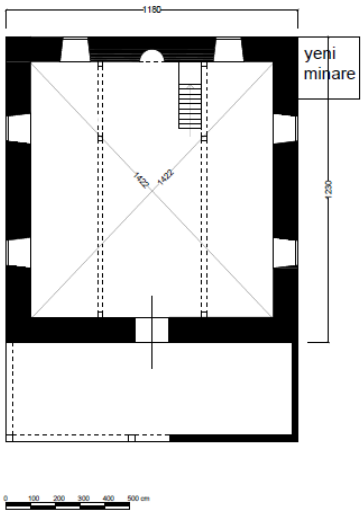
İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 18.yy. da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

[187] Cami ismini hurufat kayıtlarında adı geçen banisi tarafından yeniden adlandırılmıştır. Günümüzde bulunduğu köyden dolayı "Beklimçay Camisi" olarak bilinmektedir.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, kare planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Harim, sekiz direğe oturan mihraba dik uzanan iki kiriş ile mihraba dik üç sahınlı plan tipine sahiptir. Girişi kuzey cephenin orta aksındadır (Çizim.3.16).

Çizim 3.16. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi planı

Örtü Düzeni: Harim, düz ahşap tavan ile örtülüdür (Foto.3.187). Ortada dört, kuzey ve güney duvarlara bitişik dört direk ile toplam sekiz ahşap direğin desteklediği mihraba dik yerleştirilen iki ana kiriş üzerinde mihraba paralel çapları ortalama 10 cm. olan çifter ahşap kirişlerin dizilmesi ile düz ahşap tavan meydana gelmiştir. Ahşap kirişlerin üzeri toprak dolgu yapılmış olmalıdır. Yapının üstü sonraki yıllarda iki yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.187. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi ahşap hatıllı yığma moloz taştır. Köşelerde yer yer düzgün kesme taş kullanılmıştır. Mihrap taş, duvarlarda ahşap hatıl, üst örtüde ahşap kirişler, tavan kaplaması toprak malzemedendir. Pencere söveleri, taşıyıcı direkler, minber ve kadınlar mahfili ahşaptır.

Cepheler: Cami cephe görünüşü masif, yer yer sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir.

Pencereler, alt sırada düşey dikdörtgen, düz lentoludur. Üst sıradaki pencereler ise kare biçimli, düz lentolu, ahşap söveli, küçük ölçülerdedir.

Doğu cephede alt sırada iki adet, üst sırada bir adet pencere açılmıştır. Üst sıradaki pencere, alt sıradaki iki pencerenin tam ortasına denk gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Kuzey cephede yer alan son cemaat yeri, doğu cephe ile birlikte görülmektedir (Foto.3.188).

Foto.3.188. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi doğu cephesi

Güney cephede alt ve üst sırada ikişer adet pencere açıklığı olup toplamda dört adet pencere vardır. Pencereler, cephe aksına göre simetrik bir şekilde yerleştirilmiştir (Foto.3.189, Foto.3.190).

Foto.3.189. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi güney cephesi

Foto.3.190. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi güneybatı cephesi

Batı cephe, doğu cephe ile benzer özelliktedir. Kuzey cephede yer alan son cemaat yeri batı cephede, harim duvarı ile birlikte görülmektedir (Foto.3.191, Foto.3.192).

Foto.3.191. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi batı cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.192. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi batı cephesi

Kuzey duvarda asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı ve son cemaat yeri olarak kullanılan mekan bulunur (Foto.3.193). Düz lentolu kapı açıklığına yerleştirilen tek kapı kanadı takılmıştır. Bu cephede pencere açıklığı bulunmaz.

Foto.3.193. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi kuzey cephesi

Son Cemaat Yeri: Kuzey cephede ahşap direkler, üzerine oturan etrafı çitlerle çevrilen son cemaat yeri, yazları namaz kılınan mekan olarak düzenlenmiştir (Foto.3.194). Doğu ve kuzey cephenin de önünün belli bir kısmı açık olup batı taraf ise betonarme duvarla çevrilerek çatı katına ve minareye çıkış için ayrılan mekanlar olarak yapılmıştır. Burası çatı ve minare ile aynı yılda yapılmış olmalıdır. Yazlık mekana kuzey cepheden basit ahşap kapı ile girilir. Üst örtüsü, çift ahşap direklerin yatay bir şekilde sıralanması ile meydana gelmiştir.

Foto.3.194. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi son cemaat yeri

Minare: Günümüzde minare sac malzemeden yeni bir unsur olup caminin kuzeybatısında bulunmaktadır. Özgün minarenin ahşap olduğu, çatı üzerinden yükseldiği, silindirik gövdeli, tek şerefeli, kısa petek bölümü ve külah ile örtüldüğü görülmektedir (Foto.3.195).

Foto.3.195. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi özgün minaresi (V.G.M.A)

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Üst sırada yer alan pencereler, yanlara ve aşağı doğru genişleyerek mekanın daha aydınlık olmasını sağlamıştır. Duvarlar, düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmış ve belli bir seviyeye kadar lambri ile kaplanmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın hemen sağına minber, kuzey duvarda doğu ve batı duvarlara bitişik kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.196, Foto.3.197).

Mihrap, yarım daire kesitli bir niş biçimindedir. Hafif duvarlardan dışa taşırılmış olan mihrap onarım sırasında fayans ile kaplanmıştır..

Ahşap minber, yan aynalığı tahtaların yatay bir şekilde dizilmesi ile meydana gelmiştir. Köşk kısmı dört ahşap direk üstüne yerleştirilen pramidal külahla örtülmüş olup tepesine alem yerleştirilmiştir. Korkuluk ahşap işlemeli çubuklar şeklindedir. Süpürgelik kısmı, üç adet dekoratif kemerle hareketlendirilmiştir. Minber yeşil ve beyaz renkli yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.199).

Kadınlar mahfili, kuzey duvarda doğu ve batı duvarlara oturmaktadır (Foto.3.198). Üst örtüyü destekleyen kuzey duvardaki ayaklar aynı zamanda mahfili de taşır. Harime bakan yüzüne, üst örtüyü destekleyen direklerin arasına daha ince direkler yerleştirilmiş, bu direkler birbirine basık kemerlerle bağlanmıştır. Mahfile batı duvarda yer alan ahşap merdivenle çıkılır. Doğu taraf, pvc ile kapatılarak ayrı bir mekan olarak düzenlenmiştir. Bu odanın kuzey duvarında ahşap kapakla örtülü niş vardır. Alt sırada yer alan pencerelerin kuzey yöne yakın olanlar mahfile açılmaktadır.

Foto.3.196. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.197. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.198. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi iç mekanı

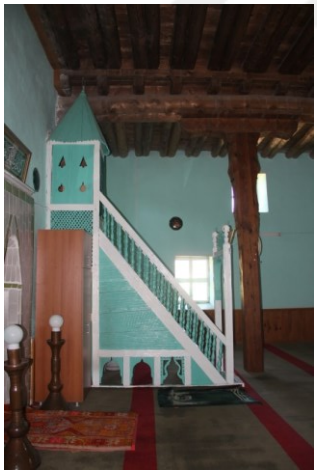

Foto.3.199. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi minberi

Süsleme: Yapıda sadece ahşap süsleme vardır.

Ahşap süsleme: Üst örtüyü destekleyen direklerde, ahşap yastıklarda ve minberde vardır. Kazıma ve kafes tekniği uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Taşıyıcı direklerin üst kısmında daire içine alınmış papatya motifi vardır (Foto.3.200).

Foto.3.200. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi ahşap süslemesi

Geometrik Süsleme: Mahfili destekleyen kemerlerin iç kısmında baklava motifleri vardır. Ahşap yastıklar ve direklerde zincir şeklinde süsleme görülür.

Nesneli Süsleme: Minber kapısının üzerindeki topuzlara ve külah üstüne alem motifi yapılmıştır (Foto.3. 201).

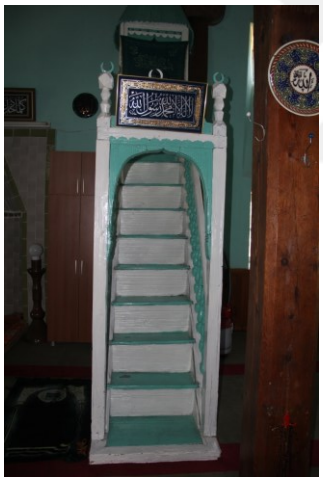

Foto.3.201. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi minber kapısı

Tarihleme: Taradığımız arşiv kayıtlarında Beklimçay ismiyle bir yer adına rastlanmamıştır. Ancak hurufat kayıtlarında "Büklüm" olarak okunan yerin bu mahalle olacağı kanısındayız. Büklüm diye Kemah'da bir yer ismine rastlanmamıştır. Muhtemelen yanlış okunmuş olmalıdır. "Kemah sancağı Büklüm mahalde Ali Bin Mehmet Ağa Camisi"ne H.1229/M.1813-14 yılında görevli ataması yapılmıştır[188]. Yine bu kayıtlarda H.1231/M.1815-16 yılında Büklüm mahaldeki caminin Kuzâtdan Kemal Emir oğlu Hacı Hüseyin tarafından yenilendiği ve minber

[188] V. G. M. A. HD, 555/86.

eklendiği kaydı[189] vardır. Günümüzdeki minberin kayıtta adı geçen minber olmayacağı basit işçiliğinden anlaşılmaktadır.

Beklimçay Camisi'nin yapımıyla ilgili herhangi bir kitabe yoktur. Harim giriş kapısı üzerindeki Türkçe levhada geçen 1806-07 tarihi onarım tarihi olabilir. Hurufat kayıtlarında geçen tarihlere bakarak caminin bu tarihte inşa edilmiş olacağı akla gelmektedir. Harimdeki ahşap taşıyıcı direklerden birinin üzerinde "29 Kanuni Sani 1240" şeklinde bir yazı mevcuttur. Buradan yapının 1825'de onarım geçirmiş olacağı kanısındayız.

Cami büyük oranda onarım geçirmiş olsa da tavan biçimi ve pencerelerin daha küçük boyutlu olması ve arşiv kayıtları camiyi 18.yy. başlarına tarihlememize yardımcı olmaktadır.

3.1.4.2. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi[190]

Çizim: 3.17
Fotoğraf: 3.202-3.211

Yeri ve Konumu: Ayranpınar Köyü, Kemah ilçesine uzaklığı 7 km.dir. Köy yüksek bir yamaç üzerindedir. Cami, köy içi mevkidedir. Yapı, güneyden kuzeye doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde Kur'an Kursu olarak kullanılmaktadır.
Kitabesi: Yapıda herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır.

Banisi: Hurufat kayıtlarında "Marik köyü Seyyid Abdullah Camisi" olarak geçen yapının Seyyid Abdullah isimli kişi tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

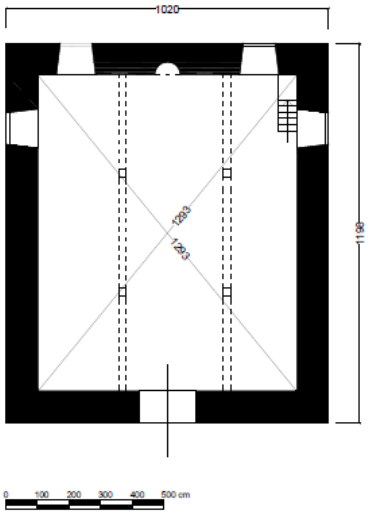
[189] V. G. M. A. HD, 555/86.
[190] Cami ismini hurufat kayıtlarında adı geçen banisi tarafından yeniden adlandırılmıştır. Günümüzde bulunduğu köyden dolayı "Ayranpınar Köyü Camisi" olarak bilinmektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 17. yy. sonu 18.yy. başında inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı:

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan üç sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Kuzey cepheden açılan kapı ile asıl ibadet mekanına girilir. Bu kapı ile aynı hizada güney duvar orta aksındaki mihrap yer alır (Çizim 3.17.).

Çizim 3.17. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi planı

Örtü Düzeni: Harimin ortasında yer alan dört ahşap direk üst örtüyü desteklemektedir. Bu direklerin üzerine mihraba dik uzanan çifter ahşap kirişler bindirilmiştir. Bunların üzerine mihraba paralel çapları ortalama 15 cm. olan ahşap direkler oturtulmuştur (Foto.3.202). Buranın da üzeri toprak tabakası ile örtülmüş olmalıdır. Sonraki yıllarda üst örtü dıştan dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.202. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi beton sıvalı olduğundan anlaşılmamaktadır. Tavan, taşıyıcı direkler, minber ahşap malzemedendir. Üst örtü, dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina gövdesinin görünüşleri duvar yüzeylerini yansıtmamaktadır. Pencereler, doğu ve güneyde üç, batıda iki adettir. Pencereler, beden duvarlarının üst ve alt sırasında cephe aksına göre simetrik yerleştirilmiştir. Alt sıradaki pencereler, düşey dikdörtgen biçimli pencereler, düz lentolu ve ahşap sövelidir. Üst sradaki pencereler ise daha küçük ölçülerde kare biçimli olup mazgal tipi pencerelerdir.

Doğu cephe eğimden dolayı güneye doğru yükselmektedir. Pencereler, güney kenarda, alt ve üst sırada harime açılmaktadır. Alt sırada bir, üst sırada iki adet pencere açıklığı vardır. Cephe aksında simetri görülmez. Cephenin kuzey kenarında sonradan eklenen son cemaat yerine açılan pencere yer alır. Zemin seviyesinde bodrum katına açılan ahşap basit kapı açıklığı vardır (Foto.3.203).

Güney cephede harime üç adet pencere açılır. Alt sırada iki adet, üst sırada doğu kenardaki pencerenin üstünde olan bir adet pencere açıklığı vardır. Ayrıca zemin seviyesinde bodrum katına açılan küçük aydınlatma pencereleri bulunur (Foto.3.204).

Batı cephe, doğu cephe ile benzer özelliktedir. Bu cephede güneye kaydırılmış alt ve üst sırada iki adet pencere açıklığı bulunur (Foto.3.205).

Kuzey cephe, girişin sağlandığı cephedir. Bu cepheye sonradan ilave edilmiş son cemaat yeri bulunur (Foto.3.206).

Harime giriş kapısı bu cephede orta aksta olup kesme söve taşı ile çevrelenmiştir. Yuvarlak kemerli açıklık profillendirilmiş ve duvardan dışa taşırılmıştır. Kapı açıklığına ahşap çift kanat takılmıştır (Foto.3.207).

Foto.3.203. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi doğu cephesi

Foto.3.204. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi güney cephesi

Foto.3.205. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi batı cephesi

Foto.3.206. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi kuzey cephesi

Foto.3.207. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi harim kapısı

Son cemaat yeri: Kuzey cephede, kuzey duvar boyunca uzanan bu mekan yeni bir unsurdur. Doğu ve kuzey cephede pencere açıklıkları bulunur. Üstü düz ahşap tavan ile örtülüdür. Günümüzde ayakta olmayan minarenin yıkılmış olduğu düşünülmektedir.

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarlar, herhangi bir süsleme unsuru taşımayan düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır.

Güney duvar aksında mihrap, ters “U” şeklinde olup sade bir unsurdur. Mihrabın hemen sağında yer alan ahşap minber, yan aynalığı ajur tekniğinde panolarla yapılmıştır (Foto.3.208, Foto.3.209, Foto.3.211).

Foto.3.208. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi iç mekanı

Foto.3.209. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi iç mekanı

Foto.3.210. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi iç mekanı

Foto.3.211. Ayranpınar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi iç mekanı

Süsleme: Yapıda sadece ahşap süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Sadece minberde vardır. Ajur tekniği uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Minber üçgen, kare ve dikdörtgen panolarda ajur tekniğinde süslemeler vardır.

Geometrik Süsleme: Minber korkuluğunda ajur tekniğinde yapılmış geometrik süsleme vardır.

Nesneli Süsleme: Minber yan korkuluğunda servi ağacı motifinin devamında daire içine alınmış çok kollu yıldız ve ibrik motifi vardır.

Tarihleme: Ayranpınar (Marik) Köyü'nün 1520-66 yıllarına ait tahrirlerde adı geçmektedir.[191] Ayranpınar Köyü Camisi'nin arşiv kayıtlarında ismi "Abdullah Camisi" olarak kayıtlıdır. 1796-97 yılında camiye görevli ataması yapıldığına dair kayıt[192] vardır. Hurufat kayıtlarında "Seyyid Abdullah Camisi"ne 1815-16 yılında görevli ataması yapılmıştır[193]. Yine hurufat kayıtlarında 1844-45 yılında da İbrahim Ağa'nın minber ekleyerek mescidin camiye çevrildiği kaydı vardır[194]. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Seyyid Abdullah tarafından yaptırılan camiye 1844-45 yılında görevli ataması yapıldığını öğrenmekteyiz[195].

Yapının tarihi net olarak bilinmemektedir. Arşiv kayıtlarında "Seyyid Abdullah binası Camisi" olarak geçmektedir. Camiyi yaptıran Seyyid Abdullah isimli kişidir. Cami için elimizdeki en erken tarih 1796-97 yılındaki görevli atama kaydıdır. Bu tarihte atama yapıldığına göre yapı bu tarihten önce inşa edilmiş olmalıdır. Eser, 1844-45 yılında da camiye çevrilmiştir. Bir araştırmaya göre, köyün yaşlılarından alınan bir bilgide caminin yaklaşık 230-40 senelik olup 1770'li yıllara ait olduğu söylenmiştir[196]. Kullanılan malzeme, plan, ahşap direklerle desteklenen üst örtü, cephe düzeni ve arşiv kayıtları yapıyı 17.yy. sonu 18.yy.başına tarihlememize yardımcı olmaktadır.

---

[191] Miroğlu, 1990, S. 56.
[192] V.G.M.A, Defter No: 895.00108, sy. 290.
[193] HD. Defter No: 555, sy. 86.
[194] HD. Defter No: 555, sy. 86.,
[195] BOA, Dosya No: 19, Gömlek no: 43, **Fon Kodu :**A.}MKT.
[196] Kurt, 1996, s.166.

3.1.4.3. Derebaşı Mahallesi (Yukarı Mahalle) Camisi

Çizim: 3.18
Fotoğraf: 3.212-3.222

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K.'nun 18.04.2013 gün ve 714 sayılı karar ile tescil edilmiştir.

Yeri ve Konumu: Derebaşı Mahallesi, Kemah merkezden yaklaşık 3,5 km. uzaklıktadır. Erzincan-Kemah yolunda Kemeryaka köyü ayrımından bu mahalleye ulaşılmaktadır. Mahalle Kemah merkezden bağımsız olarak görülmektedir. Mahalle halkının kışın mahalleyi boşaltdığı yazın ise birkaç evin geldiği belirtilmektedir[197]. Cami, mahallenin girişinden sonra yaklaşık yarım kilometre sonra yeralmkatadır. Yapı, doğudan batıya doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 05/2015
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: İncelememiz sırasında yapıda herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır.

Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

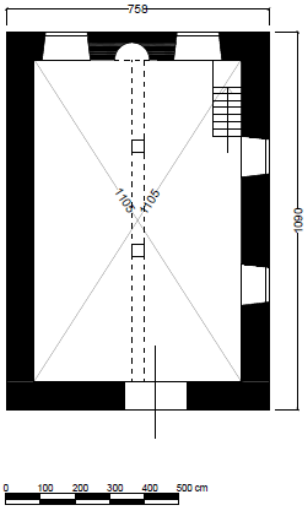
İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı
Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Harim, kuzey güney ekseninde dizilen iki ahşap direk üzerine

[197] Bilgi, cami imamı tarafından 26. 07. 2015 yılında öğrenilmiştir.

yerleştirilen ana kirişler ile mihraba dik iki sahınlı plan tipine sahiptir. Girişi kuzey cepheden sağlanmaktadır. Minaresi yoktur (Çizim.3.18).

Çizim 3.18. Derebaşı Mahallesi Camisi planı

Örtü Düzeni: Harim, düz ahşap tavan ile örtülüdür. İki ahşap direğin desteklediği mihraba dik yerleştirilen iki ana kiriş üzerine paralel kirişlerin dizildiği bilinmektedir. Ancak günümüzde kirişler kapatılmış olup kontrplak ile kaplanmıştır (Foto.3. 212). Dıştan dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.212. Derebaşı Mahallesi Camisi ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi ve tekniği ahşap hatıllı yığma moloz taştır. Köşelerde yer yer, mihrapta alçı malzeme kullanılmıştır. Üst örtüde ahşap kirişler, tavan dış kaplaması olarak da toprak kullanılmıştır. Duvarlar sonradan beton harç ile yer yer sıvanmıştır. Pencere söveleri, taşıyıcı direkler, minber ve kadınlar mahfili ahşap malzemedendir.

Cepheler: Yapı, fevkâni kuruluştadır. Cami, cephe görünüşü masif, yer yer sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir.

Pencereler, alt sırada düşey dikdörtgen, düz lentoludur. Üst sıradaki pencereler, kare biçimli olup küçük ölçülerdedir.

Doğu cephe, eğimden dolayı toprak araziye yaslanmıştır. Bu cephede pencere açıklığı olmayıp cephe sağır tutulmuştur (Foto.3.213).

Foto.3.213. Derebaşı Mahallesi Camisi doğu cephesi

Güney cephede, üst sırada iki adet pencere açıklığı bulunmaktadır (Foto.3.214, Foto.3.215).

Foto.3.214. Derebaşı Mahallesi Camisi güney cephesi

Foto.3.215. Derebaşı Mahallesi Camisi güneybatı cephesi

Batı cephe, eğimden dolayı diğer cephelerden daha yüksek görülebilmektedir. Alt ve üst sırada ikişer adet pencere açıklığı olup toplamda dört adet pencere vardır (Foto.3.216).

Foto.3.216. Derebaşı Mahallesi Camisi batı cephesi

Kuzey duvarda asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı bulunur. Düz lentolu kapı açıklığına yerleştirilen çift kapı kanadı takılmıştır. Kapı kanatları düşey sıralı sade iki pano şeklindedir. Bu cephede pencere açıklığı bulunmaz. (Foto.3.217)

Foto.3.217. Derebaşı Mahallesi Camisi kuzey cephesi

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Üst sırada yer alan pencereler, yanlara ve aşağı doğru genişleyerek mekanın daha aydınlık olmasını sağlanmıştır. Duvarlar, düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır (Foto.3.218, Foto.3.219).

Foto.3.218. Derebaşı Mahallesi Camisi iç mekanı

Foto.3.219. Derebaşı Mahallesi Camisi iç mekanı

Güney duvar aksına mihrap, güneybatı köşeye minber, kuzeybatı köşeye bitişik olarak da sonradan yapılan kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.220).

Foto.3.220. Derebaşı Mahallesi Camisi iç mekanı

Mihrap, yarım daire kesitli bir niş biçiminde olup sivri kemerlidir. Hafif duvarlardan dışa taşırılmış olan mihrabın çevresi silme ile çevrelenmiştir. Mihrap nişinin üzerinde dikdörtgen şeklinde kitabelik bölümü vardır. Alçı malzeme ile sıvası yapılmıştır (Foto.3.221).

Foto.3.221. Derebaşı Mahallesi Camisi mihrabı

Ahşap minber, yan aynalığı tahtaların yatay bir şekilde dizilmesi ile meydana gelmiştir. Köşk kısmı dört ahşap direk üstüne yerleştirilen pramidal külahla örtülmüş olup tepesine alem yerleştirilmiştir. Sade tahta ile çevrili korkuluğa sahiptir. Süpürgelik kısmı, iki adet dekoratif kemerle hareketlendirilmiştir. Minber yeşil ve beyaz renkli yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.222).

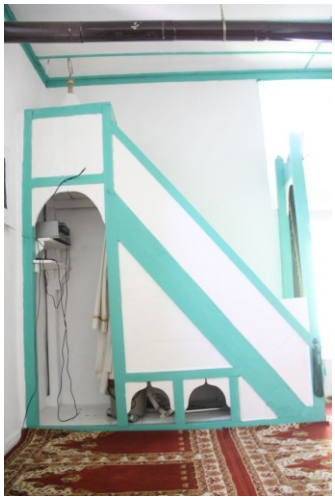

Foto.3.222. Derebaşı Mahallesi Camisi minberi

Güneydoğu köşede dört ahşap ayak üzerine oturan vaaz kürsüsü sade ve basit bir unsurdur. Kuzeybatı köşeye bitişik olarak yerleştirilen kadınlar mahfili, yeni bir unsur olup basit bir şekilde yapılmıştır.

Süsleme: Camide herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Tarihleme: Derebaşı Camisi'nin yapımıyla ilgili herhangi bir kitabe mevcut değildir. Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde tarih verilmeyen "yeni yapılan Derebaşı Mahallesi Camisi'nin" hatip atama kaydı[198] vardır. Daha önceden Yukarı Mahalle Camisi olarak bilinmekte ise de bu isimle de herhangi bir kayda ulaşılamamıştır. Ancak caminin harime giriş sağlayan kapısı üzerinde" Yukarı mahalle Cami H.1221/M.1806-07" şeklinde Türkçe kitabe yer alır. Caminin bu tarihte inşa edilme ihtimali yüksektir. Hurufat kayıtlarında da adı geçmeyen cami, plan, örtü sistemi, pencerelerin boyutları ve mihrap kuruluşu göz önüne alınarak 19.yy.ın başlarında inşa edilmiş olabilir.

3.1.4.4. Gülabi Bey Camisi

Çizim: 3.19
Fotoğraf: 3.223-3.252

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K'nun 10.01.1977 gün ve 311 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Yeri ve Konumu: Kemah ilçe merkezi Çarşı mahallesinde Fahri Korutürk Meydanı'nda bulunmaktadır. Cami çarşı içinde bulunduğundan çevresinde çeşitli dükkanlar vardır. Aynı meydanda caminin güneydoğusunda tescilli Hacı Mehmet Bey Çeşmesi, güneybatısında tescilli Gülabi Bey Hamamı bulunmaktadır. Güneyinde bahçe, kuzeyinde 1993 yılında yapılmış şadırvan vardır. Yapı, güneyden kuzeye doğru hafif eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Gülabibey Camisi'nde beş kitabe bulunmaktadır. **Birincisi** cami doğu cephesinin güney kenarında yer almaktadır (Foto.3.223).

[198] V.G.M.A., df.4582, sr.160, sf.320.

Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. *Fi eyyam-ı devlet-i noyan a'zam Süleyman bin mekan Şeyh Hasan Noyan zîdet (dev)letuhû Bağdad Şah ve Dilşad Sultan zîdet saltanatehüma hâzihi imâratü'l-mübareketü be-resmi*

2. *Noyanzâde-i a'zam-ı a'del ecvâl-i havab Civânbaht Sürûr Bey ebbedellahu devletehû fi't-târihi rebîi'l-âhir sene semân ve erbai'n ve seb'a mie…"*[199]

Bu kitabede, Büyük Şehzade Süleyman'ın yönetimi zamanında, Şeyh Hasan Bağdat Şah ve Dilşad Sultan'ın Allah onların hakimiyetini artırsın. Dürüst, adaletli ve dostluk sahibi olan büyük şehzadenin oğlu Civanbaht Sürur Bey'in Allah onun yönetimini devamlı kılsın 748/1347 yılının rebiülahir ayında bu imareti yaptırdığı anlaşılmaktadır. Tahir Erdoğan Şahin, kitabede adı geçen Şeyh Hasan adlı kişinin Celayirlilerden İlhanlılar'ın son Moğol olduğunu ve Ebu Said tarafından Kemah'ta göz hapsinde tutulduğunu ifade etmiştir. Şeyh Hasan'ın ilk eşinin Ebu Said ile evlenecek Bağdat Hatun isimli bir kadının olduğunu belirtmiştir. Kitabede adı geçen Süleyman adlı kişinin Şeyh Hasan Bağdat'tayken onun yerine Kemah idarecisi olabileceği ileri sürülmüştür[200].

Foto.3.223. Gülabibey Camisi doğu cephesinin üzerindeki kitabesi

[199] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza Keleş'e sonsuz teşekkür ederim. Bu kitabe, ilgili yayınlarda eksik bir şekilde okunmuş olup tarafımızdan yapılan düzeltmelerle yeniden okunmuştur. Bkz. Gündoğdu, Bayhan, vd.,2009, 158; Kındığılı, 2015, 94.
[200] Şahin, 1985, 473-474.

İkincisi doğu cephenin kuzey ucunda yer almaktadır (Foto.3.224). Bu kitabe oldukça harap ve okunamayacak bir durumdadır. Kitabe okunabildiği kadarıyla şu şekildedir:

1. *El-mecd-i Kemahi ve hüvel amma lû min fi'z-zahiri tehaddaru…*
2. *Li-hanazirî…ev ilâ*
3. *İleyha ahaddü'l 'ummal u mine'l…min külli…ve liza ref'î*
4. *Gadmin ahaddü'l 'ummal u fe ilelihi…ellezine yezbehune ve men zaleme hû*[201]

Foto.3.224. Gülabibey Camisi doğu cephesinin kuzey ucundaki kitabesi

Üçüncüsü, harim giriş kapısının sağ tarafındaki kitabenin çoğu yeri okunamamış olmakla birlikte okunuşu şu şekildedir (Foto.3.225).

1. *Zekerû (üzkürû) hâzâ vadaa ve nefa El-emîr Gülâbî Bey…*
2. *Lemmâ hüve bi-müsemmâ…beldeti Kemâh ve seb'atü derâhim min ra'sin*
3. *Küllü vâhidin min erâminetille beldeti'l- el-mezkûra ellezine…el-ummâlu…*
4. *Fealeyhi la'netu'llahi ve'l-melâiketi ve'n-nâsi ecmaîn sene Cemaziyel evahir tis'îne ve semânimie*[202]

[201] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza Keleş'e ve Prof. Dr. Abdulkadir Dündar'a sonsuz teşekkür ederim. Bu kitabe, ilgili yayında eksik bir şekilde okunmuş olup tarafımızdan yapılan düzeltmelerle yeniden okunmuştur. Kındığılı, 2015, 94.

[202] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza Keleş'e sonsuz teşekkür ederim. Bu kitabe, ilgili yayınlarda eksik bir şekilde okunmuş olup tarafımızdan yapılan düzeltmelerle yeniden okunmuştur. Bkz. Gündoğdu, Bayhan, vd., 159; Kındığılı, 2015, 96.

Bu kitabeden Emir Gülabi Bey isimli yöneticinin H.890?/M. 1485? tarihli Kemah ve çevresinde vergi, ücret gibi işlerde eski düzenlemelerin kaldırılıp yeni düzenlemelerin yapıldığı inşa veya tamir bilgisi vermeyen bir kitabe olduğu anlaşılmaktadır.

Foto.3.225. Gülabibey Camisi harim giriş kapısının sağ tarafındaki kitabesi

Dördüncüsü, harime giriş kapısının üzerinde yer almaktadır (Foto.3.226). Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. *Maşâllâh*
2. *Vesile oldu hitâm câmi'i di'l-cûy bi himmeta*
3. *Te'âlû yâ 'îbâdullâh sallu fîhi ferehânâ*
4. *Şehinşâh-ı Fılatûn ferahbanirdir? bülend ahter*
5. *O Mahmûdu'l-fü'âlin sâyesinde oldu bu ihyâ*
6. *Dema-dem kudsiyyânın gıbta kârı bir eserdir bu*
7. *Yapıldu güya şehr-i Kemah'a Mescîdü'l-Aksâ*
8. *Zehî mimâr imiş kimse negûr etmiş sinnimârı*
9. *Şeremsâr eylemiş behzâdı bu resmi eyleyüb inşa*
10. *Kadîmî bendesi Hikmet dedi bir mu'cemin târîh*
11. *"Bunu bünyad iden cânâ kim ol Hacı Bilâl Ağâ Sene 1253"*[203]

[203] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza Keleş'e sonsuz teşekkür ederim. Bu kitabe, ilgili yayınlarda eksik bir şekilde okunmuş olup tarafımızdan yapılan düzeltmelerle yeniden okunmuştur. Bkz. Gündoğdu, Bayhan, vd., 160; Kındığılı, 2015, 97-98.

Foto.3.226. Gülabibey Camisi harime giriş kapısının üzerindeki kitabe

Bu kitabeden Hacı Bilal Ağa tarafından 1837 tarihinde yapının tamir edildiği anlaşılbmaktadır.

Beşincisi, mihrabın üzerinde “Ya Fettâh Allah 1171” şeklinde olup mihrabın 1757-58 yılında onarım geçirdiği anlaşılmaktadır (Foto.3.227).

Foto.3.227. Gülabibey Camisi mihrap üzerindeki kitabesi

Banisi: Caminin kitabelerinde bani ile ilgili bir bilgi olmamakla birlikte yapı, Gülabi Bey’in adını almıştır. Ancak caminin kayıtlarda da Gülabi Bey[204] Camisi olarak bilinmesinden bu kişi ile ilgisi olmalıdır.

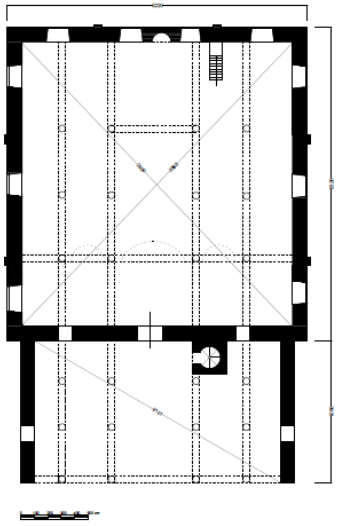
[204] Tarafımızdan okunan Erzincan Gülabi Bey (Ulu Cami) Camisi kitabesine göre Gülabi Bey, Akkoyunlular döneminde Erzincan’da valilik yapmış, Uzun Hasan’ın ünlü emirlerinden Emir Bey Musullu’nun oğludur. Sultan Baysungur döneminde 1491 yılında Süleyman Bey’e karşı Tebriz ovasındaki savaşta vefat etmiştir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 15. yy. da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik beş sahınlı plan tipine sahiptir. Kuzey güney yönünde dizilen ahşap direk sayısı on iki adettir. Doğu batı yönünde ayaklar birbirine kemerlerle bağlanmıştır. Kemerlerin açılış yönüne doğru sahın düzeni belirlenmiştir. Girişi, kuzey cepheden sağlanır. Kuzey cephede son cemaat yeri vardır. Minare kuzeybatı köşededir (Çizim.3.19).

Çizim 3.19. Gülabi Bey Camisi planı

Örtü Düzeni: Harimde kuzey güney yönünde üç sıra halinde on iki adet ahşap direğin taşıdığı kemerlerin açılış yönüne göre sahın düzeni belirlenmiştir.

"Erzincan ve havalisi Şah İsmail taraftarlarının istilasına kadar geçen sürede Bayındırlı Türkmen boyunun mensupları tarafından idare olunmuştur. Erzincan'ın kuzeydoğu kesiminde Bayburt ile arasında bulunan yerlerde, Osmanlıyla aralarında tampon durumunda olan Torul Beyliği, H.884/M.1479 yılında Amasya valisi Şehzade Bayezıd tarafından zaptolunmuş, fakat Erzincan'a ilişilmemiştir. Torul Beği, Bayezıd tarafından üzerine gönderilen Rakkas Sinan Beğ'in karşısında duramayacağını anlayıp kaçtığında, Erzincan'a sığınmıştır. Şerefname'de verilen secerede adı geçen (Emir Han Musullu bin Gülabi Bey bin Emir Bey) Gülabi Bey hakkında açıklayıcı bir bilgi yoktur." Gülabi Beğ, Sultan Yakub (1478-1490) devrinin emirlerindendir. Bkz. Faruk Sümer, Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü, Ankara 1992, s.30., "1455-1478 yıllarında Kemah idarecisi, 1478-1486 yıllarında da Erzincan idarecisi olabileceği ifade edilmiştir." Bkz. Tahir Erdoğan Şahin,1985, 440.

Doğu batı yönünde direkler birbirine ahşap kemerlerle bağlanmıştır (Foto.3.228). Üst örtü düz ahşap tavandır. Orta sahının tavanı çıtaların baklava şeklini vermesi ile hareketlendirilmiştir (Foto.3.229). Bu tavanda, ortada çarkıfelek motifli ahşap tavan göbeği vardır. Yan sahınların tavanı ise sade ahşap kaplamadır. Son cemaat yerinin tavanı da ahşap direkler ve duvarlar tarafından taşınan düz ahşap tavandır (Foto.3.230). Camideki tüm ahşap direkler bileziklerle sarılmıştır. 2008 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından ahşap direklerde, kemerlerde çatlak yerler onarılmış ve direkler bileziklerle sağlamlaştırılmıştır. 1984 yılında üst örtü sac kaplama kiremit örtü olarak değiştirilmiştir.

Foto.3.228. Gülabibey Camisi harim ahşap tavanı

Foto.3.229. Gülabibey Camisi harim ahşap tavanı

Foto.3.230. Gülabibey Camisi son cemaat yeri tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi ahşap hatıllı yığma moloz taştır. Köşelerde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Tavan, taşıyıcı direkler, mahfil, minber, vaaz kürsüsü, ahşap malzemedendir. Mihrap, pencere ve kapı lentoları taş malzemedendir. Dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina gövdesinin görünüşleri masif, çimento sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir. Doğuda beş, batıda altı adet, güneyde sekiz ve kuzey cephede iki adet pencere açıklığı vardır. Pencereler, beden duvarlarının alt sırasında düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu, yüzeysel basık sivri kemer alınlıklıdır. Hepsi de yekpare düzgün kesme taş bloklar halindeki söve taşlarıyla çerçevelenmiş ve demir uçları sövelere saplanarak yerleştirilen birer şebekeye sahiptir. Eşit aralıklarla yatay ve düşey sıralı çubuk demirlerle kare biçimi gözlerden oluşan şebekeler birbiri içinden geçmiştir. Beden duvarlarının üst sırasında yer alan pencereler daha küçük ölçülerde, kare biçimli, kesme taştan söve taşıyla çevrelenmiştir. Her cephe, beden duvarlarının orta aksından iki payenda ile desteklenmiştir.

Doğu cephede, beş adet pencere açıklığı bulunur. Pencereler, beden duvarlarının alt ve üst sırasında; alt sırada iki, üst sırada üç adet olup iki sıra halinde cephe aksına göre simetrik yerleştirilmiştir. Bu cephenin kuzeye kaydırılmış kesme söve taşıyla çevrelenmiş basık kemerli giriş kapısı yer alır. Bu kapı kadınlar mahfilinin alt katına açılmaktadır (Foto.3.232, Foto.3.233).

Foto.3.231. Gülabibey Camisi doğu cephesi

Foto.3.232. Gülabibey Camisi doğu cepheden harime açılan kapısı

Güney cephe, bahçe içinde olup pencereler cephe aksına göre simetriktir. Beden duvarlarının alt ve üst sırasında iki sıra halinde dörder adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir (Foto.3.234, Foto.3.235).

Foto.3.233. Gülabibey Camisi güney cephesi

Foto.3.234. Gülabibey Camisi güney cephesi

Foto.3.235. Gülabibey Camisi güneybatı cephesi

Batı cephede beden duvarlarının alt ve üst sırasında iki sıra halinde üçer adet pencere açıklığı cephe aksına göre simetrik yerleştirilmiştir (Foto.3.236).

Foto.3.236. Gülabibey Camisi batı cephesi

Kuzey cephe, son cemaat yeri ve harim kapı açıklığının da yer aldığı cephedir (Foto.3.238). Cephenin orta aksına kapı açıklığı ve her iki yanına

pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Batı kenarda, giriş kapısının sağında, minare kaidesi yer alır (Foto.3.241). Minare giriş kapısını hemen yanında boyanmış ikinci kitabe yer almaktadır. Pencereler diğer cephedekilerle benzer özelliktedir.

Harim kapısı, tümüyle kesme taş olup, iç içe kalın silmelerden oluşan yuvarlak kemerli bir giriştir. Kapı, iki yandan sütuncelerle sınırlandırılmış olup sütuncelere oturan dalgalı kemerin alınlığında yüzeysel yuvarlak kemer içinde kitabesi vardır. Kapı açıklığına çift ahşap kanat takılmıştır. Kapı yüzeyi, kare panolar halinde kasetlenmiştir. Yalnız kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri başı çivileri başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir (Foto.3.242).

Foto.3.237. Gülabibey Camisi kuzeybatı cephesi

Foto.3.238. Gülabibey Camisi kuzey cephesi

Son cemaat yeri: Son cemaat yeri, kuzeyde ortada dört ahşap direğe, köşelerde duvara oturan yuvarlak kemerli beş büyük açıklık ile doğu ve batı duvarlarda cami ana kütlesi ile aynı duvar örgüsüne sahiptir (Foto.3.238).

Son cemaat yerine üç basamakla zemin seviyesinden çıkılır. Kuzey cephe ahşap lambri ile kaplanmış kemerler camekanla dışa açılmaktadır (Foto.3.239).

Dikdörtgen planlı son cemaat yerinin üst örtüsü, iki sıra halinde dizilen toplam sekiz ahşap direk üzerinde mihraba dik beş ana kiriş üzerinde mihraba paralel ahşap direklerin örtülmesi ile düz ahşap tavandır. Doğu ve batı cepheye birer adet pencere açılmıştır. Son cemaat yerinin batı kenarında minare kaidesi yükselir. Ayrıca batı kenar, minare kaidesinden itibaren ahşap paravan ile çevrilerek imam odası olarak düzenlenmiştir (Foto.3.240).

Foto.3.239. Gülabibey Camisi son cemaat yeri

Foto.3.240. Gülabibey Camisi son cemaat yeri

Foto.3.241. Gülabibey Camisi son cemaat yeri, harim kapısı

Foto.3.242. Gülabibey Camisi harim kapısı

Minare: Caminin kuzeybatısında bulunan minareye son cemaat yerinin batı tarafında yer alan kaidenin doğu yüzüne açılan kapı ile çıkılır (Foto.3.244). Kare kaideli ve kesme taş malzemeli minare kaidesi, çatı hizası başlangıcına kadar yükselir. Kaidenin doğu yüzüne açılan girişe beş basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Çokgen gövdeli, tek şerefeli, şerefe altı dört sıra mukarnas dizisi ile hareketlendirilen minare sarı renkli kesme taş ile inşa edilmiştir. Petek bölümü gövde ile aynı düzendedir. Peteğin üzerinde külah ile minare son bulmaktadır (Foto.3.243).

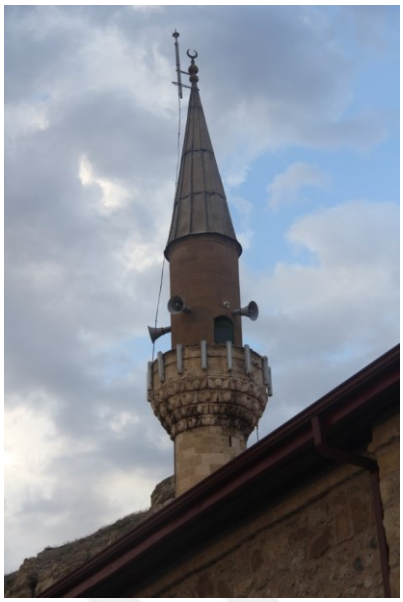

Foto.3.243. Gülabibey Camisi minaresi

Foto.3.244. Gülabibey Camisi son cemaat yerinde bulunan minare kaidesi

İç mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Pencere alt sırasına kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarların üst sırasına açılan pencereler, alt sıradaki pencerelere kadar pahlanarak inmektedir. Bu şekilde mekanın daha aydınlık olması sağlanmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın sağına minber, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.246, Foto.3.247).

Foto.3. 245. Gülabibey Camisi iç mekanı

Foto.3.246. Gülabibey Camisi iç mekanı

Foto.3.247. Gülabibey Camisi iç mekanı

Mihrap, orta eksende, yarım daire kesitli bir niş biçiminde, taş malzemeden yapılmış olup dokuz sıra mukarnas kavsaralıdır. İç içe silmelerle kademe yaprak çevrelen mihrap nişi çevresindeki ve taç kısmındaki süslemeleri ile harimde dikkat çeken tek unsurdur (Foto.3.248).

Foto.3.248. Gülabibey Camisi mihrabı

Ahşap minberin yan aynalığı yatay panolar halinde düzenlenmiştir. Her bir panoda ajur tekniğinde (delik işi) ahşap süslemeler vardır. Ayrıca yan aynalığa yuvarlak kemerli kapı açılmıştır. Korkuluk, köşk bölümü, kapısı tamamen ajur tekniğinde meydana gelen panolar şeklindedir. Süpürgelik bölümü, dekoratif kemerlerle açılmıştır. Köşk altında açılması beklenen geçiş aynalık bölümünde açılmıştır. Her iki yüzde de yuvarlak kemerli olan bu açıklığın üzerinde yatay panolar vardır. Köşk altı bölümü, külaha kadar ahşap sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Dört ahşap direğe oturan köşk, pramidal külahla örtülüdür (Foto.3.249). Külahın doğrudan oturtulması basık bir görüntüye sebep olmuştur.

Foto.3.249. Gülabibey Camisi minberi

Kadınlar mahfili, harimin doğu batı ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde tamamen ahşaptan yapılmıştır. Tavanı harimin örtüsü ile aynı görünüştedir ve mahfil tavanı da destekleyen ahşap direklerle taşınır. Mahfile giriş kapısının sağında yer alan ahşap merdivenle çıkılır. Mahfilin alt katı ahşap lambri ile harim mekanından ayrılarak alt kat da mahfil olarak düzenlenmiştir. Ahşap sekinin üzerinde her iki tarafta altışar ince ahşap direkle üst kat mahfili de desteklenmiştir. Bu direkler birbirine basık kemerlerle bağlanmıştır. Mahfilin orta bölümü üç dilim yaparak dışa taşırılmıştır. Mahfilin doğusunda kare biçimli mazgal pencere açılmıştır. Alt kat mahfilinde doğu cephede dışarıdan buraya direk açılan kapı açıklığı yer alır (Foto.3.250).

Foto.3.250. Gülabibey Camisi mahfili

Süsleme: Yapıda ahşap, alçı ve taş süsleme mevcuttur.

Ahşap Süsleme: Minber ve mahfilde vardır. Ajur ve çakma tekniğinde uygulanmıştır.

Alçı Süsleme: Sadece mihrapta vardır.

Taş Süsleme: Sadece mihrapta vardır.

Bitkisel süsleme: Mihrabın iki yanında ve üstünü çevreleyen kalın “S” kıvrımları ve aralarda papatyalarla bitkisel süsleme oluşturulmuştur. Alınlık kısmında kabartılmış gülbezek motifleri vardır. Mihrap taç kısmı elips şeklindeki madalyonun etrafında şekillenmiştir. “S” kıvrımları madalyonu çevreler. Kenarlarda yine “S” kıvrımları kademeli bir şekilde yukarı doğru devam ederek sonlanır. Mihrabın üstünde madalyonun her iki yanındaki vazoların içinden dalların etrafında papatya motifleri vardır. Mihrabın alınlığında kenarlarda gülbezekler olup orta kısmında daha küçük papatya motifli kabara vardır (Foto.3.251). Minber yan aynalıklarında karşılıklı “S” kıvrımlı panolar vardır.

Foto.3.251. Gülabibey Camisi mihrap süslemeleri

Geometrik Süsleme: Minber yan aynalıklarında, korkuluklarında ve köşk kısmında kasetli baklava motifli ve daire biçimli panolar vardır. Mahfili destekleyen ince ahşap direklerin başlıklarında testere dişi şeklinde kabartma süslemeler görülmektedir. Tavanda çıtaların çakılması ile baklava dilimli süsleme meydana gelmiştir (Foto.3.252). Tavan göbeğinde de daire biçiminde yine çıtalarla su dalgası şeklinde süsleme elde edilmiştir.

Foto.3.252. Gülabibey Camisi harim tavan süslemeleri

Nesneli Süsleme: Minberde yan aynalıklarda çarkıfelek motifine benzer bir süsleme vardır. Mihrap taç kısmındaki vazolar, düz kaideli, oval gövdeli ve dar boğazlı olup iki yandan sapı vardır.

Geçirdiği Onarımlar: Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1960, 1984, 1990, 2008 yıllarında onarım görmüştür.

Tarihleme: Hurufat kayıtlarından Gülabi Bey Camisi'ne imam ve çeşitli görevlilerin atandığını öğrenmekteyiz. 1681 ile 1814 yılları arasında oldukça geniş bir zaman diliminde yapılmıştır. Bu kayıtlara göre; 1681-82[205], 1692-93[206], 1699-1700[207], 1701-02[208], 1702-03[209], 1703-04[210], 1708-09[211], 1710-11[212], 1711-12[213], 1716-17[214], 1717-18[215], 1718-19[216], 1721-22[217], 1722-23[218], 1723-24[219], 1724-25[220], 1726-27[221], 1730-31[222], 1731-32[223], 1732-33[224], 1743-44[225], 1745-46[226],

[205] V.G.M.A.HD. Df: 1098/267.
[206] V.G.M.A.HD. Df: 1098/267.
[207] V.G.M.A.HD. Df: 1098/267.
[208] V.G.M.A.HD. Df: 1098/267.
[209] V.G.M.A.HD. Df: 1098/267.
[210] V.G.M.A.HD. Df: 1216/101.
[211] V.G.M.A.HD. Df: 1116/178.
[212] V.G.M.A.HD. Df: 1116/178.
[213] V.G.M.A.HD. Df: 1116/178.
[214] V.G.M.A.HD. Df: 1116/179.
[215] V.G.M.A.HD. Df: 1116/179.
[216] V.G.M.A.HD. Df: 1116/179.
[217] V.G.M.A.HD. Df: 1116/179.
[218] V.G.M.A.HD. Df: 1116/179.
[219] V.G.M.A.HD. Df: 1119/341.
[220] V.G.M.A.HD. Df: 1119/341
[221] V.G.M.A.HD. Df: 1128/193.
[222] V.G.M.A.HD. Df: 1104/170.
[223] V.G.M.A.HD. Df: 1105/197.
[224] V.G.M.A.HD. Df: 1105/197.
[225] V.G.M.A.HD. Df: 1104/170.

1755-56[227], 1763-64[228], 1765-66[229], 1766-67[230], 1769-70[231], 1770-71[232], 1774-75[233], 1787-88[234], 1788-89[235], 1802-03[236], 1803-04[237], 1805-06[238], 1812-13[239], 1813-14[240], 1815-16[241] tarihlerinde imam ve hatip görevlileri atanmıştır.

Gülabibey Camisi görevlilerine göre, caminin doğu cephesinde yer alan kitabenin 1347 yılında kale civarında veya kale içinde konak kitabesi olduğu, konağın yıkılması ile de bu kitabenin buradan alınarak camiye getirildiğidir[242]. Bu kitabe, Ali Kemali'den alınan bilgiye göre[243] kaleden getirilip caminin doğu cephesine yerleştirilmiştir. Daha önceki yıllarda yapılan bir çalışmada da yapının bu kitabede geçen tarihte inşa edilmiş olabileceği üzerinde durulmuştur[244]. Ancak bu tarihte yapının inşa edilmiş olması mümkün görünmemektedir. Cami, Gülabi Bey'in Kemah'ta yönetici olduğu (1455?-1478?) sırada yapılmış olmalıdır. Bunu destekleyen bir başka bilgi de yine bu kitabenin camiye ait olmadığı yönündedir[245]. Kitabe, muhtemelen onarımlar sırasında caminin doğu duvarına eklenmiştir. İnşa kitabesi olduğu düşünülen bu kitabenin caminin doğu duvarında yer alması, kitabenin bu camiye ait olmayacağını ve inşa kitabesi olmayacağını düşündürmekedir. İlhanlı Dönemi emirlerinden Noyini Azam Süleyman[246] tarafından bu imaret yaptırılmıştır. Doğu cephedeki bu kitabenin inşa kitabesi olduğu daha önceki yıllarda yapılan çalışmalarda dile getirilmiştir[247].

---

[226] V.G.M.A.HD. Df:: 1104/170.
[227] V.G.M.A.HD. Df: 1103/129.
[228] V.G.M.A.HD. Df: 1101/130.
[229] V.G.M.A.HD. Df: 1101/130.
[230] V.G.M.A.HD. Df: 1101/130.
[231] V.G.M.A.HD. Df: 1102/70.
[232] V.G.M.A.HD. Df: 1114/99.
[233] V.G.M.A.HD. Df: 1216/166.
[234] V.G.M.A.HD. Df: 1113/269.
[235] V.G.M.A.HD. Df: 1113/270.
[236] V.G.M.A.HD. Df: 553/176.
[237] V.G.M.A.HD. Df: 553/176.
[238] V.G.M.A.HD. Df: 553/176.
[239] V.G.M.A.HD. Df: 555/353.
[240] V.G.M.A.HD. Df: 555/353.
[241] V.G.M.A.HD. Df:: 555/353.
[242] E.K.V.K.K.A.,1006 numaralı belge, Bilal Yaren (Hüdavi) ve Aziz Rıdvan Toker (Cami İmam ve Hatibi), s.5.
[243] Kemali,1992, 207.
[244] Gündoğdu,Bayhan,vd.,2009, 161.
[245] Şahin, 1985,. 475., Kemali, 1992, s. 207.
[246] Kemali, 1992,.207
[247] Gündoğdu, Bayhan, vd,2009, 161., Yurttaş, Özkan, Köşklü, Kındığılı, 2013, 225,226., Kındığılı, 2015, 95.

Caminin inşa tarihi ile ilgili görüşlerden biri, harim giriş kapısının yanındaki kitabenin inşa kitabesi olduğudur[248]. Bu kitabeye göre yapı, 1454 yılında inşa edilmiştir. Bu bilgi Osman Ballı'nın[249] ve Haşim Karpuz'un[250] ele aldıkları makalelerde de dile getirilmiştir Ancak tarafımızdan kitabede caminin inşa kitabesi veya tamir bilgisi ile ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivlerine göre 1712-13[251], 1726-27[252], 1731-32[253], 1773-74[254], 1792-93[255], 1812-13[256], 1837-38[257], 1848-49[258] yılında görevli ataması,.1715-16 yılında mütevelli tayini yapılmış olup caminin yanında mektep olduğu kaydedilmiştir[259]. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde caminin 1867-68 tarihli muhasebe kaydı vardır[260]. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Kuran'ı Kerim cüzlerini okuyan görevli (cüzhan) olarak Hafız Yusuf Efendi'nin 2 Ağustos 1886 (2 Zilkade 1303) tarihinde görevlendirildiğine dair berat kaydı vardır[261].

Cami ile ilgili en erken tarih 1347 tarihini veren kitabe olmasına rağmen camide bu yılın özelliğini gösteren bir işaret yoktur. Ali Kemali'nin de dediği gibi bu kitabe kaleden getirilmiş olmalıdır. Camiye ilk atama kaydı 1681-82 yılıdır. Bu tarihte görevli atama kaydı yapıldığına göre cami daha erken bir tarihte inşa edilmiştir. Mihrapta da 1757-58 tarihi geçmekte olup bu tarihte mihrap süslemeleri yapılmış olmalıdır. Mihraptaki "S" kıvrımları, madalyon, vazolardan çıkan çiçekler, gülbezek süslemeler de bu dönem özelliklerindendir.

Erzincan'da Gülabi Bey[262] hamamı kitabesine göre hamam H.891/M.1486 yılında inşa edilmiştir[263]. Gülabi Bey, Kemah'tan sonra Erzincan'da valilik (1478?-

[248] Bu bilgi, Erzurum Kültür Varlıklarını Bölge Koruma Kurulu tescil fişi ile desteklenmektedir.
[249] Ballı, 1979, 18.
[250] Karpuz, 1986,. 6.
[251] BOA, Dosya No: 71, Gömlek No: 7630, Fon Kodu: İE.EV..
[252] BOA, Dosya No: 60, Gömlek No: 6525, Fon Kodu: İE.EV..
[253] BOA, Dosya No: 144, Gömlek No: 7173, Fon Kodu: C..MF..
[254] BOA, Dosya No: 611, Gömlek No: 30839, Fon Kodu: C..EV..
[255] BOA, Dosya No: 538, Gömlek No: 27191, Fon Kodu: C..EV..
[256] BOA, Dosya No: 4, Gömlek No: 160, Fon Kodu: C..EV..
[257] BOA, Dosya No: 155, Gömlek No: 7726, Fon Kodu: C..EV..
[258] BOA, Dosya No: 319, Gömlek No: 16224, Fon Kodu: C..EV..
[259] V.G.M.A., Df. 2482, Sy. 238, sr. 700.
[260] BOA, Evd. Defter No: 20810, sf. 1, sr.195.
[261] V.G.M.A., Df.2482,.sf.137, sr. 262.
[262] Sümer, F. (1992). *Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Ankara, 30, 55, 102,

1486?) yapmış olmalıdır. Gülabi Bey hamamı, cami ile aynı anda yapılmış olmalıdır. Osman Ballı'nın eskilerden almış olduğu bilgiye göre Erzincan'daki Gülabi Bey Camisi ile Kemah'taki Gülabi Bey Camisi'nin aynı olduğudur[264]. Erzincan'daki Gülabi Bey Camisi'nin de Akkoyunlu Dönemi'nde inşa edildiği bilindiğine göre bu camiler aynı dönemde yapılmış olmalıdır. Caminin Koçgiri isyanında yenilendiği Kemah ahalisi tarafından ifade edilmiştir. Ancak herhangi bir belgede bu kayda rastlanmamıştır. Yapının 18.yy. sonları 19.yy.da onarım geçirdiği söyleyebiliriz.

Gülabi Bey'in Kemah'ta yönetici olduğu sıralarda (1455?-1478?) bu eserler inşa edilmiş olmalıdır. Cami, bu bilgiler ışığında 15.yy. da inşa edilmiş olmalıdır.

3.1.4.5. Karşıbağ Camisi

Çizim: 3.20
Fotoğraf: 3.253–3.261

Yeri ve Konumu: Cami, Kemah ilçesinde Karşıbağ Mahallesi'nde bulunmaktadır. Yapı, güneyden kuzeye doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 05/2015
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin harime giriş kapısı üzerinde caminin 1863-64 tarihinde inşa edildiği, 1888-89 tarihinde tamir edildiği anlaşılmaktadır (Foto.3.253,Foto.3.254). Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. Yahu bu da geçer
2. Cami'i şerîf bin ikiyüz seksen senesi
3. Oldu bin üçyüz altı senesinde ve yuvada
4. …? Hacı Halil Bey mahdumu Hüseyin Mevlûd Efendi
5. Ruhuna Fatiha"[265]

---

[263] Kitabe Sayın Tahir Erdoğan Şahin tarafından okunmuştur. bkz. Şahin, 1985,. 448. Hamam kitabesi şu şekildedir: "Bu imâret (bina), herkes için, soylu kadınların başta geleni (Peygamber sülâlesinden); merhum Seyyid Emin'in kızı Zebat Hatun tarafından yaptırıldı. Sene H.891/M.1486"
[264] Ballı, 1979, 18.
[265] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarm.

Foto.3.253. Karşıbağ Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi

Foto.3.254. Karşıbağ Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi

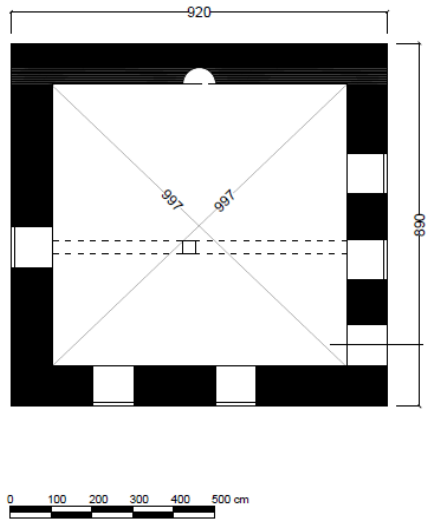
Banisi: Cami, kitabesine göre Hacı Halil Bey'in oğlu Hüseyin Mevlüd Efendi tarafından inşa edilmiştir.

İnşa Tarihi: Cami, kitabesine göre 1863-64 yılında inşa edilmiştir.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, kare planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Harimin orta ekseninde yer alan tek ahşap direk üzerine yerleştirilen ana kiriş ile mihraba paralel iki sahınlı plan tipine sahiptir. Girişi kuzeybatı cepheden sağlanmaktadır. Minaresi yoktur (Çizim.3.20.)

Çizim 3. 20. Karşıbağ Camisi planı

Örtü Düzeni: Harim, düz ahşap tavan ile örtülüdür. Tek ahşap direğin desteklediği mihraba dik yerleştirilen tek ana kiriş üzerine paralel kirişlerin dizildiği bilinmektedir. Ancak günümüzde kirişin üzeri pvc malzemeden düz tavan örtülüdür (Foto.3.255). Ahşap kirişlerin üzeri toprak dolgu yapılmış olmalıdır. Yapının üstü sonraki yıllarda iki yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.255. Karşıbağ Camisi harim tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi beton sıvalı olduğundan anlaşılmamaktadır. Ancak ahşap hatıllı yığma moloz taş veya kaba yonu taş malzeme ile inşa edildiği tahmin edilmektedir. Üst örtüde ahşap kirişler, tavan dış kaplaması olarak da toprak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Duvarlar beton harç ile sıvanmıştır.

Cepheler: Cami, cephe görünüşü beton sıvalı olup duvar yüzeylerini yansıtmamaktadır.

Pencereler, alt sırada olup düşey dikdörtgen, düz lentoludur.

Doğu cephenin, eğimden dolayı güney tarafı toprak altındadır. Bu cephede orta aksta, alt sırada bir adet pencere açıklığı vardır (Foto.3.256).

Foto.3.256. Karşıbağ Camisi doğu cephesi

Güney cephede pencere açıklığı olmayıp cephe sağır tutulmuştur (Foto.3.257).

Foto.3.257. Karşıbağ Camisi güney cephesi

Batı cephe, harime girişin sağlandığı cephedir. Giriş, kuzeybatı köşede yer alır. Kapısı yenilenmiştir. Kapı üzerinde beş satırlık inşa kitabesi bulunmaktadır. Bu cephede alt sırada iki adet pencere açıklığı vardır (Foto.3.258).

Foto.3.258. Karşıbağ Camisi batı cephesi

Kuzey duvarın orta aksında alt sırada iki adet pencere açıklığı vardır. Pencereler cephe aksına göre simetrik bir şekilde yerleştirilmiştir (Foto.3.259).

Foto.3.259. Karşıbağ Camisi kuzey cephesi

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarlar, düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır (Foto.3.260).

Güney duvar aksına mihrap yerleştirilmiştir (Foto.3.261). Mihrap, yarım daire kesitli bir niş biçiminde olup yuvarlak kemerlidir. Mihrap onarım sırasında yenilenmiştir. Alçı malzeme ile sıvası yapılmıştır

Foto.3.260. Karşıbağ Camisi iç mekanı

Foto.3.261. Karşıbağ Camisi mihrabı

Süsleme: Camide herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

3.1.4.6. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi

Çizim: 3.21

Fotoğraf: 3.262-3.276

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K'nun 20.02.2013 gün 658 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Yeri ve Konumu: Koçkar (Hudu) Köyü, Kemah ilçesine yaklaşık 17 km.dir. Köy, dağ yamacında olduğundan arazi eğimlidir. Doğudan batıya doğru eğimli arazi üzerindedir. Doğu cephesinin yanından sokak geçmektedir. Yapı, sokak arasında olup evlerin arasında kaybolmuştur.

İnceleme Tarihi: 09/2014

Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin harime giriş sağlayan kapısı üzerindeki dört satırlık inşa kitabesine göre yapı Hacı Timur Abdullah tarafından 1805-06 yılında inşa edilmiştir (Foto.3.262).

Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. Bismillahirrahmanirrahim

2. Kul la ilahe illallah Muhammed Resulullah

3. Tevekkel tü'alellah ve matevfîkî illâ billâh

4. Kâne maşallah çün binâ kıldı seyyid Elhac Timur Abdullah sene 1220 bâkî.[266]

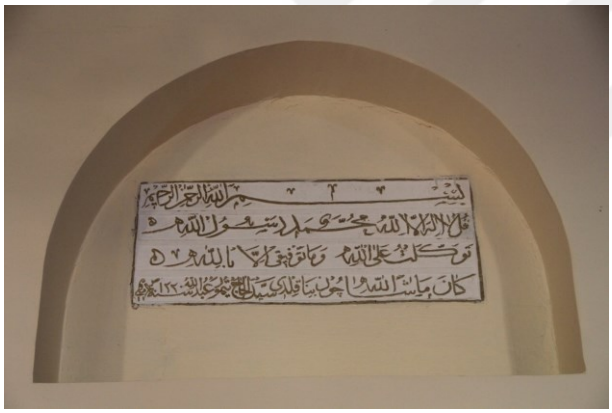

Foto.3.262. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi

Banisi: Cami, Hacı Timur Abdullah tarafından inşa edilmiştir.

İnşa Tarihi: Cami, 1805-06 yılında inşa edilmiştir.

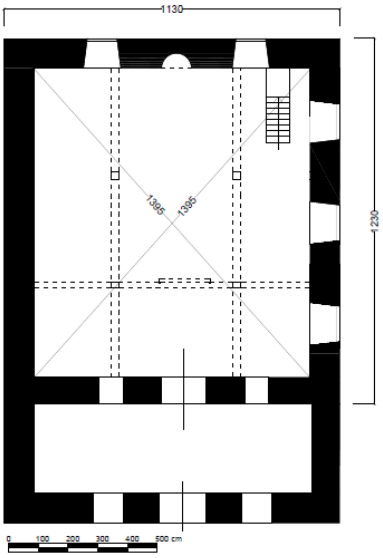
Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan üç sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Kuzey cepheden açılan kapı ile dikdörtgen planlı son cemaat yerine girilir. Son

[266] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarm.

cemaat yeri giriş kapısı ile aynı hizada asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı yer alır (Çizim.3.21).

Çizim 3.21. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi planı

Örtü Düzeni: Harimde kuzey güney yönünde iki sıra halinde ve mihrabın iki yanında duvara bitişik toplam altı ahşap direk tarafından mihraba dik iki ana kirişin üzerinde mihraba paralel kirişlerin dizilmesi ile düz ahşap tavan örtülüdür (Foto.3.263). Buranın üzeri toprak tabakası ile örtülmüş olmalıdır. Sonraki yıllarda üst örtü dıştan sac kaplama, dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.263. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi harim ahşap tavanı

Foto.3.264. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi son cemaat yeri ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi sıvası dökülen batı duvarın zemin seviyesinden görülmektedir. Bina, ahşap hatıllı yığma kaba yonu taş ile inşa edilmiştir. Beton sıva ile sıvandığından cepheler duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Tavan, taşıyıcı direkler, mahfil, minber, ahşap malzemedendir. Mihrap, pencere ve kapı lentoları taş malzemedendir. Dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina gövdesinin görünüşleri beton sıvalı olup duvar yüzeylerini yansıtmamaktadır. Kuzey cephe hariç, tüm cepheler çevresindeki evlere çok yakın mesafelidir. Doğuda üç, batıda altı, güneyde dört ve kuzey cephede iki adet pencere açıklığı vardır. Pencereler, beden duvarlarının alt ve üst sırasındadır. Alt sırada düşey dikdörtgen biçimli, düz lentoludur. Hepsi de yekpare düzgün kesme taş bloklar halindeki söve taşlarıyla çerçevelenmiş ve demir uçları sövelere saplanarak yerleştirilen birer şebekeye sahiptir. Eşit aralıklarla yatay ve düşey sıralı çubuk demirlerle kare biçimi gözlerden oluşan şebekeler birbiri içinden geçmiştir. Beden duvarlarının üst sırasında yer alan pencereler daha küçük ölçülerde, kare biçimli, kesme taştan söve taşıyla çerçevelenmiştir.

Doğu cephe, yoldan aşağı seviyede kaldığından cephenin yarısı toprak altındadır (Foto.3.265). Cephede üç adet pencere açıklığı bulunur. Pencereler, beden duvarlarının üst sırasında cephe aksına göre simetrik yerleştirilmiştir. İkisi harime, biri ise son cemaat yerine açılmaktadır. Kuzeye doğru kaydırılmış üç basamakla çıkılan beden duvarlarından içeriye çekilmiş biçimde basit pimapen kapı ile kadınlar mahfiline giriş sağlanmaktadır (Foto.3.266).

Foto.3.265. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi kuzeydoğu cephesi

Foto.3.266. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi doğu cephesi

Güney cephe, beden duvarlarının alt ve üst sırasında cephe aksına simetrik olarak yerleştirilmiş dört adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Güneydoğu köşe, alt sıradaki pencerelerin üst hizasına kadar pahlanmıştır (Foto.3.267, Foto.3.268).

Foto.3.267. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi güney cephesi

Foto.3.268. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi güneydoğu cephesi

Batı cephede beden duvarlarının alt ve üst sırasında iki sıra halinde altı adet pencere açıklığı cephe aksına göre simetrik yerleştirilmiştir (Foto.3.269).

Foto.3.269. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi batı cephesi

Kuzey cephe, son cemaat yerinin yer aldığı cephedir. Kuzey cephesi beden duvarlarında alt ve üst sırada cephe aksına göre simetrik dört adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Kuzey cephe orta aksında düşey dikdörtgen biçimli, kapı açıklığı son cemaat yerine açılmaktadır. Kapı kanadı yeni bir unsurdur. Diğer cephelerden farklı olarak kuzeydoğu köşede minare kaidesi yükselmektedir (Foto.3.270).

Foto.3.270. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi kuzey cephesi

Son cemaat yeri: Son cemaat yeri, kuzey cephede doğu ve batı duvarlara kadar uzanan dikdörtgen planlıdır. Dikdörtgen planlı son cemaat yerinin üst örtüsü, mihraba dik ahşap direklerin örtülmesi ile düz ahşap tavandır. Doğu ve kuzey cephede açılan pencerelerden ışık almaktadır. Harim giriş kapısının hemen yanından bir basamakla zemin seviyesinden yükseltilmiş bölüme çıkılır. Harim kapısı, düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu, ahşap söveli bir giriştir (Foto.3.271). Kapı açıklığına çift ahşap kanat takılmıştır. Kapı yüzeyi, sade olup iri başlı çivilerle hareketlendirilmiştir. Kapı üzerinde yüzeysel yuvarlak kemer içinde mermer kitabe yer alır.

Foto.3.271. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi son cemaat yerinden harim kapısı

Foto.3.272. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi son cemaat yeri

Minare: Caminin kuzeydoğusunda bulunan minareye son cemaat yeri giriş kapısına bakan yönde kaideye açılan kemerli kapı açıklığından çıkılır. Kare planlı ve kesme taş malzemeli minare kaidesi, çatı hizası yakın seviyeye kadar yükselir. Silindirik pabuçluk üzerinde çokgen kenarlı gövde, tek şerefeli, şerefe altı kabara dizisi ile hareketlendirilen minare sarı renkli kesme taş ile inşa edilmiştir. Minare külahla örtülmüştür.

İç mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Pencere alt sırasına kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarların üst sırasına açılan pencereler, aşağı doğru genişleyerek açılmaktadır. Bu şekilde mekanın daha aydınlık olması sağlanmıştır.

Foto.3.273. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi iç mekanı

Foto.3.274. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi iç mekanı

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın sağına minber, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.273, Foto.3.274).

Mihrap, orta eksende, yarım daire kesitli olup ters “V” şeklindedir. Beyaz yağlı boya ile boyanmıştır. Mihrap çevresi koyu kahverengi yağlı boyalı profil ile çevrelenmiştir. Son derece sade bir unsurdur (Foto.3.275).

Foto.3.275. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi mihrabı

Ahşap minber aynalıkları düşey dikdörtgen ve kare biçimli panoların dizilmesi ile meydana gelmiştir. Korkuluk, dört ahşap direk üzerine oturan köşk bölümü etrafı kafes tekniğinde yapılmıştır. Geçiş, köşk altındadır. Külahla örtülü minberin kapısı süslemenin olduğu tek unsurdur (Foto.3.276).

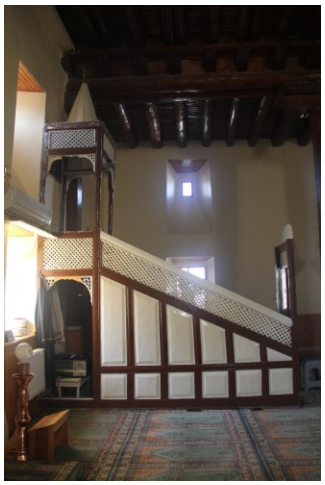

Foto.3.276. Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi minberi

Kadınlar mahfili, harimin doğu batı ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde tamamen ahşaptan yapılmıştır. Tavanı harimin örtüsü ile aynı görünüştedir ve mahfil tavanı da destekleyen ahşap direklerle taşınır. Mahfile giriş kapısının sağında yer alan ahşap merdivenle çıkılır. Mahfilin alt katı ahşap parmaklık ile harim mekanından ayrılarak alt kat da mahfil olarak düzenlenmiştir.

Mahfilin orta bölümü çıkma şeklinde düzenlenmiştir. Saçak kısmını dilimli süslemeler dolaşmaktadır. Doğusunda kare biçimli mazgal pencere ve dışarıdan buraya direk açılan kapı açıklığı yer alır.

Süsleme: Yapıda ahşap süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Sadece minberde vardır. Çakma ve kafes tekniğinde uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Minber kapısının taç kısmı, dilimli madalyon etrafında kıvrık dallara bağlı papatya motifleri ile süslenmiştir.

3.1.4.7. Mektepönü Mahallesi Camisi

Çizim: 3.22-3.25
Fotoğraf: 3.277-3.295

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K'nun 10.01.1977 gün ve 311 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. .

Yeri ve Konumu: Cami, Kemah ilçesinde Mektepönü Mahallesi'nde bulunmaktadır. Yapı, kuzeyden güneye doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Fevkâni kuruluş sergilemektedir.

İnceleme Tarihi: 05/2015

Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: İnşa kitabesi bulunmayan yapının batı cephesinde zemin kattaki mekâna açılan kapının üzerinde "Mektepönü Mahallesi Camii 1423" şeklinde Türkçe kitabe vardır. Bu bilgi dışında yapıda inşa tarihini belirten bir kayıt yoktur. Mihrabın yanında yer alan bakır şamdanlar üzerinde " *Sahibu'l-hayrat vel hasenat Kemahlı Kulakzade Hafız İbrahim Efendi'nin şamdanıdır sene 1329"* şeklinde camiye vakfedilmiş şamdanlar bulunmaktadır *(*Foto.3.277).

Foto.3.277. Mektepönü Mahallesi Camisi mihrap yanındaki şamdan kitabesi

Banisi: Caminin kim tarafından inşa ettirildiği bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 18. yy. sonu 19.yy. başında inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

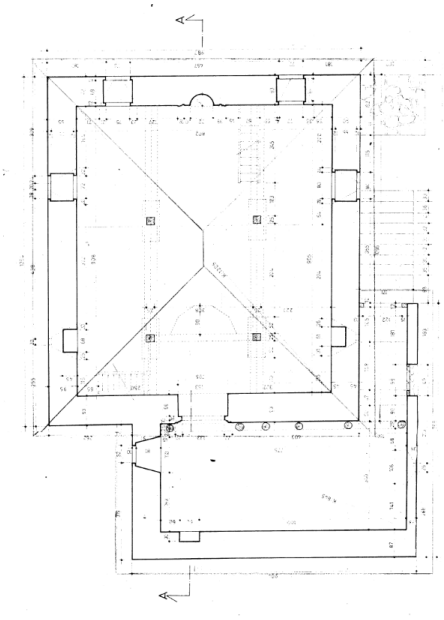

Foto.3.278. Mektepönü Mahallesi Camisi genel görünüşü

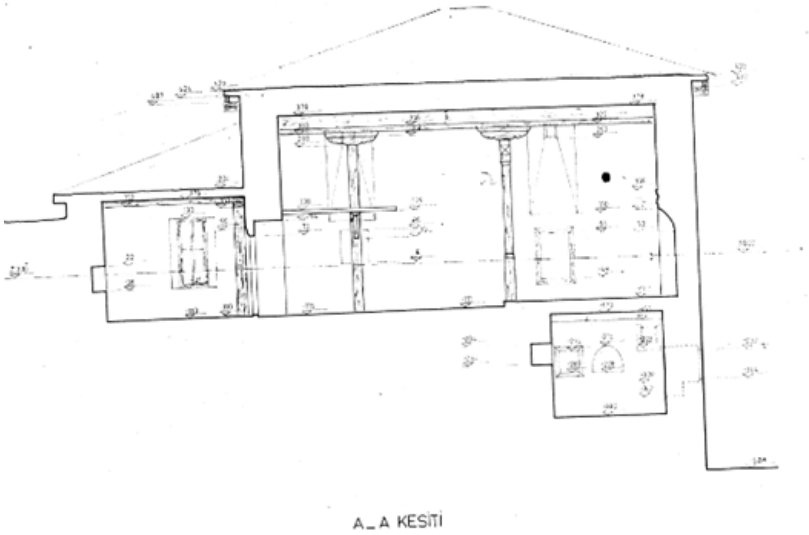
Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Harim, mihraba dik üç sahınlı plan tipine sahiptir. Minaresi yoktur. (Çizim.3.22.)

Çizim 3.22. Mektepönü Mahallesi Camisi planı (V.G.M.A.)

Çizim 3.23. Mektepönü Mahallesi Camisi A-A Kesiti (V.G.M.A.)

Örtü Düzeni: Harim, düz ahşap tavan ile örtülüdür. Dört ahşap direğin desteklediği mihraba dik yerleştirilen iki ana kiriş üzerinde mihraba paralel çapları ortalama 10-15 cm. olan ahşap kirişlerin dizilmesi ile düz tavan meydana gelmiştir (Foto.3.279). Orta sahının tavanı düz tahtalarla kaplanmış tavandır. Ahşap kirişlerin üzeri toprak dolgu yapılmış olmalıdır. Yapının üstü 1985 yılında dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.279. Mektepönü Mahallesi Camisi harim ahşap tavanı
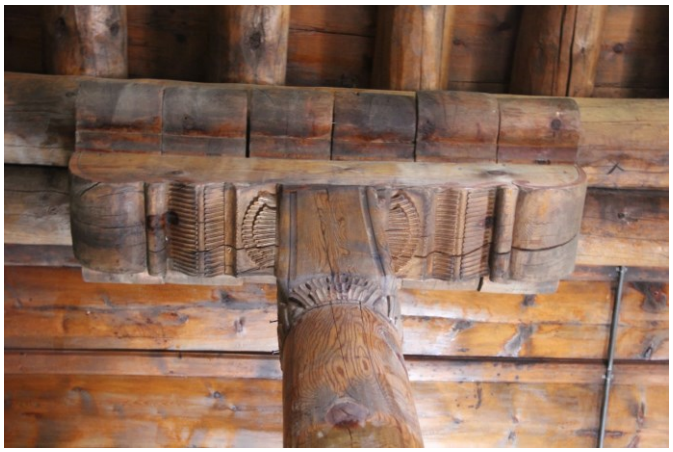

Foto.3.280. Mektepönü Mahallesi Camisi ahşap tavanı destekleyen taşıyıcı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi ahşap hatıllı yığma moloz taştır. 1985 yılında duvarlar beton harç ile yer yer sıvanmıştır. Tavan, pencere söveleri, taşıyıcı direkler, minber ve kadınlar mahfili ahşap malzemedendir.

Cepheler: Yapı, fevkâni kuruluştadır. Kot farkından dolayı cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir. Kuzeyden güneye doğru eğimli arazi üzerindeki cami cephe görünüşü masif, yer yer sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir.

Pencereler, alt sırada düşey dikdörtgen, düz lentolu, yuvarlak kemer alınlıklı, düzgün kesme taş sövelidir. Üst sıradaki pencereler ise, çatı seviyesinde, kare biçimli, düzgün kesme taş söveli olup daha küçük ölçülerdedir.

Doğu cephe, eğimden dolayı toprak araziye yaslanmıştır. Bu cephede alt sırada bir adet, üst sırada, iki adet pencere açılmıştır. Alt sırada eğimden dolayı güneye bakan yönde sadece bir adet pencere vardır. Pencereler, cephe aksına göre simetrik bir şekilde dizilmiştir (Foto3.281, Foto.3.282).

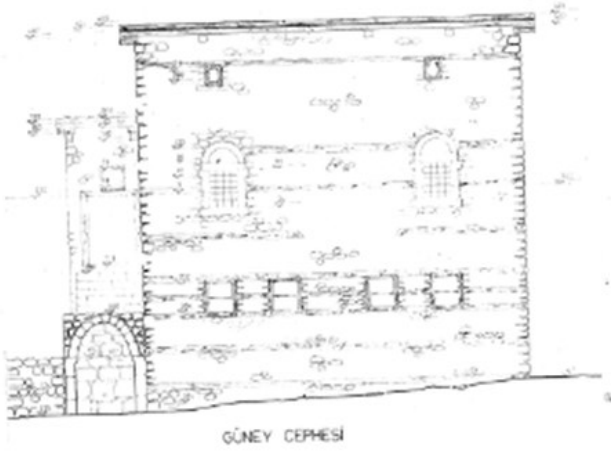

Foto.3.281. Mektepönü Mahallesi Camisi doğu cephesi

Foto.3.282. Mektepönü Mahallesi Camisi doğu cephesi

Güney cephe, eğimden dolayı diğer cephelerden daha yüksek görünmektedir. Bu cephede alt sırada iki adet, üst sırada da iki adet pencere açıklığı olup toplamda dört adet pencere vardır (Foto.3. 283, Foto.3.284).

Çizim 3.24. Mektepönü Mahallesi Camisi güney cephesi (V.G.M.A.)

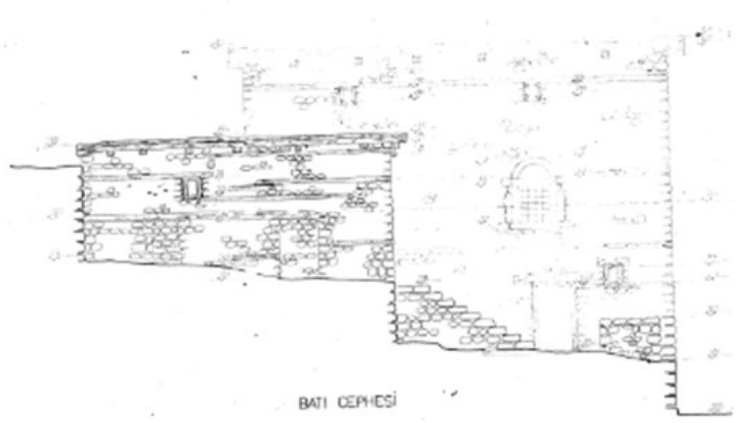

Foto.3.283. Mektepönü Mahallesi Camisi güneybatı cephesi

Foto.3.284. Mektepönü Mahallesi Camisi güney cephesi

Batı cephede alt sırada bir adet, üst sırada iki adet pencere açıklığı olup toplamda dört adet pencere vardır (Foto.3.285). Cephenin alt sırasındaki diğer pencere giriş mekanının yapıldığı sırada kapatılmıştır. Bu cephenin kuzeye bakan yönünde sonradan ilave edilen mekandan camiye girişi sağlayan kapı açıklığı vardır. On basamakla çıkılan merdiven ile kapıya ulaşılır (Foto.3.286). Bu mekanın 1984 yılında da olduğu Erzurum Koruma Kurulu fotoğraflarından anlaşılmaktadır.

Çizim 3. 25. Mektepönü Mahallesi Camisi batı cephesi (V.G.M:A.)

Foto.3.285. Mektepönü Mahallesi Camisi batı cephesi

Foto.3.286. Mektepönü Mahallesi Camisi batı cephesi

Kuzey duvarda, asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı bulunur. Düz lentolu kapı açıklığına yerleştirilen çift kapı kanadı yenilenmiştir. Bu cephede pencere açıklığı bulunmaz. Bu cephenin önünde giriş mekanı olarak düzenlenmiş bölüm kuzeybatı cephe boyunca uzanır. Kuzeydoğu yönü beden duvarlarından geri çekilmiştir.

Foto.3.287. Mektepönü Mahallesi Camisi kuzeyden görünüşü

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cepheden farklı olarak düz lentolu, alınlıksızdır (Foto.3.288). Üst sırada yer alan pencereler, yanlara ve aşağı doğru genişleyerek mekanın daha aydınlık olmasını sağlanmıştır. Duvarlar, düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmış ve belli bir seviyeye kadar lambri ile kaplanmıştır (Foto.3.289).

Foto.3.288. Mektepönü Mahallesi Camisi iç mekanı

Foto.3.289. Mektepönü Mahallesi Camisi iç mekanı

Güney duvar aksına mihrap, güneybatı köşeye minber, kuzey duvarda doğu ve batı duvarlara bitişik kadınlar mahfili yerleştirilmiştir. Mahfil, 1993 yılında yeniden yapılmıştır[267].

Mihrap, yarım daire kesitli bir niş biçiminde olup sivri kemerlidir. Hafif duvarlardan dışa taşırılmış olan mihrabın çevresi kaval silme ile çevrelenmiştir. Silme kahverengi, mihrap nişi beyaz renkli yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.290).

[267] Cami imamı tarafından bu bilgi alınmıştır.

Foto.3.290. Mektepönü Mahallesi Camisi mihrabı

Ahşap minber, yan aynalığı çıtaların birbirine paralel düşey alanlar oluşturmasıyla meydana gelmiştir. Köşk kısmı dört ahşap direk üstüne yerleştirilen pramidal külahla örtülmüş olup tepesine alem yerleştirilmiştir. Bitkisel süslemeli korkuluğa sahiptir. Süpürgelik kısmı, altı adet dekoratif kemerle hareketlendirilmiştir. Minber kahverengi yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.291).

Foto.3.291. Mektepönü Mahallesi Camisi iç mekanı

Foto.3.292. Mektepönü Mahallesi Camisi minberi

Süsleme: Yapıda ahşap ve alçı süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Minberde ve ahşap yastıklarda ve taşıyıcılarda vardır. Ajur ve oyma tekniğinde uygulanmıştır.

Alçı süsleme: Sadece mihrapta vardır. Kalıplama tekniğinde uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Ahşap minberin köşk kısmının köşelerinde, geçiş kısmındaki kemer köşelerinde, korkuluğunda ve köşkün üst kısmında “S” kıvrımlarının uçlarında palmet motifi ile süslemeye gidilmiştir. Ayrıca köşkte ve korkuluklarda “C” kıvrımları iç içe geçmiştir. Ahşap taşıyıcılarda ve yastıklarda yaprak motifine benzer şekilde üst kısımları kazınarak süslenmiştir (Foto.3.293, Foto.3.294).
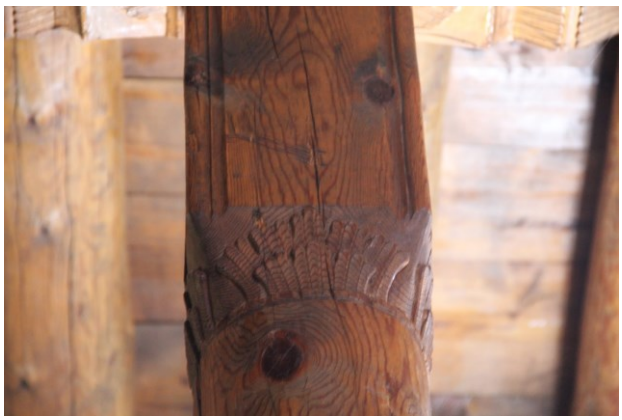

Foto.3.293. Mektepönü Mahallesi Camisi ahşap taşıyıcılar üzerindeki süsleme

Foto.3.294. Mektepönü Mahallesi Camisi ahşap taşıyıcılar üzerindeki süsleme

Nesneli Süsleme: Mihrabın kemer köşelerinde ve üst kısmında kabaraların çarkıfelek motifi ile şekillendiği görülmektedir **(**Foto.3.295).

Foto.3.295. Mektepönü Mahallesi Camisi mihrap üzerindeki süslemeler

Tarihleme: Mektepönü Camisi'nin inşa kitabesi yoktur. Giriş kapısı üzerinde 1423 tarihinin neye göre verildiği bilinmemektedir. Ancak günümüzdeki mevcut yapının 1423 yılına ait olmadığı kesindir. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Mektepönü Mahallesi Camisi'ne 27 Zilkade 1298 tarihinde hatip atama kaydı[268], Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde ise 1880-81 yılında imam atama kaydı[269] bulunmaktadır.

Cami dışardan üç katlı bir düzende görünmektedir. Alt katı da ibadet mekanı olarak düzenlenmiştir. Yapının arşiv bilgilerine de bakılarak 19.yy.dan kaldığını düşünmekteyiz. Plan, örtü sistemi, mihraptaki çarkıfelek motifleri, pencere boyut

[268] BOA, Ev.d, Defter No: 18840, 135/169., sf. 135/105.
[269] V.G.M.A. Df.00135/00169, sy.135/132, sr.245. (27 Zilkade 1298).

ve düzeni ile arşiv kayıtları da dikkate alınarak yapının 18.yy. sonu 19.yy.başı dönem özellikleri gösterdiği söylenebilir. Minber kuruluşu itibari ile yeni bir unsurdur. Bu tip tavanlar bir gelenek olarak 19.yy.da uygulanmıştır. Kemah ve köylerindeki benzer örneklerle mukayese edilerek de camiyi bu yüzyıl aralığına tarihleyebiliriz.

3.1.4.8. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi

Çizim: 3.26

Fotoğraf: 3.296-3.310

Yeri ve Konumu: Muratboynu (Urfat) Köyü, Kemah ilçesine 13 km. mesafededir. Köy, Munzur Dağı yamacında olduğundan arazi eğimlidir. J41C20D4C pafta, 185 ada ve 1 parselde bulunan cami, doğudan batıya doğru eğimli arazi üzerindedir.

Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

İnceleme Tarihi: 09/2014

Kitabesi: Caminin harime giriş sağlayan kapısı üzerinde dört satırlık inşa kitabesine göre cami, 1787-88 yılında Hacı Osman tarafından inşa edilmiştir (Foto.3.296).

Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. İlahi mağfiret eyle bu sahibi bali hayratı

2. Günahın mağfiret et makbul kıl bu hayratı

3. Muradı vuslat hazreti…

4. Azabından muhafaza kıl bu paşa Hacı Osman'ı"1202[270]*.*

[270] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarm.

Foto.3.296. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi

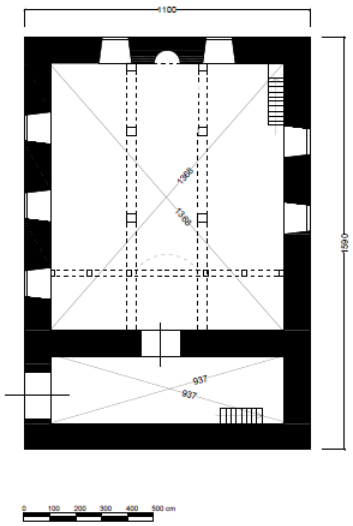
Banisi: Cami Hacı Osman isimli biri tarafından yaptırılmıştır.

İnşa Tarihi: Cami, 1787-88 yılında yaptırılmıştır.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan üç sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Girişi, kuzey cephedendir. Dikdörtgen planlı son cemaat yeri de düz ahşap tavan ile örtülüdür. Son cemaat yerinin güney duvar orta aksından ibadet mekanına giriş sağlayan kapı yer alır (Çizim.3.26).

Çizim 3.26. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi planı

Örtü Düzeni: Harimde kuzey güney yönünde iki sıra halinde dört ahşap direk tarafından mihraba dik iki ana kirişin üzerinde mihraba paralel kirişlerin dizilmesi ile düz ahşap tavan örtülüdür (Foto.3.297). Buranın üzeri toprak tabakası ile örtülmüş olmalıdır. Sonraki yıllarda sac ile kaplı dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.297. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi harim ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesi beton sıvalı olduğundan inşa malzemesi görünmemektedir. Cepheler duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Tavan, taşıyıcı direkler, mahfil, minber, ahşap malzemedendir. Mihrap taş malzemedendir. Dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina görünüşü duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Doğuda altı, batıda iki ve güney cephede üç adet pencere açıklığı vardır. Pencereler, beden duvarlarının alt ve üst sırasındadır. Doğu cephede, alt sıradaki pencereler dışında tüm pencereler yenilenmiştir.

Güney cephe, beden duvarlarının alt sırasında iki, orta aksta üst sırada bir adet pencere açıklığı vardır. Bu cephedeki pencereler yenilenmiştir. Alt sıradaki pencere alınlıklarının sıvandığı anlaşılmaktadır (Foto.3.298).

Foto.3.298. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi güney cephesi

Batı cephede beden duvarlarının alt sırasında iki adet düşey dikdörtgen biçimli pencere, cephenin güneyine doğru sıralanmıştır. Kuzey tarafta kadınlar mahfiline açılan kare biçimli, küçük ölçüde bir pencere daha vardır. Cephenin kuzey ucunda sonradan eklenen son cemaat yerine açılan basit bir kapı açıklığı yer alır. Kapının yanında küçük bir açıklık olup bu mekanın aydınlatılması sağlanmıştır (Foto.3.299).

Foto.3.299. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi batı cephesi

Kuzey cephe sağır tutulmuştur. Kuzeybatı köşede yeni bir unsur olan minare yükselmektedir (Foto.3.300).

Foto.3.300. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi kuzey cephesi

Doğu cephe pencere özelliklerinin özgün halini yansıtmaktadır. Beden duvarlarının alt sırasındaki pencereler düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu, yüzeysel sivri kemer alınlıklı ve cephe aksına göre simetrik olarak yerleştirilmiştir. (Foto.3.301, Foto.3.302). Hepsi de yekpare düzgün kesme taş bloklar halindeki söve taşlarıyla çerçevelenmiş ve demir uçları sövelere saplanarak yerleştirilen birer şebekeye sahiptir. Eşit aralıklarla yatay ve düşey sıralı çubuk demirlerle kare biçimi gözlerden oluşan şebekeler birbiri içinden geçmiştir. Beden duvarlarının üst sırasında yer alan pencereler küçük ölçülerde olup kare biçimli ve pimapen çerçeve ile yenilenmişlerdir.

Bu cephenin kuzeydoğusunda son cemaat yerine açılan kapı açıklığı vardır (Foto.3.303).

Foto.3.301. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi doğu cephesi

Foto.3.302. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi güneydoğu cephesi

Foto.3.303. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi doğu cepheden son cemaat yerine açılan kapısı

Son cemaat yeri: Son cemaat yeri, kuzey cephede doğu ve batı duvarlara kadar uzanan dikdörtgen planlıdır. Son cemaat yerinin kuzey duvarına bitişik olarak yer alan ahşap merdivenler ikinci kat şeklinde yapılmış bölüme çıkmaktadır. Doğu cepheden açılan pencereler ile bu mekan aydınlatılmıştır. Bu mekanın üst katı da mahfil olarak düzenlenmiştir Güney duvarın üst katına doğu ve batı kenarlara sonradan açılmış iki adet kapı ile kadınlar mahfiline giriş sağlanmaktadır. Dikdörtgen planlı son cemaat yerinin üst örtüsü, mihraba dik ahşap direklerin örtülmesi ile düz ahşap tavandır. Son cemaat yerinin kuzey duvarının orta aksına düşey dikdörtgen biçimli yerleştirilen kapı açıklığı tamamen yenilenmiştir (Foto.3.304). Kapı kanatları ile yeni bir unsurdur. Duvarlar belli bir seviyeye kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır. Kapı üzerinde onarım tarihini veren yeni bir mermer bir kitabe yer almaktadır.

Foto.3.304. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi son cemaat yerinin kuzey duvarından harime açılan kapı

Minare: Caminin kuzeybatısında bulunan minare kare planlı kaideli ve silindirik gövdelidir. Şerefe altında kabaralar görülmekte olup külah örtülüdür. Minare yeni bir unsurdur.

İç mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Pencere alt sırasına kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarların üst sırasına açılan pencereler, aşağı doğru genişleyerek açılmaktadır. Bu şekilde mekanın daha aydınlık olması sağlanmıştır (Foto.3.305).

Foto.3.305. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi iç mekanı

Foto.3.306. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi iç mekanı

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın sağına minber, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.305).

Mihrap, orta eksende, yarım daire kesitli bir niş biçiminde olup mukarnas kavsaralıdır. Mihrap çevresi silmeler ile iç içe çevrelenmiştir. Kavsara içi altın yaldız ve beyaz yağlı boya ile sıralı olarak boyanmıştır. Mihrap çevresi de beyaz yağlı boyalıdır. Mihrabın iki yanında yeni olan sütunceler dekoratif amaçlı olarak yapılmıştır (Foto.3.307).

Foto.3. 307. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi mihrabı

Ahşap minber ve vaaz kürsüsü yeni birer unsurdur (Foto.3.308).

Foto.3.308. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi iç mekanı

Kadınlar mahfili, harimin doğu batı ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde tamamen ahşaptan yapılmıştır. Tavanı harimin örtüsü ile aynı görünüştedir ve mahfil tavanı da destekleyen ahşap direklerle taşınır. Orta kısım yarım daire yaprak dışa taşırılmıştır. Harime bakan yüzü ahşap süslemeli parmaklık ile çevrilmiş ve ahşap kafesle kapatılmıştır. Mahfilin alt katı ahşap parmaklık ile harim mekanından ayrılarak alt kat da mahfil olarak düzenlenmiştir. Doğusunda kare biçimli mazgal pencere ve kuzey duvardan buraya doğru ve batı kenarlara iki adet kapı açıklığı açılmaktadır (Foto.3.309).

Foto.3.309. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi mahfili

Süsleme: Yapıda ahşap ve taş süsleme vardır.

Ahşap süsleme: Sadece mahfilde vardır.

Taş süsleme: Sadece mihrapta vardır.

Bitkisel Süsleme: Mahfil korkuluğu, “S” kıvrımlarının karşılıklı dizilmesi ile meydana gelmiştir.

Geometrik Süsleme: Mihrap kavsarasındaki mukarnaslar, yüzeysel nişler ve sarkıtlar geometrik işçilik olarak kabul edilebilir. Kavsaranın üstü altın rengi yağlı boya ile boyanmış istiridye kabuğu süsleme ile sonlanmıştır.

Nesneli Süsleme: Mihrap üstündeki istiridye kabuğu şeklindeki süslemenin tepesinde altın rengi yağlı boya ile boyanmış alem ve hilal motifi vardır **(**Foto.3.310).

Foto.3.310. Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi mihrap süslemesi

Arşiv Bilgisi: Hurufat kayıtlarında Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Urfat Hacı Osman Paşa Camisi'ne H.1281/M.1864-65 tarihlerinde imam ve hatip atama kaydı[271] vardır.

3.1.4.9. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi (Karga Camisi)

Çizim: 3.27

Fotoğraf: 3.311-3.319

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K'nun 24.09.2009 gün ve 1418 sayılı karar ile tescil edilmiştir.

Yeri ve Konumu: Kemah ilçesinde Orta Gedik mahallesindedir. Cami, batıdan doğuya doğru eğimli bir yamaç üzerinde bulunmaktadır. Mevcut yapıdan fevkâni kuruluşta olduğu görülmektedir. Merkez ilçeye yaklaşık 2,5 km. uzaklıktadır.

[271] B.O.A., E.V.B.R.T. 96/12.

İnceleme Tarihi: 08/2014, 04/2015.

Kullanımı: Günümüzde harap bir halde olduğundan kullanılamaz durumdadır.

Kitabesi: İncelememiz sırasında yapıda inşa kitabesi yoktur.

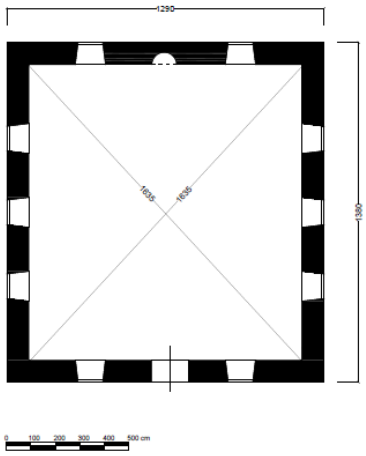
Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Ancak arşiv kayıtlarında Muhtar Camisi denilmesinden yapıyı bir muhtarın yaptırdığı tahmin edilmektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy'da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Yapı, harap bir halde olduğundan sahın düzeni hakkında bilgi sahibi değiliz. Kuzey cephede harime açılan kapı açıklığı yer alır (Çizim.3.27).

Çizim 3.27. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi planı

Örtü Düzeni: Harimin düz ahşap tavan ile örtülü olduğu cami içindeki ahşap hatıl ve kirişlerden anlaşılmaktadır. Buranın üzeri toprak tabakası ile örtülmüş

olmalıdır. Muhtemelen sonraki yıllarda da üst örtü dıştan, sac kaplama dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesi inşa malzemesi ahşap hatıllı yığma moloz taştır. Köşelerde düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Kıtıklı sıva ile duvarlar sıvanmıştır. Tavan, taşıyıcı direkler, ahşap malzemedendir. Harim giriş kapısı sövesi ve mihrap taş malzemedendir.

Cepheler: Bina görünüşü masif olup duvar örgüsünü yansıtmaktadır. Kot farkından dolayı cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir.

Kuzey cephede iki, güneyde dört, doğuda altı adet pencere açıklığı olup batı cephe sağır tutulmuştur. Pencereler, beden duvarlarının orta ve üst sırasındadır.

Orta sırada pencereler, yuvarlak kemerli düzgün kesme taş söveli demir parmaklıdır. Beden duvarlarının üst sırasında yer alan pencereler küçük ölçülerde olup kare biçimlidir. Caminin zemin katı ibadet mekanından ayrı, başka bir mekan olarak kullanılmış olup bu mekandan da dışa düşey dikdörtgen biçimli pencereler açılmıştır.

Doğu cephe, eğimden dolayı diğer cephelerden daha yüksek görünmektedir. Bu cephede caminin zemin katındaki mekanın alt sıradaki düşey dikdörtgen biçimli, kesme taş söveli üç adet penceresi dışa açılır. Ana mekanın cephenin orta sırasında yuvarlak kemerli, kesme taş söveli üç adet penceresi vardır. Üst sıradaki pencereler küçük ölçülerde olup kare biçimlidir. Bu cephede pencereler cephe aksına göre simetrik olarak yerleştirilmiştir (Foto.3.311).

Foto.3.311. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi doğu cephesi

Güney cephenin batı tarafı araziye yaslanmış olup üst sıradaki duvar yıkılmıştır. Beden duvarlarının orta ve üst sırasında, cephe aksına simetrik olarak yerleştirilmiş iki sıra halinde dörder adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir (Foto.3.312).

Foto.3.312. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi güney cephesi

Batı cephe kot farkından dolayı tamamen araziye yaslanmıştır.

Kuzey cephe, harim kapı açıklığının yer aldığı cephedir. Cephenin orta aksına düşey dikdörtgen biçimli yuvarlak kemerli kapı, düzgün kesme taş sövelidir (Foto.3.313, Foto.3.314, Foto.3.315).

Foto.3.313. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi kuzeydoğu cephesi

Foto.3.314. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi kuzey cephesi

Foto.3.315. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi kuzey cephede harim kapısı

İç Mekan: Duvarların sıvası dökülmüştür. Herhangi bir süsleme unsuruna sahip olup olmadığı bilinmemektedir.

Foto.3.316. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi iç mekanı (güney yönden)

Foto.3.317. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi iç mekanı (kuzey yönden)

Pencereler dış düzenden farklı olarak iç mekanda düz lentoludur (Foto.3.318). Duvarların üst sırasına açılan pencereler, aşağı doğru genişleyerek açılmaktadır. Bu şekilde mekanın daha aydınlık olması sağlanmıştır.

Foto.3.318. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi iç mekanı (doğu yönden)

Güney duvar aksına mihrap yerleştirilmiştir. Diğer mimari elemanlardan hiçbiri yerinde değildir.

Mihrap, orta eksende, yarım daire kesitli bir niş biçiminde olup sadedir (Foto.3.319).

Foto.3.319. Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi mihrabı

Süsleme: Yapıda herhangi bir süslemeye rastlanmamıştır.

Tarihleme: İnşa kitabesi yoktur. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 1874-75 tarihli vakfiyesi[272], "Ortagedik mahallesi Muhtar Camisi"ne H.1329/M.1911 tarihli hatip ataması kaydı[273], Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde "Kemah Muhtar Camisi"ne H.1273/M.1856-57 tarihinde imam ataması kaydı[274] vardır. Caminin bir diğer adı da Karga Camisi olarak bilinmektedir[275]. Günümüzde harap halde olan yapı kanaatimizce kullanılan malzeme, plan, cephe düzeni, örtü sistemi bakımından ve arşiv kayıtları da dikkate alınarak 19.yy.da başında inşa edilmiş olabilir.

[272] V.G.M.A., Df. 587, sf. 46, sr. 59.
[273] V.G.M.A.,02483.36,sy. 69, sr.101.
[274] BOA, 1758/68, sf. 31.
[275] Karga Camisi olarak da bilinmektedir.

3.1.4.10. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi

Çizim: 3.28

Fotoğraf: 3.320-3.331

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K.'nun 28.3.1985 gün ve 837 nolu kararı ile tescil edilmiştir.

Yeri ve Konumu: Cami, Kemah ilçesinde Aşağı Gedik Mahallesi'nde bulunmaktadır. Yapı, doğudan batıya doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 05/2015

Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Harim giriş kapısı üzerinde inşa kitabesi bulunmaktadır (Foto.3.320). Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1.*Sahibu'l-hayrat vel hasenat Pasinli*

1. Zade Elhaç Hüseyin Ağa İbn İbrahim sene 1248[276]*.*

Foto.3.320. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi

[276] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarm.

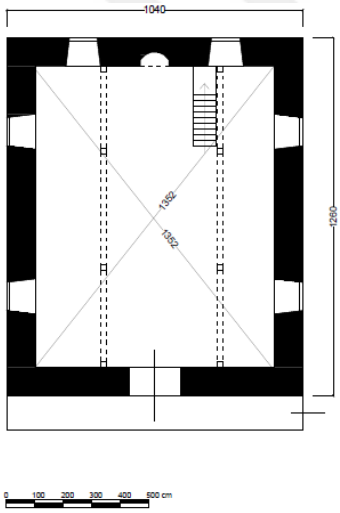
Banisi: Cami, Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim tarafından inşa edilmiştir.

İnşa Tarihi: Cami, 1832-33 yılında inşa edilmiştir.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Harim, mihraba dik üç sahınlı plan tipine sahiptir. Minaresi yoktur (Çizim.3.28).

Çizim 3.28. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi planı

Örtü Düzeni: Harim, düz ahşap tavan ile örtülüdür. Sekiz ahşap direğin desteklediği mihraba dik yerleştirilen iki ana kiriş üzerinde mihraba paralel çapları ortalama 10-15 cm. olan ahşap kirişlerin dizilmesi ile düz tavan meydana gelmiştir (Foto.3.321). Ahşap kirişlerin üzeri toprak dolgu yapılmış olmalıdır. Yapının üstü sonraki yıllarda iki yana eğimli çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.321. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi ahşap hatıllı yığma moloz taştır. 1985 yılında duvarlar beton harç ile sıvanmıştır. Tavan, pencere söveleri, taşıyıcı direkler, minber ahşap malzemedendir.

Cepheler: Doğudan batıya doğru eğimli arazi üzerindeki cami cephe görünüşü masif, çimento sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına sahiptir.

Doğu ve kuzey cephelerde pencere açıklığı bulunmayıp güney ve batı cephelerde dörder adet pencere açıklığı vardır. Pencereler, alt sırada düşey dikdörtgen, düz lentolu, yuvarlak kemer alınlıklı, düzgün kesme taş sövelidir. Üst sıradaki pencereler ise, çatı seviyesinde, kare biçimli, yuvarlak kemerli, düzgün kesme taş söveli olup daha küçük ölçülerdedir.

Doğu cephe, eğimden dolayı toprak araziye yaslanmıştır. Bu cephe sağır tutulmuş olup tamamen beton sıva ile sıvanmıştır.

Güney cephe, zemin seviyesi eğimden dolayı toprak altındadır. Bu cephede alt sırada iki adet, üst sırada iki adet pencere açıklığı olup toplamda dört adet pencere vardır (Foto.3.324).

Batı cephe, eğimden dolayı diğer cephelerden daha yüksek görünmektedir. Alt sırada iki adet, üst sırada iki adet pencere açıklığı olup toplamda dört adet pencere vardır. Bu cephede kuzey cephe önünde yer alan sonradan ilave edilmiş son cemaat yerinin duvarı ile harim duvarı birlikte görülmektedir. Son cemaat

yerine denk gelen yeni duvar beton sıva ile sıvanmıştır. Sekiz basamaklı merdiven ile son cemaat yerine çıkılır. Buranın kuzeye bakan tarafına 2003 yılında Kur'an Kursu olarak kullanılan mekan yapılmıştır (Foto.3.322).

Kuzey duvarda asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı bulunur (Foto.3.325). Düz lentolu giriş kapısının üstünde iki satırlık inşa kitabesi vardır. Kapı açıklığına yerleştirilen çift kapı kanadı, kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri başı çivileri başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir. Kapı üstünde çiçek şeklinde tokmak vardır.

Foto.3.322. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi kuzeybatı cephesi

Foto.3.323. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi batı cephesi

Foto.3.324. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi güney cephesi

Foto.3.325. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi harim kapısı

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cepheden farklı olarak düz lentolu ve alınlıksızdır. Alt sıradaki pencereler, ahşap kapaklar ile kapatılmıştır. Üst sırada yer alan pencereler, yanlara ve aşağı doğru genişleyerek mekanın daha aydınlık olmasını sağlanmıştır. Duvarlar, düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın sağına minber yerleştirilmiştir (Foto.3.326).

Mihrap, çokgen kesitli bir niş biçiminde olup mukarnas kavsaralıdır. Hafif duvarlardan dışa taşırılmış olan mihrabın çevresi kaval silmelerle çevrelenmiştir.

Mihrabın üst kısmı testere dişi biçiminde bordür ile sınırlandırılmıştır. Sonraki yıllarda tamamen yağlı yeşil boya ile boyanmıştır (Foto.3.328).

Minber, mihrabın hemen sağında yer alır. Yan aynalık çıtaların birbirine paralel düşey alanlar oluşturmasıyla meydana getirmiştir. Köşk kısmı dört ahşap direk üstüne yerleştirilen pramidal külahla örtülmüş olup tepesine alem yerleştirilmiştir. Korkuluk basit bir şekilde tahtalarla çevrelenmiştir. Geçiş bölümü, köşk altnda açılmıştır. Süpürgelik kısmı, altı adet dekoratif kemerle hareketlendirilmiştir. Minber yeşil renkli yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.329).

Foto.3.326. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi iç mekanı

Foto.3.327. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi iç mekanı

Foto.3.328. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi mihrabı

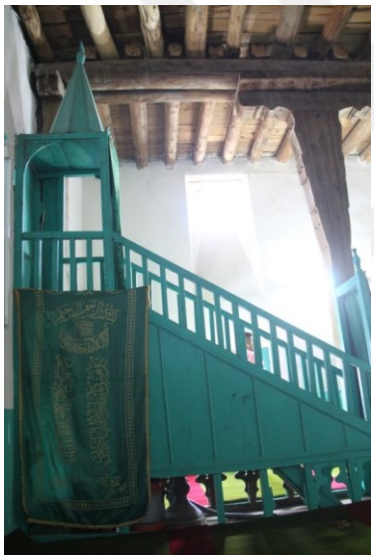

Foto.3.329. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi minberi

Süsleme: Yapıda taş ve ahşap süsleme vardır.

Ahşap süsleme: Sadece minberde vardır. Ajur tekniğinde uygulanmıştır.

Taş Süsleme: Sadece mihrapta vardır.

Bitkisel Süsleme: Minber geçiş kısmının köşelikleri kıvrık dallarla süslenmiştir **(**Foto.3.330). Mihrabın üstünde her iki yanda kabaralar olup bu kabaraların üzerinde papatya motifleri vardır.

Foto.3.330. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi minber süslemesi

Geometrik Süsleme: Mihrap kavsarasındaki mukarnası andıran üçgen oyuk süslemeleri geometrik işçilik olarak kabul edebiliriz (Foto.3.331).

Foto.3.331. Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi mihrap süslemesi

Nesneli Süsleme: Mihrap kavsarasının üstü alem ile sonlandırılmıştır.

Geçirdiği Onarımlar: 1985 yılında ahşap tavan onarılmış, toprak damın üzeri kırma çatı ile örtülmüştür.

Arşiv Bilgisi: 1520-30 yıllarına ait tahrirlerde, mahalle veya cami adına rastlanmamıştır. Aynı zamanda hurufat kayıtlarında da bu caminin kaydı bulunmaz. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde caminin H.1284/M.1867-68 tarihli muhasebe kaydı[277] vardır.

[277] BOA. Evd. Defter No: 208102, sf. 3, sr. 197.

3.1.4.11. Soğukpınar Mahallesi Camisi

Çizim: 3.29
Fotoğraf: 3.332-3.355

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K.'nun 24.09.2009 gün ve 1418 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Yeri ve Konumu: Cami, Kemah ilçesinde Soğukpınar mahallesinde bulunmaktadır. Kemah'a yaklaşık 4 km. uzaklıktadır. Yapı, güneyden kuzeye doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Fevkâni kuruluşta inşa edilmiştir.

İnceleme Tarihi: 05/2015
Kullanımı: Günümüzde ibadete açık değildir.

Kitabesi: Caminin inşası ile ilgili herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır. Kuzey cephede camiye giriş kapısı üzerinde "Soğukpınar Mahallesi Camii 1908" Türkçe kitabe vardır. Mihrap üzerindeki ayet kitabesinde "*Küllema dahale 'aleyha Zekeriyye'l-mihrâb 1287/M. 1870-71*" yazılıdır (Foto.3.332).

Foto.3.332. Soğukpınar Mahallesi Camisi mihrap üstündeki kitabe

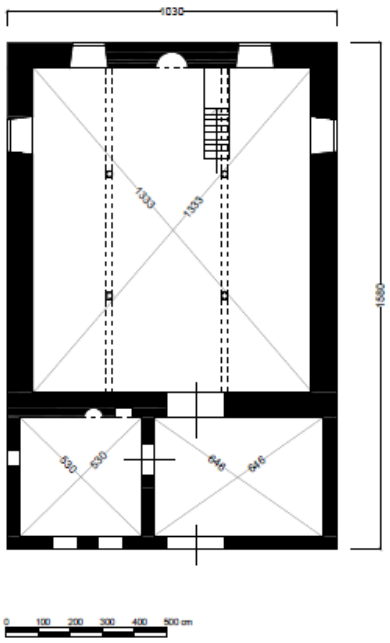
Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Harim, mihraba dik üç sahınlı plan tipine sahiptir. Harimin kuzeydoğusunda kare planlı mektep vardır. Kuzeybatı yönde ise son cemaat yeri bulunmaktadır. Harime giriş, ana giriş ile aynı akstadır. Caminin minaresi yoktur (Çizim.3.29).

Çizim 3.29. Soğukpınar Mahallesi Camisi planı

Örtü Düzeni: Harim, düz ahşap tavan ile örtülüdür. Dört ahşap direğin desteklediği mihraba dik yerleştirilen iki ana kiriş üzerinde tahtalarla kaplanmıştır (Foto.3.333). Ahşap kirişlerin üzeri toprak dolgu yapılmış olmalıdır. Dıştan dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.333. Soğukpınar Mahallesi Camisi harim ahşap tavanı

Foto.3.334. Soğukpınar Mahallesi Camisi mektep odasının ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi ahşap hatıllı yığma moloz taştır. Dış ve iç duvarlar kıtıklı sıva ile sıvanmıştır. Örgü malzemesi bu yüzden anlaşılamamaktadır. Tavan, pencere söveleri, taşıyıcı direkler, minber ve kadınlar mahfili ahşap malzemedendir.

Cepheler:. Cami, fevkâni kuruluş sergilemektedir. Cami katı, zemin katından dışa hafif taşıntılı bir şekilde vurgulanmıştır. Kot farkından dolayı cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir. Güneyden kuzeye doğru eğimli arazi üzerindeki cami cephe görünüşü kıtıklı sıvalı olup pencere açıklıklarına sahiptir.

Pencereler, alt sırada düşey dikdörtgen, düz lentolu, düzgün kesme taş sövelidir. Üst sıradaki pencereler ise kare biçimli, düzgün kesme taş söveli olup küçük ölçülerdedir.

Doğu cephede alt sırada bir adet, üst sırada, iki adet pencere açılmıştır. Pencereler, cephe aksına göre simetrik bir şekilde dizilmiştir. Giriş mekanının doğu cephesine üst sırada iki adet düşey dikdörtgen pencere açılmıştır (Foto.3.335).

Foto 3. 335. Soğukpınar Mahallesi Camisi doğu cephesi

Güney cephede alt sırada iki adet, üst sırada da iki adet pencere açıklığı vardır. Pencereler, cephe aksına göre simetrik bir şekilde yerleştirilmiştir (Foto.3.336).

Foto.3.336. Soğukpınar Mahallesi Camisi güneydoğu cephesi

Batı cephe, doğu cephe ile benzer özelliktedir.

Kuzey duvarda camiye giriş sağlayan kapı bulunur (Foto.3.337). Düz lentolu kapı açıklığına takılan çift kapı kanadı, kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri çivi başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir. Bu cephede pencere açıklığı bulunmaz. Kuzey cephenin doğusunda mektep odasının

pencereleri vardır. Kuzey cephede üst sırada bu mekana dört adet pencere açılmıştır (Foto.3.338).

Camiye sekiz basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Cami giriş kapısı, cephenin orta aksında düz lentolu açıklık olup kapı kanadı çift kanatlıdır. Kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri çivi başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir. Kapının hemen üzerinde kare biçimli aydınlatma penceresi vardır. Kapının batıya bakan yönüne mektap odasına düşey dikdörtgen, düz lentolu, demir şebekeli pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Giriş kapısının olduğu kısım içe çekilmiştir. Kapının önündeki ahşap direk, kapının üstüne denk gelen tavanı desteklemektedir. Son cemaat yeri giriş kapısının tam karşısında harime giriş sağlayan kapı yer alır (Foto.3.341). Giriş mekanının üst katı son cemaat yeri olarak düzenlenmiştir. Mekanın kuzeybatı yönünde ahşap merdivenle bu mekana çıkılmaktadır (Foto.3.340).

Foto.3.337. Soğukpınar Mahallesi Camisi kuzey cephesi

Foto.3.338. Soğukpınar Mahallesi Camisi kuzeydoğu cephesi

Foto.3.339. Soğukpınar Mahallesi Camisi kuzey cephesi

Foto.3.340. Soğukpınar Mahallesi Camisi son cemaat yeri

Foto.3.341. Soğukpınar Mahallesi Camisi harim kapısı

Caminin kuzeydoğusuna bitişik mektep: Son cemaat yerinin doğusunda mektep amaçlı yapılmış oda vardır. Bu odaya mekanın doğusundan basit bir kapı ile girilir. Güney duvarın orta aksında mihrap nişi, batısında da ahşap kapaklı niş yer alır (Foto.3.342) Doğu duvarda bir, kuzey duvarda iki adet pencere açıklığı mevcuttur (Foto.3.343). Bu mekanın üstü ahşap direklerin yatay bir şekilde dizilmesi ile düz ahşap tavan örtülüdür.

Foto.3.342. Soğukpınar Mahallesi Camisi mektep odası mihrabı

Foto.3.343. Soğukpınar Mahallesi Camisi mektep odası

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cepheden düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Üst sırada yer alan pencereler, yanlara ve aşağı doğru genişleyerek mekanın daha aydınlık olmasını sağlanmıştır. Duvarlar, düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır (Foto.3.344, Foto.3.345).

Foto.3.344. Soğukpınar Mahallesi Camisi iç mekanı

Foto.3.345. Soğukpınar Mahallesi Camisi iç mekanı

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın sağına minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, kuzey duvarda batı duvara bitişik kadınlar mahfili yerleştirilmiştir.

Mihrap, yarım daire kesitli bir niş biçiminde olup yuvarlak kemerlidir. Hafif duvarlardan dışa taşırılmış olan mihrabın çevresi tek sıra bordür ile çevrelenmiştir. Mihrap üst kısmı taçlandırılmıştır. Ayet kitabesi yazılı madalyonun iki yanında ay yıldız tasvirleri vardır. Tepelik kısmı alemle sonlanmıştır. Kavsarada üçgen şekilleri ile süslemeye gidilmiştir (Foto.3.346).

Foto.3.346. Soğukpınar Mahallesi Camisi mihrabı

Ahşap minber, yan aynalığı çıtaların birbirine paralel düşey alanlar oluşturmasıyla meydana getirmiştir. Köşk kısmı dört ahşap direk üstüne yerleştirilen pramidal külahla örtülmüş olup tepesine alem yerleştirilmiştir. Geçiş bölümü, köşk altında açılmıştır. Süpürgelik kısmı, altı adet dekoratif kemerle hareketlendirilmiştir. Minber sarı ve siyah renkli yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.347).

Foto.3.347. Soğukpınar Mahallesi Camisi minberi

Kuzey duvarda batı duvara da oturan kadınlar mahfiline kuzeydoğu yönde yer alan ahşap merdivenle çıkılmaktadır. Üst örtüyü destekleyen ahşap direkler

mahfili de taşımaktadır. Mahfilin harime bakan yüzü ahşap parmaklık ile çevrelenmiştir (Foto.3.348).

Foto.3.348. Soğukpınar Mahallesi Camisi mahfili

Güneydoğu köşede yer alan vaaz kürsüsü, duvara bitişik olup üç ahşap ayak üzerine oturan gövdeye sahiptir (Foto.3.349).

Foto.3.349. Soğukpınar Mahallesi Camisi vaaz kürsüsü

Süsleme: Yapıda ahşap ve sıva üstüne kalemişi tekniği, alçı süsleme görülmektedir.

Ahşap Süsleme: Minberde ve vaaz kürsüsünde vardır. Vaaz kürsüsünde ahşap süslemeler kök boyalarla boyanarak ahşap üstüne kalemişi süsleme denilen uygulama vardır. Ajur ve ahşap üstüne kalem işi tekniği uygulanmıştır.

Alçı Süsleme: Sadece mihrapta vardır. Mihrapta sıva üstüne kalemişi tekniğini görürüz. Kalıplama ve sıva üstüne kalem işi tekniği uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Mihrap bordüründe, üst kısımdaki madalyonun içi ve bu madalyonun çevresi akantüs yaprakları ile süslenmiştir. Yapraklar yeşil, kırmızı ve mavi renklere boyanmıştır (Foto.3.350). Ahşap minberin köşk kısmının köşelerinde, geçiş kısmındaki kemer köşelerinde, korkuluğunda, köşkün üst kısmında ve vaaz kürsüsü korkuluğunda aynı şekilde “S” kıvırma benzeyen ajur tekniğinde süslemeler vardır (Foto.3.351,Foto.3.352). Mihrap bordürlerinde yaprakların arasında yeşil, mavi ve kırmızı renklere boyanmış papatya motifleri bulunmaktadır.

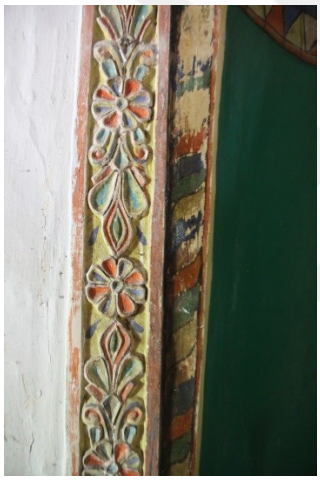

Foto.3.350. Soğukpınar Mahallesi Camisi mihrap süslemesi

Foto.3.351Soğukpınar Mahallesi Camisi minber süslemesi

Foto.3.352. Soğukpınar Mahallesi Camisi vaaz kürsüsü

Geometrik Süsleme: Mihrap kavsarasında, üçgen motifleri ince konturlar halinde çizilerek kırmızı, yeşil, mavi ve mor renklere boyanmıştır. Mihrap bordüründe halat örgüsüne benzer süsleme vardır **(**Foto.3.353).

Foto.3.353. Soğukpınar Mahallesi Camisi mihrap süslemesi

Nesneli Süsleme: Mihrabın üst kısmında, köşelerde, kabartma ve boyama tekniğinde hilal motifleri yer alır **(**Foto.3.355). Mihrabın üst kısmında, ortadaki madalyonun iki yanında hilalin iç kısmına doğru alçı kabartma olarak yapılmış çok kollu yıldız motifleri bulunmaktadır. Mihrabın kemer köşelerinde ve alt kısımda bordür başlangıçlarında vazodan başlayan yaprak ve çiçek motifleri ile süslemeye gidilmiştir. Mihrabın kemer köşelerinde ve üst kısmında kabaraların çarkıfelek motifi ile şekillendirildiği görülmektedir. Minber kapısının üstünde ortada yıldız motifi vardır **(**Foto.3.354).

Foto.3.354. Soğukpınar Mahallesi Camisi minber kapısı süslemesi

Foto.3.355. Soğukpınar Mahallesi Camisi mihrap süslemesi

Tarihleme: Soğukpınar Mahallesi Camisi'nin inşa kitabesi yoktur. Kuzey cephede camiye giriş kapısı üzerindeki 1908 yılı yapının onarım geçirdiği tarih olmalıdır. Çünkü mihrap üzerindeki madalyonda geçen 1870-71 yılında mihrap ypaılmış olabilir. Muhtemelen caminin inşa tarihi de bu tarih veya buna yakın bir tarih olmalıdır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde caminin H.1320/M.1902-03 tarihinde hatip ataması[278] ve H.1284/M.1867-68 tarihli muhasebe kaydı[279] vardır.

Üst örtünün direk duvarlara oturmayıp iki ahşap taşıyıcı tarafından taşınması, pencerelerin boyut ve düzeni, mihrapta vazo, iri yaprak motifleri, hilal, âlem, papatya motifleri kullanılmasından ötürü ve arşiv kayıtları da göz önüne alınarak cami 19. yy. a tarihlendirilebilir. Vaaz kürsüsü ile mihrap süslemelerinde aynı renklerin kullanılması bu elemanların aynı tarihte yapılmış olduğunu

[278] BOA., Evd., Defter No: 00584/223, sf. 584/132.
[279] BOA., Evd. Defter No: 208102, sf. 3, sr.200.

göstermektedir. Kadınlar mahfili daha geç dönemde eklenmiştir. Minber de 19. yy. özellikleri göstermektedir.

3.1.4.12. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi

Çizim: 3.30
Fotoğraf: 3.356-3.370

Yeri ve Konumu: Taşbulak Köyü, Kemah ilçesine 22 km. mesafededir. Köy, dağ yamacında olduğundan hem havadar hem de eğimli arazidedir. Cami, köy girişinde doğudan batıya doğru hafif eğimli arazi üzerindedir. Bina, minaresi ile çevredeki evlerden ayırt edilebilmektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin inşa kitabesi yoktur. Harime giriş sağlayan kapı üzerindeki tamir kitabesine göre, 1867-68 yılında Mustafa Ağa tarafından yapının onarım geçirdiği anlaşılmaktadır (Foto.3.356). Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. Eder âkil tedarik ahirette menzilin zira
2. Bilinmez şey değildir bî vefadır alem i dünya
3. Bu harab iken bu mescid-i ve Mustafa Ağa edüb mağmur
4. Bi-hamdilillah yeniden eylemiştir beldemiz ihya
5. Nasıl mamur oldu pes bu beyti Ekrem ol zata
6. Müyesser eylesün firdevsi ala kasrını Mevla 1284"[280]

[280] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarm. Bu kitabe tezde okunmuş olup tarafımızdan yapılan düzeltmelerle yeniden okunmuştur. Bkz. Kındığılı, 2015, 295.

Foto.3.356. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi harim kapısı üzerindeki tamir kitabesi

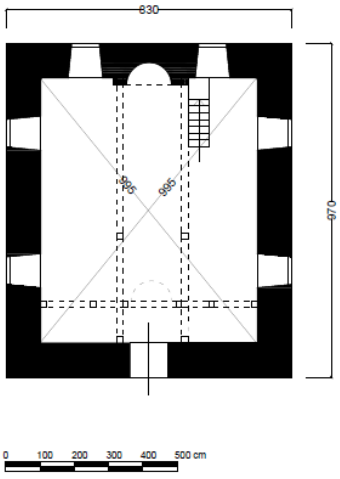
Banisi: Arşiv belgelerinden öğrendiğimize göre camiyi Hacı Mehmet isminde biri yaptırmıştır.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 18.yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan üç sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Kuzey cephenin orta aksından asıl ibadet mekanına girilir (Çizim.3.30).

Çizim 3.30. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi planı

Örtü Düzeni: Harimde kuzey güney yönünde iki sıra halinde dört ahşap direk tarafından mihraba dik iki ana kirişin üzeri lambri kaplamalı düz ahşap tavan ile örtülüdür (Foto.3.357). Direklerden ikisi mihrabın iki yanında duvara bağımlı olarak yapılmıştır. Lambri kaplamanın üzerinde mihraba paralel uzanan ahşap direkler bindirilmiş olmalıdır. Dıştan sac kaplamalı, iki yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.357. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi harim ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesi beton sıvalı olduğundan inşa malzemesi bilinmemektedir. Beton sıva ile sıvandığından cepheler duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Tavan, taşıyıcı direkler, mahfil, minber, ahşap malzemedendir. Dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina gövdesinin görünüşleri beton sıvalı olup duvar yüzeylerini yansıtmamaktadır. Doğu ve batıda iki, güney cephede dört adet pencere açıklığı vardır. Pencereler, beden duvarlarının alt ve üst sırasındadır. Alt sırada pencereler düşey dikdörtgen biçimli olup yenilenmiştir. Beden duvarlarının üst sırasında yer alan pencereler küçük ölçülerde, kare biçimlidir.

Doğu cephe, bitişinde başka bir yapının olduğu ancak günümüzde yıkıldığı izlerden anlaşılmaktadır. Cephe beton sıvalıdır. Beden duvarlarının alt sırasında cephe aksına göre simetrik yerleştirilmiş iki adet pencere açıklığı mevcuttur. Kırma çatının sonradan yapılması ile çatı arasına açılan pencere de bu cephede yer alır (Foto.3.358).

Foto.3.358. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi doğu cephesi

Güney cephede, beden duvarlarının alt ve üst sırasında, mihrabın her iki yanına denk gelecek şekilde, cephe aksına simetrik olarak yerleştirilmiş iki sıra halinde dört adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Bu cephenin beton sıvası boyanmamıştır (Foto.3.359).

Foto.3.359. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi güney cephesi

Batı cephede başka bir yapı ile bitişiktir (Foto.3.360).

Foto.3.360. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi batı cephesi

Kuzey cephe, harim kapı açıklığının yer aldığı cephedir (Foto.3.361) Cephenin orta aksına düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu kapı açıklığı yerleştirilmiştir (Foto.3.363). Kapı açıklığına ahşap basık kemer ile çevrelenmiştir. Çift kapı kanatları sade yüzeyler halinde olup üzerinde yatay sıralı iri başlı çiviler yer almaktadır. Kapı tamamen yeşil renkli yağlı boya ile boyanmıştır.

Kapı üzerinde altı satırlık mermer kitabe yer almaktadır.

Son yıllarda kuzey cephe önüne etrafı betonarme duvar ve pimapen ile çevrili sundurma şeklinde dar bir giriş mekanı yapılmıştır (Foto.3.362).

Foto.3.361. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi kuzey cephesi

Foto.3.362. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi kuzey cephesi

Foto.3.363. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi harim kapısı

Minare: Caminin kuzeybatısında bulunan minare yeni bir unsurdur.

İç mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. İç mekan yenilenmiş olup alt sıradaki pencerelerin alt hizasına kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarların üst sırasına açılan pencereler, aşağı doğru genişleyerek açılmaktadır. Bu şekilde mekanın daha aydınlık olması sağlanmıştır.

Foto.3.364. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi iç mekanı

Güney duvar aksına mihrap onarım sırasında fayans ile kaplanarak onarımlar sırasında yenilenmiş yeni bir unsurdur (Foto.3.365). Mihrabın sağına minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir.

Foto.3.365. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi iç mekanı

Ahşap minberin, yan aynalığı yatay panolar şeklinde olup bu panolar ajur tekniğindedir. Korkuluk, köşk kısmı, kapısı, süpürgelik ajur tekniğinde panolardan meydana gelmiştir. Geçiş bölümü, köşk altında verilmiştir. Beş adet dekoratif kemerli olan süpürgeliği vardır. Köşk kısmı dört ahşap direk üzerine oturmakta olup pramidal külahla örtülmüştür (Foto.3.366).

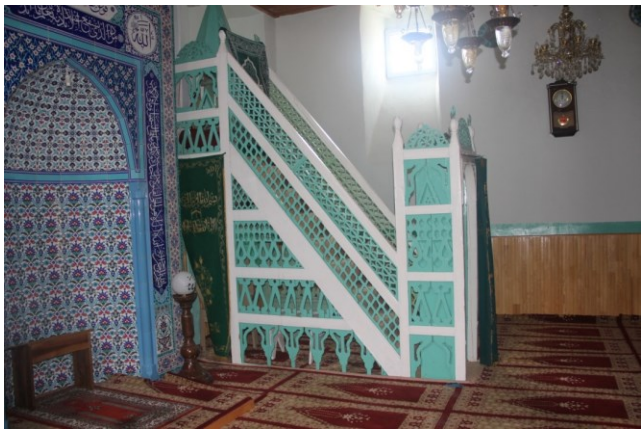

Foto.3.366. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi minberi

Ahşap vaaz kürsüsü, dört ayak üzerine oturan süslemeli gövdesi ve korkuluğu ile basit bir unsurdur (Foto.3.367).

Foto.3.367. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi vaaz kürsüsü

Kadınlar mahfili, harimin doğu batı ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde tamamen ahşaptan yapılmıştır. Orta kısım yarım daire yaprak dışa taşırılmıştır. Harime bakan yüzü ahşap süslemeli parmaklık ile çevrilmiştir. Mahfilin alt katı son yıllarda ahşap paravan ile kapatılarak harim mekanından ayrılmıştır. Mahfile giriş kapısının sağında yer alan ahşap merdivenle çıkış sağlanmaktadır.

Süsleme: Minber, ahşap taşıyıcılarda ve harim kapısında süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Harim kapısı, ahşap taşıyıcı ve yastıklarda ve minberde vardır. Kazıma ve ajur tekniğinde uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Harim kapısında, basık kemerli alınlıkta her iki köşede oyma tekniğinde papatya motifi vardır. Aynı süsleme minber kapısında da tekrar etmiştir ve tepeliğinde gülbezeğe benzer süsleme olup yanlarda küçük papatya motifleri vardır. Minber yan aynalıklarındaki panolarda ajur tekniğinde karşılıklı "S" kıvrımları vardır. Bu motifin çevresi yarım dairelerin iç içe girmesiyle çevrelenmiştir. Ahşap taşıyıcılarda ve yastıklarda yaprak motifli süslemeler vardır. (Foto.3.368).

Foto.3.368. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi ahşap yastık üzerindeki süsleme

Geometrik Süsleme: Minber korkuluklarında iki sıra ajur tekniğinde süsleme vardır. İlk sırada kasetli baklava motifi, ikincisinde daire ve yarım daireler ile süslemeye gidilmiştir. Köşk kısmının yan tepeliklerinde yıldız motifinin üstünde yarım daire şeklinde süslemeler vardır. Minber yan aynalıklarındaki panolarda ajur tekniğinde damla motifleri ve kasetli baklava motifleri vardır.

Nesneli Süsleme: Minber yan aynalıklarındaki panolarda, köşk kısmında ve minber kapısının yanlarında ajur tekniğinde süslü kemerler vardır. Giriş kapısının tepeliğinin her iki yanında topuzların ucunda alem motifleri vardır (Foto.3.369). Vaaz kürsüsünde yıldız motiflerinden oluşan bir kompozisyon görülmektedir (Foto.3.370).

Foto.3.369. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi minber kapısı

Foto.3.370. Taşbulak (Sunguru) Köyü Hacı Mehmet Camisi vaaz kürsüsündeki süsleme

Tarihleme: Caminin inşa kitabesi yoktur. 16.yy.da köyün adı tahrir kayıtlarında geçmektedir[281]. Hurufat kayıtlarında Taşbulak Köyü Camisi'ne Hacı Mehmet tarafından H.1210/M.1795-96[282] yılında görevli ataması yapılmıştır. Yapı üzerinde 1867-68 tarihli onarım kitabesi mevcuttur. Cami için elimizdeki en erken tarih 1795-96 yılındaki görevli ataması kaydıdır. Bu tarihte görevli ataması yapıldığına göre cami daha önce inşa edilmiştir. Kanaatimizce cami kullanılan malzeme, plan, cephe düzeni, örtü sistemi ve hurufat kayıtları da dikkate alınarak 18.yy.eseri olduğunu söyleyebiliriz. Ancak cami çok sayıda onarım geçirdiğinden bu yüzyıl özelliklerini tam olarak koruduğunu söyleyemeyiz.

[281] Miroğlu, 1990, 68.
[282] HD. Defter No: 552-87, sf. 333.

3.1.4.13. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi)

Çizim: 3.31

Fotoğraf: 3.371-3.397

Yeri ve Konumu: Yücebelen Köyü, Kemah ilçesine 30 km. mesafededir. Köy, Munzur Dağı yamacında olduğundan köy arazisi eğimlidir. Cami, doğudan batıya doğru eğimli arazi üzerindedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014, 04/2015.

Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: İncelememiz sırasında yapıda inşa kitabesi yoktur. Giriş kapısı üzerinde "Yücebelen Köyü Cami 1293" Türkçe olarak yazılı kitabe vardır. Cami 1876-77 yılında onarım görmüş olmalıdır. Ayrıca caminin güneybatı köşesinde okunamayacak durumda olan Arapça kitabenin ilk satırında H.1294/M.1877,.üst örtüde kirişin arasındaki bölmede "Mahmur İbrahim Ağa Maşallah 1294" yazılıdır. Bu bilgi üst örtüdeki ahşap boyama süslemeleri İbrahim Ağa 1877-78 tarihinde yapmış olabileceğini gösterir (Foto.3.371).

Foto.3.371. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) ahşap kiriş üzerindeki yazı

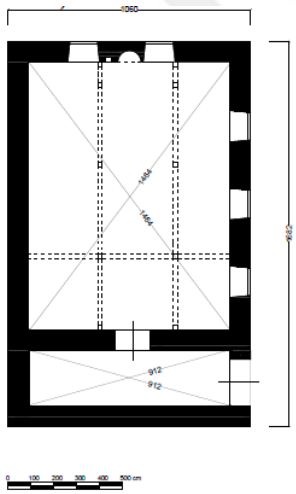
Banisi: Arşiv belgelerinden Murad Beşe isimli biri tarafından caminin yaptırıldığı öğrenmekteyiz.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 18.yy'da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan üç sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Kuzeybatı köşeden son cemaat yerine açılan kapı açıklığı yer alır. Dikdörtgen planlı son cemaat yeri düz ahşap tavan ile örtülüdür. Son cemaat yerinin güney duvar orta aksından ibadet mekanına giriş sağlayan kapı yer alır (Çizim.3.31).

Çizim 3.31. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) planı

Örtü Düzeni: Harimde kuzey güney yönünde üç sıra halinde altı ahşap direk tarafından mihraba dik iki ana kirişin üzerinde mihraba paralel kirişlerin dizilmesi ile düz ahşap tavan örtülüdür (Foto.3.372). Buranın üzeri toprak tabakası ile örtülmüş olmalıdır. Sonraki yıllarda üst örtü dıştan, sac kaplama dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.372. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) harim ahşap tavanı

Foto.3.373. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) son cemaat yeri tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesi inşa malzemesi ahşap hatıllı yığma moloz taştır. Köşelerde düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Çimento karışımı sıva ile duvarlar sıvanmıştır. Tavan, taşıyıcı direkler, mahfil, minber, ahşap malzemedendir. Mihrap taş malzemedendir. Dıştan kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina görünüşü masif olup duvar örgüsünü yansıtmaktadır. Doğuda iki, batı ve güney cephelerde altışar pencere açıklığı vardır. Pencereler, beden duvarlarının alt ve üst sırasındadır. Alt sırada pencereler düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu, yüzeysel yuvarlak kemer alınlıklıdır. Hepsi de yekpare düzgün kesme taş bloklar halindeki söve taşlarıyla çerçevelenmiş ve demir uçları sövelere saplanarak yerleştirilen birer şebekeye sahiptir. Eşit aralıklarla yatay ve düşey sıralı çubuk demirlerle kare biçimi gözlerden oluşan şebekeler birbiri içinden geçmiştir. Beden duvarlarının üst sırasında yer alan pencereler küçük ölçülerde olup kare biçimli ve pimapen çerçeve ile yenilenmişlerdir.

Doğu cephe, yol seviyesinden yukarda olduğundan beden duvarının yarısı toprak altındadır (Foto.3.374). Üst sıradaki pencereler alt hizada görünmektedir. Bu cephede, cephelerin üst sırasında yer alan pencere özelliklerini taşıyan cephe aksına göre simetrik dizilmiş iki adet pencere açıklığı yer alır (Foto.3.375). Ayrıca kuzey kenarda kadınlar mahfiline açılan kapı açıklığı vardır. Kapı pimapen olarak yenilenmiştir.

Foto.3.374. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) doğu cephesi

Foto.3.375. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) doğu cephesi

Güney cephe, doğu cepheye göre daha yüksek görünmektedir. Güneydoğu köşe de toprak altındadır. Beden duvarlarının alt ve üst sırasında, cephe aksına simetrik olarak yerleştirilmiş iki sıra halinde üçer adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir (Foto.3.376).

Foto.3.376. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) güney cephesi

Batı cephede beden duvarlarının alt ve üst sırasında iki sıra halinde cephe aksına göre simetrik yerleştirilmiş üçer adet pencere açıklığı vardır (Foto.3.377). Bu cephe diğer cephelerden daha yüksek görünmektedir. Cephenin kuzey kenarında son cemaat yerine girişi sağlayan düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu kapı açıklığına son yıllarda takılan çift kapı kanadı vardır. Kapı açıklığı üzerinde pimapen çerçeveden aydınlatma penceresi yer alır (Foto.3.378).

Foto.3.377. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) batı cephes

Foto.3.378. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) batı cephesi

Kuzey cephede üst sırada iki adet kare biçimli pencere açıklığı dışında sade bırakılmıştır. Bu pencereler son cemaat yerine açılmaktadır (Foto.3.379, Foto.3.380).

Foto.3.379. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) kuzey cephesi

Foto.3.380. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) kuzeydoğu cephesi

Son Cemaat Yeri: Kuzey cephede yer alan son cemaat yeri dikdörtgen planlıdır. Üst örtü ahşap direklerin dizilmesi ile düz ahşap tavandır (Foto.3.381). Harim giriş kapısının solunda ahşap lambri ile kaplanmış minare kaidesine açılan kapı yer alır. Cephenin orta aksına düşey dikdörtgen biçimli yerleştirilen harim kapı açıklığı tamamen yenilenmiştir. Kapı kanatları ile yeni bir unsurdur (Foto.3.382). Duvarlar belli bir seviyeye kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır Kapı üzerinde onarım tarihini veren yeni bir mermer bir kitabe yer almaktadır.

Foto.3.381. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) son cemaat yeri

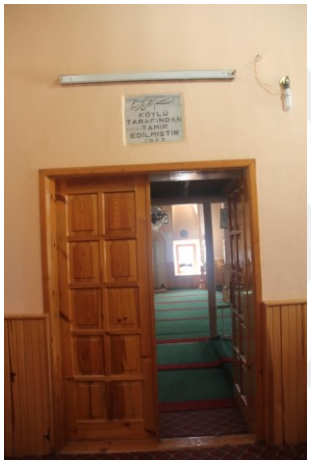

Foto.3.382. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) harim kapısı

Minare: Son cemaat yerinin içinde, doğu kenarda yer almaktadır. Minare sac malzemeden yapılmış tamamen yeni bir unsurdur **(**Foto.3.383).

Foto.3.383. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) minaresi

İç Mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Pencere alt sırasına kadar duvarlar ve ahşap direkler ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarların üst sırasına açılan pencereler, aşağı doğru genişleyerek açılmaktadır. Bu şekilde mekanın daha aydınlık olması sağlanmıştır (Foto.3.384, Foto.3.385).

Foto3.384. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) iç mekanı

Foto.3.385. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) iç mekanı

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın sağına minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir.

Mihrap, orta eksende, yarım daire kesitli bir niş biçiminde olup sadedir. Mihrap beyaz yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.386).

Foto.3.386. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) mihrabı

Ahşap minber ve vaaz kürsüsü yeni birer unsurdur.

Kadınlar mahfili, harimin doğu batı ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde tamamen ahşaptan yapılmıştır. Harim giriş kapısının solundan ahşap merdivenle mahfile çıkılmaktadır. Tavanı harimin örtüsü ile aynı görünüştedir ve mahfil tavanı da destekleyen ahşap direklerle taşınır. Doğu cepheden mahfile pimapen kapı açılmıştır. Bu açıklığın özgün halinin pencere olduğu ancak sonradan kapı açıklığına çevrildiği anlaşılmaktadır. Batı cepheden de pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. Harime bakan yüzü ahşap parmaklık ile çevrilmiştir. Mahfilin alt katı demir parmaklık ile harim mekanından ayrılarak alt kat da mahfil olarak düzenlenmiştir (Foto.3.387, Foto.3.388).

Foto.3.387. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) iç mekanı

Foto.3.388. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) mahfili

Süsleme: Yapıda ahşap ve taş süsleme vardır. Ahşap boyama süslemeler gelişigüzel bir şekilde yapılmıştır.

Ahşap Süsleme: Taşıyıcı direkler ve üst örtüdeki kirişlerde vardır. Oyma ve ahşap üstüne kalem işi tekniğinde uygulanmıştır.

Taş Süsleme: Sadece mihrapta vardır.

Bitkisel Süsleme: Mihrap kemerinin üstünde balık sırtı şeklinde motif vardır. Üst örtüdeki kirişlerde sıralı olarak ahşap üzerine kırmızı renginde boya ile yapılan sembollerde çeşitli meyve ağaçları, sembolik bitki ve ağaç motifleri, papatya, vazodan çıkan çiçekler gelişigüzel bir şekilde resmedilmiştir (Foto.3.389,Foto.3.390,Foto.3.391).

Foto.3.389. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) tavan kirişindeki süsleme

Foto.3.390. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) tavan kirişindeki süsleme

Foto.3.391. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) tavan kirişindeki süsleme

Geometrik Süsleme: Mihrap kavsarası uçları üçgen şeklinde tamamlanan dilimlere ayrılmıştır (Foto.3.395). Üst örtüdeki kirişlerde sıralı olarak ahşap üzerine kırmızı renginde boya ile yapılan sembollerde geometrik semboller de vardır. Ortada daha küçük dairede papatyaya benzer motif ve onu çevreleyen yarım dairelerin iç içe geçmesiyle karmaşık bir süsleme elde edilmiştir. Ahşap direklerde dilimli madalyon motifi ahşap oyma tekniğinde yapılmıştır (Foto.3.392,Foto.3.393). Kirişlerde de madalyona benzer başka bir süsleme dikkati çekmektedir (Foto.3.394).

Foto.3.392. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) tavan kirişindeki süsleme

Foto.3.393. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) ahşap taşıyıcı üzerindeki süsleme

Foto.3.394. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) ahşap taşıyıcı üzerindeki süsleme

Foto.3.395. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) mihrap süslemesi

Nesneli Süsleme: Üst örtüdeki kirişlerde sıralı olarak ahşap üzerine kırmızı renginde boya ile yapılan semboller arasında madalyon, vazo, ibrik motifleri de vardır (Foto.3.396,Foto.3.397).

Foto.3.396. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) tavan kirişindeki süsleme

Foto.3.397. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) tavan kirişindeki süsleme

Tarihleme: İnşa kitabesi yoktur. Köyün 1520-66 tahrir defterlerinde adı geçmektedir.[283] Hurufat kayıtlarından bu köyde iki caminin varlığını biliyoruz.

[283] Miroğlu, 1990, 51.

Bunlardan Murat Beşe Camisi'ne H.1170/M.1756-57, H.1143/M.1730-31, H.1120/M.1708-09 yıllarında görevli atamaları yapılmıştır. Hurufat kayıtlarında bu köyde adı geçen bir başka cami de Dente(?) Camisi'dir. Camiye 1775-76 tarihinde yapılan görevli ataması dışında herhangi bir kayıt yoktur. Bu tarihten sonra cami ile ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır. Başbakanlık Osmanlı arşivinde Üskübürt Murad Beşe Camisi'ne H.1259/M.1843-44 tarihinde imam ve hatip atama kaydı[284] vardır. Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde yine Murad Beşe Camisi'nin H.1329/M.1911 tarihinde imam atama kaydı[285] vardır. Camiyi muhtemelen Murad Beşe adındaki kişi yaptırmış olmalıdır. Müftülük berat kayıtlarında cami 1564 olarak kayıtlı[286] ise de caminin bu tarihlere ait bir arşiv kaydı yoktur. Ancak Yılmaz Kurt, Kemah Gülabi Bey Camisi'ni yaptıran kişinin bu köydeki camiyi de yaptırdığını şu şekilde ifade etmiştir: "Köy camisi hayli eski olup, Kemah Gülabi Bey camisini yaptıran zatın inşa ettirdiğini, büyüklerinden duyduklarını naklettiler. Caminin 220 sene evvel tamir edildiğini bizde caminin kitabesinden okuduk"[287]. Günümüze kadar ayakta kalabilen caminin kayıtlarda adı geçen Murat Beşe Camisi olduğu kanaatindeyiz. Çünkü bu caminin geç dönemlere kadar bilgi ve belgesine sahibiz. Yapı bugün bulunduğu köyden ismini almıştır. Cami, Murad Beşe tarafından yaptırılmış, ancak günümüzde ismini bulunduğu köyden almıştır. Cami için en erken kayıt 1730-31'dir. Bu tarihte camiye görevli ataması yapıldığından yapı daha erken bir tarihte inşa edilmiştir. Girişteki H.1293/M.1876-77 tarihinin güneybatı köşede okunamayacak durumda olan H.1294/M.1877-78 tarihinden kaynaklanarak yanlışlıkla yazıldığı düşünülebilir. Bu durumu üst örtüde yazılan H.1294/M.1877-78 tarihi de desteklemektedir. Kanaatimizce yapı, kullanılan malzeme, plan, cephe düzeni, örtü sistemi bakımından 18.yy. başında inşa edilmiş olmalıdır. Mihrap kuruluşuna baktığımızda ve alınlık kısmında yatay olarak yapılmış karşılıklı iki servi ağacı motifi ile mihrabı, mimari biçimleniş ve hurufatlardaki görevli atama tarihinden hareketle yapıyı 18.yy.a tarihleyebiliriz. Tüm bu bilgiler ışığında güneybatı köşedeki 1877 tarihinde cami onarımdan geçmiş olmalıdır. Bu düşünceyi caminin üst örtüsündeki süslemelerin de bu tarihte yapılmış olabileceği 1877 tarihi desteklemektedir.

[284] B.O.A., Evd.Emh.0058, 158/13.
[285] V.G.M.A., Df. 4635, sr.31, sy.64.
[286] Kemah Müftülüğü Cami Açılış Beratı, 01.10.2007.
[287] Kurt, 1996, 185.

3.1.5. Kemaliye İlçesindeki Camiler

3.1.5.1. Adak (Pat) Köyü Camisi

Çizim: 3.32
Fotoğraf: 3.398-3.404

Yeri ve Konumu: Adak Köyü, Kemaliye ilçesine 40 km. uzaklıktadır. Batıdan doğuya doğru eğimli arazi üzerinde yer alır. Fevkâni kuruluş sergileyen caminin doğu cephesinin altında eyvan tipi çeşme yapısı vardır. 131 ada 7 parselde bulunur.

İnceleme Tarihi: 09/2014, 04/2015.
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: İncelememiz sırasında cami giriş kapısı üzerinde 2. tamir kitabesi olduğu, caminin İbrahim Ağa tarafından 1911-12 yılında onartıldığı anlaşılmaktadır (Foto.3.398).

Kitabenin transkripsiyonu şu şekildedir:
1. Bu câmi-i şerifin banî-i sanisi İbrahim
2. Efendi sahibu'l- hayratın evkafı vezirindarıdır.
3. Hûda dergahına rabt eylemişdir kalbini zira.
4. Bu hayra sevk eden ânı rızayı kerem-kârıdır.
5. Bu yolda secdegahı inşa eden dârında me'cûrdur.
6. Hayrının seyri daim bu gibi hayrata cârîdir.
7. Bu tarihin müverrihi ve vassafda gayri acizdir.[288]

[288] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım

Foto.3.398. Adak (Pat) Köyü Camisi harim kapısı üzerindeki tamir kitabesi

Caminin doğusunda yer alan köy odasının sokağa bakan cephesinde "*Sahibu'l-hayrat vel hasenat, El Hac Ali Efendi bin Şa'ban, Sene 1289*" yazılıdır (Foto.3.399). Buradan Şaban oğlu Hacı Ali Efendi'nin hayrı olan bu yapının 1872-73 yılında yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

Foto.3.399. Adak (Pat) Köyü Cami'nin doğusunda yer alan köy odasındaki kitabe

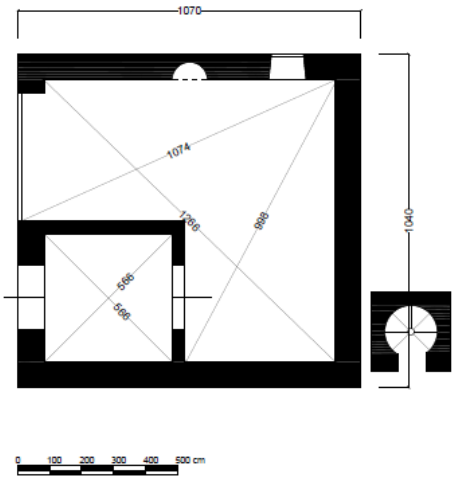
Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy sonunda inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, kare planlı harime sahiptir. Yenilenen haliyle caminin ibadet mekanı tamamen betonarme olarak yapıldığı için özgün plan tipini göstermez. Yapılan onarımlarla cami özgün durumunu büyük ölçüde kaybetmiştir. Doğu cepheden hafif kuzeye kaydırılmış kapı ile giriş mekanına girilir. Bu mekan harimin kuzeydoğu köşesine duvar örülerek meydana gelmiştir. Asıl ibadet mekanına da bu girişin tam karşısında yer alan kapıdan girilir. Minare, kuzeybatı köşede yer alır. (Çizim.3.32).

Çizim.3.32. Adak (Pat) Köyü Camisi planı

Örtü Düzeni: Özgün haliyle ahşap direklere oturan üst örtü, onarım sırasında betonarme tavan olarak yapılmıştır. Ancak, harimin ahşap direklerle desteklenen düz tavan ahşap örtüye sahip olduğu tahmin edilmektedir.

Malzeme ve Teknik: Caminin duvarları beton sıvalı olduğundan özgünlüğünün büyük ölçüde kaybetmiştir. Ancak batı cephede yer yer sıva izlerinin döküldüğü yerlerden ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edildiği anlaşılmaktadır. Günümüzdeki inşa malzemesi sarı renkli Bayburt taşıdır. Dış cephe çimento karışımı harç ile sıvanmıştır. Minare, mihrap kesme taştandır.

Cepheler: Doğu cephe girişin sağlandığı cephedir. Bu cephenin duvarı yeniden örülmüş belli bir seviyeden sonra duvar yerine camekanla kapatılmıştır.

(Foto.3.400). Bu cephenin bodrum katı seviyesinde sivri kemerli eyvanın içinde iki adet sivri kemer alınlıklı çeşme bulunmaktadır. Harime giriş hafif kuzeydoğu yöne kaymış betonarme merdivenle çıkılan demir kapıdan sağlanır. Caminin batı ve güney cepheleri başka binalara bitişiktir. Kuzey cephe ise konut ile çok yakın mesafededir (Foto.3.401).

Cephelerde pencere açıklığı bulunmaz Güney cephede üst sırada bir adet kare biçimli mazgal bir pencere iç mekandan anlaşılmakla, birlikte sıvandığı için cepheden belli olmamaktadır.

Foto.3.400. Adak (Pat) Köyü Camisi doğu cephesi

Foto.3.401. Adak (Pat) Köyü Camisi kuzey cephesi

Minare: Kuzeybatı köşede yer alan minare de cami ile aynı zamanda onarım geçirmiş olmalıdır. Minare kaidesi siyah bazalt taştan yapılmıştır. Gövde ise kesme taş ile inşa edilmiştir. Yenilenmiş olan minarenin hiçbir sanatsal özelliği yoktur (Foto.3.402).

Foto.3.402. Adak (Pat) Köyü camisi minaresi

İç mekan: Duvarlarda süsleme olmayıp sıva üzerine badana yapılmıştır. Güney duvarda mihrabın sağında üst sırada mazgal pencere açıklığı olduğu yapılan sıvadan belli olmaktadır.

Güney duvar aksındaki mihrap, mihrabın sağındaki minber ve kuzey duvardaki kadınlar mahfili tamamen yeni unsurlardır (Foto.3.403,Foto.3.404).

Foto.3.403. Adak (Pat) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.404. Adak (Pat) Köyü Camisi iç mekanı

Süsleme: Yapıda süsleme yoktur.

Tarihleme: İnşa kitabesi olmayan caminin adı 1840-43 tarihli Eğin şeriye sicilleri[289] defterinde adı geçmektedir. Caminin ismine bir arşiv kaydında[290] rastlanmakla birlikte bu kayıtta da herhangi bir tarih verilmemiştir. Yapının karşısındaki köy odasının 1872-73 yılında inşa edildiği bilindiğine göre caminin de bu tarihte mevcut olduğu ihtimali kuvvetlidir. Giriş kapısı üzerindeki tamir kitabesine göre 1911-12 yılında caminin onarımdan geçtiği anlaşılmaktadır. Cami 19.yy.ın sonunda inşa edilmiş olmalıdır. Yapıda bu tarihlere ait bir özellik yoktur. Çünkü yapı geçirdiği çok sayıda onarımla özgünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiştir. Sadece inşa malzemesinin bu döneme ait bir özellik olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.5.2. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi

Çizim: 3.33
Fotoğraf: 3.405-3.416

Yeri ve Konumu: Aksöğüt Köyü, Kemaliye ilçe merkezine 27 km. uzaklıktadır. Kuzeyden güneye doğru eğimli arazi üzerinde yer alır. Fevkâni kuruluş sergileyen yapının kuzeybatı köşesinde çeşme vardır.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin inşa kitabesi yoktur. İncelememizde cami avlusunun kuzeybatı köşesinde duvara yaslı olan çeşme üzerindeki kitabeye göre çeşme H.1269/M. 1853 yılında inşa edilmiştir **(**Foto.3.405).

[289] Akyel, S. 2002, 266.
[290] V.G.M.A., Defter No: 200/0, sf. 282, sr. 3393.

Foto.3.405. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi çeşme kitabesi

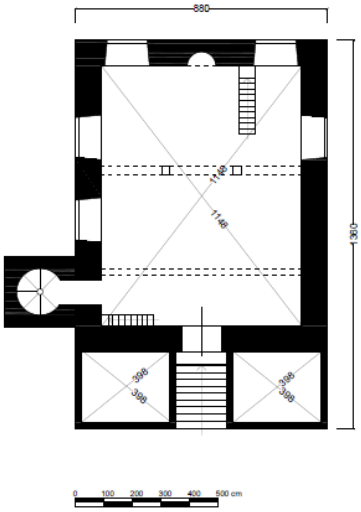
Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy ortalarında inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, mihraba paralel üç sahınlı plan tipine sahiptir. Doğu ve batı yönlerde üç adet ahşap direk ve duvarlar düz ahşap tavanı taşır. Harime kuzey duvar orta aksındaki kapı açıklığından girilir. Doğu, batı ve güney yönlere açılmış pencere açıklığı yer alır. Minare, kuzeydoğu köşede yer alır (Çizim.3.33.).

Çizim.3.33. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi planı

Örtü Düzeni: Harim, düz ahşap tavanlıdır. Üç ahşap direk tarafından taşınan mihraba paralel iki ana kirişe, mihraba dik ince kirişlerin bindirilmesi ile tavan oluşturulmuştur (Foto.3.406). Dıştan kırma çatı ile kaplanmıştır.

Foto.3.406. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami, ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edilmiştir. Dış cephe çimento karışımı harç ile sıvanmıştır. Saçak, tavan, taşıyıcı direkler, mahfil ahşap malzemedir. İç mekan duvarları sonradan sıvalı olup boya badana yapılmıştır. Mihrap alçı malzemeden olup süslemesi de alçıdır. Çatı dıştan kırma çatı olup sac ile kaplıdır.

Cepheler: Cephe yüzeyleri, masif görünümlü duvar örgüsünü yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra güney, doğu ve batı cephelerde pencereler, aynı aksı paylaşan simetrik bir düzenle yerleştirilmiştir.

Doğu cephe eğimden dolayı daha yüksek görünmektedir. Bodrum seviyesinde kuzeye bakan tarafta, minare kaidesinin yanında bodruma açılan kapı yer alır. Kuzeydoğu köşede minare kaidesi yükselmektedir. Beden duvarlarının alt sırasında harime açılan iki adet düşey dikdörtgen, düz lentolu, cephe aksına göre simetrik yerleştirilen pencerelerin üstünde daha küçük ölçülerde kare biçimli pencereler yer alır (Foto.3.407). Pencereler son onarımlarda pimapen olarak yenilenmiştir. Ayrıca kuzeydoğu yönde üst sırada kadınlar mahfiline açılan kare biçimli bir adet pencere açıklığı vardır.

Foto.3.407. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi doğu cephesi

Foto.3.408. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi kuzeydoğu cephesi

Güney cephe, başka bir bina ile yakın mesafededir. Beden duvarlarının üst sırasında oldukça küçük ölçülerde iki adet kare biçimli pencere açıklığı vardır.

Batı cephede, harime açılan pencere, güney kenara doğru kaydırılmış, üst sırada olup düşey dikdörtgen bir adet pencere mevcuttur.

Kuzey cephe, girişin sağlandığı cephedir. Mihrap aksında cephe ortasına yerleştirilen kapı dışında cephe herhangi bir pencere açıklığı yoktur. Kuzey cephe tamamen ahşap lambri ile kaplanmış ve ahşap paravan ile kapının sol tarafında dışarıdan girişi sağlanan imam odası düzenlenmiştir. Buradan doğu cepheye bakan geniş pencere açılmıştır.

Harime açılan giriş kapısı, düşey dikdörtgen biçimli, düz lentoludur. Kapı açıklığına takılan çift ahşap kanatlar sadedir. Yalnız kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri başı çivileri başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir.

Minare: Caminin kuzeydoğu köşesinde binaya bitişiktir. Kare kesitli yüksek kaidesi üzerinde köşeleri pahlı pabuçluk yer alır. Silindirik uzun gövdesi, tek şerefeli, kısa petek kısmı ve külahla tamamlanan minare kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Kadınlar mahfilinden kapı ile çıkılır (Foto.3.409).

Foto.3.409. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi minaresi

İç mekan: İç mekanda pencereler, dış kütledeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarlar, süslemesiz olup sıvalı olup, badana yapılmıştır. Pencere alt sırasına kadar duvarlar ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın sağına minber, güneydoğu köşeye ahşap kürsü, kuzey, doğu ve batı duvara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.410).

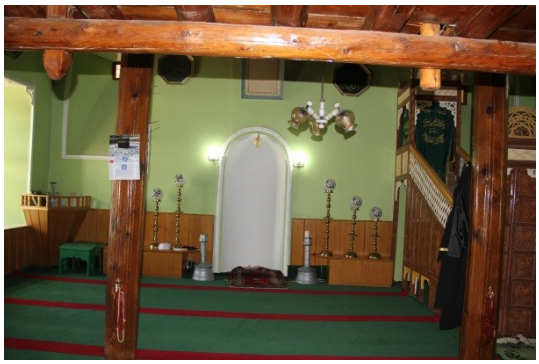

Foto.3.410. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi iç mekanı

Mihrap, yarım daire kesitli niş biçiminde olup yuvarlak kemerli, iki yandan sütünce ile sınırlandırılmış olup sade bir özellik gösterir. Alçı ile sıvanmıştır (Foto.3.411).

Foto.3.411. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi mihrabı

Ahşap minber, yan aynalığı düşey tahtaların yan yana sıralanması ile birbirine paralel düşey alanlar şeklindedir. Geçiş bölümü, köşk altında açılmıştır. Üç adet dekoratif kemerli olan süpürgeliği vardır. Köşk kısmı dört ahşap direk üstüne yerleştirilen pramidal külahla örtülmüş olup tepesine topuz yerleştirilmiştir. Minber kahverengi yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.412).

Foto3.412. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi minberi

Kuzey duvarda yer alan kadınlar mahfiline giriş kapısının doğu tarafında yer alan ahşap merdivenle çıkılır. Harime bakan yüzü ahşap parmaklık ile çevrilmiştir. Doğu cepheye bakan bir adet mazgal pencere burayı aydınlatır (Foto.3.413).

Foto.3.413. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi iç mekanı

Süsleme: Caminin günümüze özgün olarak kalabilmiş süslemeleri mihrap ve iç mekanda pencere açıklığı çevrelerinde görülür.

Ahşap Süsleme: Minber, ahşap yastıklar ve pencere çevrelerinde vardır. Kafes, oyma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

Alçı Süsleme: Sadece mihrapta vardır. Kalıplama tekniği uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Minber kapısı üzerinde ve köşk alınlığında bir ters bir düz sıralı bir şekilde “C” kıvrımı vardır. “C” kıvrımı pencere köşelerinde ortada olup kenarlarında kıvrık dalların birleşmesiyle süsleme kompozisyonu meydana gelmiştir (Foto.3.414) Aynı süsleme minber köşkü altındaki ve kapısındaki dekoratif kemerin köşelerinde görülür.

Foto.3.414. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi minber kapısı

Ahşap direklerin yaslandığı yastıkların harime bakan yüzünde hilal motiflerinin içine bakan tarafında papatya motifleri görülür (Foto.3.415).

Foto.3.415. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi ahşap yastık üzerindeki süslemesi

Mihrap bordürlerinde kıvrık dalların etrafında yaprak ve çiçek motifleri sarılmıştır (Foto.3.416). Sütunce başlıklarında yapraklar görülür. Üst kısmı çeviren mihrap kemer çevresinde de her iki yönden uçları helezon şeklindeki kıvrık dalların ortasında çiçek ve yaprak motiflerinin sıralanması ile bitkisel kompozisyon oluşturulmuştur.

Foto.3.416. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi mihrap bordüründeki süslemesi

Nesneli Süsleme: Minber süpürgeliğinde hilal motifleri vardır. Ahşap direklerin oturduğu yastıkların harime bakan yüzüne de hilal motifi yapılmıştır. Minberin taç kısmında çok kollu yıldız motifinin yarım daireyi tek sıra halinde dolandığı görülür.

Tarihleme: İnşa tarihi ile ilgili bir belgeye rastlanmayan caminin inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Arşiv belgesi de bulunmayan caminin kuzeybatı köşesinde yer alan çeşme kitabesinde 1852-53 tarihi geçmektedir. Çeşme, cami kuzeybatı avlu duvarına yaslanmış vaziyette olduğundan çeşme kitabesindeki bu tarihin caminin inşa tarihi ile de bağlantısı kurulabilir. Cami de bu tarihte yapılmış olabilir.

Cepheler, derz aralarının çimento karışımı harç ile sıvandığından özgünlüğünü kaybetmiştir. Ahşap direkler ve duvarlar tarafından taşınan üst örtüsü, duvar kalınlığı ve malzemesine bakıldığında yapıyı 19.yy.ın ortalarına tarihlemek mümkündür.

3.1.5.3. Apçağa Köyü Camisi

Çizim: 3.34-3.35
Fotoğraf: 3.417-3.431

Yeri ve Konumu: Apçağa[291] Köyü, Kemaliye ilçesine 6 km. uzaklıktadır. Cami, köy içi mevkindedir. Batıdan doğuya doğru eğimli arazi avlu içinde yer alan yapı sokak arasındadır. Cami sokağı ile kesişen sokakta, fırın, marangozhane, atölye yer alır. Doğu cephesi köy muhtarlığına bakar.

İnceleme Tarihi: 09/2014, 06/2015
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin inşasına dair bir kitabe bulunmamakla birlikte harim giriş kapısı üzerinde (Foto.3.417), avlusunda kuzeybatı köşesindeki çeşme üzerinde ve caminin güneybatısında camiden yaklaşık 5 m. mesafedeki çeşme üzerinde kitabe yer alır.

Harim giriş kapısı üzerinde "Selam size, Tertemiz geldiniz, Ebedi kalmak üzere girin buraya" anlamındaki kitabe şu şekildedir:

"Selâmun aleyküm tıbtum, Fe'dhûluhâ, Hâlidîn 1269"[292]

Foto.3.417. Apçağa Köyü Camisi harim kapısı üzerindeki kitabe

[291] Apçağa Köyü, 1518, 1522-23 tarihli Arabgir Sancağı Tahrir Defterinde, Arapgir kazası Dağili nahiyesine bağlıdır. Bkz. Özcan, R. (2000). *1518 ve 1522-23 Tarihli Arapgir Sancağı Tahrir Defterleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ. 49. Köyün asıl ismi "Apçuğa" olarak söylenirken zamanla Apçağa'ya dönüşmüştür. Su arkı anlamına gelmektedir. Bkz. Şimşek, 1996, 553.
[292] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım

Avludaki çeşmede "Bir kaynak ki Allah'ın kulları ondan içerler, fışkırtarak akıtırlar" anlamındaki kitabe[293] şu şekildedir:

Yapının güneybatı köşesindeki çeşmenin kitabesine göre[294] ise Malkoç Osman Ağa'nın bu çeşmeyi 1633-34 yılında yaptırdığı anlaşılmaktadır.

Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19. yy.da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı:

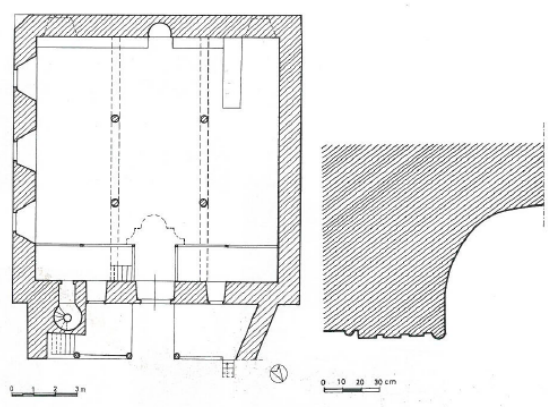
Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, mihraba dik üç sahınlı düzenlemeye sahiptir. Dört ahşap direk ve duvarlar tarafından düz ahşap tavan taşınmaktadır. Kuzey yönde yer alan son cemaat yeri düzenlemesi vardır. Bu mekanın, güney duvarının ortasında yer alan kapı ile asıl ibadet mekanına giriş sağlanır. Harim doğu, güney ve kuzey cephelerde açılan pencereler ile caminin ışık alması sağlanmıştır. Batı cephe sağır tutulmuştur. Minare, son cemaat yerinin kuzeybatı köşesinde yer alır (Çizim.3.34).

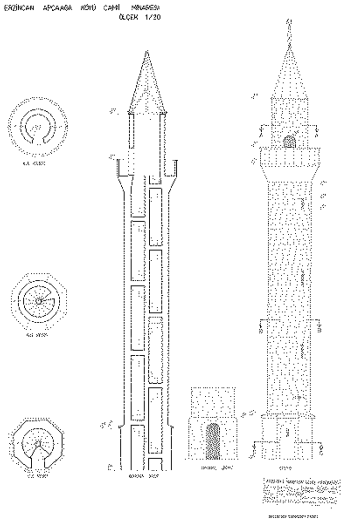
---

[293] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım "*Aynen yeşrabu bihâ, ibâdullâhi, yüfeccirûnehâ tefrîcâ, Sene 1269"*

[294] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım "*Sahibul hayrat vel hasenat ibni*
Malkoç Osman Ağa'nın fisebilillah ihyası
ve badehu Hacı Ömer Ağa ibni Mehmet Ağa'nın ihyası
içenlerden rahmet okumakdır ricası 1043" olarak yazılmıştır.

Çizim 3.34. Apçağa Köyü Camisi planı (Kadir Pektaş)[295]

Çizim 3.35. Apçağa Köyü Camisi minare kesiti ve cephe görünüşü (V. G. M.A.)[296]

Örtü Düzeni: Harim, düz ahşap tavan ile örtülüdür. Mihraba dik iki ana kiriş ve bu kirişlerin üzerinde mihraba paralel kirişler bindirilmiştir (Foto.3.418). Dıştan hasır veya ahşapla kaplanmış olup üzerine toprak konulmuş olmalıdır. Bunun da üzerine sonradan eğimli kırma çatı yapılmıştır.

[295] Pektaş, 2006, 102.
[296] Pektaş, 2006, 102.

Foto.3.418. Apçağa Köyü Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami, ahşap hatıllı yığma moloz taş malzeme ile inşa edilmiştir. Köşelerde kaba yonu taş kullanılarak destek sağlanmıştır. Tavan, taşıyıcı direkler, minber, mahfil, kürsü, kapı ve pencere söveleri ahşap malzemedendir. Mihrap taş malzemeden yapılmıştır. Mihrap süslemeleri ve tepe penceresi şebekeleri alçıdandır. Kırma çatı ile örtülmüş olan bina, sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Batıdan doğuya doğru eğimli arazi üzerinde olan cami, bulunduğu konum itibari ile doğu cephe doğrudan sokağa bakar. Güney cephe bahçe içindedir. Kuzeydoğu cephenin köşesine eğreti olarak yapılmış camiden ayrı bir kapı ile kuzeydeki avlu bölümüne girilir. Bu şekilde cami çevredeki evlerden ayrılmıştır. Bu bölümün üstü de sac ile kapatılmıştır.

Bina gövdesinin görünüşleri, masif olup cephe yüzeyleri, çimento harcı ile sıvanmış, duvar örgüsünü yine de yansıtmaktadır.

Cephelerde alt sırada toplam beş adet düşey dikdörtgen pencere, üst sırada beş adet tepe penceresi bulunur. Pencereler ahşap söveli olup sövelere saplanan demir çubuklarla yatay ve düşey konumlu basit birer şebeke yerleştirilmiştir.

Doğu cephe, diğer cepheler gibi duvar örgüsünün görülebildiği ve pencere açıklığının en fazla olduğu cephedir (Foto.3.419). Pencereler alt sırada üç adet düşey dikdörtgen pencere olup eşit aralıklarla yerleştirilmiştir. Üst sırada, alt sıradaki pencereler ile aynı doğrultuda üç adet oval formlu, kesme taş söveli ve alçı şebekeli tepe pencereleri yer alır (Foto.3.420). Bu cephenin kuzey köşesinde,

yapının kuzeydoğusundaki başka bir yapı ile arada kalan boşluk kapatılarak buraya caminin avlusuna giriş sağlayan basit bir kapı açılmıştır.

Foto.3.419. Apçağa Köyü Camisi güneydoğu cephesi

Foto.3.420. Apçağa Köyü Camisi doğu cephesi

Ana mekanın güney cephesinde, üst sırada iki adet tepe penceresi, doğu cephedekiler ile aynı özelliktedir. Bu cephenin güneydoğu köşesi, doğu cephedeki düşey dikdörtgen pencerelerin üst hizasına kadar pahlanmıştır. Ahşap hatılların kesiştiği görülmektedir.

Batı cephede zeminde çimento harç, beden duvarlarının üstü de kıtıklı sıva ile sıvanmıştır. Bu cephe sağır tutulmuştur (Foto.3.421).

Foto.3.421. Apçağa Köyü Camisi güneybatı cephesi

Kuzey cephe, son cemaat yerinin bulunduğu cephedir (Foto.3.422). Bu cephenin önü, bu yöne bakan başka konutlardan, duvar ve üzerinde sac malzeme ile ayrılmıştır. Kuzeybatıda köşede avlu içinde kalan yerde sivri kemerli çeşme yer alır. Bu çeşmenin yanında, kuzeybatı yönde sokaktan yine basit bir kapı ile caminin avlusuna girilir. Kuzey cephede harim mekanına giriş sağlayan kapı ve iki yanında simetrik bir şekilde yerleştirilen iki adet düşey dikdörtgen pencere açıklığı yer alır. Cami, avlu zemininden biraz daha yüksekte yer alır (Foto.3.423).

Kuzey duvar orta aksında harime giriş sağlayan düz lentolu, düşey dikdörtgen biçimli.kapı açıklığı vardır. Kapı açıklığına ahşap çift kanat takılmıştır. Her iki kapı kanadı düzdür. Yalnız kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri başı çivileri başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir. Bu kapı üzerinde mermer kitabe vardır. Kapı çevresi günümüzde kullanılan alçı kartonpiyer ile çevrilmiştir. Kapının her iki yanında düz lentolu, düşey dikdörtgen, ahşap söveli iki adet pencere yer alır.

Foto.3.422. Apçağa Köyü Camisi kuzey cephesi ve son cemaat yeri

Foto.3.423. Apçağa Köyü Camisi kuzey cephesi ve son cemaat yeri

Son cemaat yeri:. Doğu batı doğrultuda uzanan bu mekanın batı duvarı düzgün olmayıp kuzey yöne doğru uzanır. Son cemaat yeri, üç ahşap direk ile desteklenen düz tavan ile örtülüdür. Cami, eğimli arazi üzerine yapıldığından son cemaat yerine üç basamakla çıkılmaktadır. Avludan seki şeklinde yükseltilmiştir.

Minare: Harimin kuzeydoğusunda, alt mahfilde yer alan kapı ile minareye çıkılır. Kare planlı kaidesi iç mekana taşıntı yapmıştır. Kaide üzerinde uzun silindirik gövdelidir. Kesme taş malzemeli minare, tek şerefeli ve külah ile sonlanmıştır. Şerefeye geçilirken iki sıra bilezik ile gövde kuşatılmıştır. Silme üzerinde üç sıra süslemeli bordür bulunmaktadır (Foto.3.424).

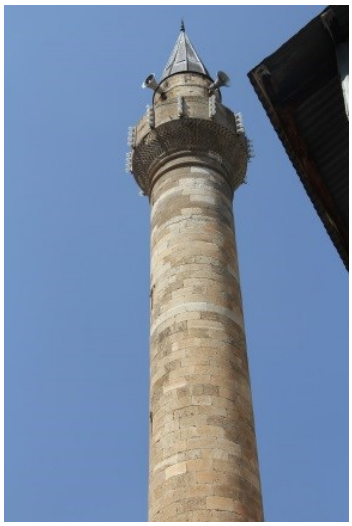

Foto.3.424. Apçağa Köyü Camisi minaresi

İç mekan: İç mekan zemin seviyesinden 60 cm. kadar olan kısım ahşap lambrilerle kaplanmıştır.

Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış duvardaki düzenin aksine iç mekanda kemerli bir biçimdedir. İç mekanda pencereler yuvarlak kemerlidir. Alınlık kısmında da tepe pencereleri yer alır. Pencere nişleri içe doğru genişlemektedir.

Güney duvar aksına mihrap, güneybatı köşeye minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.425).

Foto.3.425. Apçağa Köyü Camisi iç mekanı

Mihrap, yarım daire kesitli bir niş biçiminde, sivri kemerlidir. Dikdörtgen çerçeveli, hafif duvarlardan dışa taşırılmış olan mihrabı üç sıra bordür çevreler.

Bordürlerde, kemer alınlığında ve taç kısmında bitkisel kompozisyonlu süslemeler mevcuttur. Kemer alınlığına mihrap ayeti yerleştirilmiştir. Bordürler yerden yaklaşık 40 cm. yükseklikten itibaren başlamaktadır. Mihrap duvarında kaş kemerli seki yer alır. Seki üzerinde de şamdanlar bulunur (Foto.3.426).

Foto.3.426. Apçağa Köyü Camisi mihrabı

Ahşap minber, 2.60x90 cm. ölçülerinde olup dokuz basamaklıdır. Minber yan aynalığını oluşturan düşey tahtaların arasına çakılan çıtalar birbirine paralel düşey alanlar meydana getirmiştir. Geçiş bölümü, köşk altında açılmıştır. Süpürgelikte beş adet dekoratif kemer açılmıştır. Köşk kısmı dört ahşap direk üstüne yerleştirilen pramidal külahla örtülmüş olup tepesine alem yerleştirilmiştir. Minber kahverengi yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.427).

Foto.3.427. Apçağa Köyü Camisi minberi

Kadınlar mahfili, harimin doğu batı ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde tamamen ahşaptan yapılmıştır. Harim giriş kapısının hemen solundan, alttaki mahfil üzerinden ahşap merdivenlerle kadınlar mahfiline çıkılır. Üstü harimin tavanı ile aynıdır ve mahfil tavanı da destekleyen iki adet ahşap direkle taşınır.

Mahfilin harime bakan yüzü korkuluk ile çevrilmiştir. Mahfilin orta kısmı yarım daire şeklinde dışa taşırılmıştır. Mahfilin alt katı da ahşap parmaklık ile çevrelenmiş, zeminden yükseltilerek harim mekanından ayrılmıştır. Kapının sağındaki bölüm ahşap paravan ile kapatılmıştır. Sol taraf ise perde ile çevrilmiştir (Foto.3.428).

Foto.3.428. Apçağa Köyü Camisi iç mekanı

Güneydoğu köşede yer alan ahşap vaaz kürsüsüne, seki üzerine yerleştirilen iki basamaklı ahşap merdivenle çıkılır. Huni şeklinde kaide üzerinde parmaklıkla çevrilmiş basit bir kürsüdür.

Süsleme: Yapıda ahşap ve alçı süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Sadece minberde vardır. Bitkisel kompozisyonlarla süslemeye gidilmiştir.

Alçı Süsleme: Yapıda mihrap ve pencere pervazlarında vardır. Bitkisel kompozisyonlarla süslemeye gidilmiştir.

Bitkisel Süsleme: Ahşap malzeme ile minber kapı alınlığında ve üstünde kabartma tekniğinde yapılmış kıvrık dal ve yaprakların arasında papatya motifini andıran çiçek motifleri ile tamamlanmıştır (Foto.3.429). İki yanda köşe topuzu vardır. Yan aynalıklar, düşey dikdörtgen panolar olup her panoda kartuş içinde papatya motifi kabartma olarak yapılmıştır (Foto.3.430). Korkuluklar kafes tekniğinde yapılmıştır. Geçiş kısmı dekoratif kemerle açılır. Kemer köşelerinde papatya motifleri vardır. Köşk kısmı dekoratif kemerlerle açılmış olup köşelerde ve

üst kısmında kapı üzerindeki süslemeler tekrar edilmiştir. Köşkün altında da yan aynalık bölümünde görülen süslemeler mevcuttur.

Foto.3.429. Apçağa Köyü Camisi minberi

Foto.3.430. Apçağa Köyü Camisi minber aynalık süslemelerinden detay

Alçı malzeme ile mihrap köşe sütunceleri üzerinde kıvrık dalların arası papatya motifleri ile süslenmiştir. Sütuncenin yanındaki ilk bordürde ince dalların etrafında yaprak ve papatya motifleri vardır. İkinci bordürde kıvrık dalların arasında papatya kompoziyonları, üçüncü bordürde vazoların içinden çıkan ortadan ince daldan çıkan yaprak ve papatya motifleri ile bitkisel kompozisyon oluşturulmuştur. Kemer alınlığı kıvrık dallara bitişik çiçek ve yaprak motifleri ile tamamlanmıştır.

Mihrabın iki yanında alçı sağır nişler ve üstlerinde de yaprak arasından çıkan çiçek motifleri ile bu duvar hareketlendirilmiştir.

Sütunce başlıklarında akant yaprakları vardır.

Mihrap kemer alınlığında mihrap ayeti, ince yaprakların yarım daire formu oluşturmuş, üstünde de kalın yapraklar bir araya gelerek buket yapılmıştır. Mihrabın en üstünde, üste doğru gittikçe daralan kıvrık yapraklarla çevrelenmiş taç kısmı bulunur. Taç kısmı, yatay olarak sıralanmış bir ters bir düz "C" kıvrımlarının aralarında küçük yapraklar, içlerinde küçük dal ve çiçeklerin oluşturduğu kompozisyonla tamamlanmıştır. Taç kısmının tepesinde de yine kabartma olarak yapılmış rozet şeklinde süsleme görülür (Foto.3.431).

Doğu ve güney cephede yer alan pencerelerin pervazlarını mihrabın orta bordüründeki süsleme tekrar etmiştir. Kuzey cephede harim giriş kapısının solundaki pencerenin üstünde de yine aynı süsleme görülür. Ayrıca güney cephedeki tepe pencerelerinde alçı şebekeler vardır. Bunun dışında doğu cephedeki tepe pencereleri vitray süslemelidir.

Foto.3.431. Apçağa Köyü Camisi mihrap süslemelerinden detay

Tarihleme: Caminin inşa kitabesi yoktur. Ancak, Mehmet Şimşek, yapının 1627 yılında inşa edildiğini ifade etmiştir[297]. Muhtemelen caminin güneydoğu köşesindeki çeşme kitabesindeki tarihten hareketle caminin yapımı tarihlendirilmiştir. Çeşme kitabesinde 1633-34 tarihi geçmektedir. Camide 17.yy. mimari özelliğini yansıtacak bir özellik yoktur. Malkoç Osman Paşa'nın 1627 yılında iki katlı olarak camiyi yaptırdığı, minaresini 1694 yılında inşa ettiği bilgisi[298] olmakla birlikte cami bugün iki katlı değildir. Caminin güneybatı köşesinde bulunan çeşme kitabesinde Malkoç Paşa ismi geçmektedir ve hurufat kayıtlarında da bu isme rastlanmıştır. Kayıtlardan Malkoç Paşa'nın Ençiti köyünde cami, kitabeden de

[297] Bu bilgi, Kemaliye Kaymakamlığı'nın isteği üzerine köy muhtarları tarafından hazırlanan forma göre ele alınmıştır. Bkz. Şimşek, 1996, 553.
[298] Şimşek, 1996, 553.

Apçağa köyünde de çeşme yaptırdığı bilgisine sahibiz. 1840-43 tarihli Eğin şeriye sicil defterinde[299] "Apçağa Köyü Camisi" ismine rastlanmıştır. Banisi ve inşa tarihi ile ilgili bir bilgi yoktur.

Cami muhtemelen yıkılmış, yerine harim kapısı üzerindeki ve avludaki çeşme kitabelerinde geçen 1853 yılında bugünkü cami inşa edilmiş olmalıdır. .Caminin mimari özelliklerine de bakarak 19.yy.ın ortalarında inşa edildiği kanaatindeyiz. Mihraptaki süslemeler de yine aynı yüzyılın özelliğidir. Minberin ise basit görünüşünden dolayı daha geç bir yılda eklendiği anlaşılmaktadır. Yapı çok sayıda onarım geçirmiş, özgünlüğü az da olsa kaybolmuştur.

3.1.5.4. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi

Çizim: 3.36-3.38
Fotoğraf: 3.432-3.448

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K'nun 22.05.2000 gün ve 137 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Yeri ve Konumu: Armağan Köyü, Kemaliye ilçesine uzaklığı 47 km. dir. Cami, köy içinde olup yol kenarındadır. Yapı, batıdan doğuya doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Kuzey cepheden evlerle çevrilmiştir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Harime giriş sağlayan kapı üzerindeki iki satırlık kitabede Darüssade Ağası Abbas Ağa tarafından 1667-68 yılında yaptırılmıştır (Foto.3.432).

[299] Akyel, S. (2002). *5 Numaralı Eğin Şer'iyye Sicili 1256-1258 (M.1840-43),* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elazığ, 266.

Kitabesi şu şekilde okunmuştur:

1. *Bâni-i câmi-i şerif Darüs-sâde ağası hazreti*
2. *Abbas Ağa avn olsun hak anınla hem kârinî Kibriya 1078*[300] H.1078 yılı M.1667-68 yılına tekabül etmektedir.

Foto.3.432. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi

Sayın Kadir Pektaş'ın, onarım öncesi yaptığı araştırmada cami içinde bulunan şamdanların birinde Darüssade Ağası Abbas Ağa'nın şamdanı camiye vakfettiğini öğrenmekteyiz. Günümüzde bu şamdan bulunmamaktadır. Şamdan üzerindeki kitabenin şu şekilde olduğu ifade edilmiştir[301]:

"Dârü's-saâde ağası Abbas Ağa hazretlerinin, Binâ eylediği câmi'i şerîfe vakıf"

Banisi: Cami, Darüssade Ağası Abbas Ağa tarafından inşa edilmiştir.

İnşa Tarihi: Kitabesine göre yapı H.1078/M.1667-68 yılında inşa edilmiştir.

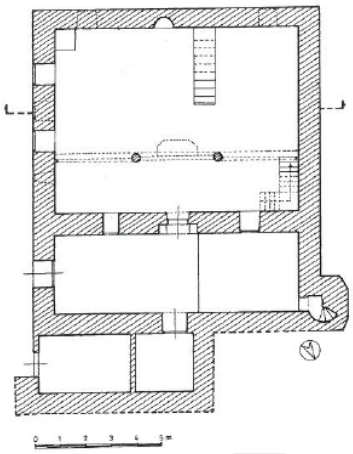
Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba paralel iki sahınlı plan tipine sahiptir. Yatay eksen üzerinde iki

[300] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.
[301] Pektaş, 2006, 56.

ahşap direk ve duvarlar düz tavanı taşımaktadır. Kuzeyinde doğu batı doğrultusunda dikdörtgen planlı son cemaat yeri vardır. Son cemaat yeri de düz tavan örtülüdür. Kuzey duvarda açılan kapı, depo olarak kullanılan mekana açılır. Bu mekanın tam karşısına denk gelen yerde, son cemaat yerinin güney duvarın ortasında açılan kapı ile asıl ibadet mekanına giriş sağlanır. Minare, son cemaat yerinin kuzeybatı köşesinde yükselir (Çizim.3.36).

Çizim 3.36. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi planı (K.Pektaş)[302]

Örtü Düzeni: Harim ve son cemaat yeri, düz ahşap tavan ile örtülüdür. Harimin kuzeyinde, kadınlar mahfilini de taşıyan iki ahşap direk üzerinde mihraba paralel olarak uzanan ana kiriş düz tavan örtüyü desteklemektedir. Kirişin üstü çıtalardan oluşan düz ahşap tavandır (Foto.3.433). Dıştan hasır veya ahşapla kaplanmış olup üzerine toprak konulmuş olmalıdır. Bunun da üzerine sonradan dört yana eğimli kırma çatı yapılmıştır.

1970 yılında onarım gören tavan zemini mavi, çıtalar pembe renkli yağlı boya ile boyanmıştır.

[302] Pektaş, 2006, 55.

Foto.3.433. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi harim düz ahşap tavanı

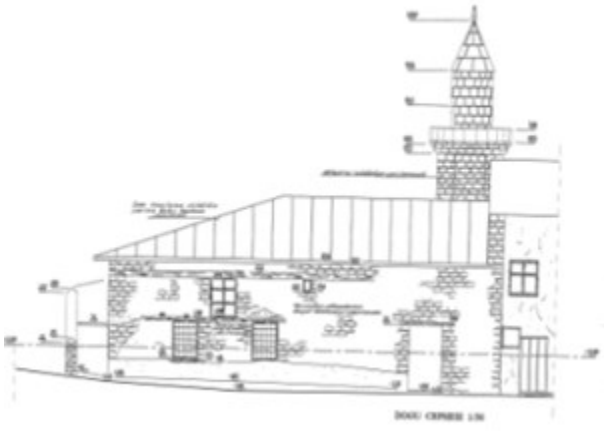
Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi ahşap hatıllı yığma moloz taştır. Ancak caminin duvarları 1970 yılında yeniden örülmüştür. Tavan, pencere söveleri, taşıyıcı direkler, mahfil, minber, vaaz kürsüsü, ahşap malzemedendir. Dıştan kırma çatı olan caminin çatısı 1970 yılında sac ile kaplanmıştır.

Cepheler: Batıdan doğuya doğru eğimli arazi üzerindeki cami, bulunduğu konum itibari ile sokaktan duvar ile ayrılmıştır.

Bina gövdesinin görünüşleri masif, çimento sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir. Pencereler, batı cephe hariç, son cemaat yerinin bulunduğu güneyde iki, doğuda üç, güney duvarda iki adet pencere açıklığı vardır. Pencereler, alt ve üst sırada, eş boyutlarda düşey dikdörtgen, düz lentolu, ahşap sövelidir. Pencerelerde uçları sövelere saplanan demir çubuklarla basit birer şebeke yerleştirilmiştir. Yatay ve düşey konumlu demirlerle kare biçimi gözler oluşturan şebekelere sahiptir. 1970 yılında esaslı bir onarım geçiren caminin moloz taş duvarları yıkılarak yeniden yapılmıştır. Esas giriş kapısı, günümüzde asıl ibadet mekânına giriş sağlayan kapıdır. 1970 yılında tüm bu değişiklikler yapılmıştır. Caminin çevresine yapının nemden zarar görmemesi için drenaj kanalları açılmıştır. Bu durumda caminin özgünlüğü de kaybolmuştur.

Doğu cephe, girişin direkt sokaktan sağlandığı cephedir. Giriş kapısı, cephenin kuzeydoğu yönüne açılmıştır. Cephede, alt sırada iki, üst sırada bir adet eş boyutlarda toplam üç adet pencere yer alır. Alt sıradaki pencereler aynı akstadır. Cephenin üst sırasında, alt sıradaki iki pencerenin tam ortasına denk

gelecek şekilde alttaki pencerelerle eş boyutta, demir şebekesi olmayan bir adet pencere açıklığı yer alır. Bu cephede pencere düzeninde bir simetri görülmez. Ayrıca üst sırada, kuzeyde kadınlar mahfiline denk gelen yerde oldukça küçük ebatta bir aydınlatma penceresi açılmıştır (Çizim.3.37,Foto.3.434).

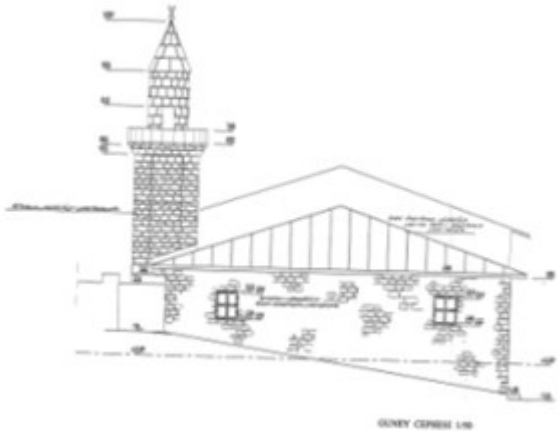

Çizim.3.37. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi doğu cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.434. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi doğu cephesi

Güney cephe, kot farkı nedeniyle daha alçaktadır. Üst sırada doğu ve batı köşelerde aynı hizada yerleştirilmiş iki adet pencere açıklığı yer alır (Çizim.3.38,Foto.3.435).

Çizim.3.38. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi güney cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.435. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi güney cephesi

Batı cephe, yarım metre kadar çevre duvarı ile sokaktan ayrılmıştır. Batı cephe, eğimden dolayı alçakta kalmıştır. Bu cephe sağır tutulmuştur. Kuzey köşesinde minare yükselmektedir.

Kuzey cephe başka bir yapıya bitişiktir (Foto.3.437).

Foto.3.436. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi güneydoğu cephesi

Foto.3.437. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi kuzeybatı cephesi

Son cemaat yeri: Doğu cepheden kuzey yöne doğru kaymış giriş kapısı ile son cemaat yerine geçilir (Foto.3.440). Kuzey cepheye bitişik olarak iki katlı bir bina yükselmektedir.

Son cemaat yerinin batı yönü bir seki ile yükseltilmiştir (Foto.3.439). Son cemaat yerinin kuzeybatısında minareye açılan kapı, kuzey duvarının ortasında da depo olarak kullanılan mekana açılan basit bir kapı yer alır. 1970 yılında üst örtü düz tavan olarak yapılmıştır.

Son cemaat yerinin kuzey duvarında asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı bulunur (Foto: 3.440). Basık kemerli kapıyı sivri kemerli kuşatma kemeri çevrelemektedir. Kuşatma kemerinin üstünde iki satırlık inşa kitabesi vardır. Kapı açıklığının iki yanında seki yer alır. Kapı açıklığına yerleştirilen tek kapı kanadı sadedir. Yalnız kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan

iri çivi başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir. Harim giriş kapısının iki yanına, alt sırada, düz lentolu, düşey dikdörtgen iki adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir.

Foto.3.438. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi son cemaat yerine giriş kapısı

Foto.3.439. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi son cemaat yeri

Foto.3.440. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi **h**arim kapısı

Minare: Caminin kuzeybatısında yer alan kesme taş minarenin kaidesi eğimden dolayı cami beden duvarı temelinin altından başlatılmıştır. Kaidesi beden duvarlarından dışa taşıntı yapmıştır Sekizgen gövde üzerinde küçük mazgal pencereler olup gövde çatıya bitişik olarak yükselmektedir. Gövde üzerinde birden daralan kübik petek kısmı ile orantısız bir yapıya sahiptir. Son cemaat yerinin kuzeybatısında bulunan minareye son cemaat yerinden çıkılır. Minare, tek şerefeli, külah ile sonlanır (Foto.3.441). 1970 yılında minarenin kaide, gövde, petek ve külah kısmındaki erimiş ve kırılmış taşları sökülerek aslına uygun olarak yeniden restore edilmiştir.

Foto.3.441. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi minaresi

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarlar, düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır. Ayrıca, yerden 30 cm. yüksekliğe kadar lambri ile kaplanmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın sağına minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.442).

Foto.3.442. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.443. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi iç mekanı

Mihrap, orta eksenden hafif sola kaydırılmış, yarım daire kesitli bir niş biçiminde, taş malzemeden yapılmış olup sivri kemerlidir. Hafif duvarlardan dışa taşırılmış olan mihrabın iki yanında sütunce şeklinde bordür ve bordürlerin devamı kemer alınlığında bitkisel süsleme yaparak tamamlanmıştır. Mihrap duvarında

ahşap seki yer alır. Seki üzerinde de şamdanlar bulunur. Mihrap nişi yeşile, süslemeler altın yaldız renge boyanmıştır.

Minber, mihrabın hemen sağında yer alır. Cami onarımı esnasında herhangi bir özelliği olmayan ahşap malzeme ile yeniden yapılmıştır. Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü'nün 2000 yılına ait fotoğraflarında özgün minberin taş malzeme ile yapılmış olduğu görülür (Foto.3.444). Yedi basamakla çıkılan taş minberin kapı, korkuluk ve köşk kısmının ahşap malzeme ile yapıldığı anlaşılmaktadır. Ahşap yerler boyanmıştır.

Foto.3.444. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi özgün minberi (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi)

Kadınlar mahfili, harimin doğu batı ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde tamamen ahşaptan yapılmıştır. Tavanı harimin örtüsü ile aynı görünüştedir ve mahfil iki adet ahşap direkle desteklenmiştir. Mahfile bina kuzey cephesinin batı kenarındaki ahşap merdivenle çıkılır. Mahfilin ahşap direkler ortasına denk gelen bölümü harime beşgen çıkma şeklindedir. Harime bakan yüzü ahşap parmaklık ile çevrilmiştir (Foto.3.445,Foto.3.446).

Güneydoğu köşede yer alan vaaz kürsüsü, ahşap malzeme ile yapılmış yeni bir unsurdur.

Foto.3.445. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.446. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi iç mekanı

Süsleme: Yapıda sadece alçı süsleme bulunmaktadır.

Alçı Süsleme: Sadece mihrapta vardır. Kalıplama tekniği uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Mihrabı çevreleyen sütünce şeklindeki bordür halat örgüsü şeklindedir. Bu bordürlerin üzerinden başlayan süsleme, mihrabın üst kısmında iki yandan çıkan kalın yaprakların birleşmesi ile simetrik bir düzen görülür. Alınlığın her iki yanında mihrap kavsarasına denk gelen yerde yaprakların altından birer adet olmak üzere ters lale motifi ile bitkisel kompozisyon tamamlanmıştır. Mihrap kavsarası, dilimlere ayrılarak süslenmiştir (Foto.3.447,Foto.3.448).

Foto.3.447. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi mihrap süslemeleri

Foto.3.448. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi mihrap süslemeleri

Arşiv Bilgisi: 1776-77, 1773-74 ve 1787-88 tarihli Hurufat Defterlerine göre Ehnesor Köyü'nde bulunan cami Mehmet Ağa tarafından tamir edilmiştir[303]. Başbakanlık Osmanlı Arşivlerine göre camiye 1835-36[304] yılında görevli atama kaydı olduğunu öğrenmekteyiz. Başbakanlık Osmanlı arşivinde Abbas Ağa Camisi'nin H.1273/M.1856-57 tarihli vakfiye özeti[305] vardır.

Apçağa Köyü, hurufat kayıtlarında Eğin kazasının Puşadi nahiyesine bağlı Tavuklu (Tavukli) köyü olarak geçer. Yapı, 1776-77 tarihli kayıtta[306] mescide

[303]V.G.M. 1059/73, 1190/49.
[304] BOA, Dosya No: 1593, Gömlek No: 73, Fon Kodu: *HAT*
[305] B.O.A, 807/138.
[306] V.G.M.A. HD. 1062/79

çevrilmiştir. Camiye, 1785-86, 1788-89 yıllarında görevli atama kaydı[307] yapıldığını öğrenmekteyiz.

3.1.5.5. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi

Çizim: 3.39
Fotoğraf:3.449-3.462

Yeri ve Konumu: Aslanoba Köyü, Kemaliye ilçesine uzaklığı 31 km. dir. Cami, köy içindedir. Yapı, doğudan batıya doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Fevkâni kuruluş sergileyen yapının batı cephesinin altında çeşme yapısı vardır.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: İnşa kitabesi bulunmayan caminin batı duvarında yer alan çeşme üzerinde beş satırlık kitabesi[308] yer alır (Foto.3.449). Kitabeye göre çeşme 2.Mahmud tarafından 1813-14 yılında inşa edilmiştir.

[307] V.G.M.A. HD, 1060/124, 1065/59.
[308] Çeşme kitabesi olduğu için dipnotta verilmiştir. Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım .
Kitabenin okunuşu şu şekildedir:
"Sahibü'l- hayrât
Ve'l hasenât es-sultan
Bin es-sultan Mahmud Han
Bin Abdülhamid Han
Sene 1229"

Foto.3.449. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi çeşme üzerindeki kitabe

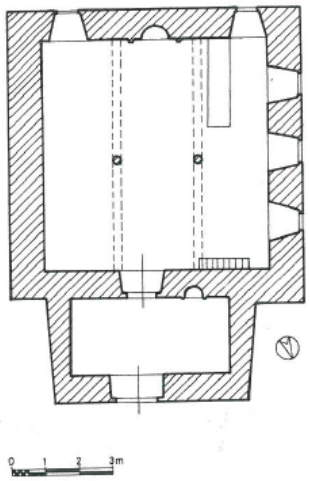
Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığına dair bir kayıt yoktur. Ancak, caminin batı duvarının altındaki çeşmeyi 2.Mahmud'un yaptırmış olması camiyi de yaptırmış olabileceği düşüncesini güçlendirmektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19. yy.ın başlarında inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, kare planlı olup mihraba dik üç sahınlı harime sahiptir. İçten düz ahşap tavan, dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Kuzey cephede açılan kapıdan son cemaat yerine giriş sağlanır. Kuzey cephede doğu batı boyunca uzanmayan düzgün dikdörtgen plan özelliği gösterir. Son cemaat yerinin güney duvarının orta aksına açılan kapı ile asıl ibadet mekânına girilir. Bu mekan da düz ahşap tavan örtülüdür. Minare, kuzeybatı köşede yükselir (Çizim.3.39).

Çizim 3.39. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi planı (K. Pektaş)[309]

Örtü Düzeni: Harim ortasında iki ahşap direğin desteklediği mihraba dik yerleştirilen iki ana kiriş üzerinde mihraba paralel çapları ortalama 10-15 cm. olan ahşap direklerin dizilmesi ile düz tavan meydana gelmiştir (Foto.3.450). Ahşap kirişlerin üzeri toprak dolgu yapılmış olmalıdır. Yapının üstü sonraki yıllarda dört yana eğimli çatı ile örtülmüştür. Son cemaat yeri de aynı örtü düzenine sahiptir.

Foto.3.450. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi moloz taştır. Ahşap hatıllı yığma moloz taş kullanılarak inşa edilmiştir. Köşelerde yer yer kaba yonu taş kullanılmıştır. Tavan, pencere söveleri, kapı kanat ve söveleri, taşıyıcı direkler, mahfil, minber ahşap malzemedendir. Mihrap ve minare kesme taş ile inşa edilmiştir. Tavanın üzeri toprak damdır. Bunun üzeri kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır.

[309] Pektaş, 2006, 77.

Cepheler: Doğudan batıya doğru eğimli arazi üzerindeki cami, bulunduğu konum itibari ile eğimden dolayı cepheler aynı yükseltide değildir. Cami bodrum kat üzerinde yükseldiğinden cephelerin yüksekliği farklılık gösterir.

Cepheler masif olup duvar örgüsünü yansıtmaktadır. Örtü sistemi, ahşap tavan üzeri toprak dam olup bunun da üzeri kırma çatı olarak yapılmıştır.

Cephelerde pencereler aynı hizada cephe aksına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Doğudaki her bir pencere açıklığına uçları sövelere saplanan ahşap çubuklarla şebeke oluşturulmuştur.

Caminin doğu cephesi eğimden dolayı yüksekte kalmıştır. Arka tarafı kayalık arazidir. Duvar örgüsünü yansıtan cephe sağır tutulmuştur.

Güney cephe eğimden dolayı doğu yöne doğru toprak altındadır. Güneybatı yönde alt sırada bir adet, üst sırada iki adet pencere açıklığı vardır. Alt sırada düşey dikdörtgen, düz lentoludur. Üst sıradakiler, kare biçimli, düz lentolu, küçük ölçülerdedir (Foto.3.451).

Foto.3.451. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi güney cephesi

Batı cephe, eğimden dolayı diğer cephelerden daha yüksek görünmektedir. Fevkâni kuruluşta olduğundan bu cephe diğer cephelerden daha yüksek görünmektedir (Foto.3.452). Kuzeye doğru kaymış bodrum katını aydınlatan kare şeklinde menfez pencere yer alır. Güneybatı köşede bodrum katında, ahşap hatılla sınırlandırılmış cephe içinde yuvarlak kemerli çeşme, yol üstündedir. Beden duvarlarında cephe aksına göre simetrik bir şekilde dizilen orta sırada üç adet

pencere açıklığı vardır. Güney cepheden farklı olarak burada düşey dikdörtgen pencereler yuvarlak kemerli alınlığa sahiptir. Kuzeybatı köşede yeni bir unsur olan minare yer alır.

Foto.3.452. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi batı cephesi

Kuzey cephede son cemaat yerinin olduğu ve harime girişin sağlandığı cephedir. Batı yönden merdivenle çıkılan demir kanatlı giriş kapısı son cemaat yerine açılır (Foto.3.453). Bu cephede pencere açıklığı bulunmaz.

Foto.3.453. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi son cemaat yerine açılan kapı

Son cemaat yeri: Son cemaat yerinin kuzey duvarı, doğu ve batı köşelere kadar uzanmayıp kısa tutulmuştur. Dikdörtgen planlı mekan düz ahşap tavanla örtülüdür. Batıya bakan duvarda düşey dikdörtgen pencere açıklığı vardır. Üzerinde de daha küçük kare bir açıklık yer alır (Foto.3.454).

Cephe ortasında düz lentolu, düşey dikdörtgen, tek kanatlı kapı açıklığı ile harime girilir (Foto.3.455). Kanat yüzeyi üzerinde çıtalar yatay ve düşey bir şekilde

sıralanarak kare biçimli çerçevelerle hareketlendirilmiştir. Hafif batıya kaymış yüzeysel, derinliği olmayan, mihrabiye nişi bulunur. Mihrabiye, yan ve üst kısımlardan dış bükey silme ile çevrelenmiştir (Foto.3.456).

Foto.3.454. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi son cemaat yeri

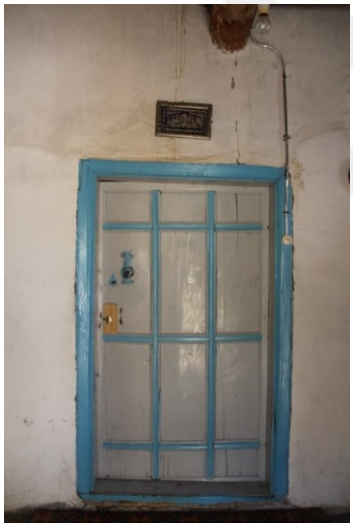

Foto.3.455. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi harim kapısı

Foto.3.456. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi son cemaat yeri mihrabiyesi

Minare: Caminin kuzeybatısında yer alan minare yeni bir unsurdur. Son cemaat yerinin batısında kalan boşlukta yer alan minare, kaidesiz olarak zemin üzerinde yükselmiştir. Çinko malzemeden silindirik gövdeli olarak yapılmıştır (Foto.3.457).

Foto.3.457. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi minaresi

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Batı cephedeki pencereler yuvarlak kemer derin niş içindedir. Güney cephedeki mazgal pencerelerde içten yanlara ve aşağı doğru genişleyerek daha aydınlık ve daha az ısı kaybı olması sağlanmıştır. Duvarlar, düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır. Ahşap direkler de belli bir yüksekliğe kadar yağlı boya ile boyanmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, güneybatı köşeye minber, doğu ve kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.458).

Foto.3.458. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi iç mekanı

Mihrap, orta eksende, yarım daire kesitli bir niş biçiminde, alçıdan yapılmış olup dilimli kemerlidir. Hafif duvarlardan dışa taşırılmış olan mihrabı bir sıra bordür çevreler. Genel olarak sade bir mihraptır. Mihrap duvarında yerden 40 cm. yükseklikte betonarme yapılmış seki bulunur. Mihrap çevresi yeşil renkli yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.459).

Foto.3.459. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi mihrabı

Minber, harimin güneybatısında yer alır. 2.20x80 cm. ölçülerindedir. Minber yan aynalığını oluşturan düşey tahtaların arasında çakılan çıtalar birbirine paralel düşey alanlar meydana getirmiştir. Geçiş bölümü, köşk altında açılmıştır. Köşk kısmı dört ahşap direk üstüne yerleştirilen pramidal külahla örtülmüştür. Minber, mavi ve beyaz yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.460).

Foto.3.460. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi minberi

Kadınlar mahfili, harimin doğu ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde tamamen ahşaptan yapılmıştır. Mahfil, doğu duvardan giriş kapısının üst kısmına kadar devam eder. Harim giriş kapısının hemen sağından, ahşap merdivenlerle kadınlar mahfiline çıkılır. Harime bakan yüzü ahşap korkuluk ile çevrelenmiştir (Foto.3.461).

Foto.3.461. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi iç mekanı

Süsleme: Yapının dış cephesi oldukça sade bir düzenlemeye sahiptir. Yapının içi de dışarısı gibi sade ve gösterişsizdir.

Alçı Süsleme: Sadece mihrapta vardır. Kalıplama tekniğinde uygulanmıştır.

Geometrik Süsleme: Mihrapta üç dilimli kemer çevresini yeşil renkli düz duvar çevreler. Bunun çevresini dışa taşırılmış kalın örgü motifi ile tamamlanmıştır. Kavsarada testere dişi şeklinde süsleme vardır **(**Foto.3.462).

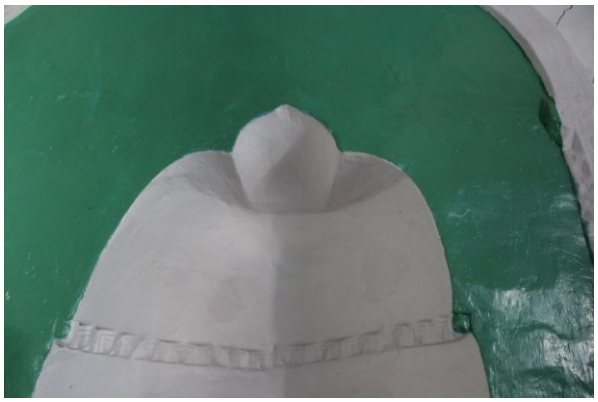

Foto.3.462. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi mihrap kavsarası

Tarihleme: İnşa kitabesi bulunmayan caminin inşa tarihi ile ilgili bir görüş caminin 1799 yılında yaptırıldığıdır[310]. Bu tarihin inşa tarihi olması ile ilgili herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Caminin batı duvarı, çeşme yapısı üzerine oturmuştur. Dolayısıyla çeşme camiden ya önce ya da aynı tarihte inşa edilmiş olmalıdır. Yapının inşa tarihi için elimizdeki en erken tarih doğal olarak 1813-14 yılıdır. 1799 yılında caminin çeşmeden önce yapılmış olması ihtimal dahilinde değildir. Sayın Kadir Pektaş, çeşme kitabesine göre cami ile çeşmeyi aynı yıla tarihlemiştir[311].

Hurufat kayıtlarında eski adı Vengük olan köyün ismine rastlanmamıştır. Arşiv kayıtlarında yanlış okunmuş olduğu düşünülen yer adı Vengük yerine“Venek” olarak geçen bir kayıtta H.1247/M.1831-32 yılında mescidin camiye çevrildiği, cuma ve bayram namazlarına izin verilerek hitabetin de Ahmed Halife’ye verilmesi ile ilgili kayıt[312] vardır. 1840-43 tarihli Eğin şeriye sicil defterinde[313] caminin ismi geçmektedir.

Caminin mimari özellikleri de bu tarihle örtüşmektedir. Yapıda taşıyıcı kullanılması, mihrabın kuruluşu, pencerelerin büyüklüğüne ve arşiv kayıtlarına bakarak yapıyı 19. yy.ın ilk çeyreğine tarihlemek mümkündür.

[310] Bu bilgi, Kemaliye Kaymakamlığı’nın isteği üzerine köy muhtarları tarafından hazırlanan forma göre ele alınmıştır. Bkz. Şimşek, 1996, 564.
[311] Pektaş, 2006, 78.
[312] BOA, Dosya No:1586, Gömlek No:70, Fon Kodu: İE.HAT.
[313] Akyel, 2002,.266.

3.1.5.6. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi

Çizim: 3. 40
Fotoğraf:3.463-3.472

Yeri ve Konumu: Aşağı Umutlu Köyü, Kemaliye ilçesine uzaklığı 32 km. dir. Cami, köy içindedir. Yapı, batıdan doğuya doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Cami, evlerin arasından minaresi ile ayırt edilmektedir. Yapı, fevkâni kuruluş sergilediğinden cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin inşa kitabesi yoktur. Yapı hakkında herhangi bir arşiv bilgisine rastlanmamıştır. Harime giriş kapısı üzerinde kitabe olmakla birlikte kitabe okunamayacak durumda olduğundan içeriği ile ilgili herhangi bir bilgiye sahip değiliz (Foto.3.463).

Foto.3.463. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi harim kapısı üzerindeki kitabe

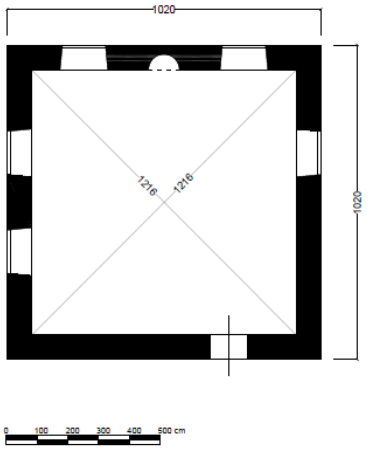
Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy sonu ile 20.yy. başında inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, kare planlı, tek mekanlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. İç mekanda taşıyıcı direk bulunmaz. Kuzey cephede batıya doğru kaydırılmış harime açılan kapı yer alır. Son cemaat yeri bulunmaz (Çizim.3.40).

Çizim 3.40. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi planı

Örtü Düzeni: Tavan kontrplakla kaplı olduğu için asıl malzemesi anlaşılamamaktadır. Ancak, mimari bakımdan düz ahşap tavanla örtülü olduğu anlaşılmaktadır (Foto.3.464). Dıştan dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.464. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi moloz taştır. Ahşap hatıllı yığma moloz taştan inşa edilmiştir. Köşelerde yer yer ve mihrapta düzgün kesme taş kullanılmıştır. Duvarlar çimento karışımı harç ile sıvandığından duvar örgüsü özgünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiştir. Tavan, ahşap malzemedendir.

Tavanın üzeri toprak damdır. Bunun üzeri kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Cami fevkani kuruluştadır. Bina gövdesinin görünüşleri masif, çimento sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir. Pencereler, doğuda iki, güneyde iki, batıda bir adettir.

Doğu ve güney cephelerde, üst sırada iki adet pencere açıklığı bulunur. (Foto.3.465). Pencereler, düşey dikdörtgen biçimli, yuvarlak kemerli cephe aksına göre simetrik düzenle yerleştirilmiştir. Pimapen olarak yenilenmiştir (Foto.3.466).

Foto.3.465. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi doğu cephesi

Foto.3.466. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi güney cephesi

Batı cephenin güney yöne doğru kaydırılmış üst sırada, düşey dikdörtgen, yuvarlak kemerli pimapen bir adet pencere açıklığı vardır. Kuzeybatı köşede binaya bitişik olarak minare kaidesi yükselir. Bu cephe, sonraki yıllarda tamamen fayans malzeme ile döşenmiş ve abdest alma yerleri yapılmıştır (Foto.3.467).

Foto.3.467. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi batı cephesi

Kuzey cephe, asıl ibadet mekânına girişin sağlandığı cephedir (Foto.3.468). Camiye giriş direk sokaktan değil de önüne sonradan ilave edilen kerpiç malzemeden sundurma şeklindeki mekândan sağlanır. Bu cephede pencere açıklığı bulunmaz. Giriş kapısı, düşey dikdörtgen, düz lentolu, kapı açıklığına takılan tek kanattan meydana gelmiştir. Kapı düşey biçimde çakılan çıtalarla hareketlendirilmiştir.

Foto.3.468. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi kuzey cephesi

Minare: Caminin kuzeybatısındaki minare kaidesi betonarmedir. Üzerinde içten ahşap dıştan sac malzeme ile kaplanmış silindirik gövde yükselir.

İç mekân: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Yukarıdan aşağı doğru genişleyen pencereler, harimin hem aydınlık olması hem de daha az ısı kaybetmesini sağlanmıştır. Duvarlar, herhangi bir süsleme unsuru taşımayan düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmış ve pencere alt sırasına kadar fayans ile kaplanmıştır.

Caminin fayans döşemeli mihrabı güney duvar aksında, mermer minberi mihrabın hemen sağında, mermer vaaz kürsüsü güneybatı köşede olup yeni birer unsurdur (Foto.3.469,Foto.3.471).

Kuzey duvarda, doğu tarafta ahşap korkuluk ile çevrilmiş zeminden yükseltilmiş mahfil yer alır (Foto.3.470). Harimin kuzeybatı köşesinde ahşap merdivenle çıkılan ahşap basit bir kapı, minare kaidesine açılmaktadır. Ayrıca, kuzeydoğu köşede ahşap kapaklı niş yer alır.

Foto.3.469. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.470. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.471. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.472. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi iç mekanı

Süsleme: Camide herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

Tarihleme: Yapının inşa kitabesi bulunmamakla birlikte hakkında herhangi bir kayıt da bulunmamaktadır. Mimari özelliklerinden hareketle camide hiç taşıyıcı direk olmaması, üst örtünün doğrudan duvarlara oturması, küçük bir yapı için fazla pencere açılması ve pencerelerin boyutlarının geniş olması, duvar kalınlığının inceliğinden dolayı 19. yy.ın ile 20.yy.ın başına tarihlemek mümkündür.

Harim giriş kapısının üstünde ahşap bir levhada 1979 tarihi geçmektedir. Bu tarihte caminin onarım geçirdiği anlaşılmaktadır[314].

3.1.5.7. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi

Çizim: 3.41
Fotoğraf: 3.473-3.482

Yeri ve Konumu: Aşağı Umutlu Köyü'nün, Kemaliye ilçesine uzaklığı 57 km. dir. Cami, köy girişindedir. Yapı, batıdan doğuya doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Cami, evlerin arasından minaresi ile ayırt edilmektedir. Yapı, fevkâni kuruluş sergilediğinden cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir.

[314] Köy ahalisinden alınan bilgi ile teyid edilmiştir.

İnceleme Tarihi: 09/2014

Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin inşa kitabesi yoktur. Giriş kapısı üzerinde Türkçe olarak "Aşağı Umutlu Köyü İmam Mahallesi Cami Onr.1967" yazmaktadır. Bu yazıdan caminin 1967 yılında onarıldığı anlaşılmaktadır. Yapı hakkında herhangi bir arşiv bilgisine rastlanmamıştır.

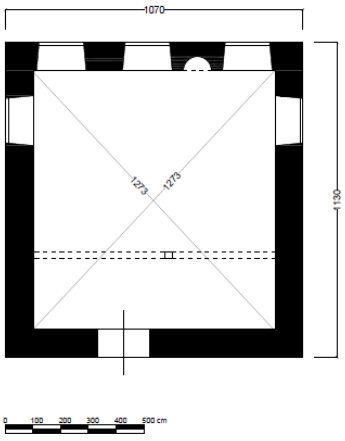
Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy sonu ile 20.yy. başında inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, kare planlı, tek mekanlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihrap, kuzeydoğuya doğru kaydırılmıştır. Güneyde üç, doğu ve batıda birer adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Kuzey cephe orta aksından asıl ibadet mekanına girilir. Son cemaat yeri bulunmaz (Çizim.3.41).

Çizim.3.41. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi planı

Örtü Düzeni: Yapının kuzeyindeki tek ahşap direk düz ahşap tavanı desteklemektedir. Tavan ahşap kaplamadır (Foto.3.473). Dıştan dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.473. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi moloz taştır. Ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edilmiştir. Çimento karışımı harç ile sıvandığından duvar örgüsü özgünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiştir. Tavan, ve mahfil ahşap malzemedendir. Mihrap alçı malzemedendir. Tavanın üzeri toprak örtü olmalıdır. Bunun üzeri sonradan kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Cami bodrum katı üzerindedir. Beden duvarlarının köşeleri pahlanmıştır.

Bina gövdesinin görünüşleri masif, çimento sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir. Pencereler, doğuda bir, güneyde üç, batıda bir adettir.

Doğu cephede pencere, düşey dikdörtgen, düz lentolu, üst sırada olup bir adet pimapen penceredir. Kuzeydoğu köşede binaya bitişik olarak minare kaidesi yükselir (Foto.3.474,Foto.3.475).

Foto.3.474. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi doğu cephesi

Foto.3.475. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi doğu cephesi

Güney cephede üst sırada üç adet pencere, düşey dikdörtgen, düz lentolu pimapen pencere vardır. Pencerelerin yerleştirilişi simetrik değildir. Doğu ve batı uçta olup ortadaki mihrabın hemen sağında yer alır (Foto.3.476).

Foto.3.476. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi güney cephesi

Batı cephenin güney yöne doğru kaydırılmış üst sırada düz lentolu, düşey dikdörtgen, pimapen bir adet pencere yerleştirilmiştir. Kuzeybatı uçta da dört basamakla çıkılan kadınlar mahfiline açılan içe çekilmiş basit bir kapı vardır (Foto.3.477).

Foto.3.477. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi batı cephesi

Kuzey cephe önünden yol geçmektedir. Asıl ibadet mekanına bu cepheden girilir. Bu cephede pencere açıklığı bulunmaz (Foto.3.478).

Foto 3. 478. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi kuzey cephesi

Minare: Caminin kuzeydoğusundaki minare kaidesi betonarmedir. Üzerinde içten ahşap dıştan sac malzeme ile kaplanmış silindirik gövde yükselir (Foto.3.479).

Foto.3.479. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi minaresi

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Yukarıdan aşağı doğru genişleyen pencereler, harimin hem aydınlık olması hem de daha az ısı kaybetmesini sağlanmıştır. Duvarlar, düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır. Pencere alt sırasına kadar fayans ile kaplanmıştır.

Caminin fayans döşemeli mihrabı güney duvar aksında, fayans döşemeli minber harimin güneybatı köşesinde, fayans döşemeli vaaz kürsüsü güneybatı köşede olup yeni birer unsurdur (Foto.3.481).

Kadınlar mahfili, harimin doğu batı ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde tamamen ahşaptan yapılmıştır. Mahfile giriş kapısının solunda yer alan ahşap merdivenle çıkılır. Harime bakan yüzü ahşap parmaklık ile çevrilmiştir. Mahfilin alt bölümleri harim mekanından ahşap paravan ve camekan ile ayrılmıştır (Foto.3.480).

Foto.3.480. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi iç mekanı

Foto.3.481. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi iç mekanı

Süsleme: Yapıda yalnızca ahşap süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Sadece minberde vardır. Ajur tekniğinde uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Mahfilin mahfilin saçak kısmında köşelerde "S" kıvrımlarının birbirine dolanması ile süslemeye gidilmiştir **(**Foto.3.482).

Foto.3.482. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi süslemesi

Tarihleme: Arşiv kayıtlarında köyün ve caminin ismine rastlanmamıştır. Köyün ne zaman kurulduğu belli olmamakla birlikte Diyarbakır'ın Sağman Köyü'nden yedi kardeşin dört yüz yıl önce bu köye gelip yerleştiği ve zamanla köy oluştuğu söylenmektedir.[315].Ancak bu bilginin doğruluk derecesi teyit edilememektedir.

[315] Şimşek, 1996,.639.

Caminin inşa kitabesi bulunmamakla birlikte inşa tarihi ile ilgili herhangi bir belgeye rastlanmamıştır. Yapı, plan, malzeme ve duvar kalınlığı bakımından değerlendirildiğinde 19.yy.sonu veya 20.yy.başına tarihlendirilebilir.

3.1.5.8. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi (Tapur Camisi)

Çizim: 3.42
Fotoğraf:3.483-3.490

Yeri ve Konumu: Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi[316] Kemaliye ilçe merkezinde, Tapur Mahallesi'nde bulunmaktadır. Cami, mahalle içinde, bodrum katı üzerinde yükselmektedir. Yapı, batıdan doğuya doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Fevkâni kuruluş sergilemektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde harap bir haldedir.

Kitabesi: Giriş kapısı üzerindeki yedi satırlık inşa kitabesinde Ateşizade Hacı Mustafa Ağa tarafından 1904-1905 yılında yaptırıldığı anlaşılmaktadır (Foto.3.483). Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. *Ateşizade Hacı Mustafa Ağa*
2. *Görmesün hanesinde hiç renç u 'inâ*
3. *Mağfiret kasdıyla ol zat-ı kerîm*
4. *Eyledi bu mescidi ra'na bina*
5. *Azmî cevherle şol tarihi dedi*
6. *Kim ânı mağfir kıla Ya Rabbena>*
7. *Sene 1322*[317]

[316] Caminin ismi ilgili yayında "Tapur Camisi" olarak geçmektedir. Günümüzde bulunduğu mahalleden ismini almıştır. Ancak tarafımızdan kitabesi okunarak caminin ismi "Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi" olarak değiştirilmiştir. Bkz. Pektaş, 2006, 124.
[317] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım. Bu kitabe ilgili yayında tamamı ile okunanamamıştır. Bkz. Pektaş, 2006, 126.

Foto.3.483. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi kapısı üzerindeki inşa kitabesi

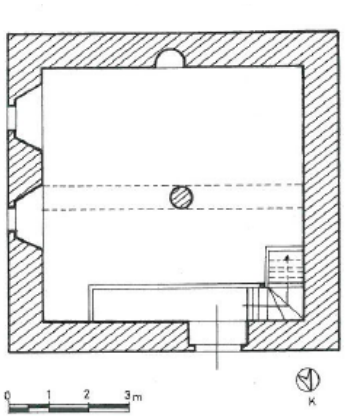
Banisi: Cami, inşa kitabesine göre Ateşizade Hacı Mustafa Ağa tarafından yaptırılmıştır.

İnşa Tarihi: Cami, 1904-1905 yılında inşa edilmiştir.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, kare planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan iki sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Harimin tam orta kısmında tavanı destekleyen bir ahşap ayak vardır. Doğu-batı eksenine doğru bir kirişle desteklenmiştir. Kuzeybatı yönden açılan kapı ile ibadet mekanına girilir. Doğu cephede yer alan iki adet pencere açıklığı ile harim aydınlatılmıştır. Minare, çatı üzerinden yükselir (Çizim.3.42).

Çizim 3.42. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi planı (K. Pektaş)[318]

[318] Pektaş, 2006, 125.

Örtü Düzeni: Tavan tamamen kontrplak ile örtülü olduğundan örtü düzeni görülememektedir. Harim ortasındaki ahşap direğin mihraba dik uzanan ana kirişi destekler. Bu kirişin üzerinde kirişe aksi yönde uzanan kirişler bindirilmiş olmalıdır. Buranın üzeri toprak tabakası olmalı, sonraki yıllarda iki yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi moloz taştır. Ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edilmiştir. Tavan, pencere söveleri, taşıyıcı direk, mahfil, ahşap malzemedendir. Mihrap alçı malzemedendir. Tavanın üzeri toprak damdır. Bunun üzeri kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır..

Cepheler: Batıdan doğuya doğru eğimli arazi üzerindeki cami, bulunduğu konum itibari ile evlerin arasında yer alır. Kot farkından dolayı cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir.

Bina gövdesinin görünüşleri masiftir. Doğu cephe hariç diğer cepheler sağır tutulmuş olup duvar örgüsünü yansıtmaktadır. Doğu cephede, üst sırada düşey dikdörtgen, düz lentolu, ahşap söveli ve korkuluklu iki adet cephe aksına göre yerleştirilmiş pencere mevcuttur (Foto.3.484 Foto.3.485). Bodrum kata doğu cepheden giriş sağlayan kapı açıklığı vardır.

Batı ve güney cepheler, eğimden dolayı araziye yaslı olduğundan görünmemektedir.

Kuzey cephe, girişin sağlandığı cephedir. Kuzeybatı yönde asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapıya, merdivenle çıkılır. Kapı düz lentolu, düşey dikdörtgen, çift kanatlıdır. Kanatlara yatay sıralı iri başlı çiviler çakılmıştır. Kapı üstünde küçük ölçüde aydınlatma penceresi yer alır. Pencerenin sağında da caminin inşa kitabesi vardır (Foto.3.486).

Foto.3.484. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi doğu cephesi

Foto.3.485. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi doğu cepheden görünüş

Foto.3.486. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi kuzey cepheden görünüş

Minare: Harimden girişin sağında yer alan ahşap merdivenle minareye çıkılır. Çatı üzerinden yükselen kısa gövdeli, sac kaplı minare günümüzde mevcut değildir (Foto.3.487).

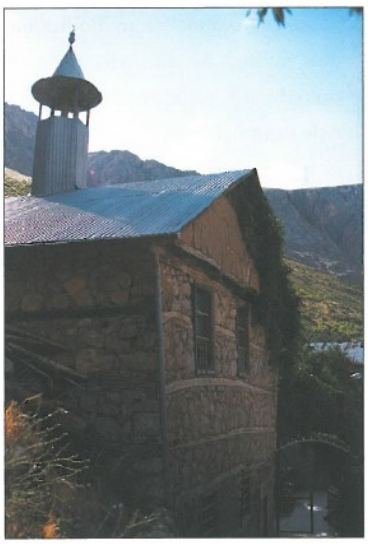

Foto.3.487. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi Özgün minaresi (Kadir Pektaş'dan)[319]

İç mekan: Bodrum katı, depo olarak kullanılmıştır. Harimdeki tavanı destekleyen ahşap direk, bodrum katına kadar uzanmaktadır. Bu direk, bodrum katını da desteklemiştir.

Doğu cephede yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Derin bir niş içinde, iç mekana doğru genişleyen pencerelerin çevresi ahşaptır. Duvarlar, herhangi bir süsleme unsuru taşımayan düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır (Foto.3.488,Foto.3.489).

Güney duvar aksına yerleştirilen mihrap, orta eksende, yarım daire kesitli bir niş biçiminde, taş malzemeden yapılmış olup ters U" şeklindedir. Mihrap çevresini yeşil renge boyanmış ahşap bir kaş kemer çevrelemiştir (Foto.3.490).

Batı duvarda, girişin sağ tarafında yer alan merdivenlerle çatı katına çıkılmaktadır. Buradan minareye çıkış da sağlanmıştır.

[319] Pektaş, 2006, 125.

Foto.3.488. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi İç mekanı (doğu yönden)

Foto.3.489. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi İç mekanı (batı yönden)

Foto.3.490. Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi İç mekanı (güney yönden)

Süsleme: Camide herhangi bir süsleme unsuru yer almaz.

3.1.5.9. Bahçe Mahallesi Camisi

Çizim: 3.43-3.51
Fotoğraf: 3.491-3.505

Tescil Kararı: E. K.V.K.B.K.'nun 25.11.2005 gün ve 234 sayılı karar ile tescil edilmiştir.

Yeri ve Konumu: Yapı, Bahçe mahallesi, 19 numarada bulunur. Kemaliye ilçesi 19 pafta, 178 ada, 4 numaralı parseldedir. Herhangi bir sit içerisinde yer almaz. Doğu batı yönünde eğimli arazi üzerinde yer alır. Batı ve doğu cephe sokağa bakar. Yapı, fevkâni kuruluş sergilediğinden cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir.

İnceleme Tarihi: 04/2013, 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin inşa kitabesi yoktur. Ancak son cemaat yerine giriş kapısı üzerinde Türkçe olarak "Bahçe Mahallesi Cami 1251" yazmaktadır. Caminin doğu cephesine bakan tarafında, yapıdan yaklaşık 10 m. uzaklıktaki çeşme üzerinde kitabe vardır (Foto.3.491). 1898-99 yılında Elhaş Ebubekir Şakir Efendi tarafından çeşmenin inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Foto.3.491. Bahçe Mahallesi Camisi çeşme kitabesi

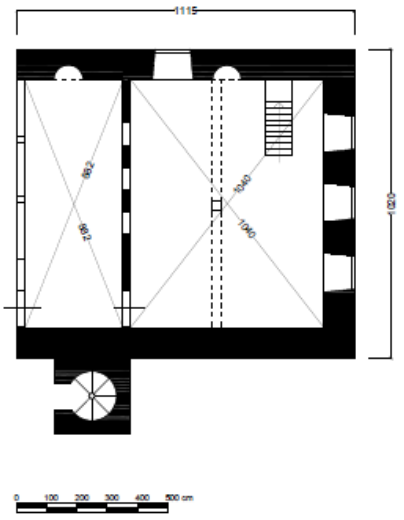
Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

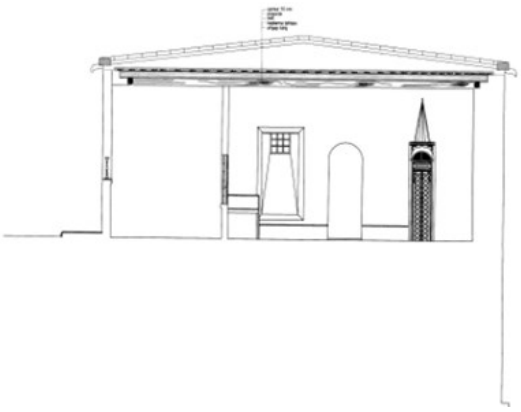
Yapının Tanımı

Mimarisi

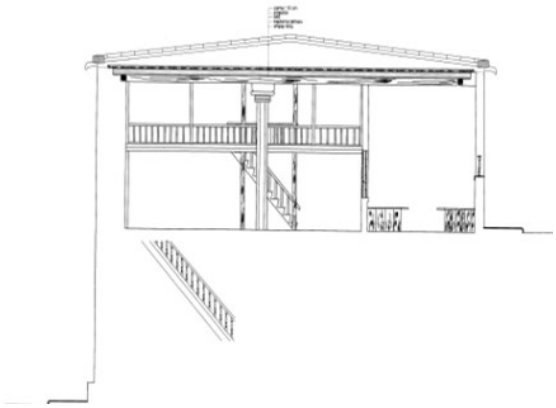
Plan: Cami, dikdörtgen planlıdır. Mihraba dik iki sahınlı plan tipine sahiptir. Doğu cephede son cemaat yeri kuzey güney doğrultuda uzanmaktadır. Girişi, doğu cephedendir. Harim, ortada tek ahşap direğin desteklediği düz tavan örtülüdür. Minaresi, çatı üzerinden yükselmektedir (Çizim.3.43).

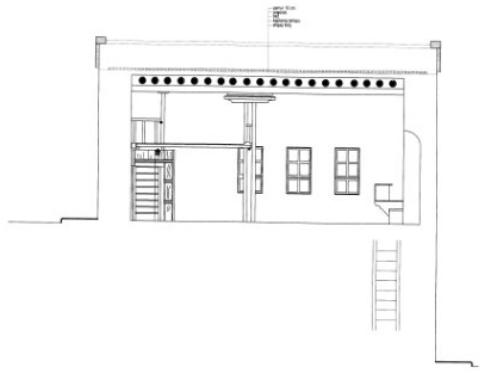
Çizim 3.43. Bahçe Mahallesi Camisi planı

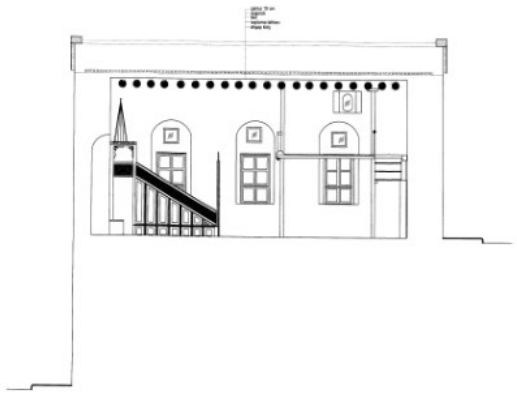
Çizim 3.44. Bahçe Mahallesi Camisi 2008 yılı rölöve projesi A-A Kesiti (V.G.M.A.)

Çizim 3.45. Bahçe Mahallesi Camisi 2008 yılı rölöve projesi B-B kesiti (V.G.M.A.)

Çizim 3.46. Bahçe Mahallesi Camisi 2008 yılı rölöve projesi C-Ckesiti (V.G.M.A.)

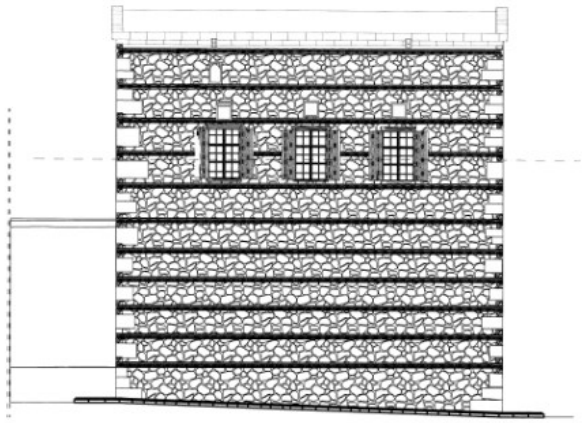
Çizim 3.47. Bahçe Mahallesi Camisi 2008 yılı rölöve projesi D-D Kesiti (V.G.M.A.)

Örtü Düzeni: Yapının ortasında çapı ortalama 10-15 cm. olan tek ahşap direk, kuzey güney yönünde atılmış ana kirişi taşımaktadır. Kirişlerin üzeri tahtalarla kaplanmış olup üzerine toprak serilmiş olmalıdır. Daha sonradan kırma çatı ile örtülmüştür.

Malzeme ve Teknik: Ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edilmiştir. Cepheler, çimento karışımı harç ile sıvanarak orijinal görünümünden uzaklaşmıştır. Camide ahşap malzeme, pencere söveleri, zemin, asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı, tavan, minber ve mahfilde kullanılmıştır. Mihrap alçı malzemedendir. Madeni malzeme sadece pencere şebekelerinde görülür. İç mekanda, duvarlar sıva üzerine yağlı boyadır.

Cepheler: Bodrum kat üzerinde yükselen cami, eğimden dolayı da yüksekte görünmektedir. Toplamda alt sırada üç, üst sırada dört adet pencere açıklığı yer alır. Bunun haricinde batı cephede üç adet tepe penceresi vardır.

Batı cephede, duvarlarda bozulmalar vardır. Duvar sıvaları dökülmüştür. Bu cephede, cephe aksına simetrik olarak yerleştirilmiş, üst sırada üç adet düşey dikdörtgen, düz lentolu her bir pencere üzerinde kare biçimli küçük aydınlatma pencereleri yer alır. Pencerelerde kare gözlü ahşap parmaklık mevcuttur. Pencere kapakları yağmurdan dolayı kabarmış ve bozulmaya yüz tutmuştur (Çizim 3.48,Foto.3.492).

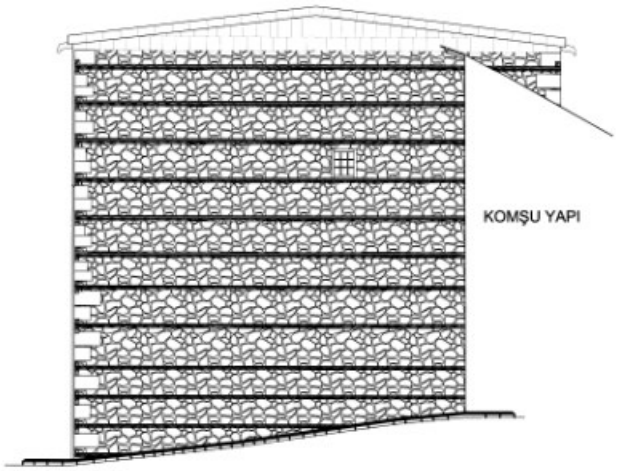

Çizim.3.48. Bahçe Mahallesi Camisi 2008 yılı rölöve projesi batı cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.492. Bahçe Mahallesi Camisi batı cephesi

Güney cephenin batıya bakan tarafında üst sırada kare biçimli, küçük ölçüde ahşap söveli bir adet pencere yer alır (Çizim.3.49,Foto.3.493).

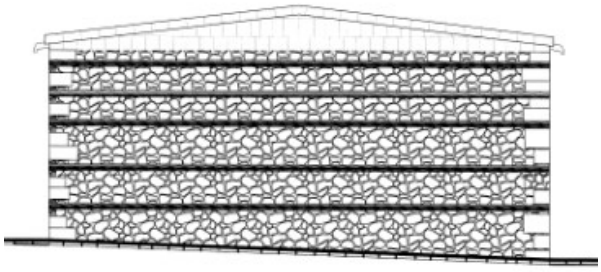

Çizim 3.49. Bahçe Mahallesi Camisi 2008 yılı rölöve projesi güney cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.493. Bahçe Mahallesi Camisi güney cephesi

Kuzey cephe sağır tutulmuş olup duvar örgüsünü yansıtmaktadır. Pencere açıklığı yoktur. Derz dolguları fazlaca uygulandığından sıvası taş görünümündedir (Çizim3.50,Foto.3.494).

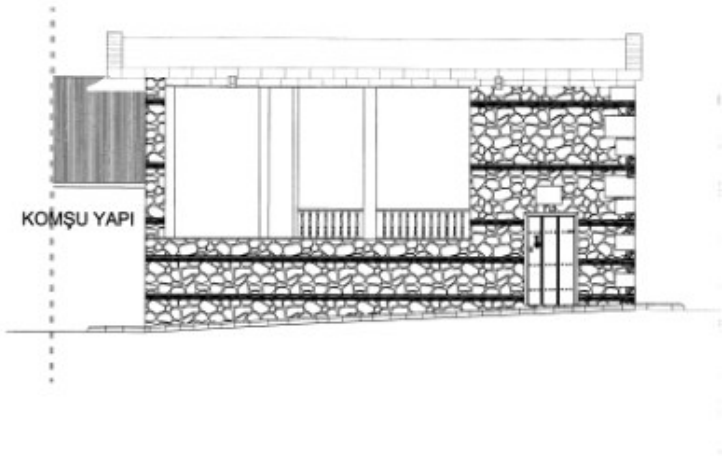

Çizim.3.50. Bahçe Mahallesi Camisi 2008 yılı rölöve projesi kuzey cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.494. Bahçe Mahallesi Camisi kuzey cephesi

Doğu cephe, caminin giriş cephesi ve son cemaat yeri olarak düzenlenmiştir. Doğu duvarda, cephe aksına simetrik olarak yerleştirilmiş, alt sırada üç adet düşey dikdörtgen, düz lentolu, demir parmaklıklı pencere açıklığı bulunur (Çizim.3.51,Foto.3.495).

Çizim.3.51. Bahçe Mahallesi Camisi 2008 yılı rölöve projesi doğu cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.495. Bahçe Mahallesi Camisi doğu cephesi

Son Cemaat Yeri: Son cemaat bölümünü de kaplayan bu cephe, son yıllarda tamamen ahşap lambrilerle kaplanmıştır. Daha önceki hali ise ahşap hatıl arası moloz duvar örgüsünü yansıtmaktadır. Cephenin önü açık olup belli bir seviyeye kadar duvar örgüsü üzerine oturan üç ahşap direk ile üst örtü desteklenmektedir. Balkon şeklinde ahşap parmaklık ile önü çevrilmiştir. Günümüzde bu kısımlar onarımda tamamen yenilenerek lambri yapılmıştır. Doğu cephede kuzey yöne doğru kaydırılmış kapıdan son cemaat yerine girilmektedir. Doğu cephenin güneye yakın olan kısmı, tüm yüzeyleri sac malzeme ile kaplanmış, bu kısım hoş bir görünüm sergilememektedir **(**Foto.3.495).

Düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu kapı açıklığına takılan tek ahşap kanat çıtalarla düşey biçimde bölümlenmiştir. Yalnız kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri başlı çivi başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir.

Son cemaat yeri, 8 x 3 m. boyutlarında olup dikdörtgen planlıdır. Tavan, ahşap kirişlerin desteklediği üst örtüdür. Güney duvarda, yenilenmiş yarım kesitli mihrabiye yer alır. Onarım öncesinde mihrabiyenin her iki yanında silindirik gövdeli sütunceleri ve bu sütuncelere oturan basık sivri kemerli nişi olduğu fotoğraflarda görülmektedir (Foto.3.496,Foto.3.498). Duvarlar, plastik boyalıdır. Yer yer sıva dökülmeleri görülür.

Son cemaat yerine açılan kuzeydoğu köşedeki kapı ile aynı hizada asıl ibadet mekanına açılan kapı yer alır. Bu kapı, düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu olup kapı açıklığına çift kapı kanadı takılmıştır. Ahşap kanatlar düz yüzeyler halinde olup kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri başlı çivi başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir.

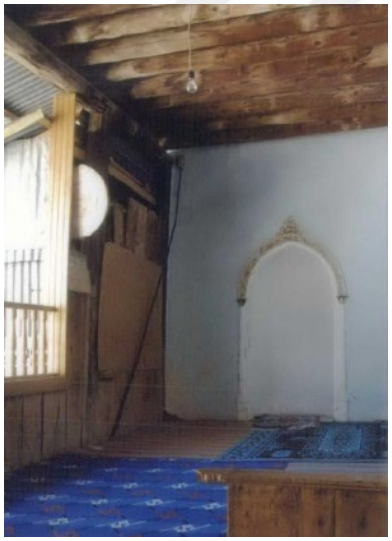

Foto.3.496. Bahçe Mahallesi Camisi Son cemaat yeri (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2008)

Foto.3.497. Bahçe Mahallesi Camisi Son cemaat yeri (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2008)

Foto.3.498. Bahçe Mahallesi Camisi Son cemaat yeri özgün mihrabiyesi (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2008)

Foto.3.499. Bahçe Mahallesi Camisi Son cemaat yeri (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2008)

Minare: Günümüzde minare kuzeydoğu köşede camiye bitişik olarak yapılmıştır. Kare kesitli kaideli, silindirik gövdeli minaredir. Ancak Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun fotoğraflarından özgün minarenin çatı üzerinden

içten ahşap dıştan sac kaplı olduğu görülmektedir. Bu minarenin de sonradan eklendiği anlaşılmaktadır (Foto.3.500).

Foto.3.500. Bahçe Mahallesi Camisi Özgün minaresi (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2008)

İç mekan: Pencereler, iç mekanda dış kütleden farklı olarak yuvarlak kemerli açıklığa sahiptir. Duvarlar süslemesiz olup yağlı boya ile boyanmıştır.

Güney duvarda yer alan mihrap, yarım daire kesitli niş şeklinde olup yuvarlak kemerlidir. Yağlı boya ile boyandığından özgünlüğünü kaybetmiştir. Mihrabın doğusunda, kare biçimli, küçük ahşap söveli mazgal bir pencere aşağı ve yana doğru genişleyerek açılmaktadır (Foto.3.501).

Foto.3.501. Bahçe Mahallesi Camisi iç mekanı

Özgün minber, mihrabın sağ tarafına yerleştirilmiştir (Foto.3.503). Yan aynalık bölümü dörtgen panolardan oluşur. Yan korkuluklar, kafes tekniğinde geometrik süslemelidir. Geçiş bölümü köşk altında açılmıştır. Kapısı, yuvarlak kemerle taçlandırılmıştır. Köşk kısmı dekoratif kemerli, üst kısmı külah ile örtülmüştür (Foto.3.502).

Foto.3.502. Bahçe Mahallesi Camisi iç mekanı

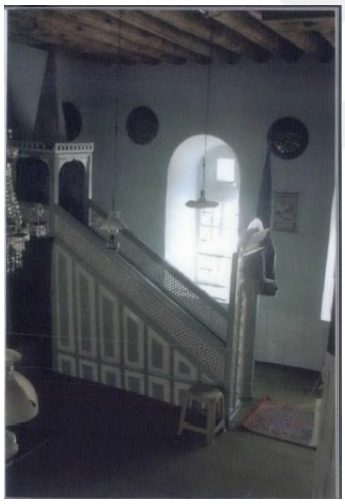

Foto.3.503. Bahçe Mahallesi Camisi özgün minberi (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2008)

Kadınlar mahfili, kuzey duvarda doğu batı doğrultusunda uzanmaktadır. Harimin ortasında tavanı destekleyen ahşap direk, mahfili de taşımaktadır. Kadınlar mahfiline çıkış, doğu duvarda harim kapısının önünde yer alan ahşap merdivenle çıkılır. Mahfilin harime bakan yüzü ahşap parmaklık ile çevrilmiştir (Foto.3.504).

Foto.3.504. Bahçe Mahallesi Camisi iç mekanı

Süsleme: Yapıda günümüzde süsleme unsuru bulunmamaktadır. Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'dan alınan fotoğraflarda onarımdan önce camideki süslemelerin son cemaat yerindeki mihrabiyede ve harimde bulunan minberde olduğu görülmektedir.

Ahşap Süsleme: Sadece minberde vardır. Kafes tekniği uygulanmıştır.
Alçı Süsleme: Sadece mihrabiyede vardır.Kalıplama tekniği uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Mihrabiyenin her iki yanında yer alan alçı sütuncelerin üzeri, sarmaşık şeklinde yaprak ve karanfillerle bitkisel süslemelidir. Bu sütuncelerin başlıkları ve sütuncelere oturan basık sivri kemerli mihrap nişinin kemer yüzeyi ve kemer kilit noktasındaki alınlığı karanfil ve yaprak motifleri ile süslenmiştir. Bordürler yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.505).

Foto.3.505. Bahçe Mahallesi Camisi Mihrabiye alınlığındaki süslemesi (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2008)

Geometrik Süsleme: Minber kapı kanatları üzerinde ince çıtalar halinde baklava motifleri oluşmuştur. Kapı taç kısmı yarım daire şeklinde ajurlu süslemelidir.

Tarihleme: İnşa kitabesi olmayan caminin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir kaydına da rastlanmamıştır. Mevcut yapı çok sayıda onarım geçirdiğinden özgünlüğünü kaybetmiştir. Caminin yakınında bulunan çeşmenin 1898-99 yılında yaptırıldığı bilinmektedir. Cami de bu tarihlerde veya bu tarihe yakın bir zaman diliminde inşa edilmiş olmalıdır. Mimari özellikleri göz önüne alınarak yapı 19.yy.a tarihlendirilebilir. Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi'nin fotoğraflarından da mihrabiye süslemelerinin 19. yy. a ait olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.5.10. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi

Çizim: 3.52-3.57
Fotoğraf: 3.506-3.524

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K'nun 05.05.2000 tarih ve 999 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Yeri ve Konumu: Başpınar (Başvartinik) Köyü, Kemaliye ilçesine 40 km. uzaklıktadır. Köye kadastro gelmediği için durumu belirtilmemektedir. Başpınar Köyü'nün merkezinde Camiönü mahallesinde yer alır. Köyün en büyük camisidir. Köyün merkezinde, güneyden kuzeye doğru hafif eğimli arazi üzerinde bulunan cami sokaktan çevre duvarı ile ayrılmıştır. Diğer cephelerin önü açıktır. Ayrıca cami, sokaktan çevre duvarı çevrilmiş, küçük bir avlu içindedir. Caminin avlusuna kuzeydoğu ve güneybatı yönlerden açılan kapılardan girilir.

İnceleme Tarihi: 09/2014, 04/2015
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Batı yönden avluya açılan kapı üzerinde solda inşa, ortada ve sağda da tamir kitabeleri bulunmaktadır (Foto.3.506). Sol tarafta caminin inşa kitabesi bulunmaktadır (Foto.3.507). Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. Emere bi-imareti hazihi'l-mescid

2. El-Hac Abdullah (Bin) Hüseyin Sene 1023[320]

Foto.3.506. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi avlu kapısı üzerindeki kitabeler

Foto.3.507. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi avlu kapısı üzerinde en soldaki inşa kitabesi

Harime giriş sağlayan kapı üzerinde H.1301/1302/M.1883-84-85 yılındaki üç satırlık tamir kitabesi şu şekildedir: (Foto.3.508).

"E'ûzübi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm Bilmillâhirrahmânirrahîm,

Cennetî adn müfettiha'l-ebvâb, Vâsi oldu,… işbû, Bâb, Sene 1302, Sâlim oldu, Dâhil olan Bâba Sene 1301"[321]

[320] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım

[321] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

Foto.3.508. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi Harim kapısı üzerindeki tamir kitabesi

Batıdaki avlu kapısındaki H.1310/M.1892-93 ve H.1313/M.1895-96 yıllarındaki Salim Ağa tarafından yaptırılan tamirlerin kitabeleri[322] şu şekildedir:

1. *Kıla her sa'yini hüda meşkur*
2. *Cenntî adn ola me'vası ânın*
3. *Sene 1313"*[323] (Foto.3.509).

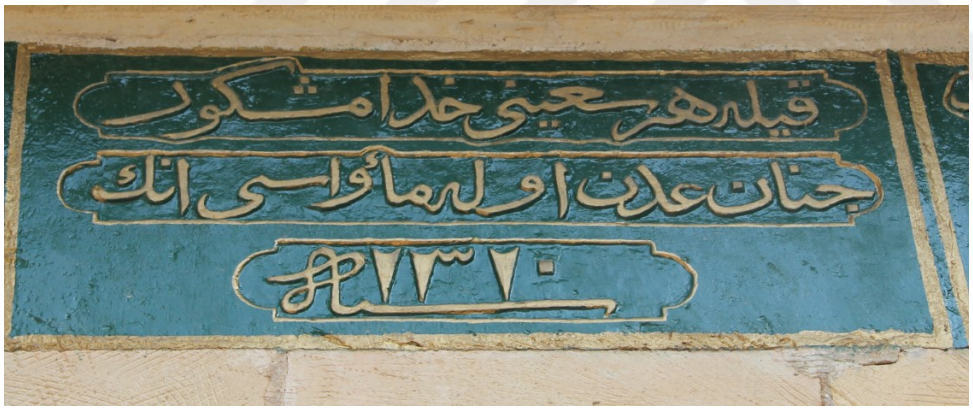

Foto.3.509. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi avlu kapısı üzerinde ortadaki tamir kitabesi

1. Du cihanda âli itsün kadrini Hak Salim'in

2. Îtdi sarf-ı himmet ta'mirine ca'mi'in

3. Sene 1313[324] (Foto.3.510).

[322] Selim Ağa, 2. Abdülhamid Döneminde Başpınar Köyü'nün ileri gelen ailesi İmamzadeler'den Bakçiler Müdürlüğü görevinde bulunan biridir. Bkz. Mehmet Şimşek,1996, s. 629.
[323] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.
[324] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

Foto 3. 510. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi avlu kapısı üzerinde sağdaki tamir kitabesi

Minber üzerinde 1725-26 tarihini veren bir kitabe olmakla birlikte tamamı okunamamıştır. İncelediğimiz sırada camide bulunmayan ancak kitabesi olan şamdanların varlığına Kadir Pektaş'ın yayınında rastlamaktayız. Bu şamdanlar içinde en eski tarihli olduğu belirtilen Hacı Süleyman oğlu Ahmed Ağa tarafından 1644-45 yılında camiye vakfedilen şamdandır[325].

Banisi: Cami, inşa kitabesine göre Hacı Abdullah Bin Hüseyin isimli kişi tarafından yaptırılmıştır.

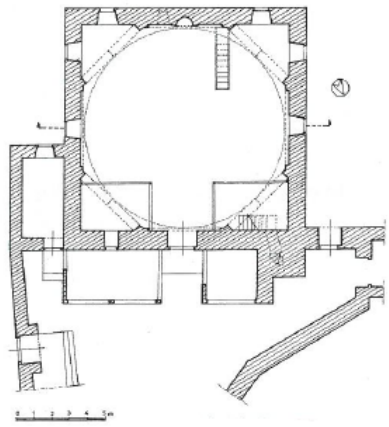
İnşa Tarihi: Cami, inşa kitabesine göre 1614-15 yılında inşa edilmiştir.

Yapının Tanımı

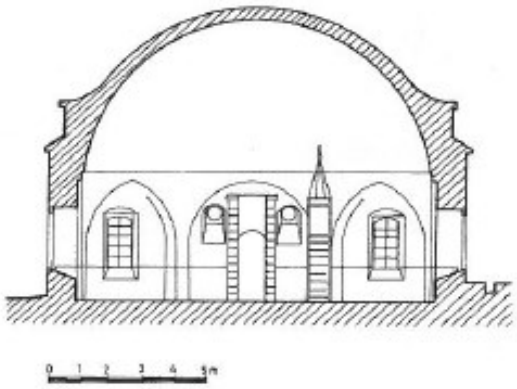
Mimarisi

Plan: Cami, kare planlı tek kubbeli cami örneklerindendir. İçten sekiz üçgenvari paye üzerine kubbe oturur. Kubbeye tromplarla geçiş sağlanmıştır. Kuzeyde, doğu ve batı doğrultuda uzanan sonradan eklenmiş son cemaat yeri yer alır. Son cemaat yerinin kuzey duvarında açılan kapı ile harime girilir. Caminin batı ve doğu yönlerinde açılan kapılar ile avluya geçilir. Minare, ibadet mekanının kuzeybatı köşesindedir (Çizim.3.52.)

[325] Pektaş, 2006, 37.

Çizim.3.52. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi planı (K. Pektaş)[326]

Çizim.3.53. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi kesiti (Kadir Pektaş)[327]

Örtü Düzeni: Harim, kare planlı, tek kubbe ile örtülü cami örneklerindendir. Kubbe, duvarlara bağlı üçgenvari sekiz payeye oturur (Foto.3.511). Payeler birbirine sivri kemerlerle bağlanmıştır (Foto.3.512). Kubbeyi taşıyan kemerler, duvarlardan dışa taşmıştır. Kemerlerin yerden yüksekliği 3. 75 cm.dir. Kubbeye tromp ile geçilir. Kubbe kasnağı daire planlıdır. Kasnakta pencere açıklığı yer almaz. Son cemaat yeri düz ahşap tavan ile örtülüdür.

[326] Pektaş, 2006, 34.
[327] Pektaş, 2006, 34.

Foto.3.511. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi kubbesi

Foto.3.512. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi kubbesi

Malzeme ve Teknik: Caminin inşa malzemesi moloz taştır. Ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edilmiştir. Günümüzde sıvalı olduğundan inşa malzemesi görünmemektedir. Kapı ve pencere sövelerinde, minarede düzgün kesme taş kullanılmıştır 2003 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından harim zemini lambri, son cemaat yeri ve imam odasının zeminleri tahta kaplama olarak yapılmıştır. Ayrıca kubbe kurşun, kubbenin örtmediği kısımlar sac ile kaplanmıştır. Son cemaat yeri üstü, ahşap kirişlerinin dizilmesi ile düz tavan oluşmuştur. İç mekanda ahşap malzeme, mahfil, minber, vaaz kürsüsünde görülür. Mihrap, fayans ile kaplandığından malzemesi görünmemektedir. Mihrabın taş malzeme ile yapılmış olma ihtimali büyüktür.

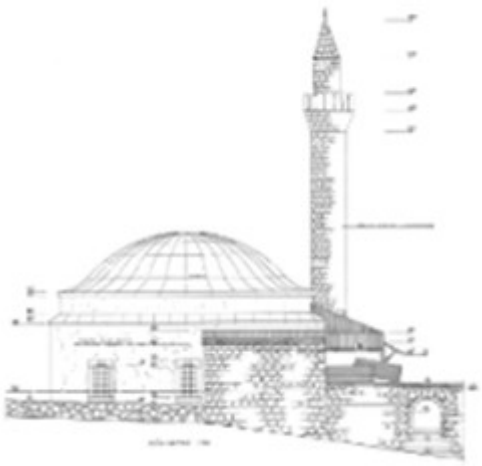
Cepheler: Cami, sokaktan çevre duvarı ile ayrılmıştır. Avluya kuzeybatı ve kuzeydoğu yönde açılmış kapılar ile ulaşılır. Kuzeydoğu cephedeki avlu giriş kapısı, basık kemerli, ahşap kapı kanatlı, kaba yonu kesme taş sövelidir. Bu cephe

dar bir sokağa açılır. Avlu kuzeybatı giriş kapısı, basık kemerli, kesme taş söveli, ahşap kapı kanatlıdır. Kapı üzerinde caminin inşa kitabesi yer alır.

Caminin küçük bahçe içindeki avlusunda tuvalet, odunluk gibi mekanlarla kuzey avlusu tamamen kapalıdır. Cephe duvar örgüsü ile masif bir görünüş yansıtmaktadır. Kubbe kurşun kaplamadır. Kubbenin örtmediği kısımlar sac kaplamadır.

Duvar yüzeylerinde iç mekanı yeterince aydınlatacak kadar pencereye yer verilmiştir. Pencereler, güney cephe hariç, diğer cephelerde alt sırada olup zemin seviyesinden 25-30 cm. yukarıdadır. Pencerelerin hepsi eş boyutta düşey dikdörtgen birer açıklıktır ve ahşap sövelidir. Yekpare düzgün kesme taş bloklar halinde söve taşları ile basık kemerli çevrelenmiştir. Pencereler, demir şebekelerin uçları taş sövelere batırılarak yatay ve düşey sıralı kare biçimli gözler oluşturacak şekilde yapılmıştır. Cepheler sıvalı ve boyalıdır.

Caminin doğu cephe yüzeyinin kuzeye yakın köşesine avlu duvarı bitişmiştir. Bu cephede alt sırada güneye doğru kaydırılmış iki adet pencere yer alır. Pencereler, aynı aksı paylaşmakta olup simetrik bir biçimde yerleştirilmiştir. Bu cephe sokaktan çevre duvarı ile ayrılmıştır (Foto.3.513).

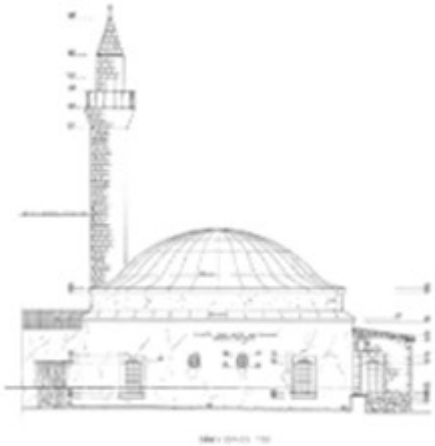

Çizim.3.54. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi doğu cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.513. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi doğu cephesi

Güney cephede pencereler, alt ve üst sırada toplam dört adettir. Pencereler cephe aksında mihrabın denk geldiği sağır yüzeyin her iki tarafına alt ve üst sıralara, aynı aksı paylaşan ikişer tane simetrik bir düzenle yerleştirilmiştir. Üst sırada da, mihrabın üst kısmına denk gelen yere, oval formlu iki adet tepe penceresi açılmıştır (Foto.3.514).

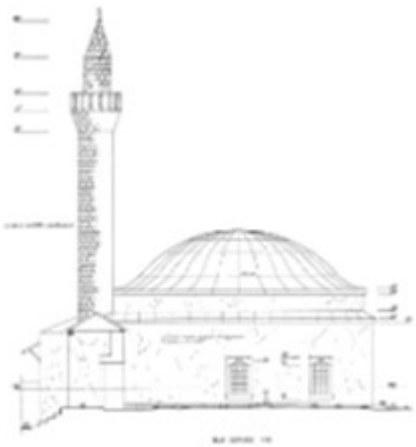

Çizim 3.55. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi güney cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.514. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi güney cephesi

Batı cephe, doğu cephe ile pencere düzeni ve yüzeye yerleştirilişi bakımından aynı özelliktedir. Beden duvarlarının alt sırasında aynı aksı paylaşan iki adet pencere simetrik bir düzenle yerleştirilmiştir. Batıda aynı zamanda demir bir kapı ile sokaktan camiyi ayıran taş duvarla küçük bahçe şeklindeki avluya geçilir. Ayrıca minare de caminin kuzeybatı köşesinden yükselir (Foto.3.515).

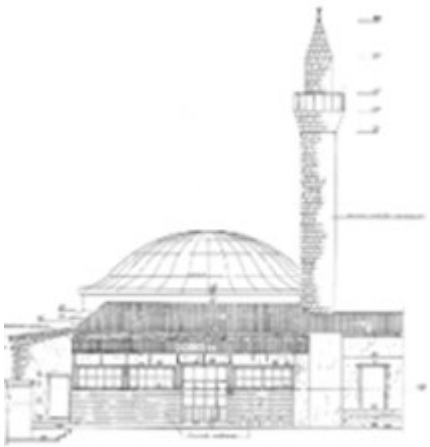

Çizim 3.56. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi batı cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.515. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi batı cephesi

Kuzey cephe, son cemaat yerinin bulunduğu ve harime girişin sağlandığı cephedir (Foto.3.516). Kuzey cephede, doğuya bakan tarafta alt sırada bir adet pencere yer alır. Cephenin orta aksında harime giriş sağlayan kapı vardır. Düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu kapı açıklığına ahşap çift kapı kanadı takılmıştır. Kanatlar düşey olarak levhalar şeklinde bölünmüş olup baklava dilimleri ile hareketlendirilmiştir. Kuzeybatı yönde, ibadet mekanına bitişik olarak minare yükselir.

Çizim 3.57. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi kuzey cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.516. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi kuzey cephesi

Son cemaat yeri: Caminin kuzey cephesinde yer alan son cemaat yeri, sonradan yapılmış olan betonarme duvar ile doğu-batı boyunca uzanır. Üst örtü ahşap kirişlerle örtülen düz tavandır. Saçak kısmı, yağmur ve kar sularının birikmemesi için eğimli bir şekilde yapılmıştır. 2003 yılı Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu fotoğraflarında, son cemaat yerinin ön kısmı açıktır. Cephe boyunca, yatay dikdörtgen biçiminde üç adet pencere açıklığı vardır. Saçaklar, uzun ahşap destekler duvara dayanarak desteklenmiştir. Cephenin ortasına açılan kapı ile son cemaat yerine girilir. İçeriden harime giriş kapısının sol tarafı duvar ile örülmüştür. Buraya doğuda açılan kapı ile giriş sağlanır. Batı tarafı son dönemlerde eklenen ahşap bir duvar ile bölünmüştür. Burası da imam odası olarak düzenlenmiştir.

Foto.3.517. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi son cemaat yerine giriş

Foto.3.518. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi harim kapısı

Minare: Minare, ibadet mekanının kuzeybatısındadır. Kadınlar mahfilinin batısında basık kemerli dar bir kapı ile minareye çıkış sağlayan merdivenler yer alır. Kaide kısmı çatı hizasına kadar yükselir. Minare, gövdesi kesme taş malzeme ile silindirik formlu olup ince tutulmuştur. Tek şerefeli olup külah ile tamamlanmıştır.

Foto.3.519. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi minaresi

İç mekan: İbadet mekanında pencere açıklıkları, dış cephedeki düzeni yansıtmaktadır. Güney cephede, üst sıradaki tepe pencereleri, alttan üste doğru

daralan sade, mazgal pencerelerdir. İbadet mekanının iç kısmı ferah ve aydınlıktır. Duvarlar 70 cm. yüksekliğe kadar lambri ile kaplanmıştır. Bunun dışında duvarlar sıvalı ve boya badanalıdır.

Güney duvarın orta bölümüne mihrap, mihrabın sağındaki payenin önüne minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü ve kuzey, doğu-batı duvarlara bitişik olarak da ahşap direkler üzerine oturan kadınlar mahfili yerleştirilmiştir.

Mihrap, yarım daire kesitli, yuvarlak kemerli olup yenidir. Niş, yan ve üst kısımlar fayans ile kaplanmıştır. Mihrabın özgün şekli kesme taş olmalıdır. Güney duvar boyunca, mihrabın sağ ve solunda ahşap kaş kemerli seki uzanır. Seki üzerinde de bakır şamdanlar vardır.

Mihrabın yanında yer alan minber özgündür. Süpürgelik ve yan aynalık bölümleri düşey panolarla bölümlenmiştir. Kapısı üzeri, korkuluklar ve köşk kısmında süslemeler vardır. Köşk kısmı, dekoratif kemerler üzerinde yine ajur tekniğinde yapılmış ahşap geometrik bordür üzerinde pramidal külahla sonlanmıştır (Foto.3.521).

Güneydoğu yer alan vaaz kürsüsü ise, yeni bir unsurdur.

Kuzey duvarda, doğu-batı doğrultuda üstte tromp içlerine kadar yaslanan kadınlar mahfili yer alır. Giriş kapısının sağında harimden ahşap parmaklık ile ayrılan bölümden, ahşap merdivenlerle kadınlar mahfiline çıkılır. Alt mahfil, ahşap parmaklık ile harim mekanından ayrılmıştır. Üst mahfil, ortada ahşap direkler ile taşınır. Harime bakan yüzü ahşap parmaklık ile çevrilmiştir. Doğuya bakan tarafta daha küçük boyutta düz lentolu, ahşap söveli pencere açıklığı mevcuttur (Foto.3.520,Foto.3.523).

Foto.3.520. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.521. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.522. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.523. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi iç mekanı

Süsleme: Yapıda sadece ahşap süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Sadece minberde vardır. Ajur tekniğinde uygulanmıştır.

Geometrik Süsleme: Korkuluk, kapı üstü ve köşk kısmında ajur tekniğinde yapılmış süslemeler mevcuttur. Korkuluklar, yıldız motiflerini dairelerin çevrelemesiyle ajur tekniğinde yapılmıştır. Minber kapısı üzerinde ve köşk kısmında yine aynı teknikte geometrik süslemeler vardır **(**Foto.3.524).

Foto.3.524. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi minber süslemesi

Arşiv Bilgisi: Köyün kuruluş tarihi ve kimler tarafından kurulduğu hakkında kesin bir bilgi yoktur. Selim Ağa Camisi, Saraylı Selim Ağa'nın bu camiyi onarması ile bu adı almış olmalıdır. 1840-43 tarihli Eğin şeriye sicil defterinde caminin kaydı[328] vardır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde caminin adına rastlanmakla birlikte kayıtta herhangi bir tarih verilmemiştir[329].

3.1.5.11. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi

Çizim: 3. 58

Fotoğraf: 3.525-3.532

Yeri ve Konumu: Başpınar Köyü'nün, Kemaliye ilçesine uzaklığı 40 km.dir. Cami, köy içindedir. Köye kadastro gelmediği için yeri belirtilmemiştir. Yapı, kuzey

[328] Akyel, 2002,.267.
[329] V.G.M. 200/124/1072.

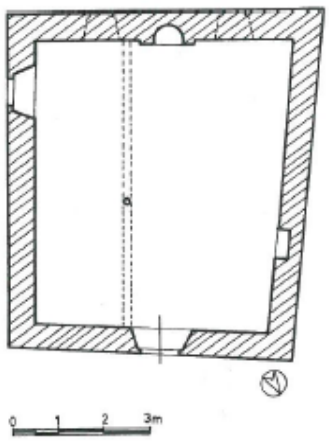
güney ve doğu batı yönlere doğru eğimli bir arazi üzerindedir. Cami, fevkâni kuruluş sergilediğinden cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.
Kitabesi: Caminin inşa kitabesi yoktur.
Banisi: Caminin kim tarafından inşa edildiği bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı:
Mimarisi

Plan: Cami, asimetrik bir plana sahiptir. Eğimden dolayı duvarların uzunluğu aynı ölçüde değildir. Kuzeydoğu yöne doğru kaydırılmış mihraba dik uzanan basit bir ahşap direk üzerinde ana kiriş uzanır. Mihraba dik iki sahınlı plan tipindedir. Kuzey cephede hafif batıya doğru kaydırılmış düzgün bir plan asıl ibadet mekânına giriş sağlanır. Camide son cemaat yeri yoktur. Minare, kuzeydoğu köşede yükselir (Çizim.3.58).

Çizim 3.58. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi planı (K. Pektaş)[330]

[330] Pektaş, 2006, 117.

Örtü Düzeni: Yapının hafif doğusuna kaymış çapı ortalama 10 cm. olan tek ahşap direk kuzey güney yönünde atılmış ana kirişi taşımaktadır. Bu kirişin üstüne sonradan doğu batı doğrultuda atılmış ince kirişler bindirilmiştir. Bu direklerin üstü kontrplak ile kapatılmıştır (Foto.3.525). Dıştan kuzeye doğru eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.525. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi moloz taştır. Ahşap hatıllı yığma kaba yonu taşı ile inşa edilmiştir. Ancak dış cephe, çimento sıva ile sıvandığından dış cephe büyük oranda özgünlüğünü kaybetmiştir. Tavan, taşıyıcı direk, vaaz kürsüsü ahşap malzemedendir. Yenilenen pencereler, pimapendir. Giriş kapısı da yenilenmiş olup düz lentolu kapı açıklığına basit bir kapı kanadı takılmıştır. Mihrap alçı malzemedendir. Minare ahşap malzeme ile kaplamadır. Dıştan çatı, sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Doğudan batıya ve kuzeyden güneye doğru eğimli arazi üzerindeki cami, bulunduğu konum itibari ile eğimden dolayı cepheler aynı yükseltide değildir.

Bina gövdesinin görünüşleri masif, çimento sıvalı, duvar yüzeylerini az da olsa yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir. Pencereler, doğuda bir ve güney cephede iki adettir. Her iki cephede pencereler farklılık göstermektedir.

Cami, doğu, batı ve güney yönlerden yapılara bitişiktir. Doğu cephenin güneye yakın ucunda minareye çıkış için basit bir kapı yer alır. Batı cephe de yine konut ile bitişik olduğundan mimarisi görünmez (Foto.3.526,Foto.3.528).

Güney cephede, mihrabın her iki yanına denk gelecek şekilde üst sırada iki adet mazgal pencere açıklığı vardır. Pencerelerin sırasına kadar görülemeyen beden duvarı önünde başka bir yapı olduğundan cephe görünmemektedir (Foto.3.528).

Kuzey cephe, ibadet mekânına girişin sağlandığı cephedir. Bu cephe dar bir sokağa bakar. Cephede pencere açıklığı bulunmaz. Sokaktan direk açılan düz lentolu basit bir kapı ile harim kısmına girilir (Foto.3.527).

Foto.3.526. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi doğu cephesi

Foto.3.527. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi kuzey cephesi

Foto.3.528. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi güney cephesi (Başka bir yapıya bitişik)

Minare: Caminin kuzeydoğusunda yer alan minare çatı üzerinden yükselmektedir. Caminin doğu kenarında ayrı bir kapı ile girişi sağlanan minareye içten ahşap merdivenlerle çıkılır. Kısa tutulan gövde kalın, silindirik olup tek şerefeli, gövdeden silme yaprak geçilen kısa petek bölümü ve külahla sonlanan minare tamamen ahşaptır. Şerefe kısmı çokgen korkuluk ile çevrelenmiştir. Buranın üstü de yine çokgen bir ahşap saçak ile örtülüdür (Foto.3.529).

Foto.3.529. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi minaresi

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Güney cephedeki mazgal pencerelerde, mihrabın her iki yanında üst sırada, içten yanlara ve aşağı doğru genişleyerek daha aydınlık ve daha az ısı kaybı olması sağlanmıştır. Doğu cephedeki pencere, güneye yöne doğru kaydırılmış, düz lentolu, pimapen olup alt sıradadır. Duvarlar, düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, yarım daire kesitli olup ters “U” şeklindedir. Mihrabı çevresi, beden duvarları dışına taşmıştır. Mihrabın her iki yanında yerden 30 cm. yükseklikte ahşap sade seki yer alır (Foto.3.531).

Harimin kuzey duvarında zeminden yükseltilmiş, ahşap parmaklık ile çevrelenmiş mahfil bölümü yer alır. Giriş kapısının her iki yanında derin nişler olup iç kısmı ahşap raflara bölünmüştür. Kuzeydoğu köşede yer alan yeni bir unsur olan ahşap vaaz kürsüsü buraya sonradan getirilmiştir (Foto.3.530).

Foto.3.530. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi iç mekanı

Foto.3.531. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi iç mekanı

Süsleme: Yapıda yalnızca ahşap süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Sadece minarede vardır. Ajur tekniğinde uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Şerefenin etrafını çevreleyen çokgen korkuluk ahşap işlemenin güzel bir örneğidir. Ajur tekniğinde her bir kenarında “S” kıvrımları ile bitkisel kompozisyon oluşturulmuştur (Foto.3.532).

Foto.3.532. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi minare şerefe korkuluğundaki süslemeden detay

Tarihleme: İnşa tarihi ile ilgili kitabe ve belge bulunmayan caminin küçük ölçekli bir mahalle mescidinden camiye çevrildiği anlaşılmaktadır. Müftüoğlu Camisi başka bir kayıtta "Tahta Minareli Aşağı Cami" olarak geçmektedir[331]. Minaresinin Molla Ayşe Hanım tarafından ilave edildiği ileri sürülmekte ancak ne zaman eklendiği hakkında bir bilgi yoktur[332]. Sayın Kadir Pektaş, camiyi inşa özelliklerine göre 19.yy.sonu 20.yy.başına tarihlemiştir[333].

Yapının tek ahşap direkle desteklenen üst örtüsü, pencere boyutları, malzemesi, ayrıca aynı köyde inşa tarihi erken olan Selim Ağa Camisi'nin varlığı bilindiğinden bu cami 19.yy.da inşa edilmiş olabilir.

3.1.5.12. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi

Çizim: 3.59

Fotoğraf: 3.533-3.539

Yeri ve Konumu: Başpınar Köyü'nün Kemaliye İlçesine uzaklığı 40 km. dir. Mescid, köy içinde dar bir sokakta bulunmaktadır. Yapı çevresindeki evlerden minaresi ile ayırt edilmektedir.

---

[331] Bu bilgi, Kemaliye Kaymakamlığı'nın isteği üzerine köy muhtarları tarafından hazırlanan forma göre ele alınmıştır. Bkz şimşek, 1996, 629.

[332] Bu bilgi, Kemaliye Kaymakamlığı'nın isteği üzerine köy muhtarları tarafından hazırlanan forma göre ele alınmıştır. Bkz şimşek,1996,.629.

[333] Pektaş, 2006, 117.

İnceleme Tarihi: 9/2014,

Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

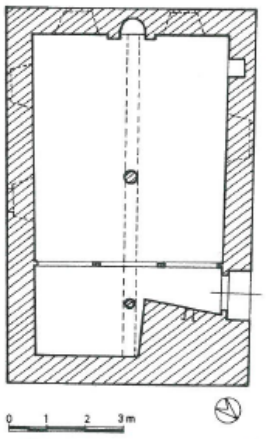
Kitabesi: Mescidin inşa kitabesi yoktur.

Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Mescidin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Plan: Mescid, dikdörtgen planlı, düz tavan örtülü harimden meydana gelmektedir. Mihraba dik iki sahınlı plan tipindedir. Kuzey duvar güney duvara göre daha kısa tutulmuştur. Ayrıca kuzey duvarda minare kaidesi iç mekâna taştığından düzgün dikdörtgen plan bozulmuştur. Mescide kuzeybatı cepheden açılan kapı ile giriş sağlanır. Güney, doğu ve batı cephede pencere açıklıklarına sahiptir (Çizim.3.59).

Çizim.3.59. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi planı (K. Pektaş)[334]

Örtü Düzeni: Harimde kuzey güney yönünde iki ahşap direk, kuzey güney yönünde atılmış ana kirişi taşımaktadır. Bu kirişin üzerinde doğu batı doğrultuda ince kirişler bindirilmiştir. Bu direklerin üzeri de ahşap kontrplak ile kaplanmıştır

[334] Pektaş, 2006, 118.

(Foto.3.533). Daha sonraki yıllarda doğudan batıya doğru eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.533. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Mescid, özgün olarak ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edilmiştir. Minare, kesme taştandır. Tavan ve mahfil ahşap malzemedendir. İç mekân duvarları sonradan sıvalı olup boya badana yapılmıştır.

Cepheler: Mescid cepheleri, duvar örgüsünü yansıtmaktadır. Önceki yıllarda cepheler sıvanmış olup günümüzde sıvaların döküldüğü görülmektedir.

Doğu ve güney cephelerde iki, batı ve kuzey cephelerde birer adet pencere açıklığı mevcuttur. Pencereler, üst sıralarda küçük ölçülerde olup kare biçimli mazgal tipindedir.

Doğu ve güney cephelerde üst sırada cephe aksına simetrik olarak yerleştirilmiş ikişer adet pencere açıklığı vardır.

Kuzey cephede üst sırada doğu yöne doğru kaymış bir adet pencere vardır. Kuzey cephenin batı köşesinde minare kaidesi bulunmaktadır. Kaide iç mekâna taşıntı yapmıştır. (Foto.3.534).

Batı cephe girişin sağlandığı cephedir. .Yanındaki bina ile bitişik olan caminin bu cephesi tam görülememektedir (Foto.3.536). Giriş kapısı, batıya doğru kaydırılmış düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu olup çevresi fayans ile kaplanmıştır. Kapı kanadı yenilenmiştir.

Foto.3.534. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi kuzey cephesi

Foto.3.535. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi doğu cephesi

Foto.3.536. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi batı cephesi

Minare: Mescidin kuzeybatı köşesinde yapıya bitişik olarak inşa edilmiştir. Kare kaide çatı seviyesine kadar yükselmektedir. Minareye mescidin kadınlar mahfilinde açılan yuvarlak kemerli kapıdan çıkılmaktadır. Kaide üzerine silindirik gövde, tek şerefe, kısa petek kısmı ve konik külahtan meydana gelmiştir. Minare düzgün kesme taştan yapılmıştır (Foto.3.537).

Foto.3.537. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi minaresi

İç Mekân: Pencereler, dış kütledeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvar yüzeyleri belli bir yüksekliğe kadar fayans ile kaplanmıştır.

Güney duvar aksına yarım daire kesitli mihrap fayans ile kaplanmıştır (Foto.3.538) Harimin kuzey duvarında doğu ve batı duvarlara bitişik olarak kadınlar mahfili yerleştirilmiştir. Kadınlar mahfiline harimin kuzey bölümünden giriş kapısının hemen solundan yuvarlak kemerli kapıdan çıkılmaktadır (Foto.3.539). Minare kaidesi, mahfilde çıkıntı yapmıştır.

Foto.3.538. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi iç mekanı

Foto.3.539. Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi iç mekanı

Süsleme: Mescidde süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Tarihleme: Başpınar Köyü' nün ne zaman kurulduğu bilinmemektedir. Selçuklu Türklerinden bir bölük aşiretin gelip burada mekân tuttuğu tahmin edilir.[335] 1523 tarihinde Elazığ'ın Harput ilçesine bağlı bir köydür.[336] Mescidin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir belgeye rastlanmamıştır. İnşa tarihi ile ilgili kitabe ve belge bulunmayan yapı, küçük ölçekli bir mahalle mescididir. Pencere boyutları, inşa malzemesi, ayrıca aynı köyde inşa tarihi erken olan Selim Ağa Camisi'nin varlığı bilindiğinden bu mescid 19.yy.da inşa edilmiş olabilir.

3.1.5.13. Boylu (Hinge) Köyü Camisi

Çizim: 3.60

Fotoğraf: 3.540-3.548

Yeri ve Konumu: Boylu Köyü, Kemaliye ilçe merkezine 39 km.dir. Cami, köy içinde sokak arasındadır. Yapı, çevresindeki binalardan minaresi ile ayırt edilmektedir. Fevkâni kuruluş sergileyen yapının her cephe yüksekliği farklılık göstermektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014

Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Giriş kapısı üzerinde inşa ve tamir kitabeleri vardır. Sağda inşa, solda tamir kitabesi vardır (Foto.3.540).

---

[335] Şimşek, 1996, 629.

[336] Gündüz, A. (1993)., *1523 M. (929 H:) Tarih ve 998 No'lu Tapu-Tahrir Defterine Göre Musul, Mardin, Çermik, Harput ve Çemişgezek Sancaklarının Mukayeseli Tahlili*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Foto.3.540. Boylu (Hinge) Köyü Camisi giriş üzerindeki kitabeler

Caminin inşa kitabesine göre Kapucubaşı Hacı Baki tarafından 1814-15 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır (Foto.3.541). İnşa kitabesi şu şekildedir:

1. *Eyledi bina bu camii Hacı Baki Kapucubaşı*
2. *Kur'an ile iman ola yoldaş*
3. *Sene H.1230/M.1814-15*[337]

Foto.3.541. Boylu (Hinge) Köyü Camisi Son cemaat yeri kapısı üzerindeki inşa kitabesi

Caminin giriş kapısı üzerinde onarım kitabesinde Kapucubaşı Hacı Bin Yahya tarafından yaptırıldığı ve 1902-03 yılında köy ahalisi tarafından onarıldığı anlaşılmaktadır **(**Foto.3.542).

[337] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. *Hezârân şükür ve minnet sana ya kadiri sübhan*
2. *Yapıldı cami-i şerif ve hem yapıldı mektebi sıbyan*
3. *Sahibü'l hayrât Hacı Bin Yahya Kapucubaşı-i*
4. *İman ile Kur'an ona yoldaş hem olsun mekanı cennet*
5. *Harab ender harab iken ahali ettiler tamir*
6. *Eylesin cümlemiz….ala külli şey'in kâdir Sene 1320 Ketebehu Hüseyin*[338]

Foto.3.542. Boylu (Hinge) Köyü Camisi Son cemaat yeri kapısı üzerindeki tamir kitabesi

Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

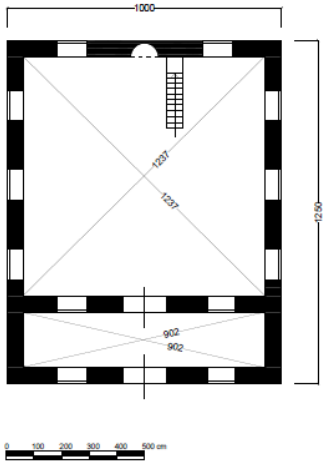
İnşa Tarihi: Cami, inşa kitabesine göre 1814-15 yılında Kapucubaşı Hacı Baki tarafından yaptırılmıştır.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, kare planlı tek mekanlı harime sahiptir. Camiye giriş, kuzey cephede açılan kapı açıklığından sağlanır. Kuzey yönde, batı tarafta imam odası olarak kullanılan oda vardır. Doğusunda ise kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdiven yer alır. Merdivenlerin altında minareye çıkış için basık kemerli kapı vardır. Güney, kuzey, doğu ve batı duvarlara açılmış pencere açıklığı yer alır (Çizim.3.60).

[338] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

Çizim 3.60. Boylu (Hinge) Köyü Camisi planı

Örtü Düzeni: Caminin aslında ahşap direklere ve duvarlara oturan üst örtüsü olduğu tahmin edilmektedir. Ancak onarımda ayakların kaldırılarak doğrudan duvarlara oturan betonarme tavan ile örtülmüştür. Günümüzde yapıda taşıyıcı yoktur. Tavan, çıtaların dizilmesi ile meydana gelmiştir. Üzeri sonradan dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Malzeme ve Teknik: Cami, beden duvarları sıvalı olduğu için duvar malzemesi algılanamamaktadır. Ancak, ahşap hatıllı yığma moloz taş veya kaba yonu taş malzeme ile inşa edilmiş olmalıdır. Saçak, tavan, minber, vaaz kürsüsü, mahfil ahşap malzemedir. İç mekan duvarları sıvalı olup boya badana yapılmıştır. Tavan dış kaplaması toprak olmalıdır. Çatı dıştan kırma çatı olup sac ile kaplıdır.

Cepheler: Cami, fevkâni kuruluş sergilemektedir. Cepheler, sıvalı olup duvar örgüsünü yansıtmaz.

Kuzey, güney, doğu ve batı cephelerde pencere açıklığına sahiptir. Ana kütlede pencereler, alt seviyede düşey dikdörtgen, basık kemerli, üst sırada alttakinden daha küçük boyutta basık kemerli ve düşey dikdörtgen pencerelerdir. Toplam yirmi üç adet pencere açıklığı mevcuttur. Son cemaat yerine denk gelen üst sıradaki pencereleri kare biçimli, küçük ölçülerdedir. Pencereler tamamen pimapen ile kaplanmıştır.

Caminin doğu cephesinde alt ve üst sıralarda ikişer adet simetrik düzenle aynı aksta pencere açılmıştır. Duvarın kuzey kenarında üst sırada giriş bölümüne

açılan pencere yer alır. Bu cephenin kuzeydoğu köşesinde minare kaidesi yükselir (Foto.3.544).

Batı cephe, doğu cephe ile benzer görünümdedir.

Güney cephede, pencereler, beden duvarlarının alt sırasında iki, üst sırasında üç adet pencere simetrik bir düzenle cephe aksına yerleştirilmiştir.

Kuzey cephe, camiye girişin sağlandığı cephedir. Harim giriş kapısı ile giriş mekanına giriş sağlayan kapı aynı akstadır. Kapı sövesi alçıdan yuvarlak kemerli olarak yeni yapılmış bir unsurdur (Foto.3.543).

Foto.3.543. Boylu (Hinge) Köyü Camisi kuzey cephesi

Foto.3.544. Boylu (Hinge) Köyü Camisi doğu cephesi

Son cemaat yeri: Kuzey cephede bulunan son cemaat yeri, doğu batı doğrultuda uzanır. Cephenin orta aksına giriş mekânına giriş sağlayan basit bir kapı yer alır (Foto.3.545). Giriş kapısının her iki yanında alt sırada harime iki adet pencere açılır. Kapı üzerinde iki adet kitabe vardır.

Dikdörtgen planlı son cemaat yerinin batı ve doğusunda alt ve üst sıralarda ikişer adet pencere düzenlemesi görülür.

Ancak bu bölümün batı tarafı duvar örülerek imam odası olarak düzenlenmiştir. Son cemaat yeri düz tavan örtülüdür. Doğu tarafta ise kadınlar mahfiline çıkış sağlayan ahşap merdivenler bulunur (Foto.3.546).

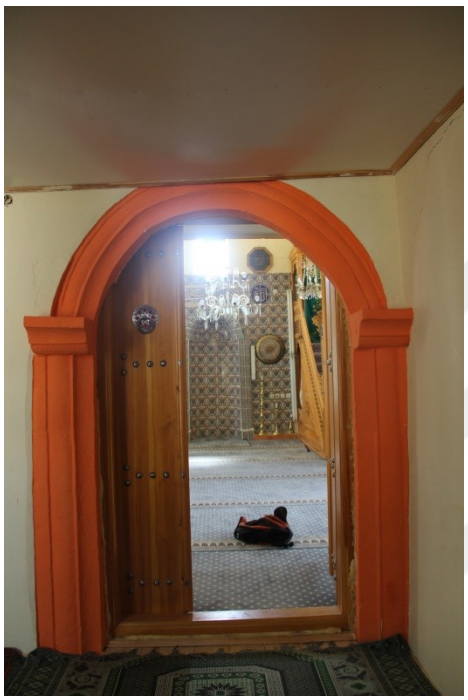

Foto.3.545. Boylu (Hinge) Köyü Camisi harim kapısı

Foto.3.546. Boylu (Hinge) Köyü Camisi son cemaat yeri

Minare: Caminin kuzeydoğusunda son cemaat yerine bitişik bulunan minare, yeni bir unsurdur.

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış kütledeki düzen ve görünüşü yansıtmaz. Duvarlar, sıvalı olup, boya badana yapılmış, pencere alt sırasına kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Güney duvar aksındaki mihrap, yarım daire kesitli niş biçiminde olup yuvarlak kemerlidir (Foto.3.547). Mihrabın hemen sağındaki minber, güneydoğu köşedeki vaaz kürsüsü ve kuzey ve doğu duvara bitişik yerleştirilen kadınlar mahfili yeni unsurlardır (Foto.3.548).

Foto.3.547. Boylu (Hinge) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.548. Boylu (Hinge) Köyü Camisi iç mekanı

Süsleme: Camide süsleme unsuru yoktur.

Arşiv Bilgisi: Köyün 1643 yılında Arabgir sancağına bağlı olduğunu öğrenmekteyiz[339].Boylu Köyü'nün üç kez yer değiştirdiği, önce Hinge denilen yerde, daha sonra buranın eşkıya saldırısına maruz kaldığından "Taşlar başı"

[339]Çakar, E., Kara,F.(2005). 17.Yüzyılın Ortalarında Arabgir Sancağında İskân ve Nüfus (1643 Tarihli Avârız-Hane Defterine Göre), *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.15, S. 2, Elazığ, 407.

denen yere taşındığı, buranın da yol üstü bir yerde olduğundan köyün şimdiki yere taşındığı konusunda bir bilgi vardır[340].

3.1.5.14. Buğdaypınar (Tirnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi

Çizim: 3.61
Fotoğraf: 3.549-3.563

Yeri ve Konumu: Buğdaypınar (Tırnik) Köyü, Kemaliye ilçesine uzaklığı 48 km.dir. Cami, köy içinde sokak arasındadır. Köye kadastro gelmediği için yeri belirtilmemiştir. Yapı, kuzeyden güneye doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Kuzey cepheden evlerle çevrilmiştir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin harime giriş sağlayan kapısı üzerindeki inşa kitabesine göre 1686-87 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır (Foto.3.549). Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. *Mâşâallah*
2. *Kad benâ mescid…*
3. *İbrahim Ağa bin…Elhac*
4. *Gaferallahu zunûbehümâ ve nevverallahu*
5. *Ve tekabbeallahu hasenâtehüma sene 1098*[341]*.*

[340] şimşek,1996, 671.
[341] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

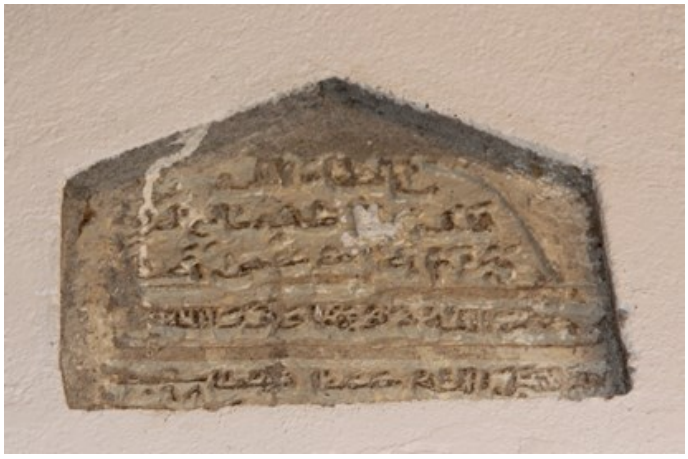

Foto.3.549. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi

Minare kaidesindeki kitabeye göre, Ömer Ağa oğlu Süleyman Ağa'nın minareyi yaptırdığı, adı geçen Abdullah Ağa'nın da minareyi tamir ettirdiği anlaşılmaktadır (Foto.3.550). Minare kaidesindeki kitabe şu şekildedir:

1. *Kad benâ hazihi'l-minareti Süleyman,*
2. *Ağa bin Ömer Ağa ğaffara'llâhu zünûbehüma,*
3. *Ve tekabbela'llâhu hasenatehüma*
4. *Nâzırı Abdullah Ağa'nın…hüdâ*
5. *…îde veda…"*[342]

Foto.3.550. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi minare kaidesindeki tamir kitabesi

[342] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

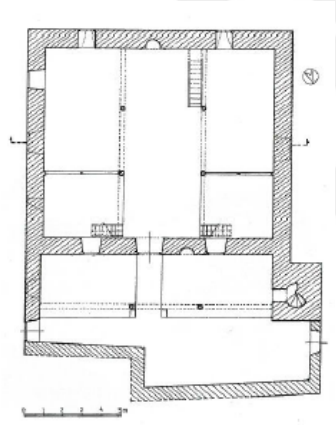
Banisi: Cami, İbrahim Ağa tarafından yaptırılmıştır.

İnşa Tarihi: İnşa kitabesine göre cami, 1686-87 yılında yapılmıştır.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan üç sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Son cemaat yerinin güney duvarının orta aksına açılan kapı ile asıl ibadet mekânına girilir. Caminin son cemaat yeri, iki ahşap destek üzerinde çatı ile örtülü önü açık yanları kapalı mekandan ibarettir. Buranın önüne sonradan duvar örülerek dışarıdan ayrılmıştır. Doğu ve batı yönden açılan kapılarla bahçeye giriş sağlanır. Minare, son cemaat yerinin batı köşesinde yükselir (Çizim.3.61).

Çizim.3.61. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi planı (K. Pektaş)[343]

Örtü Düzeni: Harimde iki sıra halinde dört ahşap direk tarafından mihraba dik iki ana kirişin üzerinde mihraba paralel kirişlerin dizilmesi ile ahşap düz tavan desteklenmiştir. Bu direklerin üzeri ahşap kaplamadır (Foto.3.551). Üstü daha sonraki yıllarda dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

[343] Pektaş, 2006, 58.

Foto.3.551. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi moloz taştır. Ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edilmiştir. Köşelerde yer yer, minarede düzgün kesme taş kullanılmıştır. Mihrap alçı malzemedir. Üst örtüde ahşap kirişler, pencere söveleri, taşıyıcı direkler, mahfil, minber, vaaz kürsüsü, ahşap malzemedendir. Tavanın üzeri toprak damdır. Bunun üzeri kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır. İki pencerede demir şebeke görülür.

Cepheler: Kuzeyden güneye doğru eğimli arazi üzerindeki cami, bulunduğu konum itibari ile caminin batı cephesi köy yolundan parmaklıklarla ayrılmıştır.

Bina gövdesinin görünüşleri masif, çimento sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir. Kuzey ve güney cephe hariç, cephelerde pencere düzeninde bir simetri görülmez. Pencereler, alt sırada düşey dikdörtgen, düz lentolu, ahşap sövelidir. Üst sırada düşey dikdörtgen biçimli, aydınlatma pencereleri açılmıştır.

Doğu cephede cephe aksında bir simetri görülmez. Alt sırada yer alan bir adet pencere, güneye doğru kaymıştır. Üst sırada üç adet pencere açıklığı yer alır. Ortada yer alan pencere alt sıradaki pencere ile aynı özelliktedir. Bu pencerenin her iki yanında aydınlatma pencereleri vardır. Kuzey yöne bakan pencere kadınlar mahfiline bakmaktadır. Kuzeydoğu yönde sonradan son cemaat yerine açılan basit bir giriş kapısı yer alır. Eğimden dolayı bu cephe, güneye doğru yükselmektedir. Doğu cephe, dar bir sokak arasında olup evlerle yakın mesafededir (Foto.3.552).

Foto.3.552. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi doğu cephesi

Güney cephede alt sırada eş boyutta düşey dikdörtgen iki açıklık, üst sırada da iki adet küçük mazgal pencere açıklığı cephe aksına göre simetrik olarak aynı hizada sıralanmıştır. Bu cephe önünden de yol geçmektedir (Foto.3.553).

Foto.3.553. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi güney cephesi

Batı cephenin beden duvarında ortasında üst sırada düşey dikdörtgen bir açıklık olup diğer cephelerden farklı olarak kuzeybatı köşede de kare kesitli taşıntılı minare kaidesi yükselir. Kaidenin hemen yanından son cemaat yerine açılan basit bir kapı yer alır (Foto.3.554).

Foto.3.554. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi batı cephesi

Kuzey cephe, son cemaat yerinin olduğu ve harime girişin sağlandığı cephedir (Foto.3.555). Kuzey duvarın orta ekseninde harime giriş sağlayan kapı açıklığı, sivri kemerli olup kemer alınlığında aydınlatma penceresi vardır. Düşey dikdörtgen biçiminde çerçevelenmiş kapı açıklığına bir çift ahşap kanat takılmış ve kanatlar üzerine iri başlı çiviler tutturulmuştur. Kapı üzerinde yapının inşa kitabesi yer alır. Kapının her iki yanında alt sırada, aynı aksta düşey dikdörtgen pencere açıklığı yer alır. Bu pencerelerde, ince çubuk demirlerden yapılmış basit birer şebeke vardır. Diğer pencerelerde demir şebeke olmaması pencerelerin daha sonradan yapılmış olduğunu gösterir. Kapı açıklığının hemen sağında ters “U” şeklinde mihrabiye nişi yer alır.

Foto.3.555. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi kuzey cephesi

Son cemaat yeri: Ana mekanın kuzey cephesi boyunca uzanan son cemaat yerinin yanları kapalı önü açıktır. İki ahşap destek üzerinde kırma çatı ile örtülüdür.

Bu mekanın çevresi duvarla örülerek sokaktan ayrılmıştır. Doğu ve batı yönlerden kapı ile bahçe bölümüne girilmektedir. Doğu duvarda üst sırada bir adet mazgal pencere açıklığı vardır. Harim giriş kapısının iki yanında parmaklıkla çevrilmiş betonarme seki yer alır (Foto.3.556).

Son cemaat yerinin üst örtüsünden itibaren duvar üstüne kadar eğimli sac örtü ile bahçe bölümü de örtülmüştür. Minare kaidesi, son cemaat yerinin kuzeybatı köşesine bitişiktir.

Son cemaat yerinin önü orijinalinde açık olup sonradan doğu-batı ve kuzey cephelerden duvar örülerek son cemaat yeri çevrelenmiştir.

Kuzey duvar orta aksında düşey dikdörtgen biçimli harime giriş kapısı yer alır (Foto.3.557).

Foto.3.556. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi son cemaat yeri

Foto.3.557. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi harim kapısı

Minare: Caminin kuzeybatısında yer alan kesme taş minarenin çatı hizasına kadar yükselen kare kesitli kaidesi son cemaat yerine ve batı cephe beden duvarlarından da dışarı taşmıştır. Son cemaat yerinden yuvarlak kemerli kapı açıklığı ile minareye çıkış sağlanır (Foto.3.558). Kapının sağ üstünde ikinci bir kitabe yer alır. Silindirik gövde üzerinde küçük mazgal pencereler vardır.. Minare, tek şerefeli, külah ile sonlanır (Foto.3.559).

Foto.3.558. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi minare kaidesi

Foto.3.559. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi minaresi

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Üst sırada yer alan mazgal pencereler, yukarıdan aşağı doğru genişleyerek mekanın daha aydınlık olması sağlanmıştır. Duvarlar, düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın sağına minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.560).

Mihrap, orta eksende, yarım daire kesitli bir niş biçiminde, taş malzemeden yapılmış olup yuvarlak kemerlidir. Hafif duvarlardan dışa taşırılmış olan ters “U” şeklindeki mihrap, silme ile yan ve üst kısımdan kuşatılmıştır. Mihrap duvarında kaş kemerli ahşap seki yer alır. Mihrap nişi yeşil renkli yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.563).

Minber, harimin güneybatısı köşesinde yer alır. Son yıllarda eklenmiş yeni bir unsurdur.

Kadınlar mahfili, harimin doğu batı ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde tamamen ahşaptan yapılmıştır. Mahfil, doğu ve batı kenarlarda iki ayrı bölüm olarak düzenlenmiştir. Tavanı harimin örtüsü ile aynı görünüştedir ve mahfil tavanı da destekleyen iki adet ahşap direkle taşınır. Mahfile bina kuzey cephesinin doğu kenarındaki, giriş kapısının hemen yanındaki ahşap merdivenle çıkılır. Harime bakan yüzü ve doğu batı kenarları ahşap parmaklık ile çevrilmiştir. Mahfilin alt katı da ahşap parmaklık ile çevrelenmiş, zeminden yükseltilerek harim mekanından ayrılmıştır. 1990lı yıllarda yeşil renkli olan mahfil, günümüzde beyaza boyalıdır (Foto.3.561,Foto.3.562).

Güneydoğu köşede yer alan vaaz kürsüsü, ahşap malzeme ile yapılmış yeni bir unsurdur.

Foto.3.560. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.561. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.562. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi iç mekanı

Fotoi3.563. Buğdaypınar (Tırnik) Köyü İbrahim Ağa Camisi mihrabı

Süsleme: Camide herhangi bir süsleme unsuru yoktur.

3.1.5.15. Çevlik Camisi

Çizim: 3.62
Fotoğraf: 3.564-3.575
Yapının Yeri:
İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Yeri ve Konumu: Çevlik mahallesindedir. Doğu-batı yönünde eğimli arazide bulunmaktadır.

Kitabesi: Caminin inşa kitabesi yoktur. Ancak yapının kuzey cephesine bakan tarafın karşısındaki camiden yaklaşık 8 m. mesafedeki çeşme üzerinde sıvalı olduğundan yer yer okunamayan bir kitabe[344] mevcuttur **(**Foto.3.564). Çeşme, kitabesine göre Hacı Mustafa Ağa tarafından inşa edilmiş, ancak inşa tarihinin olduğu kısım okunamamıştır.

Foto.3.564. Çevlik Camisi çeşme üzerindeki kitabe

Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

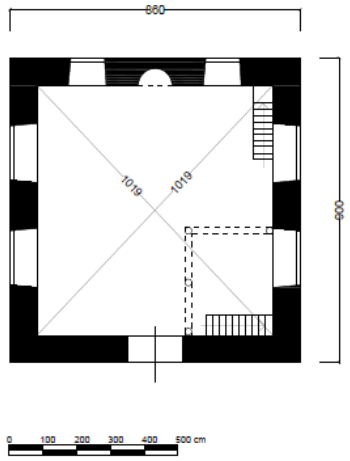
İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

[344] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım. Kitabenin okunuşu şu şekildedir: *"Sahibu'l-hayrat vel hasenat, Merhum ve mağfur leh Süleyman Paşa, zade Mehmet Ağa'nın, mahdumu Elhaç Mustafa Ağa…"*

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Kare plana sahip olan cami, tek mekanlıdır. Üst örtü, içten düz tavan, dıştan kırma çatılıdır. Girişi, kuzey cephedendir. Minare, çatı üzerinde yükselmektedir (Çizim.3.62).

Çizim 3.62. Çevlik Camisi planı

Örtü Düzeni: Tavan kontrplakla kaplandığı için asıl malzemesi anlaşılamamaktadır. Mimari durum göz önüne alınırsa düz ahşap tavanla örtülüdür (Foto.3.565). Üst örtü dıştan dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.565. Çevlik Camisi düz ahşap tavanı

Cepheler: Bina gövdesinin görünüşleri masif, çimento sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir.

Ana kütlede pencereler, beden duvarlarının alt ve üst sırasındadır. Pencereler, doğu, batı ve güney ve kuzey cephelerdedir. Her cephede farklı özellik gösteren pencereler, cephe aksına göre simetrik dizilmiştir.

Cephelerde, doğu, güney ve batıda iki adet, kuzey cephede bir adet pencere açıklığı mevcuttur.

Doğu cephede alt sırada iki adet pencere açıklığı vardır. Bunlar, düşey dikdörtgen, düz lentolu, ahşap sövelidir.

Güney cephede üst sırada kare biçimli, düz lentolu, ahşap söveli iki adet pencere cephe aksına göre simetrik yerleştirilmiştir (Foto.3.567).

Batı cephede üst sırada iki adet kare biçimli, düz lentolu, ahşap söveli iki adet pencere cephe aksına göre simetrik yerleştirilmiştir (Foto.3.568).

Kuzey cephe girişin sağlandığı cephedir. Cephede doğuya kaydırılmış tarafta dikdörtgen lentolu kapısı üzerinde düşey dikdörtgen pencere yer almaktadır (Foto3.569). Kapı açıklığına demirden yenilenmiş kanat takılmıştır. Kapı üzerinde aydınlatma penceresi vardır. Camide son cemaat yeri bulunmamaktadır **(**Foto.3.566).

Foto.3.566. Çevlik Camisi kuzey cephesi

Foto.3.567. Çevlik Camisi güney cephesi

Foto.3.568. Çevlik Camisi batı cephesi

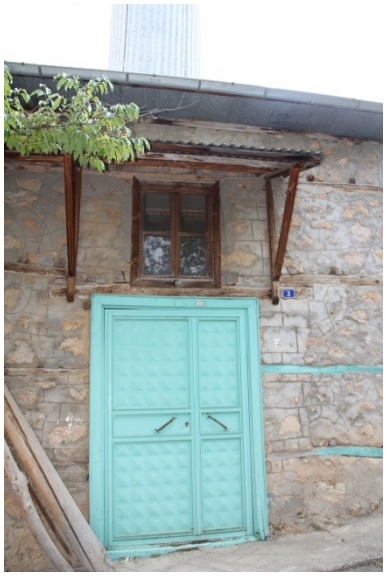

Foto.3.569. Çevlik Camisi harim kapısı

Minare: Minare, kuzeye bakan tarafta, çatı hizasından itibaren yükselen minareye mahfilden geçilen kapı ile çatı arasından çıkılmaktadır. Silindirik gövdeli, dıştan sacla kaplanmış içten ahşap olan minare sadedir (Foto.3.570).

Foto.3.570. Çevlik Camisi minaresi

Malzeme ve Teknik: Cami, ahşap hatıl arası moloz taş malzeme ile inşa edilmiştir. Köşelerde yer yer, mihrapta düzgün kesme taş kullanılmıştır. Dış cepheler, beton sıva ile sıvanmıştır. Ahşap malzeme, taban ve tavan kaplamasında, saçakta, kapı ve pencerelerde, minber ve mahfilde kullanılmıştır.

İç Mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzeni yansıtmaktadır. Pencerelerin, yukarıdan aşağı doğru genişlemesi ile harimin hem aydınlık olması hem de daha az ısı kaybetmesi sağlanmıştır.

Güney duvar ortasında mihrap, batı yönüne minber, doğu yönüne de bugün yeni olan vaaz kürsüsü yerleştirilmiştir. Mihrabın iki yanında üst sırada kare biçimli pencereler yer alır. Doğu duvarda da, 60 cm. derinliğinde iki adet niş bulunmaktadır (Foto.3.571,Foto.3.574).

1 m. genişliğindeki alçı mihrap, silme ile çevrelenmiş yuvarlak kemerli niş şeklindedir. Mihrabın her iki yanında pencerelerin altına denk gelen yerde, 60 cm. derinliğinde iki adet niş vardır.

Güneybatı köşedeki minber ve kuzeybatı köşedeki kadınlar mahfili yeni birer unsurdur. Bu elemanlar sonradan eklenmiştir **(**Foto.3.572).

Foto.3.571. Çevlik Camisi iç mekanı

Foto.3.572. Çevlik Camisi minberi

Foto.3.573. Çevlik Camisi iç mekanı

Foto.3.574. Çevlik Camisi mihrabı

Süsleme: Yapıda yalnızca alçı süsleme vardır.

Alçı Süsleme: Sadece mihrapta vardır. Kalıplama tekniğinde uygulanmıştır.

Bitkisel süsleme: Mihrabın çevresini dolanan bordürde kıvrık dalların arasında laleye benzer çiçek motifleri vardır. Bu süsleme, kırımızı renkte yağlı boya ile boyandığından net bir şekilde görülmez **(**Foto.3.575).

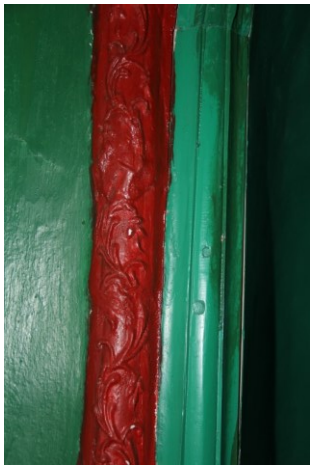

Foto.3.575. Çevlik Camisi mihrap bordüründeki süslemeden detay

Tarihleme: İnşa tarihini veren bir kitabe ve arşiv bilgisi yoktur. Yapının kuzeyindeki çeşme üzerinde kitabe olup bu kitabenin de tarihi silik durumda olduğundan okunamamıştır. Bir araştırmaya göre cami 1963 yılında “Dernek”

tarafından yaptırılmıştır[345]. Bu bilgiye katılmıyoruz. Çünkü cami bu kadar geç dönem eseri değildir. Camide hiç taşıyıcı eleman kullanılmaması, üst örtünün doğrudan duvarlara oturması, duvar kalınlığı, mihrap bordüründe kıvrık dallarla süslemeye gidilmesi caminin 19. yy. da inşa edilmiş olabileceğini göstermektedir.

3.1.5.16. Dolunay[346] (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi[347]

Çizim: 3.63
Fotoğraf: 3.576- 3.592

Yeri ve Konumu: Dolunay (Tama) Köyü'nün, Kemaliye ilçesine uzaklığı 36 km.dir. Cami, köy içinde, bodrum kat üzerinde yükselir. Yapı, kuzeyden güneye doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Kuzeye doğru birden yükselen arazi üzerindedir. Yapı, fevkâni kuruluş sergilediğinden cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir.

Cami, evlerin arasından minaresi ve çeşmesi ile ayırt edilmektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Harim kapısında yer alan kitabede yapının Sultan 2. Mahmud tarafından H. 1253/M.1837-38 tarihinde yaptırıldığı anlaşılmaktadır (Foto.3.576). Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

[345] Bu bilgi, Kemaliye Kaymakamlığı Arşivi'nden alınmıştır. Bkz. Alper. 1990, Ek. 5.
[346] Dolunay Köyü'nün bir Ermeni tarafından "Doma" adına kurulduğu rivayetten bilinir. Müslüman halkın eline geçince köyün adı "Tama" olarak değiştirilmiştir. Bkz. Şimşek, 1996, 571.
[347] Caminin ismi ilgili yayında "Dolunay Köyü Camisi" olarak geçmektedir. Bkz. Petş, 2006, 87. Ancak taramızdan okunan kitabesi ile banisinin ismini alarak değiştirilmiştir.

1. *Mâşâallah*
2. *Bina eyledi câmi-i sultan*
3. *Ki lâtif itdî Mahmûd Hân*
4. *Sene 1253*[348]

Foto.3.576. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi harim kapısı üzerindeki kitabe

Güney cephede yer alan çeşme üzerindeki sekiz satırlık kitabeye[349] göre, çeşme H. 1253/M. 1837-38 yılında İsmail oğlu Ali Beyzâde Hacı Mahmûd Ağa tarafından yaptırılmıştır (Foto.3.577).

[348] Kitabeleri okuyan Prof. Dr. Hamza Keleş'e teşekkürlerimi sunarım.

[349]Çeşme, caminin güney cephesinde camiye bitişik olarak su basman katına denk gelen yerde dışa taşkın bir şekilde inşa edilmiştir. Çeşme cami ile aynı anda yapılmıştır. Çeşme üzerindeki kitabenin okunuşu şu şekildedir: " …Elem abdin(?)…
Bi-hurmeti âyet'el-kürsi ilâhi hasret…
Dûamızdan emîn iki âlemde şâd olsun merdîn
…olûb nâ'il gecürsin hoşça…
Sahib'ül-hayrât ve'l-hasenât Ali Bey
Zâde El-Hâc Mahmûd Ağa İbni İsmâ-îl
Sene 1253 Mâşâallah"

Foto.3.577. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi çeşme üzerindeki kitabesi

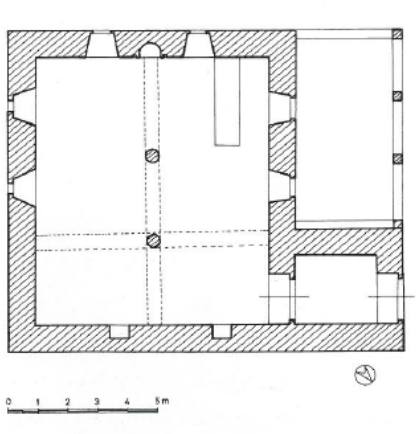
Banisi: Cami, Sultan 2. Mahmud tarafından yaptırılmıştır.

İnşa Tarihi: Cami, inşa kitabesine göre 1837-38 yılında yaptırılmıştır.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan iki sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Kuzeybatı cepheden açılan kapı ile giriş mekanına girilir. Bu kapı ile aynı hizada asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı yer alır. Giriş mekanının devamında, batı cephe boyunca, önü açık, üç ahşap direğe oturan sundurma yer alır. Bu mekanın üstü de düz tavandır. Minare, kuzeybatı köşede yükselir (Çizim.3.63).

Çizim.3.63. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi planı (K.Pektaş)[350]

Örtü Düzeni: Harimde ortada tek ahşap direğin taşıdığı mihraba dik uzanan ana kirişin üzerine yatay bir şekilde dizilmiş kirişlerle üst örtü meydana gelmiştir **(**Foto.3.578). Dıştan ahşapla kaplanıp üzerine toprak örtülmüştür. Sonraki yıllarda dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.578. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi moloz taştır. Ahşap hatıllı yığma moloz taştan inşa edilmiştir. Üst örtüde ahşap kirişler, pencere söveleri, taşıyıcı direkler, mahfil, minber, vaaz kürsüsü, ahşap malzemedendir. Mihrap alçı malzemedendir. Tavanın üzeri toprak damdır. Bunun üzeri kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Kuzeyden güneye doğru eğimli arazi üzerindeki cami, bulunduğu konum itibari ile dik bir yamaç üzerindedir. Yapı, fevkâni kuruluş sergilemektedir.

[350] Pektaş, 2006, 88.

Bina gövdesinin görünüşleri masif, çimento sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir. Pencereler, doğuda üç, güneyde dört, batıda iki adettir. Kuzey cephe sağır tutulmuştur. Her cephede farklılık gösteren pencereler, cephe aksına göre simetrik dizilmiştir.

Doğu cephede, üç adet pencere açıklığı bulunur. Pencereler, beden duvarının üst sırasnda, kare biçimli, düz lentolu, küçük ölçülerde olup pimapendir. Kuzey ucundaki pencere, biraz daha üstte kadınlar mahfiline denk gelen yerde yine aynı özelliktedir. Bu cepheye bitişik olarak eğime paralel olarak aşağı inen merdiven yer alır (Foto.3.579).

Güney cephe, eğimden dolayı diğer cephelerden daha yüksek görünmektedir. Bu cephe en dikkat çekici cephedir. Cephe ortasında beden duvarına bitişik bir şekilde sivri kemerli nişe sahip, kitabesi olan çeşme yer alır. Çeşmenin üzerinde, beden duvarının alt sırasında bodrum katını aydınlatan üç sıra halinde dizilmiş altı adet pencere, altta düşey dikdörtgen, üstte kare biçiminde, pimapen pencereler vardır. Harim mekanı beden duvarının alt ve üst sırasında ikişer adet pencere açıklığı vardır. Altta düşey dikdörtgen, düz lentolu, üstte kare biçiminde, düz lentolu pimapen pencerelerdir. Güney cephenin batı ucunda, batı cephede uzanan sundurma yer alır (Foto.3.580).

Kuzey cephe, eğimden dolayı kısa tutulmuştur. Bu cephe sağırdır. Cephe önünden yol geçmektedir (Foto.3.581).

Batı cephe, son cemaat yerinin bulunduğu ve girişin sağlandığı cephedir. Aynı zamanda zemin seviyesinden köy odasına girişi sağlayan kapı da bu cephededir. Batı cephe, hem kapalı hem açık son cemaat yeri ile görülmektedir (Foto.3.582).

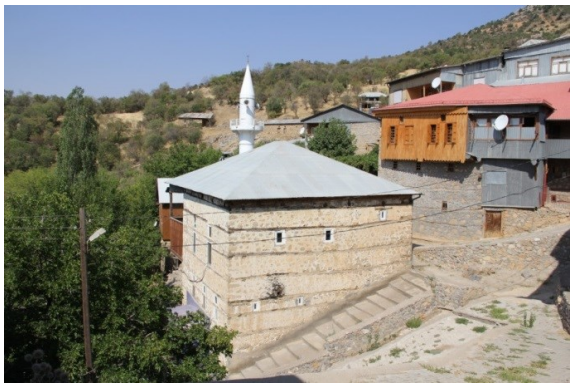

Foto.3.579. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi doğu cephesi

Foto.3.580. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi güney cephesi

Foto.3.581. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi kuzey cephesi

Foto.3.582. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi batı cephesi

Son cemaat yeri: Kuzeybatı köşeden**,** son cemaat yerine giriş sağlanır (Foto.3.583). Kuzey -güney doğrultusunda uzanan bu bölüm dikdörtgen planlıdır. Güney ve batı cephenin önü açıktır. Bu mekanın yazlık olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır. Üst örtü üç ahşap direkle ve duvarlar taşınan düz tavan örtülü olup dıştan sac ile kaplanmıştır. Batı cephedeki girişin üzerinden ahşap merdivenle çatı katına çıkış sağlanır (Foto.3.584).

Harim kapısı üzerinde inşa kitabesi yer alır (Foto.3.585). Asıl ibadet mekanına girişi sağlayan kapı, kuzeybatı köşede son cemaat yeri kapısının tam karşısındadır. Düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu kapı açıklığına ahşap çift kanat takılmıştır. Kapı üzerine yatay bir şekilde iri başlı çiviler çakılmış olup her iki kanatta tokmak vardır. Kuzey duvarda alt sırada, güneye doğru kaymış düşey dikdörtgen, düz lentolu, ahşap kafesli iki adet pencere açıklığı yer alır.

Foto.3.583. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi son cemaat yeri kapısı

Foto.3.584. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi son cemaat yeri

Foto.3.585. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi harim kapısı (son cemaat yeri)

Minare: Caminin kuzeybatısında yer minare yeni bir unsurdur. Muhtemelen kuzeybatıya eklenen giriş bölümü ile aynı zamanda yapılmıştır. Silindirik gövdeli minare çatı üzerinden yükselir.

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Derin bir niş içinde, dışa doğru genişleyen pimapen pencerelerin çevresi ahşaptır. Doğu cephedeki yukarıdan aşağı doğru genişleyen mazgal pencereler, harimin hem aydınlık olması hem de daha az ısı kaybetmesi sağlanmıştır. Kuzey duvarda, mahfilin altında iki adet niş yer alır. Duvarlar, herhangi bir süsleme unsuru taşımayan düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır. Pencere alt sırasına kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın sağına minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.586).

Mihrap, orta eksende, yarım daire kesitli bir niş biçiminde, taş malzemeden yapılmış olup yuvarlak kemerlidir. Hafif duvarlardan dışa taşırılmış olan ters “U” şeklindeki mihrap kemer çevresini bitkisel kompozisyonlu bir bordür çevreler (Foto.3.591).

Mihrabın sağ tarafında yer alan ahşap minber, 2.50x60 cm. ölçülerinde olup sade bir özellik gösterir. Minberin yan aynalıkları, düşey çıtaların yan yana sıralanması ile birbirine paralel düşey alanlar şeklindedir. Süpürgelik bölümü yoktur. Üst örtüsü pramidal külah şeklinde olup köşkün altında da dekoratif kemerli birer kapı ile geçiş bulunmaktadır (Foto.3.588).

Kadınlar mahfili, harimin doğu batı ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde tamamen ahşaptan yapılmıştır. Tavanı harimin örtüsü ile aynı görünüştedir ve mahfil, tavanı da destekleyen ahşap direkle taşınır. Mahfile giriş kapısının karşısında yer alan ahşap merdivenle çıkılır. Harime bakan yüzü ahşap parmaklık ile çevrilmiştir (Foto.3.587).

Güneydoğu köşede yer alan vaaz kürsüsü, ahşap malzeme ile yapılmış yeni bir unsurdur.

Foto.3.586. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi iç mekanı

Foto.3.587. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi iç mekanı

Foto.3.588. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi iç mekanı

Foto.3.589. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi mihrabı

Süsleme: Yapıda yalnızca ahşap ve alçı süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Sadece minberde vardır. Ajur tekniğinde uygulanmıştır.

Alçı Süsleme: Sadece mihrapta vardır. Kalıplama teknğinde uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Mihrap çevresini çevreleyen bordürde kıvrık dallara sarılan karanfil motifleri bulunmaktadır. Mihrabın üst kısmında dilimli yelpaze şeklindeki süslemenin her bir diliminde vazodan çıkan papatya motifleri ile mihrap hareketlendirilmiştir **(**Foto.3.590).

Foto.3.590. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi mihrap süslemesi

Geometrik süsleme: Minber kapısı C ve S kıvrımları ile taçlandırılmıştır **(**Foto.3.591).

Foto.3.591. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi minber kapısı üzerindeki süslemesi

Nesneli Süsleme: Mihrap üstünde yarım daire şeklindeki süsleme yelpazeyi andırmaktadır. Dilimli olarak her bir bölümünde süslemeye gidilmiştir. Yelpaze motifinin içinde vazodan çıkan dallar ve uçlarında papatya motifleri bulunmaktadır **(**Foto.3.592).

Foto.3.592. Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi mihrap üstündeki taç süsleme

3.1.5.17. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi

Çizim: 3.64

Fotoğraf: 3.593- 3.606

Yeri ve Konumu: Aşutka Köyü, Kemaliye ilçe merkezine 34 km.dir. Cami, Dutluca tarafındaki köylere giden Tevfik Ertürk Caddesi üzerinde bulunur. Yapı, fevkâni kuruluş sergilemektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014

Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Yapının güneybatı köşesinde duvar üzerinde "*Maşaallah, İnna fetahna leke fethan'mubina, sene 1320, Nasrun minellah ve fethun karîb, ve beşşiri'l-müminin, Ya Muhammed, Sene 1322*"[351] yazmaktadır (Foto.3.593).

Caminin 1902-03 yılına yapımına başlandığı ve 1904-05 yılında da tamamlandığı anlaşılmaktadır.

[351] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

Foto.3.593. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi güneybatı köşede yer alan inşa kitabesi

Cami harim kapısı üzerindeki üç satırlık kitabede *"La İlahe İllallah Muhammeden Resulallah Sene 1322*" yazmaktadır (Foto.3.594).

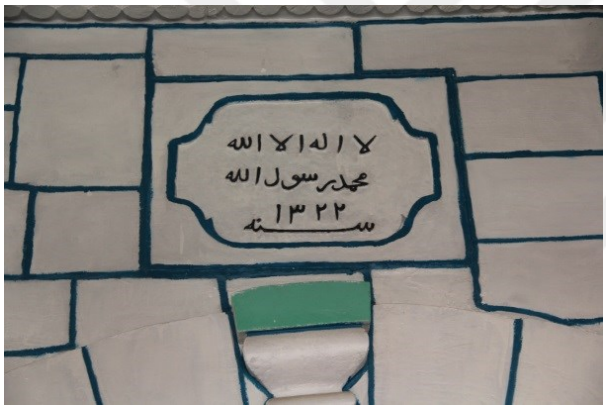

Foto.3.594. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi harim kapısı üzerindeki kitabe

Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

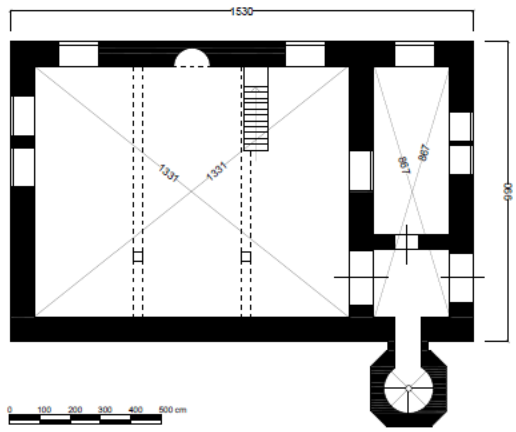
İnşa Tarihi: Caminin inşasına 1902-03 yılında başlanmış, 1904-05 yılında da inşası tamamlanmıştır.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı harim mihraba dik üç sahınlıdır. Camiye giriş kuzeybatı köşeye açılan kapı açıklığından sağlanır. Batı cephede, giriş kapısına kadar uzanan imam odası olarak düzenlenmiş bölüm yer alır. Buraya batıdan iki,

güneyden bir adet pencere açılır. Harimde güney, doğu ve batı duvarlara açılmış pencere açıklığı vardır. Minare, kuzeybatı köşede yer alır (Çizim.3.64).

Çizim.3.64. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi planı

Örtü Düzeni: Ortada iki taşıyıcı direğe oturan mihraba dik uzanan kirişlerin üzeri yatay bir şekilde dizilmiş kirişlerle örtülmüştür (Foto.3.595). Dıştan kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.595. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami, ahşap hatıllı yığma kaba yonu taş ile inşa edilmiştir. Köşelerde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Dış cephe çimento karışımı harç ile sıvanmıştır. Saçak, üst örtü kirişleri, pencere-kapı kanat ve söveleri, minber, vaaz kürsüsü, mahfil ahşap malzemedendir. İç mekan duvarları sonradan sıvalı olup boya badana yapılmıştır. Çatı dıştan kırma çatı olup sac ile kaplıdır.

Cepheler: Cami, fevkâni kuruluştadır. Alt katı Kur'an Kursu olarak kullanılmaktadır. Cepheler, çimento karışımı harç ile yoğun bir şekilde sıvandığından cepheler özgünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiştir.

Cephe yüzeyleri, masif görünümlü duvar örgüsünü az da olsa yansıtmaktadır. Güney, doğu ve batı cephelerde pencere açıklığına sahiptir. Toplam altı adet pencere açıklığı mevcuttur. Pencereler, üst sırada olup yuvarlak kemerli, düşey dikdörtgen biçimli, ahşap sövelidir.

Caminin doğu cephesinde üst sırada güneye doğru kaydırılmış iki adet pencere harime açılırken, kuzeye kaydırılmış üst sırada daha küçük ölçülerde kare biçimli, kadınlar mahfiline açılan pencere yerleştirilmiştir.

Güney cephede pencereler üç adettir ve bunlardan ikisi harime açılır. Batı yöne kaydırılmış pencere, son cemaat yerine açılır. Pencereler, beden duvarlarının üst sırasında simetrik bir düzenle cephe aksına yerleştirilmiştir (Foto.3.597).

Kuzey cephe, sağır tutulmuştur.

Batı cephe, son cemaat yerinin bulunduğu ve harime girişin sağlandığı cephedir (Foto.3.596).

Foto.3.596. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi batı cephesi

Foto.3.597. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi güney cephesi

Son Cemaat Yeri: Batı cephede uzanan son cemaat yerine kuzeybatı köşeden düşey dikdörtgen biçimli, yuvarlak kemerli kapı açıklığından girilir. Kapının önü pimapenle sundurma şeklinde düzenlenmiştir (Foto.3.596). Kapıya batı yönden merdivenle çıkılır. Kapının hemen solunda minareye çıkış için kaide üzerindeki basık kemerli açıklık yer alır. Cephede yan yana sıralanmış iki adet pencere açıklığı vardır. Son cemaat yeri, dikdörtgen planlıdır. Bu mekan düz tavan örtülüdür.

Kuzeybatı köşede harime açılan kapı yer alır (Foto.3.601). Düşey dikdörtgen biçimli, basık kemerli kapı açıklığına ahşap çift kapı kanadı takılmıştır. Kapı üzerinde üç satırlık kitabe yer alır. Kitabenin üstünde alçı malzeme ile yapılmış testere dişi şeklinde saçak vardır. Harim kapısının sağında, duvarla örülmüş bölüme basit ahşap kapıdan girilir (Foto.3.600). Kapı üstünde iki adet ahşap açıklık vardır.

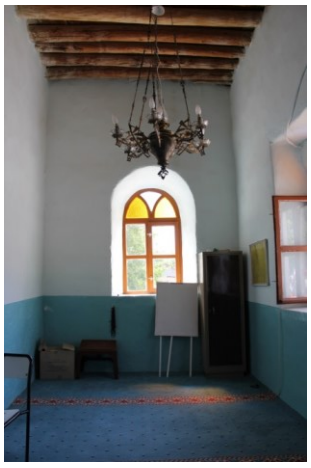

Foto.3.598. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi son cemaat yeri (güney yönden)

Foto.3.599. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi son cemaat yeri (batı yönden)

Foto.3.600. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi son cemaat yeri (kuzey yönden)

Foto.3.601. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi harim kapısı

Minare: Caminin kuzeybatı köşesinde yer alan kesme taş minareye kuzeybatı cephedeki giriş bölümünün yanında yer alan kaidede açılan kapıdan girilir. Kaide, çatı seviyesine yakındır. Üzerinde yüksek pahlı bir pabuçluk kısmı vardır. Silindirik gövdeli, tek şerefeli, külahla örtülü minare, yeni bir unsurdur (Foto.3.602).

Foto.3.602. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi minaresi

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış kütledeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarlar, sıvalı olup, boya badana yapılmış, pencere alt srasına kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın hemen sağına minber, kuzey ve doğu duvara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.603).

Mihrap, yarım daire kesitli niş biçiminde olup sivri kemerlidir. Mihrabı köşe sütuncelerine benzer profiller sınırlandırmaktadır. Mihrap, çevresi tavana kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır. Yağlı boya boyanmış mihrap sadedir (Foto.3.605).

Mihrabın sağ tarafına yerleştirilen ahşap minber de geç döneme aittir. Tek ahşap levha halinde bölüntüsüzdür. Külahla örtülü minberdir (Foto.3.606).

Güneydoğu köşeye yerleştirilen vaaz kürsüsü, köşede konikal kaide üstünde ahşap parmaklıkla çevrili basit bir kürsüdür.

Kuzey duvarda, doğu duvara bitişik olarak kadınlar mahfili yer alır. Mahfile, harim kapısının karşısında bulun ahşap merdivenle çıkılır. Mahfilin doğusunda küçük bir mazgal pencere buraya açılır. Mahfilin mihrap aksında yer alan kısmı yarım daire şeklinde dışa taşırılmıştır. Harime bakan yüzü ahşap parmaklık ile çevrelenmiştir (Foto.3.604).

Foto.3.603. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi iç mekanı (doğu yönden)

Foto.3.604. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi iç mekanı (kuzey yönden)

Foto.3.605. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi iç mekanı(güney yönden)

Foto.3.606. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi minberi

Süsleme: Yapıda herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Arşiv Bilgisi: Evliya Çelebi, köy hakkında gözlemlerini şu şekilde ifade etmiştir: "Fırat kenarında bakımlı bir köydür ve geçit başıdır. Bu mahalde büyük Fırat nehri'ni kelekler (sallar) ile geçtik. Bundan ötesi gayri Diyarbakır eyaletidir ve Çemişgezek sancağı sınırıdır[352]." Köyün 1643 yılında Arabgir sancağına bağlı olduğunu öğrenmekteyiz[353].

3.1.5.18. Embiya Bey Camisi

Çizim: 3.65-3.71
Fotoğraf: 3.607- 3.625
Tescil Kararı: 25. 11. 2005 tarih ve 234 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Yeri: ve Konumu: Bahçe mahallesindedir. 18 pafta, 158 ada, 4 numaralı parseldedir. Cami, batıdan doğuya doğru eğimli bir arazi üzerinde yer alır. Güneyde camiye bitişik konut, doğuda mahalleye çıkışı sağlayan yol, kuzey ve batı cepheler yamaçtadır. Etrafında yapı bulunmaz. Bu yüzden cami bu cephelerden fark edilmektedir. Fevkâni kuruluş sergilemektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014, 22/2015
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Doğu duvar üzerindeki kitabeden caminin mahalle halkı tarafından 1864-65 yılında tamir edildiği anlaşılmaktadır (Foto.3.607). Kitabe şu şekildedir:

[352] *Evliya Çelebi Seyahatnamesi,* 2006,300.
[353] Çakar, Kara,2005, 406.

Foto.3.607. Embiya Bey Camisi, doğu duvar üzerindeki tamir kitabesi

1. *Eddi ibtidai bânisi bi sahib-i atâ*
2. *Badehu ehl-i mahalli cümleta*
3. *Defteri icmailleri az olmaya ta haşre dek*
4. *Nâili ecr-i cezil ede cenabı kibriyah*
5. *1281*[354]

Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

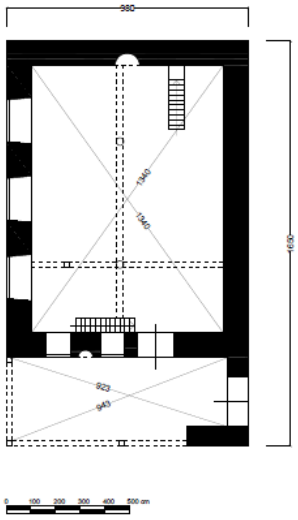
İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 18.yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

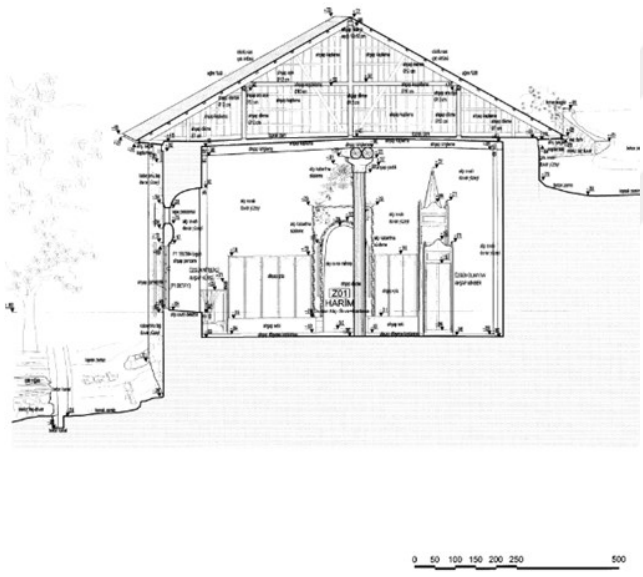
Mimarisi

Plan: Dikdörtgen planlı, mihraba dik iki sahınlı ve düz ahşap tavan ile örtülü harime sahiptir. Kuzeybatı köşede son cemaat yerine açılan giriş kapısı yer alır. Son cemaat mahallinin kuzey ve doğu cephesi açıktır. Kuzey duvarda iki adet pencere ve mihrabiye bulunur. Son cemaat yerinin batısında, giriş kapısının hemen sağında çatı katına çıkışı sağlayan merdivenler yer alır. Son cemaat yeri düz ahşap tavan örtülüdür. Son cemaat yerinin üstünü örten çatıdan minare yükselir (Çizim.3.65).

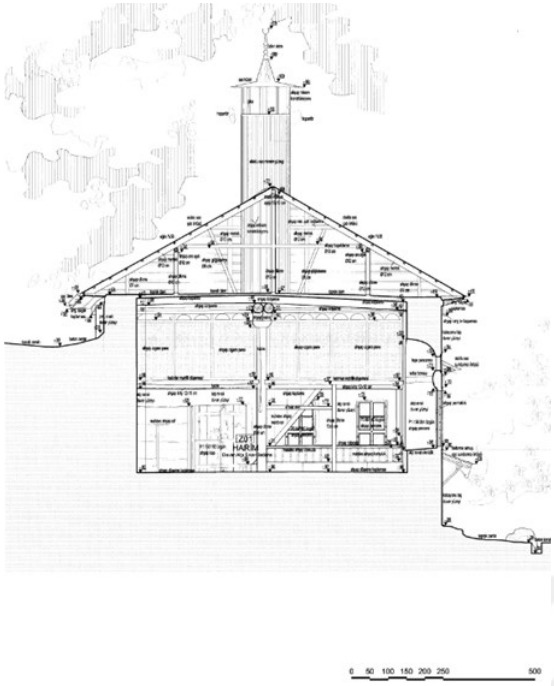
[354] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

Çizim 3.65. Embiya Bey Camisi planı

Çizim 3.66. Embiya Bey Camisi 2010 yılı rölöve projesi A-A kesiti (V.G.M.A.)

Çizim 3.67. Embiya Bey Camisi 2010 yılı rölöve projesi B-B kesiti (V.G.M.A.)

Örtü Düzeni: Harimin ortasında kuzey güney doğrultuda uzanan iki ahşap direğin desteklediği mihraba dik uzanan iki ana kirişin üzerine yatay kirişlerin dizilmesi ile düz tavan örtü meydana gelmiştir (Foto.3.608,Foto.3.609). Buranın üstü toprak dolgu olmalıdır. Sonraki yıllarda dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.608. Embiya Bey Camisi düz ahşap tavanı

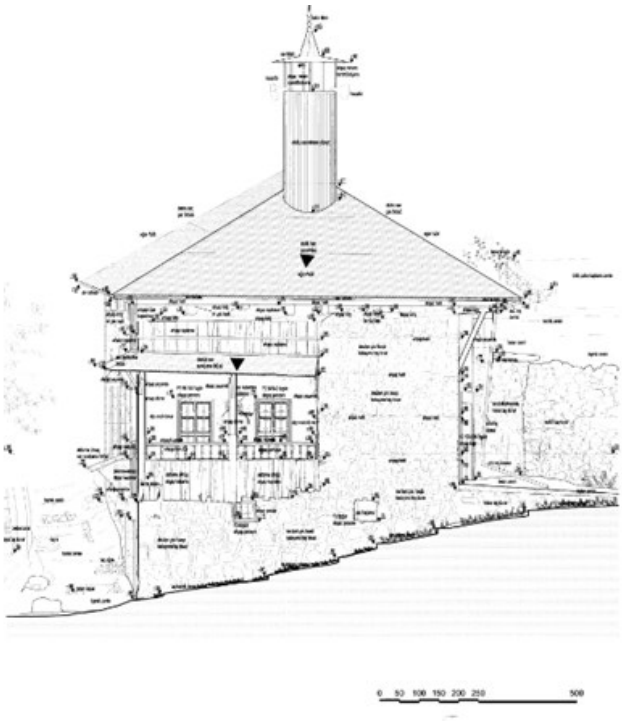
Foto.3.609. Embiya Bey Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami, ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edilmiştir. Köşelerde yer yer düzgün kesme taş kullanılmıştır. Doğu ve kuzey cephede, moloz taş örgülü duvar üzerine çimento karışımı ile harç uygulanmış, bu da yapının özgün görünümünü bozmuştur. İç duvarlar, çamur sıva üzeri alçı sıvadır. Alçı duvar üzerine badana yapılmıştır. Zemin kaplaması toprak zemin üzerine ahşap döşemedir. Sonradan eklenen minber, mahfil, vaaz kürsüsü ahşap malzemedendir. Cephe sıvası, derzler geç dönemde yapılmıştır.

Cepheler: Caminin güney cephesi başka bir yapı ile batı cephesi arazinin eğimli olmasıyla çatı hizasına kadar toprak ile doldurulmuştur. Yapı, fevkâni kuruluş sergilediğinden cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir.

Bina gövdesinin görünüşleri masif, çimento sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir.

Kuzey cephede, kırma taştan yapılmış duvar ile çevrili taşlık bölümü ile yazlık görünüme sahip kuzey ve doğu cepheleri açık, ahşap korkuluklu son cemaat mahalli yer alır (Foto.3.610). Bu cephenin zemin seviyesinde, ahşap korkuluklu bölümün altında, kare biçimli, bodrum bölümünü aydınlatan ahşap söveli ve ahşap parmaklıklı iki adet pencere açıklığı vardır. Kuzeybatı köşede harime açılan giriş kapısı yer alır. Düşey dikdörtgen, düz lentolu kapı açıklığına ahşap çift kapı kanadı takılmıştır. Kanat yüzeyleri sade olup kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri başı çivileri başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir. Kuzey cephe orta aksında yarım daire kesitli mihrabiye ve her iki yanında alt sırada düşey dikdörtgen, ahşap söveli, maden şebekeli iki adet pencere yer alır.

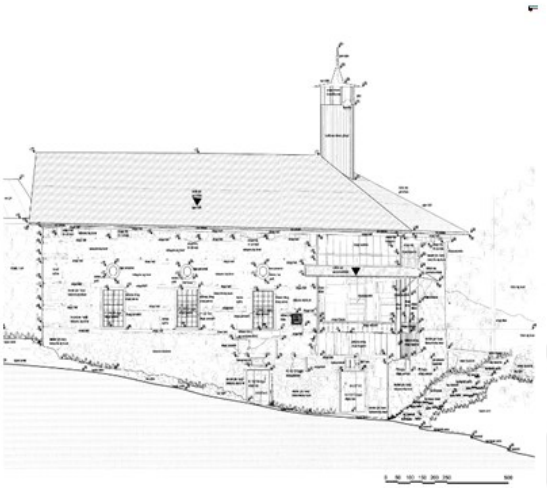
Çizim 3.68. Embiya Bey Camisi 2010 yılı rölöve projesi kuzey cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.610. Embiya Bey Camisi kuzeydoğu cephesi

Doğu cephe, kuzeydoğu köşede son cemaat yeri ve ahşap hatıllı beden duvarının birleşmesinden meydana gelir. Bu cephede, bodrum katında, son cemaat yerine denk gelen yerde ve onun batısında olmak üzere iki adet bodruma açılan kapı yer alır. Cephede pencereler alt ve üst sırada toplam dokuz adettir. Bodrum seviyesindeki kapıların üzerinde ve iki kapı arasının üst sırasında kare biçimli, ahşap söveli ve parmaklıklı olmak üzere bodrum katta toplam üç adet pencere mevcuttur. Bu pencerelerden ortadaki tahtalarla kapatılmıştır. Beden duvarlarında alt sırada üç adet ahşap söveli, demir parmaklıklı düşey dikdörtgen

pencere ve bu pencerelerin üzerinde oval biçimli tepe pencereleri yer alır. Aynı aksı paylaşan pencereler üçerli sıra halinde simetrik bir düzenle yerleştirilmiştir. Beden duvarının kuzeydoğu köşesinde onarım kitabesi yer alır (Foto.3.611).

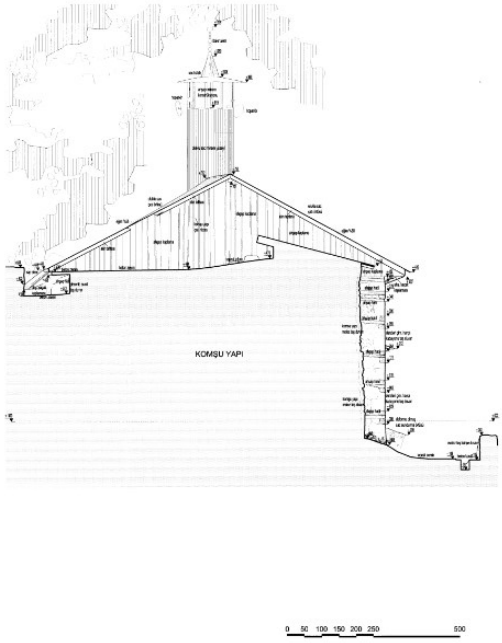

Çizim 3.69. Embiya Bey Camisi 2010 yılı rölöve projesi doğu cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.611. Embiya Bey Camisi doğu cephesi

Güney cephe, konutla bitişik durumdadır. Bu cephe tamamen kapalı durumdadır. Sonradan eklenen çatının güney tarafına eklenen ahşap kaplamalar bu cephede görülür (Foto.3.612).

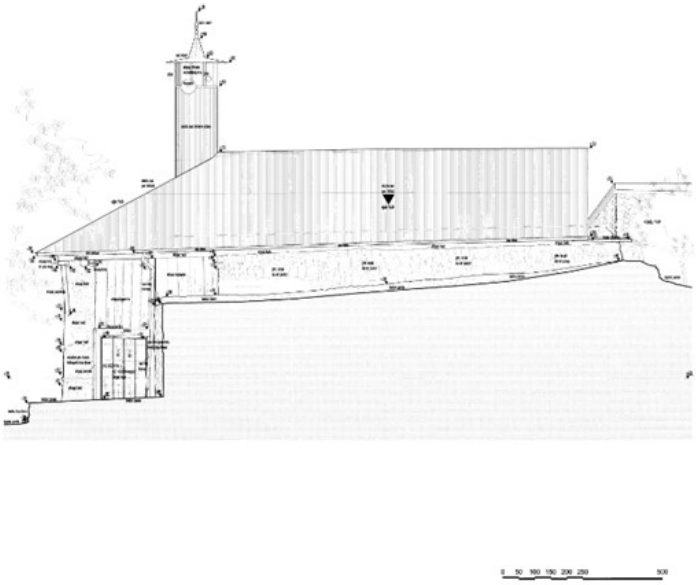

Çizim 3.70. Embiya Bey Camisi 2010 yılı rölöve projesi güney cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.612. Embiya Bey Camisi güneybatı cephesi

Batı cephe, yoldan aşağı kodda olduğundan bu cephe de güney cephe gibi sağır düzenlemeye sahiptir. Kuzeybatı köşede son cemaat yerine ve taşlık kısmına açılan düşey dikdörtgen, ahşap söveli, tokmaklı kapı yer alır. Kanat yüzeyleri sade olup kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri başı çivileri başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir. Kapı açıklığının üst kısmına tahtalar çakılmıştır (Foto.3.613).

Çizim 3.71. Embiya Bey Camisi 2010 yılı rölöve projesi batı cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.613. Embiya Bey Camisi batı cephesi

Son cemaat yeri: Kuzey cephe önünde yer alan son cemaat yeri 3.60 cm. derinliğindedir. Doğu ve kuzey cepheden ahşap parmaklık ile çevrelenen son cemaat yerinin batısında, odunluk ve çatı katına, çatı katından minareye çıkış sağlayan merdivenler yer alır **(**Foto.3.614). Bu merdivenler daha geç dönemde 1960lı yıllarda ilave edilmiştir. Son cemaat yerinde bulunan ahşap kaplamalar yağmur ve güneşe maruz kaldığından çürümeye yüz tutmuştur (Foto.3.615). Son cemaat yerinin beton döşemesi de sonradan ilave edilmiştir.

Harim kapı kanat yüzeyleri sade olup kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri başı çivileri başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir (Foto.3.616).

Foto.3.614. Embiya Bey Camisi Son cemaaat yerinden görünüş (batı yönden)

Foto.3.615. Embiya Bey Camisi Son cemaat yerinden görünüş (doğu yönden)

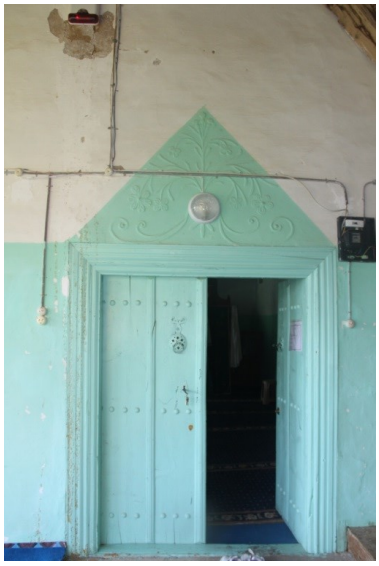

Foto.3.616. Embiya Bey Camisi harim kapısı

Minare: Son cemaat yerinin çatısında, çatıyla birleştirilmiş ahşap iskeletli sac kaplamalı minare yer alır. Minarenin de çatıya çıkış sağlayan merdivenler ile aynı zamanda ilave edildiği anlaşılır (Foto.3.617).

Foto.3.617. Embiya Bey Camisi minaresi

İç mekan: Harimin batı ve güney duvarları sağır olup doğu cephede dıştan düz, içten yuvarlak kemerli üç adet pencere ve bu pencerelerin üzerinde oval biçimli tepe pencereleri harimi aydınlatmaktadır.

Güney duvarın orta aksında mihrap, yarım daire kesitli bir niş şeklinde olup yuvarlak kemerlidir. Etrafı üç yönden silmelerle çevrelenmiştir. Mihrabın alınlık kısmının köşelerinde alçı kabartmalı çiçek ve yaprak motifleri mevcuttur. Alınlık kısmı yine alçı bir silme ile çevrelenmiştir. Mihrabın en üst kısmında dilimli bir tepelik yer alır **(**Foto.3.618,Foto.3.621).

Mihrabın hemen sağ tarafındaki ahşap minber, yan aynalığı düşey tahtaların yan yana sıralanması ile birbirine paralel düşey alanlar şeklindedir. Korkuluklar ahşap kafes tekniğindedir. Köşk kısmı dört ahşap direk üstüne yerleştirilen pramidal külahla örtülmüştür (Foto.3.620).

Harimin kuzeyinde yer alan sahının doğusunda harim zemin seviyesinden yükseltilmiş kadınlar mahfiline çıkış sağlayan merdiven bulunur. Mahfil ve minber caminin inşa tarihinden sonra eklenmiştir. Mahfil, iç mekanı daraltmakta ve pencere düzenini de bölmektedir. Kadınlar mahfili, ahşap kafeslerle çevrilidir (Foto.3.619).

Güneydoğu köşede ahşap vaaz kürsüsü, kare gövdeli, cephesinde ters konikal külahlı çıkıntısı olup köşe kısımda da oyma tekniğinde yapılmış topuzu yer almaktadır.

Foto.3.618. Embiya Bey Camisi iç mekanı

Foto.3.619. Embiya Bey Camisi iç mekanı

Foto.3.620. Embiya Bey Camisi minberi

Foto.3.621. Embiya Bey Camisi mihrabı

Süsleme: Yapıda alçı ve ahşap süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Sadece vaaz kürsüsünde vardır.

Alçı Süsleme: Mihrap, mihrabiye ve harim kapısı üzerinde, pencere üzerinde vardır. Kalıplama tekniğinde uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Mihrap çevresini dolanan bordürlerde kıvrık dallara sarılan karanfil motifleri ile bitkisel süsleme görülür (Foto.3.623). Aynı süsleme son cemaat yerindeki mihrabiyede de mevcuttur (Foto.3.624). Harim kapısı üzerinde bir bağdan çıkan kıvrık dalların uçlarında papatya motifleri ile süslemeye gidilmiştir (Foto.3.622). Papatya motifi, iç mekanda pencerelerin üst kısmında rozet şeklinde alçı kabartma süslemeler vardır.

Vaaz kürsüsünde gövde üzerindeki ters konikal şeklindeki çıkıntının ucunda ve üst taraftaki topuzda karşılıklı “S” şeklinde süsleme vardır.

Foto.3.622. Embiya Bey Camisi harim kapısı üstündeki süsleme

Foto.3.623. Embiya Bey Camisi mihrap bordür süslemesi

Foto.3.624. Embiya Bey Camisi son cemaat yeri mihrabiye süslemesi

Nesneli Süsleme: Mihrabın üst köşelerinde çelenge benzer süslemeler vardır. Etrafına ve içine dolanan kıvrık dallarla sarılmıştır. Mihrabın en üstünde de bir bağdan çıkan yapraklarla mihrap taçlandırılmıştır. Son cemaat yerindeki mihrabiyenin üst kısmında da çelenge benzer geç dönem etkisinin görüldüğü süsleme mevcuttur (Foto.3.625).

Foto.3.625. Embiya Bey Camisi mihrap köşesinde bulunan süsleme

Tarihleme: Caminin inşa kitabesi yoktur. Şahsiyet kaydında caminin adı "Evliya Bey Cami"[355].olarak kayıtlıdır. Başka bir araştırmada[356] caminin 1884 yılında mahalle halkı tarafından inşa edildiği, 1960 yılında da onarım geçirdiği bilgisi vardır. Bu bilgi Kemaliye Belediyesi Arşivi'nden alınmıştır. 1894-95 tarihli salnamede bu mahallenin ismi geçmektedir. Yapı üzerindeki kitabenin caminin tamir kitabesi olduğu anlaşılmakla birlikte mahalle halkı tarafından yapının 1867-68 yılında onarım geçirdiğini bildiğimize göre cami bu tarihten daha erken inşa edilmiştir. Mevcut yapıda 18.yy. mimarisi izleri vardır. Gerek duvar kalınlığı, gerekse plan özellikleri ile bu dönem eseridir. Ayrıca mihrap süslemeleri de yine yapıyı 18.yy.a tarihlemeye yetmektedir.

3.1.5.19. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi

Çizim: 3.72
Fotoğraf: 3.626-3.640

Tescil Kararı: 02.11.2012 tarih ve 1872 sayılı, 12.10.2012 tarih ve 500 sayılı karar.

Yeri: ve Konumu: Kemaliye'ye 14 km uzaklıktadır. Ergü Köyü 124 ada ve 4 parselde yer alır. Cami, köy içi mevkide bulunur. Bina, güneyden kuzeye eğimli arazi üzerindedir. Yapı, yarı fevkâni kuruluş sergilemektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014, 4/2015
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Son cemaat yerine giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre H.1223/M.1808-09 tarihinde inşa edilmiştir **(**Foto.3.626). Bu kitabede caminin Mahmut Paşa tarafından yaptırıldığı anlaşılır. Mahmut Paşa, köyün Bey ailesinden Siirt Valisi olarak görev yapan Sert lakaplı biridir[357]

[355] V.G.M. 159/0, 334,3062.
[356] Alper, 1990, Ek.5.
[357] Şimşek, 1996, 572.

Kitabe şu şekildedir:

1. *Men benâ mesciden Lillahi Te'âlâ*
2. *Benâ'llahu beyten fi'l-cenneh*
3. *Bârekallah lütf-i hakla eyledi inşâ*
4. *Câmi'i şerîf-i bünyâdına hazret-i Mahmûd Paşa*
5. *Hüdâvende ede a'lâ ânınca câhın ilâ mâşâ*
6. *Ede mansûr ânı yezdân hem tü'ızhû menşeâ*
7. *Mukîm olur cemâ'atı mescidin tâ aşâ*
8. *Dîvânına turur saf saf ettiğim yok şerîk hâşâ*
9. *Ede ömrün ânın didâr bi-hakkı yef'alü mâ yeşâ*
10. *Târihi gâlib adeviye câhid Mahmûd Paşa*
11. *Sene ve selâsîn sene hams ve mieteyn ve elf*
12. *Sene 1235"*[358]

Foto.3.626. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi son cemaat yeri kapısı üzerindeki inşa kitabesi

Foto: Ergü Köyü Camisi'nin kitabesi

Banisi: Cami, Mahmut Paşa tarafından yaptırılmıştır.

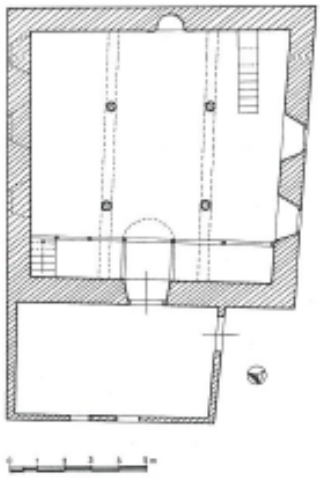
İnşa Tarihi: Cami, inşa kitabesine göre 1808-09 yılında yaptırılmıştır.

[358] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza Keleş'e teşekkürlerimi sunarım. Bu kitabe ilgili yayında doğru bir şekilde okunamamış, tarafımızdan yapılan düzeltmelerle yeniden okunmuştur. Pektaş, 2006, 82.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Asimetrik bir plana sahip olan cami, mihraba dik üç sahınlı plan tipindedir. Güney duvar uzun tutulduğu için caminin dikdörtgen planında bozulma vardır. Kuzey yönünde yine düzgün plana sahip olmayan ve sonradan eklenmiş olan son cemaat yeri bulunur. Son cemaat yerinin üst örtüsü de düz ahşap tavandır. Buranın kuzey duvarının orta aksında asıl ibadet mekânına giriş sağlayan kapı yer alır. Caminin batı cephesinde iki adet, doğu cephesinde üç adet pencere açıklığı mevcuttur. Kuzey cephede sonradan ilave edilen son cemaat yeri olup, güney cephe sağır tutulmuştur. Güneydoğu köşede yer alan minare de yeni bir unsurdur (Çizim.3.72).

Çizim 3.72. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi planı (K. Pektaş[359])

Örtü Düzeni: Ortada dört ahşap direğin taşıdığı mihraba dik uzanan iki ana kiriş üzerine çapları ortalama 10 cm. olan kirişlerin dizilmesi düz ahşap tavan örtü meydana gelmiştir (Foto.3.627). Bu direklerin üzeri toprak tabakası ile kaplanmış olmalıdır. Üzeri sonraki yıllarda dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

[359] Pektaş, 2006, 79.

Foto.3.627. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami, ahşap hatıllı yığma moloz taş malzeme ile inşa edilmiştir. Köşelerde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Duvarlar çimento karışımı harç ile sıvanmış olup cami özgün görünümünden uzaklaşmıştır. Üst örtü ahşap kirişlerle desteklenen ahşap tavandır. Üst örtüyü destekleyen direkler, minber, mahfil, kapı ve pencere sövelerinde ahşap malzeme kullanılmıştır.

Cepheler: Bina gövdesinin görünüşleri masif, çimento sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir. Yapı, fevkâni kuruluşta olduğundan cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir.

Batı cephede, beden duvarlarının üst sırasında, cephe aksına göre simetrik yerleştirilmiş iki adet düşey dikdörtgen biçimli, sivri kemerli pencere açıklığı mevcuttur. Diğer cephelerden farklı olarak güneydoğu köşede yeni bir unsur olan minare kaidesi yükselmektedir (Foto.3.628).

Güney cephe, sağır tutulmuştur. Bu cephe eğimden dolayı yarıya kadar asfalt altında kalmıştır. Güneydoğu köşede yer alan minare yeni bir unsurdur (Foto.3.629).

Doğu cephe, başka bir konutla çok yakın mesafededir. Bu cephede de beden duvarının üst sırasında aynı aksı paylaşan düşey dikdörtgen, ahşap söveli, üç adet pencere yer alır.

Kuzey cephe, sonradan eklenen son cemaat yerinin bulunduğu ve harime girişin sağlandığı cephedir.

Foto.3.628. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi batı cephesi

Foto.3.629. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi güneybatı cephesi

Son cemaat yeri: Batı cephenin kuzeye bakan tarafı, yaklaşık 1m. kadar beden duvarından içe çekilmiştir (Foto.3.630). Son cemaat yerinin kuzeye bakan tarafı sac ile kapatılmıştır (Foto.3.631). Buradan iki adet basit pencere dışarı açılır. Kapının olduğu kuzeybatı köşe tahtalarla kaplanmıştır. Son cemaat yerinin duvar kalınlığı, ibadet mekanının duvar kalınlığına göre daha ince olup 25 cm. dir. Son cemaat yerinin üstü içten düz tavan, dıştan sac ile kaplı eğimli çatıdır.

İçeri çekilmiş kuzeybatı köşede yer alan kapıdan son cemaat yerine geçilir. Bu kapı, düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu, çift kapı kanatlı olup üzerinde inşa kitabesi mevcuttur. Kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri başı çivi başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir. Kapı üzerinde inşa kitabesi bulunmaktadır.

Son cemaat yerinin kuzey duvarının orta aksında harime açılan düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu kapı açıklığına çift ahşap kapı kanadı takılmıştır. Kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri başı çivi

başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir. Kapı üzerinde ayet kitabesi yer alır (Foto.3.633).

Foto.3.630. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi kuzeybatı cephesi, son cemaat yerine giriş

Foto.3.631. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi kuzey cephesi

Foto.3.632. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi son cemaat yeri kapısı

Foto.3.633. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi harim kapısı

Minare: Güneybatı köşede yer alan minare son yıllarda eklenmiştir. Sekizgen yüksekçe bir kaide üzerine oturan minare, köşeleri pahlanmış pabuçluk kısmından silindirik gövdeye geçilerek tek şerefeli, külah kısmından oluşur. Minareye çıkış kaidede de yer alan kapıdan sağlanır (Foto.3.634).

Foto.3.634. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi minaresi

İç mekan: Harimde düşey dikdörtgen birer açıklık halinde harime yönelen pencereler, dış cephedeki düzeni ve görünüşü yansıtır. Yanlara ve aşağı doğru genişleyen pencereler, harimin daha aydınlık olmasını sağlamıştır. Duvarlar, herhangi bir süsleme unsuru taşımayan düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır. Pencere alt sırasına kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Güney duvar ekseninde mihrap, mihrabın güneybatı köşesinde minber, kuzey duvarda doğu ve batı duvarlara bitişik olarak kadınlar mahfili uzanır (Foto.3.635).

Mihrap, harim kapısı ile aynı doğrultudadır. Yuvarlak kesitli niş şeklindeki mihrap taş malzeme ile yapılmıştır. Yanlarda sütuncelerle sınırlanan mihrap, sivri kemerlidir. Mihrap yüzeyi yağlı boya ile boyanmıştır. Mihrabın her iki yanında şamdanlar bulunur ve mihrap duvarının her iki yanına yaklaşık 50 cm. yüksekliğe kadar fayans döşenmiştir ve en üstte taç kısmı yer alır (Foto.3.637).

Mihrabın hemen sağ tarafına yerleştirilen ahşap minber, daha geç dönemde eklenmiştir. Yan aynalığı düşey tahtaların yan yana sıralanması ile birbirine paralel düşey alanlar şeklindedir. Panolar dikdörtgen ve kare şekillerdedir. Korkuluklar, ahşap kafes tekniğindedir. Minber, külahla örtülmüştür (Foto.3.638).

Kuzeydoğu köşede yer alan merdivenlerle kadınlar mahfiline çıkılır. Mahfil orta bölümü yarım daire şeklinde dışa taşırılmıştır. Mahfilin harime bakan cephelerini ahşap korkuluk çevreler ve tavana kadar ahşap kafes ile kapatılmıştır (Foto.3.636).

Güneydoğu köşede sonradan yapılan vaaz kürsüsü daha geç unsurdur.

Foto.3.635. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi iç mekanı

Foto.3.636. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi iç mekanı

Foto.3.637. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi mihrabı

Foto.3.638. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi minberi

Süsleme: Yapıda yalnızca alçı süsleme vardır.

Alçı süsleme: Sadece mihrapta vardır. Kalıplama tekniği uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Mihrabı çevreleyen ilk ve en dıştaki bordürde kıvrık dalların arasında papatya ve uçları helezon şeklindeki yapraklardan meydana gelen bitkisel süsleme yer alır. Ortadaki bordürde renkli yağlı boya ile boyanmış vazolardan çıkan yeşil renkli dallarda papatya ve yaprak motifleri ile bitkisel süsleme yer alır. Mihrap kemerini çevreleyen bordürde bir ters bir düz "C" kıvrımları ile süslemeye gidilmiştir (Foto.3.639). Mihrap alınlığında yatay bir şekilde vazodan çıkan dallarda papatya ve uçları helezon şeklinde biten yapraklarla bitkisel süslemelidir. Mihrabın en üst kısmında taç kısmı yatay olarak dört sıra halinde alttan üste doğru daralarak "C" kıvrımları ile çevrelenmiştir. "C" kıvrımların ortasında palmet ve yaprak motifleri ile bitkisel süsleme yer alır (Foto.3.640).

Foto.3.639. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi mihrap süslemesi

Foto.3.640. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi mihrap süslemesi

Arşiv Bilgisi: 1756-57 – 1827-28 tarihleri arasında "Ergü Köyü'nde Çatalçeşme'nin Üst Tarafında Balmumcu Hacı Mehmed Ağa, İsmail Ağa, Osman

Ağa, İbrahim Ağa, Ali Ağa ve arkadaşlarının toplanıp cami yaptırdığı" olarak geçen kayıtta caminin görevli atama kayıtları[360] vardır. Başbakanlık Osmanlı Arşivlerine göre 1863-64[361] ve 1866-67[362] yılında caminin tamir geçirdiğini öğrenmekteyiz. 1840-43 tarihli Eğin şeriye sicillerinde[363] caminin adı geçmektedir.

3.1.5.20. Gümrükçü (Kürdoğlu[364]) Camisi

Çizim: 3.73
Fotoğraf:3.641-3.658

Yeri ve Konumu: Cami, Kemaliye İlçesi Gençağa Mahallesi'nde bulunmaktadır. Gümrükçü Sokak'ta bulunan cami, doğudan batıya doğru eğimli arazi üzerindedir. Minaresi ile çevredeki evlerden ayırt edilebilmektedir. Yapı, fevkâni kuruluştadır.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Yapının ilk inşa tarihi bilinmemektedir. Giriş mekânındaki merdivenlerin hemen yanında, caminin kitabeliği yerinden sökülerek yere konulmuş on satırlık kitabesi vardır (Foto.3.641). Kitabeden caminin 1886-87 yılında İsmail Ağa tarafından tamir edildiği, daha öncesinde de Haznedarzade ve Mustafa Efendi adlı kişiler tarafından da katkısı olduğu anlaşılmaktadır. Kitabe şu şekildedir:

1. *Ta'mire muhtâc iken Gümrükcü Camî'si selef*
2. *Lutf-i Hak esbâbını halk eyleyüb kıldı halef*
3. *Ehl-i hayrâtın Hûda zikrin emân kılsun kabul*
4. *İnd-i Hak da hasbeten lillâh amel olmaz telef*
5. *Haznedarzâde edüb ihyâ mescidi her taraf*

---

[360] V. G. M. A. HD. 534/137, 535/93, 1066/43, 1062/55, 1062/79, 534/137, 530/119.
[361] BOA, Dosya No: 649, Gömlek No: 32, Fon Kodu: *MVL*
[362] BOA, Dosya No: 720, Gömlek No: 127, Fon Kodu: *MVL*
[363] Akyel, 2002,.266.
[364] Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi şahsiyet kayıtlarında cami Gümrükçü veya Kürtoğlu Camisi olarak da geçer. Bkz. V. G. M. A., Df. 159, sf. 334, sr.3062.

6. *Mustafa Efendi gayret üzere çekdirmez esef*
7. *El-Hâc İsmâil Ağa'nın merkadin nur eylesün*
8. *Ne güzel tedbirle ta'mir eylemiş misl-i hedef*[365]
9. *Ne siyâb-ı cevher ki yazub târih imâr taşına*
10. *Şükren lillah yapdı ta'mirin kılub âli şeref sene 1304"*[366]

Foto.3.641. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi Son cemaat yerine sökülerek konulmuş tamir kitabesi

Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

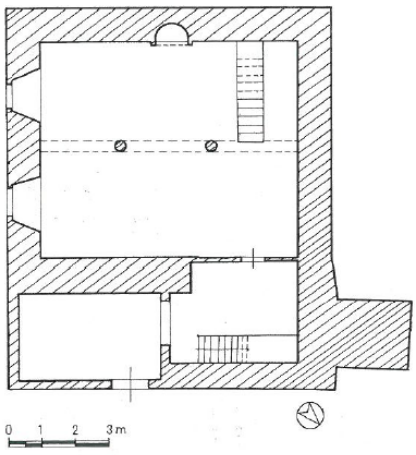
İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 18.yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Dikdörtgen planlı cami, düz ahşap tavan ile örtülüdür. Harimde ortada iki ahşap direk ile mihraba paralel iki sahınlı bir plan tipine sahiptir. Kuzey cephe, iki ayrı bölüm halindedir. İlk girilen mekan, son cemaat yeridir. Buradan batı yönde bir kapı ile mahfil ve minareye çıkış sağlayan merdivenlerin olduğu mekana geçilir. Bu mekanın kuzeyinden genişçe bir açıklıkla harime girilir. Minare, caminin kuzeybatı köşesindedir (Çizim.3.73).

[365] Bu kelime ilgili yayında "sedef" olarak okunmuştur. Bkz. Pektaş, 2006, 75.
[366] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım

Çizim 3.73. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi planı (K. Pektaş)[367]

Örtü Düzeni: Yatay eksen üzerinde iki ahşap direğin üzerine mihraba paralel ana kirişin atılması ile düz ahşap tavan örtü meydana gelmiştir. Kirişin üzerine mihraba dik ince kirişler dizilmiştir (Foto.3.642) Bu direklerin üzeri toprak tabakası ile örtülmüş olmalıdır. Sonraki yıllarda dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.642. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Yapı, ahşap hatıllı yığma kaba yonu kesme taş ile inşa edilmiştir. Harim ve son cemaat yeri tavanı, ahşap direklerin dizilmesi ile oluşan düz tavandır. Çatı, sonradan sac ile kaplanmış kırma çatıdır. Pencere ve kapı söveleri, kapı kanatları ahşaptır. İç mekanda ahşap malzeme, mahfil, minber, vaaz kürsüsünde görülür. İç mekanın duvarları sıvalı ve boyalıdır. Minare ve kitabede düzgün kesme taş kullanılmıştır. Alçı, tepe pencere şebekelerinde ve mihrap duvarında görülür.

[367] Pektaş, 2006, 73.

Cepheler: Doğu batı yönünde eğimli arazi üzerinde yer aldığından batı cephenin beden duvarlarının bir kısmı toprak altında kalmıştır. Doğu cephe hariç, diğer cepheler sağır tutulmuştur. Fevkâni kuruluş sergilediğinden cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir (Foto.3.643).

Ana mekanın batı ve güney cepheleri, masif, duvar örgüsü görünümünü yansıtmakla birlikte bu cepheler sağır tutulmuştur. Güney duvarda mihrap dışa taşıntı yapmaz.

Doğu cephe, harim mekanını aydınlatan tek cephedir. Duvar yüzeyinde alt sırada iki adet düşey dikdörtgen, düz lentolu pencerelerin üzerinde yarım daire şeklinde tepe pencereleri açılmıştır.

Kuzey cephe giriş mekanı ve harime açılan kapının bulunduğu cephedir. Kuzeybatı köşede harime açılan kapı açıklığı yer alır. Bu açıklıkta kapı kanadı olmayıp sonraki dönemlerde demir doğramadan yapılmış camekanlı kapı takılmıştır (Foto.3.644,Foto.3.645).

Foto.3.643. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi genel görünüş

Foto3.644. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi kuzey cephesi

Foto.3.645. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi kuzey cephesi giriş

Son cemaat yeri: Kuzey cephede, beş sıra basamakla çıkılan kapı, düz lentolu, ahşap söveli, tek yöne açılan ahşap kapı kanatlı kapı giriş mekanına açılır. Kapının çevresi tahta kaplama olup, kapının sağ tarafı, caminin asıl duvar örgüsünü yansıtır. Kapı üzerinde sac ile kaplı çatı yer alır. Cephenin orta aksında küçük boyutta aydınlatma penceresi yer alır.

Giriş mekanının kuzey ve doğusunun önü açıktır. Kapının açıldığı mekan kışın cemaat azlığından yazlık mekan olarak sonradan yapılmıştır (Foto.3.646). Bu mekanın batısında son cemaat yerine kapı açılır (Foto.3.647). Düz lentolu, düşey dikdörtgen biçimli kapı açıklığına, ahşap çift kapı kanadı takılmıştır. Kapı kanatlarının her biri çıta düşey olarak ikiye bölünmüş ve iri başlı çivilerle hem süslemesi hem de kapının arkadan desteği sağlanmıştır. Kanatların her birinde kapı tokmağı mevcuttur. Kapı üst kısmında küçük boyutlarda ahşap söveli bir aydınlatma penceresi yer alır. Pencere sövelerine ahşap çubuklar batırılarak çubukların yatay ve düşey bir biçimde dizilmiş şebeke vardır. Ayrıca kapının

bulunduğu bu duvar çatı hizasından biraz aşağı kısma kadar olan kısmı tahta kaplamadır.

Foto.3.646. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi yazlık mekanı

Foto.3.647. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi son cemaat yerine açılan kapı

Minare: Minare, caminin kuzeybatı köşesinde yer alır. Girişin karşısındaki ahşap merdivenlerden mahfile buradan da minareye çıkış sağlayan merdivenler bulunur. Minarenin kaidesi sekizgendir. Sekizgen kaide üzerinde silindik göveli olarak inşa edilen minare, tek şerefelidir. Gövde kısmından şerefeye geçilirken gövde silme ile çevrelenmiştir. Şerefe altında dört sıra halinde irili ufaklı dizilen kabaralarla süsleme sağlanmıştır. Petek kısmı kısa tutulmuş olup külah ile örtülüdür (Foto.3.648).

Foto.3.648. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi minaresi

İç mekan: Duvarlar, herhangi bir süsleme unsuru taşımayan düz yüzeyler halinde olup boya badana yapılmıştır.

Harim kapısı, harim mekanından ayrı bir bölüme, mahfil ve minareye çıkış sağlayan merdivenlere açılır. Kapının karşısında mahfile ve minareye çıkış sağlayan merdivenler bulunur. Bu mekanın kuzeybatısında büyük bir açıklıkla asıl ibadet mekanına geçilir. Bu açıklık da orijinalde kapının yer almadığı tahmin edilir. Ancak sonradan kapı eklenmiş, bu kapı da basit bir demir kapıdır. Kuzeybatı köşede, kadınlar mahfili, bu kapı üzerine yerleştirilen ahşap kirişin üzerine denk gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Böylece mahfil, alt kısımdan da desteklenmiştir. Mahfil, buradan harime doğru taşıntı yapmıştır. Mahfilin harime bakan yüzü, ahşap parmaklık ile çevrilmiştir (Foto.3.649).

Foto.3.649. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi iç mekanı

Doğu yönde, iç mekandaki pencere düzeni, dış cepheden farklı olarak yuvarlak kemerli derin bir niş içinde yer alır (Foto.3.650). Harim, doğu ve kuzey yöndeki harim kapısının üzerinde yer alan aydınlatma penceresinden aldığı ışıkla

aydınlatılmıştır. İç mekanın çok aydınlık olmadığı görülür. Duvarlar, sıvanmış ve boya badana yapılmıştır.

Foto.3.650. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi iç mekanı

Güney duvar aksında mihrap, mihrabın sağında minber, güneydoğu köşede vaaz kürsüsü yer alır (Foto.3.651).

Foto.3.651. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi iç mekanı

Foto.3.652. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi mihrabı

Güney duvarda yer alan mihrap nişi, yarım daire kesitli niş şeklindedir. Mihrap iki yandan ve üst kısmından da yarım daire şeklinde ahşap ile kaplanmıştır. Güney duvarda, mihrabın iki yanında düşey olarak sıralanan çıtalar, üstte alçı malzemeden kaş kemerle birleştirilmiştir. Harim mekanındaki tek hareketlilik bu duvardadır.

Mihrabın sağ tarafında yer alan ahşap minber, yan aynalıklar, düşey tahtaların arasında çakılan çıtalar birbirine paralel düşey levhalar meydana getirilmiştir. Her bir levhada süslemeler mevcuttur. Süpürgelik bölümünde üç adet dekoratif kemer açıklığı vardır. Korkuluklar, kafes tekniğinde olup geçiş bölümü köşk altında açılmıştır. Üst örtüsü pramidal bir külah şeklinde yapılan köşkün altında da dekoratif kemerli bir kapı ile geçiş bulunmaktadır (Foto.3.653).

Foto.3.653. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi minberi

Güneydoğu köşede yer alan vaaz kürsüsü, yatay bir biçimde üçe bölünmüş her bir bölümde kaş kemerli süsleme görülür. Kemer sayısı, aşağıdan yukarıya doğru artmaktadır.

Foto.3.654. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi vaaz kürsüsü

Süsleme: Yapıda ahşap ve alçı süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Minber, mahfil ve vaaz kürsüsünde vardır. Ajur, çakma tekniğinde uygulanmıştır.

Alçı Süsleme: Mihrap ve mihrap duvarında vardır. Kalıplama tekniğinde uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Güney duvarda, mihrabın her iki yanı kaş kemerlerin kilit taşları yaprak motifi ile birleştirilmiştir **(**Foto.3.655).

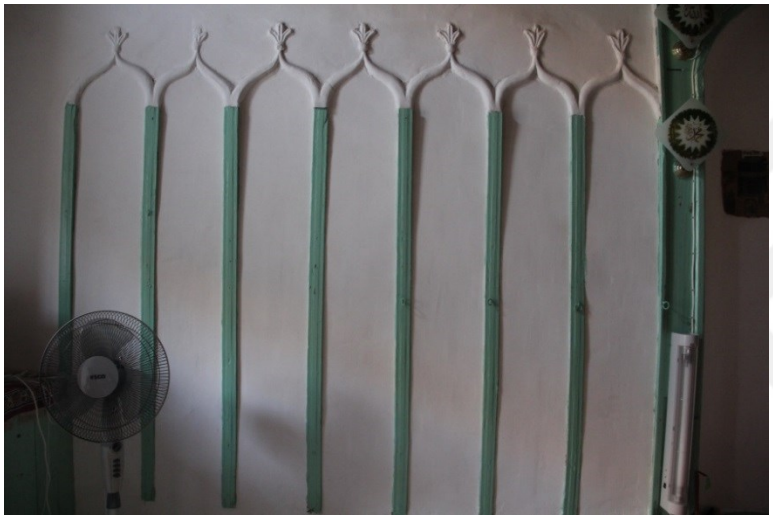

Foto.3.655. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi mihrap duvarındaki süslemeler

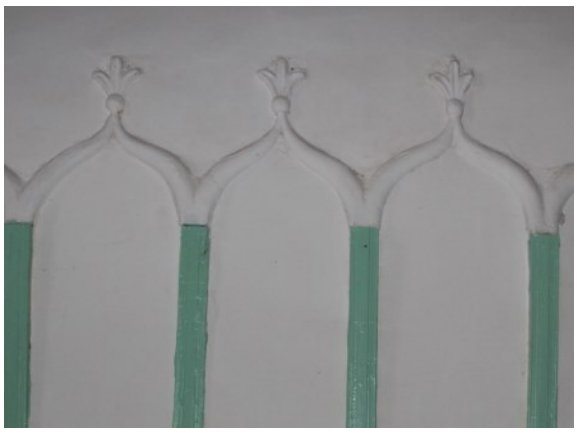

Foto.3.656. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi mihrap duvarındaki süslemeler

Geometrik Süsleme: Minber yan aynalığını oluşturan bölümlerde çıtalarla baklava motifleri uygulanmıştır. Minber yan aynalığını oluşturan bölümlerde çıtalarla balık sırtı şeklinde süsleme uygulanmıştır. Minber yan aynalığını oluşturan bölümlerde çıtalarla iç içe geçmiş sekizgen şeklinde süsleme uygulanmıştır. Geçiş

bölümündeki kemer köşelerine ajur tekniğinde yıldız motifleri işlenmiştir **(**Foto.3.657). Vaaz kürsüsünün gövdesindeki kaş kemerlerin köşelerinde de yıldız süslemeler görülmektedir (Foto.3.658). Mahfilin korkuluğunda yine aynı süsleme mevcuttur.

Foto.3.657. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi minber aynalığı

Foto.3.658. Gümrükçü (Kürdoğlu) Camisi vaaz kürsüsü

Tarihleme: Yapının Gümrükçü veya Kürtoğlu Camisi olarak herhangi bir arşiv kaydına rastlanmamıştır. 19.yy.'ın ilk yarısında mahallenin günümüzde kullanılan ismine rastlanmazken[368], 1894-95 tarihli Mamuratü'l Aziz Salnamesinde caminin bulunduğu mahallenin adı geçmektedir[369]. Muhtemelen mahallenin adı değişmiş olmalıdır.

Elimizde en erken onarım tarihi olan 1886-87 yılıdır. Bu kitabeden caminin daha önceden de tamir geçirdiğini öğreniyoruz. Bu iki onarımdan caminin 18.yy.da inşa edilmiş olabileceği kanaatindeyiz. Minaresinin şerefe kuruluşu, mihrap duvarındaki kaş kemerli süslemeler, minberin kuruluşu 18.yy. için kabul edilebilir. 19.yy.da da onarımlardan geçmiştir.

---

[368] Kolaç, B. (1992). *2 Numaralı Eğin Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi 1822-1842*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul, Akyel, 2002.
[369] *1312 tarihli Mamuratü'l Aziz Salnamesi*, s. 278.

3.1.5.21. Hacı Ömer Efendi Camisi[370] (Dörtyol Ağzı Camisi)

Çizim: 3.74

Fotoğraf: 3.659-3.680

Yeri ve Konumu: Dörtyol Ağzı Mahallesinde[371] Çarşı Sokak'ta yol ağzında bulunmaktadır. Batıdan doğuya doğru eğimli arazi üzerindeki cami 13 pafta, 71 ada, 1 numaralı parselde bulunmaktadır. Caminin kuzeybatısında mahalle fırını vardır. Yapı, fevkâni kuruluş sergilemektedir.

İnceleme Tarihi: 9/2014

Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Asıl ibadet mekanına girilen kapı üzerindeki kitabeden caminin H.1074 /M.1663-1664 yılında Ömer Efendi[372] tarafından inşa ettirildiği anlaşılmaktadır (Foto.3.659). Mahdum İbrahim Ağa ve Mehmed Ağa tarafından H.1130/M.1717-1718 tarihlerinde cami onarım görmüştür.

Kapı üzerinde dikdörtgen alan içinde iki bölüm halinde düzenlenen 16 satırlık nesih yazı ile mermer üzerine yazılan Osmanlıca kitabe şöyledir:

Foto.3.659. Hacı Ömer Efendi Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi

[370] Caminin ismi günümüzde bulunduğu mahalleden gelmektedir. Ancak tarafımızdan okunan kitabesi ile banisinin ismini alarak değiştirilmiştir.
[371] Mahallenin ismi 1840-43 tarihli şeriye sicillerinde de geçmektedir. E.Ş.S. No. 5, s. 65.
[372]Ömer Efendi'nin .Dörtyolağzı mahallesinin müezzin zadelerinden olduğu söylenmiştir. Sezgin, A. H. (1996). Biyografya (özgeçmişler). *Her Yönüyle Kemaliye (Eğin).* İstanbul, 785.

1. *Sahibu'l hayrat Efendi Anî hem nâmı Ömer*
2. *Vakıf-ı mal etti kalıb terk-i fena-i pürgınâ*
3. *Sa-i ta'mîr eyledi Mahdum İbrahim Ağa,*
4. *Tanrı âna rahmet îder bâkî kaldıkça binâ.*
5. *Sâniyen ta'mir eyledi bunu Mehmed Ağa sene 1130,*
6. *Mu'teber kıl devletin dâreyn eyle yâ rabbenâ.*
7. *Îde mahşerde şefâ'at ânlara fahru'l-enâm,*
8. *Ola cennetde Ashâb-ı Rasûle âşina.*
9. *Geldi bu ma'bed-i şerif târîh bünyâdına,*
10. *Dil ömr oldu nâm-ı târîh etme endîşe fenâ 1074.*
11. *Mahû isbât halkındır kendine virme melâl,*
12. *Tevhîd-i sübhâniye kıl itkâyı i'tinâ.*
13. *Nazarından me'mûl oldu münşii katibini,*
14. *Lütf-u ihsân eyleyüb dâimâ hayr eyle âna.*
15. *Mescid-i bâlâyı a'lâ Ka'be-i ulyâ mesel sene 1074,*
16. *Cami'ul- aksâsına hâkî zehira'nâbinâ."*[373]

Banisi: Cami, Hacı Ömer Efendi tarafından yaptırılmıştır.

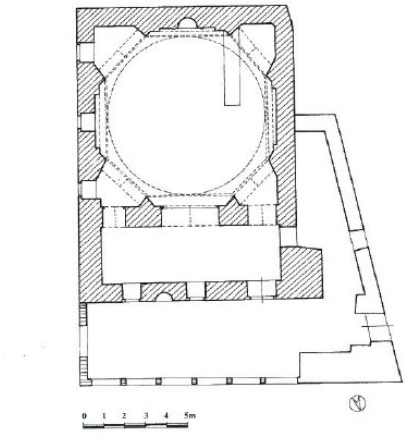
İnşa Tarihi: Cami, inşa kitabesine göre 1663-1664 yılında yaptırılmıştır.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Harimin iç ölçüleri 15x9 m. ölçülerindedir. Cami, kuzey güney yönünde dikdörtgen planlı, sekizgen kasnak üzerinde tek kubbe ile örtülü kare planlı ibadet mekanı ve bu mekanın kuzeyinde kubbeli mekana üç sivri kemerle açılan düz örtülü dikdörtgen mekandan ibarettir. Kubbeye trompla geçiş sağlanmıştır. Harimin kuzey bölümü kubbeli mekana, daha alçak tutulan sivri kemerlerle açılmaktadır. Asıl ibadet mekanına kuzeybatı köşede yer alan 1.40 m. genişliğindeki kapıdan girilir. Yapı, doğu ve kuzey cephede pencere açıklıklarına sahiptir (Çizim.3.74).

[373] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza Keleş'e teşekkürlerimi sunarım.

Çizim 3.74. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) planı (K. Pektaş)[374]

Örtü Düzeni: Kare planlı sekiz ayağa oturan harim kubbe ile harimin kuzeyindeki dikdörtgen planlı bölüm düz ahşap tavan ile örtülüdür. Kubbe, sekiz paye üzerinde, kuzeyde dikdörtgen planlı ayaklara güney, doğu ve batı yönlerden duvara bağlı üçgen şeklindeki payeler tarafından taşınmaktadır (Foto.3.660,Foto.3.661). 1960 yılında eklenen "L" şeklindeki son cemaat yeri de içten düz ahşap tavan, dıştan kırma çatı ile örtülüdür.

Foto.3.660. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) kubbesi (V.G.M.A.'den 2002)

[374] Pektaş, 2006, 49.

Foto.3.661. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) kubbesi

Malzeme ve Teknik: Cami, özgün olarak ahşap hatıllı yığma kaba yonu taş ile inşa edilmiştir. Köşelerde yer yer düzgün kesme taş kullanılmıştır. Beyaza boyanan dış cepheleri duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Mihrap, minare, kesme taştandır. Saçak, pencere lento ve söveleri, minber, mahfil ahşap malzemedir. Örtü süstemi kurşun levhalarla kaplanmıştır. İç mekan duvarları sonradan sıvalı olup boya badana yapılmıştır. Alçı malzeme mihrap ve mihrabiyede yer alır. Daha sonradan eklenen son cemaat yeri, ahşap malzeme ile yapılmıştır.

Cepheler: Cami, bodrum kat üzerinde yükselmektedir. Binanın kuzeyde iki, doğuda üç adet penceresi vardır. Pencereler her iki cephede de aynı özellikte olup toplam beş adettir. Fevkâni tipte olan caminin cephe yükseklikleri farklılık göstermektedir.

Beden duvarlarının alt sırasına aynı hizada yerleştirilmiş düşey dikdörtgen biçimli pencereler, ahşap sövelidir. Üst sırada yer alan yer alan pencereler, alçı şebekeli altta yer alan pencerelere göre daha küçük, yuvarlak kemer açıklıklı yan ve alt kenarları kurşun kaplamadır.

Doğu cephede, son cemaat yeri ile ibadet mekanı birlikte görülmektedir. Ana mekanın doğu cephe yüzeyinde üç adet pencere vardır. Bunlar, alt sırada beden duvarlarına simetrik bir düzenle aynı eksende üç sıra halinde açılmıştır. Cephe görünümüne ait kubbe kasnağında da pencere görülmektedir. Doğu cephenin kuzeydoğu köşesi son cemaat yeri olan ahşap kaplamadır. Bu cepheye genişçe pencereler açılmıştır (Foto.3.662).

Foto.3.662. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) kuzeydoğu cephesi

Güney cephe, sağır tutulmuştur. Cephe görünümüne ait kubbe kasnağında yer alan pencere görülmektedir. Bu cephede daha sonradan yapılan abdest alma yerleri bulunmaktadır (Foto.3.663).

Foto.3.663. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) güney cephesi

Batı cephe, camiye dışarıdan girişin sağlandığı cephedir. Farklı olarak kuzeyden güneye doğru cephe daralmaktadır. Cephe önünden sokak geçtiğinden bu biçimde yapılmış olmalıdır. Cephenin güneyinde kubbe ile örtülü mekan görülür. Kuzeydeki mekandan itibaren geç dönem eklenen son cemaat yerinden dolayı caminin özgün cephesi görünmemektedir. Bu yeni mekana iki adet pencere açılmıştır. Pencerelerin hemen soluna son cemaat yerine girişi sağlayan iki basamakla çıkılan basit bir kapı vardır (Foto.3.664). Kuzeybatı köşede de harime açılan tam karşısında, yine bu cepheden ikinci kapı açılır (Foto.3.665) Bu kapı, yuvarlak kemerli kuşatma kemeri içinde olup düz lentoludur (Foto.3.666).

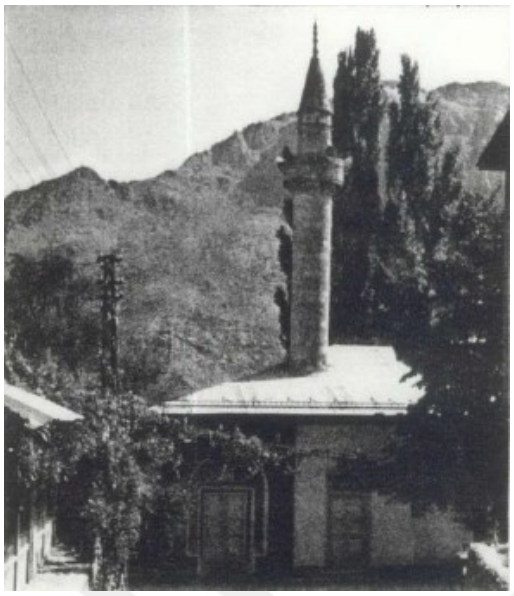

Foto.3.664. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) batı cephesi (V.G.M.A.1991)

Foto.3.665. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) batı cephesi

Foto.3.666. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) batı cephesi (V.G.M.A. 2002)

Günümüzde yer alan “L” şeklindeki son cemaat yeri, batı cephede yer alan kapı üzerindeki kitabeye göre 1960 yılında inşa edilmiştir. Kuzey yönde 12 m. uzunluğunda camiye eklenen “L” şeklinde bu bölümün kuzeybatı köşesinde bir kısmı masif betonla yapılmış diğer kısımları ise ahşap konstrüksiyona sahiptir. Doğu, kuzey ve batı cephelerde pencere açıklığı vardır. Son cemaat yerine kuzeybatı köşeden açılan düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu, yuvarlak kemerli kuşatma kemeri ile çevrelenmiş kapı açıklığından girilir. Kapı açıklığına ahşap çift kapı kanadı takılmıştır. Kemer alınlığında son cemaat yerinin inşa kitabesi yer alır. Bu ana girişin yanında aynı cephede, imamın kullandığı odaya geçişi sağlayan güneye doğru ikinci bir küçük kapı daha bulunmaktadır. Bu kapı da düşey dikdörtgen biçimli, kaş kemerli kapı açıklığına ahşap çift kapı kanadı takılmıştır.

Kuzey cephe, son cemaat yerinin bulunduğu ve harime girişin sağlandığı cephedir. Bu cephe sonradan eklenen ahşap kaplama duvar ile kaplanmıştır (Foto.3.667,Foto.3.668).

Foto.3.667. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) kuzeybatı cephesi

Foto.3.668. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) kuzey cephesi

Son Cemaat Yeri: Son cemaat yeri kuzey ve batı cephede “L” şeklinde uzanmaktadır. Bu mekan diğer cephelerden ahşap kaplama olması ile farklılık göstermektedir. Kuzey cephe, eğimden dolayı diğer cephelerden daha yüksek görünmektedir. Zemin seviyesinde bodrum katına giriş sağlayan kapı ve pencereler yer alır. Beden duvarlarında cephe boyunca açılmış geniş pencereler vardır. Üst sırada da yine daha küçük ölçülerde açılmış pencere ile son cemaat yeri aydınlatılmıştır.

Mekanın içinde doğu tarafı ahşap paravan ile çevrilmiştir. Batıda kalan bölüm imam odası olarak düzenlenmiştir (Foto.3.671). Eklenen bu bölümün tamamı eğimli bir çatı ile örtülmüştür.

Son cemaat yerinin kuzey duvarında alt sırada, düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu iki pencere açıklığı arasında yarım daire niş şeklinde yuvarlak kemerli mihrabiye yer almaktadır.(Foto.3.669). Duvarın üst kısımlarında “Esma-ül Hüsna” yazılı levhalar sıralanmıştır (Foto.3.670): Yapım ve onarım tarihlerini veren kitabenin bulunduğu kuzeybatı köşede yer alan 1.40 m. genişliğindeki basık kemerli kapı ile ibadet mekanına geçilmektedir. Düşey dikdörtgen biçimli, basık kemerli, düzgün kesme taş söveli kapı açıklığına onarımda demir kapı kanadı takılmıştır (Foto.3.672).

Foto.3.669. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) mihrabiyesi

Foto.3.670. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) son cemaat yeri

Foto.3.671. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) son cemaat yeri doğu yönden görünüş

Foto.3.672. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) harim kapısı

Minare: Harimin kuzeybatı köşesinde yükselmektedir. Kuzeyden ve batıdan iki geçişi vardır. Kuzeydeki imam odasının olduğu yerde ve batıda olanı kuzeydeki ibadet mekanının batısına açılan kapıdan sağlanır. Minareye giriş içeriden olduğu için kaide özellikleri belli olmamaktadır. Silindirik ince gövdeli minare, tek şerefeli, kübik petek kısmı ve külahtan meydana gelmektedir. Kesme taş ile inşa edilmiştir (Foto.3.673).

Foto.3.673. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) minaresi

İç Mekan: Pencereler, dış kütledeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Kasnak pencereleri, alçı şebekeleri iç mekandan da görülebilmektedir. Duvar yüzeyleri sıvalı ve badanalıdır.

Kubbe ile örtülü harimin, güney duvar aksına mihrap, güneybatı köşeye minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü yerleştirilmiştir. Kadınlar mahfili, harimde kuzey duvar boyunca uzanan doğu ve batı duvarlara bitişik olarak yerleştirilmiştir (Foto.3.674).

Foto.3.674. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) iç mekanı

Güney duvarda yer alan yüksekliği 2.45 m. olan mihrap yarım daire kesitli kaş kemerlidir. Özgün mihrabın da aynı formda olduğu arşiv fotoğrafından görülmektedir (Foto.3.676).

Foto.3.675. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) mihrabı (yeni)

Foto.3.676. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) mihrabı (V.G.M.A. dan 1991)

Güneybatı köşede bulunan günümüzdeki minber özgün değildir. Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu 1990 yılına ait envanterinde özgün minberin 2x1 m. boyutlarında olduğu bilinmektedir (Foto.3.677). Fotoğraftan ahşap minberin, yan aynalığı düşey tahtaların arasına çakılan çıtalar birbirine paralel düşey levhalar meydana getirilmiştir. Süpürgelik bölümünde üç adet dekoratif kemer

vardır. Köşk altındaki geçiş bölümünün de dekoratif bir kemerle açıldığı görülmektedir.

Foto.3.677. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) minberi (V.G.M.A.'dan 1991)

Vaaz kürsüsü, güneydoğu köşede yer alır ve yeni bir unsurdur.

Kadınlar mahfiline harimin kuzey bölümünden giriş kapısının hemen solundan ahşap merdivenle çıkılmaktadır. Ancak günümüzdeki özgün mahfil değildir (Foto.3.678). Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu fotoğraflarında mahfilin, kuzeydeki orta kemerden dışa taşırılmış olduğu görülmektedir. Harime bakan yüzü ahşap parmaklıkla çevrilmiştir (Foto.3.679).

Foto.3.678. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) iç mekanı

Foto.3.679. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) özgün mahfili (V.G.M.A, 1991.)

Süsleme: Camide günümüzde özgün süsleme unsuru bulunmaz. Ancak 1991 yılına ait Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu fotoğraflarından minberde süsleme olduğu bilinmektedir. Mihrapta da özgün süslemeden bir şey kalmamıştır.

Ahşap süsleme: Sadece minberde vardır.

Taş Süsleme: Minare ve mihrapta vardır.

Bitkisel süsleme: Minber kapısının üzerinde yelpazeye benzer ajur tekniğinde yapılmış bitkisel süslemenin olduğu görülmektedir.

Mihrap, boyandığı için günümüzde herhangi bir süslemesi bulunmamaktadır. Ancak 1991 yılındaki fotoğraflarından, kaş kemerli mihrabı üç yönden uçları kıvrık ince dallarla bitişen küçük yapraklardan meydana gelen kabartma olarak işlenmiş basit bitkisel kompozisyonların olduğu belirtilmiştir.[375]

Geometrik Süsleme: Minberin yan aynalıkları ve korkulukları kare levhalarla çevrelenmiş geometrik süslemelidir.[376]

[375] E.K.V:K:K. 24/04/07 No'lu dosyadaki onarım öncesine ait tescil fişlerinde ifade edilmiştir.
[376] E.K.V.K:K. 24/04/07 No'lu dosyadaki onarım öncesine ait tescil fişlerinde ifade edilmiştir.

Minarenin şerefe altındaki süslemeler, üç sıra halinde bordürden meydana gelmektedir. Ortada bir sıra sade bordür ve iki yanda testere dişi şeklinde süslemeden ibarettir (Foto.3.680).

Foto.3.680. Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) minare şerefesi

Arşiv Bilgisi: Hurufat kayıtlarında Hacı Ömer Efendi Camisi'ne H.1108/M.1696-97, H.1115/M.1703-04, H.1141/M.1728-29, H.1156/M.1743-44, H.1167/M.1753-54, H.1168/M.1754-55, H.1172/M.1758-59, H.1192/M.1778-79, H.1193/M.1779-80, H.1210/M.1795-96, H.1211/M.1796-97, H.1221/M.1806-07, H.1226/M.1811-12, H.1229/M.1813-14, H.1230/M.1814-15, H.1245/M.1829-30 tarihlerinde görevli atamaları yapıldığını öğrenmekteyiz.[377] Başbakanlık Osmanlı Arşivi kayıtlarında "Hacı Ömer Efendi Camisi" aynı zamanda vakıf camisi olan camiye 1666-67[378], 1757-58[379], 1792-93[380], yıllarında görevli ataması yapıldığını öğrenmekteyiz.

Caminin adına tarihi verilmeyen bir başka kayıtta daha rastladık[381] 5 Ramazan 1247/M.1831-32 tarihinde cami imamının Ali Efendi olduğu bilgisi de[382] vardır.

---

[377] V.G.M.A. HD, 536/80, 533/71, 1132/189, 1140/74, 1144/55, 534/137, 532/129, 1062/79, 1062/54, 531/109, 534/137.kayıtlı belgeler
[378] BOA, Dosya No: 6, Gömlek No: 651, Fon Kodu: *İE.EV.*.
[379] BOA, EV.MH 00026/67.
[380] BOA, Dosya No: 66, Gömlek No: 3263, Fon Kodu: *C..MF.*.
[381] V.G.M.A. Sivas Salis M. No: 525 200/256/2176.
[382] A. Aksın,2003, s. 48.

Camide önceki yıllarda İngiltere'den getirilmiş bir duvar saati olduğu, saat üzerinde "Vakıf-ı Dörtyol ağzı cami'i H.1278/M.1861-62 olarak okunmuş kitabesinin olduğu bildirilmiştir[383]. Ancak bu saat günümüzde camide yoktur. Yapının H.1281/M.1864-65[384]/M.1283/M.1866-67[385] tarihli şahsiyet kayıtları olduğunu da öğrenmekteyiz.

3.1.5.22. Hacı Mehmet Ağa Camisi[386] (Koçan Mahallesi Camisi)

Çizim: 3.75
Fotoğraf: 3.681-3.693

Yeri ve Konumu: Kemaliye ilçesine bağlı merkez Koçan Mahallesi'nde bulunmaktadır. Kuzeyden güneye doğru eğimli arazi üzerinde yer alır. Kuzey cephe, eğimden dolayı yarıya kadar toprak altında kalmıştır. Buranın hemen yanından mahalle yolu geçer. Diğer cepheler ağaçlık alana bakar. Cami, çevresindeki binalardan minaresi ile ayırt edilmektedir. Fevkâni kuruluş sergilemektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014.
Kullanımı: Günümüzde sadece Cuma günleri ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin batı cephesi üzerinde sac levhada günümüz Türkçesi ile H. 1208/M.1793-94 tarihi yazılıdır. Ancak inşa kitabesi yoktur.

Banisi: Cami, Hacı Mehmet Ağa tarafından yaptırılmıştır.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 18.yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

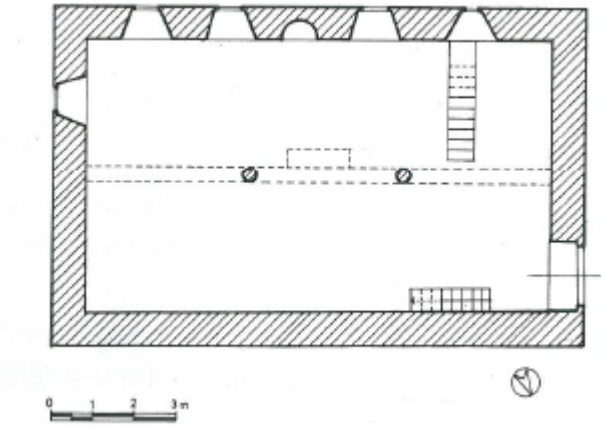
---

[383] Pektaş, 2006, 51'de saat üzerindeki kitabe okunmuştur.
[384] V.G.M.A. Defter No: 200/0, sf.116,sr.1011.
[385] V.G.M.A. Defter No: 200/0, sf.256,sr.2176.
[386] Bu cami, günümüzde isminin bulunduğu mahalleden almıştır. Ancak arşiv kayıtlarında geçen adı ile tarafımızdan değiştirilmiştir. Günümüzde bilinen ismi "Koçan Mahallesi Camisi"dir.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı harime sahiptir. Mihraba paralel iki sahınlı plan tipine sahiptir. Camiye giriş kuzeybatı cepheden sağlanır. Güney ve doğu duvarlara açılmış toplam beş adet pencere açıklığı yer alır. Minare, kuzeybatı köşesinde, girişin üzerinde yükselir (Çizim.3.75).

Çizim 3.75. Hacı Mehmet Ağa Camisi planı (K. Pektaş)[387]

Örtü Düzeni: Üst örtü, harim ortasında yer alan iki ahşap direk ile mihraba paralel ana kiriş ve onun üzerinde mihraba dik kirişlerin dizilmesi ile oluşan düz tavandır. Ahşap kirişlerin üzeri toprak tabakası ile örtülmüş olmalıdır. Sonraki yıllarda dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.681. Hacı Mehmet Ağa Camisi düz ahşap tavanı

[387] Pektaş, 2006, 70.

Malzeme ve Teknik: Cami, ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edilmiştir. Dış cephe çimento karışımı harç ile sıvanmıştır. Saçak, taşıyıcı direkler, taban, tavan, pencere kanat ve söveleri, kapı kanat ve söveleri, minber, mahfil ahşap malzemedendir. İç mekan duvarları sonradan sıvalı olup boya badana yapılmıştır. Alçı malzeme mihrapta yer alır. Minare içten ahşap olup dıştan sac ile kaplanmıştır. Çatı dıştan kırma çatı olup sac ile kaplıdır.

Cepheler: Cami, kuzey yönünde eğimli arazi üzerinde yer aldığından güney cephe daha yüksek görünmektedir.

Cephe yüzeyleri, masif görünümlü duvar örgüsünü yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra güney ve doğu cephelerde pencere açıklığına sahiptir. Güneyde dört, doğuda bir adet pencere yer alır. Pencerelerden doğu cephedeki daha büyük boyutta, düz lentolu, düşey dikdörtgen, ahşap söveli olup, güneydekiler eş boyutta olup düz lentolu, kare biçimli, ahşap söveli küçük açıklıklardır. Pencereler, beden duvarlarının üst sırasındadır. Cephe aksına göre simetrik bir düzenle aynı hizada sıralanmıştır.

Kuzey cephe, eğimden dolayı cephenin yarısı araziye yaslanmıştır. Buranın hemen yanından da mahalle yolu geçmektedir. Bu cephenin batıya yakın tarafına batı cephede girişin üstüne yapılmış son cemaat yerine giriş sağlayan kapı yer alır. Bu kapı, düz lentolu, düşey dikdörtgen, ahşap söveli olup derin bir niş içindedir (Foto.3.682).

Doğu cephede pencere, üst sırada bir adet pencere cephe aksının güneyine kaymıştır.

Güney cephede ikişerli sıra halinde, mihrabın her iki yanında üst sırada iki adet pencere denk gelecek şekilde simetrik olarak pencereler sıralanmıştır.

Batı cephe, girişin olduğu cephedir. Bu cephede üst katta sonradan eklenen son cemaat yeri düzenlemesi vardır. Batıya bakan yüzü, dışa pencere açıklığı kalacak şekilde açık olduğundan burası yazlık mekan olarak da kullanılır. Ayrıca bu mekan dışarıdan sac ile kaplanmıştır (Foto.3.683). Girişin önünden iki

betonarme direk ile bu bölüm alttan desteklenmiştir (Foto.3.684). Asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı kuzeybatı köşededir (Foto.3.685). Kapı, iki yandan sınırlandırılmış, iki duvar arasında kalmıştır. Düşey dikdörtgen, düz lentolu, ahşap söveli, iki yana açılan kapı kanatlıdır. Kanatların üzeri, çıtalarla düşey bölümlere ayrılmış, yatay bir sırada da iri başlı çivilerle hem süslenmiş, hem de kapının arka tarafı desteklenmiştir. Bu kapının sağındaki duvara açılmış basit tek kanatlı bir kapı ile minareye çıkılır.

Foto.3.682. Hacı Mehmet Ağa Camisi kuzey cephesi

Foto.3.683. Hacı Mehmet Ağa Camisi kuzeybatı cephesi

Foto.3.684. Hacı Mehmet Ağa Camisi batı cephesi

Foto.3.685. Hacı Mehmet Ağa Camisi harim kapısı

Minare: Caminin harim kapısının sağ tarafındaki duvardan basit bir kapı ile minareye çıkış sağlanır. Minare çatı üzerinden yükselmektedir. Kısa gövdeli, kübik petek kısmı ve külahtan meydana gelir. İçten ahşap, dıştan sac ile kaplanmıştır (Foto.3.686).

Foto.3.686. Hacı Mehmet Ağa Camisi minaresi

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış kütleden farklı olarak yukardan aşağı doğru genişleyerek duvarda geniş bir hacim oluşturmuştur. Böylece iç mekanın daha aydınlık olması sağlanmıştır. Duvarlar, sıvalı olup, boya badana yapılmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, güneybatı köşeye minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.689).

Mihrap, yarım daire kesitli niş biçiminde olup yuvarlak kemerlidir. Mihrap kuşatma kemeri ile çevrelenmiştir. Bunun da iki yanında sütunceler ve devamında kuşatma kemerindeki gibi üstten birleştirilmiştir. Bu bordürlerde bitkisel kompozisyonlu süslemeler vardır. Mihrabın iki yanında ahşap seki vardır. Seki üzerinde de bakır şamdanlar yer alır (Foto.3.690).

Mihrabın sağ tarafına yerleştirilen ahşap minber, oldukça sadedir. Yan aynalıkları, düşey tahtaların arasına çakılan çıtalarla birbirine paralel düşey levhalar meydana getirmiştir. Geçiş bölümü ve külahla örtülü köşk kısmı dekoratif kemer ile açılmıştır. Süpürgelik bölümü yoktur. Kapının üzerinde ahşap işçilikli bir pano ve onun da üzerinde dilimli tepelik yerleştirilmiştir (Foto.3.687).

Güneydoğu köşeye yerleştirilen vaaz kürsüsü, ahşap ayaklar üzerinde yükselmekte ve etrafı basit bir şekilde korkulukla çevrilmiştir.

Kuzey duvarda, harim kapısının karşısındaki merdivenlerle kadınlar mahfiline çıkış sağlanır. Mahfil, harim yönünde iki ahşap direğe oturmuş, yanlarda doğu ve batı duvarlara dayanmıştır. Mahfilin orta bölümü ileri doğru taşıntı yapmıştır. Harime bakan yüzeyine korkuluk yapılmıştır. Mahfilin üstü de düz ahşap tavandır. Alt kısmı da belirli mesafelerle yine ahşap taşıyıcı kirişlerin dizilmesi ile mahfil zemin oluşmuştur (Foto.3.688).

Foto.3.687. Hacı Mehmet Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.688. Hacı Mehmet Ağa Camisi mahfili

Foto.3.689. Hacı Mehmet Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.690. Hacı Mehmet Ağa Camisi mihrabı

Süsleme: Yapıda ahşap ve alçı süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Sadece minberde vardır. Kafes, ajur tekniğinde uygulanmıştır.

Alçı Süsleme: Sadece mihrapta vardır. Kalıplama tekniğinde uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Mihrabı çevreleyen bordür ve sütuncelerin üzeri kıvrık dallara sarılan papatya motifleri ile süslenmiştir. Mihrabın üst kısmında yarım daire içine alınmış iki yandan çıkan kıvrık dalların arasında da papatya motifleri vardır (Foto.3.691). Bu bölümün de üstünde hilal şeklindeki süslemenin içine bir adet papatya motifi işlenmiştir. Minber kapısının üst kısmında, ortada yıldız ve her iki yanında papatya motifleri işlenmiştir. Mihrabın taç kısmının üzerinde hilal şeklinde süslemenin içi papatya motifi ile süslenmiştir.

Foto.3.691. Hacı Mehmet Ağa Camisi mihrap bordür süslemeleri

Geometrik Süsleme: Minber kapısının üst kısmında daire içine alınmış yıldız motifi vardır (Foto.3.692). Köşk kısmında kemerin üstünde küçük yıldız motifleri olup, buranın üst çevresi de dilimli süslemeye sahiptir. Vaaz kürsüsünde de ayakların köşe ve üst kısmında testere dişi şeklinde süslemeler vardır (Foto.3.693).

Foto.3.692. Hacı Mehmet Ağa Camisi minber kapısı üstündeki süsleme

Foto.3.693. Hacı Mehmet Ağa Camisi vaaz kürsüsü süslemesi

Tarihleme: Caminin inşa tarihi net olarak bilinmemektedir. Hurufat kayıtlarında H.1189/M1775-76, H.1225/M.1810-11 tarihlerinde Eğin nahiyesi Koçan mahallesinde bulunan Hacı Mehmet Ağa binası camisine görevli atamaları kaydı[388] vardır. Mihrabın yanında bulunan bakır şamdanın üzerinde "Hayır sahibi Beyazıdzâde Ebubekir H.1184/M.1770-71" tarihi geçmektedir. Şamdanın 1770-71 tarihinde Beyazıdzâde Ebubekir tarafından vakfedildiği anlaşılmaktadır. Camideki 1793-94 tarihi caminin onarım tarihi olmalıdır. Çünkü hurufat kayıtlarına göre camiye 1775-76 yılında görevli ataması yapılmıştır. Yapının Hacı Mehmet Ağa isimli biri tarafından yaptırıldığı bilgisini yine bu kayıtlardan öğrenmekteyiz. Bu nedenle cami bu tarihten daha erken inşa edilmiştir. Ayrıca, şamdanlar da 1770-71 yılında vakfedildiğine göre caminin bu tarihte inşasına başlanmış veya inşası tamamlanmış olmalıdır. 1839-40[389] yılında hurufat kayıtları dışındaki kayıtlardan camiye görevli ataması yapıldığını öğrenmekteyiz. Mihrap bordürlerindeki kıvrık dal ve çiçek motiflerinin 18. yy. a ait olduğunu söyleyebiliriz. Minber 18. yy. için daha basit görünmektedir. Muhtemelen 19.yy.da eklenmiş olmalıdır. Camiyi, hurufat kayıtları da göz önüne alınarak 18.yy.a tarihleyebiliriz.

Salnamelerde ve şeriyye sicillerinde mahalle adının geçtiği kayıtlar bu tarihlerden daha geç tarihli olduğu için vermeye gerek görmedik.

3.1.5.23. Hacı Yusuf Camisi

Çizim: 3.76
Fotoğraf: 3.694-3.696

Yeri ve Konumu: Kemaliye ilçe merkezi Hacı Yusuf mahallesi Hamza sokakta bulunmaktadır. Cami, bodrum kat üzerinde yükselir. Yapı, kuzeyden güneye doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Cami, evlerin arasından minaresi ile ayırt edilmektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.
Kitabesi İncelememiz sırasında camide hiçbir kitabeye rastlanmamıştır.

[388] V.G.M.A.HD, 1059/73, 533/71
[389] BOA, Dosya No:111, Gömlek No: 5550, Fon Kodu: C..BLD.

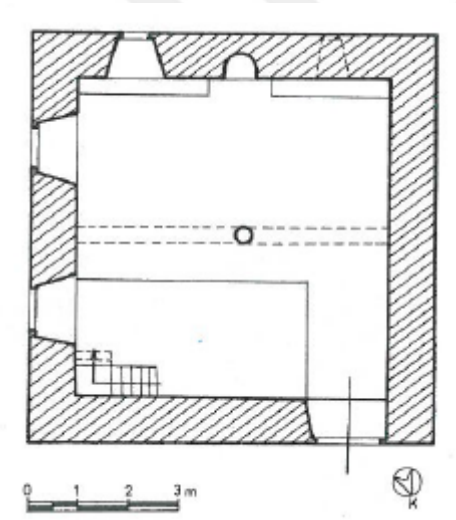
İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy sonu 20.yy.başlarında inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, kare planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba paralel uzanan iki sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Kuzeybatı cepheden açılan kapı ile asıl ibadet mekânına girilir (Çizim.3.76).

Çizim 3.76. Hacı Yusuf Camisi planı (K. Pektaş)[390]

Örtü Düzeni: Harimin ortasında tek ahşap direk ve duvarlar tarafından taşınan tavanın içe bakan yüzü kontrplak ile kaplanmıştır. Mihraba dik uzanan ahşap direklerin dizilerek düz tavan oluşturduğu anlaşılmaktadır. Dıştan kırma çatı ile örtülmüştür.

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi moloz taştır. Ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edilmiştir. Tavan, taşıyıcı direk, mahfil, ahşap malzemedendir. Tavanın üzeri toprak damdır. Bunun üzeri kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır.

[390] Pektaş, 2006, 124.

Cepheler: Kuzeyden güneye doğru eğimli arazi üzerindeki cami, bulunduğu konum itibari ile cami dik bir yamaç üzerindedir.

Bina gövdesinin görünüşleri masif, çimento sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir. Pencereler, doğu ve güney cephelerde ikişer adettir. Batı cephe sağır tutulmuştur.

Doğu cephede, iki adet pencere açıklığı bulunur. Pencereler, beden duvarlarının üst sırasında, cephe aksına göre simetrik olarak düşey dikdörtgen biçimli, düz lentoludur.

Güney cephede beden duvarının üst sırasında iki adet pencere açıklığı ile harim aydınlatılmıştır.

Kuzey cephe, girişin sağlandığı cephedir. Sokak zemininden itibaren yapı yükseltilmiştir. Bu yüzden merdivenle çıkılır Cephenin kuzeybatı köşesinde açılan kapı ile harime girilir (Foto.3.694,Foto.3.695).

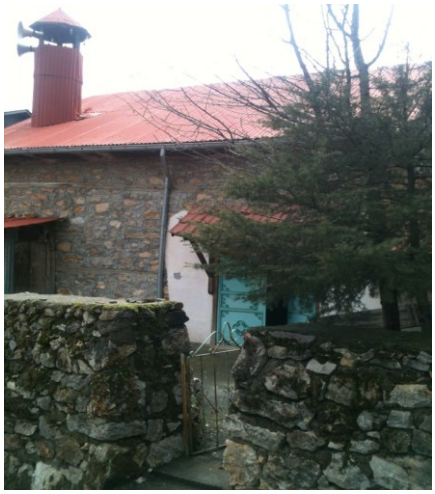

Foto.3.694. Hacı Yusuf Camisi kuzey cephesi

Foto.3.695. Hacı Yusuf Camisi kuzey cephesi

Minare: Cami giriş kapısnın solundaki ahşap merdivenle çatı arasında girilen minareye çıkılmaktadır. İçi ahşap dıştan sacla kaplanmış silindirik gövdeli minare çatı üzerinden yükselir.

İç mekan: Caminin bodrum katı köy odası gibi mahallelinin toplanma yeri olarak kullanılmaktadır.

Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarlar, herhangi bir süsleme unsuru taşımayan düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir.

Mihrap, orta eksende, yarım daire kesitli bir niş biçiminde, taş malzemeden yapılmış olup sivri kemerlidir (Foto.3.696).

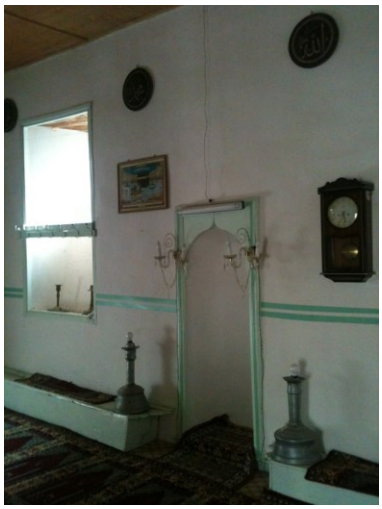

Foto.3.696. Hacı Yusuf Camisi iç mekanı

Süsleme: Camide süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Tarihleme: İnşa kitabesi bulunmamaktadır. H.1206/M.1791-92 tarihli Hurufat kayıtlarında "Eğin'de Alem Hacı Yusuf Camisi" ismiyle bilinen caminin bu cami olma ihtimali vardır[391] Eğer adı geçen cami bu ise cami 1791-92 yılından önce ayakta olmalıdır. Ancak yapıda bu dönem özellikleri yoktur. Ya adı geçen yapı günümüzdeki eser değil, ya da yıkılıp yerine bugünkü cami inşa edilmiş olmalıdır. Caminin 1844 tarihli kaydı[392] vardır. Caminin planı, Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi, Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi planları ile kıyaslarsak bu camilerin de 19.yy. eseri olduğunu belirtmiştik. Kanaatimizce tek ahşap direkle desteklenen üst örtüsü, kullanılan malzeme, planı, cephe düzeni bakımından belirtilen örnekler ile benzerlik göstermektedir. Bu sebeple caminin 19. yy. sonu 20.yy.başı eseri olduğu düşünülmektedir. Sayın Kadir Pektaş da bu yapıyı aynı yüzyıl aralığına tarihlemiştir[393].

[391] V.G.M.530/119.
[392] Cevdet Evkaf, 22198.
[393] Pektaş, 2006, 124.

3.1.5.24. İhsaniye Camisi

Çizim: 3.77
Fotoğraf: 3.697-3.705

Yeri ve Konumu: İhsaniye Cami, Kemaliye ilçe merkezinde Ariki mahallesinde bulunur. Bina, batıdan doğuya doğru alçalan eğimli arazide yer alır. Yapı, fevkâni kuruluş sergilemektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Cami harim kapısı üzerindeki metal levhada günümüz Türkçesi ile 1876 tarihi geçmektedir. Caminin güney cephesinin karşısında yer alan çeşme kitabesinden çeşmenin H.1296/1878-79 tarihinde inşa edildiği anlaşılmaktadır (Foto.3.697). Kadir Pektaş'dan edindiğimiz bilgiye göre, cami imamı metal levhadaki tarihin tamir tarihi olduğunu söylemiştir[394].

Foto.3.697. İhsaniye Camisi çeşme kitabesi

Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

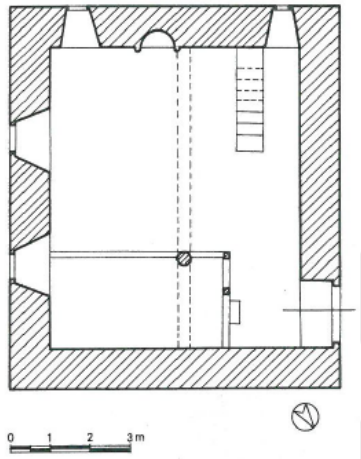
İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy.da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

[394] Pektaş, 2006, 112.

Yapının Tanımı:

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, mihraba dik iki sahınlı plan tipine sahiptir. İçten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Harime, kuzeybatı köşeden açılan kapı ile girilir. Doğu ve güney cephelerde pencere açıklığı vardır. Minare, çatı üzerinden yükselir (Çizim.3.77).

Çizim 3.77. İhsaniye Camisi planı (K. Pektaş)[395]

Örtü Düzeni: Tavan tamamen lambri ile kaplandığından örtü düzeni görülememektedir. Ancak, harimin ortasındaki taşıyıcı direğin ana kirişi desteklediği tahmin edilir. Buranın üzeri toprak tabakası ile örtülmüş olmalıdır. Sonraki yıllarda dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Malzeme ve Teknik: Cami, ahşap hatıllı yığma kaba yonu taş malzeme ile inşa edilmiştir. Köşelerde kesme taş malzeme kullanılmıştır. Tavan, taşıyıcı direkler, minber, mahfil, kapı ve pencere söveleri ahşap malzemedendir. Çatı örtüsü sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina gövdesinin görünüşleri, masiftir. Cephe yüzeyleri, çimento harcı ile sıvanmış olup duvar örgüsündeki hatıl düzenini yine de yansıtmaktadır. Fevkâni kuruluşta olduğundan cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir.

[395] Pektaş, 2006, 111.

Beden duvarlarında güney ve doğu cephelerde toplam dört adet pencere bulunur. Güney ve doğu beden duvarlarının üst sırasında, cephe aksına göre simetrik yerleştirilmiş pencereler düşey dikdörtgen, düz lentoludur (Foto.3.699). Doğu cephedeki pencereler, güney cephedeki pencerelerden daha büyük boyutlardadır.

Kuzey cephe, sağır tutulmuştur.

Batı cephede, kuzey ucunda harim kapı açıklığı yer alır (Foto.3.699). Bunun dışında pencere açıklığı bulunmaz. Düz lentolu, düşey dikdörtgen açıklık içine yeni bir kapı kanadı takılmıştır (Foto.3.700).

Foto.3.698. İhsaniye Camisi güney cephesi

Foto.3.699. İhsaniye Camisi batı cephesi

Foto.3.700. İhsaniye Camisi harim kapısı (batı cephe)

Minare: Harimin kuzey yönünden köşedeki merdivenle çatı katından minareye çıkılır. Kuzey duvarın üzerinde çatı üzerinden yükselen minare içten ahşap dıştan sac malzemeden yapılmıştır (Foto.3.701). Ancak, özgün minarenin onarım öncesinde kısa kare gövde üzerinde külahla örtülü olduğu görülmektedir[396]. Günümüzde bu minare yoktur (Foto.3.702).

Foto.3.701. İhsaniye Camisi minaresi (yeni)

[396] Pektaş, 2006, 110.

Foto.3.702. İhsaniye Camisi özgün minaresi (K. Pektaş'dan[397])

İç mekan: İç mekan tamamen yenilenmiştir. Duvarlar belli bir seviyeye kadar lambri ile kaplanmıştır. Tavan, minber, mihrap, pencere çevreleri, kürsü tamamen lambriden yapılmıştır.

Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış kütledeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır.

Güneydoğu yöne kaydırılmış mihrap, mihrabın sağına ahşap minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.703).

Mihrabın, yarım daire kesitli bir niş biçiminde, yuvarlak kemerli olduğu bilinir. Caminin geçirdiği onarımlarla özgün durumu kalmamıştır. Onarım öncesinde mihrabın iki yandan sütuncelerle sınırlandığı ve dilimli bir kemer ile kuşatıldığı görülmektedir[398] (Foto.3.705). Günümüzdeki minber de özgün değildir. Özgün ahşap minberin, onarım öncesindeki fotoğraflarından yan aynalıklarının kaş kemerlerle hareketlendirildiği, minberin sarı ve mavi renge boyandığı ve külahla örtüldüğü bilinmektedir[399] (Foto.3.705). Harim kapısının karşısında yer alan ahşap merdivenlerle kadınlar mahfiline çıkılır. Harime ahşap parmaklıkla açılmaktadır. Tavanı destekleyen direk mahfili de desteklemektedir.

[397] Pektaş, 2006, 110.
[398] Pektaş, 2006, 111.
[399] Pektaş, 2006, 111.

Foto.3.703. İhsaniye Camisi iç mekanı

Foto.3.704. İhsaniye Camisi iç mekanı

Foto.3.705. İhsaniye Camisi özgün mihrap ve minberi (K. Pektaş[400])

Süsleme: Yapıda herhangi bir süsleme unsuru bulunmaz.

Geçirdiği Onarımlar: 1955 yılında onarım geçirmiştir[401].

[400] Pektaş, 2006, 111.
[401] Alper,1990., .Ek 5.

Tarihleme: Caminin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Hurufat kayıtlarında Ariki mahallesinde H.1246/M.1830-31 tarihinde Hacı Mehmet Camisi ve H.1128/M.1715-16, H.1170/1756-57 tarihlerinde Hacı Mustafa Camisi'nin görevli atama kayıtları bulunmaktadır. Ancak bu camilerden hangisinin İhsaniye Cami'sine ait olduğu bilinmemektedir. Arşiv belgelerinde caminin "Arik-i Ülya mahallesinde Sadıkzade sokağında İhsaniye mescidi, yanında da çeşme olduğu" bilgisine sahibiz. Çeşmeyi Ekşizade Hacı Osman Efendi bin Ebubekir'in yaptırdığını bu kayıttan öğrenmekteyiz[402].

Çeşme üzerindeki kitabeden çeşmenin 1878-79 yılında yaptırıldığını öğrenmekteyiz. Çeşmenin camiden önce mi yoksa sonra mı inşa edildiği bilinmemektedir. Ancak aralarında çok fark olacağı düşünülmemektedir.

Mehmet Şimşek, yapıyı H.1292/M.1875 yılında Ekşizadeler'in yaptırdığını ifade etmiştir[403]. Bu bilgi Kemaliye Belediyesi Arşivi'nden alınmıştır. Çeşme kitabesindeki tarihe göre belediye de çeşme kitabesini yanlış okuyarak camiyi tarihlemiş olmalıdır. Çeşmeyi Ekşizadeler'in yaptırdığı bilindiğine göre camiyi de aynı aile yaptırmış olmalıdır. Hurufat kayıtlarına göre, adı geçen her iki camiye de 18.yy.da görevli atamaları yapılmıştır. 1876 yılında yapının onarım geçirmiş olması yapıyı daha erken tarihlendirmemize yardımcı olur. Doğal olarak bu bilgiden Mehmet Şimşek'in ileri sürdüğü 1875 yılında caminin inşa edildiği ifadesi yanlıştır. Cami onarıldıktan sonra çeşme 1878-79 yılında yaptırılmış olmalıdır. Benzer mimari özelliklerine bakıldığında Dolunay Köyü Camisi, Derebaşı Camisi ile kıyaslarsak cami kullanılan malzeme, plan, cephe düzeni, örtü sistemi bakımından örnekleri ile büyük benzerlik göstermektedir. Bu nedenle camiyi hurufat kayıtlarına da bakarak 19.yy.'ın başlarına tarihleyebiliriz.

[402] Milli Kütüphane Başkanlığı, Eğin Şer'iyye Sicili 07646.19.
[403].Şimşek, M., Akkaya,F. (1996). Tarihte Kemaliye Eğin, *Her Yönüyle Kemaliye*, İstanbul, 47.

3.1.5.25. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi[404]

Çizim: 3.78
Fotoğraf:3.706-3.719

Yeri ve Konumu: Karakoçlu (Miçingah) Köyü, Kemaliye ilçe merkezine 13 km.dir. . Doğudan batıya doğru hafif eğimli arazi üzerinde yer alır. Yapı, köyde bahçelik arazi içindedir. Cami, çevresindeki binalardan minaresi ile ayırt edilmektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.
Kitabesi Caminin inşa kitabesi yoktur.

Banisi: Cami, Hacı Halil Ağa tarafından yaptırılmıştır. Muhtemelen köy ahalisinden olmalıdır.

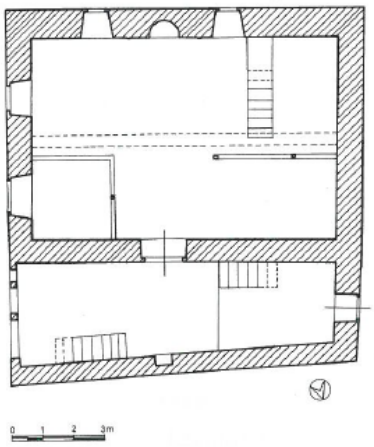
İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 18.yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

[404] "Karakoçlu Köyü Camisi", ismini günümüzde bulunduğu köyden almıştır. Ancak arşiv kayıtlarında geçen ismi ile tarafımızdan değiştirilmiştir.

Yapının Tanımı:

Mimarisi

Plan: Cami, tek mekanlı, dikdörtgen planlı harime sahiptir. Kuzeyindeki son cemaat yeri asimetrik planlıdır. Son cemaat yerine giriş kuzeybatı cepheden sağlanır. Son cemaat yerinin güney duvarının orta aksına açılan kapı ile asıl ibadet mekanına girilir. Güney ve doğu duvarlara açılmış toplam dört adet pencere açıklığı yer alır. Minare, kuzeybatı köşede, girişin üzerinde yükselir (Çizim.3.78).

Çizim 3.78. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi planı (K. Pektaş)[405]

Örtü Düzeni: Mihraba paralel uzanan ana kirişin üzeri düz ahşap tavan kaplamadır. Kirişi taşıyan direk kaldırılmış olmalıdır. Ana kirişin üzerinde kirişlerin dizilerek üst örtüyü meydana getirdiği tahmin edilir. Buranın üstü toprak tabakası ile kaplanmış olmalıdır. Sonraki yıllarda dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.706. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi düz ahşap tavanı

[405] Pektaş, 2006, 119.

Malzeme ve Teknik: Cami, ahşap hatıllı yığma kaba yonu taş ile inşa edilmiştir. Köşelerde yer yer düzgün kesme taş kullanılmıştır. Dış cephe çimento karışımı harç ile sıvanmıştır. Saçak, tavan, pencere kanat ve söveleri, kapı kanat ve söveleri, minber, vaaz kürsüsü, mahfil ahşap malzemedir. İç mekan duvarları sonradan sıvalı olup boya badana yapılmıştır. Alçı malzeme mihrapta yer alır. Minare içten ahşap olup dıştan sac ile kaplanmıştır. Çatı dıştan kırma çatı olup sac ile kaplıdır.

Cepheler: Cephe yüzeyleri, masif görünümlü duvar örgüsünü yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra güney ve doğu cephelerde pencere açıklığına sahiptir. Güney ve doğu cephelerde dört adet pencere açıklığı yer alır. Cephe aksına göre simetrik bir düzenle aynı hizada sıralanan pencereler, alt sırada düşey dikdörtgen, düz lentolu, ahşap sövelidir. Üst sırada kare biçimli mazgal pencereler yer alır.

Doğu cephede beden duvarının alt sırasında eş boyutta cephe aksına düşey dikdörtgen biçiminde iki adet pencere açılmıştır (Foto.3.707). Üst sıradaki pencereler, alttaki pencerelerden daha küçüktür. Doğu cephenin kuzey ucu iki ahşap direk ile taşınan açıklığa sahip son cemaat yeridir. Burası camekan ile kapatılmıştır.

Güney cephe pencerelerinin alt sıradaki pencerelerin ikisi mihrabın her iki yanında, cephe aksına göre düşey dikdörtgen şeklindedir. Üst sıradaki pencere batı taraftaki pencerenin üstünde kare biçimli açıklıktır.

Batı cephede harim beden duvarı ve son cemaat yeri duvarı birlikte görülmektedir. Son cemaat yerine kuzeybatı köşede yer alan basit bir kapıdan girilir. Bu kapı dışında cephede başka bir açıklık bulunmaz. Girişin olduğu bölüm, son cemaat yeri duvarı, sac malzeme ile kaplanmıştır.

Kuzey cephe, son cemaat yerinin bulunduğu ve harime girişin sağlandığı cephedir. Bu cephede pencere açıklığı yoktur (Foto.3.708).

Foto.3.707. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi kuzeydoğu cephesi

Foto.3.708. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi kuzey cephesi

Son cemaat yeri: Son cemaat yerinin geç yıllarda yapıldığı ilk bakışta anlaşılır**.** Kuzey cephede, doğu cepheye doğru genişleyen, düzgün bir dikdörtgen planı olmayan son cemaat yeri, düz tavan ile örtülüdür. Kuzeybatı yönde yer alan giriş kapısı ile bu mekana girilir. Harim kapısı, basit bir kapıdır. Kapıdan girince sağ tarafta minareye çıkış sağlayan merdiven yer alır (Foto.3.709). Doğu duvar camekanla kapatılmıştır. Harim kapısının batısında yer alan ahşap merdivenle kadınlar mahfiline çıkılmaktadır (Foto.3.710).

Son cemaat yerinin kuzey duvarının orta aksında yer alan kapı ile harime girilir (Foto.3.711). Kapı açıklığı düz lentolu, düşey dikdörtgen biçimlidir. Kapı açıklığına yerleştirilen kapının sonradan eklendiği anlaşılır. Ahşap basık kemerli bir açıklık içine çift kapı kanadı takılmıştır. Kanatlar, düz yüzey halinde olmayıp baklava dilimleri ile süslenmiştir.

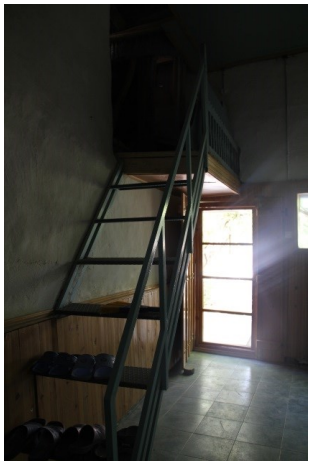

Foto.3.709. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi son cemaat yeri

Foto.3.710. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi son cemaat yeri

Foto.3.711. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi harim kapısı

Minare: Caminin son cemaat yeri kapısının sağ tarafındaki merdivenle minareye çıkış ağlanır. Minare çatı üzerinden yükselmektedir. Kısa gövdeli, kübik petek kısmı ve külahtan meydana gelir. İçten ahşap, dıştan sac ile kaplanmıştır (Foto.3.712).

Foto.3.712. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi minaresi

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış kütledeki düzeni yansıtmaktadır. İç mekanda, alttaki pencereler yanlara doğru açılarak genişlemiştir. Üst sıradaki pencereler ise, yukardan aşağı ve yanlara doğru genişleyerek duvarda geniş bir hacim oluşturmuştur. Böylece iç mekanın daha aydınlık olması sağlanmıştır. Duvarlar, sıvalı olup, boya badana yapılmış, pencere alt sırasına kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır (Foto.3.713).

Güney duvar aksına mihrap, güneybatı köşeye minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, kuzeybatı köşede, kuzey ve batı duvara olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir.

Mihrap, yarım daire kesitli niş biçiminde olup yuvarlak kemerlidir. Mihrap yandan ve üstten silme ile kuşatılmış ve duvardan dışarı taşıntı yapmıştır. Mihrap kemerini çevreleyen bordürde süsleme mevcuttur (Foto.3.716).

Güneybatı köşeye yerleştirilen ahşap minber, özgün değildir. Korkuluk kısmı çıtalarla yapılmıştır. Minber bir külah ile son bulmuştur (Foto.3.715).

Güneydoğu köşeye yerleştirilen vaaz kürsüsü ve kuzey duvarda, harim kapısının sağındaki kadınlar mahfili yeni bir unsurdur (Foto.3.714).

Foto.3.713. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.714. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.715. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.716. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi mihrabı

Süsleme: Yapıda ahşap ve taş süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Sadece harim kapısında vardır. Çakma tekniğinde uygulanmıştır.

Taş Süsleme: Sadece mihrapta vardır.

Bitkisel Süsleme: Mihrap nişinin iç kısmında zincirden sarkan kandilin üstünde, zincirin her iki yanında servi ağacı motifleri kabartma olarak yapılmıştır. Bu süslemeler, yeşil renkli yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.717).

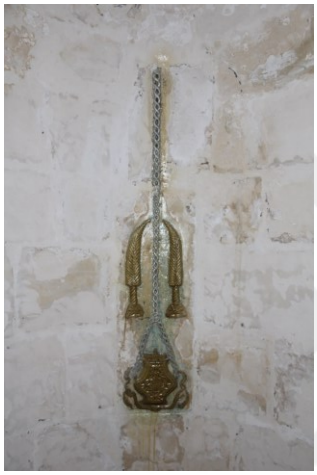

Foto.3.717. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi mihrap nişi süslemesi

Caminin onarım öncesi yapılan çalışmada özgün minberinin, yan aynalıklarında kırmızı, beyaz, yeşil ve mavi renklerle servilerin etrafında altıgen ve üçgenlerle geometrik kompozisyonun olduğu, köşk kısmında da benzer süslemenin olduğu ifade edilmiştir[406].

Geometrik Süsleme: Kapı kanatları yüzeyi baklava dilimlerinin ters ve düz yerleştirilmesi ile meydana gelmiştir (Foto.3.718). Kapı binisi yüzeyinde geometrik desenli süslemeler vardır. Mihrabı çevreleyen bordürde ters ve düz üçgen motifleri vardır (Foto.3.719).

[406] Pektaş, 2006, 120.

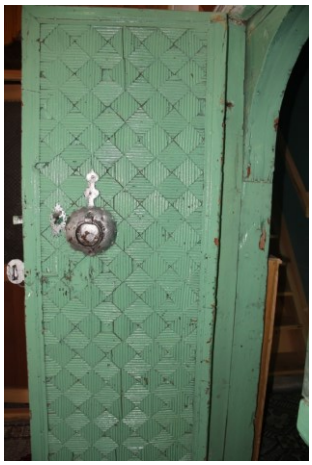

Foto.3.718. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi harim kapısı kapı kanadı

Foto.3.719. Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi mihrap çevresi süslemesi

Nesneli Süsleme: Mihrap nişinin iç kısmında ortada zincirden sarkan, iki yandan zincire bağlı kandil motifi yer alır. Altın sarısı renge boyanmıştır.

Tarihleme: Caminin inşa tarihi net olarak bilinmemektedir. Hurufat kayıtlarında "Eğin Puşadi nahiyesi Miçingah köyü Elhaç Halil Ağa Camisi"ne H.1135/1722-23,H.1141/1728-29 tarihlerinde görevli atama kayıtları[407] vardır. Hurufat kayıtlarındaki 1722-23 yılındaki görevli atama tarihlerine göre cami bu tarihten de önce inşa edilmiş olmalıdır. Cami çok fazla onarım geçirmiş olduğundan özgünlüğü zarar görmüştür. Mihrap nişinde bulunan zincire asılı kandil ve etrafındaki servi ağacı motifleri camiyi 18. yy.a tarihlendirmemize yardımcı olmaktadır. Ayrıca pencere düzeni, planı, örtü sistemi ve hurufat kayıtları ile caminin 18.yy. eseri olduğu kanaatindeyiz.

[407] V.G.M:A., HD, 1144/55, 1137/50.

3.1.5.26. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi

Çizim: 3.79–3.81
Fotoğraf: 3.720-3.743

Yeri: ve Konumu: Kışlacık Köyü (Mendürgü-Mendirgi)'nün Kemaliye ilçe merkezine uzaklığı 48 km. dir. Kışlacık Köyü içinde yer alır. Kuzeyden güneye doğru eğimli bir arazi üzerinde yer alan caminin doğu cephesi (giriş cephesi) sokağa, kuzey ve güney cepheleri konutla bitişiktir. Batı cephe ise caminin bahçesine bakar.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Son cemaat yerinden minareye açılan kapı üzerinde dört satırlık kitabe yer alır (Foto.3.720) Kitabe boyanmış ve zamanla aşındığından okunamaz durumdadır. Günümüzde okunamayan kitabenin sadece şu kadarlık kısmı okunabilmiştir: "…*Ahmet Ağa Bin…Sene 1005*". Cami, kitabede geçen 1596-97 tarihinde inşa edilmiş olmalıdır.

Mihrabın yanındaki iki farklı şamdanda Muhammed Efendi'nin bu şamdanları 1873-74 yılında camiye vakfettiği anlamına gelen kitabe şöyledir:

"*Vakafe Muhammed mi Efendi, 290 (1290)".*

Foto.3.720. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi Minare kapısı üzerindeki inşa kitabesi

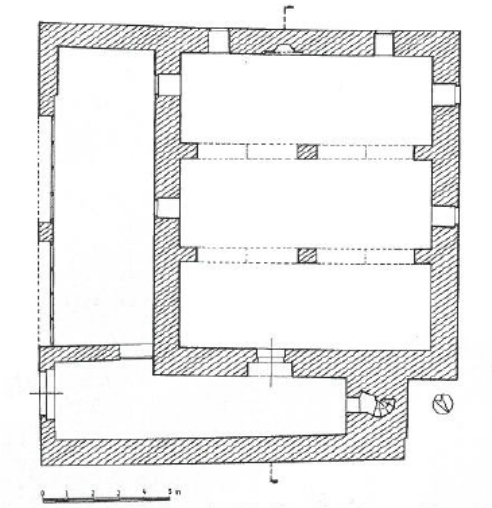
Banisi: Cami, Melek Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır.

İnşa Tarihi: Cami, 1596-97 yılında inşa edilmiştir.

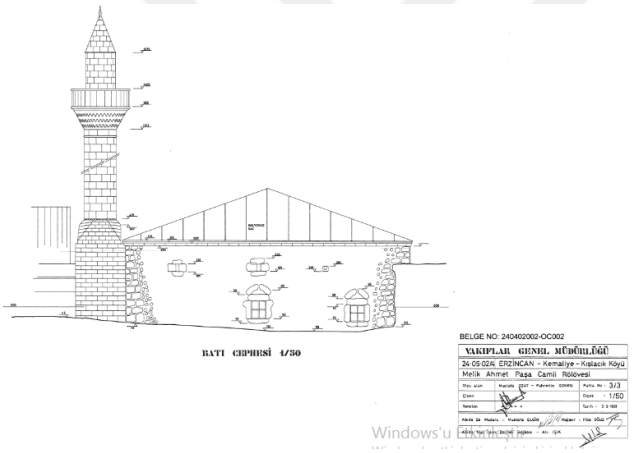
Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: 11.40x9.75 cm. iç ölçüleri olan cami, dikdörtgen plana sahiptir. Harim, ortada dikdörtgen kesitli iki ayak, doğu ve batı duvarlara yaslanan ikişer ayaklara oturan geniş sivri kemerlerle mihraba paralel üç sahınlı plan tipindedir. Harimin ve son cemaat yerinin üst örtüsü, mihraba dikey uzanan ahşap kirişlerde desteklenen düz tavandır. Güney, doğu ve batı cephelerde pencere açıklığı yer alır. Camiyi kuzey cepheden 11.40x3.95 ve doğu cepheden 15x2.50 m. ölçülerinde “L” şeklinde son cemaat yeri dolanır. Harim mekanına son cemaat yerinin kuzeyindeki duvardan 1.10m. genişliğindeki basık kemerli kapı ile girilir. Minare, kuzey yönde son cemaat yerinin batısındadır (Çizim.3.79).

Çizim 3.79. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi planı (K. Pektaş)[408]

Çizim 3.80. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi batı cephesi (V.G.M. A.)

Çizim 3.81. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi doğu cephesi (V.G.M. A.)

[408] Pektaş, 2006, 30.

Örtü Düzeni: Mihraba paralel, ikişer kemer gözü üzerine mihraba dik olarak ahşap kirişler bindirilmiştir (Foto.3.721). Kirişlerin üzeri dıştan ahşapla kaplanıp üzerine toprak tabakası serilmiş olmalıdır (Foto.3.723). Sonraki yıllarda dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür. Son cemaat yeri de düz tavan örtülüdür (Foto.3.722).

Foto.3.721. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi düz ahşap tavanı (harim)

Foto.3.722. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi düz ahşap tavanı (Son cemaat yeri)

Foto.3.723. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi harim, düz ahşap tavanı (V.G.M.A 1991)

Malzeme ve Teknik: Caminin beden duvarları derzli olarak örülmüştür. Moloz taş ve kaba yonu taşla inşa edilmiştir. Duvar köşelerinde düzgün kesme taş ile destek sağlanmıştır. Kapı söveleri düzgün kesme taş, pencere söveleri ise ahşap malzemedir. Mihrap, kemer ayakları, kapı kemerleri düzgün kesme taştır. Üst örtüde de kirişler ahşaptır.

Cepheler: Cephelerden doğu duvar sokağa açılır. Pencereler güney ve batı cephelerde doğrudan dışarı bakar. Batı ve güney duvarda alt ve üst sırada aynı aksı paylaşan pencereler ile caminin ışık alması sağlanmıştır. Ancak üst sıradaki pencereler daha küçük boyutludur. Doğuda da iki adet pencere açıklığı ile toplam pencere sayısı on birdir. Pencereler, düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu, kesme taş söveli ve demir parmaklıklı özelliğe sahiptir.

Doğu cephenin 1992 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü fotoğraflarında kare kesitli ayaklar tarafından taşınan geniş ve yüksek iki sivri kemer ile dışa açıldığı görülür (Foto.3.724). Kemer çevresi düzgün kesme taş ile yapılmıştır. Günümüzde ise burası camekanla kapatılmıştır (Foto.3.725). Doğu cephenin kuzeye bakan tarafında son cemaat yerine giriş yapan kapı açıklığı yer alır. Giriş kapısı, yuvarlak kemerli, düzgün kesme taş sövelidir (Foto.3.726).

Foto.3.724. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi doğu cephesi restorasyon projesi (V.G.M.A, 1991.)

Foto.3.725. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi doğu cephesi

Foto.3.726. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi son cemaat yeri (doğu cephe)

Güney cephe konut ile yakın mesafededir. Alt ve üst sırada aynı aksta ikişer adet pencere mevcuttur. Doğuya bakan tarafta alttaki pencere ile üstteki pencere aynı doğrultuda değildir. Alttaki doğuya kaymıştır. Son cemaat yerine denk gelen yerde üst sırada iki adet pencere açıklığı mevcuttur (Foto.3.727).

Foto.3.727. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi güneydoğu cephesi

Batı cephe pencerelerin aynı aksta dizilmesinden dolayı diğer cephelerle benzerlik gösterir. Bu cephede alt sırada ve üst sırada ikişer adet pencere vardır (Foto.3.728) Pencereler simetrik olarak yerleştirilmemiştir. Kuzeye bakan tarafta alt sırasında pencere bulunmaz (Foto.3.729).

Foto.3.728. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi kuzeybatı cephesi

Foto.3.729. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi batı cephesi

Kuzey cephe son cemaat yerinin bulunduğu cephedir. Bu cephe başka bir yapıya bitişiktir (Foto.3.730). Sağır cephe düzeni görülmektedir.

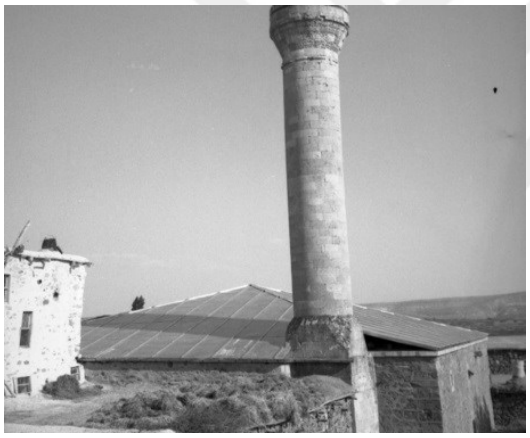

Foto.3.730. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi kuzeybatı cephesi (V.G.M.A.,1991)

Son cemaat yeri: Son cemaat yeri yapıyı “L” şeklinde doğu ve kuzey yönden çevreler. Harimin doğu cephesinde alt sırada iki adet pencere mevcuttur. Pencereler güney yöne doğru kaymış durumdadır. Bu cephe son cemaat mahalli içinde yer almıştır. Doğu cephedeki kapıdan son cemaat yerine girildiğinde kuzeydoğu köşeden son cemaat yeri sonradan bölünmüştür (Foto.3.731). Üst örtü, harimde olduğu gibi düz ahşap tavandır. Güney cepheden de üst sırada açılan aynı aksta iki adet mazgal pencere ile mekan aydınlatılmıştır. Batı duvarda minareye çıkış sağlayan yuvarlak kemerli, düzgün kesme taş söveli kapı yer alır. Bu kapı üzerinde de caminin kitabesi mevcuttur (Foto.3.732).

Son cemaat yerinin kuzey duvarında hafif doğuya doğru kaymış harim kapı açıklığı, üstten yüksek sivri kemerin kuşattığı basık kemerli düzgün kesme taş sövelidir (Foto.3.733). Kapının doğu ve batı yanları yükseltilerek seki haline getirilmiştir. Kesme taş söveli kapıya bir tek ahşap kanat yerleştirilmiştir.

Foto.3.731. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi son cemaat yeri açık mekan

Foto.3.732. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi son cemaat yeri kapalı mekan

Foto.3.733. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi harim kapısı

Minare: Son cemaat yerinin batı cephesinde açılan basık kemerli kapı ile girişi sağlanan minare kaidesi çatı yüksekliğindedir. Güneybatı yönde camiye bitişik olarak inşa edilmiştir. Kare kesit kaideli, köşeleri pahlanmış pabuçluk kısmı ve silindirik gövdelidir. Minarenin gövdesi yeni bir unsurdur. Minare alışılagelmişin dışında kuzey cephenin önünde yükselmektedir. Minare, düzgün kesme taş ile inşa edilmiştir **(**Foto.3.734,Foto.3.735).

Foto.3.734. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi minaresi (V.G.M.A., 1991)

Foto.3.735. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi minaresi

İç mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. İç mekanda üst sıradaki mazgal pencereler, içe doğru genişlemektedir.

Güney duvarda doğuya bakan tarafta mihrap, mihrabın sağ tarafına ahşap minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü yerleştirilmiştir (Foto.3.736, Foto.3.737,Foto.3.738).

Foto.3.736. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi iç mekanı

Foto.3.737. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi iç mekanı

Foto.3.738. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi iç mekanı

Mihrap, yarım daire kesitli niş biçiminde olup istiridye kabuğu şeklinde kavsaraya sahiptir. Mihrabı çevreleyen duvar 2 cm. kadar beden duvarından dışarı taşmıştır. Kavsaranın alt bölümünde üç sıra halinde üçgen biçiminde taş süslemeler görülür (Foto.3.739).

Foto.3.739. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi mihrabı

Tamamen ahşap olan minber, yan aynalığı tek parça levhadandır. Süpürgelik bölümü dört dekoratif kemerle açılmaktadır. Üst örtüsü pramidal külah şeklinde olup köşkün altında dekoratif kemerli birer kapı ile yapılan geçiş bulunmaktadır (Foto.3.740,Foto.3.741).

Foto.3.740. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi iç mekanı

Foto.3.741. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi minberi

Vaaz kürsüsü, yeni bir unsur olup sonradan konulmuştur.

Süsleme: Yalnızca taş süsleme vardır.

Taş Süsleme: Son cemaat yeri ve harim kapılarında, iç mekanda kemerleri taşıyan payelerde ve mihrapta vardır.

Geometrik Süsleme: Son cemaat yeri giriş kapısında kavsaranın üst kısmında kabartma yıldız rozet süsleme mevcuttur. İç mekanda ayakların üst kısmında da benzer şekilde kabartma yıldız motifi daire ile çevrelenmiş biçimdedir (Foto.3.742). Son cemaat yerindeki kemer aralarında yine aynı süslemeden görülür.

Mihrap istiridye kabuğu biçimdeki kavsarası, kavsaranın her iki köşesinde süslemesiz rozetler vardır. Kavsaranın altında üç sıra halinde sarkıta benzer üçgen biçiminde mukarnas süslemesi ile mihrap dikkat çeker (Foto.3.743).

Foto.3.742. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi taşıyıcı aralarındaki yıldız süsleme

Foto.3.743. Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi mihrap süslemesi

Geçirdiği Onarımlar: Onarım tarihi net olmayıp caminin önceki yıllarda da tamir geçirdiğini fotoğraflarından öğrenmekteyiz. 1991 yılında akıntı yapan çatısı, çürüyen ahşap elemanları, dökülen sıvaları yenilenmiştir.

Tarihleme: Kışlacık (Mendürgü) köyünün 1643 yılında Arabgir sancağına bağlı olduğunu öğrenmekteyiz[409] Arabgir hurufat defterlerinden taradığımız camiye H. 1139/M.1726-27, H. 1142/M.1729-30, H. 1144/M.1731-32 yıllarında görevli atamaları yapıldığı bilinmektedir[410]. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde Ağın

[409] Çakar, Kara, 2005, 408.
[410] V. G. M. A. , HD, 1124/92, 1124/91, 1128/62, 551/31.

nahiyesi Damad Melek[411] Ahmed Paşa Camisi"ne H.1210/M. 1795-96[412], H. 1308/M.1890-91[413], 1309/M.1891-92[414] görevli atamaları yapılmıştır. Mamuretü'l Aziz vilayeti valisi Mehmet Enis Efendi kaleminden evkafı hümayun nezaretine gönderilen yazıda Damad Melek Ahmet Paşa Camii Şerifi kayıt[415] edilmiştir. Yapının H.1261/M.1845 tarihli şahsiyet kaydı[416] vardır.

Melek Ahmet Paşa[417] tarafından köyün 16. yy. da kurulduğunu söyleyenler olduğu gibi, daha önce Selçuklular döneminde kurulmuş olduğunu ve adı geçen Paşa'nın köyü yeni baştan imar ederek geliştirdiğine dair bilgi de mevcuttur[418]. Ancak bahsi geçen Melek Ahmet Paşa'nın Diyarbakırlı olduğu söylense de İstanbul doğumlu (1604) olup Evliya Çelebi'nin akrabası ve koruyucudur. 1640'da Diyarbakır, Erzurum, Şam, Halep ve Bağdat valilikleri ile Musul muhafızlığı görevinde bulunmuştur. 1644 yılında 4. Murad'ın kızı İsmihan Sultan ile evlenmiştir[419]. Bu yüzden belgelerde "Damat Melek Ahmet Paşa" ismiyle de anılmaktadır. 1650 yılında da İsmihan Sultan'ın etkisiyle sadrazam olmuştur. Diyarbakır'ın 60.valisi olan Silahtar Melek Ahmet Paşa, 1638'den başlamak üzere 2 yıl burada görev yapmıştır. 1654 yılında da İstanbul Kaymakamlığı'na atanmıştır. Aynı yıl Van Beylerbeyliği'ne, 1658'de de Bosna Valiliği'ne getirilmiştir. 1660 yılında emekli olmuş 1662 yılında da vefat etmiş ve cenazesi Eyüp'te Keçi Mehmed Efendi'nin yakınında bir yere defnedilmiştir[420].

Camiyi yaptıran Melek Ahmet Paşa'nın köy mezarlığında olduğu söylense[421] de bu bilgi doğru değildir. Bu mezarda yatan kişi bir başkası olmalıdır. Mezar taşı tahrip olduğundan okunamayacak haldedir.

---

411 Melek, Melik olarak da söylenmektedir. Bkz..şimşek, 1996, 668.
412 BOA, EV. MKT 02012, 2012/45.
413 BOA, EV. MKT 02004, 2004/45.
414 BOA, EV. MKT 01932, 1932/48.
415 BOA, EV. MKT 02037, 2037/135.
416 V. G. M. A. ,Defter No: 159/0, sf.124,sr.1024.
417 Kışlacık Köyü doğum yeridir. Gençlik yıllarında İstanbul'a gitmiş, öğrenimini tamamlayarak memur olmuştur. Doğu Bölgesi'nde görev almış olup paşalık rütbesine kadar yükselmiştir. Daha sonra da Sivas, Diyarbakır illeri ve Kemaliye Kışlacık Köyü'nde üç cami yaptırmıştır. Kendi köyü olan Kışlacık'ta vefat etmiş ve oraya gömülmüştür. Şimşek, 1996,.668.
418 şimşek, 1996, 668.
419 Süreyya,M. (1996). Sicill-i Osmanî, C.3, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 150.
420 Süreya, 1996, 150.
421 Şimşek,1996,.668.

Minare kapısı üzerindeki kitabe okunamamakla birlikte caminin inşa kitabesi olması kuvvetli bir ihtimaldir. Çünkü kitabede geçen H. 1005/M.1596-97 tarihi elimizdeki belgelerden daha erken tarihlidir. Caminin plan tipi Anadolu Selçuklu Dönemi çok ayaklı camilerin geleneğinde inşa edilen bir plan tipidir. Ancak bu cami, o tipin daha küçük bir örneğidir. Anadolu'da farklı dönemlerde de görebildiğimiz bir plan tipidir. Bu yüzden plana göre tarihlendirme yapmak güçtür. Cephe düzeni, örtü sistemi, pencere boyutlarına bakarak da camiyi 16.yy.'ın sonlarına tarihleyebiliriz.

3.1.5.27. Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi

Çizim: 3.82
Fotoğraf: 3.744-3.748

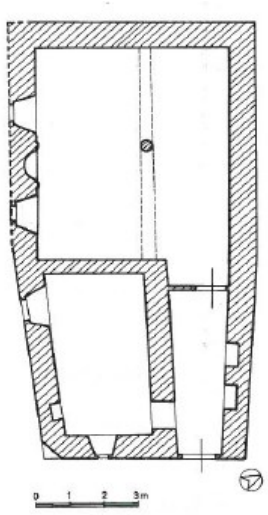
Yeri ve Konumu: Kocaçimen Köyü'nün, Kemaliye ilçesine uzaklığı 13 km.dir. Cami, köy içinde, fevkâni kuruluş sergilemektedir. Yapı, kuzeyden güneye doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açık değildir.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 18. yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Banisi: Hurufat kayıtlarına göre cami, köy ahalisi tarafından yaptırılmıştır.
Yapının Tanımı
Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba paralel uzanan iki sahından meydana gelen plan tipine sahiptir. Doğu cepheden açılan kapı ile giriş mekanına girilir. Bu kapının tam karşısında harime açılan ikinci kapı vardır. Yapının doğusuna bitişik mektep odası vardır (Çizim.3.82).

Çizim 3.82. Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi planı (K. Pektaş)[422]

Örtü Düzeni: Harim, bir ahşap direk tarafından mihraba paralel tek ana kirişin üzerinde mihraba dik kirişlerin dizilmesi ile düz tavan örtülüdür (Foto.3.744). Dıştan eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.744. Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi moloz taştır. Ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edilmiştir. Pencere, kapı lento ve söveleri kesme taş malzemedendir. Tavan, taşıyıcı direk, mahfil, minber, ahşap malzemedendir.

Cepheler: Kuzeyden güneye doğru eğimli arazi üzerindeki cami, bulunduğu konum itibari ile dik bir yamaç üzerindedir. Kot farkından dolayı cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir.

[422] Pektaş, 2006, 121.

Bina gövdesinin görünüşleri masif, çimento sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir. Güney ve doğu cepheler dışında pencere açıklığı bulunmaz.

Güney cepheye açılan üç adet pencereden ikisi harime, biri ise güneydoğu köşedeki mekana açılır. Pencereler, düz taş lentolu, düşey dikdörtgen biçimli, sağır kemer alınlığa sahiptir (Foto.3.745).Güneydoğu köşeye doğru cephede asimetrik bir görünüm ortaya çıkar.

Batı ve kuzey cepheler sağır tutulmuştur.

Doğu cephe girişin sağlandığı cephedir. Bu cephenin güneydoğu köşesi pahlanmıştır. Giriş kapısının solunda düz lentolu, düşey dikdörtgen biçimli pencere açıklığı yer alır.

Foto.3.745. Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi güney cephesi

Mektep: Asimetrik plan özelliği gösteren mekanın güney yönden açılan tek bir pencere açıklığı vardır **(**Foto.3.746). Mekanın batı duvarına bitişik harim yer alır. Camiye asıl girişin hemen kuzeydoğusundan açılan giriş ile bu mekana girilmektedir. Üstü düz ahşap tavan örtülüdür.

Foto.3.746. Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi mektebi

İç mekan: Cami enlemesine dikdörtgen planlı, mihraba paralel uzanan iki sahınlı ibadet mekanına sahiptir. Harimin ortasında bir ahşap direk tarafından mihraba paralel ana kirişin üzerinde mihraba dik ahşap direklerin dizilmesi ile ahşap düz tavan meydana gelmiştir (Foto.3.747).

Giriş mekanında, kuzeydoğu köşede iki adet niş bulunmaktadır. Bu holün doğusunda düzgün bir planı olmayan mekan yer alır. Bu mekanda, güneye doğru kaydırılmış pencerenin doğu tarafında niş vardır. Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşten farklı olarak içerde yuvarlak kemerlidir. Duvarlar, herhangi bir süsleme unsuru taşımayan düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır.

Asıl ibadet mekanına holün karşısında, kuzeydoğu köşeden açılan kapı ile girilir. Güney duvar aksına mihrap yerleştirilmiştir.

Mihrap, orta eksende, yarım daire kesitli bir niş biçiminde, taş malzemeden yapılmış olup sivri kemerlidir. Hafif duvarlardan dışa taşırılmış olan mihrap kemer çevresini kademeli silmeler çevrelemiştir (Foto.3.748).

Foto.3.747. Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.748. Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi iç mekanı

Süsleme: Camide özgün bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Tarihleme: Cami ile ilgili inşa tarihini veren bir kitabe veya belge yoktur. Köy ahalisi tarafından yaptırıldığını bildiğimiz yapıya 1775-76 tarihli hurufat kayıtlarında[423] görevli ataması yapıldığını öğrenmekteyiz. Bu bilgi dışında cami ile ilgili herhangi bir tarih veren bilgiye rastlanmamıştır. Hem arşiv kaydından hem de mimari özelliklerine de bakılarak yapıyı 18.yy.a tarihlendirebiliriz.

[423] V.G.M.A.HD, 1066/43.

3.1.5.28. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi

Çizim: 3.83
Fotoğraf: 3.749-3.768

Yeri ve Konumu: Kozlupınar Köyü, Kemaliye ilçesine 18 km.dir. Cami, köy içi mevkidedir. Kuzeyden güneye doğru eğimli arazi üzerindedir. Batı cephe caminin avlu kısmıdır. Kuzey cephe konutla bitişiktir. Eğimli arazi üzerinde olduğundan fevkâni kuruluş sergilemektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin batı cephesinde inşa kitabesi ve tamir kitabesi yan yana konulmuştur (Foto.3.749). Sağ tarafta bulunan kitabe inşa, sol tarafta bulunan kitabe tamir kitabesidir.

Foto.3.749. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi batı cephesindeki kitabeler

İnşa kitabesinin okunuşu şu şekildedir:

1. *La ilahe illallah Muhammed'un Resullullah*
2. *Maşallahu kâne, Lem yeşâu ve lem yekun lâ havle*
3. *Velâ kuvvete illa billahi i'l aliyyül azim*
4. *Sene 1280*[424] (Foto.3.750).

[424] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım. Bu kitabe ilgili yayında Sayın Kadir Pektaş tarafından eksik bir şekilde okunmuş olup düzeltmeler yapılarak yeniden okunmuştur. Bkz. Pektaş, 2006, 109.

Foto.3.750. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi batı duvarda bulunan inşa kitabesi

İnşa kitabesinin solunda da tamir kitabesi vardır (Foto.3.751). 1905-06 yılında Hüsni isimli biri tarafından tamir edildiği anlaşılmaktadır. Kitabesi şu şekildedir:

1. *Velev la iz dehalet*
2. *Cenneteke kulte maşallah*
3. *La kuvvete illa bi'llahi el-aliyyu*
4. *El-âzîm Tamir tarihi*
5. *Sene 1323, Hüsni*[425]

Bu kitabede özet olarak "Bu cennet mekana girdiğinizde Maşaallah deyin" yazmaktadır.

Foto.3.751. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi batı duvarda bulunan tamir kitabesi

[425] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

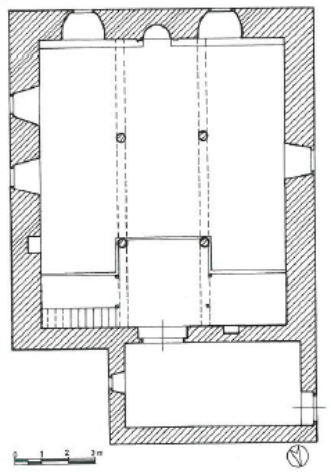
Banisi: Kozlupınar eski ismiyle Haponos Köyü Camisi'ni kimin yaptırdığı bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: İnşa kitabesine göre, cami 1866 yılında inşa edilmiştir.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı mihraba dik üç sahınlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Kuzeybatı tarafına sonradan ilave edilen mekan ile son cemaat yeri düzenlenmiştir. Bu bölümün doğuya bakan duvarında küçük boyutlu bir pencere açılmıştır. Bu mekanın, kuzey duvarın ortasında yer alan kapı ile asıl ibadet mekanına giriş sağlanır. Harime doğu, batı ve güney cephelerde açılan pencereler ile caminin ışık alması sağlanmıştır. Minare, batı cephenin yanında yükselir (Çizim.3.83).

Çizim 3.83. Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi planı (K. Pektaş)[426]

Örtü Düzeni: Ortada dört ahşap direğin taşıdığı mihraba dik iki ana kirişin üzerinde çapları yaklaşık 10 cm. olan ahşap taşıyıcıların mihraba paralel dizilmesi ile düz ahşap tavan meydana gelmiştir (Foto.3.752,Foto.3.753). Buranın üzeri toprak tabakası ile örtülmüş olmalıdır. Sonraki yıllarda üstü iki yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

[426] Pektaş, 2006, 107.

Foto.3.752. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi düz ahşap tavanı

Foto.3.753. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi düz ahşap tavanı (yastık)

Malzeme ve Teknik: Cami günümüzde sıvalı olduğundan ana kütlesinin malzemesi görünmemektedir. Ancak Kemaliye'deki diğer camilere baktığımızda bu caminin de ahşap hatıllı yığma moloz taştan inşa edildiği tahmin edilir. Üst örtü, taşıyıcı direkler, mahfil, minber, vaaz kürsüsü, ahşap malzemedendir. Dıştan kırma çatı olan caminin çatısı sac ile kaplanmıştır. Pencere söveleri, günümüzde pimapen olup özgün sövelerin ahşap olduğu bilinir**.**

Cepheler: Kuzeyden güneye doğru hafif eğimli arazi üzerinde olan cami, bulunduğu konum itibari ile güney cephesi doğrudan sokağa bakar. Eğimli arazi olan binanın cephe yükseklikleri kot farkından dolayı farklılık göstermektedir. Doğu cephesi bahçe içindedir. Kuzey cephe eğimden dolayı duvara yaslıdır. Batı cephe, camiye girişin sağlandığı cephedir. Binanın cepheleri, batıda bir, güney ve doğu cephelerde iki adet pencere düzenlemesine sahiptir. Pencereler her üç cephede de aynı özellikte olup beş adettir.

Beden duvarlarının orta sırasında aynı hizada yerleştirilmiş düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu pencerelerin özgün halinin ahşap söveli olduğu bilinmektedir. Ancak günümüzde pimapen olup, demir parmaklıklı olarak yenilenmiştir. Kuzey cephe dışında her cephedeki pencerelerin üstünde bulunan daire formlu tepe pencereleri alçı şebekelidir. Cephelerde toplam beşer adet düşey dikdörtgen ve tepe penceresi mevcuttur.

Ana mekanın doğu cephe yüzeyinde simetrik olarak aynı eksende alt sırada ikişer adet pencere açıklığı vardır. Pencerelerin üzerinde yuvarlak formlu tepe pencereleri mevcuttur. Bu cephe eğimden dolayı yolun yukarısında kalmış olup bodrum katı seviyesine kadar taşlık araziye yaslanmıştır (Foto.3.754).

Güney cephe düzeni, pencere düzeni bakımından batı cephe ile aynı özelliktedir. Bu cephede alt sırada iki adet, üst sırada da iki adet aydınlatma penceresi mevcuttur (Foto.3.755).

Batı cephede farklı olarak kuzeybatı köşede son cemaat yerine açılan kapı, güneye bakan tarafta alt sırada bir adet düşey dikdörtgen pencere ve pencere üzerinde daire formlu tepe penceresi yer alır. Pencerenin hemen üzerinde de caminin inşa ve onarım kitabeleri mevcuttur (Foto.3.756).

Kuzey cephe, son cemaat yerinin bulunduğu ve harime girişin sağlandığı cephedir. Bu cephede pencere açıklığı bulunmaz (Foto.3.757).

Foto.3.754. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi doğu cephesi

Foto.3.755. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi güney cephesi

Foto.3.756. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi batı cephesi

Foto.3.757. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi kuzey cephesi

Son cemaat yeri: Geç dönemlerdeki onarımlar esnasında son cemaat yerinin önüne giriş mekanı eklenmiştir (Foto.3.758). Bu mekanın batı cephesi ahşap lambiri kaplamadır. Buradan kuze**y**batı köşede açılan basit kapı ile son

cemaat yerine geçilir. Girişin doğu tarafı kot farkından aşağıda kalmıştır. Burada fayans ile döşenmiş, sivri kemerli çeşme yer alır (Foto.3.759).

Son cemaat yeri, harim kapısına kadar uzanmaktadır. Doğuya bakan duvarında küçük bir pencere açılmıştır. Üzeri düz ahşap tavandır.

Son cemaat yerinin kuzey duvarının orta aksında asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı bulunur (Foto.3.760). Kapı, düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu, ahşap sövelidir. Kapı açıklığına takılan ahşap kapı kanatları üzerinde kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri çivi başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir. Ayrıca iki kanat üzerinde kapı tokmağı bulunur.

Foto.3.758. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi batı cephesi (sonradan eklenen giriş mekanı)

Foto.3.759. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi giriş mekanı (yenilenen hali)

Foto.3.760. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi harim kapısı

Minare: Caminin kuzeybatısında yer alan kesme taş minarenin kare planlı kaidesinde kapı açıklığı, son cemaat yeri kapısının sağında, kuzey yöndedir. Minare geç dönemlerde eklenmiş yeni bir unsurdur **(**Foto.3.761).

Foto.3.761. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi minaresi

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış duvardaki düz lentolu düzenin aksine içeride kemerli bir biçimdedir. İç mekanda pencereler yuvarlak kemerlidir. Alınlık kısmında da tepe pencereleri yer alır. İç mekan zemin seviyesinden 60 cm. kadar olan kısım ahşap lambrilerle kaplanmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, güneybatı köşeye minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.762).

Mihrap, yarım daire kesitli bir niş biçiminde, alçı malzemeden yapılmış olup sivri kemerlidir. Mihrap çerçevesi, beden duvarından hafif dışa taşırılmış ve iki sıra bordür ile çevrelenmektedir. Bordürlerde, kemer alınlığı köşelerinde ve taç kısmında bitkisel kompozisyonlu süslemeler mevcuttur. Mihrap duvarında yerden 30 cm. yükseklikte ahşaptan seki yer alır. Seki üzerinde de şamdanlar bulunur (Foto.3.765).

Minber, günümüzde özgün değildir. Onarım sırasında yapılmış yeni bir unsurdur. Özgün minberin sade bir özellik gösterdiği bilinir. Yan aynalık kısmı, köşk ve külah bölümünden oluşan minberin süpürgeliğinde dekoratif kemer açılmıştır.[427]

Kadınlar mahfili ve vaaz kürsüsü de sonradan yapılmış yeni unsurlardır (Foto.3.763,Foto.3.764).

Foto.3.762. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.763. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi iç mekanı

[427] Pektaş, 2006, 107.

Foto.3.764. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.765. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi mihrabı

Süsleme: Yapıda sadece alçı süsleme vardır.

Alçı Süsleme: Sadece mihrapta vardır. Kalıplama tekniğinde uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Mihrap kemer alınlığında ve mihrabı çevreleyen bordürde kıvrık dal ve yaprakların çevresinde papatya motifleri ile bitkisel süsleme oluşturulmuştur. Mihrap taç kısmında dilimli madalyonun içine kıvrık dallardan sarkan papatya motifleri işlenmiştir. Süslemeler, yapılan sıvalardan dolayı net bir şekilde görülmemektedir (Foto.3.766,Foto.3.767).

Foto.3.766. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi mihrap süslemeleri

Foto.3.767. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi mihrap bordüründeki süslemeler

Nesneli Süsleme: Mihrap kemer köşelerinde daire içine alınmış güneş motifleri bulunmaktadır. Ayrıca köşelerde güneş ışınları dik bir şekilde çizilerek hilal ile sınırlandırılmıştır. Mihrap kemer köşesinde güneş ışınlarının karşısında hilal motifi bulunmaktadır **(**Foto.3.768).

Foto.3.768. Kozlupınar (Hapanos) Köyü Camisi mihrap kemer köşeliğindeki süslemeler

Arşiv Bilgisi: 1696-97[428], 1773[429], 1782-83[430], 1785-86[431], 1814-15[432] tarihli hurufat kayıtlarında Eğin nahiyesi Haponos köyü Camisi'ne görevli atamaları yapıldığını öğrenmekteyiz. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 1872-73 tarihli Haponos Köy Camisi kaydı[433] vardır. Köye, Selçuklu döneminde on ailenin gelip yerleştiği, köyün altıyüzelli yıl önce kurulduğu ifade edilmektedir.[434]

3.1.5.29. Ocak Köyü Eski Camisi

Çizim: 3.84
Fotoğraf: 3.769-3.775

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K'nun 29. 4. 1991 tarih ve 301 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Yeri ve Konumu: Kemaliye ilçe merkezine 37 km. uzaklıktadır. Ocak köyü içinde yer alır. Köyün içinde yer alan Hıdır Abdal türbesinin yaklaşık 200 m. uzaklığındadır. Doğu batı doğrultuda eğimli arazi üzerindedir. Caminin doğu ve batıya bakan cephelerinin yanından köy yolu geçer.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde cami fonksiyonunu sürdürmemektedir.

Kitabesi: Güney duvarı üzerinde bulunan kitabede H.1287/M.1870 tarihinin geçtiği öğrenilmektedir (Foto.3.769).

[428] V.G.M.A, HD, 1140/74
[429] V.G.M.A, HD 1059/73
[430] V.G.M.A, HD 1066/43
[431] V.G.M.A, HD 1060/98
[432] V.G.M.A, HD 534/137
[433] V.G.M.A. Sivas Sani, No: 144, E.K. 200, sr. 927.
[434] Şimşek, 1996, 592.

Foto.3.769. Ocak Köyü Eski Camisi güney cephesindeki kitabesi (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi,1991)

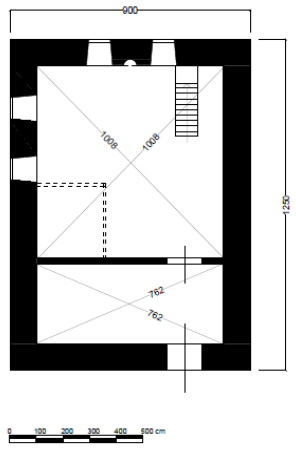
İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 18.yy. sonu 19.yy.başında inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Banisi: Caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Kare plan özelliği gösteren cami, ahşap kirişlerle desteklenen düz ahşap tavan ile örtülüdür. Güney ve doğu duvarlarda iki adet pencere açıklığı yer alır. Duvar kalınlığı 70 cm. dir. Kuzey yönde son cemaat yeri vardır. Son cemaat yerinin üst örtüsü de harim gibi düz ahşap tavandır. Yapının minaresi yoktur (Çizim.3.84).

Çizim 3.84. Ocak Köyü Eski Camisi planı

Örtü Düzeni: Mihraba dik ana kiriş ve bu kirişin üzerinde mihraba paralel ahşap kirişlerin dizilmesi ile düz ahşap tavanlı camidir (Foto.3.770). Buranın üstü toprak tabakası ile örtülmüş olmalıdır. Sonraki yıllarda dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.770. Ocak Köyü Eski Camisi ahşap tavanı (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi,1991)

Malzeme ve Teknik: Ahşap hatıllı yığma moloz taş malzeme ile inşa edilmiştir. Köşelerde düzgün kesme taşlarla duvar örgüsü desteklenmiştir. Tavan, kapı ve pencereler, minber, mahfilde ahşap malzeme kullanılmıştır. Mihrap sıvandığı için malzemesi görünmez. Ancak taş malzeme olmalıdır. Üst örtü sac ile kaplanmıştır. Kitabesi kesme taştır.

Cepheler: Caminin etrafı açık olup çevreden fark edilmektedir. Doğuya bakan cephesinin karşısında ahır vardır. Doğu batı yönünde eğimli arazi üzerine inşa edilen cami, batı cephesi beden duvarlarının bir kısmı toprak altındadır. Beden duvarları masif görünümde olup duvar örgüsünü yansıtır.

Güney ve doğu cephelerde pencere açıklığı olup diğer iki cephe sağır tutulmuştur. Üst sırada düz lentolu, düşey dikdörtgen biçiminde, ahşap söveli pencerelerdir. Güney ve doğu cephede, beden duvarlarının üst sırasında, eş boyutlarda ikişerli sıra halinde aynı aksta toplamda dört adet pencere açıklığı yer alır.

Ana mekanın doğu cephesinde güneye doğru kaydırılmış iki adet, aynı aksta ve özellikte pencere yer alır. Kot farkından dolayı cephenin bir kısmı toprak altında kalmıştır (Foto.3.771).

Foto.3.771. Ocak Köyü Eski Camisi doğu cephesi (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi,1991)

Güney cephede pencereler mihrap orta aksına denk gelecek şekilde mihrabın her iki yanına üst sırada pencere açılmıştır. Burada diğer cephelerden farklı olarak batı taraftaki pencerenin sol üst köşesinde inşa kitabesi yer alır (Foto.3.772).

Foto.3.772. Ocak Köyü Eski Camisi güney cephesi (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi,1991)

Batı cephe sağır tutulmuştur. Eğimden dolayı zemin katının üst taraflarına kadar duvar toprak altındadır (Foto.3.773).

Foto.3.773. Ocak Köyü Eski Camisi batı cephesi (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi,1991)

Kuzey cephe, son cemaat yerinin bulunduğu ve girişin sağlandığı cephedir. Kuzeybatı köşeye kaydırılmış kapısı, düşey dikdörtgen biçimli, düz lentoludur. Kapı açıklığına tahşap tek kanat takılmıştır. Kapı dışında cephede açıklık bulunmaz (Foto.3.774).

Foto.3.774. Ocak Köyü Eski Camisi kuzey cephesi (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi,1991)

Son cemaat yeri: Kuzey cephede bulunan son cemaat yerine harim kapısı ile aynı hizada yer alan kuzeybatı köşeden giriş sağlanır. Kapı açıklığı, düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu, ahşap söveli olup üzerinde aydınlatma penceresi vardır. Doğu taraftan, giriş kapısının solundan, duvar örülmüş, bu duvarın kuzey

duvarı ile birleşen yerine de kapı açıklığı bırakılmıştır. Burası muhtemelen odunluk veya depo olarak kullanılmaktadır. Son cemaat yerinin üstü ahşap kirişlerin dizilmesi ile oluşan düz tavandır.

İç mekan: Duvarlar sıvalı olup sadedir. Pencereler, doğu cephede dış kütledeki düzeni yansıtmaktadır. İç mekanda derin bir niş içindedir. Güney cephede ise, yukarıdan aşağı doğru genişleyen biçimde mazgal pencerelerdir. Böylece iç mekanın aydınlık olması sağlanmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın sağında minber, kuzeybatı köşede ortadaki ahşap direğin desteklediği kadınlar mahfili yer alır (Foto.3.775).

Mihrap, ters “U” biçiminde olup iki pencere arasında yer alır. Oldukça sadedir. Mihrap da sıvanmıştır.

Minber, 2.50x65 cm. boyutlarında olup üzerinde hiçbir bezeme bulunmaz.

Kadınlar mahfilinin harime bakan yüzü ahşap parmaklık ile çevrilmiştir. Mahfil, 2.50x2.70 cm. boyutlarındadır.

Foto.3.775. Ocak Köyü Eski Camisi iç mekanı (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi,1991)

Süsleme: Camide süsleme unsuru yoktur.

Tarihleme: Dutluca çevresindeki en eski köydür. Yaklaşık yediyüz yıllık bir geçmişe sahiptir. Köyün kurucusunun Hıdır Abdal[435] olduğu söylenmiştir. Güney cephesindeki kitabede geçen 1870 tarihinde caminin onarımdan geçtiği düşünülebilir. Yapı hakkında belge bulunmamakla bu tarih dışında bir kayıt da yoktur. Eğer 1870 yılında cami onarımdan geçmiş ise yapıyı daha erken tarihleyebiliriz. Mimari özelliklerine göre yapıyı 18.yy. sonu 19.yy.başına tarihleyebiliriz.

3.1.5.30. Orta Camisi (Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi)[436]

Çizim: 3.85–3.90
Fotoğraf: 3.776-3.815

Yeri ve Konumu: Orta Cami Mahallesi[437]'nde bulunur. İlçe merkezinin kuzeybatısında Kadı Gölü'nün hemen yanında kuzeyden güneye doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Caminin güney tarafında da doğuya doğru akan bir su vardır. Güneye doğru inen merdivenler ve abdest alam yerleri bulunmaktadır. Yamaca yaslı, yüksekçe bir yerde olduğundan ilçeden rahatlıkla fark edilmektedir.

İnceleme Tarihi: Eylül 2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Yapıyı incelememiz sırasında kitabeye rastlanılmamıştır. Ancak, Sayın Kadir Pektaş'ın çalışmasında onarım öncesine ait olduğu anlaşılan bir kitabede harim kuzey duvarının orta kapısının solunda üç satırlık onarım kitabesinde "*Orta Câmi'i şerif…Es-Seyyid-i şerif Mustafa, sene 1280"* yazılı[438]

[435] 13. yy.ın Anadolu'nun en karışık ve çalkantılı yıllarıdır. Anadolu'ya gelen Hacı Bektaş-ı Veli, Türklüğü ve İslam'ı yaymak için dergâhında İmam Ali'den gelen İslam felsefesini Türk kültür ve gelenekleriyle sentez yaparak eğittiği dervişleri ülkenin her tarafına göndermiştir. Bunlar Horasan Erenleri ve Alp Erenler olarak anılmışlardır. Hıdır Abdal Sultan'da bu kişilerden olup bu yöreyi aydınlatmak için, dini ve dili yaymak için gönderilmiştir. Bkz. Şimşek, 1996, 692.
[436] "Orta Camisi" ismini günümüzde bulunduğu mahalleden almıştır. Ancak arşiv kayıtlarında geçen ismi ile tarafımızdan değiştirilmiştir.
[437] Mahallenin ismine 1840-43 tarihli Eğin şeriye sicillerinde E.Ş.S. No.5, s. 65. , 1847-57 tarihli 8 numaralı Eğin Şeriye sicillerinde No. 16/290 numaralı belgelerde ismine rastlanmıştır.
[438] Pektaş, 2006, 28.

olduğunu öğrenmekteyiz. Bu kitabeye göre cami H.1280/M.1863-64 yılında Es-Seyyid Mustafa tarafından tamirat geçirmiştir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait dosyada[439] giriş kapısının sol tarafındaki kitabeden 1884-85 yılında görevli ataması yapıldığı belirtilmektedir. Yazı şu şekildedir: "*Yüzbaşı Maşaallahu Kâne. Müezzin Hafız Hacı Mehmed bendeleri Orta Camii Şerif müezzin yüzbaşı Mehmed Tevfik Efendi mahdumu Hafız Hacı Mehmed Efendi iki bin üç yüz iki … şehri receb-i şerif gurresinden (1.gün) itibaren müezzin oldu Mevla hayırlı eylesin H.1 Recep 1302*"[440] 1894-95 tarihli salnamede[441] ve şeriye sicillerinde[442] caminin kaydı bulunmaktadır.

Foto.3.776. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi giriş kapısının sol tarafındaki kitabe (V. G. M. A.)

Banisi: Cami, Kiremitçi Mustafa Ağa tarafından yaptırılmıştır. Camiyi yaptıran kişi muhtemelen Eğin'de kiremit işi ile ilgilenen ilçenin ileri gelenlerinden biri olmalıdır.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız plan, malzeme ve arşiv belgeleri değerlendirmeleri sonucunda yapının 17.yy sonu-18.yy.başında inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

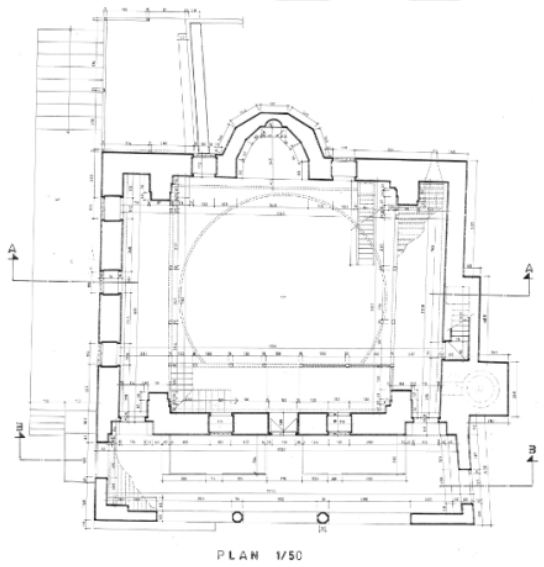
---

[439] V.G.M 240401001-FT001 numaralı dosyadan alınmıştır.
[440] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım
[441] 1312 Tarihli Mamuratü'l-Aziz Salnamesi, Vilayet Matbaası 1312, s. 10.
[442] 1840-43 yılları arasında. 5 numaralı Eğin Şer'iye Sicilleri 1256-58,s.266., 8 numaralı Eğin Şer'iye Sicilleri 1847-57 tarihli, 16 ve 28 numaralı s. 69 ve 76 belgelerde caminin ismine rastlanmıştır.

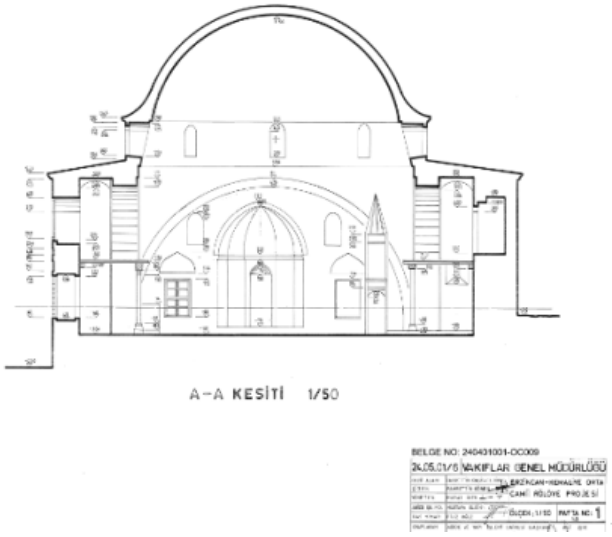
Yapının Tanımı

Mimarisi

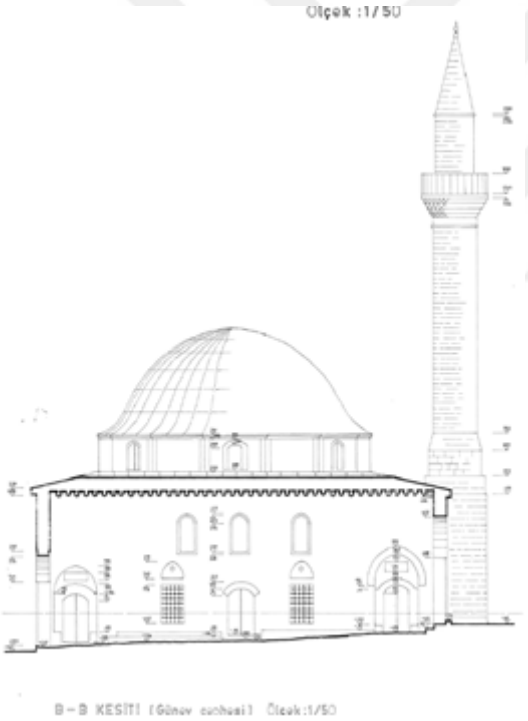
Plan: Cami, kubbe ile örtülü orta bölüm ile doğu ve batıdaki mekanlar ve kuzeyde yer alan son cemaat yerinden oluşmaktadır. İbadet mekanı, doğu batı yönünde dikdörtgen planlı**,** duvarlardan içe doğru taşıntılı onaltıgen kasnak üzerinde kubbe ile örtülüdür. Kubbe ile örtülü orta mekanın doğu ve batısında 2 m. ölçülerinde düz ahşap tavan ile örtülü bölümler yer almaktadır. Dikdörtgen planlı olan ibadet mekanı 17 x 14 m. ölçülerindedir. Güney cephede, mihrap nişi beşgen olarak dışa taşıntı yapmaktadır. Kuzey cephede bulunan son cemaat yeri, düz çatı ile örtülü, köşelerde "L" şeklinde iki paye, ortada sekizgen iki sütun ile sekiler üzerinde taşınmaktadır. Son cemaat yerine giriş doğu ve batı cephelerden sağlanmaktadır. Buradan asıl ibadet mekanına son cemaat yerinin kuzeydoğu, kuzeybatı ve cephe orta aksına açılan üç ayrı kapı ile girilmektedir (Çizim.3.85).

Çizim 3.85. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi planı (V.G.M.A.)

Çizim 3.86. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi A-A Kesiti (V.G.M.A.)

Çizim 3.87. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi B-B kesiti (V.G.M.A.)

Örtü Düzeni: Kubbe, duvara bağlı dört paye tarafından taşınmaktadır. Payeler birbirine sivri kemerlerle bağlanmaktadır. Kubbeye pandantiflerle geçiş sağlanmıştır (Foto.3.779). Doğu, batıdaki galeri şeklindeki bölümler orta mekana sivri kemerler ile açılmaktadır. Kubbeyi taşıyan kemerler, fazla yüksek tutulmamıştır. Pandantiflerin alt kısmı yere oldukça yakındır (Foto.3.780). Kasnak kemerlerin kilit taşının alt hizasına kadar uzanmıştır. Çokgen kasnağa oturan

kubbe, kurşun kaplamalıdır (Foto.3.778). İbadet mekanının doğu ve batısında yer alan 2 m. genişliğindeki boyuna dikdörtgen bölümler daha geride kalmıştır. Restorasyonlarda kubbenin tuğla malzemesini görmek mümkündür (Foto.3.781).

Foto.3.777. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi iç mekandan kubbe

Foto.3.778. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi dıştan kubbe

Foto.3.779. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kubbeye geçiş unsurları (pandantif)

Foto.3.780. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi onarım öncesi kubbeye geçiş elemanı (V.G.M.A)

Foto.3.781. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi onarım öncesi kubbesi (V.G.M.A.)

Malzeme ve Teknik: Caminin inşa malzemesi görülmemekle birlikte düzgün kesme taşın kaplama malzemesi olarak tercih edildiği anlaşılmaktadır. Çünkü, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 1985 yılındaki belgesinde inşa malzemesinin kaba yonu taş olduğu ifade edilmiştir. Kubbe, tonoz ve pandantifte tuğla malzemenin kullanıldığı sıva izlerinden anlaşılmaktadır. Üzerinde değişik dönemlere ait sıva izleri olduğu bilinmektedir. Kubbe örtüsü kurşun kaplamadır. 1988 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce üst örtüdeki kurşun levhalar değiştirilmiştir. Son cemaat yeri tavanı, minber ve mahfil ahşap malzeme ile yapılmıştır. Pencere lento ve söveleri taş malzemedendir. Mihrap taş malzemedendir.

Cepheler: Binanın cephelerinde, güneyde dört, kuzeyde beş, doğuda altı adet pencere vardır. Pencereler her cephede de aynı özellikte olup toplam on beş adettir.

Beden duvarlarının alt sırasında yer alan pencereler, taş malzemeden düz lento ve söveli, sivri kemer alınlıklı olup her birine uçları sövelere saplanan demir çubuklarla basit birer şebeke yerleştirilmiştir. Yatay ve düşey konumlu çubuklarla kare biçimi gözler oluşturan şebekeler mevcuttur. Üst sırada, alt sıradan daha küçük ölçülerde sivri kemer açıklıklı pencereler yer alır. Kasnakta yer alan pencereler, alçı şebekeli üst sırada yer alan pencerelere göre daha küçük, basık kemer açıklıklıdır.

Batı cephede, son cemaat yeri ile ibadet mekanı birlikte görülmektedir (Foto.3.782). Bu cephe sağır tutulmuştur. Diğer cephelerden farklı olarak kuzeydoğuda yer alan son cemaat yeri duvarının hemen yanında çatı hizasına kadar minare kaidesi yükselmektedir (Foto.3.783).

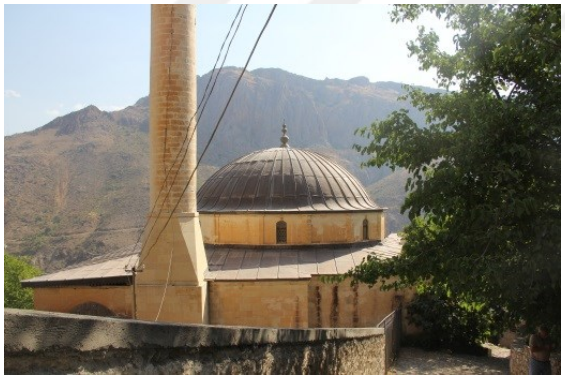
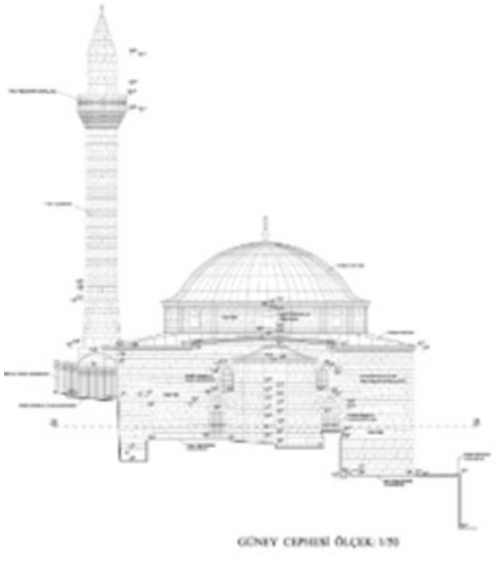

Foto.3.782. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi batı cephesi

Foto.3.783. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi batı cephesi (V.G.M.A.)

Güney cephede mihrap beşgen olarak dışa taşırılmıştır. Mihrabın her iki yanında alt ve üst sırada iki sıra halinde ikişerli pencere açıklığı yer alır. Güneybatı köşeye sonradan abdest almak yerleri eklenmiştir. Bu yer, batıda kalan beden duvarının alt sırasındaki pencerenin önünü kapatmıştır (Foto.3.784,Foto.3.785).

Çizim 3.88. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi güney cephesi (V.G.M.A.)

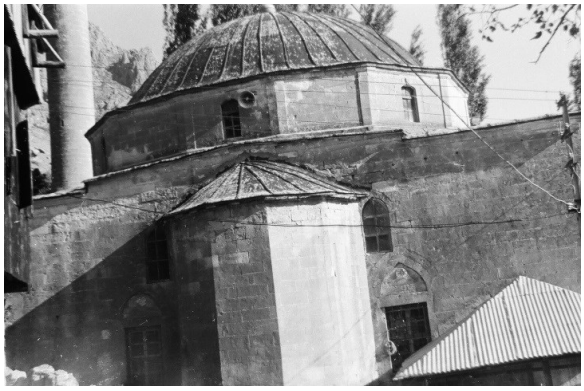
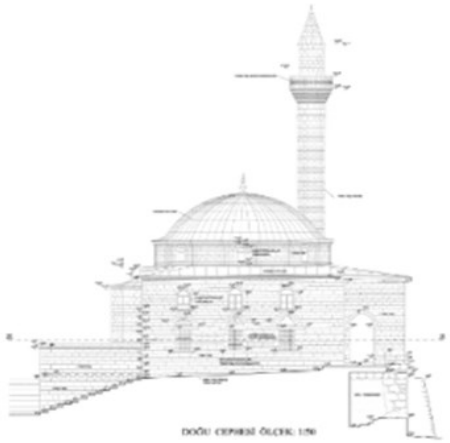

Foto.3.784. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi güney cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.785. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi güney cephesi

Doğu cephede, son cemaat yeri ile ibadet mekanı birlikte görülmektedir. Ana mekanın doğu cephe yüzeyinde altı adet pencere vardır. Bunlar, alt ve üst sırada beden duvarlarına simetrik bir düzenle aynı eksende üç sıra halinde açılmıştır. Kuzeybatı köşeden, son cemaat yerine girilir (Foto.3.786,Foto.3.787).

Çizim 3.89. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi doğu cephesi (V.G.M.A.)

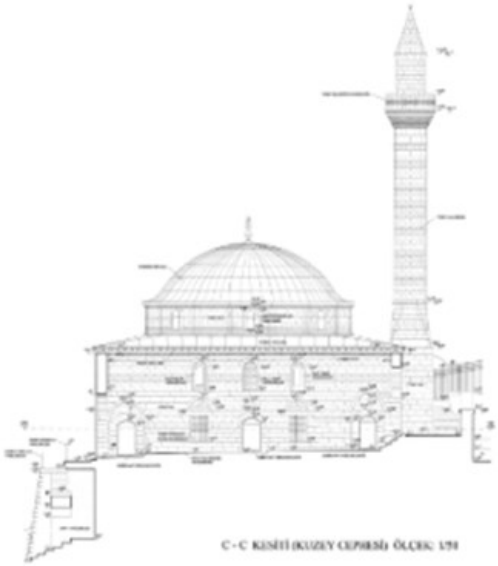

Foto.3.786. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi doğu cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.787. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi doğu cephesi

Kuzey cephe, son cemaat yerinin olduğu ve harime girişin sağlandığı cephedir (Foto.3.788).

Çizim 3.90. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kuzey cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.788. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kuzey cephesi

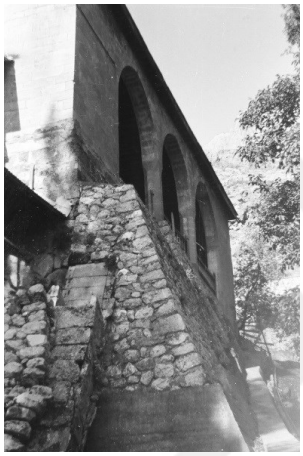

Foto.3.789. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kuzey cephesi (V.G.M.A.)

Son Cemaat Yeri: Kuzey cephede yer alan dikdörtgen planlı son cemaat yeri, köşelerde "L" şeklinde iki paye ve ortada seki üzerinde yükselen sekizgen iki sütun üzerinde düz tavan örtülüdür (Foto.3.790). Sütun ve payeler birbirine sivri kemerler ile bağlanmıştır (Foto.3.791,Foto.3.792). Son cemaat yerinin doğu ve batı kenarlarındaki kemerlere kapı kanadı takılarak kapatılmıştır.

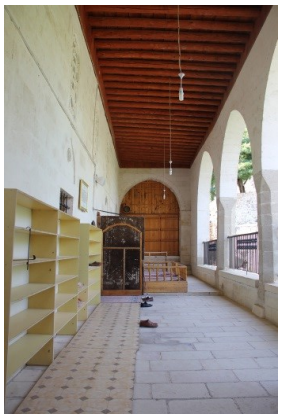

Foto.3.790. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi son cemaat yeri (batı yönden)

Foto.3.791. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi son cemaat yeri (kuzey yönden)

Foto.3.792. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi son cemaat yeri (kuzey cephe) (V.G.M.A.)

Son cemaat yerinden kuzeydoğu, kuzeybatı köşelerden ve kuzey cephe orta aksından açılan 1 m. genişliklerindeki basık kemerli üç ayrı kapı ile ibadet mekanına giriş sağlanmaktadır (Foto.3.793). Kapı kanatları yakın döneme aittir. Kapı üzerinde iri başlı çiviler ile arka kuşak hem desteklenmiş, hem de kanat yüzeyinde hareketlilik sağlanmıştır. Orta aksta yer alan kapının alt ve üst sırada cephe orta aksına simetrik olarak yerleştirilmiş üç adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir.

Foto.3.793. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi son cemaat yeri (güney yönden)

Foto.3.794. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kuzey cephede harime açılan ilk kapı (son cemaat yeri)

Foto.3.795. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kuzey cephede harime açılan ikinci kapı (son cemaat yeri)

Minare: Minare, caminin batı yönünde yer almaktadır (Foto 3.796). Harimin doğusunda basık kemerli bir kapı ile minareye çıkılmaktadır. Minare, tabiat şartlarından dolayı taşları çürümüş, can ve mal kaybı olmaması için 1994 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gövde ve petek kısmı sökülerek aslına uygun şekilde yeniden inşa edilmiştir (Foto.3.797). Kare kaide üzerinde yükselen minare, silindirik gövdeli, tek şerefeli, kübik petek ve külah kısmından meydana gelmektedir.

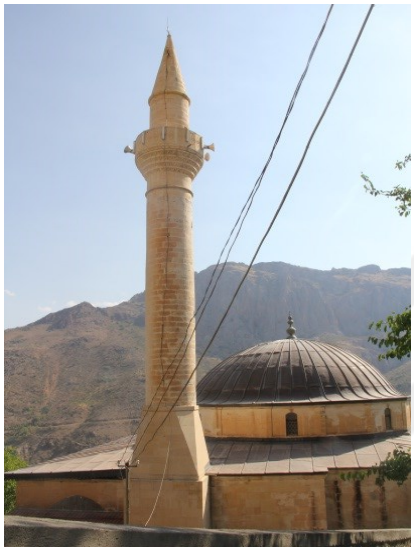

Foto.3.796. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi minaresi

Foto.3.797. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi minaresi (V.G.M.A.)

İç Mekan: Pencereler, dış kütledeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Kasnakta yer alan sekiz adet pencere, alçı şebekeleri iç mekandan da görülebilmektedir. Duvar yüzeyleri sıvalı ve badanalıdır.

Kubbe ile örtülü harimin, güney duvar aksına mihrap, güneybatı köşeye minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü yerleştirilmiştir (Foto.3.798). Harim, güney duvarında yer alan payelerden başlayan “U” şeklinde harimi çevreleyen kadınlar mahfiline sahipti (Foto.3.799).

Foto.3.798. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.799. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi iç mekanı

Güney cephe duvarında yer alan mihrap, dışa beşgen taşıntı yapmaktadır. Genişliği 3.40 cm. olan mihrap bölümü, yüksek sivri kemerli ve üzeri yarım kubbe

ile örtülmüştür (Foto.3.800). Asıl mihrap nişi yüksekliği 1. 74 cm. bu bölümü çevreleyen sivri kemer yüksekliği de 4 m.dir. Mihrap nişi, sivri kemerli kavsarası istiridye kabuğu ile dolgulanmıştır (Foto.3.801).

Foto.3.800. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi mihrabı

Foto.3.801. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi mihrabı

Güneybatı köşede yer alan minber, tamamen yeni bir unsurdur. Hiçbir sanat özelliği yansıtmamaktadır. Özgün minberin yan aynalığında, düşey tahtaların arasına çakılan çıtalar birbirine paralel düşey levhalar meydana getirilmiştir. Süpürgelik bölümü kare panolar şeklinde sıralanmıştır. Korkuluk kafes tekniğinde yapılmıştır. Köşkün yan cepheleri kaş kemerlerle açılmıştır. Üst örtüsü pramidal külah ile örtülüdür.

Foto.3.802. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi minberi (yeni)

Foto.3.803. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi özgün minberi (V.G.M.A.)

Foto.3.804. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi özgün minberi (V.G.M.A.)

Mahfil, harimi üç yönden “U” şeklinde çevrelemektedir (Foto.3.805). Kuzeybatı yönden ahşap merdivenlerle ve doğu duvarda basık kemerli kapıdan mahfile çıkılmaktadır. Mahfil, 13 ahşap direk ile taşınmaktadır. Ahşap korkulukla çevrilen mahfil, yan bölümlerden orta mekana kadar olan kısımda yer almaktadır (Foto.3.806). Oldukça sade olan mahfil, yağlı boya ile boyanmıştır.

Foto.3.805. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi U şeklindeki mahfil

Foto.3.806. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi mahfili

Foto.3.807. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi özgün mahfili (V.G.M.A.)

Süsleme: Yapıda alçı, çini, kalem işi ve taş süsleme vardır.

Alçı Süsleme: Kubbe kasnağında açılan pencereler alçı şebekelidir. İç mekandan şebekelerin cam boya ile boyandığı görülmektedir.

Çini Süsleme: Sadece mihrapta vardır. 17.yy.sonu 18.yy.başına tarihlenen[443] çini süsleme mihrap nişinin üstünde, sivri kemerli mihrap bölümünü dolanan taş bordürün ortasında sıraltı tekniğinde özgün çini levhalar bulunmaktadır (Foto.3.808). Levhaların kenarları kırmızı renkli örgü motifi ile çevrelenmiştir. Lacivert zemin üzerine beyaz renkle yazılmış harflerin yer aldığı duayı, kırmızı zemin üzerine beyaz renkli rumi etrafında kıvrık dal, yapraklardan oluşan süsleme çevrelemiştir. Dua şu şekildedir:

"Allahümme ecirna minennar ve Edhilnel cennete ma'al ebrar."
Anlamı: "Allah'ım sen bizi ateşten koru ve seçilmişlerle birlikte cennete koy."

Foto.3.808. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi mihrap üstündeki çini süsleme

Kalem İşi Süsleme: Sadece kubbede vardır**.** Ancak günümüzdeki süslemeler özgün değildir. Geç dönemlerde yapılan onarımlara ait süslemelerdir. Arşiv fotoğraflarından kalem işi süslemelerin tanımı yapılmıştır.

Taş Süsleme: Mihrapta, pencere alınlıklarında, minarede vardır.

Bitkisel Süsleme: Mihrabın yanında günümüzde özgün olmayan ahşap minber vardır. Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivindeki fotoğraflardan özgün minberin bitkisel motiflerin süslediği taç kısmı olan yuvarlak kemerli kapısının olduğu ve mavi-beyaz renkli uzunlamasına levhalardan oluşan aynalık kısmı ve kaş kemerler üzerinde prizmatik külahtan meydana geldiği görülmektedir. Süsleme türü bitkisel olması dışında ayrıntılı şekilde tanımı yapılamamıştır.

[443] Bu konuda bilgisinden faydalandığım Prof. Dr. Nurşen Özkul Fındık'a teşekkürlerimi sunarım.

Kubbe kasnağında yer alan pencerelerin yanında kalemişi ile yapılmış sütunlar ve pencere üzerinde bitkisel kompozisyonlar yer almaktadır. Kubbe iç kısmında da dua ibareleri ve bitkisel kompozisyonlar hakimdir (Foto.3.810,Foto.3.811).

Özgün mihrap nişinde kandil motifinin her iki yanında karşılıklı servi ağacı motiflerini görmek mümkündür. Servi ağaçlarının da ortasında bahar ağaçlarına benzer bir meyve ağacı daha vardır (Foto.3.809). Erzincan özellikle Kemaliye'de en özel örneklerden olan bu mihrap süslemeleri, kalem işi tekniğinde yapılmıştır. Ancak günümüze gelememiş, bu süslemeler sıvanarak kapatılmıştır.

Foto.3.809. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi özgün mihrap süslemeleri (V.G.M.A.)

Foto.3.810. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi onarım öncesi kubbede bulunan kalem işi bitkisel süslemeler (V.G.M.A.)

Foto.3.811. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi onarım öncesi kubbede bulunan kalem işi bitkisel süslemeler (V.G.M.A.)

Geometrik Süsleme: Mihrabın hemen üzerinde beş sıra bordür vardır. İlk üç bordürde çok kollu yıldız motifleri yer alır. Diğer iki bordürde ise, testere dişi şeklinde süsleme görülür. Dış cephede, alt sırada yer alan pencere alınlıklarında taş işçiliğinde gülbezek süslemeler yer almaktadır. Minarenin şerefe alt kısmında mukarnas işçiliği görülmektedir.

Nesneli Süsleme: Onarım öncesine ait mihrap nişinde zincirden sarkan kandil motifi vardır. Nişin üst kısmında da iplerle bağlı aşağı sarkan perde motifleri ile bu tipte tek örnek olması önem taşımaktadır. Ne yazık ki bu süslemeler günümüze gelememiştir (Foto.3.809).

Mimari Elemanlar: Yapıda mimari elemanlardan oluşan süslemede korint tipi sütunlar görülmektedir.

Sütun: Kubbe kasnağındaki pencereleri iki yandan sınırlayan mavi zemin üzerine çizilmiş korint başlıklı sütunlar ile süslemeye gidilmiştir **(**Foto.3.812).

Foto.3.812. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kubbe kasnağında bulunan pencere kenarlarındaki sütunlar (V.G.M.A.)

Yazı: Kalem işi ile pandantiflerden kubbe kilit taşı alt kısmına kadar siyah renkli sülüs harflerle Allah (C.C.), Muhammed (SAV.),Ebubekir, Osman, Ömer ve Ali, dua ibareleri, hadis-i şerif, Esmâ-ül Hüsna yazılıdır (Foto.3.813,Foto.3.814,Foto.3.815).

Foto.3.813. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kubbede bulunan yazılar (V.G.M.A.)

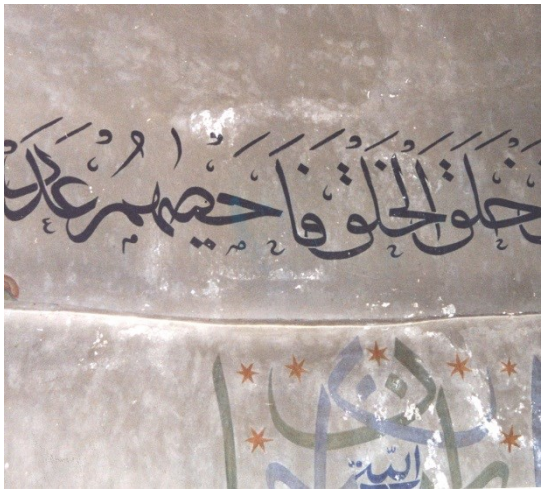

Foto.3.814. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kubbede bulunan yazılar (V.G.M.A.)

Foto.3.815. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi kubbede bulunan yazılar (V.G.M.A.)

Geçirdiği Onarımlar: Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1988 yılında kubbe kurşun levhaları değiştirilmiştir. 1989'da kalem işlerinin stampajı alınmış, alçı sıva yapılmış beden duvarlarına kalem işleri yapılacak şekilde zemin haline getirilmiş, minare ve dış cephedeki çürük taşlar değiştirilmiş Pencereler değiştirilmiş, ahşap ve maden şebekeler onarım görmüş ve boya badana yapılmıştır.

Tarihleme: Caminin inşa tarihi net olarak bilinmemektedir. Yapının adı Orta Camisi olarak bilinmesine karşılık arşiv belgelerinde Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi[444] geçer. Cami, bulunduğu mevkiden ötürü halk arasında Orta Camisi ismini almıştır. Hurufat kayıtlarında Eğin nahiyesi Kiremitçi Mustafa Ağa binası Camisi'ne H.1157/M. 1744-45, H.1171/M.1757-58, H.1174/M.1760-61, H.1192/M.1778-79, H.1207/M.1792-93, H. 1229/M1812-13, H. 1240/M.1824-25 tarihlerinde görevli atamaları yapılmıştır.[445] 1813-14 yılında camiye görevli ataması[446] yapılmıştır. 3 numaralı şeriye sicilinde caminin adı geçmektedir. 1836, 1837 tarihli şeriye sicili Orta Camisi Mahallesi ismi mevcuttur[447]. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde caminin adı "Selatin, Kurşunlu ve Orta Camisi" olarak geçmektedir. Camiye H.1302/M.1884-85 yılında görevli ataması kaydı[448] ve aynı belgede H.1309/M.1891-92 yılında tamir gördüğüne daire bilgi[449] vardır.

[444] Vakıf kayıtlarında caminin adı Kiremitçi Mustafa Ağa olarak geçmektedir. V.G.M. E.K. 200,S.K. 671, Sivas Evvel No. 851.
[445] V. G. M. A, 534/137, 530/119, 535/93, 530/119, 1055/82, 1062/54.
[446] V. G. M. A, Defter No:200/0, sf.74, sr.673.
[447] Canpolat, Aksın, 2007, 283
[448] BOA, EV.MKT. 01971/1971/5.
[449] BOA, EV.MKT. 01971/1971/5.

Hurufat kayıtlarına en erken 1744-45 yılı atama kaydı olduğuna göre cami bu tarihten daha erken inşa edilmiş olmalıdır. Kitabelerdeki 1863-64 ve 1884-85 tarihlerinde yapının onarım geçirdiği bilindiğine göre elimizdeki en erken tarih atama kaydıdır. Yapı, Kemaliye'nin en büyük camisi olma özelliğini taşımaktadır Caminin planı Erzincan camileri içinde tek örnektir. Bu plan tipini 14.yy.ın ilk yarısından 19.yy.a görmek mümkündür. Mihrapta yer alan sıraltı tekniğindeki çinilerde kırmızı rengin değişmeye başlaması, boyalarda hafif akma olmasından ötürü çini süslemenin 17.yy sonu ile 18. yy başına ait olduğunu söyleyebiliriz. Sayın Kadir Pektaş da plan ve çini süslemeyi dikkate alarak yapıyı 17.yy.a tarihlemiştir[450]. Bu düşünceye katılarak inşa malzemesi, cephe düzeni, örtü sistemi, çini süslemesi ve arşiv kayıtlarından yapının 17. yy. a ait olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.5.31. Salihli Köyü[451] Seyyid Hüseyin Camisi[452]

Çizim: 3.91
Fotoğraf: 3.816-3.842

Yeri ve Konumu: Salihli Köyü, Kemaliye ilçesine uzaklığı 12 km.dir. Cami, köy içinde evlerin arasındadır. Yapı, kuzeyden güneye doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Son cemaat yerine girişin sağlandığı doğu cephe ve kuzey cephenin önünden dar bir yürüme yolu geçer. Doğu cephe önünde dev bir çınar ağacı vardır Ayrıca caminin kuzeydoğu yönde bağımsız olarak inşa edilmiş dikdörtgen planlı, üç cephesi de sivri kemerli kesme taş malzemeli çeşme yer alır. Cami, fevkâni kuruluş sergilemektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin inşa kitabesi yoktur. Ancak, caminin önünde, kuzeydoğu köşede yer alan camiden yaklaşık 2,5 uzaklıktaki çeşme vardır. Çeşmenin güney

[450] Pektaş, 2006, 28.
[451] Köyün kuruluş tarihi iki yüzyıla yakındır. Salih adında birinin bu köye yerleşip onun adına bu köyün isminin verildiği söylenmektedir. Bkz. Şimşek, 1996, 597.
[452] "Salihli Köyü Camisi" ismini günümüzde bulunduğu köyden almıştır. Ancak arşiv kayıtlarında geçen ismi ile tarafımızdan değiştirilmiştir.

cephesinin ortasında geniş bir nişin içinde siyah zemin üzerine beyaz renkli sülüs hatla sekiz satırdan oluşan H. 1260/M.1844-45 tarihli inşa kitabesi[453] yer alır (Foto.3.816). Güneydoğu köşesinde H.1305/M.1887-88 yılında onarım geçirdiği anladığımız "*Maşallah H.1305*"yazısı vardır (Foto.3.817).

Foto.3.816. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi çeşme kitabesi

Foto.3.817. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi güneydoğu cephesindeki kitabe

Banisi: Cami, Seyyid Hüseyin isimli biri tarafından yaptırılmıştır.

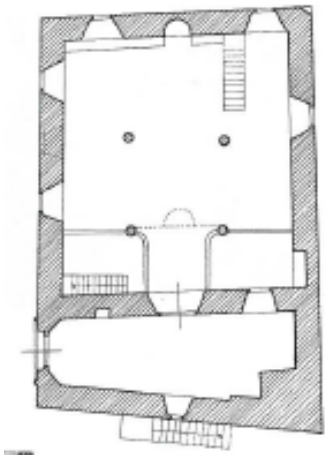
[453] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım. Bu kitabe ilgili yayında Sayın Kadir Pektaş tarafından okunmuş, ancak görülen eksik okumalar nedeni ile tarafımızdan yeniden okunmuştur. Bkz. Pektaş, 2006, 100. Kitabenin okunuşu şu şekildedir:
1. Mümkün olsa eylesem bir kerre sorana sual
2. Havz-ı kevserdenmidir bu âb-ı nabın mukaddem-i
3. Bahri iffet dürrü yekta hem sefayü meşrübe
4. Rûzi mahşerde şefaat kıla âlem serveri
5. Ede ecdadına ita havzı-firdevsi hüda
6. Gel Hasan ile Hüseyin aşkına nûş kıl sükkeri
7. Teşnekâne Rahmiya tarihin işrab eyledim
8. Say edip Arif Osman etti icra zemzemi. Sene 1260

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak arşiv belgelerine üzerine yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy.da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı olup cami planında eğimden dolayı simetri yoktur. Son cemaat yeri planındaki asimetri, caminin iç mekanına da yansımıştır. Mihraba dik üç sahınlı plan tipini sergiler. İçten düz ahşap tavan, dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Kuzey cephede doğu batı doğrultusunda uzanan batıya doğru da genişleyen düzgün bir dikdörtgene sahip olmayan asimetrik bir son cemaat yeri vardır. Son cemaat yerinin güney duvarının orta aksına açılan kapı ile asıl ibadet mekânına girilir. Kuzey cephede yer alan son cemaat yerine kuzeydoğu yönde açılan kapıdan giriş sağlanır. Bu mekan da düz tavan örtülüdür. Kuzeydoğu girişten başka kuzey duvarda merdivenle ulaşılan kadınlar mahfiline geçiş sağlayan bir kapı daha mevcuttur. Minare, kuzeybatı köşede yükselir (Çizim.3.91).

Çizim 3.91. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi planı (K. Pektaş)[454]

Örtü Düzeni: Harimin ortasında dört ahşap direğin ana kirişleri taşıdığı bilinmektedir. Ana kirişlerin mihraba dik olarak uzandığı muhtemeldir. Ana kirişlerin üzerine kirişlerin yan yana ve düşey olarak dizildiği bilinmekte ancak günümüzde düz ahşap tavan ile örtülü olduğu görülmektedir (Foto.3.818,Foto.3.819). Orta

[454] Pektaş, 2006, 97.

sahının tavanında ahşap işlemeli göbek vardır. Üst örtünün toprak tabakası ile kaplı olduğu sonraki yıllarda dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür. Son cemaat yeri de aynı şekilde düz tavan örtülüdür.

Foto.3.818. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi düz ahşap tavanı

Foto.3.819. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi ahşap direğin oturduğu yastık

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi kaba yonu taştır. Ahşap hatıllı yığma kaba yonu taş ile inşa edilmiştir. Köşelerde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Ancak dış cephe sıvasından ötürü hatıllar görülmemektedir. Tavan, pencere söveleri, kapı kanat ve söveleri, taşıyıcı direkler, mahfil, minber, vaaz kürsüsü, ahşap malzemedendir. Mihrap alçı malzemedendir. Minare ahşap olup sac ile kaplanmıştır. Tavanın üzeri toprak damdır. Bunun üzeri kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Kuzeyden güneye doğru eğimli arazi üzerindeki cami, bulunduğu konum itibari ile eğimden dolayı cepheler aynı yükseltide değildir. Fevkâni tipte olan cami, kot farkından dolayı cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir.

Beden duvarlarının köşeleri bodrum katı yüksekliğine kadar pahlanmış olup pahın üstü iki yana helezon yaparak kıvrılmıştır.

Bina gövdesinin görünüşleri masif, çimento sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir. Pencereler, doğuda dört, güney ve batıda iki, kuzey cephede bir adettir. Güney cephe hariç, cephelerde pencere düzeninde bir simetri görülmez. Alt sırada, düşey dikdörtgen pencereler, düzgün kesme taş bloklar halindeki söve taşlarıyla çerçevelenmiş ve demir uçları sövelere saplanan demir çubuklar yatay bir şekilde dizilen şebekeye sahiptir. Yine bu pencerelere yuvarlak kemerle kuşatılan derinlikli, yekpare taş malzemeli alınlık yapılmıştır. Üst sırada yuvarlak kemerli kesme taş ile çevrelenmiş, küçük mazgal pencereler açılmıştır (Foto.3.820).

Caminin doğu cephesinde kuzeydoğu köşede son cemaat yerine girişi sağlayan kapı yer alır (Foto.3.821). Kesme taş malzemeden inşa edilmiş yuvarlak kemerli kapıyı ikinci bir yuvarlak kemerli kuşatma kemeri kuşatmıştır. Alınlık kısmında aydınlatma penceresi olan kapıyı iki yandan iyon başlıklı sütunceler sınırlandırmaktadır (Foto.3.822). Kapı açıklığına yerleştirilen bir çift kanat ahşaptır ve enli, kalın, düz yüzeyli tahtaların yan yana gelmesiyle iri başlı çivilerle tutturulmasıyla elde edilmiştir. Alt, orta ve üst sırada yan yana sıralanan sekiz çivinin başı madeni süs unsuru olarak yapılmış yıldız desenlidir. Ayrıca her iki kanatta tokmak vardır. Cephede pencere sayısı beş adettir ve bunlardan ikisi harim beden duvarlarının alt seviyesine simetrik bir düzenle yerleştirilmiştir. Üst sırada, alttaki iki pencerenin ortasında ve kuzeye doğru kaymış, kadınlar mahfiline denk gelen yere iki adet mazgal pencere açılmıştır. Zemin seviyesinde, güneye bakan tarafta, bodrum katını aydınlatan küçük bir mazgal pencere açıklığı vardır. Bu cephenin güneydoğu köşesinde, onarım sırasında olduğu anlaşılan, pahlı köşenin hemen üstünde taş üzerine “Maşallah 1305” yazmaktadır.

Foto.3.820. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi kuzeydoğu cephesi

Foto.3.821. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi doğu cephesi

Foto.3.822. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi son cemaat yerine giriş (doğu cephe)

Güney cephe, eğimden dolayı daha yüksek görünmektedir. Bu cephenin zemin seviyesinde bodrum katına girişi sağlayan yuvarlak kemerli derin bir niş içinde giriş kapısı yer alır. Kapı açıklığına yerleştirilen kemer alınlıklı kapı yeni bir unsurdur. Bu kapının sağ ve sol tarafına eşit aralıklarla küçük mazgal pencereler açılmıştır. Pencerelerde demir şebeke vardır (Foto.3.823).

Foto.3.823. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi güney cephesi

Foto.3.824. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi güney cephesi penceresi

Beden duvarlarının üst sırasına cephe aksına simetrik yerleştirilmiş iki adet düşey dikdörtgen pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Düşey dikdörtgen pencereler her cephede aynı özelliktedir.

Batı cephede alt sırada güneye doğru kaydırılmış düşey dikdörtgen pencere, üstte de alttaki pencerenin daha güneyinde yer alan mazgal pencere açılmıştır. Pencereler diğer cephelerdeki pencereler ile aynı özelliktedir. Bu cephenin kuzey tarafı konut ile bitişiktir.

Kuzey cephe son cemaat yerinin bulunduğu ve harime girişi sağlayan cephedir. Bu cephenin orta aksında son cemaat yerine merdivenle çıkılan kapı

açıklığı vardır. Üst sırada küçük bir mazgal pencere ile çatı üzerinden yükselen ahşap minare bu cepheye hareket kazandırmıştır (Foto.3.825).

Foto.3.825. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi kuzey cephesi

Son cemaat yeri: Son cemaat yeri cepheleri, doğu, batı ve kuzey yanda beden duvarlarının devamı şeklinde uzanır. Kuzey cephesinde son cemaat yerine ve kadınlar mahfiline girişi sağlayan kapı yer alır. Basamaklarla çıkılan kapı, düz lentolu, ahşap söveli, tek kanatlıdır. Kapının önü sundurma şeklinde düzenlenmiştir. Kapının hemen yanına son cemaat yerini aydınlatan mazgal pencere yerleştirilmiştir. Zemin seviyesinde basamağın olduğu kısımda bodrum katını aydınlatan mazgal pencere açıklığı vardır.

Doğu batı yönünde uzanan düzgün bir dikdörtgen plana sahip olmayan son cemaat yeri batıya doğru genişlemektedir. 8.50 cm. uzunluğunda olup eni 2.50 ile 3 m. arasında değişmektedir. Mekan düz ahşap tavan ile örtülüdür. Tavan, ahşap direklerin doğu batı doğrultuda dizilmesi ile meydana gelmiştir. Son cemaat yerinin batısında, yeni eklenmiş olan ahşap paravan ile çevrilmiş imam odası yer alır. Kuzeybatı köşede de minareye çıkış sağlayan ahşap kapı yer alır (Foto.3.826).

Son cemaat yerinin kuzey duvarında asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı, cephe orta aksına göre simetrik yerleştirilmiştir (Foto.3.827). Düşey dikdörtgen, yuvarlak kemerli kapı açıklığına ahşap çift kapı kanadı takılmıştır. Kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri başlı çivi başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir. Cephenin batı tarafında imam odası olarak

düzenlenmiş odadan alt sırada bir adet harime pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Duvarın doğuya bakan tarafında ahşap kapaklı bir niş yer alır (Foto.3.828).

Foto.3.826. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi son cemaat yeri (doğu yönden)

Foto.3.827. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi harim kapısı

Foto.3.828. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi son cemaat yeri ahşap kapaklı niş

Minare: Caminin kuzeybatısında yer alan ahşap minarenin dışı sac ile kaplanmıştır.. Son cemaat yerinin kuzeybatı köşesinde açılan ahşap kapıdan minareye çıkış sağlanır. Silindirik kısa gövdesi çatı üzerinden yükselmektedir. Kısa petek kısmı ve külah ile tamamlanmıştır. İçten ahşap, dıştan sac malzeme ile kaplanmıştır (Foto.3.829).

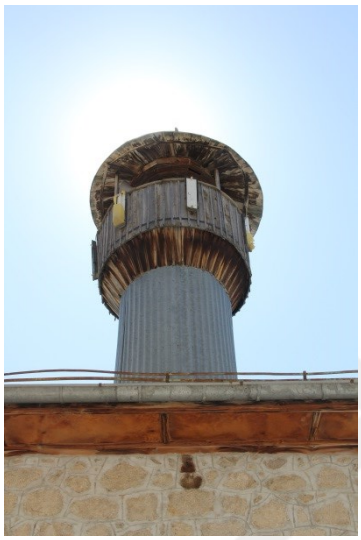

Foto.3.829. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi minaresi

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Yalnızca pencerelerin içe bakan pervazları ahşap profil ile çevrelenmiştir. Üst sırada yer alan mazgal pencereler, içten yanlara ve aşağı doğru genişleyerek daha aydınlık ve daha az ısı kaybı olması sağlanmıştır. Duvarlar, herhangi bir süsleme unsuru taşımayan düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın sağına minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir.

Foto.3.830. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi İç mekanı (güney yönden)

Mihrap, orta eksende, yarım daire kesitli bir niş biçiminde, alçı malzemeden yapılmış olup yuvarlak kemerlidir. Hafif duvarlardan dışa taşırılmış olan mihrabı iki yandan yerden 45 cm. yukarıdan başlayan sütunceler ve iki sıra halinde bordür çevrelemektedir. İçteki bordürün devamında mihrabın üstü kademeli bir şekilde daralan taç kısmı ile tamamlanmıştır. Sütunce başlığı ve dıştaki bordür başlığı kabartma bitkisel süslemelidir. Bordürlerde ve taç kısmında bitkisel kompozisyonlu süslemeler yer alır. Mihrap duvarında yuvarlak kemerli nişlerden oluşan ahşap seki bulunur.

Foto.3.831. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi mihrabı

Minber, harimin güneybatı köşesinde yer alır. Minber yan aynalıkları düşey olarak altı pano içi bitkisel ve geometrik süslemelidir. Süpürgelik kısmı, iki adet dekoratif kemer, diğer dört pano da ajur tekniğinde süslemeye sahiptir. Geçiş bölümü, köşk altında açılmıştır. Dekoratif kemerlerle açılan köşk kısmında,

kapısında yine ajur tekniğinde yapılmış süslemeler vardır. Külah ile tamamlanan minber ahşaptır.

Foto.3.832. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi minberi

Kadınlar mahfili, harimin doğu batı ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde tamamen ahşaptan yapılmıştır (Foto.3.833). Harim giriş kapısının hemen solundan, alttaki mahfil üzerinden ahşap merdivenlerle kadınlar mahfiline çıkılır. Ayrıca mahfile kuzey yönden, son cemaat yerinden de, doğrudan giriş sağlanır. Harimin tavanı ile aynıdır ve mahfil tavanı da destekleyen iki adet ahşap direkle taşınır. Mahfilin orta kısmı yarım daire şeklinde dışa taşırılmış olup harime bakan yüzü korkuluk ile çevrilmiş arkasında da tavana kadar kafes tekniğinde yapılmış olan ahşap bir paravan ile kapatılmıştır (Foto.3.835). Orta kısım, çokgen şeklinde ahşap paravanlı olup tavan ile birleşen yerleri kaş kemerli düzenlemeye sahiptir. Doğu yönden mahfile mazgal pencere açılır. Mahfilin alt katı da ahşap parmaklık ile çevrelenmiş, zeminden yükseltilerek harim mekanından ayrılmıştır.

Foto.3.833. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi iç mekanı

Foto.3.834. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi iç mekanı

Foto.3.835. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi mahfili

Güneydoğu köşede yer alan ahşap vaaz kürsüsü, seki üzerinden çıkılmaktadır. Kademeli bir gövde yapısı ile mihrap duvarı boyunca uzanan seki üzerine oturtulmuştur. Korkuluk kısmında ajur ve çakma tekniğinde yapılmış süslemeler vardır.

Foto.3.836. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi vaaz kürsüsü

Süsleme: Yapıda ahşap ve alçı süsleme vardır. Camide kumaş fonlu zemin üzerine ahşap süslemeler dikkat çekmektedir. Mihraptaki "C" kıvrımları, kartuşlar içindeki kıvrık dallar, iri yapraklar mihrabı 19.yy.a tarihlemeye yetmektedir. Pencere çevresi ve alınlığında yine kıvrık dalların arasında çiçek motifleri aynı yüzyıla aittir.

Ahşap Süsleme: Minber, pencere çevreleri, vaaz kürsüsü ve tavanda vardır. Ajur, çakma tekniğinde uygulanmıştır.

Alçı Süsleme: Mihrap ve pencerelerde vardır. Alçı süsleme mihrap, tepe pencerelerindeki şebekelerde ve lento üzerinde görülür. Kalıplama tekniğinde uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Minber yan aynalıklarında panolar içinde kıvrık dal ve yaprakların birbirini sarması ile bitkisel süsleme görülür. Kapı kanatları ince ahşap çubuklarla kasetli baklava şeklindedir. Süpürgelik kısmında, köşkün altında, kapı üstünde de aynı süsleme tekrar edilmiştir. Korkuluklar kafes tekniğinde çıtaların birbiri üstüne gelmesiyle meydana gelmiştir (Foto.3.841). Vaaz kürsüsü, kürsünün kenarına pano içinde kıvrık dallardan meydana gelen süsleme ile hareketlendirilmiştir (Foto.3.840). Üst örtüyü destekleyen ahşap direklerin üstündeki yastık kenarları ve tavan göbeğinde kıvrımlı dallardan meydana gelen süslemeler görülür. Tavanda kırmızı renkli kadife kumaşın üzerine süslemelerin yapılması dikkat çekmektedir. Tavan göbeği, dairenin sekiz parçaya ayrılarak her

bir parçada ajur tekniği ile birlikte çakma tekniği de kullanılarak süslenmiştir. (Foto.3.839). Pencere çevreleri ve ahşap sekilerin köşelerinde bitkisel kıvrımlar vardır.

Mihrabı iki yandan sınırlayan sütunceler üstünde dallardan çıkan yaprak ve papatya motifi alternatif şekilde dizilmiştir (Foto.3.837). Sütunce başlığına burmalı bir profille geçilir. Başlıkta akant yaprakları vardır. Mihrap kemer alınlığını çevreleyen bordürde bir ters bir düz “C” kıvrımlarının arasına papatya motifleri sıralanmıştır. Ortadaki bordürde kartuşların içinde yaprak motifleri olup bu bordür mihrabın üst kısmını da çevreler. En dıştaki bordür, kıvrık dallardan çıkan papatya motifleri ile ortadaki bordürden biraz aşağıda kalıp sütünce başlığı ile tamamlanmıştır. Dıştaki bordürün üstünde, alınlık üstünde ve taç kısmının üstünde kabartma olarak yapılmış yaprak motifleri ve küre ile geç dönem ampir üslup özelliği görülür. Orta bordür üstünde kademeli bir şekilde daralan taç kısmında da bir ters bir düz yatay şekilde “C” kıvrımlarının içinde yaprak ve çiçek motiflerinden oluşan bitkisel kompozisyonlu süslemeler görülür. Pencere lento üstlerinde yatay iki kartuş içinde mihrap orta bordüründeki süsleme tekrar edilmiştir. Ayrıca pencerelerin ahşap pervazlarının devamında yaprak motifli başlık ile geçilen üst kısımlarında alçı profil pencere çevresini dolaşır. Üst kısımda ampir üsluplu yaprak motifli kabartma süsleme vardır (Foto.3.838).

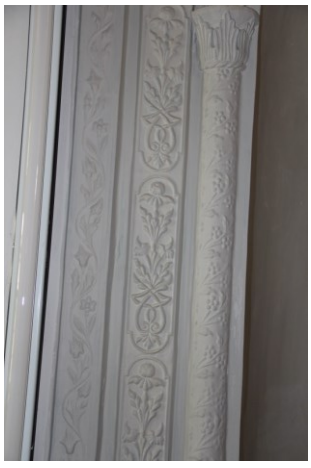

Foto.3.837. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi mihrap süslemeleri

Foto.3.838. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi mihrap süslemeleri

Foto.3.839. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi tavan göbeği

Foto.3.840. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi vaaz kürsüsü süslemesi

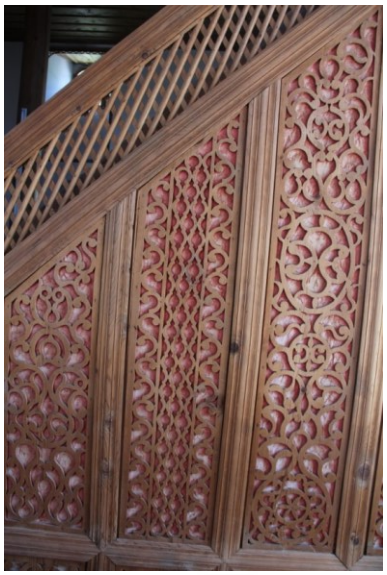

Foto.3.841. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi minber aynalığındaki süsleme

Geometrik Süsleme: Tavanda ahşap yastık kenarlarında kasetli baklava dilimleri sıralanmıştır (Foto.3.842). Ahşaptan yapılmış minberin kapısı yuvarlak kemerli olup kapı kanatları kasetli baklava dilimleri şeklinde geometrik süslemelidir. Son cemaat yerindeki nişlerin kapakları üzerinde dilimli baklava motifleri vardır. Süslemelerin alt kısmına, kırmızı renkli kadife kumaş kaplandığı için süslemeler daha belirgindir.

Foto.3.842. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi ahşap yastık çevresindeki süsleme

Tarihleme: Caminin inşa tarihi net olarak bilinmemektedir. Hurufat kayıtlarına göre H. 1136/M.1723-24, H.1214/M.1799-1800 tarihlerinde Salahlu köyünde Seyyid Hüseyin Mescidi'ne görevli atamaları yapılmıştır[455]. Yine bu kayıtlardan

[455] V. G. M. A. 531/109, 1137/50.

yapının, Hacı Ahmet Ağa tarafından H.1224/M.1809-10 yılında tamir edilip minber eklenerek camiye çevrildiği[456] bilgisi mevcuttur. 1855-56 tarihli cami ile ilgili şu şekilde bir vakıf kaydı bulunmaktadır: "Eğin kazasına tabi Puşadi Nahiyesi'nde Salahlu kariyesinde vaki Seyyid Hüseyin Cami Şerifi Vakfı 18 Rebi'ûl-âhir H.1272/M.1855-56" yazılıdır.[457] 1840-43 tarihli Eğin şeriye sicil defterinde caminin kaydı[458] vardır. Caminin güneydoğu köşesinde yazan 1887-88 yılından onarımdan geçtiği anlaşılmaktadır.

Cami için en erken kayıt 1723-24 yılındaki mescide görevli atama kaydı olmasına rağmen bu tarih günümüzdeki yapı için oldukça erkendir. Cami 19.yy.mimari özelliği sergilemektedir. 1855-56 tarihli vakıf kaydı da dikkate alındığında caminin hurufat kayıtlarında da kaç yılında yaptırıldığı bilinmemekle birlikte adı geçen Seyyid Hüseyin tarafından inşa ettirildiği bilinmektedir. Bir başka çalışmada[459] caminin zamanla cemaate yeterli gelmemesi sonucu 1888 yılında Seyyid Hasan[460] tarafından yaptırıldığı bilgisi vardır.

Mehmet Şimşek'ten alınan bilgide, yapıyı 1844 yılında Arif Ağa'nın yaptırmış olduğu yönündedir[461]. Caminin önünde, kuzeydoğu köşede yer alan camiden yaklaşık 2,5 uzaklıktaki çeşme, kitabesine göre 1844 yılında Arif Osman isimli biri tarafından yaptırılmıştır. Mehmet Şimşek'in ileri sürdüğü caminin inşa tarihi bu kitabeye dayanıyor olmalıdır. Kadir Pektaş da aynı şekilde cami ile çeşmenin aynı tarihte inşa edildiğini ifade etmiştir[462]. Sayın Hamza Gündoğdu'nun vermiş olduğu bilgiden[463] de destek alarak arşiv belgelerinde adı geçen caminin yıkıldığı yere 19.yy.da bu caminin inşa edildiği anlaşılmaktadır. Cami, kullanılan malzeme, plan, duvar kalınlığı da göz önüne alınarak 19.yy.da inşa edilmiş olmalıdır. Buradan caminin çeşmeden önce yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Mihraptaki "C" kıvrımları, kartuşlar içindeki kıvrık dallar, iri yapraklar mihrabı 19.yy.a tarihlemeye yetmektedir. Pencere çevresi ve alınlığında yine kıvrık dalların arasında çiçek

[456] V. G. M. A. 534/137.
[457] V.G.M. A. DF. 200/sf. 108/sr. 950.
[458] Akyel, 2002, 267.
[459] Gündoğdu, H (2006). Kemaliye ve Salihli Köyü Üzerine Değinmeler. *IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (21-23 Nisan, Erzurum), Bildiriler*. Erzurum. 249-262.
[460] Hurufat kayıtlarında tarafımızdan bu isim Hüseyin olarak okunmuştur.
[461] Şimşek, 1996, 597.
[462] Pektaş, 2006, 100.
[463] Gündoğdu, 2006, 249-262.

motifleri aynı yüzyıla aittir. Minber, Kemaliye'deki 19.yy.minberleri ile aynı geleneği sürdürmektedir.

3.1.5.32. Sırakonak (Peğir).Köyü[464] Hacı Ahmed Camisi[465]

Çizim: 3.92
Fotoğraf: 3.843-3.860

Yeri ve Konumu: Sırakonak (Pegir) Köyü, Kemaliye ilçesine uzaklığı 7 km.dir. Cami, köy içindedir. Yapı, güneyden kuzeye doğru hafif eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Güney cephenin karşısında köy odası olarak kullanılan yapı yer alır. Güneydoğu köşede de başka bir yapının altında, yuvarlak kemerli kesme taş malzemeli çeşme yer alır.

İnceleme Tarihi: 09/2014, 04/2015
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi Caminin inşa kitabesi yoktur. Ancak camide mihrap üstünde "*Küllema dehale aleyha zekeriyye'l- mihrab*" yazısının altında " …… *el-Hac Rif'at Ömer Leh ? H.1289/M.1872-73*" yazılıdır (Foto.3.843). Bir de caminin arkasında, güneydoğu köşesinde camiden yaklaşık 3 m. uzaklıkta çeşme, üzerinde inşa kitabesi[466] vardır (Foto.3.844). Çeşme kitabesine göre 1872-73 yılında yaptırılmıştır.

[464] Kesin kuruluş tarihi belli olmayan Sırakonak (Peğir) Köyü'nün altıyüz yıl önce bir yerleşim birimine dönüştüğü ifade edilmiştir. Bkz. Şimşek, 1996, . 601.
[465] "Sırakonak Köyü Camisi" ismini günümüzde bulunduğu köyden almıştır. Ancak arşiv kayıtlarında geçen ismi ile tarafımızdan caminin ismi düzeltilmiştir.
[466] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım . Kitabe şu şekildedir: "Sahibu'l-hayrat merhum Bekir Ağa'nın ihyası rahmet okumaktır içenlerden ricası, sene 1289"

Foto.3.843. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi mihrap kitabesi

Foto.3.844. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi çeşme kitabesi

Banisi: Cami, hurufat kayıtlarında Hacı Ahmed Camisi olarak geçmektedir. Ancak mescide minber eklendikten sonra bu adla anılmıştır. Camiyi ilk olarak kimin yaptırdığı bilinmemektedir.

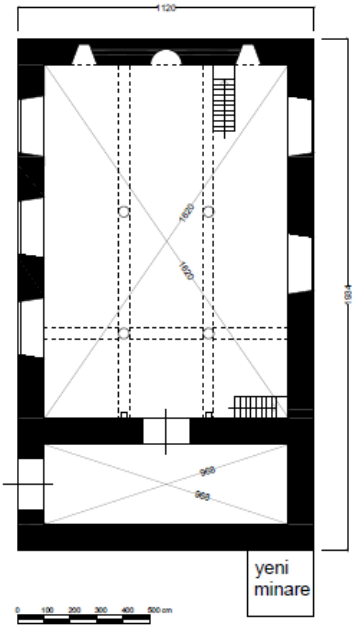
İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 18.yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, mihraba dik üç sahınlıdır. İçten düz ahşap tavan, dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Kuzey cephede doğu batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen planlı son cemaat yeri vardır. Kuzey cephede yer alan son cemaat yerine kuzeydoğu yönde açılan kapıdan giriş sağlanır. Bu mekan da düz

tavan örtülüdür. Son cemaat yerinin güney duvarının orta aksına açılan kapı ile asıl ibadet mekânına girilir (Çizim.3.92).

Çizim 3.92. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi planı

Örtü Düzeni: Harimin ortasında dört ahşap direğin taşıdığı mihraba dik uzanan iki ana kirişin üzerine mihraba paralel kirişler bindirilmiştir **(**Foto.3.845). Dıştan dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.845. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi moloz taştır. Ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edilmiştir. Köşelerde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Dış cephe, çimento karışımı harç ile yoğun bir şekilde sıvandığından duvar örgüsü özgünlüğünü kaybetmiştir. Tavan, söveler, taşıyıcı direkler, mahfil, minber, vaaz kürsüsü ahşap malzemedendir. Minare kesme taş malzeme ile

sonradan yapılmıştır. Tavanın üzeri toprak damdır. Bunun üzeri kırma çatı ile örtülmüş ve sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Güneyden kuzeye doğru hafif eğimli arazi üzerindeki cami, evlerin arasından minaresi ile ayırt edilebilmektedir.

Cepheler masif olup çimento sıvalı duvar örgüsünü yansıtmaktadır.

Pencereler, doğuda üç, batıda iki adettir. Toplam beş adet pencere ile harim aydınlatılmıştır. Güney cephede bulunan iki adet pencere kapatılmıştır. Pencereler, alt sırada düz lentolu, düşey dikdörtgen biçimli, ahşap söveli ve demir uçları sövelere saplanmış demir parmaklıklara sahiptir. Üs sırada ise, düşey dikdörtgen pencerelerin üst hizasında alçı şebekeli tepe pencereleri vardır.

Doğu cephede harime açılan pencereler, simetrik düzende yerleştirilmiş alt ve üst sırada üç sıra halinde altı adet pencere yer alır (Foto.3.847). Kuzey ucunda son cemaat yerine denk gelen ahşap lambri ile kaplanmış giriş bölümü vardır. Beden duvarının üst sırasında son cemaat yerine açılan iki adet düşey dikdörtgen biçimli pencere yer alır. Son cemaat yerine açılan kapı basit bir kapıdır (Foto.3.846).

Foto.3.846. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi kuzeydoğu cephesi

Foto.3.847. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi doğu cephesi

Güney cephenin önüne istinat duvarı örülerek karşısındaki köy odası ile arasına betonarme örtü yapılmıştır. Bu cephede mihrabın iki yanında üst sırada tepe pencereleri olduğu iç mekandan anlaşılmaktadır. Ancak pencereler örülerek kapatılmıştır. Dış cepheden belli olmamaktadır.

Batı cephede cephe aksına göre simetrik bir şekilde alt ve üst sırada iki sıra halinde dörder adet pencere açılmıştır. Kuzeybatı köşede minare kaidesi yükselmektedir (Foto.3.848).

Foto.3.848. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi batı cephesi

Kuzey cephede, üst sırasında son cemaat yerine açılan küçük ölçüde kare biçimli bir pencere vardır (Foto.3.849).

Foto.3.849. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi kuzey cephesi

Son cemaat yeri: Son cemaat yerinin geç yıllarda eklendiği anlaşılmaktadır. Son cemaat yeri cepheleri, doğu, batı ve kuzey yanda beden duvarlarının devamı şeklinde uzanır. Doğu batı yönünde uzanan düzgün bir dikdörtgen plana sahiptir. Mekan düz ahşap tavan ile örtülüdür. Tavan, mihraba dik iki ana kiriş üzerinde mihraba paralel ahşap direklerin dizilmesi ile düz tavan örtülüdür. Son cemaat yerinin batısında, ahşap lambri ile kaplı paravan ile çevrilmiş minareye çıkış sağlayan bölüm yer alır.

Doğu duvarın orta aksına harime açılan kapı açıklığı yerleştirilmiştir (Foto.3.851). Düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu kapı açıklığına takılan kapı kanadı yenilenmiş olup demirdendir.

Foto 3.850. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi son cemaat yeri kapısı (doğu cephe)

Foto 3.851. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi son cemaat yerinden harime açılan kapı

Minare: Caminin kuzeybatısında yer alan kesme taş minare yeni bir unsurdur. Son cemaat yerinin kuzeybatı köşesinden minareye çıkılır. Silindirik gövdeli, tek şerefeli, külah ile örtülüdür. 1968 yılında köy derneğinin katkısı ile çatı sac kaplama olarak değiştirilmiştir. Daha sonra da köy sakinlerinden hayır sahibi Hacı Ahmet Bal tarafından minaresi eklenmiştir.[467]

İç mekân: İç mekânda pencereler, dış kütleden farklı olarak tepe pencerelerini de içine alan yuvarlak kemerli olup içe doğru genişlemektedir. Pencerelerin pervazları ahşap profil ile çevrelenmiştir. Güney cephede mihrabın her iki yanında sivri kemerli, yukarıdan aşağı doğru genişleyen pencereler kapatılmıştır. Duvarlar, düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın sağına minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.852,Foto.3.853).

[467] Şimşek, 1996, 601.

Foto.3.852. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi iç mekanı (güney yönden)

Foto.3.853. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi iç mekanı (doğu yönden)

Mihrap, orta eksende, yarım daire kesitli bir niş biçiminde, sivri kemerlidir. Mihrabı her iki yandan sütunceler sınırlandırmıştır. Üç sıra bordür ile kuşatılmıştır. Mihrabın üstü taç kısmı ile tamamlanmıştır. Bordürlerde ve taç kısmında bitkisel kompozisyonlu süslemeler yer alır. Mihrabın her iki yanında ahşap seki vardır. Sekinin üzerinde şamdanlar bulunur (Foto.3.854).

Foto.3.854. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi mihrabı

Minber, harimin güneybatısı köşesinde yer alır. Ajur tekniğinde yapılmış işlemelerle yan aynalık hareketlendirilmiştir. Geçiş bölümü, köşk altında açılmıştır. Kırmızı renkli kadife kumaş üzerindeki bu süslemeler, Salihli Köyü Camisi süslemeleri ile benzerdir (Foto.3.855).

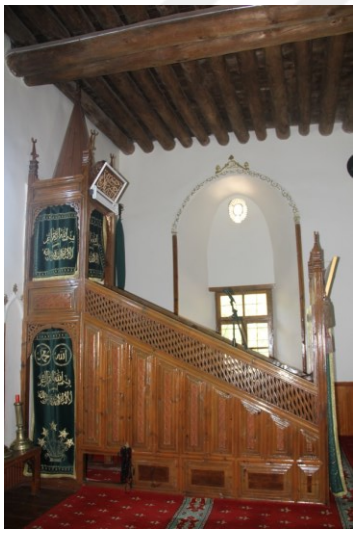

Foto.3.855. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi minberi

Kadınlar mahfili, harimin doğu batı ve kuzey duvarlarına paralel üst mahfil şeklinde tamamen ahşaptan yapılmıştır. Harim kapısının hemen sağından, alttaki mahfil üzerinden ahşap merdivenlerle kadınlar mahfiline çıkılır. Harimin tavanı ile aynıdır ve mahfil tavanı da destekleyen iki adet ahşap direkle taşınır. Mahfilin harime bakan ahşap kafes ile çevrilmiştir. Mahfilin alt katı da ahşap parmaklık ile

çevrelenmiş, zeminden yükseltilerek harim mekanından ayrılmıştır. Merdivenin olduğu taraf ahşap paravanla çevrilerek imam odası olarak düzenlenmiştir (Foto.3.856).

Foto.3.856. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi mahfili

Güneydoğu köşede yer alan ahşap vaaz kürsüsü, yeni bir unsur olup basit bir kürsüdür.

Süsleme: Yapıda alçı süsleme vardır. Caminin mihrap bordürlerindeki "C" kıvrımı, vazo, yaprak motiflerini 18. yy.a tarihlendirebiliriz. Mihrap duvarındaki süslemelerde yine 18. yy. dönem özelliklerini yansıtmaktadır.

Alçı süsleme: Sadece mihrapta ve pencere pervazlarında vardır. Kalıplama tekniğinde uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Sivri kemerli mihrabı her iki yandan kıvrık dalların etrafında yaprak ve papatya motifli sütunceler sınırlar. Pencere çevrelerinde, mihrap sütuncesi üzerinde olan süsleme tekrar etmiştir. Sütunce başlıkları akantüs yapraklıdır. Kemer çevresinde sütünce üzerindeki süsleme tekrar eder. İlk bordürde daha kalın kıvrık dalların etrafında yaprak ve papatya motifli süsleme devam eder. İkinci bordürde "C" kıvrımlarının içinde yaprak ve papatya motifleri, üçüncü bordürde ise, vazodan çıkan daldan yaprak ve çiçek motifleri ile bitkisel kompozisyon oluşturulmuştur (Foto.3.858). Mihrap alınlığında ayet kitabesi yer alır. Mihrap taç kısmı kıvrımlı olarak yukarı doğru daralarak devam etmektedir. İç kısmında "C" kıvrımlarının yatay sıra halinde bir ters bir düz dizilmiştir. Etrafı yaprak motifleri ile tamamlanmıştır (Foto.3.857). Mihrap duvarında sağır sivri

kemerlerle hareketlilik sağlanmıştır. Kemerlerin arasında ve üstünde yine kabartma papatya motifleri vardır. Pencere pervazlarında ayı süslemeyi görmek mümkündür (Foto.3.859).

Foto.3.857. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi mihrap tepelik süslemeleri

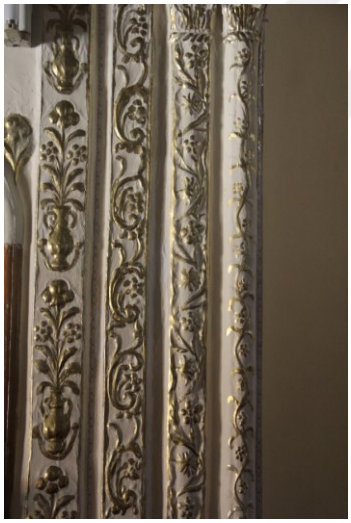

Foto.3.858. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi mihrap bordür süslemeleri

Foto.3.859. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi pencere pervazlarındaki süslemeden detay

Nesneli süsleme: Kemer köşelerinde yelpaze şeklinde süslemeler görülür. Mihrap alınlığının her iki yanında rozet şeklinde süslemeler vardır. Tepelik kısmında kabartma rozet süsleme vardır (Foto.3.860).

Foto.3.860. Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi mihrap süslemeleri

Tarihleme: Caminin inşa kitabesi yoktur. 1757-58 tarihinde hurufat defterinde Peğir namda mescid olup Hacı Ahmet tarafından minber konularak camiye çevrildiği kaydı vardır[468]. 1782-83 tarihinde "Eğin nahiyesi Peğir namda Hacı Ahmet Camisi" ne görevli atamaları[469] yapılmıştır. İnşa kitabesi olmayan yapının 1757-58 yılında camiye çevrildiği bilindiğine göre cami bu tarihten önce

[468] V.G.M. 1062/55, 1066/43.
[469] V.G.M.A., HD. 1066/43.

zaten vardır. Mihrap üzerindeki 1872-73 yılını onarım kabul edersek mihrap camiden sonra yaptırılmıştır. Buradan hareketle Sırakonak Köyü Camisinin, çeşmenin de inşa edildiği 1872-73 tarihinde Hacı Rifat tarafından geniş çaplı bir onarımdan geçtiği anlaşılmaktadır. Nitekim 1872-73 yılında yapılan mihrap üstündeki yazı türü ile çeşme kitabesi aynı üslup ve özelliğe sahiptir.

Caminin mihrap bordürlerindeki "C" kıvrımı, vazo, yaprak motiflerini 19. yy.a tarihlendirebiliriz. Mihrap duvarındaki süslemelerde yine 19. yy. dönem özelliklerini yansıtmaktadır. Pencereler sonraki dönemlerde onarım geçirmiştir. Yuvarlak kemerli, tepe pencereleri ve kemer alınlığında bitkisel süslemeleri ile 19. yy. özelliklerini taşır. Ahşap taşıyıcılar tarafından taşınan üst örtüsü, duvar kalınlığı ve hurufat kayılarından da hareketle yapı 18.yy.da inşa edilmiş olmalıdır. Caminin süslemeleri mihrapta geçen 1872-73 yılında caminin inşasından sonra yapılmış olmalıdır.

3.1.5.33. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi

Çizim: 3.93
Fotoğraf: 3.861-3.873

Yeri ve Konumu: Toybelen Köyü, Kemaliye ilçesine uzaklığı 8 km.dir. Cami, köy içindedir. Köye kadastro gelmediği için yeri belirtilmemiştir. Yapı, doğudan batıya doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Doğu cephe önünde girişin önünde yola doğru bakan çeşme yer alır. Kuzey cepheden evlerle çevrilmiştir. Fevkâni kuruluştadır.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin harim kapısı üzerinde 1883-84 tarihini veren bir kitabe bulunmaktadır (Foto.3.861). Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

"Maşâallah, Selâmun Aleyküm tıbtum, Fe'dhuluhâ hâlidîn, Sene 1301"[470]

Foto.3.861. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi harim kapısı üzerindeki kitabe

Mihrabın yanında bulunan şamdanda *"Haze şamdan sahibül hayrat vel hasenat oğlu Ahmed Beşir'in Gemürgab Camisine vakfıdır sene 1174"* yazmaktadır. 1760-61 tarihinde Ahmet Beşir tarafından camiye şamdan vakfedilmiştir. Ancak köy ahalisinden alınan bilgiye göre şamdanın vakfedildiği caminin günümüzdeki cami olmadığıdır. Bu şamdan daha önce inşa edilmiş olan camiye vakfedilmiştir. Cami yıkıldıktan sonra da şamdan günümüzdeki mevcut yapıya getirilmiştir.

Banisi: Günümüzdeki caminin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Toybelen Köyü'ndeki ilk cami Osman Ağa isimli kişi tarafından yaptırılmıştır.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

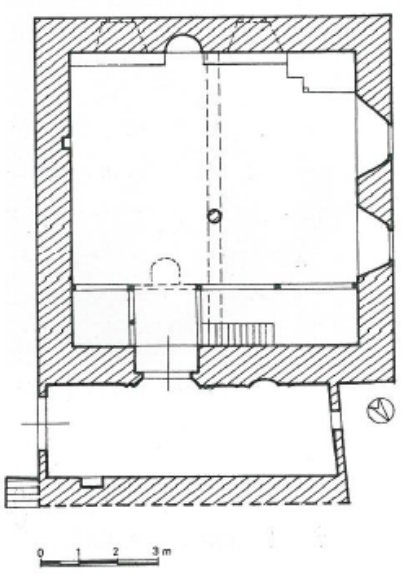
Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, kare planlı olup mihraba dik iki sahınlı plan tipine sahiptir. İçten düz ahşap tavan, dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Harimi iki sahına bölen bir ahşap kiriş ve tam ortasında tavan örtüsünü destekleyen bir ahşap direk yer almaktadır.

[470] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

Doğu cephenin kuzey ucunda açılan kapıdan asimetrik plana sahip son cemaat yerine giriş sağlanır. Harimin kuzey duvarı boyunca uzanmayan son cemaat yeri de düz ahşap tavan örtülüdür. Harimin kuzey duvarının hafif doğusuna kaydırılmış kapı ile harim mekanına girilir. Minare, güneydoğu köşede yükselir (Çizim.3.93).

Çizim 3.93. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi planı (K. Pektaş)[471]

Örtü Düzeni: Ortada tek ahşap direğin üst örtüyü desteklediği ana kiriş mihraba dik olarak uzanmaktadır. Ana kiriş üç ahşap direğin yan yana dizilmesi ile meydana gelmiştir (Foto.3.862). Bu kirişin üzerine mihraba paralel kirişler bindirilmiştir. Dıştan dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.862. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi düz ahşap tavanı

[471] Pektaş, 2006, 114.

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi moloz taştır. Ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edilmiştir. Köşelerde düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Tavan, pencere söveleri, kapı kanat ve söveleri, taşıyıcı direkler, mahfil, minber ahşap malzemedendir. Mihrabın taş malzemeden yapılmış olduğu tahmin edilir. Minare kesme taş ile inşa edilmiştir. Tavanın üzeri toprak damdır. Çatı sac malzeme ile kaplanmıştır.

Cepheler: Doğudan batıya doğru eğimli arazi üzerindeki cami, konum itibari ile arazi kotundan dolayı cepheler zeminle aynı yükseltide değildir. Cami, fevkâni bir kuruluş sergilemektedir. Kot farkından dolayı cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir.

Cepheler masif olup duvar örgüsünü yansıtmaktadır.

Bina gövdesinin görünüşleri masif, çimento sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir. Pencereler, batı ve güney cephelerde ikişer adettir. Cephelerde pencereler aynı hizada simetrik olarak yerleştirilmiştir. Her iki cephede pencereler farklılık göstermektedir. Her bir pencere açıklığına ahşap şebekeler yerleştirilmiştir.

Doğu cephe, dışarıdan girişin sağlandığı cephedir (Foto.3.863). Cephenin kuzey ucunda düşey dikdörtgen ahşap lambri ile kaplı yeni kapı açıklığı yer alır. Girişin olduğu yerin etrafı da lambri ile kaplanmış ve bu bölüm sundurma şeklinde düzenlenmiştir. Buraya kuzeye açılan dekoratif kemerli bir açıklıkla geçilir. Bu sundurmanın hemen bitişiğinde sokağa bakan çeşme yer alır (Foto.3.864).

Foto.3.863. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi doğu cephesi

Foto.3.864. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi doğu cephesi

Güney cephede, mihrabın her iki yanına denk gelecek şekilde üst sırada iki adet mazgal pencere açıklığı vardır. Pencereler, küçük ölçülerde, kare biçimli, ahşap söveli ve şebekelidir. Doğu taraftaki pencerenin önünde minare kaidesi vardır (Foto.3.865). Cephenin doğu köşesinde minare camiden bağımsız olarak yükselmektedir.

Foto.3.865. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi güney cephesi

Caminin batı cephesi eğimden dolayı diğer cephelerden daha yüksek görünmektedir. Aynı zamanda bodrum katına girişin sağlandığı cephedir. Cephe aksına simetrik olarak alt sırada iki, üst sırada iki adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir (Foto.3.866).

Foto.3.866. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi batı cephesi

Beden duvarlarının üst sırasında, cephe aksına göre aynı hizada simetrik bir şekilde dizilen iki adet pencere açıklığı vardır. Güney cepheden farklı olarak burada düşey dikdörtgen pencereler üstünde küçük ölçülerde açılan kare biçimli pencereler yer alır.

Kuzey cephe, son cemaat yerinin olduğu ve harime girişin sağlandığı cephedir. Doğu cepheden girişi sağlanan son cemaat yeri kuzey duvar boyunca uzanmaz. Cephenin bitişiğinde odunluk olarak kullanılan bölüm vardır. Kuzey cephe, sonraki yıllarda örülmüş olmalıdır.

Harim kuzey duvarında düz lentolu, düşey dikdörtgen, çift kanatlı ahşap kapı açıklığı ile harime girilir. Kapı üzerinde iri başı çiviler yatay bir sırada çakılmıştır. Ayrıca kapı üzerinde tokmaklar vardır. Giriş kapısı üzerinde dört satırlık bir mermer kitabe vardır.

Son cemaat yeri: Son cemaat yeri, kuzey cephede bulunup batı köşeye kadar uzanmaz. Dikdörtgen planlı mekan düz ahşap tavanla örtülüdür. Mekanın batı duvarında düşey dikdörtgen pencere açıklığı vardır. Son cemaat yeri ahşap doğrama kullanılarak yenilenmiştir.

Foto.3.867. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi son cemaat yerine açılan kapısı

Foto.3.868. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi son cemaat yeri

Minare: Caminin güneydoğusunda yer alan minare yeni bir unsurdur ve herhangi bir özelliğe sahip değildir. Camiden bağımsız olarak kare kesitli kaide ve pabuçlukla birlikte çatı seviyesine kadar yükselir. Gövdesi silindirik olup tek şerefeli ve külahla sonlanan minare düzgün kesme taş ile inşa edilmiştir.

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Batı cephedeki pencereler yuvarlak kemerli derin niş içindedir. Güney cephedeki mazgal pencerelerde içten yanlara ve aşağı doğru genişleyerek daha aydınlık ve daha az ısı kaybı olması sağlanmıştır. Doğu duvarda hafif güneye kaymış duvar nişi yer alır. Duvarlar, herhangi bir süsleme unsuru taşımayan düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır (Foto.3.871).

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın sağına minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, doğu ve kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir.

Mihrap, hafif doğuya doğru kaymıştır. Günümüzdeki mihrabın herhangi bir özelliği yoktur (Foto.3.869). Dışa taşırılmış, tamamen ahşap döşeme ile kaplanmıştır. Sayın Kadir Pektaş tarafından onarım öncesi yapılan çalışmada eski fotoğraflarından mihrabın yarım daire kesitli olduğu görülür. Ayrıca mihrap ve mihrap duvarı belli bir seviyeye kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır[472]. Günümüzde mihrap duvarında yer alan ahşap seki yine yerindedir. Seki üzerinde bakır şamdanlar bulunur.

Foto.3.869. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi iç mekanı

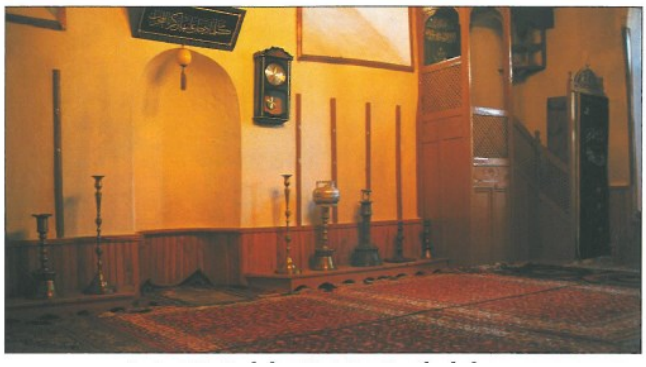

Foto.3.870. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi onarım öncesi mihrabı (Kadir Pektaş'dan[473])

Minber ve vaaz kürsüsü, sanat açısından herhangi bir özelliğe sahip değildir.

[472] Pektaş, 2006, 114.
[473] Pektaş, 2006, 114.

Foto.3.871.Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi iç mekanı

Kadınlar mahfili, harimin doğu ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde tamamen ahşaptan yapılmıştır. Harim kapısının hemen sağından, ahşap merdivenlerle kadınlar mahfiline çıkılır. İkinci katın ve girişin yanındaki her iki bölümün harime bakan yüzü ahşap perde ile kapatılmıştır. Mahfil de yeni bir unsurdur (Foto.3.872).

Foto 3. 872. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi iç mekanı

Foto 3. 873. Toybelen (Gemürgab) Köyü Camisi iç mekanı

Süsleme: Camide süsleme olarak özgün bir şey görülmemektedir. Pencerelerdeki cam vitray süslemeler de yeni unsurlardır.

Tarihleme: Caminin inşa kitabesi yoktur. Köyün ismi 1518-1523 tarihli Arabgir tahrir defterinde Ağın nahiyesine bağlı köyler arasında yer almaktadır[474]. Hurufat kayıtlarında H. 1115/M.1703-04, H.1231/M.1815-16 tarihlerinde Osman Ağa Camisi'ne görevli atamaları yapılmıştır. H.1312/M.1894-95 tarihli salnamede caminin Gemürgab köyünde olduğuna dair bir kayıt vardır. Köyün kuruluş tarihi Eğin'in kuruluş tarihi kadar eskiye gitmektedir. Gemüralp adında bir kişinin temellerini attığı köy, zaman içinde Gemürgab şeklinde adlandırılmış, daha sonraki yıllar içinde Toybelen adı verilmiştir. Rivayete göre köyün etrafı kalelerle çevrili, üç kapılı kaleler haftanın belli günlerinde açılıp kapanırmış. Köy sakinlerinin çoğunu Ermeniler oluştururmuş[475].

Mihrabın yanında bulunan iki şamdanın üzerindeki kitabelere göre 1760-61 yılında şamdanların camiye vakfedilmiştir. Ancak köy ahalisinden alınan bir bilgide bu caminin şamdanların vakfedildiği cami olmadığıdır. Cami aldığımız bu bilgiden ve günümüzdeki mimari özelliklerinden hareketle harim kapısı üzerindeki 1883-84 tarihinde yapılmış olmalıdır. Günümüzdeki cami köy ahalisi tarafından yaptırılmış olabilir. Hurufat kayıtlarında "Eğin Gemürgab köyü Osman Ağa Camisi"ne H:1114/M.1702-03, H.1115/M.1703-04, H.1137/M.1724-25, H.1221/M.1806-07,

[474] Özcan, 2000, 48.
[475] Şimşek, 1996, 605.

H.1231/M.1815-16 tarihlerinde görevli atamaları yapılmıştır[476]. İlk caminin 1702-03 yıllarında ayakta olduğu bilgisine sahibiz. Şamdanlar da 1760-61 yılında bu camiye vakfedildiğine göre cami bu tarihe kadar sağlamdır. Sayın Kadir Pektaş'ın camiyi neden 19.yy.sonlarına tarihlemiş[477] olduğu bilinmemekle birlikte günümüzdeki cami harim kapısı üzerindeki kitabede geçen 1883-84 yılında inşa edilmiş olmalıdır.

3.1.5.34. Tuğlu (Hüdü) Köyü[478] Camisi

Çizim: 3.94–3.96

Fotoğraf: 3.874-3.886

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K.'nun 12.10.2012 tarih ve 563 sayılı karar. ile tescil edilmiştir.

Yeri ve Konumu: Tuğlu Köyü, Kemaliye ilçesine 34 km. dir. Köy içi mevkide, dar bir sokakta, konutların arasında yer alır. 172 ada 23 parselde yer alır. Caminin doğusuna bakan tarafta köyün misafirhanesi vardır. Burası aynı zamanda muhtarlık olarak da kullanılır.

İnceleme Tarihi: 09/2014

Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır. Caminin her türlü bakım işleri ile caminin yanında ikamet eden Halet Poyraz ilgilenmektedir.

Kitabesi: Harim kapısı üzerinde bulunan kitabesi günümüzde okunamamaktadır (Foto.3.874). Sadece son satırındaki H.1052/M.1642-43 tarihi okunmaktadır.

---

[476] V.G.M.A. HD. 1072/63, 1132/189, 1137/50, 532/129, 534/137.

[477] Pektaş, 2006, 115.

[478] Köyün kuruluş tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Rivayete göre, Malatya taraflarından onaltı hanelik bir oba gelip buraya yerleşmiştir. Önceleri Ermeni kökenli bir yerleşim yeri olan köy, daha sonraki yıllar içinde tamamen Türkleşmiştir. Bkz. Şimşek, 1996, 608.

Foto.3.874. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi harim kapısı üzerindeki kitabesi

Mihrabın yanında bulunan şamdanların üzerinde "*Sahibu'l-hayrat Kara Bıçak Muhammed Ağa sene 1162*" yazmaktadır. Bir diğer şamdanda "*Kara İsmâ'il torunu Muhammed Ağa'nın vakfıdır Hüdü Cami'ne Sene 1241*" yazmaktadır. Şamdanlar, Kara bıçak Muhammed Ağa tarafından 1748-49 yılında, diğeri Muhammed Ağa tarafından 1825-26 yılında vakfedilmiştir.

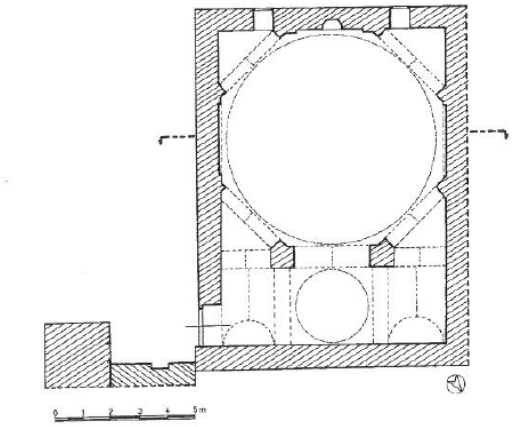
Banisi: Caminin harim kapısı üzerindeki kitabe okunamaz durumda olduğundan yapının kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Cami, kitabesine göre 1642-43 yılında inşa edilmiştir.

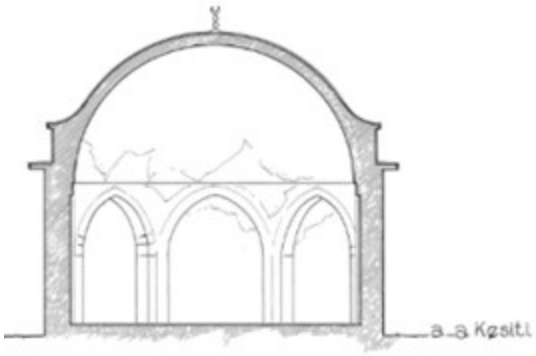
Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Dikdörtgen planlı, kuzey yöne doğru bölüntülü plan tipinde, ana mekan tek kubbeli, kuzey mekan ortada kubbe yanlarda beşik tonoz örtülüdür. Kuzeyde iki paye ile ayrılmış 2.70x7.80 m. iç ölçülere sahip, ortası kubbe yanları beşik tonoz ile örtülü harim mekanından ayrı bir bölümdür. Buradan üç kemer aralığından kubbe ile örtülü harime geçilir. Kubbe ile örtülü mekanın iç ölçüleri 7.60x7.50.m.dir. Kubbeyi taşıyan ayaklar üçgen biçiminde olup sivri kemerlerle birbirine bağlıdır. Harim kuzey yönde serbest, diğer yönlerde duvara bağlı sekiz ayağın taşıdığı tromp geçişli sekizgen kasnak üzerine oturan kubbe ile örtülüdür. Bu kubbenin çapı ise 7. 50 m.dir. Minare, caminin doğusunda yer alır. Minare kaidesi ile giriş kapısı arasındaki mesafe 3. 35 m.dir (Çizim.3.94).

Çizim 3.94. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi planı (K. Pektaş)[479]

Çizim 3.95. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi A-A Kesiti (K.Pektaş)[480]

Örtü Düzeni: Harim iki ayrı mekandan meydana gelir. Mihrabın olduğu kısım sekiz ayak tarafından taşınan kubbe ile örtülüdür (Foto.3.875). Ayaklar kuzeyde serbest, diğer yönlerde duvara bağlıdır. Ayaklar birbirine sivri kemerlerle bağlanmıştır. Kubbeye tromplarla geçiş sağlanmıştır (Foto.3.876). Girişin olduğu kuzey bölünün üzeri ise, beşik tonoz ile örtülüdür.

[479] Pektaş, 2006, 45.
[480] Pektaş, 2006, 45.

Foto.3.875. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi kubbesi

Foto.3.876. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi kubbeye geçiş elemanı (tromp)

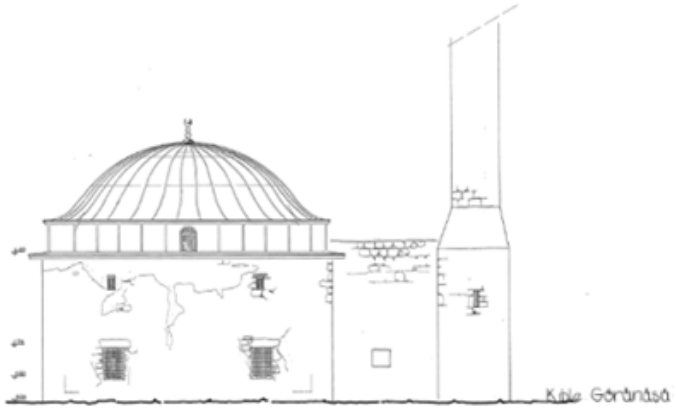
Malzeme ve Teknik: Cami, ahşap hatıllı yığma kaba yonu taş ve moloz taş ile inşa edilmiştir. Köşelerde yapıyı sağlamlaştırmak için düzgün kesme taş kullanılmıştır. Kubbe ve tonozlarda tuğla malzeme kullanılmıştır. Kubbe, dıştan kurşun kaplıdır. 1990 yılında Erzurum İli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından üst örtü bakır ile kaplanmıştır. Çimento karışımı harç ile duvarlar sıvanmıştır. 1990 yılından önce caminin sıvaları nemden dolayı dökülmüş, kapı ve pencere kanatları çürümüştür. 1990 yılından sonra cami sıvanmış, boya badana yapılmıştır. Taban lambri ile döşenmiştir. Harim kapısı demir bir kapı ile değiştirilmiştir. Minare düzgün kesme taştır. Minber ahşaptır.

Cepheler: Cami, dar bir sokakta yer aldığından cepheler sıkışık bir vaziyettedir.

Cephe yüzeyleri masif görünümlü duvar örgüsünü yansıtmaktadır. Beden duvarlarında güney ve doğu cephe hariç diğer cepheler sağır tutulmuştur. Pencereler güney cephede dört, doğu cephede üç adettir. Güney cephede beden duvarlarının alt ve üst sırasında aynı aksta yerleştirilmiş ikişer adet pencere yer alır. Pencereler, alt sırada düşey dikdörtgen, düz lentolu, kesme taş söve taşları ile çevrelenmiş ve demir uçları sövelere saplanarak oluşturulmuş birer şebekeye sahiptir. Eşit aralıklarla yatay ve düşey sıralı kalın çubuk demirlerle kare biçimi gözlerden oluşan demir şebeke oluşturulmuştur. Üst kısımda ise daha küçük boyutlarda düşey dikdörtgen, dar pencereler yer alır. Ayrıca kasnakta yuvarlak kemerli dört adet pencere açılmıştır.

Ana mekanın kuzey ve batı cephesi sağır olup başka bir yapı ile bitişiktir.

Güney cephede dört adet pencere açıklığı bulunur. Alt sırada iki, üst sırada iki adet pencere cephe aksına göre simetrik olarak yerleştirilmiştir (Foto.3.877).

Çizim 3.96. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi güney cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.877. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi güney cephesi

Doğu cephedeki pencereler güney cephenin üst kısımdaki pencereler ile aynı özelliktedir (Foto.3.878). Cephenin kuzeye bakan tarafında da daha küçük boyutta düşey olarak açılmış dar bir ışıklandırma penceresi mevcuttur (Foto.3.879). Kuzeydoğu köşede düşey dikdörtgen biçimli, basık kemerli, kesme taş söveli harime kapı açıklığına yeni bir demir kapı kanadı takılmıştır. Kapının üzerinde iki satırlık inşa kitabesi yer alır (Foto.3.880). Harim girişinin önüne son yıllarda ön mekan eklenmiştir. Kuzeydoğu yönde duvara bitişik olarak camiden bağımsız minare yükselmektedir.

Foto.3.878. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi doğu cephesi

Foto.3.879. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi doğu cephesi

Foto.3.880. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi harim kapısı

Minare: Minare, kuzeydoğu yönde camiden bağımsız olarak inşa edilmiştir. Minare kapısı, kuzeye bakan tarafta, harim kapısının tam karşısında açılan yuvarlak kemerli kapı açıklığıdır. Buradan sarmal şeklindeki merdivenlerle şerefeye ulaşılır. Caminin beden duvarları yüksekliğinde kare gövdeli kaideye sahiptir. Kaide üzerinde silindirik gövdeli, tek şerefeli, kübik petek kısmı ve külahla örtülüdür (Foto.3.881).

Foto.3.881. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi minaresi

İç mekan: Batı yöndeki kemer sağır, güney ve doğu yöndeki kemerlerde pencere açıklığı bulunur.

Foto.3.882. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi iç mekanı (kuzey yönden)

Kasnakta yuvarlak kemerli dört adet mazgal pencere açılmıştır. Camide yeterince pencere açıklığı olmadığından harimde ışık problemi vardır. Böylece cami buradan da aldığı ışıkla loş ışık biraz daha kaybolmuştur. Duvarlar sıvalı ve boyalıdır (Foto.3.882).

İç mekanda, alt kısımdaki pencereler mazgal, üst kısımdaki pencereler üstten alta doğru genişleyen mazgal pencerelerdir.

Güney duvar aksına mihrap, güneybatı köşesine minber yerleştirilmiştir (Foto.3.883,Foto.3.884).

Foto.3.883. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.884. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi iç mekanı

Mihrap, duvara 40 cm. derinliğinde girinti yapmıştır. İstiridye kavsaralı mihrap sadedir. İstiridye kavsarası yeşil renkli yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.885).

Foto.3.885. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi mihrabı

Mihrabın sağında yer alan 2.75x75 cm. ölçülerindeki ahşap minberde oldukça sadedir. Süpürgelik kısmında dekoratif kemerler açılmıştır. Yan aynalıklar sadedir. Korkuluklar kafes tekniğindedir. Geçiş bölümü, köşk altında açılmıştır. Kaş kemerler üzerinde yükselen köşk kısmı pramidal külahla sonlanmıştır (Foto.3.886).

Foto.3.886. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi minberi

Süsleme: Camide herhangi bir süsleme unsuru yer almaz. Duvarlar da boyandığından süsleme olup olmadığı bilinmemektedir.

3.1.5.35. Vanlizâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi[481]

Çizim: 3.97

Fotoğraf: 3.887-3.905

Yeri ve Konumu: Kemaliye ilçe merkezi, Yukarı Ariki mahallesinde yer alır. Cami, ağaçlık bir alan içinde kuzeyden güneye eğimli bir arazi üzerinde yer alır. Fevkâni kuruluş sergilemektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014, 04/2015

Kullanımı: Günümüzde kapalı durumdadır.

Kitabesi Harim kapısı üzerindeki kitabesine göre 1831-32 yılında inşa edilmiştir **(**Foto.3.887). Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. *"Ma'den-i lütf-u sehâdır…menba'i ahd-i vefâ*
2. *Çok zamandır hâtırında işbu hayr-ı dilgüşa.*
3. *Vatan-ı aslîne geldi kıldı etrafa nazar*
4. *Ehl-i sünnet ve'l-cemâ'at beyt-i kebîr inşâ.*
5. *Kıble içre bir… virüb ve binadan ecir aldı*
6. *Didiler ismine Vanluzâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa*
7. *Ömrünü hak efzûn itsün nice emsaline baksun*
8. *Tâ kim böyle mahal yerde kıldı mescidi a'lâ*
9. *Gelüb kırklarla yediler bârekellâh dediler*
10. *Tarihine gülâb saçup okudular hayır du'â. Sene 1247"*[482]

[481] Cami ismini inşa kitabesinde adı geçen banisi tarafından yeniden adlandırılmıştır. Günümüzde "Vanlızade Camisi" olarak bilinmektedir. Ayrıca ilgili yayında da bu isimde geçmektedir. Bkz. Pektaş ,2006, 82.

[482] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

Foto.3.887. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi

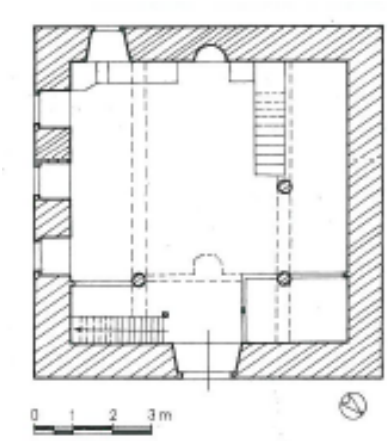
Banisi: Cami, inşa kitabesine göre Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa tarafından yaptırılmıştır.

İnşa Tarihi: Cami, inşa kitabesine göre 1831-32 yılında inşa edilmiştir.

Yapının Tanımı

Mimari

Plan: Kare plan özelliğine sahip olan cami, içten düz ahşap tavan ile örtülüdür. Harimi üç sahına bölen iki ahşap kiriş ve tavan örtüsünü destekleyen üç ahşap direk yer almaktadır. Ayrıca kuzey tarafta yer alan iki direk mahfili taşır. Cami, mihraba dik üç sahınlı plan tipine sahiptir. Kuzey cepheden açılan kapı ile asıl ibadet mekânına geçilir. Caminin son cemaat yeri bulunmaz. Batı cephe sağır tutulmuştur. Güney cephede iki, doğu cephede üç adet pencere açıklığı mevcuttur. Giriş kapısının doğusunda yer alan ahşap merdivenle mahfile çıkılır. Minare, kapısının üzerinde olup ahşaptandır (Çizim.3.97).

Çizim 3.97. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi planı (K. Pektaş)[483]

Örtü Düzeni: Harimin ortasında üç ahşap direk üst örtüyü destekler. Ayakların üzerine mihraba dik uzanan ana kirişler bindirilmiştir. Kirişlerin üzerine mihraba paralel uzanan kirişlerle düz ahşap tavan örtü meydana gelmiştir (Foto.3.888). Dıştan iki yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.888. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami, ahşap hatıllı yığma moloz taş malzeme ile inşa edilmiştir. Derz araları, çimento karışımı harç ile yoğun bir şekilde sıvandığından cami özgün görünümünden uzaklaşmıştır. Tavan ve taşıyıcı direkler, minare, minber, mahfil, vaaz kürsüsü, döşeme, kapı ve pencereler ahşaptır. Mihrap alçıdan yapılmıştır.

Cepheler: Kot farkından dolayı cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir. Binanın cepheleri pencerelerle hareketlendirilmiştir. Pencereler, üst sırada olup

[483] Pektaş, 2006, 83.

güneyde iki, doğuda dört adettir. Her iki cephede de aynı özellikte olup toplam beş adet pencere mevcuttur.

Caminin batı cephesi sağır tutulmuştur. Ahşap hatıl arası moloz taş malzemeli duvar örgüsünden meydana gelir.

Güney cephede, mihrap taşıntısı bulunmaz. Pencereler, üst sırada olup düşey dikdörtgen, düz lentolu, demir parmaklıklıdır. Özgün pencerelerin ahşap söveli olduğu bilinir. Tek sıra halinde aynı doğrultuda yer alırlar (Foto.3.889).

Foto.3.889. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi güney cephesi

Doğu cephe, en fazla pencerenin bulunduğu cephedir. Bu cephede alt sırada düşey dikdörtgen, düz lentolu, özgün hali bugün mevcut olmayan ahşap söveli, demir parmaklıklı üç adet pencere aynı aksta olup, orta pencerenin üzerinde de kare biçimli, ahşap söveli, demir parmaklıklı küçük bir tepe penceresi yer alır (Foto.3.890).

Foto.3.890. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi doğu cephesi

Kuzey cephe, girişin sağlandığı, minarenin bulunduğu cephedir (Foto.3.891). Cephenin ortasında yer alan kapı, düz lentolu, düşey dikdörtgen biçimli kapı açıklığına ahşap çift kapı kanadı takılmıştır. Kapı kanatları çıta ile düşey olarak ikiye bölünmüştür. Kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri başlı çivi başları ile kanatlar hareketlendirilmiştir. Kapıda tokmak mevcuttur (Foto.3.892).

Foto.3.891. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi kuzey cephesi

Foto.3.892. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi harim kapısı

Minare: Minare, kuzey cephede, harim kapısının üstünde, ahşaptan yapılmıştır. Mahfil üzerinde yer alan merdivenlerle minareye çıkılır. Üzeri sac ile kaplanmıştır. Minare, yarım konikal külah şeklindeki altlık üzerinde, tahtalarla kaplanmış kısa gövde kısmının üzerinde ezan okuma yeri ve külahtan meydana gelir **(**Foto.3.893).

Foto.3.893. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minaresi (kuzey cephede girişin üstü)

İç mekan: Toprak zeminin üstü tahtalarla döşendiğinden, harim giriş kısmından yüksekte kalmıştır. Girişin hemen solunda, ahşap merdivenlerle mahfile çıkış yapan merdivenler yer alır. Mahfili ve üst örtüyü kuzey tarafta iki ahşap direk destekler.

Batı ve güney cephelerde yer alan pencereler, dış düzeni ve görünüşü yansıtırlar. Kadir Pektaş'ın onarım öncesinde yapmış olduğu çalışmada mihrabın doğusundaki pencerenin yerinde kapaklı ahşap dolap olduğu fotoğrafta görülmektedir. Burası sonradan pencereye çevrilmiştir (Foto.3.895).

Foto.3.894. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi iç mekanı

Foto.3.895. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi onarım öncesi iç mekan (K.Pektaş'dan[484])

[484] Pektaş, 2006, 85.

Güney duvar ortasında yarım daire niş şeklindeki mihrap yuvarlak kemerlidir. Ters ”U” şeklindeki mihrap, oldukça sadedir. Harim kapısı ile aynı doğrultudadır. Her iki yanında ahşap sekiler bulunur. Bu bölümün üstünde de iki yanda şamdanlar sıralanmıştır. Şamdanlarda kitabe mevcuttur.

Güneydoğu köşede yer alan minberin yan aynalık bölümü, düşey dikdörtgen levhalar şeklinde olup levhaların içi çiçek, madalyon ve üçgen motifleri ile süslenmiştir. Geçiş bölümü, köşk altında açılmıştır. Süpürgelik, dekoratif kemerler ve kare levhaların ortasında çiçek motifi süslemeler ile hareketlendirilmiştir. Köşk bölümü ayak üzerine oturan külah ile örtülüdür (Foto.3.896).

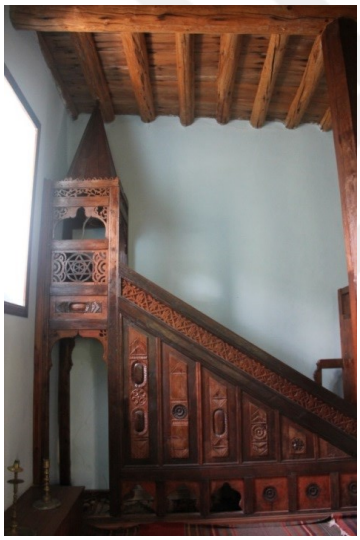

Foto.3.896. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minberi

Kuzey duvar boyunca uzanan ahşap mahfil, doğu ve batı duvarlara dayanmıştır. Mahfil, ahşap parmaklıkla çevrelenmiştir. Minareye burada yer alan ahşap merdivenlerle çatıdan geçilir. Mahfil katının batı tarafının altı da parmaklıkla çevrelenip harim kısmından ayrılmıştır (Foto.3.897).

Foto.3.897. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi mahfili

Güneybatı köşede ahşap vaaz kürsüsü yer alır. Kürsü gövdesinin alt kısmındaki yüzeyleri sade olup üst tarafının orta bölümü dilimli ters konik şeklinde düzenlenmiştir (Foto.3.898).

Foto 3. 898. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi iç mekanı

Süsleme: Yapıda sadece ahşap süsleme vardır.

Ahşap süsleme: Sadece minberde vardır. Oyma, ajur ve çakma teknikleri uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Minberin yan aynalığında panolarda alternatif sıralı dilimli papatya motifi vardır (Foto.3.899). Bunun dışında aynı süsleme vaaz kürsüsü gövdesinin üst kısmında da görülür. Minber korkuluğunda üçgen dilimler içinde iki yaprak ortasında lalelerin bir ters bir düz dizilmesi ile karmaşık bir kompozisyon vardır (Foto.3.900).

Foto.3.899. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minber aynalığındaki süslemeler

Foto.3.900. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minber aynalığındaki süslemeler

Foto.3.901. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minber aynalığındaki süslemeler

Minberin yan aynalığındaki panolarda alternatif sıralı olarak daire içine alınmış dört adet “C” kıvrımı sırt sırta yapılmıştır (Foto.3.902).

Foto.3.902. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minber aynalığındaki süslemeler

Geometrik Süsleme: Minber yan aynalığındaki panolarda alternatif sıralı olarak dilimli madalyonlar vardır. Köşk kısmının altında da yatay olarak dilimli madalyonun daha küçük bir örneği mevcuttur (Foto.3.903).

Foto.3.903. Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minber aynalığındaki süslemeler

3.1.5.36. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi[485]

Çizim: 3.98

Fotoğraf: 3.904-3.917

Yeri ve Konumu: Yayladamı (Cancik) Köyü, Kemaliye'ye 31 km.dir. . Batıdan doğuya doğru hafif eğimli arazi üzerinde yer alır. Köy içinde olan cami, çevresindeki binalardan minaresi ile ayırt edilmektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014

Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Doğu cephede yer alan dört satırlık inşa kitabesinden

1. *Sahibu'l-hayrat vel hasenat*
2. *Nurun ala nur, ya rab Ali ecdadını eyle mağfur*
3. *Sene 1276*[486]

Caminin 1859-60 yılında Ali isimli biri tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır (Foto.3.904).

Foto.3.904. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi doğu cephede bulunan inşa kitabesi

[485] Cami ismini inşa kitabesinde adı geçen banisi tarafından yeniden adlandırılmıştır. Günümüzde bulunduğu köyden dolayı "Yayladamı Köyü Camisi" olarak bilinmektedir. Ayrıca ilgili yayında da bu isimde geçmektedir. Bkz. Pektaş ,2006, 104.

[486] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza Keleş'e teşekkürlerimi sunarım.

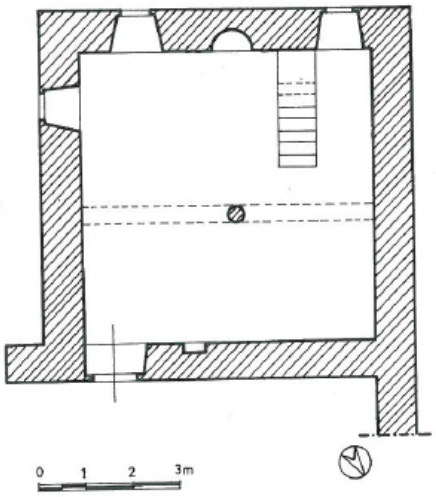
Banisi: Cami, inşa kitabesine göre Ali adında biri tarafından yaptırılmıştır. Bu bilgi dışında yaptıranın kim olduğuna dair bir bilgi yoktur.

İnşa Tarihi: Cami, inşa kitabesine göre 1859-60 yılında inşa edilmiştir.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, mihraba paralel iki sahın halinde kare planlı harime sahiptir. Camiye giriş kuzeybatı köşeye açılan kapı açıklığından sağlanır. Camide son cemaat yeri bulunmaz. Güney ve doğu duvarlara açılmış toplam üç adet pencere açıklığı yer alır. Minare, güneybatı köşede yer alır (Çizim.3.98).

Çizim 3.98. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi planı (K. Pektaş)[487]

Örtü Düzeni: Harimin ortasında yer alan tek ahşap direk mihraba paralel uzanan ana kirişi taşımaktadır. Bu kiriş ve tavan tamamen lambri ile kapatıldığından üst örtü görülememektedir (Foto.3.905). Üst örtünün mihraba dik olarak bindirilen kirişlerden meydana geldiği bilinmektedir. Dıştan iki yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür**.**

[487] Pektaş, 2006, 105.

Foto 3. 905. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi düz ahşap tavanı (yeni)

Malzeme ve Teknik: Cami, ahşap hatıllı yığma kaba yonu taş ile inşa edilmiştir. Köşelerde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Dış cephe çimento karışımı harç ile sıvanmıştır. Saçak, tavan, pencere, kapı kanat ve söveleri, minber, vaaz kürsüsü, mahfil ahşap malzemedir. İç mekan duvarları sonradan sıvalı olup boya badana yapılmıştır. Alçı malzeme mihrapta yer alır. Çatı dıştan kırma çatı olup sac ile kaplıdır.

Cepheler: Cami, batıdan doğuya doğru eğimli arazi üzerinde yer alır. Bina, sokak başında, evlerin arasındadır. Yapı, kuzey yönüne sonradan eklenen mekanlarla özgünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiştir.

Cephe yüzeyleri, masif görünümlü duvar örgüsünü yansıtmaktadır. Cepheler, en üstteki ahşap hatıldan çatıya kadar tamamen çimento harç ile sıvanmıştır. Güney, batı ve doğu cephelerde toplam dört adet pencere açıklığı yer alır. Pencereler, alt sırada düşey dikdörtgen biçimlidir. Üst sırada kare biçimli, daha küçük boyutlardadır.

Doğu cephede güney yöne doğru kaydırılmış alt sırada bir adet pencere açıklığı vardır (Foto.3.906). Düşey dikdörtgen, düz lentolu, ahşap söveli penceredir. Doğu cephenin ortasında caminin inşa kitabesi yer alır. Bu cephenin kuzey tarafına sonradan eklenen mekan beden duvarından dışa taşmıştır. Dışa taşan mekanın doğu tarafına yerleştirilen kapı, aynı zamanda camiye girişi sağlar. Kapıdan girince tam karşıdaki kapı gusülhaneye açılır.

Foto.3.906. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi doğu cephesi

Güney cephede alt sırada, mihrabın her iki yanına denk gelecek şekilde iki adet pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Pencereler, doğu cephedeki pencere ile aynı özelliktedir. Güneydoğu köşede yeni yapılan kesme taş minare yükselir. Minare, doğu taraftaki pencerenin önünü kesmiştir (Foto.3.907).

Foto.3.907. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi güney cephesi

Batı cephe, başka bir yapı ile çok yakın mesafededir. Bu cephe de güneye doğru kaymış, üst sırada kare biçiminde küçük bir pencere açıklığı vardır (Foto.3.908).

Foto.3.908. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi batı cephesi

Kuzey cephenin batı tarafında kapı açıklığı vardır. Günümüzde gusülhane olarak mekana açılır. Bu kısım beden duvarından içe doğru çekilmiştir (Foto.3.909).

Kuzeydoğu köşede yer alan kapıdan harime girilir. Harim kapısı, düz lentolu, düşey dikdörtgen biçimli kapı açıklığına yeni olan ahşap tek kapı kanadı takılmıştır.

Foto.3.909. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi kuzey cephesi

Minare: Caminin güneydoğu köşesinde yer alan kesme taş minare son yıllarda yapılmıştır. Camiden farklı bir malzeme ile yapıldığı, cami ile arasından bir uyum olmadığı ilk bakışta anlaşılmaktadır.

İç mekan: Cami iç mekanı büyük ölçüde özgünlüğünü kaybetmiştir. Tavan, minber, mahfil yeni unsurlardır.

Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış kütledeki düzeni yansıtmaktadır. Duvarlar, sıvalı olup, boya badana yapılmış, pencere alt sırasına kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, güneybatı köşeye minber, kuzey duvarda, doğu ve batı duvara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir.

Mihrap, yarım daire kesitli niş biçiminde olup yuvarlak kemerlidir. Mihrabı köşe sütunceleri sınırlandırmaktadır. Sütunceleri de ince bir bordür yan ve üstten çevrelemektedir. Mihrap da yerden 60 cm. yüksekliğe kadar ahşap lambri kaplandığından sütünce ve bordürler kapanmıştır (Foto.3.910).

Foto.3.910. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi mihrabı

Güneybatı köşeye yerleştirilen ahşap minber, özgün değildir (Foto.3.913). Sayın Kadir Pektaş'ın caminin onarım öncesi yaptığı çalışmasında özgün minberin olduğu görülmektedir. Minberin oldukça sade olduğu ifade edilmiştir[488] (Foto.3.912).

[488] Pektaş,2006, 105.

Foto.3.911. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi minberi

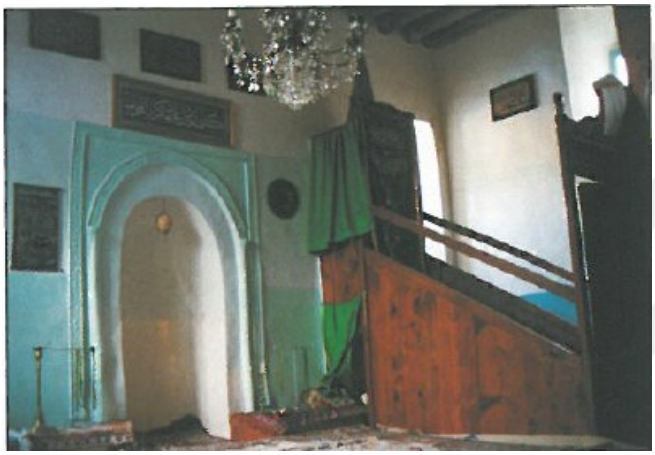

Foto.3.912. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi özgün minberi (K.Pektaş)[489]

Güneydoğu köşeye yerleştirilen vaaz kürsüsü ve kuzey duvarda, giriş kapısının sağındaki kadınlar mahfili yeni unsurlardır (Foto.3.913).

Foto.3.913. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi iç mekanı

[489] Pektaş,2006, 105.

Süsleme: Yapıda sadece alçı süsleme vardır.

Alçı Süsleme: Sadece mihrapta vardır.

Bitkisel Süsleme: Mihrabı sınırlayan sütuncelerin üstünden başlayan bordürde kıvrık dalların etrafında yaprak ve lale motifleri ile bitkisel kompozisyonlu süsleme vardır (Foto.3.914). Bu bordürü yan ve üstten ince bir bordür daha çevreler. Bu bordürde de aynı süsleme görülür (Foto.3.915).

Foto.3.914. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi mihrap süslemesi

Foto.3.915. Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi mihrap süslemesi

3.1.5.37. Yeşilyamaç (Geşo) Köyü İbrahim Ağa Camisi[490]

Çizim: 3.99
Fotoğraf: 3.916-3.929

Yeri ve Konumu: Yeşilyamaç Köyü, Kemaliye'ye 18 km. dir. Güneyden kuzeye doğru eğimli arazi üzerinde yer alır. Köy içinde olan cami, çevresindeki binalardan minaresi ile ayırt edilmektedir. Fevkâni kuruluş sergilemektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin harim kapısı üzerinde inşa kitabesi bulunmaktadır **(**Foto.3.916). Daha önceki yıllarda yapılan çalışmada caminin kitabesi olmadığı, yapının 2. Mahmud döneminde inşa edilmiş olabileceği bilgisi mevcuttur[491]. Kitabe okunamayacak durumda olduğundan tamamı okunamamıştır. Okunabildiği kadarıyla okunuşu şu şekildedir:

1. *….İbrahim Ağa*
2. *…etdi murad……*
3. *…..efzûn eyleyub……*
4. *Kıl hidayet……*
5. *…..malın sarf edub*
6. *Kıldı bu cami'i zibâ-yı bina*
7. *…kıldı tamam*
8. *Bin yüz iki tarihinde bina"*

[490] Cami ismini inşa kitabesinde adı geçen banisi tarafından yeniden adlandırılmıştır. Günümüzde bulunduğu köyden dolayı "Yeşilyamaç Köyü Camisi" olarak bilinmektedir. Ayrıca ilgili yayında da bu isimde geçmektedir. Bkz. Pektaş ,2006, 91.
[491] Pektaş, 2006, 93-94.

Foto.3.916. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi harim kapısı üzerindeki inşa kitabesi

Mihrap yanındaki iki şamdanın üzerinde “Sâhibu kad vekafe hâze’ş-şam’dân Osmân Efendi 1190.” yazmaktadır. Bu kitabeden şamdanların H.1190/M.1776-77 tarihinde Osman Efendi tarafından camiye vakfedildiği anlaşılmaktadır.

Caminin batı cephesine bakan yolun karşısında Yeşilyamaç Köyü Hanı ve bitişinde de çeşme yer alır. Çeşme kitabesi silik durumda olduğundan okunamamıştır. Han kapısı üzerindeki kitabenin de sadece son satırında bulunan tarih okunabilmiştir. H.1211/M.1796-97 tarihi geçmektedir.

Son cemaat yeri kapısı üzerinde Sultan Abdülmecit’e ait 1261 tarihini veren tuğra işlenmiştir. Abdülmecit tarafından caminin 1845 yılında yine bir onarımdan geçtiği anlaşılmaktadır. Caminin batı cephesinde taş üzerinde “Maşallah 1275” şeklinde bir yazı vardır. 1858-59 yılında cami onarım görmüş olmalıdır (Foto.3.917).

Foto.3.917. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi son cemaat yeri kapısı üzerindeki kitabe

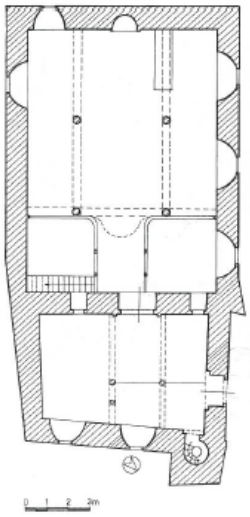
Banisi: Cami, inşa kitabesine göre İbrahim Ağa tarafından inşa edilmiştir. Muhtemelen bu kişi köy ahalisinden biri olmalıdır.

İnşa Tarihi: Bu kitabeye göre cami, İbrahim Ağa isimli biri tarafından1690-91 yılında inşa edilmiştir.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, mihraba dik üç sahın halinde dikdörtgen planlı harime sahiptir. Kuzey cephede bulunan kapalı son cemaat yeri doğu batı doğrultuda olup asimetrik plan özelliği sergiler. Son cemaat yerine kuzeybatı köşedeki kapı açıklığından girilir. Asıl ibadet mekanına son cemaat yerinin güney duvarının orta aksına açılan kapıdan girilir. Doğu, batı, kuzey ve güney yönlere açılmış pencere açıklığı yer alır. Minare, son cemaat yerinin kuzeybatı köşesinde yer alır (Çizim.3.99).

Çizim.3.99. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi planı (K.Pektaş)[492]

Örtü Düzeni: Harimi üç sahına bölen iki ahşap kiriş ve kuzey-güney doğrultuda tavan örtüsünü destekleyen dört ahşap direk harimde yer almaktadır. Bu kirişlerin üzerine mihraba paralel uzanan 10-15 cm. çapında kirişler yerleştirilmiştir (Foto.3.918). Buranın üzeri toprak tabakası ile örtülmüş olmalıdır. Sonraki yıllarda üst örtü dıştan iki yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.918. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami, ahşap hatıllı yığma moloz taş ile inşa edilmiştir. Köşelerde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Dış cephe çimento karışımı harç ile sıvanmıştır. Saçak, tavan, taşıyıcı direkler, pencere ve kapı söveleri, minber, vaaz kürsüsü, mahfil ahşap malzemedir. İç mekan duvarları sonradan sıvalı olup boya badana yapılmıştır. Alçı malzeme mihrapta yer alır. Çatı dıştan kırma çatı olup sac ile kaplıdır.

[492] Pektaş,2006, 94.

Cepheler: Cami, fevkâni kuruluş sergilemektedir. Zemin katın duvar köşeleri pah yaparak yükselir. Batı ve güney cepheler bahçe içindedir. Kot farkından dolayı cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir.

Cephe yüzeyleri, masif görünümlü duvar örgüsünü yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra güney, doğu ve batı cephelerde pencereler, aynı aksı paylaşan simetrik bir düzenle yerleştirilmiştir. Toplam yedi adet pencere açıklığına sahiptir.

Pencereler, alt sırada, düz lentolu, düşey dikdörtgen biçimli, hepsi ahşap söveli ve demir uçları sövelere saplanarak yapılan demir parmaklıklara sahiptir. Üst sırada ise kare biçimli, küçük boyutta demir şebekeli pencereler açılmıştır.

Doğu cephe, başka bir yapı ile çok yakın mesafedir. Bu cephede güneye doğru kaymış üst sırada bir adet pencere açıklığı vardır.

Güney cephede, üst sırada, mihrabın her iki yanına denk gelecek şekilde iki adet pencere açıklığı vardır (Foto.3.919,Foto.3.920).

Foto.3.919. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi güney cephesi

Foto.3.920. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi güneybatı cephesi

Batı cephede, harime açılan pencereler, alt sırada toplam üç adettir (Foto.3.920). Cephenin kuzeybatısında son cemaat yerine açılan kapı mevcuttur. Giriş kapısı kuzeybatı köşede, harim beden duvarından içe çekilmiştir. Fevkâni tipte olan caminin batı cephesinin zemin seviyesinde, son cemaat yeri kapısına çıkılan merdivenlerin altında, sokağa bakan yönde yuvarlak kemerli derin bir niş içinde çeşme yer alır (Foto.3.921). Yuvarlak kemerli kapının önü sundurma şeklinde düzenlenmiştir. Bu camide de Kemaliye'de görülen tipik cami ile bitişik çeşme, caminin bir parçası olarak karşımıza çıkar.

Foto.3.921. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi batı cephesi

Kuzey cephe, kot farkından dolayı diğer cephelerden daha yüksek görünmektedir (Foto.3.922). Bu cephenin kuzeybatısında minare yükselmektedir. Cephede üst sırada iki adet pencere vardır (Foto.3.923).

Foto.3.922. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi kuzey cephesi

Foto.3.923. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi kuzey cephesi

Son Cemaat Yeri: Harimin kuzeyinde önünde son cemaat yeri yer alır. Duvar kalınlığına göre son cemaat yeri cami ile birlikte yapılmış olmalıdır. Asimetrik plana sahip olan son cemaat yeri batıya doğru genişlemektedir. Son cemaat yeri kuzey duvarda yer alan iki adet pencere ile aydınlatılmıştır (Foto.3.924). Caminin kuzeybatı köşesinde yer alan minareye çıkış, son cemaat yerinin içinden sağlanır. Üç ahşap direk üzerinde mihraba dik uzanan iki kirişin üzerinde mihraba paralel ahşap direklerin dizilmesi ile mekan düz ahşap tavan örtülüdür. Son cemaat yeri, harim kapısının her iki yanından zemin seviyesinden yükseltilmiş olup ahşap parmaklıkla çevrilerek ibadet mekanı olarak düzenlenmiştir. Kuzey duvarın orta aksına harime giriş sağlayan düşey dikdörtgen biçimli, basık kemerli, kesme taştan söve taşları ile çevrelenmiş kapı açıklığına ahşap çift kapı kanadı takılmıştır (Foto.3.925). Harim kapı kanatları, küçük kare parçalar ile hareketlendirilmiştir. Kapı üstünde dört satırlık kitabe yer alır. Kapının her iki yanında alt sırada düz lentolu, düşey dikdörtgen biçimli, ahşap söveli ve demir şebekeli iki adet pencere açıklığı vardır.

Foto.3.924. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi son cemaat yeri

Foto.3.925. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi harim kapısı

Minare: Caminin kuzeybatı köşesinde yer alan kesme taş malzemeden inşa edilmiş minareye son cemaat yerinden çıkılmaktadır. Yüksek tutulmuş kare kesitli kaide üzerinde silindirik gövdeli olarak yükselen minare, yapıya bitişiktir (Foto.3.926).

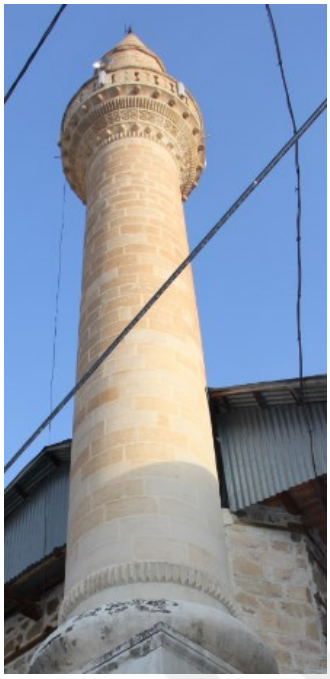

Foto.3.926. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi minaresi

İç mekan: İç mekanda pencereler, yuvarlak kemerli olup içe doğru genişleyerek açılmaktadır. Duvarlar, sıvalı olup, badana yapılmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, güneybatı köşeye minber, güneydoğu köşeye ahşap kürsü, kuzey, doğu ve batı duvara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.927).

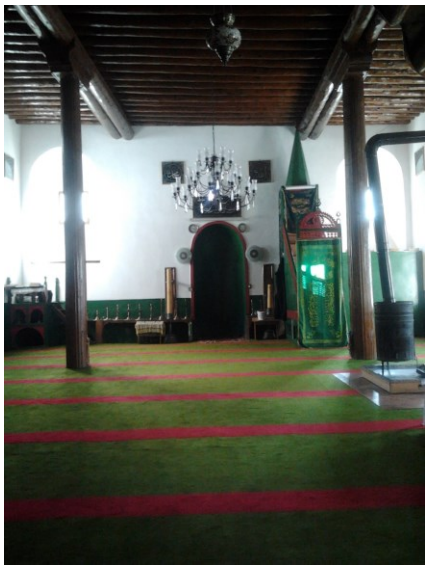

Foto.3.927. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi iç mekanı (güney yönden)

Mihrap, yarım daire kesitli niş biçiminde olup yuvarlak kemerlidir. Sade bir özellik göstermektedir. Yeşil renkli yağlı boya ile boyanmıştır.

Güneybatı köşeye yerleştirilen ahşap minber, sade yan aynalıkları, köşk kısmı ile külahla sonlanır.

Güneydoğu köşede yer alan kürsüye ahşap merdivenle çıkılır. Kare forma sahip kürsü, ahşap parmaklıkla çevrilmiştir.

Foto.3.928. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi iç mekanı

Foto.3.929. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi iç mekanı

Süsleme: Yapıda sadece ahşap süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Minberde ve harim kapısında vardır.

Bitkisel Süsleme: Minber kapı alınlığında ajurlu süsleme vardır.

Geometrik süsleme: Harim kapısı kanatlarında yan yana yatay dikdörtgen ve kare şekillerinin düşey olarak sıralı bir şekilde düzenlenmesiyle kapı kanatlarında hareketlilik sağlanmıştır.

Geçirdiği Onarımlar: Cami 1812 yılında 2. Mahmut döneminde onarım geçirmiştir[493].

Arşiv bilgisi: Yapı halk arasında Yeşilyamaç (Geşo) Köyü Camisi olarak bilinmektedir. Arşiv kayıtlarında İbrahim Ağa Cami olarak geçmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde caminin 2. Mahmud'un vakıf eseri olduğu öğrenilmektedir[494]. "Geşo karyesinde İbrahim Ağa Camisi" olarak kayıtlarda geçen camiyi İbrahim Ağa'nın yaptırdığını inşa kitabesinden öğrenmekteyiz. 2. Mahmud'un vakıf eseri olan İbrahim Ağa (Geşo) Camisi'ne 1776-77, 1757-58, 1759-60, 1771-72, 1779,1795, 1798, 1859, 1836, 1869 tarihlerinde çeşitli görevliler atanmıştır[495]. 1840-43 tarihli Eğin şer'iye sicil defterinde caminin kaydı[496] vardır.

3.1.5.38. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi[497]

Çizim: 3.100
Fotoğraf: 3.930-3.952

Yeri ve Konumu: Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü, Kemaliye ilçe merkezine 21 km. uzaklıktadır. Cami, köy içi mevkide bulunur. Güneyden kuzeye doğru eğimli arazi üzerinde yer alır. Fevkâni kuruluş sergilemektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014, 01/2015
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Son cemaat yeri kapısı ve harim kapısı üzerinde, doğu cephedeki çeşmede[498] kitabe vardır. Son cemaat yeri kapısında caminin 1737-38 yılında köy

---

[493] Aksın,2003, 51.
[494] V.G.M.A, Sultan Mahmud Sanî vakfından Eğin kazasında Puşadi nahiyesinde kâin Geşo karyesinde vâki Câmi'i Şerif, Tevcih Tarihi: 13 Şevval 1285 (28 Ocak 1869), Esas 200,sr.920,cennetmekan 37.
[495] Canpolat, Aksın, 2007,.296; Cevdet Evkaf, 9578 (Kasım 1779), 29681 (Mayıs 1795), 13386 (Mart 1798), 32551 (Ağustos 1859).; V.G.M.A. HD., 1062/55, 1070/49.
[496] Akyel, 2002, 267. ; BOA, Dosya No: 420, Gömlek No: 21253, Fon Kodu: C..EV.. , BOA, Dosya No: 492, Gömlek No: 9578, Fon Kodu: C..EV…; BOA, Dosya No: 588, Gömlek No: 29681, Fon Kodu: C..EV…
[497] Cami ismini inşa kitabesinde adı geçen banisi tarafından yeniden adlandırılmıştır. Günümüzde bulunduğu köyden dolayı "Yeşilyurt Köyü Camisi" olarak bilinmektedir. Ayrıca ilgili yayında da bu isimde geçmektedir. Bkz. Pektaş ,2006, 60.
[498] Kuzeydoğu köşede yer alan 1806-07 tarihinde inşa edildiği 1858-59 ve 1903-04 tarihlerinde Hububat Nazırı Defterdarı Hacı Mustafa Efendi tarafından yenilendiği anlaşılan çeşmenin kitabesi şu şekildedir:"Sene

ahalisinden olan İsmail Ağa tarafından yaptırıldığı, 1806-07'de Mustafa Paşa ve 1912-13'de de köy ahalisi tarafından tamir edildiğine dair inşa ve tamir kitabesi vardır (Foto.3.930). Son cemaat yeri kapısındaki kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. *Köylümüz İsma'il Ağa bânî-i evvel*
2. *Köylümüz Mustafa Paşa bânî-i sânî*
3. *Üçüncü bânî köylümüzdür. Hicri 1150/1221/1331*[499]

Foto.3.930. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi son cemaat yeri kapısı üzerindeki inşa kitabesi

Harim kapısı üzerinde "Namaz mü'minler üzerine vakitleri belli bir farzdır." anlamında iki satırlık ayet kitabesi şu şekildedir: (Foto.3.931).

1. *İnne's-salâte kânet a'lel-*
2. *Mü'minîne kitâben mevkûtâ,1329*[500]

1275 Kanği mü'min dediyse…, Nasib ola ana o künde…Kim ki aşk… dû'a…,Kât bât bûla sevâbî defterinde.Hâlen Hubûbât Nâzırî,Defterdârî çeşme-i pâkî Sahib'ul –hayrat ve'l hasenat El-Hâc Mustafa Efendî Vakf-ı şerîfîdir atîk 1221 cedîd 1321".

[499] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

[500] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

Foto.3.931. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi Harim kapısı üzerindeki ayet kitabesi

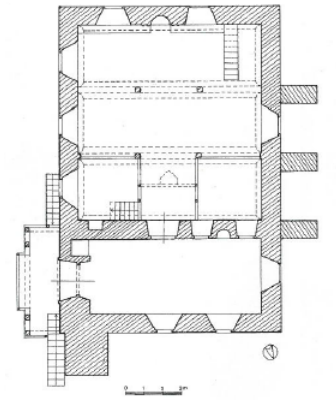
Banisi: Cami inşa kitabesine göre köy ahalisinden İsmail Ağa tarafından yaptırılmıştır.

İnşa Tarihi: Yapı, inşa kitabesine göre 1737-38 yılında yaptırılmıştır.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, mihraba paralel üç sahınlı plan tipine sahiptir. Kuzeyinde doğu batı yönünde dikdörtgen planla uzanan son cemaat yeri bulunur. Caminin kuzeydoğu köşesinde, kuzeydeki giriş kapısının önü köşelerde ahşap sütunlarla taşınan ve doğu-batı ve kuzey yönlere kaş kemerlerle açılan ahşap sundurma yer alır. Minare, kuzeydoğu köşede yükselir (Çizim.3.100).

Çizim 3.100. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi planı (K.Pektaş)[501]

Örtü Düzeni: Kuzey güney yönünde dikdörtgen planla uzanan harim, üst örtüyü destekleyen dört ahşap direk ve duvarlar tarafından taşınmaktadır. Direkler birbirine ahşap kemerlerle bağlanmıştır. Bu kemerlerin taşıyıcı görevi olmayıp dekoratif amaçlı yapılmıştır. Ahşap tavanlar, ince çıtaların birbirini kare ve eşkenar dörtgenler şeklinde kesmesi ile şekillenmiştir. Tavanlarda kare ve çokgen biçimli göbekler mevcuttur (Foto.3.932). Mahfil tavanı ise çıtaların birbiri üstüne ızgara biçiminde dizilmesinden oluşmuş tavan düzenindedir. Dıştan dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Foto.3.932. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi harim tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami, ahşap hatıllı yığma kaba yonu taş ve moloz taş ile inşa edilmiştir. Köşelerde düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Dış cephe çimento karışımı harç ile sıvanmıştır. Saçak, üst örtü kirişleri, taşıyıcı direkler,

[501] Pektaş,2006, 62.

taban, tavan, pencere kanat ve söveleri, kapı kanat ve söveleri, minber, mahfil ahşap malzemedir. İç mekan duvarları sonradan sıvalı olup boya badana yapılmıştır. Alçı malzeme mihrap ve mihrabiyede yer alır. Minare düzgün kesme taştır. Çatı dıştan kırma çatı olup kiremit ile kaplıdır. Dış cephede, güney ve doğu cephelerde, düzgün kesme taş ile pencere çevresi kuşatılmıştır. Caminin kuzey cephedeki inşa kitabesi ve son cemaat yerindeki ayet kitabesi kesme taştır.

Cepheler: Kot farkından dolayı cephelerin yüksekliği farklılık göstermektedir.

Binanın cepheleri, doğu ve batı cephede üç, kuzeyde iki, batıda bir adet pencere mevcuttur. Pencereler her cephede aynı özellikte değildir. Batı cephe hariç diğer cephelerde beden duvarlarının orta kısmında aynı aksta pencere düzenlemesine sahiptir.

Doğu ve güney cephe pencereleri ile batı ve kuzey cephe pencereleri ile benzerdir. Doğu ve güney cephe pencereleri, dışa taşkın yuvarlak kemerle kuşatılmış, kilit taşında biblolu, ahşap sövelidir. Kuzey cephe pencereleri ise, düz lentolu, ahşap söveli pencereler, yuvarlak kemerli kesme taş söveli alınlığa sahiptir.

Ana mekanın doğu cephesi bodrum katı duvarları ile beden duvarları birbirinden taş bir silme ayrılmıştır. Bu cephede son cemaat yeri beden duvarı ve harim duvarı birlikte görülür (Foto.3.933). Bodrum katını aydınlatan küçük iki adet ışıklandırma açıklığı yer alır. Cephede kuzeydoğu yönden ve doğu yönden karşılıklı merdivenlerle köşelerde ahşap sütunlarla taşınan ve üç yöne ahşap kaş kemerlerle açılan ahşap sundurma yer alır (Foto.3.934). Sundurmaya açılan iki yana açılan ahşap kapı, içe doğru çekilmiş, yuvarlak kemerli, kemer alınlığında aydınlatma penceresi olan kapı caminin son cemaat yerine girişi sağlar (Foto.3.935). Son cemaat yeri kapısı yenilenmiş olup üzerinde üç satırlık inşa ve tamir kitabesi yer almaktadır. Giriş bölümünün alt katında sokağa bakan tarafta, yuvarlak kemerli dışa taşkın çeşme bulunur. Doğu cephede alt sırada üç adet pencere vardır.

Foto.3.933. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi doğu cephesi

Foto.3.934. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi son cemaat yerine çıkış sağlayan merdivenler

Foto.3.935. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi doğu cephe, son cemaat yeri kapısı

Güney cephe düzeni, pencere düzeni bakımından doğu cephe ile benzerdir. Mihrap taşıntısı bulunmaz.

Batı cephede bodrum katı duvarlarının belli bir kısmı eğimden dolayı aşağıda kalmıştır. Bu cephede alt sırada iki adet düşey dikdörtgen, kesme taş söveli yuvarlak kemer alınlıklı, ahşap söveli, üst sırada ortada daha küçük boyutlarda düşey dikdörtgen, ahşap söveli, ahşap kaş kemerle dışarıdan çevrelenmiş bir adet pencere mevcuttur (Foto.3.936). Bu cephe üç payenda ile desteklenmiştir (Foto.3.937).

Foto.3.936. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi batı cephesi

Foto.3.937. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi batı cephesi

Kuzey cephede, pencere düzeni bakımından batı cephedeki gibi iki adet pencere açıklığı vardır. Cephenin kuzeydoğusunda minare yükselmektedir. Cephenin zemin seviyesinde bodrum katına giriş için kapı açıklığı bulunur (Foto.3.938).

Foto.3.938. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi kuzey cephesi

Son cemaat yeri: Kuzey cephede, doğu- batı yönünde dikdörtgen planlı son cemaat yeri, düz ahşap tavan ile örtülüdür. Son cemaat yerinin iç tarafından giriş kapısının iki yanında duvar yüksekliğinde iki katlı ahşap kapaklı dolaplar yer alır (Foto.3.939). Kapaklı dolap üzerinde de yuvarlak kemerli niş vardır. Batı duvarda yer alan yuvarlak kemerli pencere mazgal tiptedir. Mekanın batı tarafı, sonradan ahşap doğramadan camlı bir bölme ile çevrelenmiştir. Son cemaat yerinin kuzey duvarında doğuya bakan tarafta minareye çıkış sağlayan küçük ebatlarda düşey dikdörtgen, ahşap tek kanatlı kapı yer alır.

Son cemaat yerinin kuzey duvar orta aksında harim kapısı yer alır (Foto.3.941). Düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu kapı açıklığına ahşap çift kapı kanadı takılmıştır. Kanatlar baklava dilimleri ile hareketlendirilmiştir. Kapının üzerinde iki satırlık kitabe vardır. Kapının batısında harime açılan alt sırada iki adet pencere mevcuttur. Bu pencerelerin arasında da yarım daire kesitli mihrabiye nişi mevcuttur (Foto.3.940).

Foto 3. 939. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi son cemaat yeri

Foto 3. 940. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi son cemaat yeri mihrabiyesi

Foto.3.941. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi harim kapısı

Minare: Caminin kuzeydoğusunda yer alan kesme taş minarenin kare planlı kaidesinde kapı açıklığı batı yöndedir (Foto.3.942). Yüksek pabuçluk kısmı bir silme ile sınırlandırılmış ve üzerinde silindirik forma sahip minare gövdesi yükselmektedir. Gövdenin şerefeye yakın bölümünde de bir silme vardır. Şerefe altı mukarnaslıdır. Tek şerefelidir. Külah kısmı sonradan kurşun kaplı külah ile yapılmıştır (Foto.3.943)

Foto.3.942. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi minare kaidesi

Foto.3.943. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi minaresi

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, mazgal tipindedir. Yuvarlak kemerli pencerelerin alınlık kısmındaki camlar, cam boyası ile boyanmıştır. İç mekan pencere altı sırasına kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, güneybatı köşeye minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.944,Foto.3.945).

Foto.3.944. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi iç mekanı (kuzey yönden)

Foto.3.945. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi iç mekanı (güney yönden)

Mihrap, yarım daire kesitli niş biçiminde olup yuvarlak kemerlidir. Mihrabı iki yandan burma gövdeli sütunceler sınırlamıştır. Mihrabı iki yandan bitkisel kompozisyonlu silmeler çevreler. Üstten de zikzak biçiminde silme çevreler (Foto.3.946) Yan silmelerin üstünde köşelerde daire şeklinde kürelere oturan alemler yer alır. Mihrap duvarı boyunca iki yanda ahşap sekiler vardır.

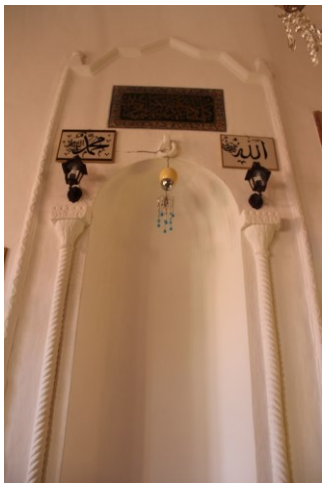

Foto.3.946. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi mihrabı

Güneybatı köşeye yerleştirilen ahşap minber, oldukça sadedir. Süpürgelik kısmı kare levhalardır. Yan aynalık kısmı dörtgen levhalardan oluşur. Kapısının üzerinde ve korkuluklarda ajur tekniğinde süsleme yer alır. Geçiş bölümü, köşk altında açılmıştır. Köşk kısmının üzerine miğfer ve alem yerleştirilmiştir. Külahı yeşil, siyah ve kırmızı renklere boyanmıştır (Foto.3.947).

Foto.3.947. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi minberi

Güneydoğu köşeye yerleştirilen vaaz kürsüsü, yarım huni şeklinde kaidesi ile üç basamakla çıkılan basit bir şekilde korkulukla çevrelenmiştir.

Kuzey duvarda, kapının solunda yer alan merdivenle kadınlar mahfiline çıkış sağlanır. Mahfil, harim yönünde iki ahşap direğe oturmuş, yanlarda doğu ve

batı duvarlara dayanmıştır. Mahfilin orta bölümü geri çekilmiş olup yan bölümler harimin orta sahınına kadardır. Harime üç sepet kulpu kemer ile açılır. Harime bakan yüzeyine korkuluk yapılmıştır. Mahfilin üstü çıtakari tekniğinde olup çıtaların kare biçiminde birbirine geçmesiyle tavan oluşmuştur (Foto.3.948)

Foto.3.948. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi mahfili

Süsleme: Yapıda ahşap ve alçı süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Sadece minberde vardır. Ajur, çakma tekniğinde uygulanmıştır.

Alçı Süsleme: Mihrap ve mihrabiyede vardır. Kalıplama tekniğinde uygulanmıştır.

Bitkisel Süsleme: Alçı mihrabı çevreleyen bordürde kıvrık dalların uçlarında lale motifleri ile süslemeye gidilmiştir. Son cemaat yerinde mihrabiye kemer alınlığında kıvrık dal ve yaprakların arasında karanfil motifleri yer alır (Foto.3.950).

Foto.3.949. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi mihrap süslemeleri

Foto.3.950. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi son cemaat yeri, mihrabiye süslemesi

Geometrik Süsleme: Düz ahşap tavanda çıtaların birbirini kare ve eşkenar dörtgen biçiminde kesmesiyle her bir sahının tavanı meydana gelmiştir (Foto.3.951). Orta sahının tavanı, çıtaların baklava dilimi motifi oluşturmasıyla meydana gelmiştir (Foto.3.952). Ortada eşkenar dörtgen yanlarda dairenin sınırladığı tavan göbekleri vardır.

Foto.3.951. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi mahfil tavanı

Foto.3.952. Yeşilyurt (Haponos Ekreği-Tosunsaray) Köyü İsmail Ağa Camisi harim tavanı

Nesneli Süsleme: Tavan köşelerinde dış biçimlenişi yelpaze şeklinde olan motifler vardır.

Arşiv Bilgisi: 1777-78, 1787-88,1794-95, 1831-32 tarihli hurufat kayıtlarında "Puşadi nahiyesi Haponos Ekreği nam karye İsmail Ağa Camisi"ne görevli atamaları[502] yapıldığı öğrenilmektedir. H.1289/M. 1872-73[503] tarihli şahsiyet kaydı vardır.

[502] V. G. M. A. 1066/43, 534/137, 1060/124, 530/119, 536/80.
[503] V.G.M.A., Defter No: 200/0,sf.104,sr.927.

3.1.5.39. Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi[504]

Çizim: 3.101
Fotoğraf: 3.953-3.956

Yeri ve Konumu: Yuva Köyü, Kemaliye ilçesine 3 km uzaklıktadır. Cami, köy içi mevkidedir. Yapı, kuzeyden güneye doğru eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Cami, çevresindeki evlerden minaresi ile ayırt edilmektedir.

Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.
İnceleme Tarihi: 09/2014

Kitabesi: Caminin harim kapısı üzerindeki inşa kitabesine H.1173/M.1759-60 yılında Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed tarafından yaptırılmıştır **(**Foto.3.953).

Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. *Sâhibu'l-hayrât ve'l-hasenât*
2. *Merhum ve mağfur*
3. *El-Hâc Dâvud Ağa zâde*
4. *El-Hâc Mehmed ğaffara'llâhu lehumâ*
5. *Velivâlideyhimâ ve li-cemî'il mü'minîn*
6. *Sene 1173*[505]

[504] Cami ismini inşa kitabesinde adı geçen banisi tarafından yeniden adlandırılmıştır. Günümüzde bulunduğu köyden dolayı "Yuva Köyü Camisi" olarak bilinmektedir. Ayrıca ilgili yayında da bu isimde geçmektedir. Bkz. Pektaş ,2006, 67.
[505] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza Keleş'e teşekkürlerimi sunarım.

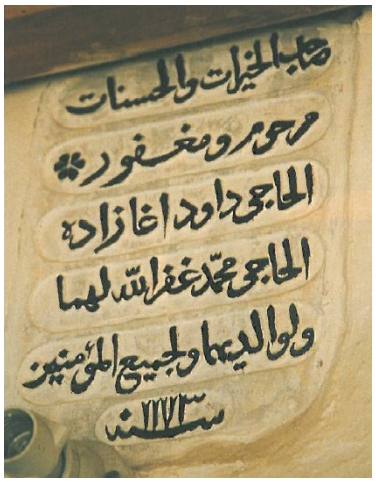

Foto.3.953. Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi inşa kitabesi (K.Pektaş)[506]

İnşa Tarihi: Cami, inşa kitabesine göre 1759-60 yılında yaptırılmıştır.

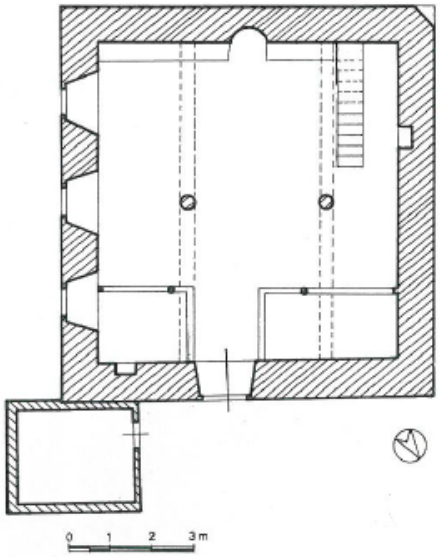
Banisi: Cami, inşa kitabesine göre Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed tarafından yaptırılmıştır.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, kareye yakın dikdörtgen planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan üç sahınlı plan tipine sahiptir. Kuzey duvarda açılan kapı, asıl ibadet mekanına açılır. Minare, çatı üzerinden yükselir (Çizim.3.101).

[506] Pektaş,2006, 68.

Çizim.3.101. Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi planı (K.Pektaş)[507]

Örtü Düzeni: Üst örtü, harim ortasında yer alan iki ahşap direğin desteklediği mihraba dik iki ana kiriş üzerinde çıtaların oluşturduğu ahşap düz tavandır. Aslında ana kirişlerin üzerinde ana kirişe paralel kirişlerin bindirilerek düz tavan örtünün meydana geldiği tahmin edilir. Buranın üzeri toprak tabakası ile örtülmüş olmalıdır. Sonraki yıllarda üst örtü dıştan dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi kaba yonu taştır. Ahşap hatıllı yığma kaba yonu taş ile inşa edilmiştir. Köşelerde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Tavan, pencere söveleri, taşıyıcı direkler, mahfil, minber, ahşap malzemedendir. Çatı dıştan sac ile kaplanmıştır.

Cepheler: Bina gövdesinin görünüşleri masif, çimento sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir. Doğu cephe dışında beden duvarlarında pencere açıklığı bulunmaz. Kuzey ve güney cepheler çimento karışımı harç ile sıvanmıştır.

Doğu cephede üç adet pencere açıklığı vardır. Cephe aksına göre simetrik olarak yerleştirilmiş üç sıra halindeki pencereler altta düşey dikdörtgen düz lentolu,

[507] Pektaş, 2006, 68.

ahşap söveli olup üst sırada da küçük ölçülerde kare biçimli üç adet pencere sırası mevcuttur. Toplamda altı adet pencere açıklığı bulunur (Foto.3.954).

Güney ve batı cepheler sağır tutulmuştur.

Kuzey cephe, ibadet mekânına girişin sağlandığı cephedir. Cephe orta aksına yerleştirilmiş düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu, çift kapı kanatlı sade kapı yer alır. Kuzeydoğu köşede taşıntı yapan mekan günümüzde muhtarlık olarak kullanılmaktadır. Ancak köy halkından edinilen bilgiye göre bu mekanda minare yükselmiştir. Minare günümüzde çatı üzerindedir.

Foto.3.954. Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi doğu cephesi

Minare: Caminin mahfil katından merdivenle çıkılan minare çatı üzerinden yükselmektedir. Kısa silindirik gövdeli minare oldukça basit olup sac malzemeden yapılmıştır.

İç mekan: Doğu cephe yüzeyinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarlar, herhangi bir süsleme unsuru taşımayan düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın sağına minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, doğu-batı-kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir.

Mihrap, orta eksende, yarım daire kesitli bir niş biçiminde, taş malzemeden yapılmış olup sivri kemerlidir. Hafif duvarlardan dışa taşırılmış olan mihrap iki yandan sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Mihrap duvarında seki yer alır. Seki üzerinde de şamdanlar bulunur. Mihrap, alçı sıvalı olup yağlı beyaz boya ile boyanmıştır (Foto.3.955).

Minber, harimin güneybatısında yer alır. Altı basamaklı minber, 2.10x90 cm. boyutlarındadır. Minber, yeşil ve kahverengi yağlı boya ile boyanmıştır.

Kadınlar mahfili, harimin doğu batı ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde tamamen ahşaptan yapılmıştır. Mahfile bina kuzey cephesinin batı kenarındaki ahşap merdivenle çıkılır. Tavanı harimin örtüsü ile aynı görünüştedir ve daha kısa tutulan ahşap direkler üstünde taşınmaktadır. Harime bakan yüzü ahşap paravan ile çevrilmiştir.

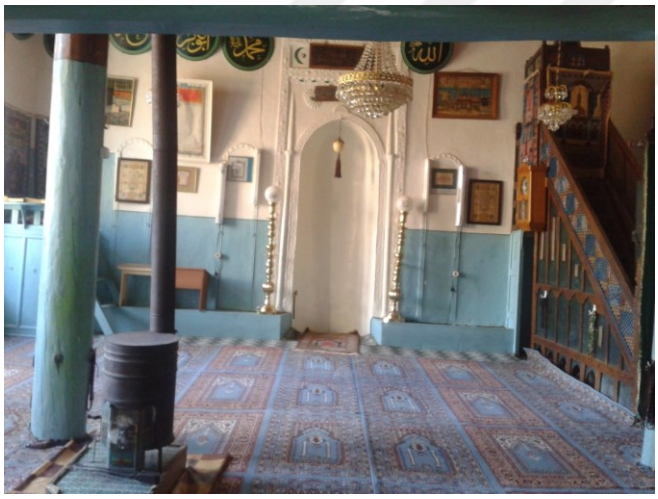

Foto.3.955. Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi iç mekanı

Süsleme: Yapıda ahşap ve alçı süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Sadece minberde vardır.

Alçı Süsleme: Sadece mihrapta vardır.

Bitkisel Süsleme: Mihrap kemerini çevreleyen bordürde ve en dıştaki bordürde kıvrık dalların etrafında çiçek motifleri ile süslenmiştir. Bu bordürlerin ortasında yarım daire şeklindeki sütunceler sade olup yukarıya doğru mızrak şeklinde devam etmektedir. En dışta yer alan bordür mihrap üst kısmını da

çevreler ve süsleme yukarıda da devam eder. Kemer alınlık köşelerinde kabartma tekniğinde çiçek motifleri yer almaktadır.

Nesneli Süsleme: Mihrabın en üstünde bordür köşelerinde ay yıldız motifleri ile mihrap hareketlendirilmiştir (Foto.3.956).

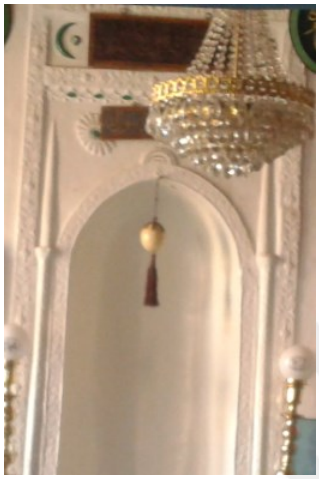

Foto.3.956. Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi mihrabı

3.1.5.40. Zülfikar Ağa Camisi (Taşdibi Camisi)[508]

Çizim: 3.102–3.109

Fotoğraf: 3.957-3.971

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K'nun 29.4.1991 gün ve 299 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Yeri ve Konumu: İlçe merkezinde yer alan cami, Taşdibi Yusufpaşa mahallesinde Seyit Ali mevkinde, 9 pafta, 229 ada, 62 parselde bulunur. Kadı gölü denilen yerin başlangıcında ilçenin batısında yer alan kayalıklar üzerinde bulunmaktadır. Cami, batıdan doğuya doğru eğimli bir arazide yer almaktadır. Yapı, kayalık alan düzleştirilerek bu konum üzerine oturtulmuştur. Kuzey cephe önünde mezarlık yer alır. Fevkâni kuruluş sergilemektedir.

[508] Cami ismini inşa kitabesinde adı geçen banisi tarafından yeniden adlandırılmıştır. Günümüzde bulunduğu mahalleden dolayı "Taşdibi Camisi" olarak bilinmektedir. Ayrıca ilgili yayında da bu isimde geçmektedir. Bkz. Pektaş ,2006, 39.

İnceleme Tarihi: 09/2014

Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Son cemaat yeri kapısı üzerinde yer alan dört satırlık inşa kitabesinde caminin H.1051/M. 1635 tarihinde Zülfikar Ağa tarafından yaptırılmıştır (Foto.3.957).

1. *Hazret-i Ağa ki nâmı Zülfikar*
2. *Sâhibü'l-hayrât sahibü'l-binâ*
3. *Yaptı bu cami'i zibâyı latîf*
4. *Sen kâbul et hayrını yâ Rabbena*
5. *Tarîk-i Rûşenîde eyle sâdık*
6. *Hemîşe himmetin kıl âna hembâ(?)*
7. *Görüb nakkaşı-'i dâ-i duttu târih*
8. ***"Sultanımız Rûşen bih bin mîrîcelâ"** sene 1051 celâ"*[509]

Foto.3.957. Zülfikar Ağa Camisi harim kapısının üzerindeki inşa kitabesi

Kuzeydoğu köşede harim kapısı üzerinde iki beyitlik kitabede, caminin H.1268/M.1851-52 yılında tamir edildiği anlaşılmaktadır (Foto.3.958). Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. *Çok zamandan harabe…iken*
2. *İtdi mevlâ imârın takdir*
3. *Kâmilen yek kalem dedim târih*
4. *"**Taşdibi Mescidi hemin ta'mir"** Banisi Zülfikar Ağa sene 1268*[510]

[509] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.Bu kitabe, ilgili yayında okunmuş olup tarafımızdan görülen eksik okumalar nedeni ile yeniden okunmuştur. Bkz. Pektaş, 2006, 43.

Foto.3.958. Zülfikar Ağa Camisi kuzeydoğu köşede harim kapısı üzerindeki tamir kitabesi

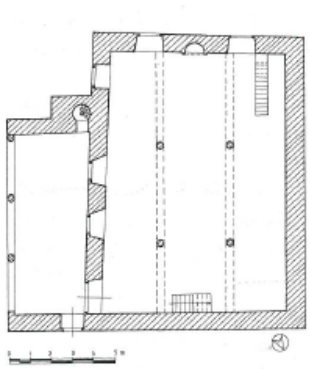
Banisi: Cami, inşa kitabesine göre Zülfikar Ağa tarafından yaptırılmıştır.

İnşa Tarihi: Cami, inşa kitabesine göre 1635 yılında yaptırılmıştır.

Yapının Tanımı

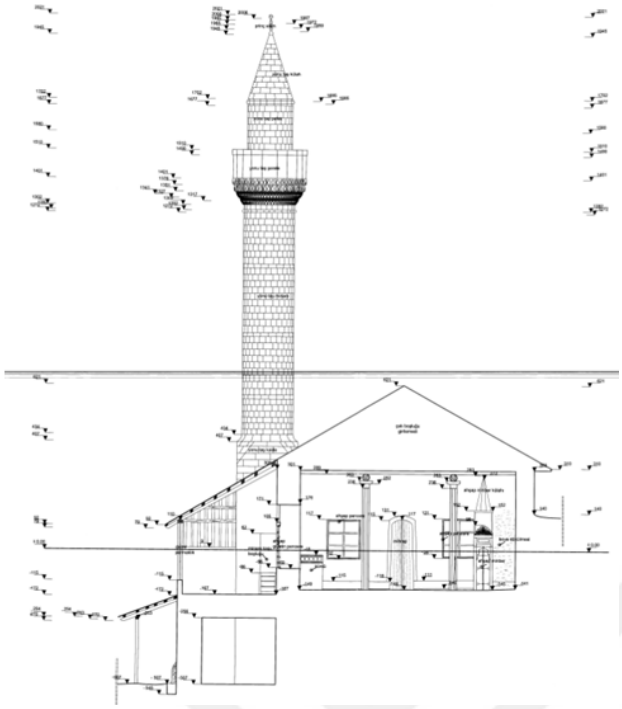
Mimari:

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, dört direk ve duvarlar tarafından taşınan mihraba dik üç sahınlı olup düz tavan ile örtülüdür. İçten düz ahşap tavan, dıştan kırma çatılı üst örtüye sahiptir. Kuzeydoğu cephede dikdörtgen planlı son cemaat yeri vardır. Bu mekanda düz tavanla örtülüdür. Buradan kuzeydoğu köşede yer alan kapı ile asıl ibadet mekanına girilir. Güney duvarda mihrap, güneybatı köşede minber ve mihrap aksında kuzey duvarda mahfil yer alır. Minare doğu cephede yer alır (Çizim.3.102).

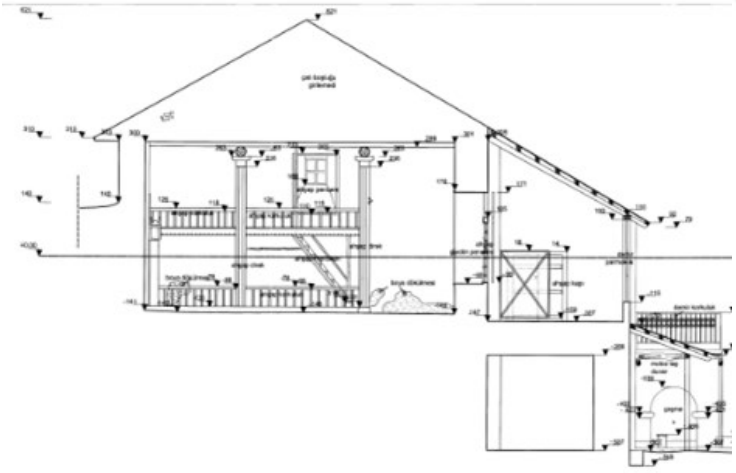

Çizim 3.102. Zülfikar Ağa Camisi planı (K.Pektaş)[511]

[510] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.
[511] Pektaş,2006, 42.

Çizim 3.103. Zülfikar Ağa Camisi A-A Kesiti (V.G.M.A.)

Çizim 3.104. Zülfikar Ağa Camisi B-B Kesiti (V.G.M.A.)

Örtü Düzeni: Harimde iki sıra halinde dizilen dört ahşap direk ve duvarlar tarafından düz ahşap tavan taşınmaktadır. Mihraba dik iki ana kirişin üzerinde mihraba paralel ahşap kirişler dizilmiştir (Foto.3.959). Buranın üstü toprak kaplama olmalıdır. Daha sonraki yıllarda dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

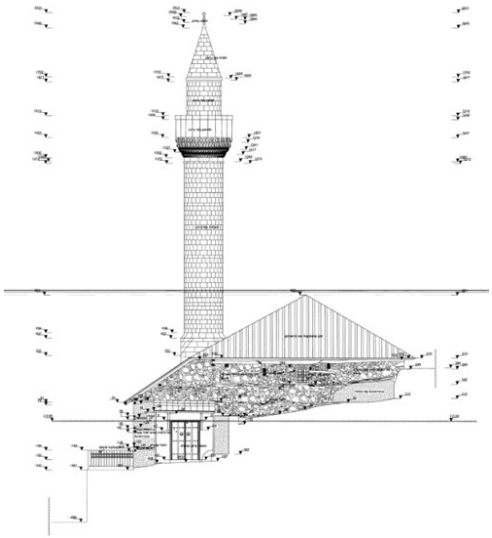

Foto.3.959. Zülfikar Ağa Camisi düz ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami, ahşap hatıllı yığma moloz taş malzeme ile inşa edilmiştir. 1990 yılı Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu fotoğraflarından derz aralarının kıtıklı sıvalı olduğu görülmektedir. Üst örtü içten düz ahşap çatı, dıştan dört yana meyilli kırma çatıdır. Minarede düzgün kesme taş görülmektedir**.** Ahşap tavan kirişlerden oluşmakta tavanı dört ahşap direk taşımaktadır. Minber, mahfil, pencere ve kapı söveleri ahşap malzeme ile yapılmıştır.

Cepheler: Bina gövdesinin görünüşleri masif, çimento sıvalı, duvar yüzeylerini yansıtmakla beraber pencere açıklıklarına da sahiptir. Güneyde iki, doğuda üç, kuzey cephede bir adet pencere vardır. Pencereler her cephede de aynı özellikte olmayıp toplam altı adettir. Kot farkından dolayı cephe yükseklikleri farklılık göstermektedir.

Kuzey cephe camiye girişin sağlandığı cephedir (Foto.3.960). Bu cephenin doğusunda son cemaat yerine açılan 1 m. genişliğinde kapısı bulunmaktadır (Foto.3.961). Düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu, kapı kanatlarında çıtaların düşey bölümlediği ve yatay sıralı iri başlı çivilerin çakıldığı, üstten ahşap gölgeliğin çevrelediği düz açıklıklı kapısı üzerinde sekiz satırlık inşa kitabesi bulunmaktadır (Foto.3.962). Cephenin orta bölümünde üst sırada, düz lentolu, kare biçimli kadınlar mahfiline açılan küçük boyutlu bir pencere açıklığı vardır.

Çizim 3.105. Zülfikar Ağa Camisi kuzey cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.960. Zülfikar Ağa Camisi kuzey cephesi

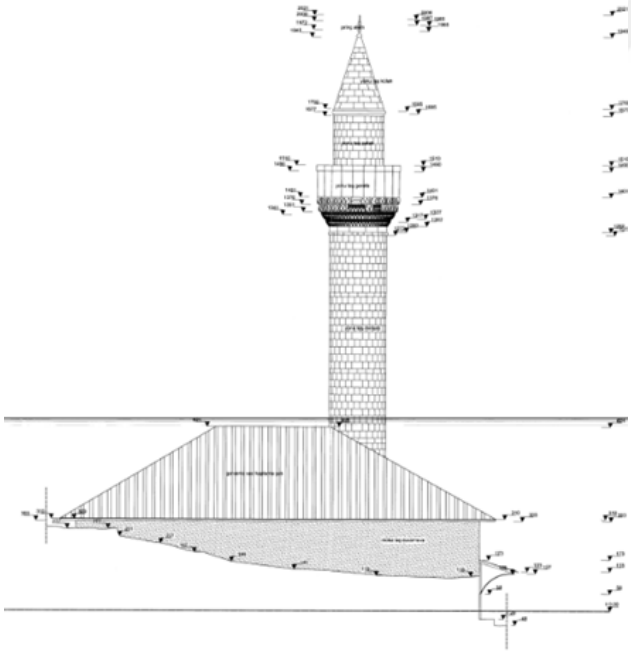

Foto.3.961. Zülfikar Ağa Camisi kuzey cephesi

Foto.3.962. Zülfikar Ağa Camisi son cemaat yeri kapısı

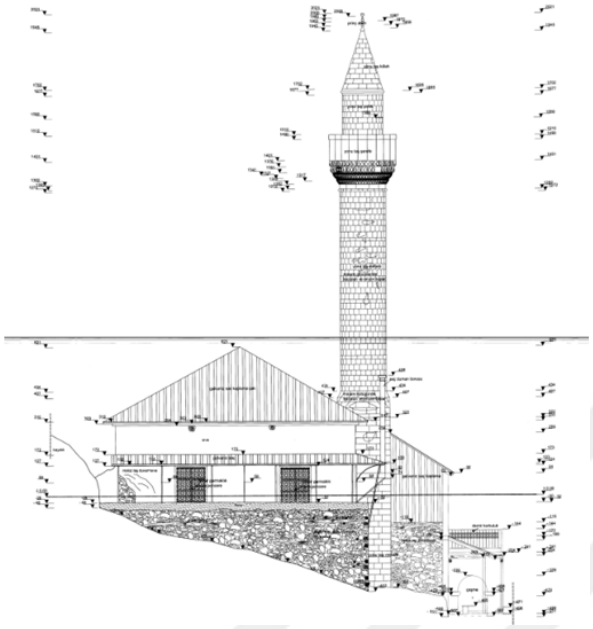
Batı cephe, kayalık alana yaslandığı için sağır tutulmuştur.

Çizim 3.106. Zülfikar Ağa Camisi batı cephesi (V.G.M.A.)

Güney cephede caminin kurulu olduğu kaideden 1 m. kadar girinti yapmaktadır (Foto.3.963). Beden duvarlarının üst sırasında mihrabın iki yanına denk gelecek şekilde düşey dikdörtgen, düz lentolu, ahşap söveli cephe aksına simetrik olarak yerleştirilmiş iki adet pencere açıklığı mevcuttur. 1990 yılı Erzurum

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu fotoğraflarında bu cepheyi yağmur sularından korumak için pencere üst hizasından itibaren eğimli sac örtü ile örtüldüğü görülmektedir (Foto.3.964).

Çizim 3.107. Zülfikar Ağa Camisi güney cephesi (V.G.M.A.)

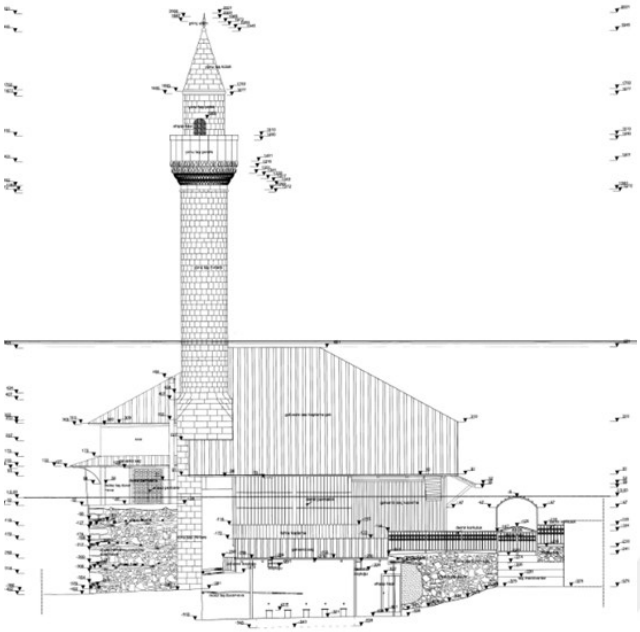
Foto.3.963. Zülfikar Ağa Camisi güneydoğu cephesi

Foto.3.964. Zülfikar Ağa Camisi güney cephesi (V.G.M.A.'den 1990)

Doğu cephe, son cemaat yerinin olduğu ve harime girişin sağlandığı cephedir (Foto.3.965). Bu cephede harime açılan üst sırada üç adet pencere yer alır. Son cemaat yerine denk gelen iki adet pencere düşey dikdörtgen, ahşap söveli düz ahşap lentolu olup çokgen alınlığa sahiptir. Güneye doğru kaydırılmış yerde ise düşey dikdörtgen, düz lentolu, ahşap söveli pencere açıklığı olup alınlık kısmı yoktur. Pencerelerin her birine uçları sövelere saplanan demir çubuklarla basit birer şebeke yerleştirilmiştir. Yatay ve düşey konumlu çubuklarla kare biçimi gözler oluşturulmuştur. Diğer cephelerden farklı olarak bu cephede minare kaidesi yükselir. Minare kaidesi, hafif güneye doğru kaydırılmış, son cemaat yerinin bitiminde yer alır. Bodrum katı üzerinde yükselen caminin eğimden dolayı doğu cephesi daha yüksek görünmektedir. Bodrum katında kuzey duvarda kesme taş söveli yuvarlak kemerli çeşme yer alır. Kuzeydoğu köşede bodrumu girişi sağlayan kapı ve son cemaat yerinin alt katına denk gelen yerde üç adet kare biçimli küçük ölçülerde aydınlatma penceresi açılmıştır. Bodrum katı, son cemaat yerinden dışa taşırılmıştır. Buranın üzeri de eğimli olarak sac ile örtülmüştür (Foto.3.966).

Kuzeydoğu köşede 1.80x1 m. boyutlarındaki kapı ile asıl ibadet mekanına girilir. Düşey dikdörtgen biçimli kapı, düz lentolu, tek kanatlı kapı tahtasının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri başlı çivi başları ile kanat hareketlendirilmiştir. Kapı üzerinde yatay dikdörtgen biçiminde aydınlatma penceresi bulunmaktadır. Harim kapısının üzerinde kartuşlar içinde iki satırlık tamir kitabesi mevcuttur.

Çizim 3.108. Zülfikar Ağa Camisi doğu cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.965. Zülfikar Ağa Camisi doğu cephesi

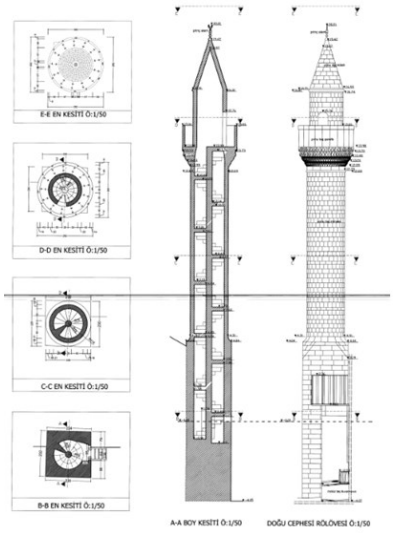

Foto.3.966. Zülfikar Ağa Camisi doğu cephesi

Son cemaat yeri: Kuzeydoğu köşede yer alan kapı düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu, kapı açıklığına ahşap çift kapı kanadı takılmıştır. Kapı

tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri başlı çivi başları ile kanat hareketlendirilmiştir Kapı üzerinde kartuşlar içinde dört satırlık inşa kitabesi mevcuttur. Doğu cephede yer alan son cemaat mahalli doğu cephede minare kaidesine kadar uzanır. Bu mekan dikdörtgen planlı olup üç ahşap direk ve duvarlar tarafından taşınan eğimli ahşap tavan ile örtülüdür. 1990 yılı Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu fotoğraflarında son cemaat yerinin doğu cephesinin sac malzeme ile inşa edildiği ve pencerelere denk gelen yerlerin demir parmaklıkla çevrildiği görülmektedir.

Minare: Doğu cephede, son cemaat yerinin güneyindedir. Minare kaidesinin bir kısmı son cemaat yerindedir. Minareye çıkış da buradan kaideye açılan düz lentolu kapıdan sağlanır. Minare kaidesi çatı hizasına kadar yükselmektedir (Foto.3.967). Minare, çatı üzerinde köşeleri pahlanmış pabuçluk üzerinde silindirik ince gövdeli, kısa tutulan petek ve külah kısmından oluşmaktadır (Foto.3.968).

Çizim 3.109. Zülfikar Ağa Camisi minaresi kesiti ve cephe görünüşü (V.G.M.A.)

Foto.3.967. Zülfikar Ağa Camisi minaresi

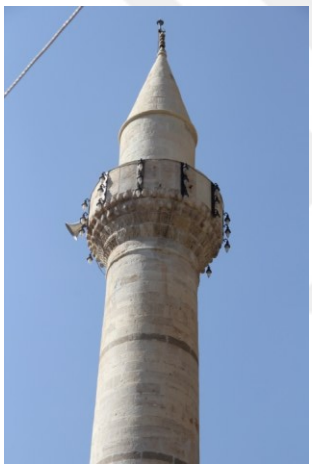

Foto.3.968. Zülfikar Ağa Camisi minaresi

İç Mekan: İç mekanın kuzey ve güney duvar uzunluklarının eşit olmadığı, kuzey duvarın daha geniş olduğu, güneyden kuzeye doğru genişleme görülmektedir. Duvar yüzeyleri sıvalı ve badanalıdır. Pencereler, dış kütledeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Pencere kenarları ahşap profil ile çevrelenmiştir. Güney duvarda mihrap, güneybatı köşede minber, güneydoğu köşede vaaz kürsüsü, kuzeybatı köşede kadınlar mahfili yer almaktadır. Güney duvar orta aksında yer alan mihrap, 40 cm. genişliğinde, yarım daire kesitli niş ters "U" biçimindedir (Foto.3.969). Çevresi profillendirilmiş olup dışa taşırılmıştır. Günümüzde sıvalı olan mihrap, 1990 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü fotoğraflarından mihrap ve duvarların yarıya kadar olan kısmı yeşile boyanmıştır.

Foto.3.969. Zülfikar Ağa Camisi iç mekanı

Mihrabın yanında günümüzde özgün olmayan ahşap minber yer alır. Vakıflar Genel Müdürlüğü incelemesinde özgün minberin 2.80x70 cm boyutlarında olduğu ifade edilmiştir. 1990 yılındaki fotoğraflarından özgün minberin yan aynalıklarında düşey dikdörtgen sade levhalı, köşk kısmı ve üzerinde külahla tamamlandığı görülmektedir (Foto.3.970).

Foto.3.970. Zülfikar Ağa Camisi minberi

Kuzeydoğu köşede yer alan mahfil, tavanı da destekleyen iki ahşap direk ile taşınmaktadır. Mahfile harim kapısının karşısında yer alan ahşap merdivenle çıkılmaktadır. Harime bakan yüzü ahşap parmaklık ile çevrilmiştir. Kuzeydoğu cepheden açılan pencere, mahfili aydınlatmaktadır (Foto.3.971).

Güneydoğu köşede yer alan vaaz kürsüsü, yeni bir unsurdur.

Foto.3.971. Zülfikar Ağa Camisi mahfili

Süsleme: Yapıda ahşap ve taş süsleme vardır.

Ahşap süsleme: Sadece minberde vardır.

Taş Süsleme: Sadece minarede vardır.

Geometrik Süsleme: Minarenin şerefe altında iki sıra testere dişi şeklinde bordür vardır. Bu bordürlerin üzerinde yine iki sıra halinde kabaralar şerefeyi dolaşmaktadır. Bu süslemelerde yer yer dökülmeler görülmektedir.

Eski fotoğraflarından anlaşıldığı üzere günümüzde olmayan minberin korkuluk, köşk kısmı ve minber kapısında ajurlu süslemeler olduğu görülmektedir.

Arşiv Bilgisi: Hurufat kayıtlarında 1694-95 ile 1772-73 yılları arasında caminin görevli atama kayıtları[512].vardır. Cami ile ilgili Vakıflar arşivinde görevlendirme yazısı[513] ve salnamede[514] kayıtları bulunmaktadır.

[512] V. G. M. A., HD, 1059/73, 1060/124, 1062/55, 530/119, 1132/189, 1143/56, 1055/82, 531/109, 534/137, 535/93, 533/71, 1140/74, 1144/55.
[513] V. G. M. A., Eğin'de Zülfikar Ağa Camii Şerifi, Esas 200, Sıra No. 1000, Sivas Evvel 399.
[514] *1312 Tarihli Mamuratü'l-Aziz Salnamesi,* Vilayet Maatbaası 1312, s .10.

3.1.6. Refahiye İlçesindeki Camiler

3.1.6.1. Hacı Mehmet Ağa Camisi

Çizim: 3.110
Fotoğraf: 3.972-3.991

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K'nun 23.03.2001 gün ve 1093 sayılı kararı ile tescil edilmştir.

Yeri ve Konumu: Cami, Refahiye ilçe merkezi Cami Şerif Mahallesi'nde bulunmaktadır. 7 pafta, 54 ada, 1 parselde bulunan cami düz bir arazi üzerindedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014, 05/2015
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: Caminin kuzeydoğusunda, minare kaidesinde caminin inşa kitabesi ve ayet vardır (Foto.3.972). Kitabeye göre cami, Hacı Mehmet Ağa tarafından 1921-22 yılında inşa edilmiştir. Camide çalışan Esad, Muhlis ve Galib adında ustalar olduğunu yine bu kitabeden öğrenmekteyiz. Kitabenin bugünkü durumu okunamaz haldedir. Kurul arşivinden alınan fotoğrafından caminin kitabesi okunabilmiştir. Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. *Bismillahirrahmanirrahim*
2. *İnnellahe yümsikü's-sevati ve'l-erda*
3. *En tezûlâ, vele in zâleta in emsekehumâ min*
4. *Ehadin min ba'dihi innehu kâne halîmen gafûrâ"*
5. *Sahibu'l-hayrât el-Hac Mehmed Ağa*
6. *Ustaları: Esad, Muhlis, Galib-1340*[515]

[515] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

Foto.3.972. Hacı Mehmet Ağa Camisi minare kaidesindeki kitabenin bugünkü durumu

Foto.3.973. Hacı Mehmet Ağa Camisi 2001 yılına ait minare kaidesindeki kitabesi (Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi)

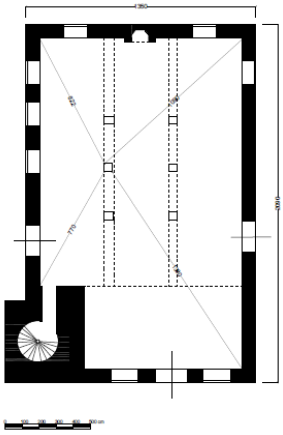
Banisi: Cami, Hacı Mehmet Ağa tarafından inşa edilmiştir.

İnşa Tarihi: Cami, kitabesine göre 1921/22 yılında inşa edilmiştir.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Plan: Cami, dikdörtgen planlı, mihraba dik üç sahınlı plan tipine sahiptir. İçten düz ahşap tavan, dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Mihraba dik uzanan iki ana kiriş ile mihraba dik sahın düzeni meydana gelmiştir. Doğu, batı ve kuzey cepheden olmak üzere üç girişi bulunmaktadır. Minare, kuzeydoğu köşede yükselir (Çizim:3.110).

Çizim 3.110. Hacı Mehmet Ağa Camisi planı

Örtü Düzeni: Kuzey güney yönünde dizilen toplam on iki ahşap direk ve duvarlar ile üst örtü taşınmaktadır. Mihraba dik yerleştirilen iki ana kiriş üzerinde düz ahşap tavan vardır (Foto.3.974). Dıştan dört yana eğimli kırma çatı ile örtülüdür. Çıtalı tavan 1995 yılında yenilenerek bugünkü halini almıştır.

Foto.3.974. Hacı Mehmet Ağa Camisi ahşap tavanı

Malzeme ve Teknik: Cami ana kütlesinin malzemesi kesme yonu taştır. Tavan, kapı kanat ve söveleri, taşıyıcı direkler, mahfil ahşap malzemedendir. Mihrap ve minare kesme taş ile inşa edilmiştir. Vaaz kürsüsü taş malzemedendir. 1995 yılında çatı örtüsü sac kaplama olarak yapılmıştır. Ahşap döşemeler 1970 yılında değiştirilmiştir.

Cepheler: Bina gövdesinin görünüşleri kesme taşla örülmüş, saçak altları ve tüm cepheler silme ile çevrelenmiştir. Harime üç adet giriş kapısı açılmaktadır. Ancak bunlardan doğu ve batıdaki kapılar kullanılmamaktadır.

Pencereler, güneyde iki, doğu ve kuzey cephelerde üç, batı cephede bir adettir. Cephelerde pencereler aynı hizada simetrik olarak yerleştirilmiştir. Harime üç cephede giriş kapısı varsa da günümüzde son cemaat yeri olarak ilave edilen mekandan, kuzey cepheden, giriş sağlanmaktadır. Cephelerde kalın bir silme pencere üst sıralarında olup tüm cepheleri dolaşmaktadır. Saçak altlarında sarkıtlar varadır.

Pencereler, tüm cephelerde alt sırada, düşey dikdörtgen biçimli, kuzey cephedekiler hariç sivri kemerli, kesme taş sövelidir. Kuzey cephede pencereler yuvarlak kemerlidir. Her bir pencere açıklığına uçları sövelere saplanan demir çubuklarla şebeke oluşturulmuştur. Doğu, güney ve batı cephelerdeki pencerelerin söveleri ile kemerli kısımları profillerle kademelendirilmiştir. Kuzey cephede daha sade bırakılmıştır. Güney ve doğu cephelerde süsleme ağırlıktadır.

Doğu cephe, camiye girişin sağlandığı cephelerdendir. Kuzeydoğu yönde bulunan bu kapı süslemesi ile dikkat çekmektedir. Sivri kemerli alınlığa sahip kapı silmelerle kademeli bir şekilde çevrelenmiştir. Süslemelerine detaylı olarak süsleme başlığı altında değinilecektir. Alt sırada cephe aksına simetrik olarak yerleştirilmiş üç adet pencere açıklığı vardır. Kuzey yana kaydırılmış harim giriş kapısı, düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu, sivri kemer alınlıklıdır. Kapı çevresi ve üst kısmında birtakım süslemeler mevcuttur. Pencerelerin söveleri ile sivri kemerli kısımları profillerle kademelendirilmiştir. Sivri kemerlerin üstünde akantüs yaprağına benzer yapraklarla demet şeklinde süsleme yapılmıştır. Bu süslemelerin hemen üstünde de kalın silme tüm cepheyi dolanmaktadır. Bu cephenin saçak altlarında üst köşe ve orta yerinde kabartma madalyon süsleme vardır. Minare, bu cephenin kuzey köşesindedir (Foto.3.975).

Foto.3.975. Hacı Mehmet Ağa Camisi doğu cephesi

Güney cephede, mihrabın her iki yanına denk gelecek şekilde alt sırada iki adet sivri kemerli pencere açıklığı vardır. Cephe aksına simetrik yerleştirilmiş bu pencereler doğu cephedeki pencereler ile benzer özelliktedir (Foto.3.976).

Foto.3.976. Hacı Mehmet Ağa Camisi güney cephesi

Batı cephede güneye doğru kaydırılmış alt sırada bir adet pencere açıklığı mevcuttur. Cephenin ortasında diğer kapılardan daha dar, yuvarlak kemerli harime açılan kapı açıklığı vardır. Kapı çevresi profillendirilmiş ve vurgulanmıştır. Bu cephede diğer cepheler gibi silme ile çevrelenmiştir (Foto.3.977).

Foto.3.977. Hacı Mehmet Ağa Camisi batı cephesi

Kuzey cephede, alt sırada doğu yönde bir adet, batı yönde iki adet pencere açıklığı mevcuttur. Cephe önünde 1980 yılında ilave edilen son cemaat yeri olduğunu öğrenmekteyiz[516] Ancak günümüzde bu mekan pvc kaplama olarak yeniden yapılmıştır. Bu cephe doğu köşeye kadar uzanmaz. Orta aksta harime açılan düşey dikdörtgen biçimli, yuvarlak kemerli, kesme taş söveli kapı vardır. Bu cephedeki kapı ve pencereler, diğer cephelerdeki kapı ve pencerelerden daha sadedirler. Bu cephedeki pencereler yuvarlak kemerlidir. Kemerlerin alınlık kısmında kilit taşları dışa taşırılarak vurgulanmıştır (Foto.3.979).

Foto.3.978. Hacı Mehmet Ağa Camisi kuzey cephesi

[516] E.K.V.K.B. K'dan öğrenilmiştir.

Foto.3.979. Hacı Mehmet Ağa Camisi kuzey cephesi

Minare: Caminin kuzeydoğusundaki minareye, harimin doğusunda yuvarlak kemerli bir kapıdan çıkılmaktadır. Kare kaide üzerinde yükselen minare, tamamen kesme taş malzemeden yapılmıştır (Foto.3.980). Soğan şeklinde pabuçluk üzerinde bilezikle silindirik gövdeye, gövdenin üzerinden yine bilezikle şerefe kısmına geçilmektedir (Foto.3.981). Tek şerefeli minare külah ile örtülmüştür.

Foto.3.980. Hacı Mehmet Ağa Camisi minaresi

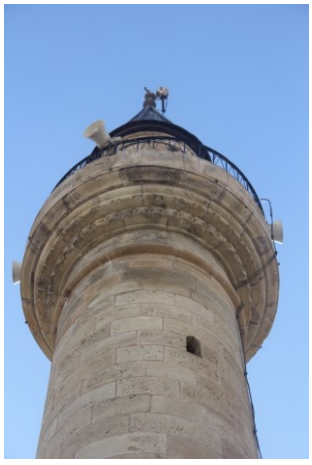

Foto.3.981. Hacı Mehmet Ağa Camisi minaresi

Son Cemaat Yeri: Kuzey cephede bulunan son cemaat yeri, pvc malzemeden yeni yapılmıştır. Girişi doğu cepheden demir bir kapı ile sağlanmıştır (Foto.3.982).

Foto.3.982. Hacı Mehmet Ağa Camisi kuzey cephesi

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarlar, herhangi bir süsleme unsuru taşımayan düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır. Harim giriş kapısının sol tarafında ahşap kaplama ile yapılan imam odası vardır. Minareye de bu odadan yuvarlak kemerli bir kapıdan geçilmektedir. Doğu ve batı yöndeki kapıların önüne dolaplar konulmuştur.

Foto.3.983. Hacı Mehmet Ağa Camisi iç mekanı

Güney duvar aksına mihrap, mihrabın sağına minber, doğu duvarın orta aksına vaaz kürsüsü, doğu-batı ve kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.983). Güneydoğu köşeye yeni bir unsur olan ahşap vaaz kürsüsü yerleştirilmiştir. Harimde bulunan ahşap müezzin mahfili özgün olup boyalıdır. Minber, kadınlar mahfili, ahşap vaaz kürsüsü özgün elemanlar değildir.

Mihrap, tamamen kesme taş ile yapılmıştır. Beşgen mihrap nişi dilimli kemerlidir. Kavsarasında tek sıra testere dişi şeklinde dizi vardır. İki yandan köşe sütunceleri ile niş sınırlandırılmıştır. Mihrap nişi iç içe silmeler ile dikdörtgen çerçeve içine alınmıştır. Üçgen alınlıkla taçlandırılan mihrabın üst kısmında dendan şeklinde süslemeler vardır (Foto.3.984).

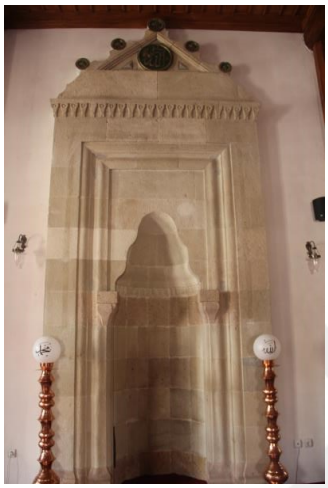

Foto.3.984. Hacı Mehmet Ağa Camisi mihrabı

Mihrabın hemen yanına yerleştirilen minberin, özgün halinin ahşap malzemeden süslemesiz olduğu, 1980 yılında metal minber ile yenilendiği E. K.V.K.B.K. tarafından kayıt edilmiştir.[517] Günümüzde ahşap malzemeden yeni bir minber mevcuttur (Foto.3.985).

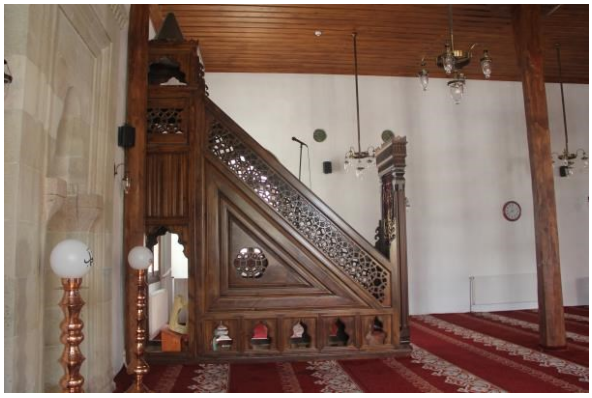

Foto.3.985. Hacı Mehmet Ağa Camisi minberi

[517] E.K.V.K.B. K'dan öğrenilmiştir.

Doğu duvarda yer alan taş malzemeden vaaz kürsüsü, ters konikal şeklinde duvara bağlı olarak yapılmıştır. Gövdesi yukarıya doğru silme yaparak genişlemektedir (Foto.3.986).

Foto.3.986. Hacı Mehmet Ağa Camisi vaaz kürsüsü

Caminin özgün şemasında kadınlar mahfilinin bulunmadığı, yine E.K.V.K.B.K. tarafından tespit edilmiştir[518] Günümüzde kadınlar mahfili, harimin doğu–batı ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde tamamen ahşaptan yapılmıştır. Harimin kuzeybatı köşesinden ahşap merdivenlerle kadınlar mahfiline çıkılır. Mahfilin harime bakan yüzü kafes tekniğinde yapılmış ahşap perde ile kapatılmıştır (Foto.3.987).

Foto.3.987. Hacı Mehmet Ağa Camisi iç mekanı

Süsleme: Yapıda sadece taş süsleme vardır.

Taş Süsleme: Cephelerde, mihrapta ve vaaz kürsüsünde vardır.

[518] E.K.V.K.B. K'dan öğrenilmiştir.

Bitkisel Süsleme: Doğu cephede harim kapısı iki yandan silmelerle sınırlandırılmıştır. Bu silmeler yaprak şeklindeki sütünce başlığı ile sonlandırılmıştır. Bu kısımda kapı sövesine doğru bordür yaprak motifli süsleme mevcuttur. Bu kapının üst kısmı sivri kemerli alınlıkla çevrelenmiştir. Alınlık çevresinde papatyaya benzer çiçek motifleri vardır. Alınlığın her iki köşesinde çarkıfelek motifleri vardır. Buranın da üzerinde iki ayrı gülbezek motifi profillendirilmiş silmelerle çevrelenmiştir. Bu süslemelerin ortasında 1942 tarihi yazılı olduğundan süslemeler bu tarihte yapılmış olmalıdır (Foto.3.988).

Foto.3.988. Hacı Mehmet Ağa Camisi doğu cephedeki süslemeler

Foto.3.989. Hacı Mehmet Ağa Camisi cephe süslemeleri detay

Kuzey cephedeki giriş kapısının her iki yanında bir dala bağlı papatya, karanfil, lale motifleri işlenmiştir (Foto.3.990).

Foto.3.990. Hacı Mehmet Ağa Camisi kuzey cephede harim giriş kapısındaki süsleme

Nesneli Süsleme: Mihrabın üstünde dendan süsleme vardır. Kavsarasında mukarnas dizisi vardır. Vaaz kürsüsünün gövdesinde iki adet ay yıldız motifi vardır (Foto.3.991).

Foto.3.991. Hacı Mehmet Ağa Camisi vaaz kürsüsündeki süsleme

Geçirdiği Onarımlar: Doğu cephesinde giriş kapısı üzerindeki 1942 yılından onarım geçirmiş olduğunu anlarız. 1980li yıllarda yapı etrafına kesme taşlarla tretuar yapıldığı biliyoruz. Ahşap döşeme kaplamaları 1970 yılında yenilenmiştir.

3.1.7. Tercan İlçesindeki Camiler

3.1.7.1. Edebük Köyü Camisi

Çizim: 3.111
Fotoğraf: 3.992-3.1001

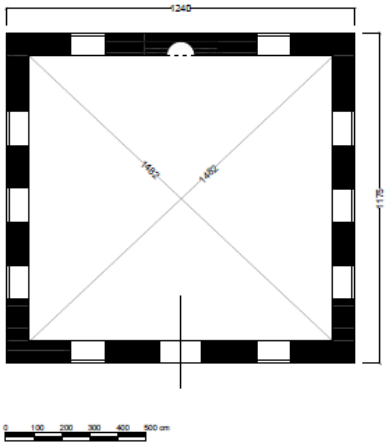
Yeri ve Konumu: Erzincan İli Tercan İlçesi'nde, Erzincan ilçe merkezine 150 km. mesafededir. Köy, Erzincan Erzurum karayolunun güneyindedir. Cami, köyün girişinde, doğudan batıya doğru eğimli arazi üzerinde bulunmaktadır. Camiden yaklaşık 15 m. uzaklıkta kuzeybatı yönde çeşme yer alır.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açık değildir.
Kitabesi: Yapıda herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır.
Banisi: Akkoyunlu Beylerinden Hasan Ali Bey tarafından yaptırılmıştır.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 18.yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı
Mimarisi

Plan: Cami, kare planlı harime sahiptir. Düz ahşap tavan örtülüdür. Kuzey cephede açılan mihrap ile aynı akstaki kapıdan asıl ibadet mekânına girilir (Çizim.3.111).

Çizim 3.111. Edebük Köyü Camisi planı

Örtü Düzeni: Harim şimdiki haliyle ortada dairesel kesitli dört beton kolon ve bu kolonların üzerinde betonarme kirişlerin desteklediği betonarme tavan ile örtülmüştür. Harim mekanının özgün halinin ahşap direkler üzerinde desteklenen düz ahşap tavanlı olduğu tahmin edilmektedir. Dıştan eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Malzeme ve Teknik: Cami dış cephesi beton ile sıvanmıştır. Dökülen sıva izlerinden kaba yonu taş ile inşa edildiği görülmektedir. Pencere söveleri ve duvar köşelerinde sarımtırak kesme taş kaplamalar vardır. Günümüzde tavan ve taşıyıcı kolonlar betonarmedir. Ahşap tavanın sonradan betonarme tavan olarak yenilendiği anlaşılmaktadır.

Cepheler: Bina cepheleri, beton sıvalı olduğundan özgün duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Saçak ile sınırlandırılan beden duvarları pencere açıklıklarına sahiptir. Duvar köşeleri sıva esnasında kesme taş ile kaplanmış olmalıdır. Caminin özgün örtü sistemi, ahşap tavan üzeri toprak dam olup bunun da üzeri kırma çatı olarak yapılmıştır.

Pencereler cephelerde harim beden duvarlarında orta ve üst sıralarda aynı aksı paylaşan iki sıra halinde simetrik bir düzenle yerleştirilmiştir. Beden duvarları orta kısmına yerleştirilmiş pencereler, düşey dikdörtgen biçiminde, basık kemerli birer açıklık olup hepsi yenilenmiştir. Pencere söveleri sarımtırak düzgün kesme taş malzemeyle döşenmiştir. Üst sırada daha küçük ölçülerde düşey dikdörtgen

biçimli, basık kemerli pencere açıklıkları vardır. Pencereler harap durumdadır. Pencere sövelerinin düzgün kesme taş olduğu, doğramalarının ahşap olduğu bilinmektedir.

Caminin doğu ve batı cephesi aynı özelliktedir. Pencereler, orta ve üst sırada beden duvarlarında iki sıra halinde üçer adet cephe aksına simetrik olarak yerleştirilmiştir (Foto.3.992,Foto.3.993).

Foto.3.992. Edebük Köyü Camisi batı cephesi

Foto.3.993. Edebük Köyü Camisi doğu cephesi

Güney cephede pencereler cephe aksında mihrabın denk geldiği sağır yüzeyin her iki tarafına alt ve üst sırada iki sıra halinde olup dört adet pencere aynı aksta simetrik bir düzendedir. Kuzey cephede de harim kapısının her iki tarafında güney cephe ile aynı düzende pencereler yer alır (Foto.3.994,Foto.3.995).

Foto.3.994. Edebük Köyü Camisi güney cephesi

Foto.3.995. Edebük Köyü Camisi güney cephesi

Kuzey cephe aynı zamanda girişin sağlandığı cephedir. Harim kapısı, profilli silmelerle düşey dikdörtgen biçimde çevrelenmiş basık kemerli açıklığa sahiptir (Foto.3.996,Foto.3.997).

Foto.3.996. Edebük Köyü Camisi kuzey cephesi

Foto.3.997. Edebük Köyü Camisi kuzey cephesi

Son cemaat yeri: Kuzey cephede sonradan örüldüğü belli olan duvar kalıntıları mevcuttur. Buranın giriş mekanı veya son cemaat yeri olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır.

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarlar, herhangi bir süsleme unsuru taşımayan düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmıştır.

Güney duvar aksına mihrap yerleştirilmiştir (Foto.3.998). Orta eksende, yarım daire kesitli bir nişe sahiptir. Niş, kademeli bir şekilde daralarak basit kavsarayla son bulur. Mihrap nişini çevreleyen dışbükey iki silmenin arasında nişler yer alır. En dışta da süslemeli kalın bordür mihrabı çevrelemektedir. Mihrap nişinin yanlarında daha alçak tutulmuş yarım nişler vardır. Mihrap, sonradan yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.1000).

Cami harap durumda olduğundan minber, mahfil, kürsü elemanları bulunmamaktadır.

Foto.3.998. Edebük Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.999. Edebük Köyü Camisi iç mekanı

Foto.3.1000. Edebük Köyü Camisi mihrabı

Süsleme: Yapıda sadece taş süsleme vardır.

Taş Süsleme: Sadece mihrapta vardır.

Bitkisel Süsleme: Mihrap nişinin tepeliğinde “S” kıvrımları sıralı olarak yapılmıştır. Nişin de üzerinde çiçekli kabara motifi vardır. Aynı süsleme mihrap nişi

yanlarındaki daha küçük nişlerin tepeliğinde de vardır. Ayrıca bu nişlerin kavsara kısmında üç adet yaprak motifi vardır.

Geometrik Süsleme: Kademeli daralan mihrap nişinin üstünde üçgen motifleri vardır. En dışta mihrabı baklava desenli bir bordür çevrelemektedir (Foto.3.1001).

Foto.3.1001. Edebük Köyü Camisi mihrap süslemesi

Tarihleme: İnşa tarihi ile ilgili bir kitabe veya belge bulunmayan cami günümüzde terkedilmiş, harap bir haldedir. 1702-03 yılında camiye görevli ataması[519] yapıldığını öğrenmekteyiz. Hurufat kayıtlarına göre "Edebük nam karyede Hasan Ali Bey bina eylediği cami"ye H.1149/M.1736-37, H. 1166/M.1752-53 yıllarında görevli ataması yapılmıştır. Bu bilgiden hareketle cami bu tarihlerden daha erken inşa edilmiş olmalıdır. Ancak günümüzdeki harap bir halde olan yapı bu dönem mimari özelliği yansıtmamaktadır. Muhtemelen çok sayıda onarım geçirmiş olmalıdır. Tavan ve duvarlar betonarme sıva ile sıvanmış, üst örtü beton kolonlar ile taşınmaktadır. Cami özgünlüğünü kaybetmiş olmakla birlikte elimizdeki belgeler ışığında 18.yy. yapısı olduğunu söyleyebiliriz.

[519] BOA, Dosya No: 538, Gömlek No: 27157, Fon Kodu: C..EV

3.1.7.2. Mama Hatun Camisi (Tercan Ulu Camisi)

Çizim: 3.112
Fotoğraf: 3.1002-3.1025

Tescil Kararı: E.K.V.K.B.K'nun 10.09.1977 gün ve 698 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Yeri ve Konumu: Erzincan İli Tercan İlçesi'nde, ilçenin kuzeydoğu yerleşkesinde külliye içinde yer alan cami, Erzincan Erzurum karayolunun kuzeyindedir. 211 ada, 4 parselde bulunmaktadır. Kervansaray ve hamamın kuzeyinde, türbenin batısında yer alan cami, genişçe bir avlunun kuzeybatısında kalmıştır. Avlu duvarları moloz taş ile çevrili olup betonarme kapıdan avluya merdivenle inilmektedir. Avlunun doğusunda tuvalet yer alır. Kuzeyden güneye doğru eğimli arazi üzerindedir.

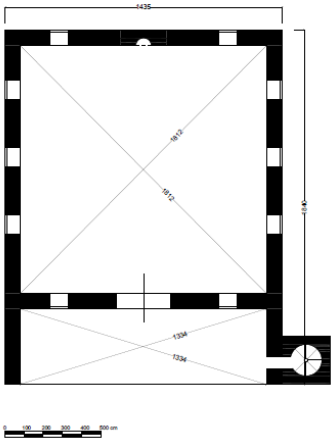
İnceleme Tarihi: 05/2013, 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.
Kitabesi: Caminin inşa kitabesi bulunmamaktadır.

Banisi: Hurufat kayıtlarına göre Sultan Murad Han tarafından cami yaptırılmıştır.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı
Mimarisi

Plan: Cami, kare planlı harimden ibarettir. Düz ahşap tavan örtülüdür. Kuzey cephede açılan kapıdan dikdörtgen planlı son cemaat yerine giriş sağlanır. Hariminki gibi üst örtü düz tavandır. Güney duvarda, son cemaat yeri kapısı ile aynı aksta asıl ibadet mekânına giriş sağlayan kapı yer alır. Minare, kuzeydoğu köşede yükselir (Çizim.3.112).

Çizim 3.112. Mama Hatun Camisi planı

Örtü Düzeni: Harim şimdiki haliyle ortada dairesel kesitli dört beton kolon ve bu kolonların üzerinde betonarme kirişlerin desteklediği betonarme tavan ile örtülmüştür. Harim mekanının, arşiv fotoğraflarına göre çökertme tavan olarak yapıldığı bilinmektedir (Foto.3.1002).

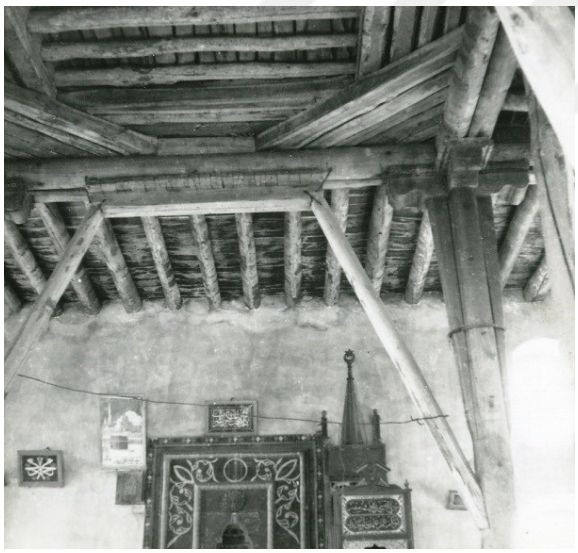

Foto.3.1002. Mama Hatun Camisi ahşap tavanı (V.G.M.A.)

Foto.3.1003. Mama Hatun Camisi ahşap tavanı (V.G.M.A.)

Foto.3.1004. Mama Hatun Camisi ahşap tavanı (V.G.M.A.)

Malzeme ve Teknik: Caminin moloz taş ya da kaba yonu taş ile inşa edildiği tahmin edilmektedir. Cami dış yüzeyi taş kaplama olduğundan inşa malzemesi anlaşılmamaktadır. Taş kaplamaların yer yer karardığı görülmektedir. Zemin kotları beton sıvalıdır. Pencere söveleri taş malzemedendir. Günümüzde tavan ve taşıyıcı kolonlar betonarmedir. Arşiv fotoğraflarından tavanın, taşıyıcı direklerin, minberin, mahfilin ahşap malzemeden yapıldığı bilinmektedir. Aslında ahşap tavanlı olan yapının sonradan betonarme olarak özgün halini kaybettiğini eski fotoğraflarından biliyoruz.

Cepheler: Bina cepheleri, taş kaplama olduğundan özgün duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Beden duvarları üstte iki sıra taş sırası dışa taşırılarak kaval silme ile son bulmaktadır.

Pencereler cephelerde harim beden duvarlarında alt ve üst sıralarda aynı aksı paylaşan iki sıra halinde simetrik bir düzenle yerleştirilmiştir. Beden duvarları alt kısmındaki pencereler, düşey dikdörtgen biçiminde, basık kemerli birer açıklık olup hepsi yenilenmiştir. Duvar ile aynı malzemeden olan taş kaplama ile pencereler de çevrelenmiştir. Üst sırada daha küçük ölçülerde düşey dikdörtgen biçimli, basık kemerli pencere açıklıkları vardır. Eski fotoğraflardan pencerelerin yine basık kemerli ve söve taşları ile çevrelenmiştir.

Caminin doğu cephesi, avludaki lojmana bakar. Güneydoğudan kervansaray görünmektedir. Zemin seviyesinin beton ile sıvandığı kalan izlerden belli olmaktadır. Beden duvarlarında harime açılan alt ve üst sırada iki sıra halinde üçer adet pencere açıklığı mevcuttur (Foto.3.1005,Foto.3.1006).

Foto.3.1005. Mama Hatun Camisi kuzeydoğu cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.1006. Mama Hatun Camisi doğu cephesi

Foto.3.1007. Mama Hatun Camisi doğu cephesi

Güney cephe, kervansarayın hemen karşısındadır. Pencereler cephe aksında mihrabın denk geldiği sağır yüzeyin her iki tarafına alt ve üst sırada iki sıra halinde olup dört adet pencere aynı aksta simetrik bir düzendedir (Foto.3.1008).

Foto.3.1008. Mama Hatun Camisi güney cephesi

Foto.3.1009. Mama Hatun Camisi güney cephesi

Caminin batı cephesi, önünde bulunan avlu duvarı ile sokaktan ayrılmıştır. Beden duvarlarında alt ve üst sırada iki sıra halinde üçer adet pencere açıklığı cephe aksına göre simetrik yerleştirilmiştir (Foto.3.1010).

Foto.3.1010. Mama Hatun Camisi batı cephesi

Foto.3.1011. Mama Hatun Camisi batı cephesi

Foto.3.1012. Mama Hatun Camisi batı cephe üzerindeki kitabe

Kuzey cephe, son cemaat yerinin olduğu ve girişin sağlandığı cephedir. Beton ile sıvalı cephenin orta aksında harim kapısı ve her iki yanında alt ve üst

sırada toplam dört adet pencere açıklığı cephe aksına göre simetrik yerleştirilmiştir (Foto.3.1013).

Harim kapısı, profilli silmelerle düşey dikdörtgen biçimde çevrelenmiş basık kemerli açıklığa sahiptir. Kapı çevresini oluşturan profiller yukarı doğru devam ederek yatay dikdörtgen pano meydana gelmiştir. Pano içinde ayet kitabesi mevuttur.

Foto.3.1013. Mama Hatun Camisi özgün kuzey cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.1014. Mama Hatun Camisi kuzeydoğu cephesi

Foto.3.1015. Mama Hatun Camisi kuzey cephesi

Minare: Binanın kuzeybatı köşesinde, beden duvarlarının üst sırasına kadar yükselir. Son cemaat yerinin batısında yer alan pvc bir kapı ile minare kaidesine ulaşılır. Kare kesitli kaideden itibaren minare yenilenmiştir. Yivli gövdeli, iki şerefeli, alemle son bulan külahla örtülü minare sarımtırak kesme taş ile inşa edilmiştir.

Özgün minarenin kare kesitli kaidesinin aynı olduğu, silme ile silindirik gövdeye geçildiği, tek şerefeli, güdük bir minare olduğu bilinmektedir (Foto.3.1016).

Foto.3.1016. Mama Hatun Camisi özgün minaresi (V.G.M.A.)

Son cemaat yeri: Özgün son cemaat yerinin dört ahşap direk ile taşındığı, kuzey cephesinin önünün açık, üst örtünün harim ile aynı düz ahşap tavan olduğu bilinmektedir (Foto.3.1017).

Mekanın günümüzdeki hali demir doğramalı camekan ile çevrelenmiştir. Kuzey cepheden girişi sağlanan son cemaat yeri, doğu ve batı duvarlar boyunca uzanmaktadır. Tavan ise beton kaplamadır.

Güneybatı köşede helezon metal merdiven ile üst kata çıkılır. Doğu tarafı, harim kapısının hemen sol tarafı imam odası olarak düzenlenmiştir.

Foto.3.1017. Mama Hatun Camisi son cemaat yeri (V.G.M.A.)

Foto.3.1018. Mama Hatun Camisi son cemaat yeri

Foto.3.1019. Mama Hatun Camisi harim kapısı

İç mekan: Duvar yüzeylerinde yer alan pencereler, dış cephedeki düzen ve görünüşü yansıtmaktadır. Duvarlar, düz yüzeyler halinde sıvanarak beyaz badana yapılmış, belli bir seviyeye kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır.

Güney duvar aksına mihrap, güneybatı köşeye minber, güneydoğu köşeye vaaz kürsüsü, doğu batı ve kuzey duvarlara bitişik olarak da kadınlar mahfili yerleştirilmiştir (Foto.3.1020).

Mihrap, orta eksende, yarım daire kesitli bir nişe sahiptir. Niş, kademeli bir şekilde daralarak basit kavsarayla son bulur. Mihrap nişini çevreleyen dışbükey iki silmenin arasında şamdanlık nişleri yer alır. En dışta da süslemeli kalın bordür mihrap çevrelemektedir. Mihrap, sonradan yağlı boya ile boyanmıştır (Foto.3.1025).

Minber, harimin güneybatısında yer alır. Minberin günümüzdeki hali, mdf malzeme ile yapılmıştır. Eski fotoğraflardan, ahşap minber olduğu ve ahşap işçilikli süslemeleri olduğu görülmektedir.

Güneydoğu köşede bulunan kürsü, yeni bir unsurdur.

Kadınlar mahfili, harimin doğu ve kuzey duvarlarına paralel ikinci kat niteliğinde olup günümüzde beton kolonlara oturmaktadır (Foto.3.1022). Harimin kuzeybatı köşesinde yer alan betonarme merdivenle mahfil katına çıkılır. Mahfile, kuzey cepheden iki, doğu ve batı cephelerden birer adet pencere açılmaktadır. Harime bakan yüzünde ve merdiven kovası çevresinde demir parmaklık vardır. Alt mahfil de, demir parmaklıkla sahından ayrılmıştır. Özgün halinin, ahşap direkleri üzerine oturduğu, ahşap merdivenle çıkıldığı ve ahşap korkuluğa sahip olduğu bilinmektedir.

Foto.3.1020. Mama Hatun Camisi iç mekanı

Foto.3.1021. Mama Hatun Camisi iç mekanı

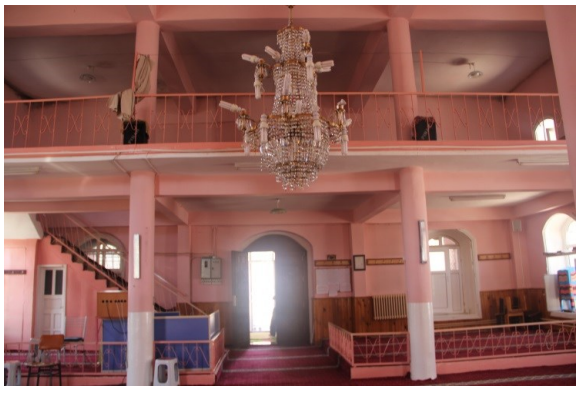

Foto.3.1022. Mama Hatun Camisi iç mekanı

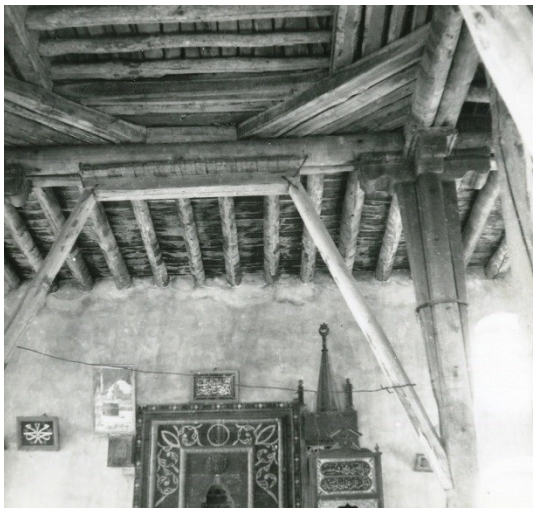

Foto.3.1023. Mama Hatun Camisi iç mekanı (V.G.M.A.)

Süsleme: Yapıda özgün alçı süsleme olduğunu Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi fotoğraflarında biliyoruz. Mihrabın çevresinde süsleme olduğu görülmektedir. Ancak türünün ne olduğu hakkında bilgimiz yoktur. Günümüzdeki mihrap geçirdiği onarımlarla değişikliğe uğramıştır.

Alçı Süsleme: Sadece mihrapta vardır.

Bitkisel Süsleme: Özgün halinde mihrap kavsarasında istiridye kabuğu formundaki süslemeler ve “S” kıvrımları vardır. Mihrap nişi dış bükey iki silmenin arasında üst kısımlarda bitkisel kompozisyonlu süslemeye sahip olduğu ve niş üzerinde gülbezek motifi olduğu görülmektedir. En dışta baklava dilimlerinin dolaştığı bordür ile mihrap çevrelenmiştir. Mihrap süslemelerinin alçı malzeme ile yapıldığı anlaşılmaktadır (Foto.3.1024).

Günümüzde mihrap çevresindeki üst kısımdaki bordür arasında bitkisel kompozisyonlu süsleme yoktur. Geç dönemde yapılan müdahalelerle süslemeler sıvanarak kapatılmıştır. Kavsara kısmındaki istiridye formundaki süslemeler ve “S” kıvrımları günümüzde de vardır (Foto.3.1025).

Foto.3.1024. Mama Hatun Camisi özgün mihrabı (V.G:M.A.)

Foto.3.1025. Mama Hatun Camisi yenilenen mihrabı

Tarihleme: İnşa kitabesi yoktur. İnşa tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmayan Tercan-ı Ulyâ Nâhiyesi Mama Hatun nâm karyede Sultan Murad Han tarafından yaptırılan caminin hurufat kaydında H.1145/M.1732-33, H. 1147/M.1734-35, H.1148/M.1735-36 tarihlerinde imam ve hatip gibi görevlilerin ataması yapılmıştır[520]. Adı geçen bu cami, 1732-33 yılından daha erken bir tarihte inşa edilmiş olmalıdır. Hurufat kayıtlarına göre cami, Sultan Murad Han tarafından yaptırılmıştır. Ancak günümüzdeki cami, daha geç dönemde inşa edilmiş olmalıdır. Caminin batı cephesinde geçen H.1228/M.1813 tarihinde yenilenip asıl şeklini kaybettikten sonra geç bir dönemde tekrar onarılarak günümüzdeki halini aldığı

[520] V.G.M.A., HD, 1094/31, 1094/31, 1100/49.

anlaşılmaktadır. 1820-21 yılında yapıya minber eklenerek camiye çevrilmiştir[521]. Caminin yıkılıp yerine yeniden cami inşa edildiği bilgileri başka araştırmalar tarafından da ele alınmıştır[522]. Ancak bu çalışmalarda caminin neden yeni yapıldığı bilgisi mevcut değildir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden alınan arşiv fotoğrafları ile karşılaştırıldığında caminin büyük ölçüde değişime uğradığı görülmektedir. Kısa gövdeli minarenin yerine günümüzdeki minarenin eklendiği, üst örtüsünün ahşap kirişlerle ortada çökertme düz ahşap tavan olduğubilinmektedir. Günümüzdeki geç dönemlerde yapılan müdahalelerle yapı özgünlüğünü kaybetmiştir. Arşiv fotoğrafları da göz önüne alınarak yapıyı 19.yy.a tarihlendirebiliriz. Mihrabın Tercan'ın Edebük Köyü Camisi mihrabı ile benzer olması aynı ustalar tarafından yapılmış olduğunu göstermektedir. Mihraplar daha geç bir dönemde yapılmış olmalıdır. Hem Edebük Köyü Camisi daha erken bir döneme tarihlenmiş, hem de Tercan Mama Hatun Camisi arşiv fotoğraflarından mihrabının farklı bir şekilde olmasından dolayı mihrapların camilerden daha sonra yapılmış olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.8. Üzümlü İlçesindeki Camiler

3.1.8.1. Hacı Abdülbaki Camisi

Çizim: 3.113
Fotoğraf: 3.1026-3.1037

Yeri ve Konumu: Üzümlü İlçesi, Erzincan merkeze 22 km.mesafededir. Güneyden kuzeye doğru eğimli arazi üzerinde yer alır. Bina, minaresi ile çevredeki evlerden ayırt edilebilmektedir.

İnceleme Tarihi: 09/2014
Kullanımı: Günümüzde ibadete açıktır.

Kitabesi: İnşa kitabesi bulunmayan yapının minare kaidesinde "Üzümlü Abdülbaki Camisi 1884" Türkçe olarak yazılı levha vardır. Yapının bahçe duvarındaki bir taş üzerinde "…1359" tarihi vardır (Foto.3.1026).

[521] BOA, Dosya No: 1556, Gömlek No: 20, Fon kodu: HAT
[522] Gündoğdu, 1998, 219. , Karpuz, 1981, 20.

Foto.3.1026. Hacı Abdülbaki Camisi'nin batı duvarındaki kitabe

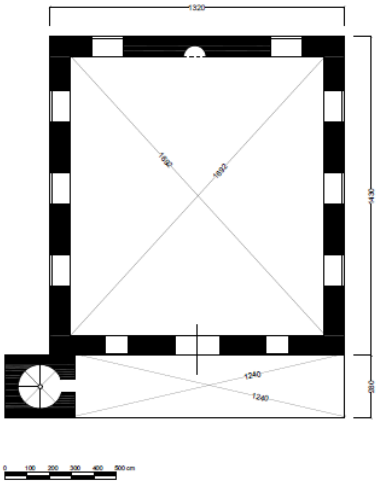
Banisi: Hurufat kayıtlarına göre**,** Hacı Abdülbaki tarafından yaptırılmıştır.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihleme bölümüne bakınız.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Planı: Cami, dikdörtgen planlı, içten düz tavan, dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Kuzey cephede orta bölümde asıl ibadet mekanına giriş sağlayan kapı açıklığı vardır. Kuzey cephe önünde sonradan eklenen son cemaat yeri ve bu bölümün batısında yer alan açıklık ile üst kat kadınlar mahfiline geçiş sağlanmıştır. Minaresi, kuzeydoğu köşede cami duvarına bitişiktir (Çizim.3.113).

Çizim 3. 113. Hacı Abdülbaki Camisi planı

Örtü Düzeni: Tavan tamamen beton ile kapatıldığından asıl malzemesi anlaşılamamaktadır. Harimde dört beton ayak ve duvarlar üzerine tavan oturmaktadır. Ancak, plan ve dış görünüş bakımından düz ahşap tavanla örtülü olduğu kanaatindeyiz. Dıştan kiremit örtülü dört yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Malzeme ve Teknik: Cami yenilenmiş olmakla beraber sıvalı olduğu için duvar malzemesi algılanamamaktadır. Minare kesme taş malzemeden yapılmıştır.

Cepheler: Bina görünüşü beton sıvalı olduğundan duvar örgüsünü yansıtmamaktadır. Pencereler, beden duvarlarının alt sırasında olup güney ve kuzey cephelerde ikişer, batı ve doğu cephelerde üçer adet pencere açıklığı cephe aksına göre simetrik olarak yerleştirilmiştir (Foto.3.1027,Foto.3.1028,Foto.3.1029,Foto.3.1030).

Foto.3.1027. Hacı Abdülbaki Camisi doğu cephesi

Foto.3.1028. Hacı Abdülbaki Camisi güneybatı cephesi

Foto.3.1029. Hacı Abdülbaki Camisi kuzeybatı cephesi

Foto.3.1030. Hacı Abdülbaki Camisi batı cephesi

Foto.3.1031. Hacı Abdülbaki Camisi kuzey cephesi

Son cemaat yeri: Son cemaat yeri olarak onarımlar sırasında kuzey cepheye pvc kaplı bir giriş mekanı eklenmiştir. Düşey dikdörtgen ve düz lentolu pencerelerden, kuzey duvarda batı taraftaki harime açılan pencere kapıya çevrilerek kadınlar mahfiline geçişi sağlamıştır **(**Foto.3.1032).

Kuzey duvarda harime girişi sağlayan orta aksta, basık kemerli bir açıklık vardır. Kapı açıklığına onarımlar sırasında çift ahşap sade kanatlar takılmıştır (Foto.3.1033).

Foto.3.1032. Hacı Abdülbaki Camisi son cemaat yeri

Foto.3.1033. Hacı Abdülbaki Camisi harim giriş kapısı

Minare: Caminin kuzeydoğu köşesinde yer almaktadır. Giriş mekanının doğusundan kaideye açılan kapı ile minareye çıkılmaktadır. Çatı hizasına kadar yükselen kare kaidenin üzerinde köşeleri pahlanmış pabuçluk vardır. Silindirik yüksek gövdeye sahiptir. Tek şerefeli minare külah ile tamamlanmıştır. Minare düzgün kesme taş ile inşa edilmiştir (Foto.3.1034).

Foto.3.1034. Hacı Abdülbaki Camisi minaresi

İç Mekan: İç mekan tamamen yenilenmiştir. Duvarlar sıvanmış, belli bir seviyeye kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır **(**Foto.3.1035). Betonarme kolonlar ile üst örtü taşınmaktadır. Mahfil katı da betonarme olarak yapılmıştır (Foto.3.1036). Pencereler, dış mimarideki pencereler ile aynı düzen ve görünüştedir.

Foto.3.1035. Hacı Abdülbaki Camisi iç mekanı

Foto.3.1036. Hacı Abdülbaki Camisi iç mekanı

Foto.3.1037. Hacı Abdülbaki Camisi tavanı

Süsleme: Yapıda herhangi bir süsleme unsuru yoktur.

Tarihleme: İnşa kitabesi yoktur. Minare kaidesinde "Üzümlü Abdülbaki Cami 1884" Türkçe olarak yazılı levha vardır. İnşa tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmayan caminin hurufat kaydında Güney Erzincan nahiyesi Cimin Camisi'ne belirtilen tarihlerde imam ve hatip gibi görevlilerin ataması yapılmıştır: H.1127/M.1715, H.1141/M.1728-29, H.1157/M.1744-45, H.1160/M.1747-448, H.1163/M.1749-50, H.1167/M.1753-54, H.1187/M.1773-74, H.1188/M.1774-75, H.1189/M.1775-76, H.1193/M.1779-80, H.1198/M.1783-84, H.1202/M.1787-88, H.1203/M.1788-89, H.1208/M.1793-94, H.1210/M.1795-96, H. 1224/M.1809-10, H.1226/M.1811-12, H. 1229/M.1813-14, H.1230/M.1814-15, H.1232/M.1816-17, H.1242/M.1826-27, H.1249/M.1833-34[523]. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Cimin

[523]V.G.M.A., HD, 1064/29/26/34, 530/79, 531/70, 533/7, 533/10, 534/86, 534/87, 534/88, 535/71, 536/37, 1055/25/26/28, 1059/34/36, 1060/60, 1065/25/27, 1067/65, 1144/34, 535/71, 535/74, 1055/30.

nahiyesi Hacı Abdülbaki Camisi'ne 1795-96[524], 1810-11[525]. 1814-15[526], 1824-25[527] tarihli görevli atama kayıtları vardır.

Kayıtlarda adı geçen cami için en erken kayıt 1715 olup yapı bu tarihten daha erken inşa edilmiştir. Ancak adı geçen caminin günümüzdeki cami olma ihtimali zayıftır. Mimari özellikleri ile cami geç dönem eseridir. Kayıtlarda adı geçen caminin 1784 yılında gerçekleşen depremde yıkılmış olma ihtimali hayli yüksektir. Çünkü Üzümlü ilçesi merkeze çok uzak olmayıp depremlerden etkilenmiş bir yerdir. Yapının bahçe duvarındaki taş üzerinde "…1359" yazmaktadır. Bu tarihte yapı onarım geçirmiş olmalıdır. Onarımlarla özgünlüğünü kaybeden caminin mimarisine bakarak tarihlendirme yapmak güçtür. Minare kaidesinde geçen 1884 yılında cami inşa edilmiş olabilir. Caminin dışı ve içi tamamen yenilendiğinden özgünlüğünü kaybetmiştir. Camiyi 19.yy.ın sonlarına tarihleyebiliriz.

3.2. Günümüzde Olmayan Ancak Belgeleriyle Mimarisi Hakkinda Bilgi Sahibi Olduğumuz Camiler

3.2.1. Akkoyunlu Camisi (Akkoyun Sultan Camisi)

Fotoğraf: 3.1038

Yeri ve Konumu: Üzümlü (Cimin) merkezde bulunmaktaydı.

Kitabesi: Ali Kemali'den alınan kitabenin[528] okunuşu şu şekildedir: (Foto.3.1038).

1. Kemâ emere bi-imareti hazihi'l-mescidi'l-mûbareke
2. El-Emir Say bin İncili tekabbele'llahu Te'âlâ minhu
3. Fî gurre-i el-Muharrem sene ihdâ ve seb'a mi'e H.701/M.1301"[529]

[524] BOA, Dosya No: 1463, Gömlek No: 40, Fon Kodu :HAT..
[525] BOA, Dosya No: 39, Gömlek No: 1904, Fon Kodu :C..MF.
[526] BOA, Dosya No: 182, Gömlek No: 9083, Fon Kodu :C..EV...
[527] BOA, Dosya No: 225, Gömlek No: 11219, Fon Kodu : C..EV..
[528] Kemali, 1992, 194.
[529] Kitabeyi okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

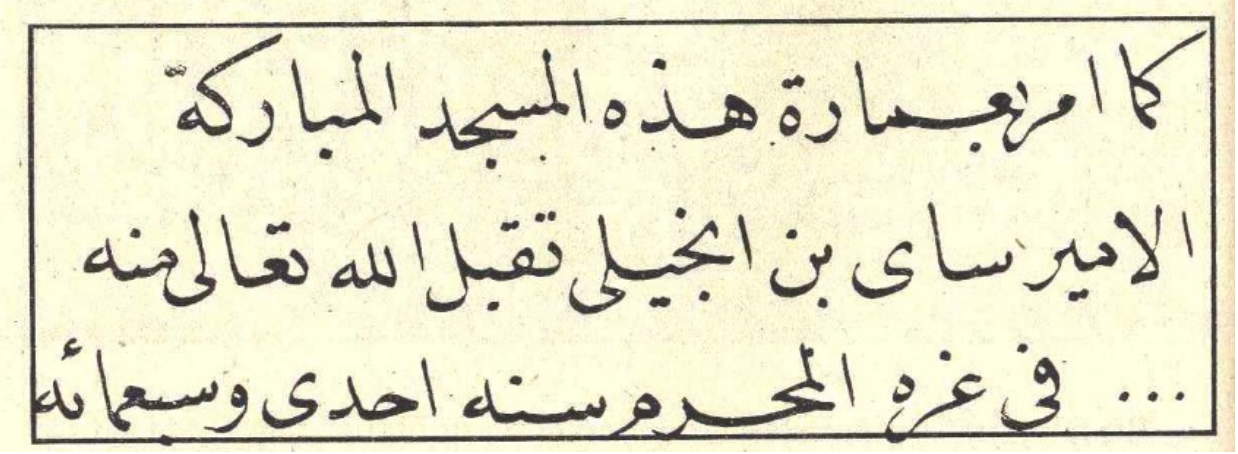

كما امر بعمارة هذه المسجد المباركة
الامير ساى بن انجيلى تقبل الله تعالى منه
... فى غره المحرم سنه احدى وسبعمائه

Foto.3.1038. Akkoyunlu Camisi kitabesi (Ali Kemali'den)

Banisi: İncili oğlu Emir Say tarafından yaptırılmıştır.

İnşa Tarihi: İnşa kitabesine göre yapı H.701/M.1301 tarihinde inşa edilmiştir.

Yapının Tanımı

Mimarisi

Malzeme ve Teknik: Caminin inşa malzemesinin kerpiç olduğu ifade edilmiştir[530].

Süsleme: Cami her türlü süs ve değerden yoksun olduğu verilen bilgiler arasındadır[531].

Arşiv Bilgisi: Caminin hurufat kaydında Güney Erzincan nahiyesi Cimin Akkoyun Sultan Camisi'ne 1726-27, 1795-96, 1814-15 tarihlerinde imam ve hatip gibi görevlilerin ataması yapılmıştır[532] Ali Kemali, Akkoyun Baba Mescidi'nin birkaç onarım geçirdiğini, her türlü süs ve değerden yoksun bir bina olduğunu ifade etmiştir[533]. Kitabedeki tarih Akkoyunlular için erken bir tarihtir. Ali Kemali, Akkoyun Baba'nın Akkoyunlular ile ilgisi olmadığını şu şekilde belirtmiştir: "Akkoyunlular, rakipleri olan Karakoyunlular gibi bir Türkmen aşireti olup önce Azerbaycan'a göçmüşler ve sonra Diyarbakır taraflarına gelerek sonunda Amid ile Musul arsındaki arazide yerleşmişler ve 8.asri hicrinin son günlerinde H.806/M.1043'de Akkoyunlu Devleti'ni kurmuşlardır. Tarihin aktardığına göre ve kitabedeki 1301-02

[530] Kemali, 1992,.194.
[531] Kemali, 1992, 194.
[532] V.G.M.A., HD, 1143/35, 531/70, 534/88.
[533] Kemali, 1992, 194.

tarihine dikkat edilirse Akkoyun Baba'nın söz konusu ettiğimiz sülale ile bir ilişkisi olmaması gerekir. Eğer Ahmet Tevhit Bey'in beyanı gibi Akkoyunluların asıl kökeni Erzincan olarak kabul edilirse devleti kurmalarının tarihi önemi olmaz ve mescid onların atalarından biri tarafından yapılmış olur."[534].

Cami ile ilgili bir başka görüş[535], inşa tarihinin Akkoyunlular için erken bir tarih olmasına rağmen Tur Ali Bey'in güç kazanmaya başladığı yıllara rastlaması, yapının Akkoyunlularla ilişkili kişiler tarafından yaptırılma olasılığını güçlendirmektedir. Caminin isminden de Akkoyunlularla ilişkisi olduğu düşünülebilir. Caminin kitabesinde açık bir şekilde Akkoyunlular ile bir bağlantı görülmemektedir. Ancak Akkoyun Baba Mescidi denmesi de düşündürücüdür. Mescid, büyük Erzincan depremlerinde yıkılmış olmalıdır. Günümüzde bu ilçede "Akkoyunlu Camisi" adıyla bir cami vardır. Bu cami 1900lü yılların ortasında inşa edilmiş olmalıdır.

3.2.2. Çukurköyü Camisi

Fotoğraf: 3.1039-3.1040

Yeri ve Konumu: Cami isminden anlaşıldığı kadarı ile Erzincan'da Çukur Köyü'nde inşa edilmiş olmalıdır.

Kitabesi: Bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Yapıdan günümüze gelebilen ve tarihini belirten bir kitabe yoktur. Arşiv fotoğraflarından mimari özelliklerine göre 19.yy.da inşa edilmiş olmalıdır.

Yapının Tanımı: Erzincan depremlerinde cami yıkılmış olmalıdır. Arşiv fotoğraflarından caminin tanımı yapılmıştır.

[534] Kemali, 1992, 195.
[535] Sözen, 1981, 102.

Mimarisi

Plan: Fotoğraflardan ibadet mekanının düz ahşap tavanla örtülü olduğu görülmektedir.

Örtü Düzeni: Cami, içten düz ahşap tavan, dıştan kırma çatı ile örtülüdür.

Malzeme ve Teknik: Cami, ahşap hatıllı yığma kerpiç malzeme ile inşa edilmiştir. Fotoğraflarda görüldüğü üzere duvar sıvaları dökülmüş, inşa malzemesi belli olmaktadır.

Cephe Özellikleri: Arşiv fotoğraflarına göre caminin güney cephesinde iki adet pencere açılmıştır. Fotoğraftaki cephenin batı cephe olduğu anlaşılmakla birlikte iki adet pencere açıklığı vardır. Pencereler düşey dikdörtgen biçimli, ahşap sövelidir (Foto.3.1039).

İç Mekan: Arşiv fotoğrafından anlaşıldığına göre güney cephede orta aksta mihrap ve iki yanında pencere vardır. Mihrap nişi sade olup yarım daire kesitli, sivri kemerli olup yağlı boya ile boyanmıştır.

Süsleme: Bilinmemektedir.

Tarihleme: Yazılı kaynaklarda caminin tarihi ile ilgili bilgiye rastlanmamıştır. Caminin H. 13 Muharrem 1305/M.1 Ekim 1887 tarihli vakfiye kaydına[536] göre, Hacı Hüseyin oğlu Hacı İsmail Hakkı Efendi vakfına ait cami olduğu anlaşılmaktadır. (Ek.8)

Eski fotoğrafından anlaşılacağı üzere cami 19. yy.ın sonlarında inşa edilmiş olmalıdır.

[536] V.G.M.A. Df. 586, Sf. 259, Sr. 255.

Foto.3.1039. Çukurköyü Camisi batı cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.1040. Çukurköyü Camisi mihrabı (V.G.M.A.)

3.2.3. Gerek Gerek Camisi

Fotoğraf: 3.1041-3.1043

Yapının, Erzincan merkezde Gerek Gerek Mahallesi'nde bulunduğunu öğrenmekteyiz[537]. Caminin kitabeleri Ali Kemali'nin eserinden[538] faydalanılarak okunmuştur.

Caminin son cemaat yeri kapısı üzerindeki kitabesinden 1470-71 yılında Mahmud Ağa oğlu Gülabi Bey tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Bu kitabe bir başka araştırmacı tarafından H.859/M.1454/55 tarihli olarak okunmuştur[539].

[537] Kemali, 1992, 196, Sözen,1981, 46.
[538] Kemali, 1992, 196.

Son cemaat yeri kapısı üzerindeki kitabenin okunuşu şu şekildedir:

"Bena hâze'l-mescidi fî eyyamı Gülabi Bey Mahmud Ağa bin nuvveb (nevbi)? sene hams ve seb'in ve semaniye-mie 875/1470-71"[540] (Foto.3.1041).

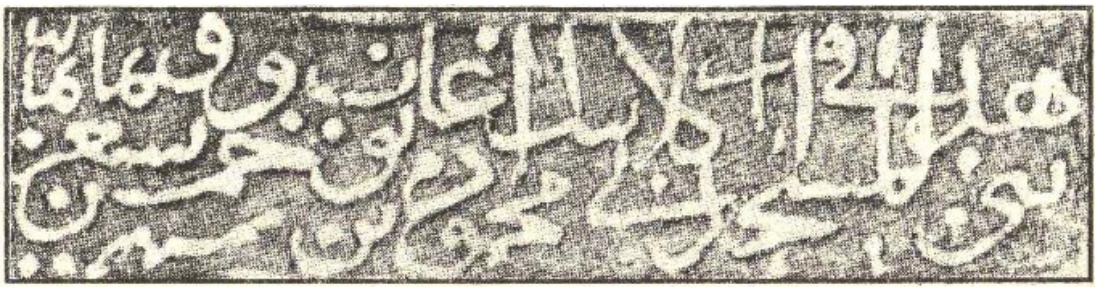

Foto.3.1041**.** Gerek Gerek Camisi harim kapısı üzerindeki kitabesi (Ali Kemali'den)

Harim kapısı üzerindeki kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. *Kad benâ haze'l- bina camia'ş- şerif*
2. *Es seyyid Elhac Süleyman müftü barzincan*
3. *Sene H.1200/M.1785-86* (Foto.3.1042).

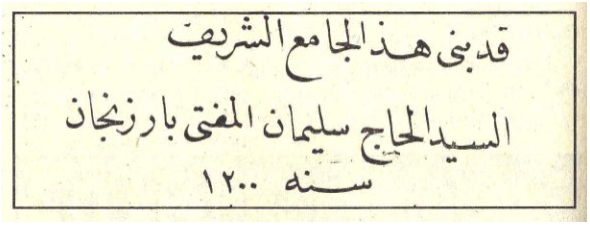

Foto.3.1042**.** Gerek Gerek Camisi harim kapısı üzerinde bulunan üstteki kitabesi (Ali Kemali'den)

Hemen altında da şu kitabe yer alır ve okunuşu şu şekildedir:

"Ömer Elhac Murad…"

---

[539] Sözen, 1981,.46.
[540] Kitabe Sayın Prof. Dr. Hamza Keleş tarafından okunmuştur, kendilerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

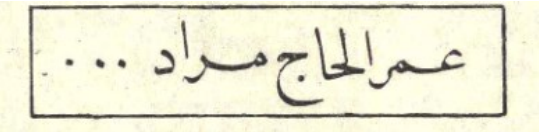

Foto.3.1043. Gerek Gerek Camisi harim kapısı üzerinde bulunan alttaki kitabesi (Ali Kemali'den)

Harim kapısı üzerindeki kitabeye göre caminin Erzincan Müftüsü Hacı Süleyman tarafından 1785-86 yılında onarım geçirdiği tahmin edilmektedir. Bu kitabenin hemen altında yer alan tarihi belli olmayan kitabeye göre de Hacı Murad isimli biri tarafından yapı yine bir onarımdan geçmiş olmalıdır.

Kitabelerden caminin 1454-55 yılında inşa edildiği, ikinci kitabede de caminin ya onarılmış, genişletilmiş ya da inşasının tamamlanmış olabileceği, Hacı Murad tarafından da yine onarılmış olduğu kanaatindeyiz. Cami bugün ayakta değildir. Mimarisi hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Sadece iç içe kapıdan geçildiği bilindiğine göre caminin son cemaat yeri olabileceği düşünülür. Erzincan'ın 1904 yılına ait şehir haritasında caminin bu yıla kadar ayakta olduğu bilinmektedir. Yapı, 1939 depreminde yıkılmış olmalıdır.

3.2.4. Gülabi Bey Camisi (Ulu Cami)

Fotoğraf: 3.1044–3.1048

Erzincan merkezde Gülabi Bey Mahallesi'nde bulunmaktaydı[541]. Erzincan'ın en büyük ve en eski camisi olduğu verilen bilgiler arasındadır. Ali Kemali büyük Erzincan depreminden önce ayakta olan yapının kitabelerini vermektedir.

Caminin harim kapısının sol tarafında inşa tarihini veren kitabenin okunuşu şu şekildedir: (Foto.3.1044).

1. İ'lemûn e'izzel emiru'l-umerâi ve melce-i ve duafa el-fakir Gülabi Bey
2. Bin el-merhûm Emir Bey kad ahsene ve hakeme îtale ve zaleme el-bed'ate min abdihi el-muvazineti

[541] Kemali, 1992, 202.

3. İlla ve yahfurû ve emini'l gaddi en-nûr ve gayriha fe men nuzille bi hazel harkali fe kad aliyhi ve alallahi…[542]

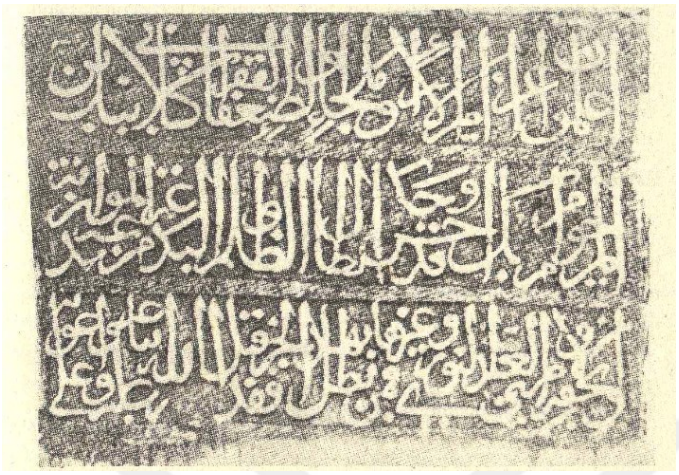

Foto.3.1044. Gülabi Bey Camisi (Ulu Cami) kapının sağ tarafındaki kitabesi (Ali Kemali'den)

Kapının sağ tarafında olduğu ifade edilen mimarın adını veren kitabenin okunuşu şu şekildedir: (Foto.3.1045).

"El-abdu ez-za'if el-muhtac ila rahmetillahi te'âla el-mi'mar İshak"[543]

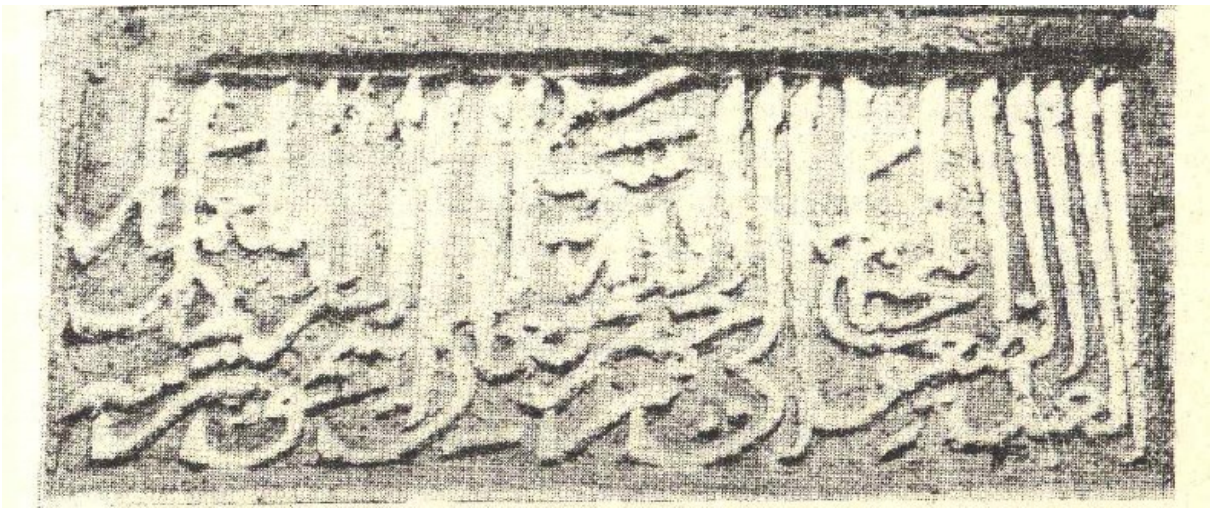

Foto.3.1045. Gülabi Bey Camisi (Ulu Cami) avlu kapısının sağ tarafında olduğu ifade edilen mimarın adını veren kitabe (Ali Kemali'den)

[542] Kitabe Sayın Prof. Dr. Abdülkadir Dündar tarafından okunmuştur, kendilerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.
[543] Kitabe Sayın Prof. Dr. Hamza Keleş tarafından okunmuştur, kendilerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Kuzey cephede, avlu kapısının sol tarafında olduğu ifade edilen kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. *Emir-i memleket Hacı Ali Beyzâde kim bârî*
2. *Te'âla eyledi hüsnü hisâlin reyibden âri*
3. *Nitekim vâlid-i ekremlerinin dürlü hayratı*
4. *Bilâdı eyledi ihyâ bu Erzincan senâkârı*
5. *Mukadden sa'yiyle Cisr-i Fıratı eyledi inşa*
6. *Büyük Kirmâye'yi i'mâr kıldı çeşmeler câri*
7. *Bu kez mahdum-ı vâlâ kadr-ı âlîşân Nusret Bey*
8. *Güzîde bir eser vaz' eyledi seyir eyle âsârı*
9. *Bu 'alâ caminin havlusunu tevsi 'edub zibâ*
10. *Müzeyyen kıldı ebvab-ı cedide oldu izharı*
11. *Şu ahir mısra-ı çün hilmiya tarih-i tâm oldu*
12. *Mehmed Bey binasıdır ne ra'na derler duranı*
13. *1288*[544] (Foto.3.1046).

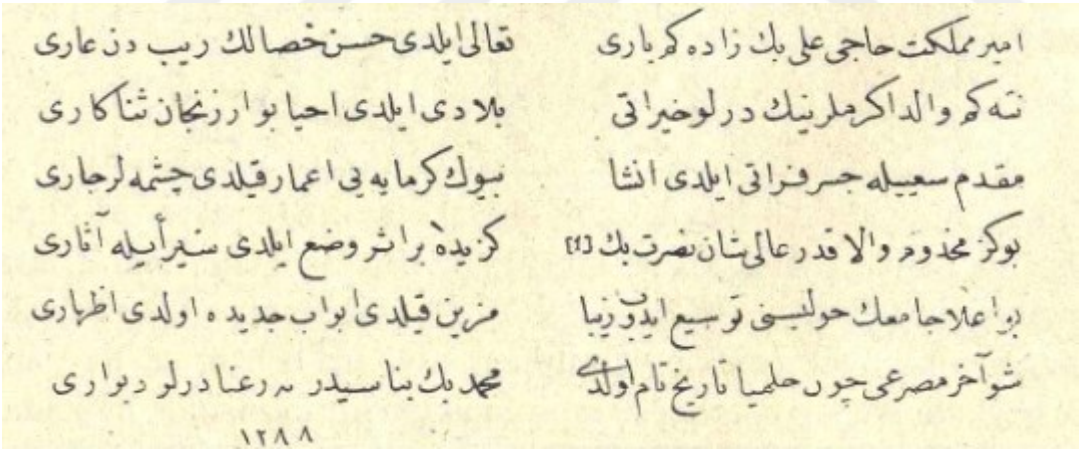

Foto.3.1046. Gülabi Bey Camisi (Ulu Cami) avlu kapısının sol tarafındaki kitabesi (Ali Kemali'den)

Kitabeden de anlaşıldığı üzere cami Gülabi Bey tarafından Mimar İshak ismindeki kişiye yaptırılmıştır. Mimarının adının verildiği kitabede tarih olmadığı için bu mimarın hangi dönemde yaşadığını bulmak güçtür. Gülabi Bey, Akkoyunlular döneminde valilik yapmıştır. Uzun Hasan'ın ünlü emirlerinden Emir Bey Musullu'nun oğludur. Sultan Baysungur döneminde 1491 yılında Süleyman

[544] Kitabe Sayın Prof. Dr. Hamza Keleş tarafından okunmuştur, kendilerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bey'e karşı Tebriz ovasındaki savaşta vefat etmiştir. Yapı, kitabeye göre bu bilgilerden 15. yy.da inşa edilmiş olmalıdır.

Cami 1784 yılında Erzincan depreminde yıkılmış, 1871 yılında Hacı Ali Bey tarafından onarımı sağlanmış ve oğlu Nusret Bey caminin çevresini düzenleyip kapılarını taktırmıştır. Cami 1939 depreminde yıkılmıştır. Caminin 1712-13[545], 1827-28[546] tarihli görevli atama kaydı vardır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 1867-68[547] ve 1871-72 tarihli muhasebe kayıtları[548] vardır.

Ali Kemali, 1939 depreminden önce yapıyı incelemiş ve camiyi tanımlamıştır. Bilgiler arasında yapının 1784 yılında depremde yıkıldığı düz damlı caminin yerine yine aynı düzende Hacı Ali Bey'in çatılı olarak yaptırdığını öğrenmekteyiz. Caminin 33.m uzunluğunda ve 28. m. eninde, 6.5 m. yüksekliğinde olduğunu bildiren Ali Kemali, yapının kerpiç malzemeden ve çok süslü olduğunu söylemiştir. Caminin kitabelerini de veren Ali Kemali, caminin avlusunda binlerce bilgin yetiştiren birçok medrese olduğu verilen bilgiler arasındadır. Medreselerin isimleri şu şekildedir: Gazi İftiharüddin Medresesi, Melik Fahrüddin Medresesi, Ata Bey ve Taharten Bey Medreseleri, Darülilim Medresesi, Nizamiye Medresesi, Silahşor Osman Paşa Medresesi.

Erzincan'ın 1904 yılına ait şehir haritasında caminin bu yıla kadar ayakta olduğu bilinmektedir. (Ek.4.)

Cephe fotoğraflarına göre cami, duvarla çevrelenmiş bahçe içerisindedir. Dıştan dört yana eğimli kırma çatı ile örtülüdür. İçten de düz ahşap tavan ile örtülü olmalıdır. Cephelerde alt ve üst sırada düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu, demir parmaklıklı pencereleri olduğu bilinmektedir. Silindirik gövdeli, tek şerefeli, külahla örtülü minaresinin kesme taştan yapıldığı anlaşılmaktadır.

[545] BOA, Dosya No: 646, Gömlek No: 32579, Fon Kodu: C..EV..
[546] V.G.M.A., Defter No: 198/0, sf.14,sr.104-116.
[547] BOA, 20810/4, sf.5, sr. 100.
[548] BOA, EV.MKT. 1434/69.

Foto.3.1047. Gülabi Bey Camisi (Ulu Cami) (H.İ. Özdemir'den)[549]

Foto.3.1048. Gülabi Bey Camisi (Ulu Cami) (H.İ. Özdemir'den)[550]

3.2.5. Gülabi Mescidi

Fotoğraf: 3.1049

Gülabi Bey mahallesinde bulunmaktaydı. Yapının inşa tarihi belli değildir. Ancak kitabesinde geçen tarihe göre Akkoyunlular döneminde inşa edilmiştir. Caminin eski bir fotoğrafı yoktur. Ali Kemali'nin vermiş olduğu kitabenin tarafımızdan okunuşu şu şekildedir:

[549] Özdemir, H.İ 2011, Erzincan Üç Şehir (Fotoğraf Albümü "Şehir ve İnsan"), Erzincan Doğu yayınları, 92.
[550] Özdemir, H.İ 2011, Erzincan Üç Şehir (Fotoğraf Albümü "Şehir ve İnsan"), Erzincan Doğu yayınları, 94.

1. *Haze'l-mescidu'l-mubarek Muhammed bin*
2. *Hıdır el-kadı be-Erzincan*
3. *Afallahu te'âlâ zunubehuma…*
4. *Fî sene 975/1567-68"*[551] (Foto.3.1049).

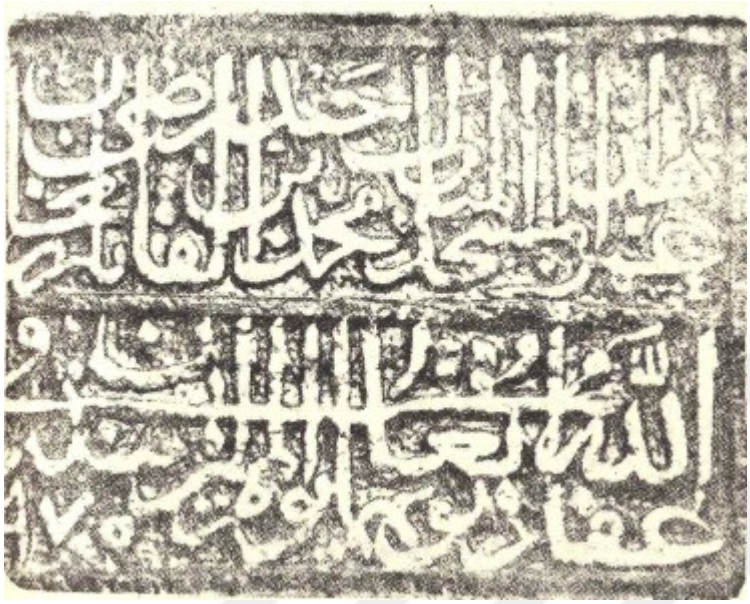

Foto.3.1049. Gülabi Bey Mescidi kitabesi (Ali Kemali'den)

Kitabeden anlaşıldığına göre 1567-68 yılında Kadı Haydar oğlu Mehmet tarafından tamir geçirmiştir. Mescidin kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Mahalle ve mescide ismini veren Gülabi Bey'in yapı ile ilişkisi net olarak bilinmemektedir. Ancak, yapıya Gülabi adının verilmesi yapıyı Akkoyunlular Dönemi'ne tarihlendirmeye yetmektedir.

Ali Kemali kitabeden mescidin inşası ile ilgili şu bilgileri vermiştir: "Gülabi Bey Mahallesi'ndedir. Kerpiçten küçük bir binadır. Erzincan kadısı Mehmet Bin Ahmet nam zat tarafından yaptırılmıştır. Demek ki 2. Sultan Selim'in cülusunu takip eden sene içinde yapılmıştır. Bu kitabenin yeri şimdi değişmiş, mescidin karşısında, köşe başındaki çeşme üzerine konulmuştur."[552]

Akkoyunlular dönemi eseri olan cami 1939 depreminde yıkılmıştır[553].

[551] Kitabe Sayın Prof. Dr. Hamza Keleş tarafından okunmuştur, kendilerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.
[552] Kemali, 1992, 196-197.
[553] Gündoğdu, H. (2002).Akkoyunlu Devri Mimarisi, *Türkler,* C.8, Ankara, 262.

3.2.6. Hacı Mahinur Camisi

Fotoğraf: 3.1050–3.1052

Yeri ve Konumu: Erzincan Beybağı Şerefiye Mahallesi'nde 360 ada, 11 nolu parselde bulunmaktaydı[554]. Eski Erzincan'ın kuzey yönündeki girişinde bulunmaktaydı[555]. Cami günümüzde mevcut değildir.

Kitabesi: Bilinmemektedir.

İnşa Tarihi: Cami, vakfiye kaydına[556] göre 4 Zilhicce 1314/ 6 Mayıs 1897 yılında inşa edilmiştir. (Ek.8)

Banisi: Cami, vakfiye kaydına göre bey kızı olan Hacı Manihur Hanım tarafından yaptırılmıştır.

Yapının Tanımı: Cami, 11.2.1977 yılında tescil edilmiştir. Erzincan depremlerinden dolayı yapı yıkılmış olmalıdır. Arşiv fotoğraflarından caminin tanımı yapılmıştır.

Mimarisi

Plan: Eski fotoğrafından altıgen bir plana sahip olduğu görülmektedir. Kuzeybatıda küçük bir giriş mekanından camiye girilmektedir[557].

Örtü Düzeni: Üst örtü, kırma çatı ile örtülüdür. Çatının ortasında çok kenarlı fener vardır. Fenerde her bir kenarda pencereler açılmıştır.

Malzeme ve Teknik: İnşa malzemesi bilinmemektedir. Muhtemelen ahşap hatıllı yığma kerpiç malzeme ile inşa edilmiş olmalıdır. Örtü elemanları, pencere söveleri ahşap malzemedendir.

---

[554] Erzincan Kültür Envanteri, S. 29.
[555] Karpuz, 1986,. 6.
[556] V.G.M.A., Df. 594, Sf. 90, Sr. 80.
[557] Erzincan Kültür Envanteri, 2007,. 29.

Cephe Özellikleri: Fotoğraflardan anlaşıldığına göre, altıgen planlı caminin her kenarında düşey dikdörtgen biçimli, demir parmaklıklı pencereler açılmıştır (Foto.3.1050).

İç mekan: Minber ahşap oymadır, stilize edilmiş bitkisel motiflerden meydana gelmiştir[558]. Minber, tahta oymacılığının bölgesel bir uygulamasıdır[559].

Süsleme: Bilinmemektedir.

Foto.3.1050. Hacı Mahinur Camisi (V.G.M.A.)

Foto.3.1051. Hacı Mahinur Camisi (Erzincan Kültür Envanteri)

[558] Erzincan Kültür Envanteri, 2007, 29.
[559] Karpuz, 1986,.6-7.

Foto.3.1052. Hacı Mahinur Camisi cephe görünüşü[560]

3.2.7. Halilullah Camisi

Fotoğraf: 3.1053

Yapının Erzincan'da aynı isimdeki Halillulah Mahallesi'nde bulunduğu, caminin batı cephesinde bir de çeşmenin olduğunu Ali Kemali tarafından öğrenmekteyiz[561]. Giriş kapısı üzerindeki kitabeden caminin inşa tarihi ve yaptıranı belli değildir. Ancak Halillullah Çeşmesi üzerindeki kitabede Mevlana'nın müridlerinden Halillullah Çelebi'nin oğlu İsa Çelebi 1448-49 yılında çeşmeyi yaptırmıştır. Akkoyunlular Dönemi'ne tarihlendirilen çeşme dışında başka yapıların da olduğu anlaşılmaktadır. Caminin 1701-02[562], 1710-11[563], 1819-20[564] tarihli görevli atama kayıtları, 1882-83 tarihli tevcih kaydı[565] vardır.

Halillullah çeşmesi üzerindeki kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. *Kâlâllâhu tebareke ve te'ala ve cealnâ mine'l-mâi kulle şey'in hayy*
2. *Benâ çeşme Kürd İsâ Çelebi ibni Halillullah Çelebi sene 852 (*Foto.3.1053*).*

[560] http://www.erzincannostalji.com/1939-deprem-oncesi-erzincan-tablolari-p8-aid,16.html#galeri
[561] Kemali, 1992, 197-198.Sözen, 1981, 45.
[562] BOA, Dosya No: 36, Gömlek No: 4125, Fon Kodu: İE.EV..
[563] BOA, Dosya No: 1, Gömlek No: 1, Fon Kodu. C..EV..
[564] BOA, Dosya No: 1552, Gömlek No: 4, Fon Kodu. HAT
[565] V.G.M.A., Defter No: 2171/0,sf.164,sr.421.

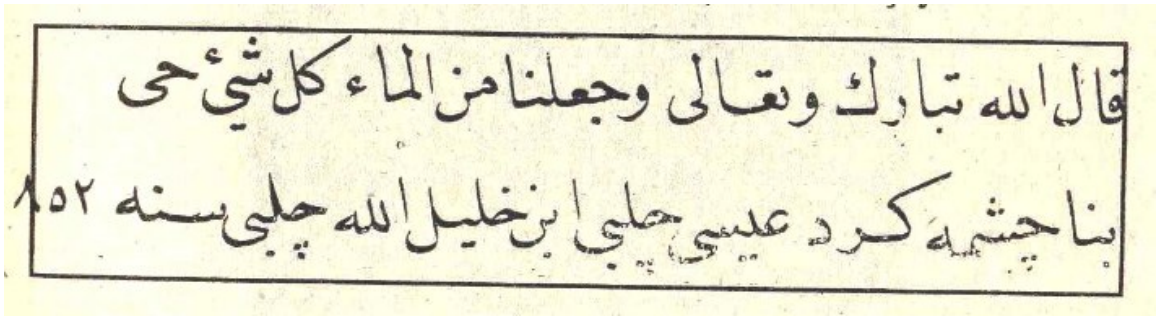

Foto.3.1053. Çeşme üzerindeki kitabe (Ali Kemali'den)

Kitabeye çeşme Halillullah Çelebi tarafından1448-49 yılında yaptırılmıştır. Caminin kerpiç malzemeden inşa edildiği ve kapısının sol tarafında kitabesi olduğu bilinmektedir[566]. H.1289/M.1872-73 tarihli görevli atama kaydı[567] vardır. Yapıyı buradan Erzincan'da 15.yy.da Mevleviliğin öncülerinden Halillullah Çelebi'ye bağlamak mümkündür. Caminin de çeşmeden önce ya da aynı yılda yapılmış olduğu ve İsa Çelebi'nin camiyi de yaptırmış olacağı kuvvetli bir ihtimaldir.

Ali Kemali, Sultanülulema'nın Erzincan'dan geçip Akşehir'de epeyi süre oturması, Erzincan'da Mevleviliğin kurulmasına ve yayılmasına neden olmuştur. Çelebi ünvanını taşıyan birçok kimsenin olduğu ve vakfiyelerde şahitlerin çoğunun Çelebi ünvanını taşıdığını ifade etmiştir[568].

Erzincan'ın 1904 yılına ait şehir haritasında caminin bu yıla kadar ayakta olduğu bilinmektedir. (Ek. 4.)

3.2.8. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami)

Fotoğraf:3.1054–3.1073

Yeri ve Konumu: İzzet Paşa Camisi, Beybağı Mahallesi'nde 23 pafta, 767 ada ve 1 nolu parselde bulunmaktaydı[569].

Kitabesi: Bilinmemektedir.

[566] Kemali, 1992, 198.
[567] BOA, EV.MKT.CHT, 258/90.
[568] Kemali, 1992, 198.
[569] Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonucunda yapının 19.yy da inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için tarihlendirme bölümüne bakınız.

Banisi: Arşiv belgelerinde bu isimle geçtiğinden ve İzzet Paşa'nın da Erzincan'da cami yaptırdığı bilindiğinden bu cami İzzet Paşatarafından inşa edilmiş olmalıdır.

Yapının Tanımı: Farklı mimarisi ile ilk bakışta dikkat çekmektedir (Foto.3.1054). 1904 yılına ait Erzincan haritasında caminin ayakta olduğunu biliyoruz. Cami 1939 büyük Erzincan depreminde yıkılmıştır. Günümüzde ayakta olmayan yapının eski fotoğraflarına göre mimari tanımı yapılmıştır (Foto.3.1055,Foto.3.1056).

Foto.3.1054. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) güney cephesi[570]

Foto.3.1055. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) güney cephesi[571]

[570] http://www.erzincannostalji.com/eski-erzincanda-tarihi-kisla-ve-askeri-yapilar-resimleri,23.html.

Foto.3.1056. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) güney cephesi[572]

Cami, günümüzde harap haldedir (Foto.3.1057). Erzincan Kalesi'nin olduğu yerde, eski Erzincan yerleşiminde bulunmaktadır (Foto.3.1058).

Foto.3.1057. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) kalıntısı

Foto.3.1058. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) kalıntısı

[571] (http://www.erzincannostalji.com/eski-erzincanda-tarihi-kisla-ve-askeri-yapilar-resimleri,23.html.
[572] http://www.erzincannostalji.com/eski-erzincanda-tarihi-kisla-ve-askeri-yapilar-resimleri,23.html.

Foto.3.1059. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) kalıntısı

Mimarisi

Plan: Cami planının kare mi yoksa dikdörtgen mi olduğu bilinmemektedir. Ancak üst örtü kubbe ile örtülüdür. Kuzey cephede son cemaat yeri vardır. Güney cephede mihrap dışa beşgen olarak taşırılmıştır. Beş gözlü son cemaat yeri kubbe ile örtülüdür. Harime kuzey, doğu ve batı cephelerden giriş sağlanmaktadır. Minareler, kuzeydoğu ve kuzeybatı köşede son cemaat yeri üstünde yükselmektedir.

Örtü Düzeni: Harim kubbe ile örtülüdür (Foto.3.1060)

Foto.3.1060. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) güneydoğu cephesi[573]

Malzeme ve Teknik: Caminin moloz taş malzeme ile inşa edildiği günümüzdeki kalıntılarından anlaşılmaktadır (Foto.3.1061). Dıştan tamamen kesme taş ile kaplanmıştır (Foto.3.1062).

[573] http://www.erzincannostalji.com/eski-erzincanda-tarihi-kisla-ve-askeri-yapilar-resimleri,23.html.

Foto.3.1061. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) kalıntısı

Foto.3.1062. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) kuzey cephesi[574]

Cephe Düzeni: Cephe yüzeyleri masif görünümlü duvar örgüsünü yansıtmaktadır (Foto.3.1063). Zemin kat seviyesinde caminin köşeleri profillerle kademelendirilmiştir. Su basman katı beden duvarlarından hafif dışa taşkındır. Zemin katına silme yaprak geçilmiştir. Caminin cepheleri üç kademeli şekildedir. Üç kat pencere düzenlemesi vardır. Pencerelerin hepsinin düşey dikdörtgen, düz lentolu ve silme ile çevrelendiği görülmektedir. Cephelerde alt ve orta sıradaki pencerelerin üstünde kalın silme yatay olarak tüm cepheleri kuşatmaktadır. Her cephe dört yönde üçgen alınlıkla sonlanmıştır. Kuzey, doğu ve batı cephelerden harime açılan iki kapı vardır. Güneydoğu ve kuzeydoğu merdivenlerden doğu kapıya, kuzeyde de yine iki yönden merdivenlerle kuzeydeki kapıya ulaşılmaktadır. Doğu cephe boyunca merdiven katı uzanmaktadır. Tüm cephelerde saçak altları silme ile çevrelenmiştir.

[574] http://www.erzincannostalji.com/eski-erzincanda-tarihi-kisla-ve-askeri-yapilar-resimleri,23.html.

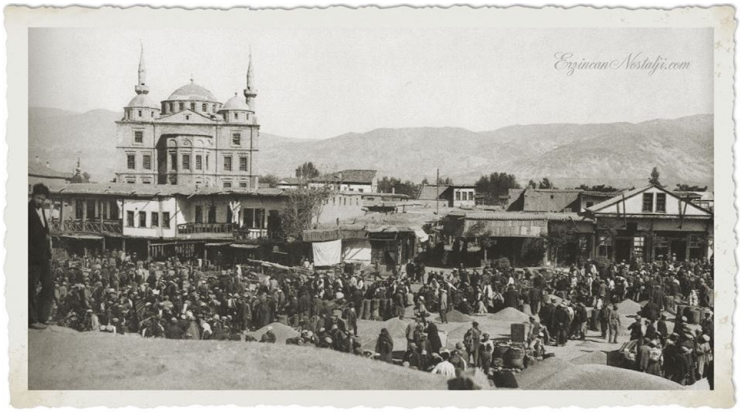

Foto.3.1063. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) güney cephesi[575]

Doğu cephe, beden duvarlarının alt sırasında dört adet, üst sırasında yedi adet pencere açıklığı vardır (Foto.3.1064). Alt ve üst pencere sırası silme ile ayrılmıştır. Pencereler düşey dikdörtgen biçimli olup söveleri profillendirilmiştir (Foto.3.1065). Üst kısımları silme ile dışa taşırılarak vurgulanmıştır. Cephede kuzey yöne doğru kaydırılmış düşey dikdörtgen biçimli olup sivri kemer alınlıklıdır. Kapı çevresi silmelerin dışa taşırılması ile hareketlendirilmiştir. Alınlığın üstünde madalyon şeklinde iki adet süsleme vardır.

Foto.3.1064. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) doğu cephesi (V.G.M.A,)

[575] http://www.erzincannostalji.com/eski-erzincanda-tarihi-kisla-ve-askeri-yapilar-resimleri,23.html.

Foto.3.1065. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) doğu cephesi[576]

Güney cephede alt sırada 6 adet, üst sırada yedi adet pencere açıklığı vardır (Foto.3.1066). Mihrap nişi dışa beşgen bir biçimde taşırılmış, beden duvarlarından daha alçak tutulmuştur (Foto.3.1067). Güney cephedeki pencerelerin iki tanesi alt sırada, üç tanesi üst sırada mihrap nişinde açılmıştır. Dışa taşırılan mihrabın üst kısmı yüzeysel yuvarlak kemerlerle sonlandırılmıştır.

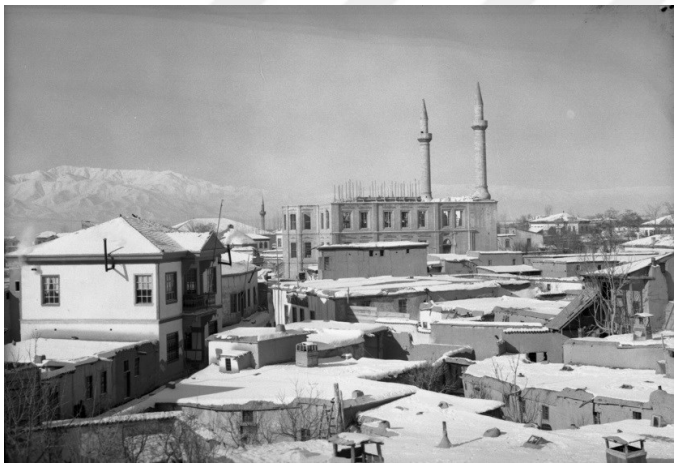

Foto.3.1066. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) doğu cephesi (V.G.M.A,)

[576]http://www.erzincannostalji.com/eski-erzincanda-tarihi-kisla-ve-askeri-yapilar-p34 aid,23.html#galeri

Foto.3.1067. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) güneybatı cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.1068. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) güney cephesi (V.G.M.A.)

Batı cephe, doğu cephe ile benzerdir (Foto.3.1069,Foto.3.1070).

Foto.3.1069. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) batı cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.1070. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) batı cephesi (V.G.M.A.)

Foto.3.1071. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) batı cephesi (V.G.M.A.)

Kuzey cephe son cemaat yerinin bulunduğu ve harime girişin sağlandığı cephedir (Foto.3.1072). Kuzey duvarın orta aksında yer alan kapı ile harime girilir. Alt ve üst sırada dörder pencere olup toplamda sekiz pencere cephe aksına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Cephenin orta aksına harim kapısı diğer cephelerdeki kapılardan farklı olarak basık kemerlidir. Kapı çevresi silmelerle çevrilerek vurgulanmıştır. Kapının üstünde yan yana iki aydınlatma penceresi daha vardır.

Foto.3.1072. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) kuzey cephesi (V.G.M.A.)

Son Cemaat Yeri: Kuzey cephede beden duvarlarından alçak tutulmuş beş gözlü son cemaat yeri vardır. Yanları kapalı önü açık son cemaat yeri, ince sütunlara oturan sivri kemerlidir. Üstü pandantiflerden anlaşıldığı üzere kubbe ile örtülü olmalıdır. Doğu ve batı kenarları yüzeysel sivri kemerlidir.

Minare: Son cemaat yerinin doğu ve batısında çatı üzerinde yükselen iki adet minaresi vardır (Foto.3.1073) Minareler doğrudan çatı üzerine oturmaktadır. Soğan başlıklı pabuçluk üzerinde silme ile poligonal gövdeye geçilmektedir. Minareler tek şerefeli, külahla örtülüdür. Tamamen kesme taş malzemeden yapılmıştır.

Foto.3.1073. İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) kuzey cephesi (V.G.M.A.)

İç mekan: İç mekandan fotoğraf olmadığı için tanım yapılamamıştır.

Süsleme: Yapıda fotoğraflardan anlaşıldığı kadarıyla taş süsleme vardır. Ancak detaylı şekilde süsleme türleri anlaşılmamaktadır.

Tarihleme: Caminin H.1325/M.1907-08 ve H.1340/M.1921-22 tarihli ilam kayıtları[577] vardır. İnşa tarihi bilinmeyen caminin banisi olan İzzet Paşa'nın bir de hamamı vardır. Günümüzde hamam 59. Topçu Er Eğitim Tugayı içindedir. Kitabesine göre hamam, 1869 yılında Müşir İzzet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Caminin de banisi İzzet Paşa'nın[578] 1798/99-1893 yılları arasında yaşadığı bilindiğine göre caminin de bu tarihler arasında inşa edildiği muhakkaktır. Caminin 19.yy.da inşa edildiği anlaşılmaktadır.

[577] bir davanın mahkemece nasıl bir hükme bağlandığını gösteren resmi vesikalar, kararı bildiren belge

[578] İzzet Paşa Haşim Osman Paşa'nın oğludur. Erzincan'da 1798-99'da doğdu. 1849'da Hakkari ve Van valisi olup 1850 yılında yarılmıştır. 1850 1852 yılları arasında Cidde valisi olup 1854'de azledilmiştir. 1867 yılında Sivas valisi olup 1879'da ayrılmıştır. 1883-84 yılında Edirne valisi olup 1893 yılında vefat etmiştir. Kendinden 40 yıl önce vefat eden oğlu Hurrem Paşa'nın adının yaşatılması için Erzincan'da büyük bir cami inşa ettirmiştir. Bkz. Süreyya, M. (1996). Sicill-i Osmanî, III, İstanbul, 845.

3.2.9. Kale Camisi

Fotoğraf: 3.1074-3.1075

Cami muhtemelen Erzincan Kalesi'nde bulunmaktaydı. Cami hakkındaki bilgileri Sayın Ali Kemali'den edinmekteyiz. Caminin mimari bir değeri olmadığını ifade etmiştir. Mescidin iç içe kapılarının olduğunu, ikincisi üzerinde bir kitabe olduğu yine verilen bilgiler arasındadır. Kitabesine göre cami 1535-36 yılında inşa edilmiştir (Foto.3.1074). Bu tarihlerde Erzincan'da Akkoyunlular hüküm sürmektedir. Cami Akkoyunlular tarafından inşa edilmiş olmalıdır. Kapı üzerindeki kitabenin tarafımızdan okunuşu şu şekildedir[579]:

1. *"Kad benâ haze'l-mescidu'l-mübârek*
2. *Es-Sultanü'l-'azam ve'l-hânu'l-mu'azzam*
3. *Hazreti Sultan Süleyman Han bin Sultan*
4. *Selim Han bin Bayezid Han halledellahu*
5. *Devletehu ve ebbede saltanatehu*
6. *….sene isna ve erbe'in ve tis'amie*
7. *942?/M.1535-36?"*

Foto.3.1074. Kale Camisi inşa kitabesi (Ali Kemali'den)

Bunun dışında cami kapısının iç tarafında da bir kitabe olduğunu öğrenmekteyiz (Foto.3.1075). Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

[579] Kitabeleri okuyan Sn. Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

1. *La ilahe illallah Muhammeden Resulullah*
2. *Tehyar fi şehri şaban sene ahid ve aruşune ve semaine 821*

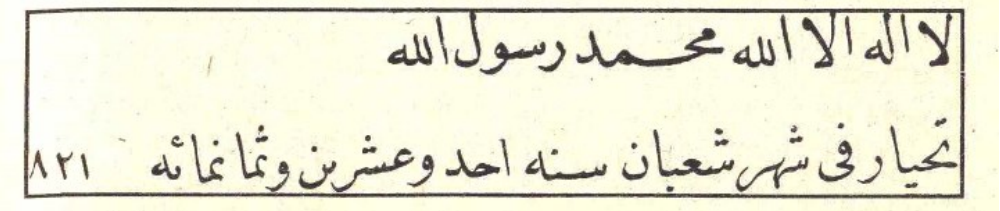

Foto.3.1075. Kale Camisi kitabesi (Ali Kemali'den)

İnşa kitabesine göre cami Kanuni Sultan Süleyman tarafından inşa edilmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde camiye 1705-06 tarihinde görevli ataması yapıldığını öğrenmekteyiz[580]. Arşiv kayıtlarında yapı "Kanuni Sultan Süleyman Camisi" olarak geçer. Hurufat defterlerindeki H.1207/M.1792-93, H.1222/M.1807-08, H.1223/M.1808-09, H.1231/M.1815-16, H.1230/M.1814-15, H.1240/M.1824-25, H.1160/M.1747-48, H.1164/M.1750-51, H.1185/M.1771-72, H.1186/M.1772-73, H.1189/M.1775-76, H.1200/M.1785-86, H.1190/M.1776-77, H.1192/M.1778-79, H.1195/M.1780-81, H.1196/M.1781-82, H.1188/M.1774-75, H.1119/M.1707-08, H.1126/M.1714-15, H. 1108/M.1696-97 yıllarına ait görevli atama kayıtlarında[581] "Kal'a Derununda Sultan Süleyman Han Camisi" olarak zikredilmektedir.

Kanuni'nin ikinci Acem Seferi'ne gidişi sırasında inşa edilmiş olduğu, Mimar Sinan'ın Kanuni'nin yanında olmasına rağmen bu caminin sade ve gösterişten uzak olduğu, dikdörtgen planlı, kerpiç malzemeden inşa edildiği ve üst örtüsünün düz tavan örtülü olduğu verilen bilgiler arasındadır[582].

[580] BOA, Dosya No: 4, Gömlek No: 284, Fon Kodu: AE. SAMD. III.
[581] V.G.M.A., HD, 1064/30/31/27/28, 1060/58, 532/35, 533/7, 534/87, 534/90, 1055/26/28, 1058/27, 1059/35, 1060/58, 1065/25, 1067/62/65, 1140/16.
[582] Kemali, 1992, 199.

3.2.10. Kurşunlu Camisi

Fotoğraf: 3.1076

Erzincan Merkez'de Kurşunlu Mahallesi'nde bulunmaktaydı. Cami ile bilgilere Sayın Ali Kemali'den ulaşmaktayız. Ali Kemali'nin vermiş olduğu kitabenin tarafımızdan okunuşu şu şekildedir[583]: (Foto.3.1076). 1701-02[584] ve 1813 tarihli[585] görevli atama kayıtları vardır.

1. *Benâ haze'l-mescide'l-Cami' fî eyyam-ı Devleti Es-Sultanû'l-'azam Zıllullâhi fi'l-'âlem*

2. *Es-Sultan Murad Han bin Sultan Selim Han halledellahu mülkehû Ez-Zâ'îm Hacı Mustafa bin Hoca (Havace) Seydi Fevti fî sene H.992/M.1584-85*[586]

Kitabeye göre cami 2. Murad zamanında Hacı Mustafa[587] tarafından 1584-85 yılında yaptırılmıştır.

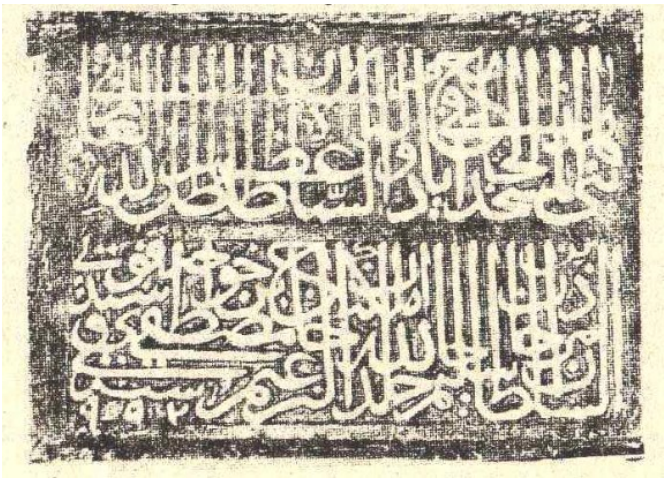

Foto.3.1076. Kurşunlu Camisi inşa kitabesi (Ali Kemali'den)

[583] Kitabeleri okuyan Sayın Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.
[584] BOA, Dosya No: 32, Gömlek No: 3577, Fon Kodu: İE..EV..
[585] V.G.M:A., Defter No:198/0,sf.108,sr.959.
[586] Kitabe Sayın Prof. Dr. Hamza Keleş tarafından okunmuştur, kendilerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.
[587] Mustafa Çavuş hakkında detaylı bilgi için bkz. Mustafa Çavuş'un babası, atlı askerlerin reislerinden olduğu gibi, kendi de gerçek kudret, servet ve ün sahibi bir kişiydi. Vakıfları pek çoktur. Caminin yanında medresesi olduğu ve ayrıca bir de kervansaray inşa ettirdiği bilinmektedir. Kemali, 1992, 200.

Caminin banisi Mustafa Çavuş'un vakfı olduğu, bu görevin de Kemahlızade Mustafa Efendi'den kardeşi Abdülmecit Efendi'ye verildiği kayıtlı olan bu vakfiye[588] H.995/M.1586-87 yılında düzenlenmiştir. (Ek.8)

Ali Kemali, yapıyı incelemiş ve yapının kerpiç malzemeden inşa edildiğini, üstünün düz dam örtülü olduğu bilgisini vermiştir. Cami 1191'deki büyük depremde yıkılmış ve onarım görmüştür[589]. Mustafa Çavuş'un inşa ettirdiği eserler günümüze gelememiştir.

Erzincan'ın 1904 yılına ait şehir haritasında caminin bu yıla kadar ayakta olduğu bilinmektedir. (Ek. 4.)

3.2.11. Tahta Camisi

Fotoğraf: 3.1077–3.1081

Kitabesi: Tahta Camisi ismiyle geçen caminin arşiv kayıtlarında Zülfikar Ağa kızı merhume Emine Hatun binası Camisi olarak geçmektedir. Caminin Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde tamir kitabesi bulunmaktadır (Foto.3.1077). Kitabenin okunuşu şu şekildedir:

1. *Merhum ve mağfurun lehümâ Zülfikar Ağa kerimesi Emine Hanım'ın bina*
2. *Eylediği işbu cami'i şerifi harâbına mebnî mukaddema Kamberzade mutevaffa Elhac Mustafa Ağa*
3. *Ta'mir ve inşa ve müehhiren dahi Hazinedarzade Abdurezzak Ağa zevcesi Fatma Hanım*
4. *İle mahdumları Ahmed ve İsmail Ağa hasbeten lillahi teala müceddeden imar ve ihya eylemişdir*
5. *Cenabı Mevla kâffe-i ashab-ı hayratın hayırlarını kabul eyleye amin Sene 1264*[590]

[588] V.G.M.A, Df.591/5, Sy. 159, Sr. 143.
[589] Kemali, 1992,199.
[590] Kitabeyi okuyan Sayın. Prof. Dr. Hamza KELEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

Foto.3.1077. Tahta Camisi inşa kitabesi (V.G.M.A.)

Zülfikar Ağa'nın kızı Emine Hanım'ın camiyi yaptırdığı, daha sonra yapının harap olduğu ve Kanberzade Mustafa Ağa tarafından tamir edildiği, 2. tamirinin olduğu, daha sonra Hazinedar Abdurrezzak Ağa'nın hanımı ve çocukları tarafından tekrar onarılması ile caminin 3. tamir geçirdiği anlaşılmaktadır.

İnşa Tarihi: Caminin inşa tarihi bilinmemektedir.

Banisi: Kitabesinden anlaşıldığı üzere cami, Zülfikar Ağa[591] kızı merhume Emine Hatun tarafından yaptırılmıştır.

Yapının Tanımı: Cami günümüzde ayakta olmayıp Vakıflar Genel Müdürlüğü arşiv fotoğraflarından tanımlaması yapılmıştır.

Mimarisi

Planı: Fotoğraflardan caminin düz ahşap tavan ile örtülü olduğu görülmektedir. Hangi cephede olduğu anlaşılamayan son cemaat yerinin de bulunduğu yine bilgimiz dahilindedir.

[591] Zülfikar Ağa'nın kendi adına yaptırdığı camisi de olup katalogda günümüze gelebilenler içindedir.

Malzeme ve Teknik: Caminin ahşap hatıl arası moloz taş ve kaba yonu taş ile malzeme ile inşa edildiği anlaşılmaktadır. Üst örtü, minare, minber, pencere söveleri ahşap malzemedendir.

Cepheler: Cami, bodrum kat üzerindedir. Pencereler alt sırada düz lentolu, düşey dikdörtgen biçimlidir. Üst sırada oval şeklinde tepe pencereleri vardır. Ahşap direklere oturan ahşap kirişli çatı ile örtülü son cemaat yeri vardır.

Foto.3.1078. Tahta Camisi (V.G.M.A.)

Foto.3.1079. Tahta Camisi (V.G.M.A.)

Son cemaat yeri: Son cemaat yerinin önü açıktır. Balkon şeklinde olup ahşap parmaklıkla çevrilmiştir. Son cemaat yerinin ahşap direkler tarafından desteklenen düz ahşap tavan ile örtülüdür.

Minare: Minare, çatı üzerinden yükselmektedir. Kısa silindirik gövdeli, üzerinde ahşap direklerle taşınan saçaklı şerefe kısmı, kısa petek kısmı ile külahla örtülmüştür. Tamamen ahşaptır (Foto.3.1078).

İç mekan: Duvarlar sıvalı ve badanalı olup herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir. Güney duvarda yarım daire kesitli mihrap nişi, sivri kemerlidir (Foto.3.1080). Güneybatı köşede ahşap minber yan aynalığını oluşturan düşey tahtaların arasına çakılan çıtalar birbirine paralel düşey alanlar meydana getirmiştir. Köşk kısmı dört ahşap direk üstüne yerleştirilen pramidal külahla örtülmüştür (Foto.3.1081).

Foto.3.1080. Tahta Camisi mihrabı (V.G.M.A.)

Foto.3.1081. Tahta Camisi minberi (V.G.M.A.)

Süsleme: Fotoğraflardan anlaşıldığı kadarı ile yapıda ahşap ve alçı süsleme vardır.

Ahşap Süsleme: Minberde vardır.

Alçı Süsleme: Mihrapta vardır.

Bitkisel Süsleme: Minber taç kısmında ve köşk kısmı alınlığında palmet motifli bitkisel süsleme vardır. Mihrabın ilk iki bordüründe "C" kıvrımları içinde, vazodan çıkan ve kıvrık dallar arasında papatya motifleri mevcuttur. Mihrabın en dış bordüründe kartuşlar içine alınmış vazodan kıvrımlı dallarında arasından papatya motifleri ile süslemeye gidilmiştir.

Tarihleme: Hurufat kayıtlarından Zülfikar Ağa kızı merhume Emine Hatun binası Camisi'nin Kamberzade Hacı Mustafa Ağa tarafından H.1119/M.1707-08, H.1206/M.1791-92, H.1212/M.1797-98 tarihlerinde tamir edildiğini öğreniyoruz[592]. Cami, Kanberzade Hacı Mustafa tarafından 1797-98 yılında tamir edilmiştir[593]. Eğin şer'iyye sicillerinden yapının 1831-37 yıllarına kadar sağlam olarak geldiği anlaşılmaktadır.[594] 1834 tarihli Eğin Kazası'da bulunan Hacı Mustafa Ağa tarafından tamir edilen ve Emine Hanım'ın yaptırdığı camiye Osman Efendi'nin atama kaydı[595] vardır. Şahsiyet kayıtlarında Emine Hatun binti Zülfikar Ağa Camisi, Mustafa Camisi, Tahta Minareli Cami olarak da geçen caminin H.1288/M.1871-72 [596] tarihli şahsiyet kaydı vardır.

Cami ilk olarak 1707-08 tarihinde tamir geçirdiğine daha erken bir tarihte inşa edilmiştir. Yapı 17. yy.da inşa edilmiş olmalıdır.

[592] V.G.M.A., HD,
[593] V.G.M.A., HD, 531/109.
[594] Akyel, 2004. 226.
[595]Canpolat, ,Aksın, 2007, 281.
[596] V.G.M.A., Defter No: 200/0,sf.194,sr.1673.

4. HURUFAT KAYITLARINDA ADI GEÇEN CAMİ VE MESCİDLER

4.1. Hurufat Defterlerine Göre Erzincan Merkez Kazasındaki Cami ve Mescidler

Nahiye	Köy	Yapı	Numara	Tarih
Geçid Karyesi Araplar Mah.		Mahalle Bahçe Camisi görevli ataması görevli ataması kaydı	535/70	1707-08
Merkez Bid Pazarı		Delikçi Hüseyin Ağa Camisi görevli ataması kaydı	535/70	1707-08
Merkez Cafer Mah		Halil Bina Mescidi görevli ataması kaydı	1064/26	1775-76
Merkez Cami Kebir Mah.		Ali Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	1067/62, 1098/122	1691-92, 1707-08
Merkez Cami Kebir Mah.		Hacı Murad Mescidi görevli ataması kaydı	534/87, 535/70, 1055/29, 1059/35, 1060/61, 1065/25 1060/61 532/35 534/85 1064/29	1751-52, 1774-75, 1775-76, 1787-88, 1814/1815, 1825/1826, 1779/1780, 1805-06, 1812-13, 1751-52, 1774-45, 1775-76, 1787-88, 1814-15, 1825-26, 1779-80, 1805-06,
Merkez Cami Kebir Mah.		Taşçı Ali Mescidi görevli ataması kaydı	534/88, 1055/28/29 1059/34, 1060/61, 1064/28, 1067/63/64 1098/124, 1140/16 1060/61, 1065/25 531/72, 1064/30 1067/62, 530/76	1691-92, 1107, 1696-97, 1711-12, 1713-141714-15, 1750-51, 1751-52, 1773-74, 1778-79, 1787-88, 1814/1815, 1799-00, 1780/1781, 1774-75, 1707-08, 1714-15, 1789-90
Merkez Cami Kebir Mah.		Seyyid Ömer Hafız Mescidi görevli ataması kaydı	1055/25	1745-46,
Merkez Cami Kebir Mah.		Gendümeciyan Mescidi görevli ataması kaydı	531/70, 531/72 536/37, 1058/27 1067/61, 1140/17 1064/31	1706-07, 1697/1698, 1771-72, 1795-96 1801-02, 1832/1833,.1722-23
Merkez Cemaleddin Mah		Yeni Kadı Demekle Maaruf Mehmet Efendi Mescidi görevli ataması kaydı	1060/58 1137/24, 1137/24 536/37 531/70	1722-23, 1784/1785, 1796/1797
Merkez Cemaleddin Mah		Seyyid Ali Mescidi görevli ataması kaydı	1059/35 1140/16	1696-97,1775-76, 1696-97

Merkez Cemaleddin Mah		Gevher Hatun Mescidi görevli ataması kaydı	1060/58, 1064/34 535/70, 1055/24/25 1060/58, 1067/63	1792/1793, 1825/1826, 1743/1744, 1744/1745, 1784/1785, 1783/1784, 1709/1710, 1710-11, 1792-93, 1825-26, 1743-44, 1744-45, 1784-85, 1783-84, 1709-10
Merkez Cemaleddin Mah		Müftü Hacı Veli Camisi görevli ataması kaydı	1060/58, 531/72 531/73, 532/35 1059/35, 1067/62/65 1137/24, 1140/17 530/76, 533/7 534/87, 1059/34 1060/58, 1064/26 1067/65	1800-01,1801-02, 1805-06, 1774-75, 1704-05, 1714-15, 1722-23, 1697/1698, 1788-89, 1809/1810, 1814/1815, 1773-74, 1785/1786, 1775-76,
Merkez Cemaleddin Mah		Cemaleddin Mescidi görevli ataması kaydı	1065/26, 535/70 534/87, 1055/27 1058/27	1814/1815, 1748-49, 1771-72, 1775-76
Merkez Cemaleddin Mah		Himmet Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	531/70, 531/71 1055/30, 1140/17	1795-96, 1799-00, 1796/1797,1798/1799, 1754/1755, 1697/1698, 1795-96, 1799-1800, 1796-97, 1798-99, 1754-55,
Merkez Cuma Mah Camii kebir mah olarak değişti.		Hacı Veliyüddin Mescidi görevli ataması kaydı	1060/58, 530/75 535/71, 1055/29, 1064/31, 1067/65 1064/31 535/73 1067/63	1788-89, 1826/1827, 1751-52, 1785/1786, 1781/1782, 1715, 1824-25, 1708/1709
Merkez Cuma Mah		Merhum Müftü Seyyid Abdullah Efendi Camisi görevli ataması kaydı	1060/60, 1064/32 1059/33/36 1064/26 1059/33/34/36, 1098/124	1775-76, 1786/1787, 1782-83 1772-73, 1773-741774-75, 1775-76, 1703-04
Merkez Cuma Mah		Gülabibey Camisi (Camii kebir-ulu Cami) görevli ataması kaydı Hacı Yusuf Yaptırmış.	1064/30,28,531/71 1064/31,30,32,34 532/33, 533/7, 534/86 534/89, 534/90, 535/71 536/36,1055/23/24/25/28/30, 1058/27, 1059/35, 1060/58 1065/25, 1067/61/62/64/65/66 1137/24, 1140/16/17	1794-95, 1797-98, 1804/1805, 1808-09 1813, 1813/1814, 1815/1816, 1818/1819, 1828/1829, 1833-34,1832/1833, 1742/1743, 1743/1744, 1744/1745, 1749/1750, 1753/1754, 1754/1755,1770-71, 1775-76, 1784/1785, 1778-79, 1779/1780, 1780/1781, 1782-83, 1783/1784, 1774-75, , 1703-04, 1704-05, 1707/1708, 1712/1713 1713-14, 1714-15, 1715 , 1715-

			1143/35, 1144/34/35 1144/34	16,, 1722-23, 1696-97,, 1697/16981698-99, 1726/1727 , 1727/1728 , ,1729-30, 1728-29
Merkez Cuma Mah		Boyahane Mescidi görevli ataması kaydı	1067/65	1714-15
Merkez Cuma Mah		Mehmed Bey Mescidi görevli ataması kaydı	1067/65, 534/87, 1055/30	1814/1815, 1753/1754, 1715
Merkez Cuma Mah		Murad Bey ve Abdullah Ağa Tamir Eylediği Cami	1064/27, 534/85, 1060/62	1812-13,1788-89, 1777- 78
Merkez Cuma Mah		Ahmet Çavuş Mescidi görevli ataması kaydı	1067/63	1709/1710
Merkez Çeri Mah.		Hacı Osman Mescidi görevli ataması kaydı	1055/24	1743/1744
Merkez Çukur Mah.		İbrahim Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	1098/124 1067/61/63/64 1098/122 532/33 535/74	1803-04, 1823/1824, 1704-05,1122, 1711-12 1691-92
Merkez Çukur Mah.		Yusuf Ağa Camisi görevli ataması kaydı	1137/24	1722-23
Merkez Çukur Mah		Mehmet E Bina Olunan Cami görevli ataması kaydı	1067/62	1706-07
Merkez Çukur Mah.		Hacı Oğlu Halil Çelebi Mescidi görevli ataması kaydı	530/79 533/10 534/90 1064/26 1144/34	1794-95,1208, 1812-13 1809/1810, 1776/1777, 1728-29
Merkez Debbağlar Mah (Halillulah mah)		Molla Güzel Camisi görevli ataması kaydı

			1059/33 1065/25/26 1067/62/63/64/65/66 1140/17 1067/62	1707/1708, 1709/1710 ,1122, 1712/1713 1714-15, 1715-16, 1696-97,,, 1697/1698,
Merkez Debbağlar Mah		Halillullah Camisi görevli ataması kaydı	1067/65/61/63/65 531/72 532/35 533/9 534/87 536/36 1055/25/26/27/29 1144/34, 1067/66 535/71 1055/23 1064&34 1065/27 1144/35	1800-01, 1807-08 1810-11, 1814/1815 , 1833-34, 1744/1745 , 1746/1747 1748-49, 1751-52, 1704-051707/1708, 1714-15, 1715 , 1715-16,, 1727/1728 , 1828/1829 , 1742/1743 , 1783/1784 , 1788-89,1715-16,, 1728-29
Merkez Eskişehir İslamiye Mah		Ali Reis Camisi görevli ataması kaydı	1067/66 1064/27 1058/27 1065/26 1067/63/64 1067/61/62, 1067/64	1771-721775-76,1122, 1711-12, 1712/1713, 1713-14, 1714-15, 1716-17, 1704-05, 1707/1708, 1713-14
Merkez Eskişehir İslamiye Mah		Hacı Tarık Mescidi görevli ataması kaydı	1067/65 1059/33 1064/27	1772-73, 1776/1777, 1715-16,
Merkez Eskişehir İslamiye Mah.		Hızır İlyas Mescidi görevli ataması kaydı	1137/24 531/70 532/35 1058/27 1059/33	1795-96, 1805-06, 1808-09, 1771-72, 1772-73 1722-23
Merkez Eskişehir İslamiye Mah.		Müftü Ağa Mehmet Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	1055/25/26/29 536/36 1064/28 1065/25 533/9 533/11 536/38	1833-34, 1746/1747, 1751-52, 1778-79, 1810-11, 1812-13, 1833-34,1774-75,
Merkez İslamiye Mah.		Hüseyin Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	1064/32	1782-83
Merkez Eskişehir Mah.		Firdevs Hatun Mescidi görevli ataması kaydı	535/71	1826/1827
Merkez Gerek Gerek Mah.		İsmail Efendi Camisi görevli ataması kaydı	1060/61 534/90 1143/35, 1067/61	1703-04
Merkez		Mustafa Çavuş Un	535/71	1813, 1786/1787, 1789-

Gerek Gerek Mah.		Yaptırdığı Kurşunlu Camisi[597] görevli ataması kaydı	535/74 530/76 534/86 1060/60 1064/34 1065/27 1140/16 532/35 533/7 534/89 535/74 1055/28 1060/61 1064/31/34 1065/27 1067/61/63/66 1140/16/17 531/71, 531/72, 533/10 535/71, 1055/24/29, 1058/27, 1059/36, 1064/31, 1065/25, 1067/61/62 1140/16, 1144/34	90 1783/1784 , 1788-89, 1696-97,, 1795-96, 1799-00,1807-08 1808-09, 1815/1816 1813/1814, 1749/1750, 1787-88, 1781/1782, , 1703-04, 1709/1710, 1715-16,,,1107, 1696-97,,1696-97,,, 1704-05, 1705/1706 , 1707/1708, 1122, 1727/1728 , 1742/1743 1751-52, 1771-72, 1774-75, 1775-761790/1791, 1792/1793 , 1798/1799 1812-13, 1827/1828 Mustafa Çavuş 1715-16,, De Mescid (1067/66)
Merkez Gerek Gerek Mah		Kürd Hacı Murad Camisi görevli ataması kaydı	530/77 536/38 531/69 531/71 532/36 531/73 533/7 534/90 535/70 1055/23/26/28/29 1058/27 1059/33 1060/58/60/61 1064/27/30 1065/25/26 1067/64/65/66 1140/16/17 1143/35 1064/26 534/90 1055/28	1790/1791, 1792/1793, 1795-96, 1799-00, 1801-02, 1808-09 1809/1810 , 1818/1819, 1825/1826 ,1250, 1742/1743 ,1160, 1749/1750 , 1750-51, 1771-72, 1773-74, 1785/1786 , 1786/1787 , 1787-88, 1776/1777 , 1780, 1774-75, 1775-76, 1712/1713 , 1713-141714-15, 1715-16,, 1716-17, 1696-97, 1727/1728,1818/1819 , 1749/1750,
Merkez Gerek Gerek Mah		Seyyid Ömer Efendi Camisi görevli ataması kaydı	530/77 531/72 1055/24/27/29 1064/28/29 1065/25/27 1067/63/64 1137/24	1790/91, 1801-02, 1743/1744 1748-49, 1751-52, 1778-79 1780, 1775-76, 1711-121788-891708/1709 1722-231696-

[597] Kenan Ziya Taş, Mustafa Çavuş Camisi ile Kurşunlu Camisi'ni ayrı camiler olarak ele almıştır. Bkz., Taş, 1994, 379-384.

			1140/16/17 1143/35 1144/34 1067/63	97,1697/98, 1726/1727 1728-29, 1707/1708
Merkez Gerek Gerek Mah		Şeyh Abdülkerim Efendi Camisi görevli ataması kaydı	1064/31 1058/27 1060/62 1067/61/62/63 1067/61	1771-72, 1788-89, 1781/1782, 1703-04, 1705/1706, 1707/1708, 1708/1709
Merkez Gerek Gerek Mah		Arslan Bey Camisi görevli ataması kaydı	1064/32/29 531/71 532/72 534/88 1065/26 1067/61/62/64/65	1799-00, 1800-01, 1816/1817, 1779/1780 1782-83, 1777-781703- 04, 1707/08, 1711-12, 1713-14, 1714-15
Gerek Gerek		Hacı Veli Camisi (Veliyüddin Camisi) görevli ataması kaydı	1140/17 1144/35, 1067/63/65	1697/1698,1142, 1708/1709 , 1715-16,,
Merkez Gerek Gerek Mah		Hacı Hüseyin Mescidi görevli ataması kaydı	1064/29 535/74	1813/1814, 1823/1824, 1779/80
Merkez Gerek Gerek Mah.		Saliha Hatun Camisi görevli ataması kaydı	1067/65 1055/26	1715, 1747-48
Merkez Gerek Gerek Mah		Ahmet Veli Mescidi görevli ataması kaydı	1098/123, 536/37 1140/16	1701-02, 1833-34, 1746/1747 1773-741703- 04, 1704-05,
Merkez Gerek Gerek Mah		Nasuh Veli Camisi görevli ataması kaydı	1067/61/62/63/64 1098/123 1059/35 1055/27 1055/26	1705/1706 , 1706-07, 1707/08, 1708/1709, 1711, 1796/97, 1160
Gerek Gerek Mah Merkez		Abdi Efendi Camisi görevli ataması kaydı	1067/62 1067/65/61	1705/1706 1706-07, 1703-04, 1715
Merkez Gerek Gerek Mah		Hacı Hüseyin Camisi görevli ataması kaydı	535/74	1813/1814
Merkez Gerek Gerek Mah		Meydan Mescidi görevli ataması kaydı	1055/27	1748
Merkez Gerek Gerek Mah		Haşimoğlu Mescidi görevli ataması kaydı	1055/29	1751-52
Merkez Haraççı Mah		Hacı Ahmet Bey Camisi görevli ataması kaydı	1055/24	1742/1743
Merkez Hayr Karyesi		Ahalinin Minber Koydurduğu Cami	536/38	1832/1833
Merkez Hoca Bey Mah		Merhum Hacı Ahmet Camisi görevli ataması kaydı	1064/32 534/89 535/73 530/75 530/76 1064/31/26/29/32 534/86 1064/29	1815/16, 1824-25, 1788- 89, 1792/93 1790/91, 1796/97 1795-96, 1813/14 1812-13 1742/43, 1743/44 1751-52, 1773- 74, 1774-75, 1775-76, 1786/1787 , 1776/77 , 1779/80 , 1781/82

			531/69 531/70 533/11 1055/23/24/29 1059/34/35/36 1060/60 1065/25/27 1067/65 1060/59 1055/30 1067/63	1782-83, 1708/1709, 1709/1710, 1122, 1715, 1753/1754, 1785/1786.
Merkez Hocabey Mah		Hacı Ömer Ağa Camisi görevli ataması kaydı	1065/27	1788-89
Merkez Karamelik Mah		Ahalinin Yap. Cami görevli ataması kaydı	535/74 532/33	1804/1805
Merkez Melik Mah		Hacı Mustafa Paşa Mescidi görevli ataması kaydı	535/70	1822/1823
Merkez Melik Mah		Kürd Ağazade Mehmet Ağa Mescidi Camiye Çevrilmiş	535/70	1822/1823
Merkez Melik Mah.		Hacı Sadık Müceddeten Bina Ve Mescide Minder Ekleyerek Camiye Çevirmiş	535/72	1828/1829
Melik Mah		Neccar Yahya Mescidi görevli ataması kaydı	1055/24	1743/1744
Merkez Kemaleddin Mah		Mescid görevli ataması kaydı	1067/62/66 1140/17	1707/1708, 1715-16, 1697/1698
Merkez Kılağuzlu Mah		Seyyid Abdullah Efendi Camisi görevli ataması kaydı	1098/123	1701-02
Merkez Meydan Nam Mahalde Kale Dibinde		Hacı Murad Bin Ahmed Bina Eylediği Mescid	1055/28/26/28 1067/62	1746/1747, 1750-51, 1704-05
Merkez Kala		Ali Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	1067/66/61/62/6 5/66 534/87 530/77	1814/1815, 1704- 05 1705/1706, 1715, 1716-17, 1790/1791
Merkez Kala		Hisariçi Mescidi görevli ataması kaydı	1144/34 1067/63 1098/124 1144/35	1708/1709, 1727/1728
Merkez Kala Derununda		Sultan Süleyman Han Camisi görevli ataması kaydı	1064/30/31/27/2 8 1060/58 532/35 533/7 534/87 534/90 1055/26/28 1058/27 1059/35 1060/58 1065/25 1067/62/65	1792/1793 1807-08 1808-091815/1816 1814/1815 1824- 2511601750-511771-72 1772-731775-76, 1785/86 1776/77 1778- 79, 1780/81 1781/82 1774-75, 1707/08 1714-15, 1696-97,,

			1140/16	
Merkez Kale İçinde		Sultan Süleyman Camisi 2 Dükkan 4 Dükkan Vakfı	535/73	1824-25
Merkez Meydan Mah		Engilmez Hacı Mescidi görevli ataması kaydı	1067/66 1067/62	1716-17, 1705/1706
Merkez Meydan Mah		Hacı Mustafa Mescidi görevli ataması kaydı	1067/61	1704-05
Merkez Meydan Mah		Hacı Murad Mescidi görevli ataması kaydı	1067/62	1704-05
Saraçhane De		Defterdar Mescidi görevli ataması kaydı	1055/28, 1067/62	1712/1713, 1705/1706
Merkez Şeyh Çelebi Mah.		Müftü İsmail Efendi Camisi Hacı İsmail Camisi olarak da geçer.	530/77 535/70 535/70 531/70 531/73 532/35 534/88 533/9 533/10 534/85 535/71 1055/24/25/26/27 1058/27 1059/35 1050/60 1064/30/34 1065/26 1067/64/65 1067/61/64 532/35 1140/16 1098/124 1067/63/61/62/65 1144/34/35	1790/1791, 1792/1793 1796/1797 1822/1823 1801-02, 1807-08, 1811/1812, 1812-13, 1780 1813,1814/1815 1828/1829 , 1742/1743 1744/1745 ,1160,1184, 1774-75, 1786/1787 , 1780/1781 1783/1784 , 1775-76, 1714-15, 1715 , 1727/1728 1728-29 1794-95, 1221, 1713-14, 1696-97, 1703-04 1788-89, 1705/1706, 1709/1710,
Merkez Şeyh Ali Mah.		Mescid görevli ataması kaydı	1067/65	1715
Merkez Şeyh Çelebi Mah.		Kadızade Camisi	1060/61/62 1064/28 535/71 534/86 530/76 535/70 535/73 536/37 1055/23/25 1059/36 1067/64/66	1789-90, 1813 , 1824-25, 1827/1828 , 1832/1833 , 1742/1743 1744/1745 , 1774-75, 1787-88, 1788-89, 1778-79, 1711-121716-17 1696-97 de Mescid (1140/17) 1726/1727 Mescid (1143/35)
Merkez Şeyh Çelebi Mah		Genna Mazlum Camisi Vakıf Cami görevli ataması kaydı	1098/124	1703-04
Şeyh Çelebi Mah		Seyyid Yusuf Bey Camisi görevli ataması	533/10 1140/17	1813, 1816/1817, 1818/1819,

		kaydı	534/90 1060/58 535/70 1060/58 536/36 530/75 534/86 534/88 535/70 53/71 536/36	1822/1823 1827/1828 , 1831/1832 1784/1785 , 1703-04, 1714-15, 1696-97
Merkez Şeyhi Çelebi De		Mevlevihane Mescidi görevli ataması kaydı	535/74 533/7 1140/17	1809/1810 , 1823/1824 , 1696-97
Merkez Şeyhi Çelebi Mah		Hacı Murad Mescidi görevli ataması kaydı	1067/64 1055/24	1742/1743, 1711-12
Merkez Şeyhi Çelebi Mah		Şah Mevzune Hatun Mescidi görevli ataması kaydı	1060/58 530/76 531/73 534/87 534/90 535/73 536/36 1059/34/35/36 1060/58/60 1064/28/29/30/34 1065/25 1067/62 1137/24 1140/161067/64 535/70 1067/61/64	1824-25, 1788-891208, 1801-02, 1816/1817 , 1814/1815, 1831/1832 1773-74, , 1784/1785 , 1785/1786 , 1787-88, 1778-79, 1779/1780 , 1780, 1783/1784 , 1774-75, 1707/1708, 1722-23, 1696-97, 1703-04, 1712/1713
Merkez Şeyhli Namda		Mescid görevli ataması kaydı	1144/34	1728-29
Merkez Şıhlı Namda		Ali Bey Camisi görevli ataması kaydı	535/73 532/35 534/86	1805-06, 1808-09, 1813/1814
Merkez		Murad Bey Mescidi görevli ataması kaydı	1064/29 1065/25	1774-75, 1775-76
Merkez		Şeyh Efendi Camisi görevli ataması kaydı	1067/66	1716-17
Merkez		Berberler Mescidi görevli ataması kaydı	1098/122	1691-92
Merkez		Erzurumlu Acem Mehmet Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	1055/26	1746/1747
Merkez		Huri Hatun Camisi görevli ataması kaydı	1064/32	1782-83
Merkez		Kadı İsmail Efendi Camisi görevli ataması kaydı Vakfı Ashabı Hayrattan İsmail Efendi Bina Eylediği Cami	1067/65 535/70 1065/26, 1140/17	1715, 1775-76, 1697/1698
Sair Ali Receb Ahzuru		İsmail Paşa Mescidi görevli ataması kaydı	1067/66	1716-17
Merkez		Çerçili Mescidi görevli	1067/61	1703-04

		ataması kaydı		
Merkez		Ümmü Gülsüm Hatun Mescidi görevli ataması kaydı	536/36 1059/36	1833-34, 1775-76
Merkez		Dişçi Ali Mescidi görevli ataması kaydı	1098/123	1699/1700
Merkez		Fetullah Çelebi Mescidi görevli ataması kaydı	1067/63	1709/1710
Merkez		Taşhan Mescidi görevli ataması kaydı	1067/64	1713-14
Merkez		Aydınoğlu Mescidi görevli ataması kaydı	1067/62	1705/1706
Merkez		Abdülfettah Kadı Binası Mescidi görevli ataması kaydı	536/37 534/85 1060/62 1060/62	1813, 1831/1832, 1788-89
Kuzeygeçe	Baş Bırastik	Cami Şerif görevli ataması kaydı	1064/28	1778-79
Güney Erzincan	Biteriç[598] Bugünkü Bayırbağ	Hasan Bey Mescidi görevli ataması kaydı	1055/28 532/33 1059/33/35 1064/27 1065/25	1804/1805, 1772-73, 1774-75, 1776/1777, 1777-78, 1775-76
Kuzey Erzincan	Cenciğe[599] Bugünkü Çağlayan	Hüseyin Bin Hacı Eyüb Camisi görevli ataması kaydı Hacı Hüseyin Çelebi Mescidi	1067/66 1064/30, 1060/59/62 531/71 532/33 1059/34 1067/66 536/35	1780/1781, 1798/1799, 1803-04, 1773-74, 1785/1786 , 1788-89, 1716-17
Merkez	Cılayuz	Hacı Hüseyin Camisi görevli ataması kaydı	534/85 534/86 534/90 1055/29	1813, 1813/1814, 1818/1819, 1751-52
Merkez	Cılayuz	Hacı Mehmet Mescidi görevli ataması kaydı	1067/62	1705/1706, 1706-07
Kuzey Erzincan	Cırzını[600] Bugünkü Binkoç	Hacı Veli Mescidi görevli ataması kaydı	1064/34 1064/28 536/37	1778-79, 1783/1784, 1832/1833.
Güney Erzincan	Cimin[601] Bugünkü Üzümlü	Cami görevli ataması kaydı	1064/29/26/34 530/79 531/70 533/7 533/10 534/86 534/87 534/88 535/71 536/37 1055/25/26/28 1059/34/36	1795-96, 1208, 1809/1810, 1811/1812, 1813/1814, 1814/1815, 1816/1817 , 1826/1827 , 1833-34, 1744/1745 ,1160, 1749/1750 1773-741787-88, 1775-76, 1779/1780 , 1783/1784 , 1774-75, 1788-89, 1715 , 1728-29, 1753/1754

[598] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 111.
[599]İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 117.
[600] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 117.
[601] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 102.

			1060/60 1065/25/27 1067/65 1144/34 535/71 535/74 1055/30	
Güney Erzincan	Cimin	Akkoyun Sultan Camisi görevli ataması kaydı	1143/35 531/70 534/88	1795-96, 1814/1815, 1726/1727
Güney Erzincan	Çakırman[602] Bugünkü Büyük Çakırman	Yusuf Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	1067/66 1055/27	1748-49, 1716-17
Güney Erzincan	Çakırman	Süleyman Ağa Camisi görevli ataması kaydı	535/70 531/70 535/70 1059/34/36	1795-96, 1822/1823, 1773-74, 1774-75
Güney Erzincan	Çakırman	Karamehmet Yeniden Camiyi Yaptırmış	535/71	1827/1828
Merkez	Çamardı	Mescid görevli ataması kaydı	1067/64	1713-14
Merkez	Çemris	Ashabul Hayratın Camisi görevli ataması kaydı	535/72	1828/1829
Güney Erzincan	Çerme[603] Bugünkü Bahçeyazı	Hacı Osman Mescidi görevli ataması kaydı	1060/58 534/85 1058/27 1059/34	1813, 1771-72, 1773-74,1785-86
Güney Erzincan	Çerme	Hacı Osman Camisi görevli ataması kaydı	1098/123 1065/25	1774-75, 1699/1700
Merkez	Çınarlı/Pınarlı	Cami	1067/64	1712/1713
Kuzey Erzincan	Çorhasa[604] Bugünkü Soğukoluk	Cami	1067/61/62 1064/30 1059/34	1773-74, 1780, 1703-04, 1705/1706
Kuzey Erzincan	Çorhasa	Hacı Osman Mescidi görevli ataması kaydı	1067/66/62 1055/25 1067/61 1140/17	1745-46, 1703-04, 1705/1706, 1696-97 1716-17 de Cami (1067/66)
Kuzey Erzincan	Çorhasa	Niyazi Çelebi Camisi görevli ataması kaydı	533/7	1808-09, 1809/1810
Kuzey Erzincan	Çorhasa	Hacı İsmail Camisi görevli ataması kaydı	1098/124	1703-04
Güney Erzincan	Erkek[605] Konakbaşı	Hacı İshak Camisi görevli ataması kaydı	1065/26	1775-76
Merkez	Ergah/Erkani	Ömer Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	1064/29 534/90	1814/1815, 1779/1780
Kuzey Geçe	Evarik	Mescid görevli ataması kaydı	1098/124 1055/25	1744/1745, 1703-04

[602] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 102.
[603] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 102.
[604] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 117.
[605] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 103.

Kuzey Geçe	Evarik	Halil Çelebi Mescidi görevli ataması kaydı	1060/58 531/72	1800-01, 1784/1785
Merkez	Evlam	Hacı Mahmud Mescidi görevli ataması kaydı	1067/66	1716-17
Merkez	Evram	Halil Çelebi Mescidi görevli ataması kaydı	1060/58 534/86 1140/17 1098/124	1813/1814, 1698-99, 1703-04
Güney Erzincan	Geçüd[606]	Mehmet Ağa Camisi görevli ataması kaydı	1058/27	1772-73
Güney Erzincan	Hah[607] Bahçeliköy	Hacı Veli Camisi görevli ataması kaydı	530/75 531/70 1064/31/30 533/7 534/87 535/71 536/36 536/38 1055/26/29 1065/25 1067/62/65 1140/16 1143/35	1788-89, 1792/1793 1796/1797 1809/1810, 1814/1815, 1828/1829, 1831/1832, 1250, 1746/1747, 1751-52, 1780/1781 1781/1782, 1774-75, 1775-76, 1706-07, 1715 , 1696-97, 1722-23
Güney Erzincan	Hah Bahçeliköy	Molla Yusuf Camisi görevli ataması kaydı	1060/61/61 1055/24	1743/1744, 1787-88
Güney Erzincan	Hah Bahçeliköy	Molla Yusuf Mescidi görevli ataması kaydı	1067/66 1058/27 1060/61	1184, 1716-17
Güney Erzincan	Hah Bahçeliköy	Hacı Ahmet Mescidi görevli ataması kaydı	1098/123 532/33	1701-02, 1217
Merkez	Hamris Köyü	Cami görevli ataması kaydı	1067/65 1064/31 533/10 535/72 1060/60	1781/1782 1812-13, 1828/1829, 1786/1787
Merkez	Hamsin	Cami görevli ataması kaydı	1067/62/63/64	1706-07, 1711-12
Merkez	Hamza Bey Köyünde	Hacı Salih Camisi görevli ataması kaydı	1098/123	1701-02
Merkez	Hamzabey Köyünde	Taşçı Ali Mescidi görevli ataması kaydı	1098/122 533/7	1691-92, 1808-09
Kuzeygeçe Kuzey Erzincan	Handesi Handeresi	Sultan Süleyman Han Camisi görevli ataması kaydı	1064/29 1055/25/27	1744/1745, 1748-49, 1779/1780
Kuzeygeçe Kuzey Erzincan	Handesi Handeresi	Handeresi Mescidi görevli ataması kaydı	1067/62 1067/66 1140/16 (1143/35) (1144/34)	1716-17Yılında Mescid 1696-97 1722-231727/1728 1707/1708,
Güney	Haşhaşı[608]	Hacı Osman Ağa	532/33	1804/1805

[606] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 104.
[607] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 105.
[608] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 106.

Erzincan		Mescidi görevli ataması kaydı		
Güney Erzincan	Haşhaşı	Kürd Hacı Murad Camisi görevli ataması kaydı	1064/31 535/70 534/89 1055/26/27 1059/33	1815/1816, 1825/1826 , 1746/1747 , 1748 , 1772-73, 1781/1782
Güney Erzincan	Haşhaşı	Hacı Mehmet Mescidi görevli ataması kaydı	1055/29 1058/27	1750-51,1771-72
Güney Erzincan	Haşhaşı	Himmet Bey Mescidi görevli ataması kaydı	1060/58/62 1055/24/30 1065/25 1067/62 1137/24 1143/35	1208, 1799-00, 1743/1744 1753/1754, 1788-891774-75, 1704-05, 1707/1708, 1726/1727
Güney Erzincan	Vasgird Horan Mah	Hacı Hasan Efendi Mescidi görevli ataması kaydı	1058/27 534/85 534/90 1065/26 1067/66 532/33	1813, 1809/1810, 1771-72, 1780/1781 1803-04, 1715-16,,
Güney Erzincan	Vasgird Horan Mah .	Kurbünde Vaki İshak Efendi Camisi görevli ataması kaydı	1055/24/27 1067/66	1748-49, 1715-16,,
Merkez	Horsa	Hacı Osman Mescidi görevli ataması kaydı	1064/30	1780/1781
Merkez	Horsa	Hacı Mehmet Mescidi görevli ataması kaydı	536/37 1055/24/27 1064/34 1055/24	1832/1833, 1742/1743, 1748 , 1783/1784
Merkez	Hozan	İbrahim Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	1098/124	1703-04
Güney Erzincan	Hozan/Hozunsu Bugünkü Aydoğdu	Hacı Veli Mescidi görevli ataması kaydı	1060/60	1786/1787
Kuzey Erzincan	Hozevans[609]	Şeyh Hüseyin Camisi görevli ataması kaydı	1064/27	1776/1777
Güney Erzincan	Hozunsu[610] Bugünkü Aydoğdu	Hacıoğlu Mescidi görevli ataması kaydı	530/76 536/38	1788-89, 1799-00, 1833-34
Güney Erzincan	Hozunsu Bugünkü Aydoğdu	Sündüs Hatun Mescidi görevli ataması kaydı	1064/26/30/34 1059/35	1774-75, 1780, 1783/1784
Güney Erzincan	Hozunsu Bugünkü Aydoğdu	Hacı Mehmed Camisi görevli ataması kaydı	1098/124 1060/59 1055/27	1788-89, 1748
Güney Erzincan	Hozunsu Bugünkü Aydoğdu	Hacı Mehmet Mescidi görevli ataması kaydı	1064/26 1064/34 1060/59 1055/29	1751-52, 1785/1786, 1776/1777
Güney Erzincan	Hozunsu Bugünkü Aydoğdu	Sündüs Hatun Camisi görevli ataması kaydı	1064/30 1064/26	1775-76
Kuzeygeçe	Karatuş[611]	Hacı Hacı Beşir Camisi	1067/62/63	1792/1793, 1799-00,

[609]İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 118.
[610] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 106.
[611] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 119.

Kuzey Erzincan		görevli ataması kaydı	536/37 531/72 533/9 534/88 1055/29/30 1065/26/27 1140/17 1065/27	1810-11 1816/1817, 1832/1833, 1751-52, 1753/1754 , 1775-76, 1788-89, 1707/1708, 1709/1710 , 1711-12, 1696-97
Kuzeygeçe Kuzey Erzincan	Karakuş	Ali Mescidi görevli ataması kaydı	1098/122 1059/35	1691-92, 1774-75
Kuzeygeçe Kuzey Erzincan	Karatuş	Hafız Hatun Mescidi görevli ataması kaydı	530/76	1789-90
Kuzeygeçe Kuzey Erzincan	Karatuş	Hoca Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	1064/29 1067/65	1794-95, 1715 , 1714-15
	Karatuş	Murad Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	1067/65 1067/65	
Kuzeygeçe Kuzey Erzincan	Karatuş	Kürd Oğlu Mescidi görevli ataması kaydı	1065/25 1055/29 1059/34 1067/66 535/74	1750-51, 1773-74, 1774-75, 1716-17, 1823/1824
Kuzeygeçe Kuzey Erzincan	Karatuş	Bekir Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	1067/63	1709/1710
Kuzeygeçe Kuzey Erzincan	Karatuş	Seyyid Yahya Bin Seyyid Mehmet İn Yaptırdığı Mescid görevli ataması kaydı	1055/29	1713-14
Güney Erzincan	Keleriç[612] Bugünkü Karakaya	Pir Mehmet Efendi Camisi görevli ataması kaydı	1067/66/63/64/66 1055/24/25/26/30 1067/63 533/7 534/88 535/71 536/38 1137/24 1140/16 1144/34 1137/25 1058/27	1809/1810, 1812-13, 1816/1817, 1826/1827 ,1250, 1742/1743 , 1744/1745 1746/1747 ,1160, 1753/1754 , 1709/1710 , 1711-12, 1713-14, 1716-17, 1722-23, 1696-97,,1728-29, 1799-00, 1771-72
Güney Erzincan	Keleriç Bugünkü Karakaya	Şeyh Ali Camisi görevli ataması kaydı	1064/27 533/10	1812-13
Güney Erzincan	Kertah[613] Bugünkü Geyikli	Cami görevli ataması kaydı	530/76 1055/24	1789-90, 1743/1744
Güney Erzincan	Kertah Bugünkü Geyikli	Şeyh Merami Camisi görevli ataması kaydı	530/77 536/36 532/33 534/88	1790/1791, 1792/1793 1803-04, 1816/1817
Güney Erzincan	Kertah Bugünkü	Hacı Ali Mescidi görevli ataması kaydı	1098/123 1137/24	1701-02, 1722-23

[612] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 107.
[613]İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 107.

	Geyikli			
Güney Erzincan	Kertah Bugünkü Geyikli	Hacı Ali Camisi görevli ataması kaydı	1067/63 1060/59 531/69 534/86 534/89 1055/23/29 1059/34 1064/26 1065/25 1060/62	1795-96, 1813, 1815/1816, 1742/1743 , 1751-52, 1773-74, 1785/1786 , 1776/1777, 1775-76, 1709/1710, 1788-89
Güney Erzincan	Kertah Bugünkü Geyikli	Müslibey Mescidi görevli ataması kaydı	536/36 532/35 535/74 1060/60 535/74	1805-06, 1823/1824, 1831/1832,1787-88, 1813/1814
Merkez	Kiğ	Cami/Mescid görevli ataması kaydı	530/76 1060/59 1055/28 1140/17	1789-90, 1750-51, 1785/1786 1697/1698
Merkez	Kiğ	Hızırbey Mescidi görevli ataması kaydı	1098/122	1691-92
Merkez	Kiğ	Hacı Hüseyin Mescidi görevli ataması kaydı	534/90 1055/26 1064/26	1799-00, 1818/1819 1746/1747, 1776/1777
Merkez	Kiğ	Molla Ahmet Mescidi görevli ataması kaydı	1055/27 1067/63	1748, 1711-12
Merkez	Kilisa	Cami görevli ataması kaydı	1067/65	1714-15
Merkez	Köşünger Çikar Da	Receb Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	1067/61	1703-04
Güney Erzincan	Köşüngeri Kebir[614] Büyük Köşünger Bugünkü Başpınar	Seyyid Mustafa Mescidi görevli ataması kaydı	1098/123 1067/64	1701-02, 1711-12
Güney Erzincan	Köşüngeri Kebir	Hacı Yusuf Mescidi görevli ataması kaydı	1098/123	1701-02
Güney Erzincan	Köşüngeri Kebir	?? Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	1098/123	1701-02
Güney Erzincan	Köşüngeri Kebir De	Hayır Sahiplerinin Yaptırdığı Cami görevli ataması kaydı	535/70 531/70 533/10 535/70 1055/26 1059/34 1065/25 1067/61/62/ 1143/35	1796/1797, 1811/1812, 1825/1826 1160, 1773-74, 1775-76, 1703-04, 1706-07, 1726/1727
Güney Erzincan	Köşüngeri Kebir	Hacı Mesudi Efendi Mescidi görevli ataması kaydı	1064/31	1781/1782
Güney Erzincan	Köşüngeri Sağir[615]	Mescid görevli ataması kaydı	1067/65 531/72	1799-00, 1715

[614] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 108.
[615] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 108.

	Küçük Köşünger Bugünkü Buğdaylı			
Güney Erzincan	Köşüngeri Sağir	Hacı Halil Camisi görevli ataması kaydı	1067/65 1055/28	1750-51, 1715-16,,
Güney Erzincan	Köşüngeri Sağir	Cami görevli ataması kaydı	530/76 1058/27 1059/36 1064/31	1789-90, 1792/1793, 1814/1815 1184, 1772-73, 1775-76, 1781/1782
Güney Erzincan	Kuru Tilek[616]	Hacı Mahmud Mescidi görevli ataması kaydı	1064/31 532/35	1781/1782,1805-06
Güney Erzincan	Kuru Tilek	Sarı Ömer Mescidi görevli ataması kaydı	1060/58	1784/1785
Güney Erzincan	Kuru Tilek	Cami görevli ataması kaydı	1060/60 534/89	1815/1816, 1786/1787
Güney Erzincan	Kuru Tilek	Hacı Mahmut Baniisi Sonra Hacı Hüseyin Yeniden Yaptırmış Minber Koyularak Camiye Çevrilmiş	535/74 532/35	1221, 1823/1824, 1803-04
Kuzey Geçe Kuzey Erzincan	Molla Kendi[617] Molla Köyü	Molla Kendide Müftü Akmet Pekerici Camisi görevli ataması kaydı	1064/29/28/30 1064/31,32,34, 532/35 1064/32 531/70 532/33 534/87 535/72 1055/27 1059/33 535/72 534/89 1055/26 1064/26 1098/122 1060/58/59/61 1067/61/62/63/64/65 1140/16 1067/62	1795-96, 1803-04,1221, 1814/1815 1828/1829, 1748, 1772-73, 1784/1785, 1785/1786, 1786/1787, 1787-88, 1778-79, 1779/1780, 1780/1781, 1782-831783/1784, 1703-04, 1707/1708 Tarihli Kayıtta Cami İle Zaviye Kaydı Vardır. 1708/1709 , 1709/1710 ,1122, 1713-141714-15, 1715-16, 1696-97, 1705/1706, 1815/1816,1160, 1775-76, 1691-92
Kuzeygeçe Kuzey Erzincan	Molla Kendi Molla Köyü	Hacı Hasan Mescidi görevli ataması kaydı	1064/31 1059/35	1781/1782, 1774-75
Güney Erzincan	Küpesi[618]	Himmet Oğlu Yusuf Camisi görevli ataması kaydı	1064/31 533/7 533/9	1809/1810, 1810-11, 1781/1782,
Güney Erzincna	Lardosu[619]	Hacı Mescidi görevli ataması kaydı	1067/64	1713-14
Merkez	Menadıkiği-Münadıkiğı	Ali Bey Camisi görevli ataması kaydı	1067/64	1713-14
Merkez	Mendügi?	Kel Hacı Mehmet Cami Şerif görevli ataması kaydı	1064/34 532/33	1804/1805, 1783/1784

[616] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 109.
[617]İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 122.
[618]İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 109.
[619] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 109.

Merkez	Merami Nam Karyede	Cami görevli ataması kaydı	1058/27	1184
Merkez	Mertekli Köyü	Kel Hacı Mehmed Camisi görevli ataması kaydı	536/36	1831/1832
Kuzey Erzincan	Miğisı[620] Yalınca	Hacı Ahmet Ağa Mescidi Evkafı Mescidi görevli ataması kaydı	1067/64 1098/123 530/75	1711-12, 1701-02, 1788-89
Güney Erzincan	Nörgah İslamiye[621] Nörgah Bugünkü Akyazı	Çavuşoğlu Hasan Camisi görevli ataması kaydı	536/36 1064/26 1060/62 1144/34 533/9 532/33 535/71 1055/24/28 1144/34 1064/26 1140/17	1803-04, 1810-11, 1826/1827, 1833-34, 1743/1744,1749/1750, 1788-89, 1775-76, 1728-29, 1696-97
Merkez	Ökse	Mescid görevli ataması kaydı	1067/64	1711-12
Güney Erzincan Güney Erzincan	Pişkidağ[622] Selüke	Hacı Süleyman Camisi görevli ataması kaydı	1064/32/30 1059/33/36 1064/27 1064/32	1772-73, 1775-76, 1780/1781,1782-83
Güney Erzincan	Pişkidağ	Eyne Bey Camisi görevli ataması kaydı	1067/65/66	1714-15, 1716-17
Güney Erzincan	Pizvan[623]	Kalemoğlu Hasan Mescidi görevli ataması kaydı	1098/124 534/90 1059/33	1703-04, 1235, 1773-74
Güney Erzincan	Pizvan	Hacı Veli Mescidi görevli ataması kaydı	1140/17	1698-99
Kuzey Erzincan	Pulur[624]	Hacı Hasan Mescidi görevli ataması kaydı	1067/64 1098/122 534/87	1691-92, 1815/1816, 1712/1713
Kuzey Erzincan	Pulur	Hacı Hasan Camisi görevli ataması kaydı	536/38	1833-34
Güney Erzincan	Cimin Raduk	Cami görevli ataması kaydı	1060/61 1137/24 1067/62 535/73 1055/30 1059/34 1064/32 1065/26 1137/24 1055/29	1824-25, 1753/1754, 1773-74, 1787-88, 1782-83, 1775-76, 1706-07, 1722-23,1797-98, 1751-52,
Güney Erzincan	Cimin Raduk	Yusuf Ağa Camisi görevli ataması kaydı	1144/34 1060/62 1137/24	1787-88, 1722-23,1728-29
Kuzey Geçe Kuzey	Rum Ekreği[625] Bugünkü	Şeyh Mehmet Efendi Camisi görevli ataması	1067/66	1716-17

[620] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 120.
[621] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 120.
[622] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 110.
[623] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 111.
[624] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 121.
[625] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 114.

Erzincan	Tepecik	kaydı		
Kuzey Geçe Kuzey Erzincan	Rum Ekreği	İbrahim Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	1098/123	1701-02
Kuzey Geçe Kuzey Erzincan	Rum Ekreği	İbrahim Ağa Camisi görevli ataması kaydı	1064/27 532/33	1803-04, 1777-78
Kuzey Geçe Kuzey Erzincan	Rum Ekreği Rum Ekreği	Mescid görevli ataması kaydı Cami	1067/64 1055/27	1711-12
Güney Erzincan	Rum Saray Da[626] Bugünkü Mecidiyeköy	Tor Ali Mescidi görevli ataması kaydı	1067/61	1703-04
Güney Erzincan	Vasgird Sarıgöl	Ahali Camisi görevli ataması kaydı	1064/27 533/7 534/86	1809/1810, 1813
Güney Erzincan	Vasgird Sarıgöl	Ömer Efendi Mescidi görevli ataması kaydı	1055/25 1064/30 1055/25	1794-95,1799-00,1744/1745 1780/1781
	Selami Mah	Ağa Mehmed Camisi görevli ataması kaydı	536/36 532/33	1804/1805
Güney Erzincan	Selüke[627] Bugünkü Yeşilçay	Hacı İbrahim Mescidi görevli ataması kaydı	1067/66 532/35	1805-06, 1716-17
Güney Erzincan	Selüke	Hacı Mansur Mescidi görevli ataması kaydı	1143/35	1726/1727
Güney Erzincan	Selüke	Tor Ali Bey Camisi görevli ataması kaydı	535/74 1064/26 534/86 534/89 536/38 1055/27	1813/1814,1815/1816,1250, 1748, 1775-76
Güney Erzincan	Selüke	Tor Ali Mescidi görevli ataması kaydı	536/38 534/86 1065/26 1067/62	1813, 1778-79, 1707/1708
	Serumhane?	Mehmet Mescidi görevli ataması kaydı	1098/124	1703-04
Güney Erzincan	Sılbıs[628]	Hacı Hüseyin Mescidi görevli ataması kaydı	1098/123 1064/62 1067/62 535/71 531/70 1055/27 1143/35 1143/35 535/71 1064/32	1701-02, 1795-96, 1748-49, 1704-05,1722-23,1827/1828, 1782-83
Güney Erzincan	Sılbıs	Hacı Hüseyin Camisi görevli ataması kaydı	533/10	1812-13, 1783-84, 1812-13,
Güney Erzincan	Sılbıs	Molla Mustafa Camisi görevli ataması kaydı	536/36 532/34 535/71	1804/1805, 1826/1827, 1833-34
Merkez	Şar	Ahmet Çavuş Tamir Eylediği Cami görevli	1067/64	1712/1713

[626] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 114.
[627] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 112.
[628] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 112.

		ataması kaydı		
Merkez	Şeref Kariyede	Cami görevli ataması kaydı	1067/61	1703-04
Merkez	Şıhlı	Mescid görevli ataması kaydı	1144/34	1727/1728
Merkez	Şizde	Hasan Bey Mescidi görevli ataması kaydı	1067/64	1713-14
Güney Erzincan	Şoha[629] Bugünkü Cevizli	Ali Çelebi Mescidi görevli ataması kaydı	1067/66 1098/122 1140/17	1716-17, 1691-92, 1696-97, 1697/1698
Kuzey Erzincan	Tahmir[630] Tebarih Olarak Hurufatta Okunmuştur.	Feyzullah Bin Mustafa Bin Hasan Mehmet Han Binaları Cami görevli ataması kaydı	532/33 532/35 535/70	1804/1805, 1807-08, 1822/1823
Kuzey Erzincan	Tılhas[631] Bugünkü Kilimli	Mustafa Mescidi görevli ataması kaydı	1067/65	1714-15
Güney Erzincan	Til[632] Bugünkü Oğlaktepe	Sinanoğlu Hacı Halil Mescidi görevli ataması kaydı	530/76 532/33 1055/29 1059/34 1064/26	1789-90,1803-04, 1751-52, 1773-74 1776/1777
Güney Erzincan	Til	Cami görevli ataması kaydı	1060/61/60 1059/33 1065/26	1789-90, 1773-74, 1787-88 1775-76, 1839-40
Güney Erzincan	Til	Tor Ali Mescidi görevli ataması kaydı	1098/122 1055/25/29	1691-92, 1745-46, 1751-52
Merkez	Tuş/Toş	Kürd Oğlu Seyyid Mehmet Mescidi görevli ataması kaydı	1064/31	1781/1782
Güney Erzincan	Ula[633]	Halil Çelebi Camisi görevli ataması kaydı	530/76 534/87 531/73 534/87 536/36 536/37 1055/27/28 1059/35 1060/58/60/61 1064/26 1065/26 1067/63	1789-90, 1801-02, 1814/1815, 1815/1816, 1825/1826, 1832/1833, 1748-49, 1750-51, 1774-75, 1784/1785 1786/1787, 1787-88, 1776/1777, 1775-76, 1708/1709 1712/1713 Yılında Mescid (1067/64) Mescid 1140 (1143/35)
Güney Erzincan	Ula	Seyyid Mahmud Mescidi görevli ataması kaydı	530/76 533/9 533/11 534/90	1789-90, 1810-11, 1812-13, 1814/1815
Güney Erzincan	Ula	Ayşe Hatun Mescidi görevli ataması kaydı	530/77 533/10 1060/61	1790/17911812-13, 1787-88
Güney Erzincan	Ula	Fatma Hatun Mescidi görevli ataması kaydı	1064/32	1782-83
Güney Erzincan	Ula	Mazlum Hüseyin Mescidi görevli	1060/58 536/36	1831/1832,1805-06, 1784/1785, 1805-06

[629] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 113.
[630] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 122.
[631] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 122.
[632] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 113.
[633] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 114.

		ataması kaydı	1060/58 532/35	
Güney Erzincan	Ula	Ayşe Hatun Mescidi Camiye Çevrildi görevli ataması kaydı	1064/27	1777-78
Güney Erzincan	Ula	Seyyid Hacı Mahmut Mescidi Camiye Çevirdi görevli ataması kaydı	535/74 1067/66	1824-25, 1716-17
Güney Erzincan	Ula	Topal İvaz Mescidi görevli ataması kaydı	1055/29	1751-52
Güney Erzincan	Ula	Seyyid Abdurrahman Mescidi görevli ataması kaydı	1059/36 1065/25	1775-76
Güney Erzincan	Ula	Halil Çelebi Mescidi görevli ataması kaydı	1065/26	1775-76
	Vadi Mercan	Camii Şerif görevli ataması kaydı	1064/32	1782-83
Kuzey Erzincan	Vakfı Bırastik [634] Bugünkü Çatalören	Mescid görevli ataması kaydı	1064/28	1778-79
Güney Erzincan	Vasgird[635] Vartanşa Mah:	Hacı Hafız İbrahim Efendi Mescidi görevli ataması kaydı	1064/28 532/35 534/86 534/89	1805-06, 1813, 1815/1816,1778-79
Güney Erzincan	Vasgird Vartanşamah:	Şabanzade Menzili Bitişiğindeki Cami (Evin Yanında) görevli ataması kaydı	1064/28	1778-79
Güney Erzincan	Vasgird Vartanşa Mah:	Öksüzoğlu Mehmet Ağa Camisi görevli ataması kaydı	1064/26/29 1055/26 1060/58/59 533/9	1810-11,1160, 1784/1785, 1785/1786, 1776/1777, 1780
Kuzey Erzincan	Vaskitil Köyü[636]	Cami görevli ataması kaydı	536/38 533/7 533/11 534/86 535/70	1809/1810, 1812-13,1813, 1824-25,1250
Güney Erzincan	Vasgird	Hacı Mustafa Camisi görevli ataması kaydı	530/75	1788-89
Güney Erzincan	Vasgird Celeboroz Mah.	Cami Şerif görevli ataması kaydı	1060/58, 531/72 531/70 533/7 534/87 534/89 534/90 535/74 536&38 1059/36	1796/1797, 1795-96, 1801-02,1809/1810 1815/1816, 1818/1819,1823/1824,1250, 1774-75
Güney Erzincan	Vasgird Celaboroz Mah.	Hacı Eyüb Camisi görevli ataması kaydı	1064/29 535/73 535/74 1065/26 535/73 1064/29	1824-25, 1823/1824,1779/1780, 1780, 1778-79

[634] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 122.
[635] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 115.
[636]İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 114.

Güney Erzincan	Vasgird Celaboroz Mah	Hacı Hüseyin Camisi görevli ataması kaydı	1065/25 1055/23 1058/27 1060/58	1742/1743, 1771-72, 1784/1785, 1775-76
Güney Erzincan	Vasgird	Hacı Osman Mescidi görevli ataması kaydı	1064/26	1775-76
Güney Erzincan	Vasgird Celabuzur Mah.	Hacı Ali Binası Mescidi görevli ataması kaydı	1060/58 1059/36 1064/29	1775-76, 1785/1786, 1780
Güney Erzincan	Vasgird Celabuzur Mah.	Hacı Hüseyin Mescidi görevli ataması kaydı	1060/58 532/33 1055/29/30	1803-04, 1751-52, 1753/1754
Güney Erzincan	Vasgird Celabuzur Mah.	Keşiş Kuyu Demekle Maaruf Mahalle Mescidi Camiye Çevrilmiş	1064/27 531/73	1801-02, 1777-78
Güney Erzincan	Vasgird Celabuzur Mah.	Abdülkerim Efendi Mescidi görevli ataması kaydı	1064/26/34 531/72 534/85 534/88 535/70 534/90 1060/62 1064/34 1059/36	-001812-13,1813, 1814/1815,1822/1823, 1788-89, 1775-76, 1783/1784,1774-75
Güney Erzincan	Vasgird Celabuzur Mah.	Hascı Mah Hacı Mustafa Mescidi görevli ataması kaydı	1060/62 534/86 533/10 1055/25 532/33 534/90 1055/29	1217, 1812-13, 1813, 1814/1815, 1744/1745, 1750-51, 1788-89, 1802-03
Güney Erzincan	Vasgird Celabuzur Mah	Vakfı Cami Semiha Hatun Vakfı	535/74	1221
Güney Erzincan	Vasgird Değirmanlar	Ömer Çelebi Mescidi görevli ataması kaydı	1098/123	1701-02
Güney Erzincan	Vasgird Değirmen Mah	Ömerçelebi Camisi görevli ataması kaydı	1055/24	1743/1744
Güney Erzincan	Vasgird Değirmenler	Yakub Pekerici Mescidi?? görevli ataması kaydı	1067/64 1055/24 1055/24 1064/31	1743/1744, 1781/1782, 1712/1713
Güney Erzincan	Vasgird Karyesinde	Mehmet Alemdar Vakfı Mahallatından Molla Güzel Cami Hac İsmail Bina Eylediği Bu Caminin Yanında Çeşme.	535/70	1824-25
Güney Erzincan	Vasgird Sarıgöl	Şatır Mehmed Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	1067/64	1713-14
	Vegavir	Hacı Mustafa Mescidi görevli ataması kaydı	1064/31 1065/27 535/73 1060/58 1067/64	1824-25, 1785/1786, 1781/1782, 1788-89, 1713-14
	Vegavir	Hacı İsmail Camisi görevli ataması kaydı	535/71 536/36	1833-34, 1779/1780

		Hacı İsmail Mescidi görevli ataması kaydı	1064/29 535/70 1064/29 534/89 535/70 535/71	 1815/1816, 1822/1823,1827/1828
Güney Erzincan	Yalnızbağ[637]	Hüseyin Ağa Mescidi görevli ataması kaydı	1065/25 536/36 533/9 536/36 1055/30 1064/29/32	1797-98, 1810-11,1833-34, 1753/1754 1779/1780, 1782-83, 1774-75
Güney Erzincan	Yalnızbağ	Köseoğlu Hacı Mehmet Camisi görevli ataması kaydı	1067/64/65 1067/65/62/63/64/66 535/71 1055/24/25/28 1064/28 1065/26	1794-95, 1711-12, 1714-15, 1826/1827, 1743/1744, 1745-46, 1749/1750, 1778-79, 1775-76, 1707/1708, 1708/1709, 1709/1710,1713-14, 1715-16
Güney Erzincan	Yalnızbağ	İsmail Adında Biri Mescid Yaptırmış	535/72 531/71 533/9 1059/35	1797-98, 1810-11, 1775-76
	Yensenk-Yeksinek	Namda Mescid görevli ataması kaydı	1065/25	1774-75
Kuzey Erzincan	Zetkiğı[638] Bugünkü Değirmenköy	Nasuh Veli Camisi görevli ataması kaydı	1060/58 534/85 1055/25 1055/28/29 1064/26 1067/65	1794-95, 1812-13, 1745-46, 1749/1750, 1751-52 1785/1786, 1776/1777, 1714-15
Kuzey Erzincan	Zetkiğı	Hacı Süleyman Camisi görevli ataması kaydı	1064/30	1780
Kuzey Erzincan	Zetkiğı	Cuma Camisi Yapımı görevli ataması kaydı	535/74	1823/1824

4.2. Hurufat Defterlerine Göre Kemaliye (Eğin) Ve Ilıç Kazasındaki Cami ve Mescidler

Nahiye	Köy	Yapı	Numara	Yapı
Eğin Ariki Mah.		Kirişzade Hacı Ebubekir Maaruf Mahallesi Binası Mescidi Vanlı Zade Hüseyin Kamil Mescidi Minber Koyularak Camiye Çevrildi.	536/81 531/109	1830-31 1796-97
Eğin		Zülfikar Ağa Camisi görevli ataması	1059/73 1060/124 1062/55 530/119	1694-95,1742-43, 1772-73, 1774-75, 1788-89 1810-11,1762-63 1792-93,1744-45

[637] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 115.
[638] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 123.

			1132/189 1143/56 1055/82 531/109 534/137 535/93 533/71 1140/74 1144/55	1746-47,1797-98 1705-06,1775-76 1809-10,1797-98 1726-27,1758-59 1748 1727-28 1699-1700,1813-14 1696-97 1825-26, 1772-73
Eğin		Zülfikar Ağa Kızı Emine Hatun Bina Kanberzade Hacı Mustafa Tamir Eylemiştir.	530/119 1133/17 1133/17 531/109	1791-92 1707-08 1707-08 1797-98
Eğin		Hacı Halilzade Mehmed Camisi görevli ataması	1072/63 1133/17	1769-70 1715-16
Eğin		Hüseyin Bey Camisi görevli ataması	1137/50	1722-23
Eğin		Muhammed Ağa Mescidi görevli ataması	1140/74	1696-97
Eğin		Taş Camisi görevli ataması	1133/17	1716-17
Eğin		Ali Bina Camisi Hacı Ali Mescidi görevli ataması	532/129 1059/73 532/129	1774-75 1802-03 1803-04
Eğin		Tabkan Camisi görevli ataması	1060/124	1785-86
Eğin		Ömer Efendi Camisi görevli ataması	536/80 533/71 1132/189 1140/74 1144/55 534/137 532/129 1062/79 1062/54 534/137 531/109	1728-29 1696-97 1703-04 1743-44,1754-55, 1758-59, 1779-80, 1795-96 1813-14, 1814-15, 1796-97 1798-99 1829-30,1753-54 1806-07 1811-12,1778-79
Eğin		Alem Hacı Yusuf Camisi görevli ataması	530/119	1791-92
Eğin		Güç Paşa Oğlu Mescidi görevli ataması	1137/50	1724-25
Eğin	Cülbek Namda??	Mahallatından Mescid Çok Cemaat Ashabı Hayrattan Ahmed Ağa Ba İzni Hümayun Müceddeden Minber Edip Camiye Çevirmiş	534/137	1813-14
Eğin		Ashabı Hayratdan Ömer Bin Ahmed Nam Kimesnenin . Zülfikar Ağa Hamamı	531/109	1797-98
Eğin Gerubaşı		Osman Ağa Camisi Osman Ağa Mescidi	531/109 531/109	1798-99,1799-1800 1797-98

Mah		Minber Konularak Camiye Çevrildi		1799-1800
Eğin Gücane Mah		Mehmed Ağa Camisi görevli ataması	535/93	1827-28
Eğin Müezzin Mah		Hacı Ali Mescidi görevli ataması	536/80	1830-31
Eğin Orta Tepe Mah.		Ortatepe Mescidi Abdullah Ağa Mescidi 1202'de Camiye Çevrilmiş Safer Ayı Abdullah Ağa Mescidi	1060/98 1060/124 533/71 535/93 532/129 530/118	1786-87 1809-10 1822-23 1804-05
Eğin		Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi Orta Camisi görevli ataması	534/137 530/119 535/93 530/119 1055/82 1062/54 1055/83 1140/74 1140/74 1055/82 1132/189	1813-14 1792-93 1824-25 1744-45,1630, 1760-61,1757-58, 1778-79 1712-13 1696-97 1698-99 1742-43 1747-48,1748 1748-49 1703-04
Eğin Koçan Mahallesi		Mehmet Ağa Camisi görevli ataması	1059/73 533/71	1775-76 1810-11
Eğin Kazgancı Mah		Cami görevli ataması	1133/17	1713-14
Eğin Muzafatın dan		Losteri Camisi görevli ataması	530/118	1787-88
Eğin Ariki Mah		Elhaç Mehmet Camisi görevli ataması	536/81	1830-31
Eğin Ariki Mah.		Hacı Mustafa Camisi görevli ataması	536/80 1062/54	1756-57 1715-16
Eğin	Abrenk[639] Harmankaya	Ali Paşa Camisi görevli ataması Ali Bey Mescidi görevli ataması	1072/63 532/129 1137/50	1769-70 1724-25 1804-05
Eğin	Ağrim Karyesi Ağrik olmalı Güldibi	Hacı Yusuf Cami görevli ataması	1066/43 530/119 535/93 536/80 1062/56	1791-92 1829-30 1822-23 1777-78 1759-60
Eğin	Bağçeli Bağçe[640] Bağçecik[641]	Abdullah Ağa Camisi görevli ataması	1060/98	1786-87
Eğin	Bahçeler Kariyesi	Ali Paşa Mescidi görevli ataması	531/109	1795-96

[639]Abrenk, bu dönem Elazığ'ın ilçesi Ağın'a bağlıdır. Bkz. Özcan,, 2000,47.
[640] 998 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Diyâr-i Bekr ve 'Arab ve Zü'l-Kâdiriyye Defteri (937/1530) I, 1998, Ankara, 97.
[641] Çakar, Kara, 2005, 409.

Eğin	Bahçeler Kariyesi	Ali Paşa Mescidi Padişah İzniyle Minber Eklenip Cuma Cami Olmuş	531/109 1062/79 1062/54 534/137 1065/59 1059/73 1060/124 534/137	1795/1796 1754/1755 1772-73,1759-60,1774-75 1772-73 1787-88 1813-14
Eğin	Bağtaş Evarin Bağıştaş	Evarin Nam Kariyede Cami görevli ataması	1059/73 1062/55	1773-74 1754-55 1757-58
Eğin	Bağtaş/Evarin Bağıştaş	Derviş Ali Ağa Camisi görevli ataması	1072/63	1787-88
Eğin	Cağra	Abdurrahman Ağa Camisi görevli ataması	1062/55	1757-58
Eğin	Cebeler Namda	Mehmed Bin Mustafa Cami Şerif görevli ataması	533/71	1811-12
Eğin	Cebeler	Mustafa Mescidi görevli ataması	1066/43	1776-77
Eğin	Çir Namda	Cami görevli ataması	530/118	1788-89
	Ehnesor	Mehmed Ağa Tamir Eylediği Cami	1059/73 1190/49	1776-77 1773-74,1787-88
Eğin	Ekrek[642]	Ali Bina Camisi görevli ataması	1059/73 530/118 1062/55 1070/49 536/80 1060/124 1062/54 1132/189 1140/74	1774-75 1787-88 1757-58 1758-59 1830-31 1787-88 1754-55 1766-67 1704-05 1698-99
Eğin	Ençiti??? (Topkapı)	Malkoç Paşa Camisi görevli ataması	1072/63 1132/189 1062/55 530/118 1062/54 532/129 530/119	1700-01 1770-71 1757-58 1756-57, 1757-58 1803-04 1791-92
Eğin	Ergü Köyü	Çatalçeşme Üst Tarafında Balmumcu Mehmed, İsmail Ağa Ve Osman Ağa, İbrahim Ağa, Ali Ağa, Ve Arkadaşları Toplanıp Cami Yaptırmış Ashabı Hayratın Hacı Mehmet Emin Ağa Eylediği Cami	534/137 535/93 1066/43 1062/55 1062/79 534/137 530/119	1827-28 1822-23 1794-95 1756-57, 1757-58, 1776-77 1814-15
Eğin	Evarik[643] Bugünküçaltı	Hasan Ağa Camisi Ahali Karye Bina Camisi görevli	530/118 536/80	1788-89 1829-30

[642] Ekrek, bu dönem Elazığ'ın ilçesi Ağın'a bağlıdır. Bkz. Özcan,,2000, 14.
[643] .Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Bkz. Miroğlu, 1990, 70.

		ataması		
Eğin	Geşo[644] Yeşilyamaç	İbrahim Ağa Camisi görevli ataması	1062/55 1070/49	1776-77 1757-58,1759-60
Eğin	Gemürgab [645] Toybelen	Cami Ashabı Hayratın Bina Eylediği Cami görevli ataması	532/129 534/137 1137/50	1806-07 1703-04 1724-25 1815-16
Eğin	Gemürgab Toybelen	Osman Ağa Camisi görevli ataması	1072/63 1132/189 1137/50 1132/189	1702-03 1724-25 1702-03
Eğin	Geruşla Yuva	Cami Şerif görevli ataması	1060/124 1062/55 533/71 1132/189 1060/98	1784-85,1759-60 1758-59 1705-06 1806-07
Eğin	Geruşla Yuva	Osman Ağa Camisi görevli ataması	531/109	1797-98
Eğin	Geruşla Yuva	Hacı İbrahim Ağa Camisi görevli ataması	1059/73	1774-75
Eğin	Haponos Kozlupınar	Mescid görevli ataması	1137/50 1062/54	1754-55 1722-23
Eğin	Haponos Kozlupınar	Cami görevli ataması	1059/73 534/137 1140/74 1060/98 534/137 1066/43	1773-74 1814-15 1696-97 1785-86 1814-15 1782-83
Eğin	Hosta Hosta Namı Diğer Çöpler Kariyesinde[646]	Abdullah Efendi Camisi görevli ataması	1055/83 1062/54 530/118	1630 1754-55
Eğin	Ilıca Karyesi	Cami görevli ataması	536/80 1055/83	1748 1742-43
Eğin	İliç Karyesi	Cami görevli ataması	1062/54 530/118 1062/79 536/80	1754-55 1778-79 1829-30
Eğin	İrak ?	Ali Paşa Minber Koydurup Cami Yaptırmış	1062/55 1055 83 Numarada 1162 Tarihi	1756-57
Eğin	Kangiran Köyü Kankıran	Cami görevli ataması	534/137	1813
Eğin	Kızılca Namda	Hacı Mustafa Camisi Dükkanlar Yanmış Ve Vakıftır.	535/93 1143/56 1062/55	1757-58 1825-26 1727-28 1727-28
Eğin	Köçek --Küci Namda	Mehmed Ağa Camisi görevli ataması	533/71	1809-10
Eğin/	Metçiki	Cami görevli ataması	1062/54 536/80- 1055/82 1060/124	1741-42 1785-86 1832-33 1755-56

[644] Geşo, bu dönem Elazığ'ın ilçesi Ağın'a bağlıdır. Bkz. Özcan, 2000,47.

[645] Gemürgab, bu dönem Elazığ'ın ilçesi Ağın'a bağlıdır. Bkz. Özcan, 2000, 47.

[646] .Günümüzde Ilıç ilçesi'ne bağlı köy, 1530 yılında Kemah'a bağlıdır. Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Bkz. Miroğlu, 1990, 71.

			1062/54 1137/50	1744-45
Eğin Puşadi	Miçinkiğı[647] Karakoçku	Elhaç Halilağa Camisi görevli ataması	1060/98 1144/55 1137/50	1743-44, 1728-29 1722-23
Eğin	Muşağa Kocaçimen	Ashabı Hayratın Bina Eylediği Cami görevli ataması	1066/43	1775-76
Eğin	Müşgü[648] Karyede	Ahali Karyenin Cami görevli ataması	535/93 536/81 1059/73 535/93	1773-74 1824-25 1822-23
Eğin	Müşkin	Müşkin'de Ahali Tarafından Yaptırılan Cami görevli ataması	1059/73	1773-74
Eğin	Örnek	Hacı Ali Camisi görevli ataması	1062/55 530/118	1758-59 1788-89
Eğin	Peğir[649] Sırakonak	Mescid (Hacı Ahmet Mescidi) görevli ataması	1062/55	1757-58
Eğin	Peğir Sırakonak	Hacı Ahmet Camisi görevli ataması	1066/43	1782-83
Eğin	Sanduk[650] Kariyede Sandık	Mescidi Şerif Dede Halil Mescidi Tamir Eylemiiş Camiye Çevirmiş	536/80	1829-30
Eğin	Savak Namda	Mustafa Ahmed Camisi görevli ataması	533/71	1809-10
Eğin	Savruklu	Ahmed Mescidi görevli ataması	1137/50	1722-23
Eğin	Sedef Namda	Ashabı Hayratın Mescidi Camiye Çevrilmiş	531/109	1796-97
Eğin	Senahsi	Hasan Binası Camisi görevli ataması	530/118	1796-97
Eğin	Sitasik	Hasan Bin Hüseyin Camisi görevli ataması	1062/79 534/137	1779-80 1813
Eğin	Sorak [651]	Mustafa Ve Ahmet Binası Mescidi görevli ataması	1060/124 1140/74 Ahmet Mescidi Şevval 1110	1784-85
Eğin	Şırzi Esertepe	Hacı Osman Camisi görevli ataması	1065/59 1062/79 1066/43 1132/189 534/137 531/109 1062/54	1774-75 1754-55 1691-92 1782-83 1754-55
Eğin	Şirzi'de[652] Esertepe	Mehmet Ağa Camisi görevli ataması	1072/63	1769-70

[647] Miçinkığı, bu dönem Arapgir'e bağlıdır. Bkz. Özcan,2000, 51.
[648] Müşgü, bu dönem Arapgir'e bağlıdır. Bkz. Özcan,. 2000, 51.
[649] Peğir, bu dönem Arapgir'e bağlıdır. Bkz. Özcan,,2000, 51.
[650] Sanduk, bu dönem Arapgir'e bağlıdır. Bkz. Özcan, 2000, 51.
[651] Sorak, bu dönem Arapgir'e bağlıdır. Bkz. Özcan,,2000, 51.
[652] Şırzi, bu dönem Arapgir'e bağlıdır. Bkz. Özcan,,2000, 51.

Eğin	Taytar Restifi Adlı Köyde	Mescid görevli ataması	1133/17	1720-21
Eğin	Navril Namda	Halil Ağa Camisi görevli ataması	1062/79 531/109 1062/79 1065/59	1775-76 1776-77
Eğin	Toklu	Cami görevli ataması	1062/79	1776-77
Eğin	Tavtab Namda	Osman Ağa Camisi görevli ataması	1062/55 531/109 1132/189 531/109 1140/74 530/118 531/109	1692-93 1757-58 1156-57 1697-98 1795-1796 1796-97
Eğin	Vankığı[653] Karyede	Ebubekir Çelebi Camisi görevli ataması	536/80 1062/54 1062/54	1756-57 1832-33 1756-57
Eğin	Vankığı Namda	Ebubekir Çelebi Mescidi görevli ataması	531/109 1066/43	1829-30 1796-97
Eğin	Ya'kublu Köyünde Yakublu	Cami görevli ataması	1062/54 1062/55	1756-57,1757-58 1796-97
Eğin	Yenice Karyesinde	Cami görevli ataması	1065/59	1774-75
Puşadi		Halk Tarafından Yaptırılan Cami Cami görevli ataması	1062/79 1062/55 1065/59 531/209	1757-58 1775-76
Puşadi	Hassa Namda	Cami görevli ataması	1066/43 531/109 1059/73 534/137	1781-82 1796-97 1774-75
Puşadi	Palut Namda	Mustafa Ağa Camisi görevli ataması	1072/63	1769-70
Puşadi	Rabıta Namda	Eğin Muzafatından Bağçeler Karyesi Ali Paşa Mescidi Camiye Çevrilmiş	536/81	1829-30
Puşadi Nahiyesi	Rabat Namda	Mustafa Ağa Camisi görevli ataması	530/118 535/93 531/109 1055/82 535/93	1798-99 1798-99 1742-43,1747-48 1823-24
Puşadi Nahiyesin de	Paşağı Namda[654]	Es Seyyid Hasan Ağa Sahibul Hayrın Cami Şerif görevli ataması	536/81	1829-30
Puşadi	Tavuklu[655]	Hacı Abbas Camisi Cami Mescid Camiye Çevrilmiş.	1060/124 1062/79 1065/59	1788-89 1776-77 1785-86
Puşayi[656]		Cami görevli ataması	531/109	1798-99
Puşadi	Ardos Artos olmalı Büründek	Mehmet Ağa Bina Mescidi görevli ataması	1059/73	1773-74
Puşadi	Ardos Namda	Mehmed Ağa Camisi	534/137	1787-88

[653]Vankığı, bu dönem Arapgir'e bağlıdır. Bkz. Özcan,, 2000, 51.
[654] Paşağı, bu dönem Arapgir'e bağlıdır. Bkz. Özcan, 2000, ,51.
[655] Tavuklu, bu dönem Arapgir'e bağlıdır. Bkz. Özcan, 2000, 51.
[656] Puşayi, bu dönem Arapgir'e bağlıdır. Bkz. Özcan,2000, 51.

Nahiyesi	Bürüncek	görevli ataması		1813-14
Puşadi	Sirkevil[657] Ulu yamaç	Hacı Mehmet Mescidi görevli ataması	1055/83	1747-48
Puşadi	Sirkevil Köyü Ulu yamaç	Camii Şerif görevli ataması	531/109 1062/79 534/137 535/93 1070/49	1796-97 1776-77 1825-26 1775-76
Puşadi	Salahlu[658] Salihli	Seyyid Hüseyin Camisi görevli ataması Nam Sahibul Hayr Camiul Şerif Ve Minber Vaz İçin İzni Hümayun. Hacı Ahmet Ağa Tamir Eylemiş Minber Koyup Camiye Çevirmiş	1055/83 531/109 531/109 534/137 531/109 1137/50 1066/43 1060/124	1748 1809-10Tar 1723-24 1799-1800
Puşadi	Haponos Ekreği Yeşilyurt	İsmail Ağa Camisi görevli ataması	1066/43 534/137 1060/124 530/119 536/80	1777-78 1787-88 1794-95 1831-32

1630- 1833 tarihleri arasında 78 adet cami ve 12 adet mescid bulunmaktadır.

H. 1310/ M. 1892-93 tarihli Mamure'tül- Aziz salnamesine göre Eğin kazasında 55, köylerinde 41 adet cami ve mescid olduğu anlaşılmaktadır.

4.3. Hurufat Defterlerine Göre Kemah Kazasındaki Cami ve Mescidler

Nahiye	Köy	Yapı	Numara	Tarih
Kemah Kal'a Derûnunda		Gülabibey Camisi Gülâbi Bey Mescîd-İ Şerîfi görevli atamaları	555/86 553 – 64 555 -86 555 – 87 1091 – 138 1098 – 75 1101 – 77 1102 – 45 1103 – 72 1104 – 72 1105 – 117 1113 – 115 1114 – 67 1116 – 87 1119- 165 1128 – 100 1216 – 101 1119- 165	1802-03 1803-04 1805-06 1812-13 1813-14 1815-16 1681-82 1692-93 1692-93 1699-1700 1701-02 1702-03 1703-04 1703-04 1763-64 1765-66 1765-66 1766-67 1769-70

[657] Sirkevil, bu dönem Arapgir'e bağlıdır. Bkz. Özcan,2000, 51.
[658] Salahlu, bu dönem Arapgir'e bağlıdır. Bkz. Özcan, 2000, 51.

			Şehr-i Muharremü'l-haram sene 36.	1755-56 1743-44 1745-46 1731-32 1732-33 1787-88 1788-89 1770-71 1770-71 1708-09 1710-11 1711-12 1716-17 1717-18 1718-19 1721-22 1722-23 1723-24 1724-25 1726-27 1774-75
Kemah Kalasında		Hacı İlyas Câmisi görevli ataması	**555/86** **553 - 64** **1216 – 101** **1216 – 101** **1101 - 77**	1804-05 1813-14 1776-77 1764-65 1754-55
Kuzey Kemah	Hudu[659] Koçkar Köyü	Hacı Ramazan Câmisi görevli ataması	**555/86** **1104 – 72** **1105 – 117** **1116 - 87**	1813 1755-56 1742-43 1730-31 1734-35 1721-22 1780
Kemah	Büklüm	Ali Bin Mehmed Ağa Câmisi görevli ataması	**555/86**	1813-14
Kemah	Nâmaz-Gâh Nam Mahalde	Seyyid Abdullah Bin İbrahim Ağa Minber Vaz' Eylediği Câmisi görevli ataması	**555/86**	1844-45
Kemah	Şötke/Şötge? Karyesinde	Ahâli-İ Karye Bâ-İzn-İ Hümâyûn Câmisi görevli ataması	**555/86**	1814-15
Kemah	Büklüm?	Kuzâtdan Kemal Emir Oğlu Hacı Hüseyin Bâ-İzn-İ Hümâyûn Müceddeden Binâ Ve Minber Vaz' Eylediği Câmisi görevli ataması	**555/86**	1815-16
Kuzey Kemah	Urfat[660] (Muratboynu)	Çolak Ahmed Câmisi görevli ataması	**555/86** **1101 – 77** **1113 – 115** **555 -86**	1815-16 1765-66 1784-85 1787-88
Güney Kemah	Marik[661] Ayranpınar Köyü	Seyyid Abdullah Binâsı Câmisi görevli ataması	**555/86**	1815-16
Kuzey Kemâh	Posti[662] Bugünkü	Molla Mehmed Binâsı Câmisi	555/87 **1101 - 77**	1818-19 1765-66

[659] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 47.
[660] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 51.
[661] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 56.
[662] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 49.

	Eskibağlar	Hacı Mehmed Mescîdi görevli ataması		
Kemah	Hamedka	Hacı Mustafa Bin Murtaza Câmisi görevli ataması	555/87	1819-20
Kemah	Tezkib	Şeyh Yusuf Binâsı Câmisi görevli ataması	555/87	1820-21
Kemah	(Kargi Yada Mürüdge)[663]	Ahâli-İ Karye Binâsı Câmisi görevli ataması	555/87	1820-21
Kemah Kalasında		Sultan Selim Hân Câmisi görevli ataması	**1091 – 138** **555 – 87** **1098 – 75** **1102 – 45** **1105 – 117** **1116 - 87**	1725-26 1692-93 1769-70 1754-55 1730-31
Kemah		Melik Mengücek Tekkesi Mescîdi görevli ataması	**1091 – 138** **1105 - 117**	1725-26 1735-36
Kemah Damlık/Daslık Mahallesi'nde		Ali Paşa Binâ Eylediği Taş Cisr'in Cisri Kebir Tamir Oldu	**1091 – 138** **1098 - 75**	1725-26 1700-01
Kemah		Mebâniye Mescidi görevli ataması	**1098 - 75**	1691-92
Kemah Kal'asından		Çavuşzâde Mahallesi'nde İskender Bey Mescîdi görevli ataması	**1098 - 75**	1692-93
Kuzey Kemah	Tan[664]	Mescîd-İ Şerîf görevli ataması	**1098 – 75** **1115 – 52**	1699-1700 1773-74
Kemah	Erice[665]	Hacı Ramazan Câmisi görevli ataması	**1098 – 75** **1105 - 117**	1700-01 1701-02 1730-31
Kemah		Feth Gazi Câmisi görevli ataması	**1098 – 75** **1116 – 87** **1101 - 77**	1701-02 1763-64 1722-23
Kemah		Mişli? İskender Mescîdi görevli ataması	**1098 - 75**	1701-02
Kemah		Kayaca Mescîdi görevli ataması	**1098 - 75**	1703-04
Kemah	Vank-Deresi'nde Dikke[666] Nâm Karyede	Hacı Halil Câmisi görevli ataması	**1098 – 75** **1105 - 117**	1703-04 1734-35
Kemah	Bargisor	Ashâb-I Hayrâtdan Müceddeden Binâ Eyledikleri Câmi'-İ Şerîf görevli ataması	**1101 - 77**	1763-64
Kemah	Aheng Ahurik Mi??	Ahmed Efendi Câmisi görevli ataması Kendi Malıyla Mücedded Binâ Eylediği Mescîdin İmâmı Olan Seyyid Hacı Hüseyin	**1101 – 77** **1103 – 72** **1216 – 101** **1091 - 138**	1763-64 1754-55 1775-76 1725-26
Kemah	Çorbacılar Nâm Karyede	Câmi'-İ Şerîf görevli ataması	**1101 – 77** **1216 – 101**	1763-64 1786-87

[663] Bu karyenin ismi yazılırken baş kısmında mürekkep dağılması olmuş. Diğer harfleri esas alarak yaptığım araştırmaya göre bu iki karyeden birisinin olabileceğini düşünüyorum.
[664] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 50.
[665] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 45.
[666] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 60.

		Çorbacı Mescîdi görevli ataması	**1105 - 117**	1730-31 1731-32
Kemah	Erguvan	Hacı Mahmud Mescîdi'ne Minber Vaz' Olunub Câmi'-İ Şerîf Olmağın Hitâbeti İbrahim'e Nâibi Seyyid Mustafa Arzile Tevcîh Buyuruldu.	**1101 – 77** **1216 - 101**	1777-78 Hacı Mahmud binâsı mescîd-i şerîf 1775-76
Kuzey Kemah	Hamugu[667] Bugünkü Doruca	Hacı Mustafa Bin Mürteza Câmisi görevli ataması	**1102 - 45**	1768-69
Kemah	Sitemi	Ahmed Binâsı Câmisi görevli ataması	**1102 - 45**	1768-69
Kemah		Süleymaniye Câmisi görevli ataması	**1102 - 45**	1769-70
Kemah	Erdani	Çolak Ahmed Câmi'-İ Şerîfi görevli ataması	**1103 - 72**	1755-56
Kemah		Osman Efendi Binâ Eylediği Mescîd-İ Şerîf görevli ataması	**1103 - 72**	1755-56
Kemah	Tarculu?	Mescîd-İ Şerîfe Minber Konularak Camiye Çevrilmiş	**1103 - 72**	1756-57
Kuzey Kemah	Üskübürt[668] Bugünkü Yücebelen	Murad Beşe Câmii Şerîf (Silik) görevli ataması	**1103 – 72** **1105 – 117** **1116 – 87**	1756-57 1730-31 1708-09
Kemah Kal'ası'nda		Fatih Sultân Selim Câmisi görevli ataması	**1113 - 115**	1785-86
Kemah	Tatde	Şeyh Yakub Câmi'de görevli ataması	**1114 - 67**	1771-72
Kuzey Kemah	Dedek[669]	Şeyh Şerâfeddin Câmisi Mescîdde Minber Vaz' Olunub	**1115 – 52** **1216 – 101** **1115 - 52**	1773-74 1774-75 1774-75
Kuzey Kemah	Ahurik[670]	Mescîdde Minber Vaz' Olunu	**1116 – 87**	1708-09 1710-11
Kemah	Derecik	Mescîd görevli ataması	**1116 - 87**	1710-11
Kemah	Kalada	Mescîdin Mütevellis İçün Vazife Olmayub Ashâb-I Hayrâtın görevli ataması	**1116 - 87**	1710-11
Kemah	Karlık	Mescîd görevli ataması	**1116 - 87**	1711-12
Orta -İl	Bargisor[671]	Hacı Ömer Camisi görevli ataması	**1116 – 87** **1115 - 52**	1716-17 1773-74
Kemah	İspada?	Merhûm Hüseyin Bey Binâ Eylediği Mescîd-İ Şerîf görevli ataması	**1119- 165**	1723-24
Kuzey Kemah	Erincek Karyesinde[672]	Câmi'-İ Şerif görevli ataması	**1119- 165**	1723-24
Kemah		Kemâh'da (Silik) Mescidi	**1119- 165**	1723-24
Kemâh Kasabası Kurbunda Vadi-İ Tenasor'da		Yakub Bey Gediği'nde Veli Baba Oğlu İsmail'in Müceddeden Binâ Eylediği Mescîd-İ Şerifi	**1128 - 100**	1726-27

[667] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 46.
[668] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 51
[669] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 45.
[670] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 43.
[671] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 65.
[672] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 45

Kemah		Kemâh Kal'asında Orta Câmi'-İ Şerîfi görevli ataması	**1128 - 100**	1726-27
	Kozari Nâhiyesi'nde	Ahâli-İ Karyesi Binâsı Câmisi görevli ataması	**1216 - 101**	1775-76
Kuzey Kemah	Üskübürt Nâm Karyede Yücebelen	Dente? Câmisi görevli ataması	**1216 - 101**	1775-76
	Camuka Nâm Karyede	Hacı Mustafa Bin Mürteza Binâsı Câmisi görevli ataması	**1216 - 101**	1776-77
	Sunguru Taşbulak	Cami görevli ataması	**552-87**	1805-06

Kemah'ta 40 adet cami, 12 adet mescid vardır. Bunlardan 5 tanesi ayaktadır.

H. 1289/ M. 1872 tarihli Erzurum salnamesinde Kemah kazasında 27 cami olduğu tespit edilmiştir.

4.4. Hurufat Defterlerine Göre Refahiye (Gercanis) Kazasındaki Cami ve Mescidler

Nahiye	Köy	Mezra	Yapı	Numara	Tarih
Gercanis			ahâli binâ eyledikleri câmi görevli ataması	**1102-17**	1768-69
Orçul Nâhiyesi'nde	Korar nâm karye KERAR		Salih Bey Camisi görevli ataması	**1102-17**	1768-69
Orçul Nâhiyesi'nde	Mondolos (Dolaylı) nâm karye[673]		câmi görevli ataması	**1102-17**	1768-69
Gülensu Nahiyesi	Dikke Karye		Kara Halil Câmisi görevli ataması	**1102-17** **1102-17** **1098 - 75**	1769-70 1757-58 1692-93.
Gercanis	Hokoz (Hokuz/Hukoz) nâm karye		Câmi görevli ataması	**1102-17**	1769-70
Gercanis	Ezirins Karyesi[674]		Câmi görevli ataması	**1102-17**	1426-27
Gercanis	Ekrek (Ulucak)[675]		Câmi görevli ataması	**1102-17** **1102-17**	1770-71 1757-58
Mank Deresi Nâhiyesi'nde	Çilingirli nâm karye		Câmi görevli ataması	**1102-17**	1770-71
Matker Deresi Nâhiyesi'nde	Cengerli Karyesi		Câmi görevli ataması	**1102-17**	1754-55
Gercanis	Emusa(Amusa) nâm karye Emirsa (İmirsa) karyesi		Halil Ağa Câmi'-i Şerîfi Halil Ağa müceddeden minber görevli ataması	**1102-17** **1102-17** **1104 - 79**	1755-56 1758-59 1751-52
Dinasor Nâhiyesi'nde	Ala Kilise[676] (Akarsu) nâm		Ali Ağa binâ eylediği câmi'-i	**1102-17**	1757-58

[673] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 99.
[674] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 93.
[675] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 93.

	karye		şerifi görevli ataması		
Gercanis	Kürtler karyesi		mescîdden tahvil câmi‘-i şerîf görevli ataması	**1102-17**	
Gercanis	Hanzar (Teknecik) [677]	Kutludepe Yaylağı	câmi‘-i şerif görevli ataması	**1102-17**	1757-58
Orçul Nâhiyesi’nde	Zevker (Çatalçam) nâm karye [678]		câmi‘-i şerîf görevli ataması	**1102-17**	1757-58
Gercanis	Sırhâne nâm karye		câmi‘-i şerîf görevli ataması	**1102-17**	1760-61
Gercanis	Hacı-kendi (Hacıköy)[679] Karyesi		câmi‘-i şerif görevli ataması	**1102-17**	1760-61
Gercanis	Horun (Akçiğdem) nâm karyede		câmi‘-i şerîf görevli ataması	**1102-17**	1759-60
Gercanis	İspigdi (Yuvadağı) nâm karye		câmi‘-i şerîf görevli ataması	**1102-17**	1759-60
Gercanis	Erzensi nâm karye		Molla Şerîf Feyzullah Câmi‘-i Şerîfi görevli ataması	**1102-17**	1759-60
Gercanis	Puladahuru nâm karye[680]		İbrahim Ağa Câmisi görevli ataması	**1104 - 79**	1759-60
Dinasor Nâhiyesi’ne	Yazı nâm karye		Çelebi Efendi nâm kimesne mahdumun câmisi görevli ataması	**1104 – 79** **1102-17**	1747-48 1757-58
Gercanis	Kayı [681]nâm karye		ashâb-ı hayrâtdan Mehmed Ağa câmi‘ ve minber binâ itmek	**1104 – 79** **1102-17**	1752-53 1757-58
Vadi-i Vank Nâhiyesi	Dikke nâm karye		Câmi görevli ataması	**1104 – 79** **1104 - 79**	1752-53 1753-54
Vadi-i vank Nâhiyesi’nde	Çotur nâm karye		Kadı İbrahim Câmisi görevli ataması	**1104 - 79**	1752-53
Vadi-i Vank Nâhiyesi’nde	Gelbulas (Bölüktepe) nâm karye		Hüseyin Ağa Câmisi görevli ataması	**1104 - 79**	1752-53
Vadi-i Vank Nâhiyesi’nde	Çorbacı karyesi		İmam Hasan Mescidi’ne karye ahâlisi minber binâ itmek	**1104 - 79**	1752-53
Diğünlü Nâhiyesi’ne	Alt-Kendi (Altköy)[682] nâm karye		Câmi görevli ataması	**1104 – 79** **1102-17** 1098-75 **1102-17** **1105 - 135**	1752-53 1752-53 1754-55 1704-05 1757-58 1734-35 1735-36

[676] İ.Miroğlu’nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 86.
[677] İ.Miroğlu’nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 94.
[678] İ.Miroğlu’nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 69.
[679] İ.Miroğlu’nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 91.
[680] İ.Miroğlu’nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 95.
[681] İ.Miroğlu’nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 91.
[682] İ.Miroğlu’nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterlerinden tasnifi yapılmıştır. Miroğlu, 1990, 89.

Gercanis	Erzensi Karyesi		Melek Şerîf Câmisi görevli ataması	**1105 - 135**	1730-31
Gercanis			Ahmed Ağa Câmisi görevli ataması	**1105 - 135**	1731-32
Vadi-i Vank Nâhiyesi'nde	Dikke karyesi		Hacı Çelebi Câmisi görevli ataması	**1105 - 135**	1734-35
Diğünlü Nâhiyesi'ne	Alt-Kendi (Altköy) nâm karye		Mescid görevli ataması	**1105 – 135 1098/75**	1734-35 1699-1700
Vadi-i Vank-dere Nâhiyesi'nde	Gelbulas nâm karye		Hüseyin Yeniçeri binâ eylediği mescîde minber eklendi.	**1105 - 135**	1735-36
Gercanis	Hacı Köyü nam kariye		Câmi görevli ataması	**1098 - 75**	1704-05
Gercanis	Sorun		Cami görevli ataması	**1098 - 75**	1705-06
Gercanis	Hotar		Hacı Osman Câmisi görevli ataması	**1098 - 75**	1706-07
Gercanis	Yakında		Mustafa Bey Câmisi görevli ataması	**1098 - 75**	1706-07

Gercanis'te 34 cami vardır. Altkendi köyündeki mescidin de camiye çevrildiği anlaşılmaktadır.

Bunlardan 1 adet cami ayaktadır.

4.5. Hurufat Defterlerine Göre Tercan Kazasındaki Cami ve Mescidler

Nahiye	Köy	Yapı	Hurufat Kayıt Numarası	Tarih
Tercan Kazâsı'nda	Vartik Karyesinde	Hacı Ali Ağa müceddden binâsı mescîd-i şerîfe ahâli-i karye Kisiroğlu Abdullah mescîd-i mezbûra müceddeden minber vaz' eylediği câmi	568/25 565/32 1158/76	1813 1796-97
Tercan Kazâsı'nda	Keçasor	İbrahim Ağa Mescîdi görevli ataması	568/25 1100/49	1813 1750-51 1780-81
Tercan Kazâsı'nda	Halansor[683] Manyas nâm karyede Halans nâm karyede	Hacı Zahid binâsı mescidi görevli ataması	568/25 1140/129 1100/49	1813 1699-1700 1753-54
Tercan Kazâsı'nda	Göktaş	İbrahim binâsı câmisi görevli ataması	568/25	1817-18
Tercan-ı Ulyâ Kazâsı'na tâbi'	Ulyâ Kazâsı'nda Corcun[684] nâm karyede	câmi mescide minber eklendi	568/25 1094/31	1819-20 1833-34

[683] Belgede net bir şekilde "Halansor" yazmakta. Ancak Tercan'a bağlı bu isimle bir karye yok. Yine Tercan'a bağlı olan "Hadansor" karyesi olmalıdır.

	Bugünkü Saraycık	1143/172 1727-28	1100/49 1092/54	1755-56
Tercan Kazâsı'nda	Tok Karyesi'nde	Ahmed Bey Câmisi görevli ataması	**1095/26**	1784-85
Tercan Kazâsı'nda	Divan karyesinde[685] Bugünkü Karadivan	Muhammed Kadı binâsı câmisi görevli ataması	**1095/26**	1786-87
Tercan Kazâsı'nda	Tercan-ı Ulyâ'da Mans [686]nâm karyede Bugünkü Çayırlı	Ömer Ağa Câmisi görevli ataması	**1094/31—** 1100/49 1075/61 1144/117 1143/172	1731-32 1749-50 1765-66 1766-67 1791-92 1726-27
Tercan-ı Ulyâ Nâhiyesi'nde	Mama Hatun nâm karyede	Mama Hatun binâ eylediği câmi'inin Sultan Murad Han'ın binâ eylediği Mama Hatun Câmisi görevli ataması	1094/31 1094/31 1100/49	1732-33 1734-35 1735-36
Tercan Kazâsı'nda	Molla Bekrici karyesinde Pekeriç[687] nâm karyede Bugünkü Çadırkaya	Ahmed Pekeriç binâ eylediği câmisi görevli ataması	1094/31 1100/49 565/32 542/91 1140/129 **1095/26**	1733-34 1796-97 1801-02 1826-27 1699-1700 1785-86
Tercan Kazâsı'nda	Mans nâm karyede	Hacı Zahid Efendi binâ ve hayrat eylediği mescide görevli ataması	1094/31 1094/31	1734-35 1736-37
Tercan Kazâsı'na tâbi' Tercan-ı Süflâ Kazâsı'na tâbi	Edebük[688] nâm karyede	Hasan Ali Bey binâ eylediği câmisi görevli ataması	1094/31 1100/49 1075/61 1143/172	1736-37 1752-53 1748-49 1766-67 1726-27
Tercan Kazâsı'na tâbi'	Kışlacık[689] nâm karyede	Mehmed Bey binâ eylediği câmisi görevli ataması	1094/31	1740-41
Tercan Kazâsı'na tâbi'	Hafgancı nâm karyede	Mustafa Ağa binâ eylediği câmisi görevli ataması	1094/31	1740-41
Tercan Kazâsı'na tâbi'	Vican[690] Bugünkü Yollarüstü	Ebubekir bin Mustafa yeniden yapılan câmisi görevli ataması	565/32	1796-97
Tercan Kazâsı'na tâbi'	Kömür nâm karyede ????	İbrahim Ağa Mescîde görevli ataması	565/32	1798-99
Tercan Kazâsı'na tâbi'	Çalmıs[691]	Hacı Zahid Mescidi'nde Hacı Zahid binâsı Ahmed Bey Cemâati Kisiroğlu ahâli-i karye bâ-izn-i hümâyûn müceddeden minber vaz' eyledikleri câmi	1092/54 539/106	1754-55 1807-08
Tolos-ı Süflâ Karyesi'nde		Câmi'-i Şerîfe görevli ataması	1092/54 1092/54	1755-56 1759-60

[684] Miroğlu, 1975a, 75.
[685] Miroğlu, 1975a, 99.
[686]Miroğlu, 1975a, 102.
[687] Miroğlu, 1975a, 100.
[688] Miroğlu, 1975a, 105.
[689] Miroğlu, 1975a, 100.
[690] Miroğlu, 1975a,. 107.
[691] Tercan'a bağlı bu isimde bir karye bulunmadı. Ayrıca bu karyede olduğu söylenen Hacı Zahid Mescid'i diğer belgelerde Halansor karyesinde geçiyor.

			1094/31 1094/31	1735-36 1735-36
Tercan Kazâsı'na tâbi‘	Bük/Büke nâm karyede	Ahmed Bey'in müceddeden binâ eylediği câmi‘-i şerîf	**1075/61** 1140/129 1158/76 542/91 539/106	1762-63 1699-1700 1781-82 1815-16 1802-03
Tercan Kazâsı'na tâbi‘	Hafkancı nâm karyede	Mustafa Ağa binâ eylediği câmi‘-i şerîf	1075/61	1762-63
Tercan Kazâsı'na tâbi‘	Viran nâm karyede	câmi‘-i şerîf olmayub Refiye Hanım nâm Hatun'un müceddeden binâ ve minber vaz‘ eylediği câmi	1075/61	1762-63
Tercan Kazâsı'na tâbi‘	Kuruk/Furuk? Nâm karyede	Molla Mehmed Mescid'ine ahâli-i karye minber vaz‘ idüb câmi‘-i şerîf	1075/61	1765-66
Tercan Kazâsı'na tâbi‘	Köküberat/Göğüberat? Karyesinde	ashâb-ı hayrâtdan karye-i mezbûr ahalisinden Hüseyin bin Ahmed nâm sâhibü'l-hayratın bâ-izn-i hümâyûn müceddeden binâ ve minber vaz‘ eylediği câmi‘-i şerîf	542/91	1828-29
Tercan Kazâsı'na tâbi‘	Porez[692] Piriz Bugünkü Çaykent	Hacı İbrahim binâ eylediği mescîd minber vaz‘	1144/117	1727-28
Tercan-ı Ulyâ'da	Semek[693] karyesinde Bugünkü Sarıgüney	Molla Mahmud Câmisi görevli ataması	1140/129	1696-97
Tercan'da Tolos-ı Ulyâ'da		Zülfikar Mescîdine görevli ataması	1140/129	1696-97
Tercan-ı Ulyâ Kazâsı'na tâbi‘	Sarıkaya nâm karyede	Mustafa Câmisine göreli ataması	1140/129	1687-98
Tercan Kazâsı'na tâbi‘	Sosunga[694] nâm karyede Bugünkü Eşmepınar	Parmaksız Ağa Mescîdine görevli ataması	1140/129	1687-98
Akr-ı? Tercan Kazâsı'na tâbi‘	Tasallu nâm karyede	Hızır Efendi Câmisin2 görevli ataması	1140/129	1698-99
Tercan Kazâsı'na tâbi‘	Yavi nâm karyede	Süleyman nâm kimesne câmisine görevli ataması	1140/129	1698-99
Tercan Kazâsı'na tâbi‘	Çanakçı[695] nâm karyede	Haydar Bey binâ ve hayrat eylediği câmisi görevli ataması	1143/172	1727-28

Tercan'da 25 cami ve 6 mescid bulunmaktadır.

Bunlardan 1cami ayaktadır.

[692] Belgede net bir biçimde Porez yazmasına rağmen bu karyenin Tercan'a bağlı Piriz karyesi olduğunu düşünmekteyim..Miroğlu, 1975a.
[693] Miroğlu, 1975a, 101.
[694] Miroğlu, 1975a,.101.
[695] Miroğlu, 1975a, 104.

5. HURUFAT KAYITLARI DIŞINDA BAŞKA ARŞİV BELGELERİ VE YAYINLARDA KAYDI GEÇEN CAMİ VE MESCİDLER

Ahmet Pekeriç Camisi: Hafızlı Mahallesinde bulunan caminin 1938 tarihli ilam kaydı[696] vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Ali Ağa Mescidi: Camii Kebir mahallesinde bulunan camiye 1691-92, 1707-08 tarihlerinde görevli ataması kaydı vardır.

Ali Bey (Bölükbaşıoğlu Ali Bey Camisi) Camisi: 1845-46 tarihli kayıtta[697] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Altkendi Köyü Camisi: 1807-08 tarihli kayıtta[698] olan cami bugün ayakta değildir.

Aşutka Köyü Camisi: Erzincan merkezde bulunan cami[699] bugün mevcut değildir.

Aşutka Köyü Camisi: Kemaliye ilçesinde 1848-49 tarihli kayıtta[700] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Ata Bey Camisi: Erzincan merkezde bulunan cami[701] bugün mevcut değildir.

Başvartinik Köyü Camisi: Kemaliye ilçesinde 1863-64 tarihli kayıtta[702] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Beybağı Camisi: Erzincan merkezde bulunan cami[703] yapı bugün mevcut değildir.

---

[696] V.G.M.A., 166.
[697] V.G.M.A., Defter No: 200/0, sf. 226, sr. 1934.
[698] V.G.M:A., Defter No: 198/0,sf.190,sr.1623.
[699] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 415, Sıra: 450.
[700] V.G.M.A., Defter No: 200/0, sf. 140,sr.1250.
[701] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 412, Sıra: 1139.
[702] V.G.M.A., Defter No: 200/0, sf. 124, sr. 1072.
[703] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Df. 198, Sıra: 2747.

Cemaleddin Çelebi Camisi Erzincan merkezde bululan caminin 1881-82 tarihli görevli atama kaydı[704] vardır. 1883-84 tarihli vesika kaydı[705] vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Cuma Mahallesi Müftü Hacı Abdullah Camisi: 23 Mayıs 1911 tarihinde hatip atamasına dair berat kaydı[706] vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Çatalarmut Seyyid Osman Camisi: 1830-31 tarihli kaydı[707] olan cami bugün mevcut değildir.

Çayırlı Ömer Bey Camisi: Eski adı Mans olan Çayırlı ilçesinde Ömer Bey Camisi'ne 1837-38 tarihli görevli atama kaydı[708] vardır.

Çörencil Köyü Camisi: Erzincan Çörencil Köyü'nde bulunan cami[709] bugün mevcut değildir.

Dedek Köyü Camisi: 1822-23 tarihli kayıtta [710].olan cami bugün mevcut değildir. Cami bugün ayakta değildir.

Değirmendere Camisi: Kemaliye ilçesinde 1910-11 tarihli kayıtta[711] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Derviş Ahmet Efendi bin Süleyman Camisi: Kemaliye ilçesinde 1874-75 tarihli kayıtta[712] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Divir Köyü Camisi: Erzincan Divir Köyü'nde bulunan cami[713] bugün mevcut değildir.

---

[704] V.G:M.A, Defter No: 2171/0,sf.150,sr.364.
[705] V.G:M.A, Defter No:2171/0,sf.186,sr.500.
[706] V.G.M.A., Defter No: 2483/36, sf. 69, sr. 102.
[707] V.G.M.A, Defter No:198/0,sf.86,sr.776.
[708] BOA, Dosya No:1606, Gömlek No:21, Fon Kodu: HAT.
[709] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 420, Sıra: 558.
[710] V.G.M:A., Defter No: 198/0,sf.64,sr.597., V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 410, Sıra: 379.
[711] V.G.M.A., Defter No: 200/0, sf.164, sr.1733.
[712] V.G.M.A., Defter No: 200/0, sf.202, sr.1733.
[713] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Df.: 198, Sıra: 2683.

Ebubekir Ağa Camisi: Kemaliye ilçesinde 1862-63 tarihli kayıtta[714] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Eğin Abdullah Ağa Camisi: Kemaliye ilçesinde 1838-39 tarihli kayıtta[715] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Ekrek Köyü Ulucak Köyü Camisi: Erzincan'ın Ekrek Köyü'nde bulunan cami[716] bugün mevcut değildir.

Ençiga Hacı Ömer Ağa Camisi: Kemaliye ilçesinde Ençiga Köyü'nde 1795-96 tarihli kayıtta[717] yaptırılan cami bugün mevcut değildir.

Erzincan Sağir Küçük Köşünger Köyü Buğdaylı Camisi: Erzincan merkezde bulunan cami[718] bugün mevcut değildir.

Evrek Seyyid Hacı Mehmed Camisi: Kemaliye ilçesinde 1795-96 tarihli kayıtta[719] Eğin'in Evrek Köyü'nde Seyyid Hacı Mehmed Camisi bugün mevcut değildir. 1839-40, 1852-53, 1853-54 tarihli başka kayıtlarda[720] Kasab Hacı Mehmed Camisi olarak da geçmektedir.

Gazanfer Bey Camisi: 1919-20 tarihli kayıtta[721] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Gerek Gerek Mahallesi Hacı Murad Camisi: Ahmet Ali Halife bin İbrahim'in imam olarak atandığı 4 Muharrem 1264 tarihli" berat kaydından[722] camiye 12 Aralık 1847 tarihinde görevli ataması yapıldığını öğrenmekteyiz. Başbakanlık

[714] V.G.M.A., Defter No: 200/0, f. 64, sr. 601.
[715] BOA, Dosya No:363, Gömlek No:18440, Fon Kodu: C..EV…
[716] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 419, Sıra: 897.
[717] BOA, Dosya No: 293, Gömlek No: 14939, Fon Kodu: C..EV…
[718] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 108.
[719] BOA, Dosya No:1464, Gömlek No:28, Fon Kodu: İE.HAT.
[720] BOA, Dosya No:1626, Gömlek No:12, Fon Kodu: İE.HAT., BOA, Dosya No:128, Gömlek No:6366, Fon Kodu: C..MF.. , BOA, Dosya No:593, Gömlek No:29908, Fon Kodu: **:**C..EV..
[721] V.G.M.A, Defter No: 198/0, sf.330, sr.2736.
[722] V.G.M.A, Defter No: 2482, Sf. 153, sr. 309.

Osmanlı Arşivi'nde yine bu camiye 22 Kasım 1908 tarihinde görevli ataması yapılmıştır[723]. Cami bugün ayakta değildir.

Güney Erzincan Cimin Raduk Camisi: 1805-06[724] yılında görevli ataması kaydı vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Güney Erzincan Köşüngeri Kebir Mescidi: 1836-37[725] yılında görevli ataması kaydı vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Güney Erzincan Kuru Tilek Hacı Mahmut Camisi 1922-23[726] yılında görevli atama kaydı vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Güney Erzincan Küpesi Köyü Himmet Oğlu Yusuf Camisi: Erzincan merkezde bulunan cami [727]ye 1919-20[728] yılında görevli ataması yapılmıştır. Cami bugün ayakta değildir.

Güney Erzincan Nörgah İslamiye Camisi: Erzincan'da bulunan cami [729] bugün mevcut değildir.

Güney Erzincan Sılbıs Hacı Hüseyin Camisi: 1827-28[730] yılında görevli atama kaydı vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Güney Erzincan Til Köyü Camisi: 1839-40[731] yılında görevli ataması kaydı vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Güney Erzincan Ula Mazlum Hüseyin Mescidi: 1805-06[732] yılında görevli atama kaydı vardır.

---

[723] BOA, Defter No: 2483/0020, sf. 37, sr. 48. s
[724] V.G.M.A.,Defter No: 532/0,sf.61,sr.0. (görevli atama kaydı).
[725] V.G.M.A, Defter No:198/0, sf.66,sr.613., V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 408, Sıra: 579.
[726] V.G.M.A, Defter No: 198/0,sf.316,sr.2632.; V.G.M.A. Defter No: 532/0,sf.59,sr.0.
[727]İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 109.
[728] V.G.M.A., Defter No: 198/0, sf.330,sr.2740.(görevli atama kaydı).
[729] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 120.
[730] V.G.M.A., Defter No:200/0,sf.214,sr.1848.; V.G.M.A., Defter No: 198/0,sf.144,sr.1264.; V.G.M.A., Defter No: 198/0,sf.8,sr.58.
[731] V.G.M.A, Defter No:198/0, sf.162, sr.1404.

Güney Erzincan Vasgird Celabuzur Mah. Hascı Mahallesi Hacı Mustafa Mescidi: 1802-03[733] yılında görevli atama kaydı vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Güney Erzincan Vasgird Celabuzur Mah. Keşiş Kuyu Demekle Maaruf Mahalle Mescidi: Erzincan merkezde bulunan cami [734] bugün mevcut değildir.

Güney Erzincan Vasgird Değirmen Mah Ömerçelebi Camisi Erzincan merkezde bulunan cami [735] bugün mevcut değildir.

Hacı Halil Bey Camisi: Erzincan Kemah ilçesi Gediktepe Köyü'nde bulunan 1839-40 tarihli kayıtta[736] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Hanzar (Teknecik) Köyü Camisi: Erzincan Teknecik Köyü'nde bulunan cami[737] bugün mevcut değildir.

Hastesi Köyü Camisi: Kemaliye ilçesinde 1862-63 tarihli kayıtta[738] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Horan Köyü Camisi: 1803-04 tarihli kayıtta[739] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Horun (Akçiğdem) Köyü Camisi: 1830-31 tarihli kayıttaki[740] yapı bugün mevcut değildir.

Hüseyin Ağa Camisi: Kemaliye ilçesinde 1783-84 tarihli kayıtta[741] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

---

[732] V.G.M.A., Defter No: 532/0, sf.61,sr.0. (görevli atama kaydı).
[733] V.G.M.A., defter No: 532/0,sf.58,sr.0.
[734] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Df. 198, Sıra: 2626.
[735] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 419, Sıra: 511.
[736] V.G.M.A, Defter No:198/0,sf.2,sr.1., V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 489, Sıra: 925., BOA Dosya No:1621,Gömlek No: 36,Fon Kodu: HAT.
[737] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 419, Sıra: 743.
[738] V.G.M.A., Defter No: 200/0, sf.228, sr. 1955.
[739] V.G.M.A.,Defter No: 198/0,sf.116,sr.1025.
[740] V.G.M.A, Defter No:198/0,sf.200,sr.1712.
[741] V.G.M.A., Defter No: 200/0, sf. 214, sr. 1848.

Hüseyin Bey Camisi: Kemaliye ilçesinde 1722-23 tarihli kayıtta[742] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Kara Köse Camisi: Erzincan merkezde bulunan cami[743] bugün mevcut değildir.

Karatosun Köyü: **Beşir Camisi:** 1882-83 tarihli Beşir Camisi'nin görevli atama kaydında[744] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Kavakyolu (Haşhaşı) Himmet Bey Camisi: 1867-68 tarihinde imam atandığını berat kaydından[745] öğrenmekteyiz. Cami bugün ayakta değildir.

Kemah Kömür Köyü Yukarı Mahalle Fazlıoğlu Mehmed Bin Osman Camisi: Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde adı geçen camiye 1766-67[746] 1792-93[747], 1799-1800[748], 1819-20[749], 1825-26[750], 1829-30[751], 1834-35[752] yıllarında görevli atamaları yapılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bu camiye 24 Mart 1911 tarihinde hatip ataması yapıldığına dair berat kaydı[753] vardır. Sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Kemah Sultan Selim Camisi: Kemah Kalesi'nde bulunan Sultan Selim Camisi'ne 1721-22 yılında görevli atama kaydı[754].vardır.1795-96 tarihli görevli atama kaydı[755] vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Kerer Köyü Camisi: 1841-42 tarihli kayıtta[756] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

---

[742]V.G.M.A., 1137/50.
[743] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Df. 198, Sıra: 1330.
[744] V.G.M.A., Defter No:2171/0,sf.157,sr.395.
[745] BOA, Defter No: 20810/3, sf. 84, sr. 199/66-68.
[746] BOA, Dosya No:144, Gömlek No: 19091, Fon Kodu: C..EV..
[747] BOA, Dosya No:95, Gömlek No: 4743, Fon Kodu: C..EV..
[748] BOA, Dosya No:186, Gömlek No: 9253, Fon Kodu: C..EV..
[749] BOA, Dosya No:1550, Gömlek No: 11, Fon Kodu: HAT
[750] BOA, Dosya No:216, Gömlek No: 10762, Fon Kodu: C..EV..
[751] BOA, Dosya No:150, Gömlek No: 7465, Fon Kodu: C..EV..
[752] BOA, Dosya No:279, Gömlek No: 14249, Fon Kodu: C..EV..
[753] V.G.M.A., Defter No: 2483/36, sf. 68, sr. 98.
[754] BOA, Dosya No: 40, Gömlek No: 4543, Fon Kodu :İE.EV..
[755] BOA, Dosya No: 1461, Gömlek No: 22, Fon Kodu **:** HAT.

Kırtıloğlu Camisi: Erzincan merkezde bulunan cami[757] bugün mevcut değildir.

Konsar Köyü Camisi: Kemaliye ilçesinde 1876-77 tarihli kayıtta[758] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Köşknigarı Kebir Camisi: 1857-58 tarihli kayıtta[759] Erzincan merkez köyünde olan cami bugün mevcut değildir.

Kuzey Erzincan Çorhasa Hacı Osman Mescidi: 1708-09[760] yılında görevli ataması kaydı vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Kuzey Erzincan Handeresi Mescidi: 1835-36[761] yılında görevli ataması kaydı vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Kuzey Erzincan Vakfı Bırastik Bugünkü Çatalören Mescidi: Erzincan merkezde bulunan cami762 bugün mevcut değildir.

Kuzkışla Köyü Camisi: 1828-29 tarihli kayıtta[763] olan cami bugün ayakta değildir.

Mecidiyeyi Sağir Köyü Mescidi: Erzincan Mecidiye Köyü'nde bulunan cami[764] bugün mevcut değildir.

Merkez Eskişehir İslamiye Mahallesi. Müftü Ağa Mehmet Ağa Mescidi: 1806-07[765] yılında görevli ataması kaydı vardır. Cami bugün ayakta değildir.

---

[756] V.G.M.A, Defter No:198/0,sf.158,sr.1364.
[757] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Df. 198, Sıra: 2628.
[758] V.G.M.A., Defter No: 200/0, sf.116, sr.1008.
[759] V.G:M:A., Defter No:198/0,sf.326,sr.2715.
[760] BOA, Dosya No: 76, Gömlek No: 3774, Fon Kodu: C..EV.. (görevli atam kaydı).
[761] V.G.M.A, Defter No:198/0,sf.86,sr.773.
[762] İ.Miroğlu'nun 1520-66 tarihli tapu tahrir defterinde köyün adı geçmektedir. Miroğlu, 1990, 122
[763] V.G.M.A, Defter No:198/0,sf.100,sr.895. V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 420, Sıra: 613..
[764] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Df. 198, Sıra: 2642.
[765] V.G.M.A., Defter No: 532/0,sf.61,sr.0. (görevli atama kaydı).

Merkez Hayr Karyesi Ahalinin Minber Koydurduğu Cami:1834-35[766] yılında görevli ataması kaydı vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Merkez Cafer Mahallesi Halil Bina Mescidi: 1775-76[767] yılında görevli ataması kaydı vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Merkez Cami Kebir Mahallesi Hacı Murad Mescidi 1812-13[768] yılında görevi ataması kaydı vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Merkez Cemaleddin Mahallesi Gevher Hatun Mescidi: 1710-11[769] yılında görevli ataması kaydı vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Merkez Cemaleddin Mahallesi Himmet Ağa Mescidi: 1697-98[770] yılında görevli ataması kaydı vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Merkez Cemaleddin Mahallesi Müftü Hacı Veli Camisi: 1840-41[771] 1805-06[772] 1835-36[773] yıllarında görevli atama kayıtları vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Merkez Cemaleddin Mahallesi Seyyid Ali Mescidi: 1775-76[774] yılında görevli ataması kaydı vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Merkez Cuma Mahallesi Merhum Müftü Seyyid Abdullah Efendi Camisi: 1796-97[775] ve 1882-83[776] yıllarında görevli ataması kaydı vardır. Cami bugün ayakta değildir.

---

[766] V.G.M.A, Defter No:198/0,sf.256,sr.2148.
[767] V.G.M.A., HD. 1064/26.
[768] V.G.M.A, HD. 534/87, 535/70, 1055/29, 1059/35, 1060-61, 1065/25, 532/35,534/85,1064/29. (görevli atama kayıtları).
[769] V.G.M.A. HD, 1060/58, 1064/34, 535/70, 1055/24/25, 1060/58, 1067/63. (görevli atama kayıtları).
[770] V.G.M.A. HD, 531/7, 531/71, 1055/30, 1140/17. (görevli atama kayıtları).
[771] V.G.M.A., Defter No: 198/0, sf.202, sr.1719.
[772] V.G.M.A. Defter No:532/0,sf.61,sr.0.
[773] V.G.M.A, Defter No:198/0,sf.268,sr.2255.
[774] V.G.M.A. HD, 1059/35, 1140/16. (görevli atama kayıtları).
[775] V.G.M:A, Defter No:218/0,sf.204, .sr.1621.
[776] V.G.M.A, Defter No: 2171/0 ,sf.164,sr.420.

Merkez Gerek Gerek Mahallesi Arslan Bey Camisi: Erzincan merkezde bulunan cami[777] bugün mevcut değildlir.

Merkez Hamris Köyü Camisi: Erzincan merkezde bulunan cami[778] bugün mevcut değildir.

Merkez Hamzabey Köyü Taşçı Ali Mescidi: 1690-91[779] 1835-36[780] yıllarında görevli ataması kaydı vardır

Merkez Haraççı Mahallesi Hacı Ahmet Bey Camisi: Erzincan merkezde bulunan cami781 bugün mecut değildir.

Merkez Huri Hatun Camisi: Erzincan merkezde bulunan cami 782 bugün mevcut değildir.

Merkez Yaylabaşı Köyü Molla Ahmet Mescidi: 1806-07[783] yılında görevli ataması kaydı vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Merkez Şeyh Çelebi Mahallesi Kadızade Camisi: Erzincan merkezde bulunan cami [784] bugün mevcut değildir.

Merkez Şeyhi Çelebi Mahallesi Şah Mevzune Hatun Mescidi: Erzincan merkezde bulunan cami 785 bugün mevcut değildir.

Meyana Camisi: Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Kemah'da bulunan camiye 1867-68 tarihinde berat kaydında[786] görevli ataması yapıldığını öğrenmekteyiz. Sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

---

[777] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 489, Sıra: 728.
[778] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 419, Sıra: 136.
[779] BOA Dosya no:24,Gömlek no: 2840,Fon Kodu: İE..EV..
[780] V.G.M.A, Defter No:198/0,sf.242,sr.2046.
[781] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 419, Sıra: 578.
[782] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 419, Sıra: 233.
[783] V.G.M.A., Defter No: 532/0,sf.61,sr.0. (görevli atama kaydı).
[784] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 419, Sıra: 1022.
[785] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 412, Sıra: 1015.
[786] BOA, Defter No: 208103, sf. 84, sr. 199/45.

Muşaka Köyü Camisi: 1834-35 tarihli kayıttaki[787] yapı bugün mevcut değildir. Cami bugün ayakta değildir.

Nureddin Ali Camisi: Erzincan merkezde bulunan cami[788] bugün mevcut değildir.

Pedigan Köyü Camisi: 1841-42 tarihli kayıtta[789] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Pedigan Köyü Camisi: Kemaliye ilçesinde 1841-42 tarihli kayıtta[790] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Pertev Paşa Camisi: Erzincan merkezde bulunan 1921-22 tarihli kayıtta[791] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Postu Köyü Camisi: Erzincan Postu Köyü'nde bulunan 1920-21 tarihli kayıtta[792] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Puşadi Hacı Ahmed Camisi: Kemaliye'nin Puşadi nahiyesinde Hacı Ahmed tarafından yaptırılan caminin 1855-56 tarihli atama kaydı[793] vardır. Cami bugün ayakta değildir.

Ramazan Ağa Camisi: 1841-42 tarihli kayıtta[794] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Refahiye Camisi: Refahiye 'de kasaba ahalisinin yeniden inşa etmiş oldukları cami 1303 tarihli kaydı[795] vardır. Cami bugün ayakta değildir.

---

[787] V.G.M.A. Defter No:200/0,sf.262,sr.2228.
[788] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Df.: 198, Sıra: 2644.
[789] V.G.M.A, Defter No:200/0, sf.190, sr.1649.
[790] V.G.M.A, Defter No: 200/0, sf. 190,sr. 1649.
[791] V.G.M.A. Defter No:198/0,sf.316,sr.2634.
[792] V.G.M.A., Defter No: 198/0,sf.328,sr.2726.
[793] BOA, Dosya No:521, Gömlek No:26316, Fon Kodu: C..EV…
[794] V.G.M.A, Defter No:198/0,sf.118,sr.1036.
[795] V.G.M.A, 2239, 218, 173/2.

Rençber Mahallesi Yeniden İnşa Edilen Cami: Erzincan merkezde bulunan cami[796] bugün mevcut değildir.

Salihçe Mahallesi Mescidi: Erzincan merkezde bulunan cami[797] bugün mevcut değildir.

Selüke Nureddin Ali Camisi: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde "Selüke Nureddin Ali Camisi'ne imam ataması" yapıldığına dair 28 Ocak 1862 tarihli berat kaydı[798] vardır. Sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Seyyid Hasan Camisi: 1855-56 tarihli kayıtta[799] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

Sorak Nam Mahalde Mescid: Kemaliye ilçesinde 1761-62 tarihli kayıtta[800] mescidin camiye çevrildiği kaydı ve imam ataması vardır.

Şeyh Çelebi Mahallesi Müftü İsmail Efendi Camisi: 1842-43[801], 1822-23[802], 1806-07[803] yıllarında görevli atamsı kaydı vardır. Hacı İsmail Camisi olarak da geçer. Cami bugün ayakta değildir.

Tabanlıoğlu Molla Mustafa Camisi: 1830-31 tarihli kaydı[804] olan cami bugün mevcut değildir.

Tercan Karakulak Köyü Camisi: Hacı Said Efendi İbni Ahmed Efendi vakfına ait olduğunu öğrendiğimiz 1911-12 tarihli vakfiye kaydı vardır[805]. Cami bugün ayakta değildir.

---

[796] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Df. 198, Sıra: 2615.
[797] V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Df. 198, Sıra: 2640.
[798] V.G.M.A., Defter No: 2483/36, sf. 68, sr. 99.
[799] V.G.M.A., Defter No: 200/0, sf. 108,sr.950.
[800] BOA, Dosya No: 4, Gömlek No: 412, Fon Kodu: İE.HAT.
[801] V.G.M.A., Defter No: 198/0, sf. 100, sr.885-891.
[802] V.G.M.A., Defter No: 198/0,sf.32,sr.244.
[803] V.G.M.A. Defter No: 532/0,sf.61,sr.0.
[804] V.G.M.A, Defter No:198/0,sf.118,sr.1033., V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 419, Sıra: 795.
[805] V.G.M.A., df. 600, sf. 115, sr. 140.

Tercan Kargın Eyüb Camisi: Tercan kazasının Kargın köyünde bulunan caminin 1836-37 tarihli görevli atama kaydı[806] vardır.

Vasgird köyünde Celabuzur Mahallesi Hacı Eyüb Camisi: Günlük 1 akçe yevmiye ile Hüseyin bin Mustafa'nın imam olarak atanmasına dair 8 Zilkade 1296" berat kaydından[807] camiye 23 Kasım 1879 tarihinde görevli ataması yapıldığını öğrenmekteyiz. Cami bugün ayakta değildir.

Vaskitil'de Hacı Mehmed Alemdar Camisi: 2 akçe yevmiye ile Mustafa Bin Ali'nin hatip olarak atanmasına dair 24 Zilhicce 1296" berat kaydından[808] camiye 9 Aralık 1879 tarihinde görevli ataması yapıldığını öğrenmekteyiz. Cami bugün ayakta değildir.

Zetkiğ Nasuh Bey Camisi: 1867-68 yılında görevli ataması yapıldığını berat kaydından[809] öğrenmekteyiz. Cami bugün ayakta değildir.

Zevker Köyü Camisi (Refahiye Çatalçam Köyü): 1838-39 tarihli kayıtta[810] sözü edilen yapı bugün mevcut değildir.

[806] BOA, Dosya No:1604, Gömlek No:41, Fon Kodu: HAT.
[807] V.G.M.A., Defter No: 2482, sy. 218, sr. 653.
[808] V.G.M.A., Defter No: 2482, sf. 219, sr. 656.
[809] BOA, Defter No: 20810/4, sf. 5, sr. 107.
[810] V.G.M.A, Defter No:198/0,sf.178,sr.1527., V.G:M.A., Erzincan İli Vakıf Kayıt Defteri, Yeni Şahsiyet Kayıtları, Esas: 410, Sıra: 307.

6. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

6.1. Plan Tipleri

Erzincan camileri plan tiplerinde kare, dikdörtgen ve altıgen olmak üzere üç ana tip vardır. Üst örtülerinin kubbe veya düz tavan olması ve sahın düzenine göre alt tiplere ayırdığımızda toplam on dört farklı plan tipi incelenmiştir.

6.1.1. Kare Planlılar

72 caminin 25 tanesi kare planlıdır. Bunlardan 1'i kubbeli, 24 tanesi düz ahşap tavanlıdır.

6.1.1.1. Kubbe ile Örtülü Camiler

Erzincan'da incelediğimiz camilerden sadece bir adet kare planlı tek kubbeli cami vardır. Erzincan'da kubbe ile örtülü camiler, düz ahşap tavanlı camilere göre daha az sayıdadır. Bunun sebebinin bölgedeki ekonomik duruma bağlamak mümkündür. Düz ahşap tavanlı cami yapımının kubbeli camilere göre daha kolay olduğundan ve inşa malzemesinin de kolay temin edilmesindendir.

6.1.1.1.1. Tek Kubbeli Camiler

Bu grubun tek örneği Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15)'dir. Anadolu'da ilk defa 13. yy.da Selçuklu dönemi Konya ve Akşehir mescidlerinde tek kubbeli, kare planlı camiler, Beylikler Dönemi'nde de gelişerek tüm Anadolu'ya yayılmıştır[811]. Erken Osmanlı Dönemi 1326 tarihli[812] Bursa

[811] Selçuklu ve Beylikler devri tek kubbeli camileri için geniş bilgi bkz. Konya Beşarebey Mescidi (1213),Hacı Ferruh Mescidi (1215), Erdemşah Mescidi (1220), ,Akşehir Taş Medrese Mescidi (1250), Konya Taş Mescit (1254) Diyarbakır Şeyh Matar (Kasım Padişah) Camisi (1500) …gibi bilinen kare planlı tek kubbeli eserler.. Dilaver, S. (1971). Anadolu'daki tek kubbeli Selçuklu Mescitlerinin Mimarlık Tarihi Yönünden Önemi, *Sanat Tarihi Yıllığı*, C.4, (1970-71), İstanbul,.17-28., Katoğlu, M. (1967).13.yüzyıl Konya'sında Bir Cami Grubunun Plan Tipi ve Son Cemaat Yeri, *Türk Etnografya Dergisi*, IX, (1966), Ankara, 81-100; Öney, G. (1989). Beylikler Devri Sanatı XIV-XV yy. (1300-1453), Ankara,.4, Kızıltan, A. (1958). Anadolu Beyliklerinde Cami ve Mescitler (XIV. Yy. sonuna kadar), İstanbul, 12., Aslanapa, O. (1991). Anadolu'da İlk Türk Mimarisi, Ankara, 55-62., Demiralp, Y. (1996). Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları, Ankara, 31-34.

[812] Ayverdi, E. H. (1966). İstanbul Mimari Çağı'nın Menşe'i, Osmanlı Mimarisi'nin İlk Devri 630-805 (1230-1402) I, İstanbul, 50, Eyice, S. (1989). Alâeddin Bey Cami*, İA.,* C.2, T:D.V.Y., İstanbul, 323-24,

Alâaddin Cami'nden başlayarak bu plan tipinin Osmanlı Dönemi'nde gelişerek 20.yy.a kadar devam ettiği bilinmektedir. Erzincan ilinde bu tipin tek örneği Kemaliye Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15)'dir. Harim tam kare olmayıp dikdörtgene yakın kare planlıdır. Kuzeyine eklenen son cemaat yeri, yeni bir unsurdur. Kubbe, duvarlara yaslanmış üçgenvari sekiz köşeye oturur. Kubbeye sırtı kırık tromplarla geçilmektedir.

Tek kubbeli camiler, Türk Sanatında Selçuklular döneminden beri kullanılan, günümüz mimarisinde de uygulanan plan tiplerinden biridir. Bu plan tipinde Osmanlı erken dönemden Bursa Alâaddin Camisi (1326)[813], İznik Hacı Özbek Camisi (1333)[814], İznik Hacı Hamza Camisi (1345)[815], Bolu-Mudurnu Yıldırım Camisi (1388)[816], Balat İlyas Bey Camisi (1404)[817], klasik dönemden Kilis Canbolad Paşa (Tekke) Camisi (1553)[818], Ankara Cenabi Ahmet Paşa Camisi (1566-67)[819], Van Hüsrev Paşa Camisi (1567)[820], geç dönemden İstanbul Cihangir Camisi (1889)[821] örnekler arasında verilebilir. Harim iç ölçüleri bakımından farklılık göstermekle beraber kare mekanın tek kubbe ile örtülmesi, kubbeye sırtı kırık sivri kemerler içinde tromplarla geçilmesi bakımından yakın çevreden Darende Şeyh Hamid-i Veli Camisi (15.yy.)[822], Arapgir Ak Minareli Camisi (1572)[823], Erzurum Murat Paşa Camisi (1573-74)[824], Arapgir Sütlü Minare Camisi (16.yy.)[825], Erzurum Gürcü Kapısı Camisi (1608)[826], Erzurum Caferiye Camisi (1670)[827] Erzurum

---

Çetintaş, S. (1946). Türk Mimari Anıtları (Osmanlı Devri Bursa'da İlk Eserler), İstanbul, 31,.Kuran,A. (1964). İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami, Ankara.

[813] Ayverdi, E. H. (1966). İstanbul Mimari Çağı'nın Menşe'i, Osmanlı Mimarisi'nin İlk Devri 630-805 (1230-1402) I, İstanbul, 50. Eyice, S. (1989). Alâeddin Bey Cami*, İA.,* C.2, T:D.V.Y., İstanbul, 323-24, Çetintaş, S. (1946). Türk Mimari Anıtları (Osmanlı Devri Bursa'da İlk Eserler), İstanbul, 31,.Kuran,A. (1964). İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami, Ankara.

[814] Aslanapa, 1986, 2.

[815] Aslanapa, O. (1977). Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14.Yüzyıl), Ankara, 17.

[816] Batur, A. (1980) Osmanlı Camilerinde Eğrisel Örtüler ve Geçiş Öğeleri Sorunlar ve Biçimler, İstanbul, 15-16.

[817] Durukan, A. (1988).Balat İlyas Bey Camii, Ankara.

[818] Dündar, A. (1999). Kilis'teki Osmanlı Devri Mimari Eserleri, Ankara, 8.

[819] Başkan, S. (1998). Ankara Cenabi Ahmet Paşa Camii, Ankara, 7.

[820] Uluçam, A. (2000). Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı I, Ankara, 38.

[821] Aslanapa, 1986, 465.

[822] Şancı, F. (2013). *Malatya Türk-İslam Dönemi Mimari Eserleri III*, İstanbul, 39-50.

[823] Eskici, B. (1993). *Eski Malatya'daki Türk-İslam Eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 69-70.

[824] Gündoğdu, Bayhan, Arslan, 2010, 146-148.

[825] Eskici 1993, 73-74.

[826] H.Gündoğdu, A.A.Bayhan, M.Arslan, *Sanat Tarihi Açısından Erzurum*, Erzurum 2010, s.117.

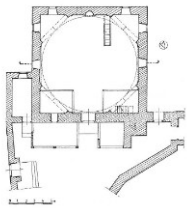
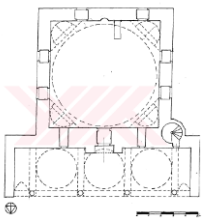
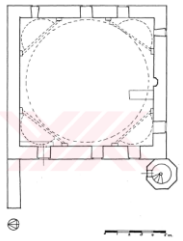
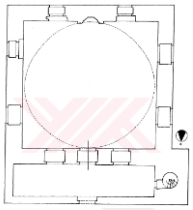
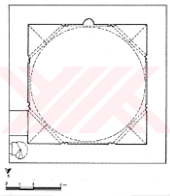
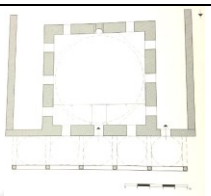
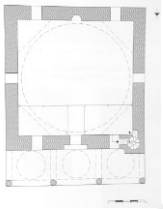
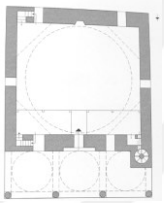
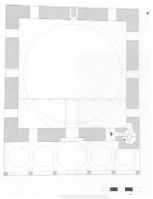
[827].Gündoğdu, Bayhan, Arslan, 2010, 101.

Kurşunlu (Fevziye-Şeyhülislam) Camisi (1700)[828], Erzurum Pervizoğlu Camisi (1715)[829], Erzurum Narmanlı Camisi (1738-39)[830], Darende Cebecizade (Hacılar Sırakoz) Camisi (1738)[831] bu plan tipinin bazı benzer örnekleridir.

Harim iç ölçüleri bakımından farklılık göstermekle beraber Bayburt Gökçedere Hacı Ferahşad Bey Camisi (1524)[832], Sivas İç Kale Camisi (1580)[833], Bayburt Çatalçeşme Köyü Camisi (17.yy.)[834], Arapgir Gümrükçü Osman Paşa Camisi (18.yy.)[835] taşrada tek kubbeli kare plan tipindeki benzer örneklerden sadece bazılarıdır. Camiler, kubbenin taşınması, son cemaat yerinin düzenlenişi ve kubbe geçişleri bakımından farklı özellikler göstermektedir.

[828] Gündoğdu, Bayhan, Arslan, 2010, 134-135.
[829] Gündoğdu, Bayhan, Arslan, 2010, 152-153.
[830] Gündoğdu,.Bayhan, Arslan, 2010,.151-152.
[831] Şancı, 2013, 60-63.
[832]Taşçı, A. (1997). *Bayburt,'ta Türk İslam Devri Dini Mimari*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Erzurum, 25-26.
[833] Boran, A. (1997). *Anadolu'daki İç Kale Cami ve Mescitleri*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Van, 221.
[834] Taşçı, 1997, 34-36.
[835] Aytaç, İ. (2013). *Malatya Türk-İslam Dönemi Mimari Eserleri II*, İstanbul,180-185.

Tablo 6. 1. Kare planlı tek kubbeli plan tiplerinden örnekler

 Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (Kadir Pektaş)	 Bayburt Gökçedere Hacı Ferahşad Bey Camisi (A.Taşçı)	 Bayburt Çatalçeşme Camisi (A.Taşçı)
 Sivas İç Kale Camisi (Ali Boran)	 Arapgir Sütlü Minareli Camisi (B.Eskici)	 Erzurum Murat Paşa Camisi (H.Gündoğdu vd.)
 Erzurum Gürcü Kapısı Camisi (H.Gündoğdu vd.)	 Erzurum Caferiye Camisi (H.Gündoğdu. vd.)	 Erzurum Narmanlı Camisi (H.Gündoğdu. vd.)

6.1.1.2. Çatı İle Örtülü Düz Ahşap Tavanlı Camiler

Kare veya dikdörtgen planlı, düz ahşap tavanlı yapıları, Erzincan'da Akkoyunlu döneminden Osmanlı'nın son dönemlerine kadar görebiliriz.

Kare planlılar kendi içinde tek mekanlı, mihraba paralel iki, mihraba dik iki ve mihraba dik üç sahınlı olmak üzere toplam 4 plan tipine ayrılmaktadır. Kare planlı düz ahşap tavanlı toplam 24 adet cami vardır. Hepsi küçük mahalle mescidi tipindedir.

Kare planlı camilerde az sayıda düz ahşap tavan örtülü tip vardır. Bu camiler, tam kare planlı olmayıp 10.cm. - 60 cm. fark ile bu yapıları dikdörtgen planlı saymadık. Bu plan tipindekileri kare planlı olan camiler içinde inceledik.

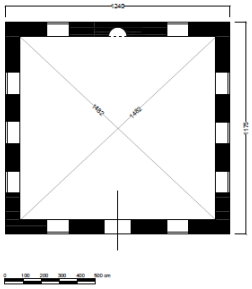
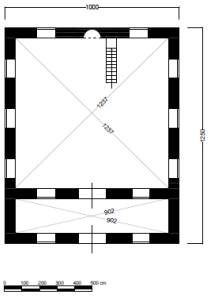
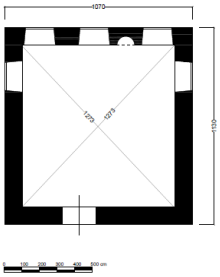
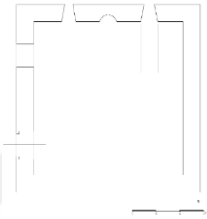
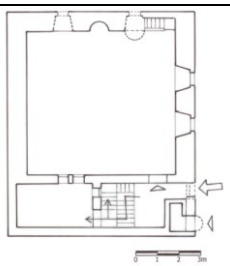
Adak (Pat) Köyü Camisi (19.yy.) kare planlı özelliği göstermektedir. Ancak geçirdiği onarımlarla özgünlüğünü büyük ölçüde kaybettiğinden sahın düzeni bilinmemektedir. Günümüzde betonarme kolon ile tavan desteklenmekteyse de burada ahşap bir desteğin olabileceği ihtimal dahilindedir.

6.1.1.2.1. Tek mekanlı plan tipi

Erzincan camilerinde bu grubun 7 örneği vardır. Söz konusu camilerde taşıyıcı direk kullanılmadığından harim tek mekandan oluşmaktadır. Bunlar, Edebük Köyü Camisi (18.yy.), Boylu (Hinge) Köyü Camisi (1814-15), Ocak Köyü Camisi (19.yy.), Çevlik Camisi (19.yy.), Mama Hatun Camisi (19.yy.), Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), kare mekanlı camiler olup hepsinde düz ahşap tavan doğrudan duvarlara oturmuştur. Gümüşhane'den Gülaçar Esentepe Camisi (1799)[836], Telme Köyü Mescidi (1849)[837], Sivas Çekiç Camisi (1862)[838], Söğüteli Camisi (1869)[839] ve Uğurtaşı Camisi (1896)[840] kareye yakın dikdörtgen mekanlı, tek mekanlı ve düz ahşap tavan örtülü olması bakımından yakın çevreden benzer örnekleridir.

[836] Özkan, H. (2010), Gümüşhane'de Ahşap Tavanlı Camiler, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, S. 18, Erzurum, 66.
[837] Özkan, 2010, 67.
[838] Ünsal, M. (2006). *Sivas İl Merkezindeki Osmanlı Camileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kayseri,.271.
[839] Özkan, 2010, 67.
[840] Özkan, 2010, 67-68.

Tablo 6. 2. Kare planlı tek mekanlı plan tiplerinden örnekler

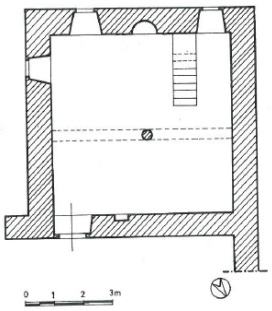
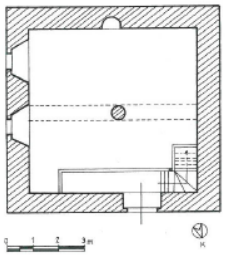
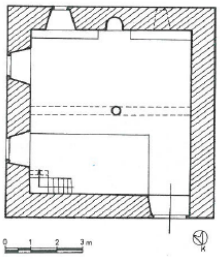
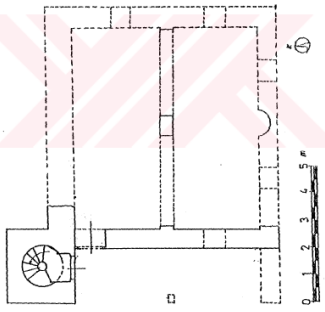
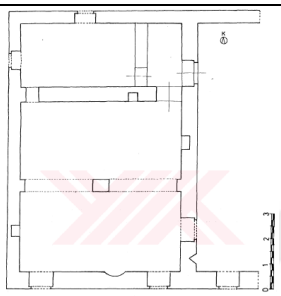
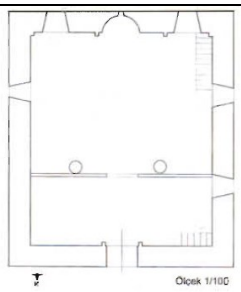
 Edebük Köyü Camisi	 Boylu (Hinge) Köyü Camisi	 Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mah. Camisi
 Gümüşhane Esentepe Camisi (H.Özkan)	 Gümüşhane Söğüteli Camisi (H.Özkan)	 Sivas Çekiç Camisi (M.Ünsal)

6.1.1.2. 2. Mihraba paralel iki sahınlı plan tipi

Kare mekanda, tek ahşap direğin desteklediği mihraba paralel uzanan ahşap kiriş ile sahın düzeni belirlenmiştir. Toplam 4 adet cami bu tiptedir[841]. Hepsinde bir adet ahşap direk ile üst örtü desteklenmiştir. Bunlardan Yayladamı (Cancik).Köyü Ali Bey Camisi (1859-60) ile Karşıbağ Mahallesi Camisi (1863-64), yenilendiğinden ahşap kiriş görülmez. Yayladamı (Cancik).Köyü Ali Bey Camisi'nde ahşap lambri ile Karşıbağ Camisi'nde ise pvc ile ahşap direkler kaplanmıştır. Karşıbağ Camisi hariminin tavanı betonarme olarak yakın bir zamanda elden geçmiştir. Kare mekanlı ve mihraba paralel iki sahınlı tipte olması bakımından yakın çevrede Darende Abidin Paşa Camisi (1681)[842], Gümüşhane Örenşar Camisi (1835)[843], Darende Hacılar Kırmızıbayır Camisi (19.yy.)[844] ile benzerlik göstermektedir. Ancak bu camilerde sahın düzeni ahşap kiriş ile değil de doğu ve batıda duvarlara bitişik ortada serbest ayağa oturan kemerle belirlenmiştir.

[841] Yayladamı (Cancik).Köyü Ali Bey Camisi (1859-60), Karşıbağ Mahallesi Camisi (1863-64), Ateşizade Haci Mustafa Ağa Camisi (1904-05), Hacı Yusuf Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı).
[842] Şancı, 2013, 56-60.
[843] Yurttaş, H. (2008),Gümüşhane Köse'deki Kültür Varlıkları, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, S. 13, Erzurum, 77. , Özkan, 2010, 68.
[844] Şancı, 2013, 86-93.

Tablo 6. 3. Kare planlı mihraba paralel iki sahınlı plan tipleri

 Yayladamı (Cancik).Köyü Ali Bey Camisi planı (K. Pektaş)	 Ateşizade Haci Mustafa Ağa Camisi planı (K.Pektaş)	 Hacı Yusuf Camisi planı (K. Pektaş)
 Darende Abidin Paşa Camisi (F.Şancı)	 Darende Hacılar Kırmızıbayır Camisi (F.Şancı)	 Gümüşhane Örenşar Camisi (H.Yurttaş)

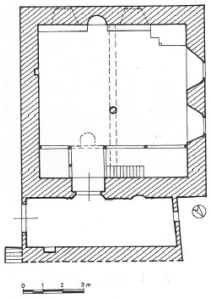
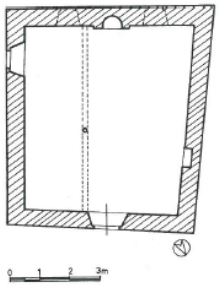
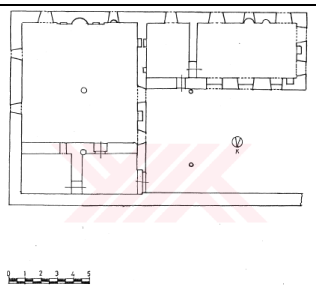
6.1.1.2.3. Mihraba dik iki sahınlı plan tipi

Kare mekanda mihrap yönüne dik atılan kiriş ile meydana gelen tiptir. Toplam 2 adet cami bu tiptedir[845]. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi (19.yy.) tam kare olmayıp diğerlerinden farklı olarak kuzey duvar güney duvara göre daha uzun tutulmuştur. Hepsinde tek adet ahşap direk ile üst örtü desteklenmiştir. Müftüoğlu Camisi'nde mihraba dik uzanan kiriş doğu tarafa kaymıştır. Bu da planın düzgün bir dörtgen olmamasından kaynaklanmaktadır. Camilerde harim girişleri kuzey cepheden sağlanmıştır.

Kare mekanın mihraba dik iki sahınlı olması ve üst örtüyü tek bir ahşap direğin desteklemesi bakımından yakın çevreden benzer örneği Darende Yenice Orta Mahalle Camisi (1908)[846] verilebilir.

[845] Toybelen (Gemürgap).Köyü Camisi (19.yy.), Müftüoğlu Camisi (19.yy.).
[846] Şancı, 2013, 168-170.

Tablo 6. 4. Kare planlı mihraba dik iki sahınlı plan tipleri

 Toybelen (Gemürgap).Köyü Camisi (K Pektaş)	 Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi (K. Pektaş)	 Darende Yenice Orta Mahalle Camisi (F.Şancı)

6.1.1.2.4. Mihraba dik üç sahınlı plan tipi

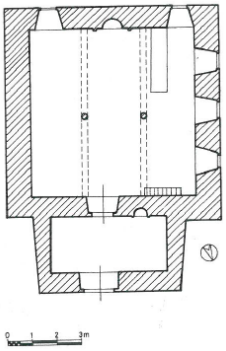
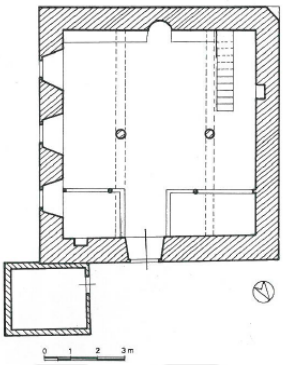
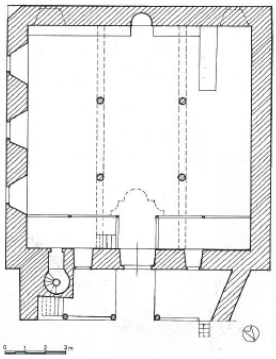
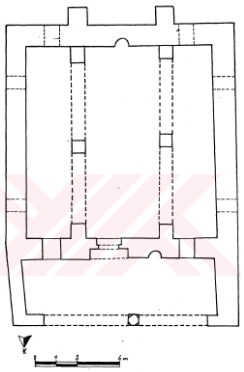
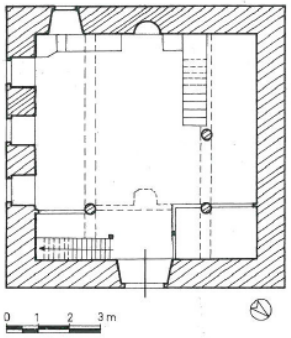
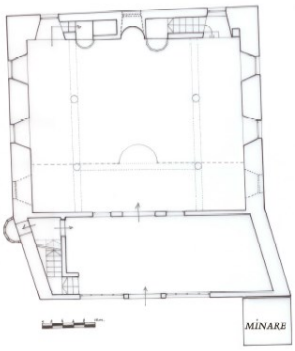
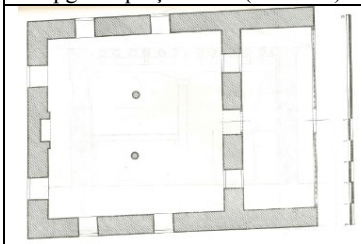
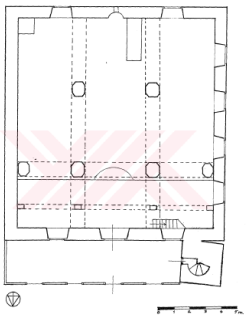
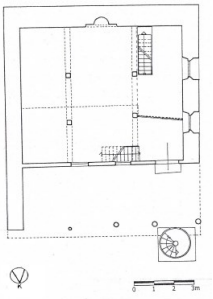
Kare mekanda mihrap yönüne dik atılan kirişler ile meydana gelen tiptir. Bu grupta toplam 10 adet cami vardır[847]. Bunlardan Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi ahşap direk sayısı onaltı, Geçid Köyü Camisi altı, Apçağa Köyü Camisi, Sabırlı Köyü Camisi, Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi dört, Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi üç, Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi ve Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi direk sayısı iki adettir. Sabırlı Köyü Camisi dışında hepsinin harime giriş yönü kuzey cepheden sağlanmıştır.

Erken örneklerinden biri Ankara Sabuni Mescidi (14.yy.sonu-15.yy.başı)[848]'dir. Harimin kare planlı ve mihraba dik üç sahınlı olması bakımından Kemaliye'ye yakın olan Arapgir Toptaş Camisi (16.yy.)[849] ve Divriği Ahmet Paşa Camisi (1761-62)[850] ile benzerlik gösterir. Ancak Toptaş Camisi'nde sahın düzeni, kuzey ve güneyde duvara bitişik ortada serbest ayaklara oturan sivri kemerleler ile belirlenmiştir. İki ahşap direkli olması bakımından en yakın benzeri Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi'dir. Bu plan tipi yakın çevrede Bayburt Zahid Efendi Camisi (16.yy.)[851], Sivas Örtmeli Camisi (19.yy)[852] de görülür. Ayrıca Zahid Efendi Camisi'nin üst örtüsünün dört ahşap direk ve duvarlar tarafından taşınması

[847] Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi (1753-54), Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi (1759-60), Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi) (18.yy.), Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi (1813-14), Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32), Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95), Apçağa Köyü Camisi (19.yy.), Geçid Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi (20.yy.ilk çeyreği).
[848] Öney, 1971, 38-39.
[849] Eskici, 1993, 81-82.
[850] Denktaş, M. (2005). *Divriği'deki Osmanlı .Camileri,* Kayseri, 53.
[851] Taşçı, 1997. 31.
[852] Ünsal, 2006, 264.

bakımından da Apçağa Köyü Camisi, Sabırlı Köyü Camisi, Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi'ne benzemektedir. Kare planlı ve mihraba dik üç sahınlı olması yönünden Kayseri Yazı Camisi (1818)[853] benzer plan tiplerinden biridir.

Tablo 6. 5.Kare planlı mihraba dik üç sahınlı plan tipleri

 Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi (K. Pektaş)	 Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi (K. Pektaş)	 Apçağa Köyü Camisi (K. Pektaş)
 Arapgir Toptaş Camisi (B.Eskici)	 Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (K. Pektaş)	 Sivas Örtmeli Camisi (M.Ünsal)
 Ankara Sabuni Mescidi (G.Öney)	 Bayburt Zahid Efendi Camisi (A.Taşçı)	 Divriği Ahmet Paşa Camisi (M.Denktaş)

6.1.2. Dikdörtgen Planlılar

72 caminin 47 tanesi dikdörtgen planlıdır. Bunlardan 3'ü kubbeli, 44 tanesi düz ahşap tavan ile örtülüdür.

[853] Özkeçeci İ. (1997).*Tarihi Kayseri Camii ve Mescitleri,* Kayseri,. 202.

6.1.2.1. Kubbe ile Örtülü Camiler

Erzincan'da üç adet dikdörtgen planlı kubbe ile örtülü cami vardır. Bunlardan Tuğlu Köyü Camisi (1642-43) ve Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) (1663-64) kuzey yöne doğru bölünmüş, Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı) doğu ve batıya doğru bölünmüş plan tipindedir.

6.1.2.1.1. Kuzey yöne doğru bölünmüş kubbeli plan tipi

Erzincan'da iki adet cami bu gruba girer. Bu plan tipinde, tek kubbe altında toplanan harim kuzeye doğru genişletilmeye çalışılmıştır Kubbeye tromplarla geçiş sağlanmıştır. Harimin kuzeyine doğu batı yönünde atılan sivri kemerlerle kubbeli mekândan ayrılmıştır. Bu bölümlerin üzeri tonozla örtülmüştür. Harim mekanının genişletme çabası olduğu iki farklı örnek olarak karşımıza çıkan bu camilerde kuzeye doğru harimin genişletildiğini görürüz. Kare planlı, ana mekanın kuzeyine serbest üçgenvari iki ayak ile kuzey duvarın arasına yapılan sivri kemerlerle son cemaat yeri görünümünde bir mekanla harim genişletilmiştir. Ana mekanı örten kubbe güney, kuzey doğu ve batı yönlerde duvara bağlı üçgenvari ayaklara oturur. Bu şekilde sekizgen bir kuruluş meydana gelmiştir.

Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzi Camisi) ve Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi bu özellikleriyle Erzincan camilerinden ayrılmaktadır. Bu plan tipinde ilk deneme Erken Osmanlı Dönemi'nden bilinen İznik Yeşil Cami'de (1378-1392)[854] uygulanan bir tiptir. 16. yüzyıl dışında her dönemde uygulanmış bir plan tipidir[855]. Bu plan tipi az uygulanmış olmakla benzer örneklerini harim iç ölçüleri bakımından farklılık göstermekle beraber Edirne Şah Melek Camisi (1429)[856], Darülhadis Camisi (1434)[857], Gölmarmara Halime Hatun Camisi (1600)[858], Kara Mustafa Paşa Camisi (1666)[859], Kastamonu Alaca Mescid (17.yy)[860], İstanbul Ayazma Camisi (1757)[861],

[854] Kuran, 1964, 13-15.; Ayverdi, 1966, 309-319.
[855] Çal, H. (1994). Zile Ulu Camisi. *Sanat Tarihi Dergisi*, VII, İzmir, 37.
[856] Kuran, A. (1968). The Mosque in Early Ottoman Architecture, Chicago, 64-67., Bayrakal, S. (2001). *Edirne'deki Tek Kubbeli Camiler*, Ankara, 9-23.;.Ersoy, B. (1992). Edirne Şah Melek Cami'nin Tanımı ve Mimari Özellikleri Hakkında Düşünceler, *Arkeoloji Sanat Tarihi Dergisi*, VI, İzmir, 47-61.
[857] Kuran, 1968, s. 64-67., Bayrakal, 2001, 24-30.
[858] Özkul, N. (1997). Gölmarmara Halime Hatun Külliyesi, *Türk Etnografya Dergisi*, S.XX, Ankara 147.
[859] Çerkez, M. (2005). *Merzifon'da Türk Devri Mimari Eserleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, 61-62.

Yozgat Çapanoğlu Camisi (1779)[862], Safranbolu İzzet Mehmet Paşa Camisi (1796)[863]'nde görülür. 19.yüzyıl örnekleri ise İstanbul Selimiye Camisi (1801-05)[864], Nusretiye Camisi (1826)[865], Ortaköy Camisi (1854)[866]'dir. 20.yy.da bu plan tipindeki örneğimiz Zile Ulu Camisi (1904)[867]'dir. Adıyaman Kap Camisi'nde de aynı plan uygulanmış olmakla birlikte cami 1923 yılındaki onarımla bugünkü halini almıştır[868]. İç mekanda kuzey yöndeki bölüm ile dikdörtgen plan tipi ortaya çıkmıştır. Plan tipi bakımından benzer olmakla birlikte ayakların şekli, kuzey mekanın bölünmesi, kubbeye geçişler gibi özelliklerin bu camilerde farklılık gösterdiğini söyleyebiliriz.

Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi ve Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzi Camisi)'nin kubbeleri, kuzeyde müstakil diğer yönlerde duvara bitişik ayaklar tarafından taşınan sivri kemerler üzerine oturmaktadır. İç mekanda da sekizgen bir kuruluş meydana gelmiştir. Anadolu'da kubbenin sekizgen desteğe oturması çok az örneklerden olması ile bu camiler önem taşımaktadır.

Yapıların hepsi aynı planda olmasına rağmen kubbenin oturtulması farklıdır. İznik Yeşil Camisi, Edirne Şah Melek Camisi, Darülhadis Camisi, Merzifon Kara Mustafa Paşa Camisi, Kastamonu Alaca Mescid, Yozgat Çapanoğlu Camisi'nde kubbe duvarlara, İstanbul Ayazma ve Safranbolu İzzet Mehmet Paşa Camisi'nde köşe ayakları ve askı kemerlerine, Gölmarmara Halime Hatun Camisi, Selimiye Camisi, Nusretiye Camisi ve Ortaköy Camisi'nde askı kemerlere oturmaktadır. Zile Ulu Camisi'nde de sekizgen kuruluş üzerine oturan kubbe Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) ve Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi ile benzerdir. Bu kuruluş Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi'nde de uygulanmıştır. Ayrıca, Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) ile Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi'nin üçgen biçimli sekiz ayağın kubbeyi taşıması bakımından benzer örnekleri vardır.

---

[860] Bilici, K. (1991). *Kastamonu'da Türk Devri Mimarisi ve Şehir Dokusunun Gelişimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara,78-79.
[861] Sözen,M, Arık,R. Asova K. vd;. (1975). *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, İstanbul, 286. Aslanapa, O. (1986). *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul, 463.
[862] Acun, H. (2001). *Yozgat İli Türk Devri Yapıları*, I, Ankara, Aslanapa, 1986, 484.
[863] Aslanapa, 1986, 488,Eryüksel,E. (2005). *Safranbolu Şehrinde 17-19.yy. Osmanlı Camileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, 74-75.
[864] Aslanapa, 1986, 432.
[865]. Aslanapa, 1986, 515, Kuban, D.(1954). *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*, 34.
[866] Aslanapa, 1986, 553.
[867] Çal, 1994, 27-52., Erken, S. (1972). *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, C.1, 125.
[868] Erken, 1972. s. 70-71.

Bunlar, Diyarbakır Ali Paşa Camisi (1534-37)[869], Ahlat İskender Paşa Camisi (1564)[870] gibi yapılar benzerlik gösterir.

Kubbeye geçiş sistemi olarak İznik Yeşil Camisi, Merzifon Kara Mustafa Paşa Camisi geçişleri Türk üçgeni, Edirne Darülhadis Camisi, Gölmarmara Halime Hatun Camisi, Kastamonu Alaca Mescidi, İzzet Mehmet Paşa Camisi geçişleri pandantiftir. Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) ile Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi geçişlerinde tromp kullanılması Edirne Şahmelek Camisi, Yozgat Çapanoğlu Camisi, Zile Ulu Camisi ile benzerlik gösterir.

İç mekanın kuzeyindeki bölümler, kadınlar mahfili olarak kullanılmaktadır. Kuzey bölüm, kubbeli ana mekandan iki ayak ile ayrılmıştır. Bu durumun aynı olduğu yapılar, İznik Yeşil, Edirne Darülhadis, Merzifon Kara Mustafa Paşa, Alaca Mescid, Yozgat Çapanoğlu, Safranbolu İzzet Mehmet Paşa ve Zile Ulu Camileri'nde de benzerdir. Aynı plan uygulamasının daha geç örneğini Çorum Kubbeli Camisi (1921-22)[871]'nde görmek mümkündür.

Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzi Camisi)'nde kuzey mekan, düz ahşap tavan, Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi'nde de ortada kubbe yanlarda beşik tonoz örtülüdür. Adıyaman Kap Camisi'nde de Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzi Camisi)'nde olduğu gibi kuzey bölümün üzeri düz ahşap tavanla örtülmüştür. Edirne Darülhadis Camisi'nde de orta kubbe yanlar beşik tonoz ile örtülü olması bakımından Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi ile benzerlik gösterir. Kuzey mekanın örtü sistemi bakımından İznik Yeşil Camisi'nde yanlar aynalı tonoz orta dilimli kubbe, Edirne Şahmelek Camisi'nde iki eş büyüklükte aynalı tonoz, Safranbolu İzzet Mehmet Paşa, Çorum Kubbeli Camisi ve Zile Ulu Camisi'nde üç eş kubbe, Kastamonu Alaca Mescid'te üç eş sivri tonoz, Merzifon Kara Mustafa Paşa Camisi'nde orta yarım kubbe yanlar aynalı tonoz, Ayazma Camisi'nde orta kısım beşik tonoz yanlar oval kubbe, Yozgat Çapanoğlu Camisi'nde de orta aynalı tonoz yanlar kubbe ile örtülmüştür.

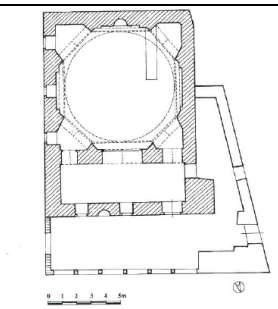
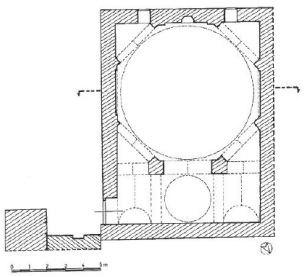
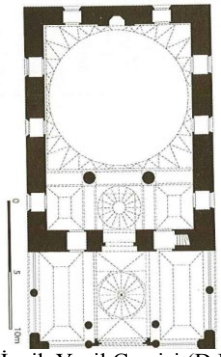
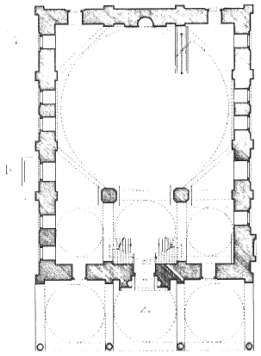
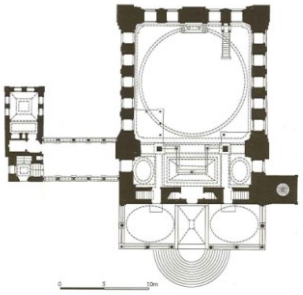
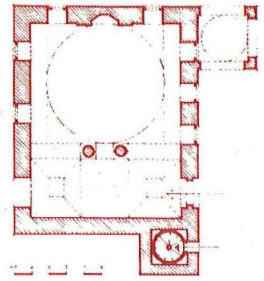
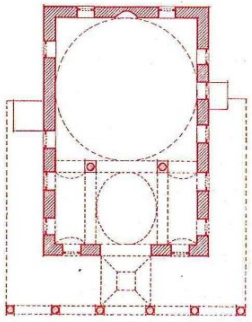
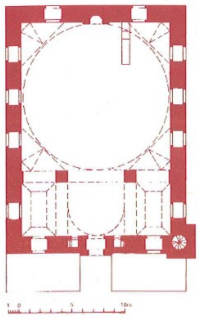
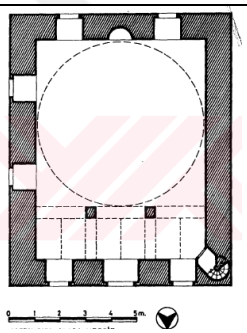
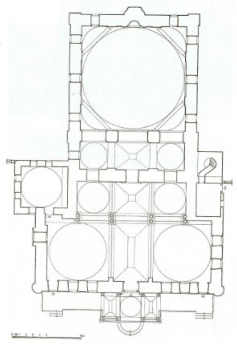
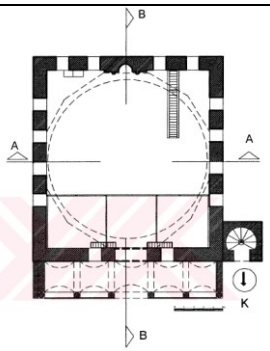
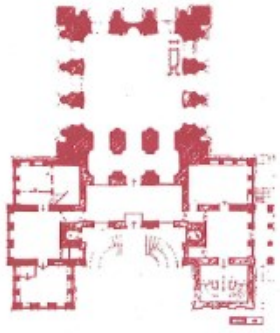
[869] Tuncer, O. C. (1996). *Diyarbakır Camileri (Mukarnas,Geometri, Orantı),* Ankara , 127-129., Sözen, M. Diyarbakır, 76-79.
[870] Boran, 1997, 156-161., Erken, S. (1977). *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler* II, Ankara , 244-246.
[871] Dündar, A. (2004). *Çorum Cami ve Mescitleri,* Ankara, 49.

Yapının ana kütlesi yüksekliğinde ancak kubbeden daha alt seviyede olan kuzey mekanlar iç mekanda da etkisini vurgulamıştır. Bu durumu İznik Yeşil Camisi, Edirne Şahmelek Camisi, Darülhadis Camisi, Gölmarmara Halime Hatun Camisi, Merzifon Kara Mustafa Paşa Camisi, Kastamonu Alaca Mescidi, Yozgat Çapanoğlu Camisi gibi yapılarda görmek mümkündür.

Dıştan dikdörtgen planlı caminin içten iki bölümlü olması, kare mekanın kubbe ile örtülmesi ve kuzey bölümün ortada serbest iki sütun ile kubbeli mekandan ayrılması bakımından çok Trabzon İskender Paşa Camisi (1529)[872] yakın çevreden benzer bir örneğidir.

[872] Kahrıman, 2003, 52-56.

Tablo 6. 6. Dikdörtgen planlı kuzey yönde doğru bölünmüş plan tipleri

 Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzi Camisi) planı (K.Pektaş)	 Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi planı (K.Pektaş)	 İznik Yeşil Camisi (D.Kuban)[873]
 Zile Ulu Camisi (Halit Çal)	 Ayazma Camisi planı (D.Kuban)[874]	 Edirne Şah Melek (O.Aslanapa)[875]
 Edirne Darülhadis Camisi (O.Aslanapa)[876]	 Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camisi (O.Aslanapa)[877]	 Kastamonu Alaca Mescid (K.Bilici)
 Yozgat Çapanoğlu Camisi (M. Sözen)[878]	 Safranbolu İzzet Paşa Camisi (E. Erengül)[879]	 Ortaköy Camisi (O.Aslanapa)

[873] Kuban, D. (2007). *Osmanlı Mimarisi,* İstanbul, 128.
[874] Kuban, 2007, 543.
[875] Aslanapa, 1986, 70.
[876] Aslanapa, 1986, 81.
[877] Aslanapa, 1986, 421.
[878] Sözen, Arık, Asova, 1975, 299.

6.1.2.1.2. Doğu-batı yönlerine doğru bölünmüş kubbeli plan tipi

Bu grupta tek örneğimiz Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı)'dir. Cami, kubbe ile örtülü harim mekânı, doğu-batı doğrultuda düz tavan ile örtülü mekânlardan meydana gelmiştir. Kubbe, duvarlardan taşıntılı dört adet ayağa ve kenarlarda kemerler üzerine bindirilmiştir. Kuzey ve güneyde yüzeysel sivri kemer ile doğu ve batı yönlerde askı kemerlere oturan kubbe ile örtülü ibadet mekanı, doğu ve batı yönlerden genişletilerek adeta eyvan görünümünü almıştır. Kubbeye pandantif ile geçiş sağlanmıştır. Ayrıca, kubbe ile örtülü mekanın yan mekanlardan daha yüksek olduğu, bu mekanın vurgulandığı iç mekandan ve cephelerden anlaşılmaktadır.

Ana mekanın çevresinin genişletildiği bu plan tipinin en erken örneği, Bilecik Orhan Gazi Camisi'nde (14.yy.ın ilk yarısı)[880] görülür. Ancak, bu plan tipinde dört yöne doğru genişleme vardır. Sonraki dönemde aynı plan İnönü Hoca Yadigar Camisi (1374)[881]'nde uygulanmıştır. İki yana doğru harimin genişletildiği örneklerden biri Akkoyunlu Dönemi'ne tarihlendirilen Diyarbakır Nebi Camisi (15.yy.)[882]'nde görebiliriz. Diyarbakır Nebi Camisi'nde doğu ve batı yönlerde kare kesitli payeler vardır. Yan mekanların üst örtüsünün düz ahşap tavan olması bakımından benzerlik gösterir.

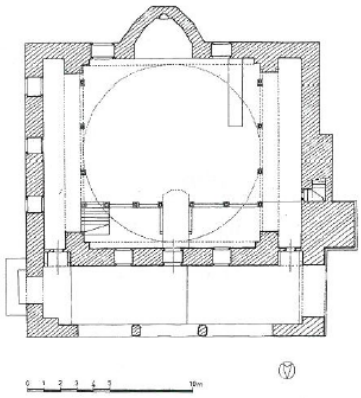
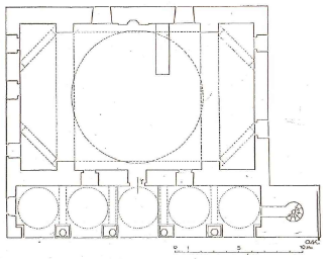
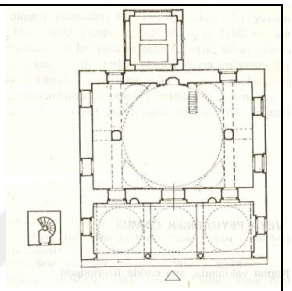
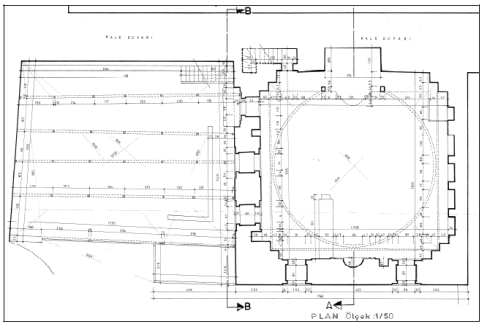
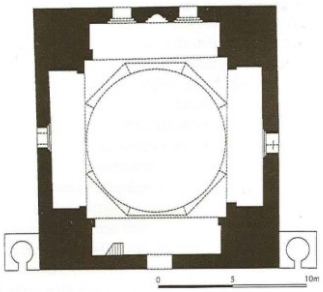
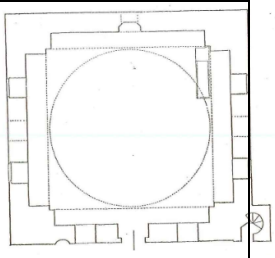
Sonraki dönemlerde kubbeli ana mekanın doğu ve batı yönlerinin kemerlerle genişlediğinin benzer örneklerini Kayseri Fatih Camisi (15.yy.)[883], Merzifon Taceddin İbrahim Paşa Camisi (15.yy.)[884], Manisa Aynı Ali Camisi (15.yy.ın ikinci yarısı)[885], Bergama Hacı Hakim Camisi (1508-09)[886], Lüleburgaz Sokullu Mehmet Paşa Camisi (1564)[887], Kayseri Hatıroğlu Camisi[888], Bor İç Kale (Şeyh İlyas)

---

[879] Eryüksel, 2005.
[880] Kuran, 1964, s. 16,.Ayverdi, 1966, 30-34, Aslanapa, 1973, 5; Goodwin, G., (1971). *A History of Ottoman Architecture*, London.19.
[881] Kızıltan,1958, 108. Kuran, A. 1968,.70.
[882] Sözen, 1981, 73, aynı yazar, (1971). *Diyarbakır'da Türk Mimarisi,* İstanbul: , İstanbul: Diyarbakır Tanıtma ve Turizm derneği Yayını, 44., Tuncer, 1996, 76-78.
[883] Özkeçeci, 1997, 62-63.
[884] Çerkez, 2005.
[885] Acun, H. (1999). *Manisa'da Türk Devri.Yapıları,* Ankara , 247.
[886] Ersoy, B. (1989). *Bergama Cami ve Mescitleri*, Ankara,.41-44.
[887] Sözen, Arık, Asova K. (1975),183.
[888] Özkeçeci, 1997,100-101.

Camisi (16.yy.)[889], Felahiye İç Kale Camisi (19.yy.)[890]'nde görmek mümkündür. Hepsinde kubbeli ana mekanın doğu batı yönleri kemer ile genişletilmiştir. Buralardan iki taraftan da merdivenle mahfil katına çıkılmaktadır. Mihrabın dışa beşgen biçimde dışa taşırılması ile Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) diğer yapılardan farklılık göstermektedir.

Tablo 6. 7.Dikdörtgen planlı doğu-batı yönlerine doğru bölünmüş kubbeli plan tipleri

<table>
<tr>
<td>
Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (K.Pektaş)</td>
<td>
Mut Lâl Ağa Camisi (Ali Kızıltan)[891]</td>
<td>
Diyarbakır Nebi Camisi (M.Sözen)</td>
</tr>
<tr>
<td>
Kayseri Fatih Camisi (S.Solak)[892]</td>
<td>
Bilecik Orhan Gazi (D.Kuban)[893]</td>
<td>
İnönü Hoca Yadigar Camisi (A.Kızıltan)</td>
</tr>
</table>

6.1.2.2. Çatı ile Örtülü Düz Ahşap Tavanlı Camiler

Erzincan'da 72 camiden 44 adedi dikdörtgen planlı düz ahşap tavanlıdır. Yörede, 15.yy.'dan 20.yy.başlarına kadar devam eden dikdörtgen planlı, düz ahşap tavanlı, dıştan kırma çatı ile örtülü olan tipte mimari birliğin sağlandığını söylemek yanlış olmaz. Düz ahşap tavanlı camiler, yenilik getirmekten çok bir geleneği sürdürmeleri bakımından önem taşırlar. Bu camilerin Türkiye'de her

[889] Boran, 1997, 195-199.
[890] Boran, 1997, 266-267.
[891] Kızıltan,1958, s. 22.
[892]Solak, S.(2013). *Kayseri'deki Tek Kubbeli Cami ve Mescitler (Cumhuriyet Dönemine Kadar),* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya.
[893] Kuban, 2007,.125.

yerde ve her dönem görülebildiği gibi Erzincan'da da çok sayıda örneği vardır. Bu tip yörenin iklimine uygun olması, malzemenin kolay temin edilmesi ve yapımının kolay olmasından tercih edilmiş olmalıdır.

Orta Asya'da Gazneliler devrinde görülmeye başlayan düz tavanlı ahşap camilerin Anadolu'da Selçuklar zamanında başlayarak Osmanlı'nın son dönemine kadar gelişerek inşa edildiği bilinmektedir[894]. Anadolu'da bilinen ilk ahşap direkli cami Konya Sahip Ata Camisi (1258)'dir. Afyon Ulu Camisi (1272), Sivrihisar Ulu Camisi (1275), Ankara Arslanhane Camisi (1289)'ni mihrap yönünde dikdörtgen plan tipi ile düz ahşap tavanlı grupta sayabiliriz. Bu plan türünün Beylikler Dönemi'nde özellikle Karamanoğulları Beyliği'nde kullanıldığı bilinmektedir[895]. Erzincan'da Beylikler Dönemi'nden en yakın örneklerini Karamanoğulları Beyliği Karaman ve Ermenek camilerinde görebiliriz. Karaman Dikbasan Camisi (14.yy.), Karaman Arapzade Camisi (1374-1420), Konya Meram Camisi (1402-1424)'nde dikdörtgen planlı camilerin düz ahşap tavanla örtülü olmaları bakımından örnek gösterebiliriz. Akkoyunlu hakimiyetine giren Erzincan'da, mimaride herhangi bir yenilik olmadığı mimari daha çok bölgesel özeliklere. göre şekillenmiştir. Bu dönemden plan tipine benzer örnek olarak Bayburt Sinür Kutluk Bey Camisi (14.yy.)[896], Bingöl Kiğı Camisi (1402)[897], Diyarbakır Hacı Büzürk Mescidi (15.yy.)[898]'ni verebiliriz.

Camilerde üst örtüyü destekleyen direkler ve bunların üzerindeki kirişlerin uzandığı yöne doğru sahın düzeni belirlenmiştir. Mihraba dik sahınlı camiler, ayaklar üzerindeki kirişlerin kuzey güney yönünde uzanması yani mihraba dik uzanması ile oluşan plan tipidir. Mihraba paralel camiler, ahşap kirişlerin doğu batı yönünde uzanması ile elde edilen plan tipidir.

Dikdörtgen planlı camiler, kendi içinde tek sahınlı, mihraba dik iki, üç, beş, mihraba paralel iki ve üç sahınlılar olmak üzere 6 grupta incelenmiştir.

---

[894] Öney, G. (1971). *Ankara'da Türk Devri Dini ve Sosyal Yapıları,* Ankara, Aslanapa, O. (1973). Türk Sanatı II, İstanbul,.72-79, Aslanapa, O. (1991). *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıcı ve Gelişmesi,* Ankara, 63-69.

[895] Çoruhlu, Y. (1993). *Türk Sanatının ABC'si,* İstanbul, 96.

[896] Güreşsever, G., Altun, A. (1970). Bayburt Köylerinde Türk Mimari Eserleri, *Sanat Tarihi Yıllığı,* S:3, İstanbul , 40, Sözen, M. (1981). *Anadolu'da Akkoyunlu Mimarisi*, İstanbul, 39.

[897] Sözen, 1981, 40-41.

[898] Sözen, 1981, 106.

Günümüze harap bir halde gelen Ortagedik Mahallesi Camisi (19.yy.) ve geç dönemlerdeki müdahalelerle özgünlüğünü kaybeden Hacı Abdülbaki Camisi (19.yy.)'nin dikdörtgen planlı olduğu ancak sahın düzeninin hangi tipte olduğu bilinmemektedir.

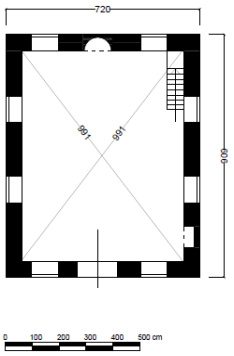
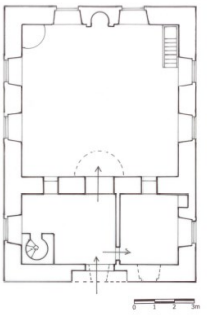
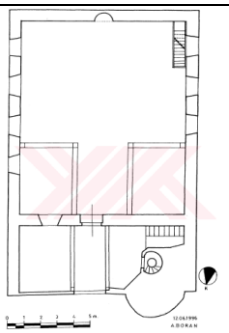
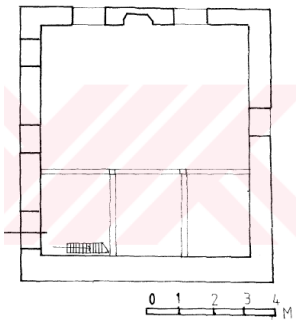
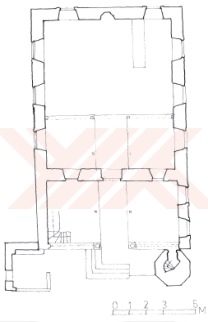
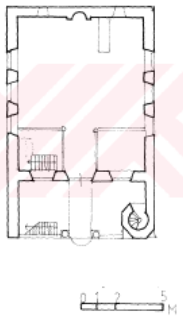
6.1.2.2.1. Tek mekanlı plan tipi

Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi (19. yy. sonu 20.yy. başı) bu plan tipindedir. Bu caminin üst örtüsü doğrudan duvarlara oturmaktadır. Tek mekanlı olarak inşa edilmiş camiler bakımından Sivas İmaret Camisi (19.yy.sonu-20. yy. başı)[899] Erzincan'daki bu camilerin bir benzeridir. İncelenen camilerde son cemaat yeri olmayıp Sivas İmaret Camisi son cemaat yeri vardır. Kareye yakın kuzey güney yönde dikdörtgen planlı ve tek mekanlı plan tipi bakımından Niksar Cin Camisi (1160)[900], Divriği Şemsi Bezirgan Camisi (?)[901],Trabzon İç Kale Camisi (1470)[902], Trabzon Şirin Hatun Camisi (15.yy)[903] Koca Paşa (Saray) Camisi (1704 öncesi)[904], Ankara Celal Kaddani Mescidi (1765-66)[905] daha erken tarihli benzerleri olmakla birlikte, .Trabzon Konak Camisi (18.yy)[906], Trabzon Tavanlı Camisi (1874)[907] bu tipin yakın çevrede benzer örneklerindendir. Niğde Kemal Ümmi Hatun Camisi (18.yy.'ın son çeyreği)[908], Beypazarı İmaret Camisi (1887)[909] ve Niğde Sarı Abdurrahman Paşa Camisi (1913 onarım)[910] dikdörtgen planlı olması ve tek mekanlı olması yönünden yine benzer örneklerdendir.

---

[899] Ünsal, 2006, 273.
[900] Çal, H. (1989). Niksar'da Türk Devri Eserleri, İstanbul, 20-24.
[901] Denktaş, 2010, 38.
[902] Boran, 1997, 167-169.
[903] Kahrıman, 2003, 101-102.
[904] Denktaş, 2010, 41.
[905] Öney, G. (1971). Ankara'daki Türk Devri Yapıları, Ankara, 62.
[906] Kahrıman, 2003, 126-127.
[907] Kahrıman, 2003, 119-120.
[908] Çal, 2000, 88.
[909] Bozkurt, T. (2004). Beypazarı'ndaki Türk Devri Yapıları, Ankara, s.54-59.
[910] Çal, 2000, 97.

Tablo 6. 8. Dikdörtgen planlı tek mekanlı plan tipleri

 Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi	 Sivas İmaret Camisi (M.Ünsal)	 Trabzon İç Kale Camisi (Ali Boran)
 Trabzon Şirin Hatun Camisi (Ö.Kahrıman)	 Trabzon Tavanlı Camisi (Ö.Kahrıman)	 Trabzon Konak Camisi (Ö.Kahrıman)

6.1.2.2.2. Mihraba dik iki sahınlı plan tipi

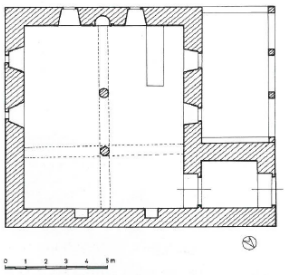
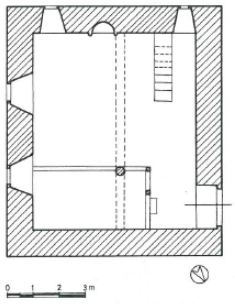
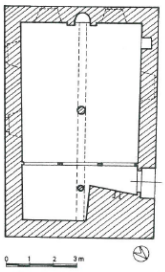
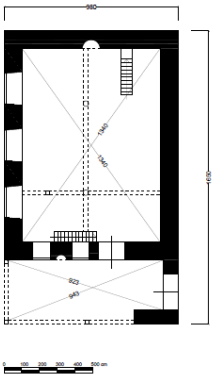
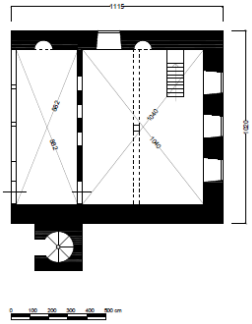
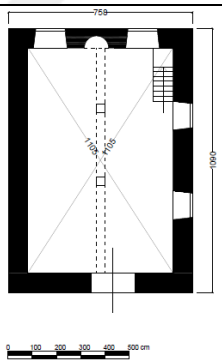
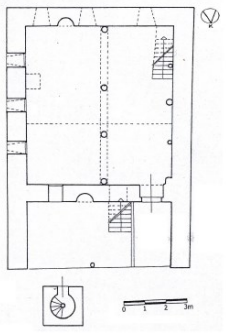
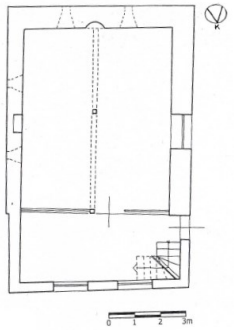
Dikdörtgen planlı mekanın mihrap yönüne dik atılan kirişle sahın düzeni oluşmuştur. Bu tipte toplam 6 adet cami mevcuttur[911]. Bunlardan Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi ile Bahçe Mahallesi Camisi diğer camilere göre daha büyük ölçüdedir. İhsaniye Camisi, Bahçe Mahallesi Camisi ve Orta Mescid'de bir adet, Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi, Embiya Bey Camisi ve Derebaşı Mahallesi Camisi'nde iki adet direk ile üst örtü desteklenmiştir.

Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi'nde kuzeybatı yönde kare mekanlı giriş bölümünden, Bahçe Mahallesi Camisi'nde kuzeydoğu yönde son cemaat yerinden, İhsaniye Camisi'nde kuzeybatı yönden, Derebaşı Mahallesi Camisi ve Orta Mescid'te ise kuzeybatı yönden harime giriş sağlanır.

[911] Embiya Bey Camisi (18.yy.), Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38), Bahçe Mahallesi Camisi (19.yy), İhsaniye Camisi (19.yy.), Derebaşı Mahallesi Camisi (19.yy.), ve Orta Mescidi (19.yy.) bu plan tipindedir.

Mihraba dik iki sahınlı plan tipi bakımından Kayseri Selaldı Camisi (19.yy)[912] ve Divriği Kara Mahmut Mescidi (19.yy.)[913], Divriği Zeliha Hatun Camisi (19.yy.sonları 20.yy.başları)[914] incelenen camilerin benzeridir.

Tablo 6. 9. Dikdörtgen planlı mihraba dik iki sahınlı plan tipleri

 Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (K.Pektaş)	 İhsaniye Camisi (K.Pektaş)	 Orta Mescidi (K.Pektaş)
 Embiya Bey Camisi	 Bahçe Mahallesi Camisi	 Derebaşı Mahallesi Camisi
 Divriği Zeliha Hatun Camisi (M.Denktaş)	 Divriği Kara Mahmut Mescidi (M.Denktaş)	

6.1.2.2.3. Mihraba dik üç sahınlı plan tipi

Mihraba dik yönde üç sahınlı bu tipte 26 cami[915] olup bunlardan Zülfikar Ağa Camisi (1635), Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09), Salihli Köyü Seyyid

[912] Özkeçeci. 1997, 170-171.
[913] Denktaş, 2010, 78.
[914] Denktaş, 2010, 57; Acun, 1988, 193.

Hüseyin Camisi (19.yy.) tam dikdörtgen plan özelliği göstermeyip kuzey-güney duvar uzunluk farkları vardır. Bu grupta Bayırbağ Hacı Abdulbaki Ağa Camisi (1753-54)'ni de inceledik. Sahın düzeni olmaması ile dikdörtgen planlı ve harimde bulunan dört ahşap direkle tavan desteklenmektedir. Bu caminin erken tarihli yakın benzeri yine yakın çevreden Erzurum Pasinler Sivaslı Camisi (1389)[916] planıdır.

Erzincan camilerinde bu tipin daha fazla tercih edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi ile Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi dışında hepsinde üst örtüyü destekleyen ahşap direkler ile mihraba dik uzanan kirişlerin arasında ahşap yastıklar vardır. Cevizli (Şoha) Köyü Camisi tavanı kontrplak ile örtüldüğü için kirişler görünmemektedir. Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi tavanı doğrudan direklere oturmuştur. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi tavanı ahşap kaplama yapıldığından kirişler görünmemektedir. Ancak, ahşap yastıklar, mihraba dik yönde uzandığından kirişler de bu yönde atılmış olmalıdır.

Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87), Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1690-91), Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi (17.yy sonu 18.yy.başı), Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi (1787-88), Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.), Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi (1805-06), Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi (1866), Soğukpınar Mahallesi Camisi (19.yy.), Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi (20.yy.ilk çeyreği), dört, Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.), Yalınca (Mığısı) Köyü Haci Ahmet Ağa Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.), Cevizli (Şoha) Köyü Camisi (19.yy.), Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi (19.yy.), Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi (19.yy.),

---

[915] Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi,(17.yy.), Zülfikar Ağa Camisi (1635), Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87), Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi (1787-88), Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi (17.yy sonu 18.yy.başı), Yalınca (Mığısı) Köyü Haci Ahmet Ağa Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi (1866), Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.), Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09), Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.) Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1690-91.), Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi (1832-33), Koçkar (Hudu) Köyü Haci Timur Abdullah Camisi (1805-06), Soğukpınar Mahallesi Camisi (19.yy.), Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.), Taşbulak (Sunguru) Köyü Haci Mehmet Camisi (18.yy.), Mektepönü Camisi (18.yy. sonu 19.yy. başı), Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.),.Cevizli (Şoha) Köyü Camisi(19.yy.), Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi (19.yy.), Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi (19.yy.), Karatuş Köyü Haci Beşir Camisi (19.yy.sonu), Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi (1902-05), Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi (20.yy. ilk çeyreği), Refahiye Hacı Mehmet Ağa. Camisi (1921-22).

[916] Gündoğdu, vd., 2009, 356., Gündoğdu, H. (1989)., Geçmişten Günümüze Erzurum ve Çevresindeki Tarihi Kalıntılar, *Şehr-i Mübârek Erzurum*, Ankara, 227.

Karatuş Köyü Haci Beşir Camisi (19.yy.sonu), Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi (20.yy. ilk çeyreği) onaltı, Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi (1832-33) sekiz, Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi) (18.yy.) ve Taşbulak (Sunguru) Köyü Haci Mehmet Camisi (18.yy.) altı, Yücebelen (Üskübürt) Köyü (Murad Beşe Camisi) (18.yy.), Refahiye Hacı Mehmet Ağa. Camisi (1921-22) on iki adet direk ile düz ahşap tavanlar desteklenmiştir.

Mihraba dik üç sahınlı tip, Beylikler ve Osmanlı Dönemi camilerinde çokca tercih edilmiştir. Anadolu'da en erken örneklerinden biri Tokat Ulu Camisi (12.yy.ın son çeyreği)[917]'dir. Dikdörtgen mekanlı, üç sahınlı ve ahşap tavanlı olmaları bakımından Kastamonu-Kasabaköy Mahmut Bey Camisi (1366)[918], Düzce Konuralp Camisi (14.yy.)[919], Niğde Eskiciler Mescidi (1413-14)[920], Yozgat Divanlı Köyü Camisi (1574-75)[921], Bayburt Zahid Efendi Camisi (16.yy.ortaları)[922], Sivas Yıldızeli Camisi (1640)[923], Divriği Abu Çimen Camisi (1718 öncesi)[924], Sivas Zincirli Minare Camisi (18.yy. ın ilk yarısı)[925], Sivas Genç Mehmet Paşa Camisi (1802)[926], Divriği Gökçe Camisi (1843 öncesi)[927], Sivas Yeşil Camisi (19.yy.)[928], Sivas Zara Demiryurt Köyü Camisi (1914)[929] ve Erzurum ilinde[930] daha adını sayabileceğimiz çok sayıda cami bu plan tipinin Anadolu'daki örneklerinden bazılarıdır. Zülfikar Ağa Camisi, Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi ve Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi düzgün dörtgen plan özelliği göstermemesi ve mihraba dik üç sahınlı tipte olması bakımından Sivas Hacı Mehmet Ağa Camisi (19.yy. ilk

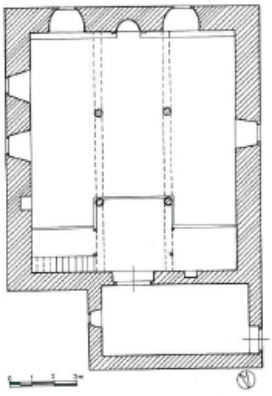
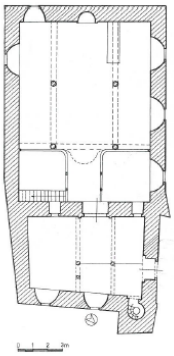
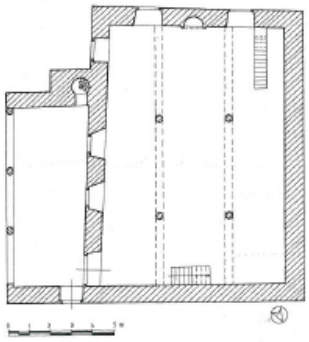
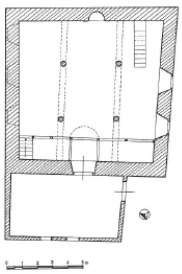
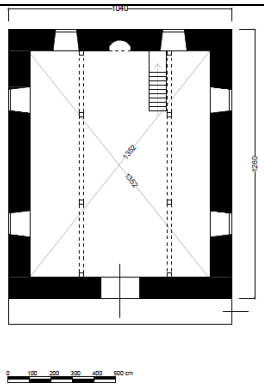
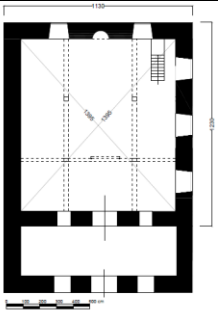
[917] Aktemur, A. M. Kukaracı, İ. U. (2006). "Tokat Çevresindeki Ahşap Örtülü Camiler", *IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (21-23 Nisan, Erzurum)* Bildiriler, Erzurum , 9-10.
[918] Akok,M. (1946). Kastamonu'nun Kasaba Köyünde Candaroğlu Mahmut Bey Camii, *Belleten* 10, Ankara, 295.
[919] Erken,1977, 351.
[920] Çal, 2000, 4.
[921] Acun, 1981, 709.
[922] Taşçı, 1997.
[923] Acun, H. (1988). Sivas ve Çevresi Tarihi Eserlerinin Listesi, *Vakıflar Dergisi* 20, Ankara,198.
[924] Denktaş, 2010, 44., Kındığılı, M.L. (2009). *Divriği ve Çevresindeki Kültür Varlıkları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 18.
[925] Ünsal,2006, 257.
[926] Altaş, N. (2007). *Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Tarafından Tescili Yapılan Cami ve Mescitler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara 110.
[927] Denktaş, 2010, 51. , Kındığılı, 2009, 30-31.
[928] Ünsal,2006, 266.
[929] Öney, 1971, 199.
[930] Gündoğdu, H. (1989), Geçmişten Günümüze Erzurum ve Çevresindeki Tarihi Kalıntılar, *Şehr-i Mübarek Erzurum,* Ankara, 135-240., Yurttaş, H. Vd.(2008).*Yolların Suların ve Sanatın Buluştuğu Şehir Erzurum*, Ankara.

yarısı)[931] ile benzerlik gösterir. Sivas Hacı Mehmet Ağa Camisi'nde kuzey duvar güney duvara göre daha uzun tutulmuştur. Sivas Kaleardı Camisi (16.yy.)[932], Kabalı Camisi (18.yy.sonu-19.yy.başı)[933] yakın çevreden benzer örnekleridir. Ancak, bu camiler, mihraba dik dört sahın düzeni ile farklılık gösterir.

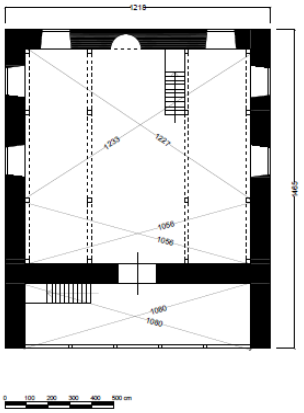
Sivas Zincirli Camisi, Tokat Ulu Camisi, Sivas Yeşil Camisi'n de aynı plan tipi görülmekle birlikte orta sahının yan sahınlara göre daha geniş tutulması bakımından Yeşilyamaç (Geşo). Köyü İbrahim Ağa Camisi ile benzerlik göstermektedir.

Mihraba dik üç sahınlı plan tipinin Türkiye'de en fazla uygulanan tiplerden biri olması nedeni ile de önem taşımaktadır.

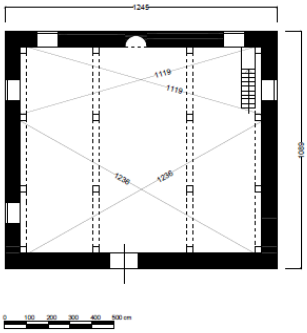
Tablo 6. 10**.** Dikdörtgen planlı mihraba dik üç sahınlı plan tipleri

 Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi (K.Pektaş)	 Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi (K.Pektaş)	 Zülfikar Ağa Camisi (K.Pektaş)
 Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (K.Pektaş)	 Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi	 Koçkar (Hudu) Köyü Haci Timur Abdullah Camisi

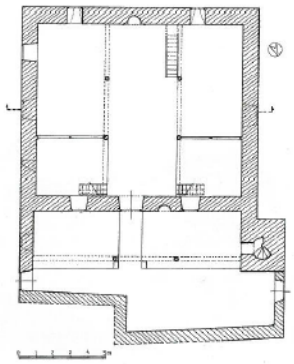
[931] Ünsal, 2006, 165.
[932] Ünsal, 2006, 274.
[933] Ünsal, 2006, 260.

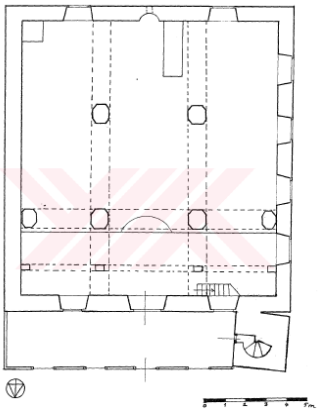
Yalınca (Mığısı) Köyü Haci Ahmet Ağa Camisi

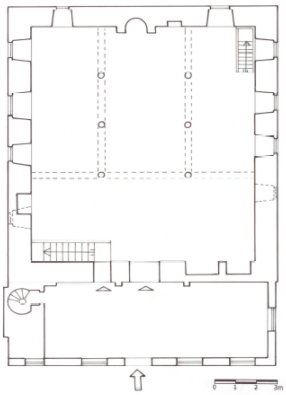
Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi

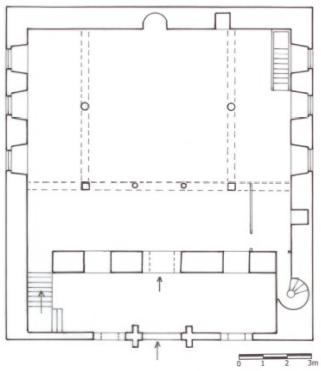
Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (K.Pektaş)

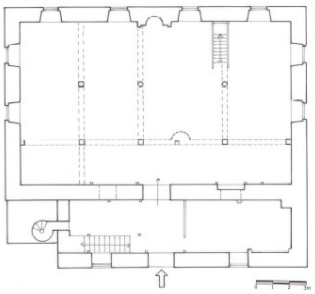
Sivas Zincirli Minare Camisi (M.Ünsal)

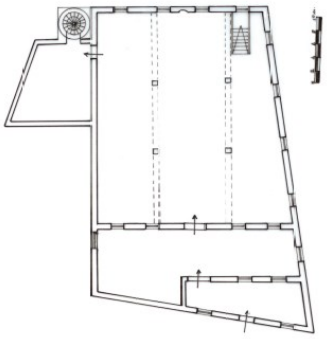
Sivas Genç Mehmet Paşa Camisi (M.Ünsal)

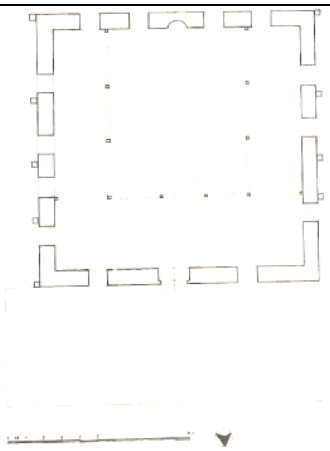
Sivas Yeşil Camisi (M.Ünsal)

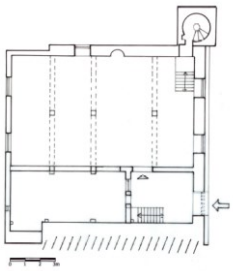
Sivas Kaleardı Camisi (M.Ünsal)

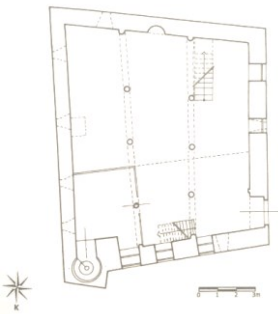
Sivas Hacı Mehmet Ağa Camisi (M.Ünsal)

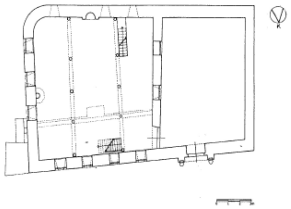
Düzce Konuralp Camisi (S.Erken)

Kabalı Camisi (M.Ünsal)

Divriği Abu Çimen Camisi (M.Denktaş)

Divriği Gökçe Camisi (M.Denktaş)

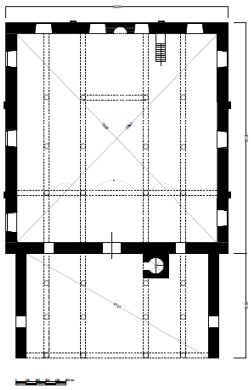
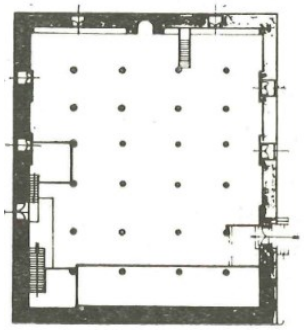
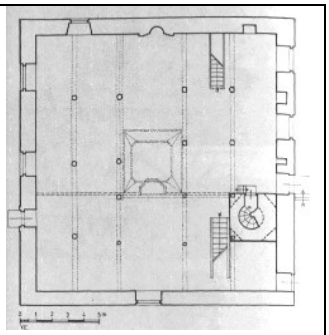
6.1.2.2.4. Mihraba dik beş sahınlı plan tipi

Dikdörtgen planlı mekanın mihrap yönüne dik atılan kirişlerle sahın düzeni oluşmuştur. İncelenen camiler içinde sadece Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.) mihraba dik beş sahınlı olarak düzenlenmiştir. Toplam on iki adet ahşap direk ile üst örtü desteklenmektedir.

Bu plan tipinin Anadolu'daki ilk örneklerinden biri Ankara Arslanhane Camisi (13. yy. başı)[934]'dir. Konya Beyşehir Bayındır Köyü Camisi (1365)[935], Ankara Ahi Elvan Camisi (14.yy.sonu)[936], Aksaray Eskil Ulu Cami (14-15.yy.)[937], Ayaş Killik Camisi (1560)[938], Sivas Meydan Camisi (1564)[939] bu tipin erken örneklerini göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Erzincan'da Akkoyunlu Dönemi cami mimarisinin bugüne gelebilen tek eseri olması bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca kendinden sonra gelen Osmanlı mimarisinde de düz ahşap tavanlı, daha az desteklerle taşınan plan tipini etkilediği söylenebilir.

Tablo 6. 11**.** Dikdörtgen planlı mihraba dik beş sahınlı plan tipleri

 Kemah Gülabi Bey Camisi	 Ankara Arslanhane Camisi (O.Aslanapa)	 Konya Beyşehir Bayındır Köyü Camisi (Y.Erdemir)

[934] Öney, G. (1998). *Ankara Arslanhane Cami,* Ankara, 9.
[935] Erdemir, Y. (1985).Konya-Beyşehir Bayındır Köyü Camii, *Vakıflar Dergisi* 19, Ankara, 206.
[936] Öney, 1971, .334.
[937] Deniz, B. (1988). Aksaray'da (Niğde) Ahşap Sütunlu İki Köy Camii, *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi*, 4, İzmir, 19-56, s.24.
[938] Öney, 1971, 484.
[939] Ünsal, 2006, 252.

6.1.2.2.5. Mihraba paralel iki sahınlı plan tipi

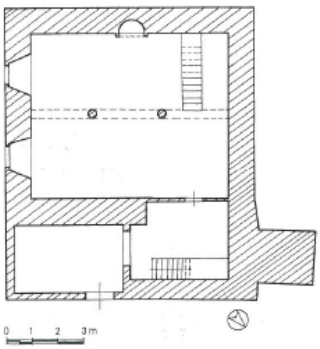
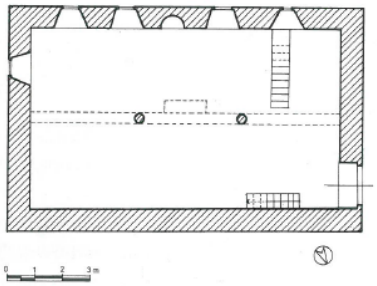
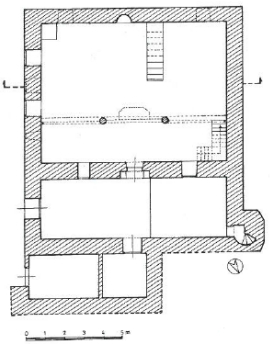
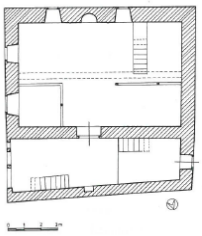
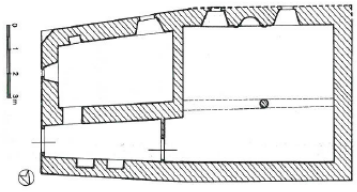
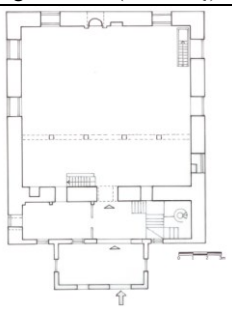
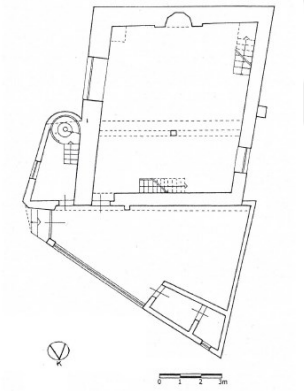
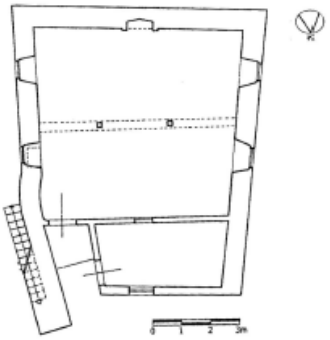
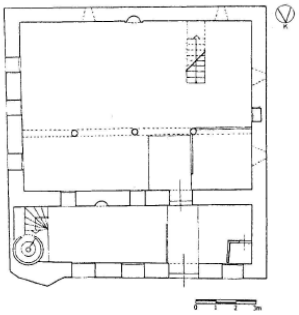
Dikdörtgen mekana mihraba paralel yönde atılan ahşap kirişle sahın düzeni oluşmuştur. Toplam 5 adet cami bu tiptedir[940]. Armağan Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68), Gümrükçü Camisi (18.yy.), Haci Mehmet Ağa Camisi (18.yy.) iki direk ile desteklenmiştir. Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi (18.yy.) tek ahşap destek ile Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi (18.yy.) planında ahşap direk olmayıp mihraba paralel atılan ahşap tek kiriş ile sahın düzeni belirlenmiştir.

Mihraba paralel iki sahınlı tip olması bakımından Niğde Afife Hanım (Hacı Dursun) Camisi (1452)[941], Turabali Mescidi (15.yy.ikinci yarısı)[942], Divriği Kemankeş Mescidi (1519 öncesi)[943], Darende Çavuşoğlu Camisi (1703)[944], Darende Yukarı Ulupınar Camisi (1806)[945], Erzurum Oltu Gökçedere Köyü Camisi (1832)[946], Darende Mesire Camisi (19.yy.)[947], Divriği Süleyman Ağa Camisi (1906)[948] ve Divriği Hatipoğlu Camisi (?)[949] benzemektedir. Niğde Çavuşoğlu Camisi doğu ve batısında duvarlara bitişik ortada serbest ayaklara oturan sivri kemer ile sahın düzeninden farklılık gösterir. Darende Yukarı Ulupınar Camisi üst örtüsü üç ahşap direk ile desteklenmiştir. Bir başka benzeri yine yakın çevreden Sivas Çatalpınar Camisi (19.yy.ın ikinci yarısı)[950] plan olarak benzemekte ancak mihrap yönüne paralel atılan kirişin kuzey yönde olması ile Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi ile benzemektedir.

---

[940] Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68), Gümrükçü Camisi (18.yy.), Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi (18.yy.), Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi (18.yy), Haci Mehmet Ağa Camisi (18.yy.).
[941] Çal, 2000, 14.
[942] Denktaş, 2010, 26., Kındığılı, 2009, 54-55.
[943] Denktaş, 2010, 23.
[944] Şancı, 2013, 99-104.
[945] Şancı, 2013, 164-168.
[946] Gündoğdu vd, 2009, 347.
[947] Şancı, 2013, 93-98.
[948] Denktaş, 2010, 33. , Kındığılı, 2009, 48-49.
[949] Denktaş, 2010, 72., Kındığılı, 2009, 38.
[950] Ünsal, 2006, . 268.

Tablo 6. 12. Dikdörtgen planlı mihraba paralel iki sahınlı plan tipleri

 Gümrükçü Camisi (K.Pektaş)	 Haci Mehmet Ağa Camisi (K.Pektaş)	 Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (K.Pektaş)
 Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi (K.Pektaş)	 Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi (K.Pektaş)	 Sivas Çatalpınar Camisi (M.Ünsal)
 Divriği Hatipoğlu Camisi (M.Denktaş)	 Divriği Turabali Mescidi (M.Denktaş)	 Divriği Süleyman Ağa Camisi (M.Denktaş)

6.1.2.2.6. Mihraba paralel üç sahınlı plan tipi

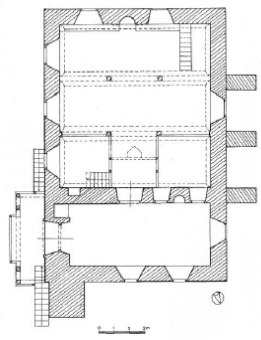
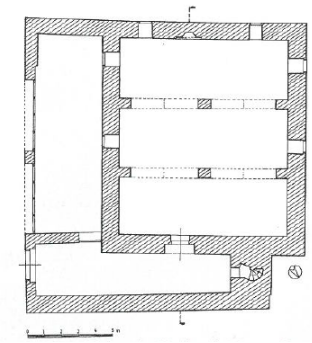
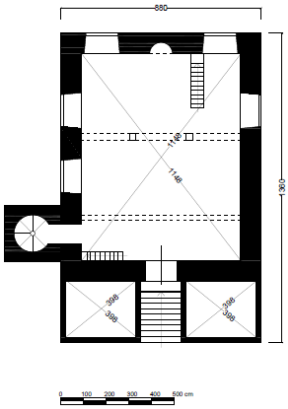
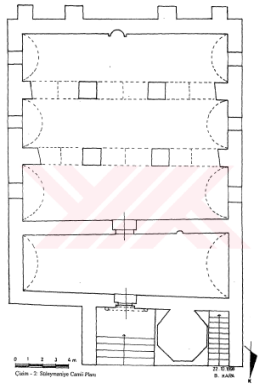
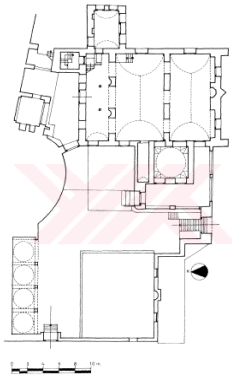
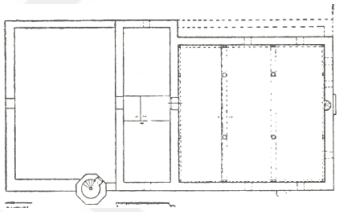
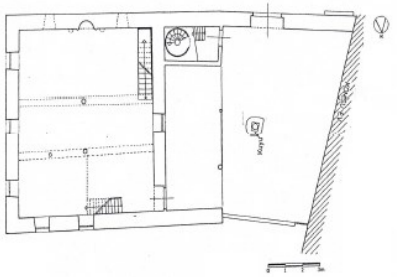
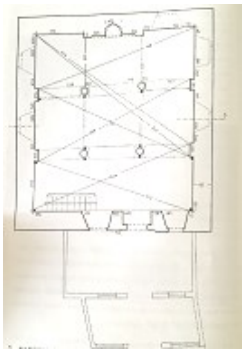
Dikdörtgen mekanda mihraba paralel yönde atılan kirişlerle sahın düzeni oluşmuştur. Bu tipte toplam üç adet cami vardır. Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38) ve Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.) bu tiptedir. Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi dört, Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi iki adet ahşap direkle üst örtü desteklenmiştir. Bu camiler içinde en farklı örnek, Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi ‘dir. Üst örtüyü payeler taşır. Payeler birbirine sivri kemerlerle bağlanmıştır. Ortada bağımsız kenarlarda duvara

bağlı ayaklar ile burada kemerlerle sahın düzeni elde edilmiştir. Selçuklu Dönemi çok destekli camilerine benzemekle birlikte bu yapı onlara göre daha küçük ölçülerdedir. Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi 'nin en yakın benzeri yakın çevreden Darende Dânâ Bey Camisi (15.yy.)[951] ve Darende İbrahim Paşa Camisi (18.yy.)[952] dir. Ancak Dânâ Bey Camisi, mihraba paralel dört sahınlı, İbrahim Paşa Camisi altı sahınlı olması ve taşıyıcı olarak sütun kullanılması ile farklılık gösterir. Yine yakın çevreden Arapgir Karahan Camisi (1582)[953], Çemişgezek Süleymaniye Camisi (15.yy-16.yy.)[954] ve Arapgir Toptaş Camisi (16.yy.)[955] mihraba dik üç sahınlı tipte olması bakımından farklılık gösterir. Bu camilerde de Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi 'nde olduğu gibi iç mekan kemerler ile sahınlara ayrılmıştır. Ancak Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi üst örtüsü düz ahşap tavanla, Süleymaniye Camisi beşik tonozla örtülmüştür. Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi gibi dört duvara bağlı dört serbest payelerin sivri kemerler ile birbirine bağlanması bakımından ve mihraba paralel üç sahınlı plan tipi bakımından benzerlik göstermektedir. Anadolu'dan Diyarbakır İç Kale Camisi (1160-1747)[956] plan şeması olarak bir başka benzer örneğidir. Burada da üst örtü Süleymaniye Camisi'nde olduğu gibi beşik tonozdur.

Dikdörtgen mekanlı, mihraba paralel üç sahın ve ahşap tavanlı plan tipi bakımından Kayseri Seyitgazi Camisi[957], Bayburt Çayıryolu Sinür Beldesi'nde Kutluk Bey Camisi (14.yy)[958], Niğde Zarüzzikir Mescidi (15.yy.)[959], Divriği Güllübağ Camisi (19.yy.ın ikinci yarısı)[960], Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi ve Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi ile benzer özellik gösterir.

[951] Şancı, 2013,. 35-37.
[952] Şancı, 2013, 71-81.
[953] Eskici, 1993,.76-77.
[954] Kara, 2000, 8-9.
[955] Eskici, 1993, 81-82.
[956] Boran, 1997, 42-43.
[957] Özkeçeci, 1997, 175.
[958] Güreşsever - Altun., 1970, 41-43.
[959] Çal, 2000, 36.
[960] Denktaş, 2010, 69.

Tablo 6. 13. Dikdörtgen planlı mihraba paralel üç sahınlı plan tipleri

 Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (K.Pektaş)	 Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (K.Pektaş)	 Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi
 Tunceli Çemişgezek Süleymaniye Camisi (B.Kara)	 Diyarbakır İç Kale Camisi (Ali Boran)	 Bayburt Bayburt Çayıryolu Sinür Beldesi'nde Kutluk Bey Camisi (G.Güreşsever-A.Altun)
 Divriği Güllübağ Camisi (M.Denktaş)	 Niğde Zarüzzikir Mescidi (H.Çal)	

6.1.3. Altıgen Planlılar

Günümüze gelemeyen Hacı Mahinur Camisi (1897)'nin, arşiv fotoğraflarına göre tasnifi yapılarak altıgen planlı olduğu tespit edilmiştir. Çokgen planlı tipte Balkanlardan Emin Mahmut Camisi (18.yy.), ve Balkanlarda Ohri Kuloğlu (19.yy.)

ve İstanbul Orta Camisi (19.yy.)[961] çokgen planlı örnekler olması bakımından benzerlik gösterir.

Erzincan ilinde günümüze ulaşabilen camiler içinde en erken tarihli ahşap destekli cami, 15. yy.a tarihlendirilen Kemah Gülabi Bey Camisi'dir. Yörede 15.yy.'dan 20.yy.başlarına kadar inşa edilen camilerde bu plan tipini görmek mümkündür. Erzincan dışında yakın çevredeki illerde de örneğin Erzurum, Gümüşhane, Bayburt, Sivas gibi yörelerde görülmesi bu tipin bölge de oldukça tercih edildiğini yansıtmaktadır. Anadolu'da daha pek çok ilde görülen geleneksel ahşap tavanlı camilerin burada da örnekleri karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'da kubbenin sekiz desteğe oturması bakımından nadir örneklerden olan üç eser Türk İslam Sanatı'nda şüphesiz ki önem taşımaktadır. Tek kubbeli camilerin sayı olarak az olmasının sebebi, ekonomik durumun zayıflığından, düz ahşap tavanlı cami yapımının kubbeli camilere göre daha kolay olduğundan ve inşa malzemesinin kolay temin edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Genel olarak, Erzincan camilerinde Türk-İslam Mimarisi'ne plan açısından bir yenilik yoktur. Ancak, Osmanlı Dönemi'nde de kullanılan düz ahşap tavanlı mihraba dik veya paralel sahınlardan oluşan plan tipinin ağırlıkta kullanılması burada gelenekçi bir tavır olduğunu göstermektedir.

6.2. Mimari Elemanlar

6.2.1.Cephe Düzenleri

Erzincan ili camilerinin cephe düzenleri değerlendirildiğinde, camilerin çoğu yenilenmiştir. Cephelerde derz araları ya doldurulmuş, ya da dökülen kısımlar gelişigüzel beton sıva ile kapatılmıştır. Erzincan'da günümüze 15.yy.dan 20.yy.ın ilk çeyreğine ait dönemlere kadar cami ulaşmıştır. Cephe düzenleri sade tutulmuştur. Duvar örgüsünde moloz, kaba yonu veya düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Cephelerde hareketliliği sağlayan tek unsur pencerelerdir. Cephelerde duvar örgüsünü yansıtması bakımından malzemeye göre; **ahşap hatıllı yığma moloz taş cepheli camiler,** Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.),

[961] Erzincan, T. (2007)., Orta Cami, *TDVİA*, C. 33, 399-400.

Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97), Zülfikar Ağa Camisi (1635), Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi (1642-43), Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68), Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87), Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.), Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Bayırbağ Hacı Abdulbaki Ağa Camisi (1753-54), Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi) (18.yy.), Embiya Bey Camisi (18.yy.), Gümrükçü Camisi (18.yy.), Hacı Mehmet Ağa Camisi (18.yy.), Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi (18.yy), Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi (18.yy), Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.), Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.), Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09), Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi (1813-14), Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32), Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi (1832-33), Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38), Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi (1859-60), Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95), Mektepönü Mahallesi Camisi (18.yy.sonu 19.yy.başı), Bahçe Mahallesi Camisi (19.yy.), Ocak Köyü Camisi (19.yy.), Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.), Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi (19.yy.), Çevlik Camisi (19.yy.), Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.) Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi (19.yy.) ve Orta Mescidi (19.yy), İhsaniye Camisi (19.yy.), Apçağa Köyü Camisi (19.yy.), Adak (Pat) Köyü Camisi (19.yy.), Toybelen (Gemürgap).Köyü Camisi (19.yy.), Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi (1902-05), Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi (1904-05), Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı) ve İmam Mahallesi Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Hacı Yusuf Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı) duvar örgüsü ahşap hatıllı yığma moloz taştır. Duvar örgüsünü ismini saydığımız bu camilerde görmek mümkündür. **Kesme taş cepheli camiler;** Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) (1663-64), Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı), Mama Hatun Camisi (19.yy.), Refahiye Hacı Mehmet Ağa Camisi (1921-22) ve İzzet Paşa Camisi (19.yy.) cephelerinin düzgün kesme taş malzemeden yapıldığını görmekteyiz. Ancak bunlardan Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi), İzzet Paşa Camisi inşa malzemesinin moloz taş veya kaba yonu taş olduğu bilgisine sahibiz. Kesme taş, bu camilerin cephelerinde kaplama malzemesi olarak kullanılmıştır. **Ahşap hatıllı yığma kerpiç cepheli camiler;** günümüze kadar gelemeyen

Çukurkuyu Köyü Camisi (19.yy.)'in arşiv fotoğraflarından cephelerinin ahşap hatıl arası kerpiç malzemeden olduğunu görmekteyiz. **Beton sıvalı cepheler;** Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15), Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi (1787-88), Edebük Köyü Camisi (18.yy.), Taşbulak (Sunguru) Köyü Haci Mehmet Camisi (18.yy.), Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi (1805-06), Boylu (Hinge) Köyü Camisi (1814-15), Karşıbağ Mahallesi Camisi (1863-64), Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi (1866), Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi (19.yy.), Hacı Abdülbaki Camisi (19.yy.), Cevizli (Şoha) Köyü Camisi (19.yy.), Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.). Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi (19.yy.), Derebaşı Mahallesi Camisi (19.yy.), Soğukpınar Mahallesi Camisi (19.yy.), Geçid Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Karatuş Köyü Haci Beşir Camisi (19.yy.sonu), Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy. başı), Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi (20.yy.ilk çeyreği) cephelerinde duvar örgüsü görülmeyip onarımlar sırasında cepheler betonarme sıva ile sıvanmıştır. Bu camilerin cepheleri de ahşap hatıllı yığma moloz veya kaba yonu taş örgüsü olmalıdır.

Cephelerde alt ve üst sırada pencere uygulamasının görüldüğü camiler

Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.) altlı üstlü pencerelerinin taş söveleri ve pencerelerin arasına alt zeminden saçağa kadar düşey olarak devam eden gömme ayak doğu, güney ve batı cephelerini hareketlendirmiştir. Cephelerdeki alt sıradaki pencereler, düz atkılı olup derinliği olan yuvarlak kemerli kesme taş söveli alınlıklı olup demir parmaklıdır. Üst sıradaki pencereler düz atkılı olup küçük ölçülerde kare biçimlidir. Kuzey cephede de alt sırada cephenin önünde beden duvarlarından daha alçak seviyede yapılmış olan son cemaat yeri vardır. Cephe düzeni ile kendinden sonra inşa edilen Kemah merkez ve köylerdeki diğer camileri de etkilemiştir. Alt ve üst pencere tipi bakımından Murat Boynu (Urfat) Köyü Hacı Osman Camisi (1787-88) ve Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.) ile benzerdir. Ancak bu camiler eğimli arazi üzerinde olduğundan

kuzey ve doğu cepheler cephe düzeni bakımından farklılık gösterir. Bu pencereler düz atkılı tipte olup yenilenmiştir.

Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97) cephe düzeni, alt ve üst sırada düz atkılı sarı renkli kesme taş söveli pencerelerle hareketlendirilmiştir. Üst sıradaki pencereler mazgal tipindedir. Alt sıradaki pencereler demir parmaklıklıdır. Doğu cephe, son cemaat yeri cephesi, iki sivri kemerli açıklık yine sarı renkli kesme taş söveli olup duvar örgü malzemesinden farklı olması ile göze çarpmaktadır. Kemer araları çok kollu yıldız motifleri ile süslenmiştir. Kemerler sonradan camekan ile kapatılmıştır. Bu cephenin kuzey köşesinde son cemaat yerine açılan kapı vardır. Caminin duvar köşeleri ve saçak kısmı, sarı renkli kesme taşlarla örülerek hareketlenmiştir.

Edebük Köyü Camisi (18.yy.) ve Mama Hatun Camisi (19.yy.) cephelerinde kuzey ve güney cephelerde alt ve üst sırada ikişer adet, doğu ve batı cephelerde üçer adet pencere açıklığı vardır. Tüm pencereler, dışa taşkın sarı renkli kesme taş söveli, yuvarlak kemerli tiptedir.

Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı), kubbeli az sayıdaki örneklerden olması ve cephe düzeni bakımından farklılık gösterir. Cephelerde altlı üstlü pencere düzeni ve tipi, kubbe kasnağındaki pencereler, güney cephede mihrabın beşgen şekilde dışa taşırılması kuzey cephede üç gözlü kemer açıklıklı son cemaat yeri ve bulunduğu konum itibari ile tüm camilerden ayrı bir önem arzeder. Kuzey, doğu ve güney cephelerde alt sırada düz atkılı, sivri kemer alınlıklı, alınlıklarda yıldız kabaralı, üst sırada doğu ve güney cephelerde sivri kemerli sade, kuzey cephede ise alçı şebekeli sivri kemerli pencerelerle cepheler hareketlendirilmiştir. Güney cephe kademeli olarak mihrap üstünde yükselmiştir. Saçaklar, dış bükey ince silmelerle tüm cephelerde çevrelenmiştir.

Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68), Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87), Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi (1759-60), Embiya Bey Camisi (18.yy.), Karakoçlu Köyü Hacı Halil Ağa Camisi (18.yy.),Koçkar Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi (1805-06), Boylu (Hinge) Köyü Camisi (1814-15), Pasinlizade Hacı Hüseyin Ağa

İbn İbrahim Camisi (1832-33), Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38), Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi (1866), Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi**)** (18.yy.), Mektepönü Mahallesi Camisi (18.yy.sonu 19.yy.başı), Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.), Derebaşı Mahallesi Camisi (19.yy.)**,** Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi (19.yy.), Soğukpınar Mahallesi Camisi (19.yy.), Bahçe Mahallesi Camisi (19.yy.), Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi (19.yy.), Apçağa Köyü Camisi (19.yy.), Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.), Toybelen (Gemürgap).Köyü Camisi (19.yy.) Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi (20.yy.ilk çeyreği), cephelerinde iki sıra halinde pencere uygulaması görülmektedir.

İzzet Paşa Camisi (19.yy.), Erzincan camileri içinde farklı mimaride ve cephe özelliğindedir. Üç kademeli cepheleri tek örnektir. Her katta pencere düzenlemesi vardır. Pencereler düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu olup çevresi ve üst kısımları silmelerle dışa taşırılarak vurgulanmıştır. Cephede her bir pencere katı yatay şekilde silmeyle çevrelenmiştir. Su basman katı hafif dışa taşkın olup zemin kattan silme yaparak bölünmüştür. Saçak altlarında da silme dolanmaktadır. Kuzey cephede giriş kapısı üzerinde yüzeysel üçgen alınlık şeklinde süsleme vardır. Güney cephe dikkat çeken bir cephedir. Mihrap dışa beşgen biçimde taşırılmıştır. Mihrap nişinde aynı şekilde pencere açıklıkları vardır. Caminin her bir cephesi üçgen alınlıkla tamamlanmıştır. Geç dönem mimari özelliklerini yansıtan bu yapı, Erzincan'da incelenen yapılar içinde farklı bir mimariye sahip olması ile önem taşır.

Günümüze ulaşamayan Erzincan Gülabi Bey Camisi (Ulu Cami) (15.yy.) cephesinde de alt ve üst sırada pencere uygulaması olduğu eski fotoğraflarından anlaşılmaktadır. Pencereler, düşey dikdörtgen biçimli, düz lentoludur.

İki sırada pencere açıklığı olan cepheler, Erzincan ilinde toplam 32 camide görülmektedir. Hem alt hem de üst sırada pencere açıklığı olan bu camilerden bazılarının her cephesinde iki sıra pencere yoktur. Toplam 8 adet caminin her cephesinde iki sıra pencere uygulaması mevcuttur. Diğer camilerde ise güney, doğu ve batı cephelerde veya sadece tek cephede bu düzen görülmektedir. Bu durum, camilerin çoğunun eğimli arazi üzerinde bulunması ile açıklanabilir. Eğimli

arazi her cephede iki sıra pencere uygulamasını engellemiştir. En erken tarihli cami olan Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.) ile en geç tarihli camilerden biri olan Yaylabaşı (Kiğ) Köyü Yukarı Mahalle Camisi (20.yy.ilk çeyreği) cephelerinde olması sadece erken dönemde değil hemen hemen her dönemde bu düzenin görülebildiği anlaşılmaktadır. Cephelerde iki sıra pencere düzenlemesi, tek sıra halindeki düzene göre daha az uygulanmıştır.

Cephelerde tek sıra pencere düzeninin görüldüğü camiler; Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15), Zülfikar Ağa Camisi (1635), Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi (1642-43), Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) (1663-64), Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1690-91), Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi (17.yy. sonu 18.yy. başı), Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi (1753-54), Hacı Mehmet Ağa Camisi (18.yy.), Gümrükçü Camisi (18.yy.), Kocaçimen (Muşağa) Köyü camisi (18.yy), Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.), Taşbulak (Sunguru) Köyü Haci Mehmet Camisi (18.yy.), Hacı Abdülbaki Camisi (19.yy.),Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09), Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi (1813-14), Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32), Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38), Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi (1859-60), Karşıbağ Mahallesi Camisi (1863-64), Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95), Adak (Pat) Köyü Camisi (19.yy.), Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.), Cevizli (Şoha) Köyü Camisi (19.yy.), Çevlik Camisi (19.yy.), Hacı Mahinur Camisi (1897), İhsaniye Camisi (19.yy.), Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi (19.yy.sonu), Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi (19.yy.) ve Orta Mescidi (19.yy), Ocak Köyü Camisi (19.yy.), Toybelen (Gemürgap).Köyü Camisi (19.yy.), Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı) ve İmam Mahallesi Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Hacı Yusuf Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy. başı), Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi (1902-05), Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi (1904-05), Refahiye Hacı Mehmet Ağa Camisi (1921-22), Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Geçid Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği) olmak

üzere toplam 45 adet camide tek sıra pencere uygulaması vardır. İncelenen camilerde hemen hemen her dönemde bu cephe düzeninin görüldüğü söylenebilir.

Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15) kubbe ile örtülü az sayıdaki camilerden biridir. Cepheler kasnak ile birlikte iki kademeli görünmektedir. Cephelerde alt sırada pencere düzenlemesi vardır. Cephelerde alt sırada basık kemerli cepheden hafif dışa taşıntılı kesme taş söveli pencerelerin kilit taşları da dışarıya doğru taşırılarak hareketlendirilmiştir. Doğu ve batı cepheler simetriktir.

Güney cephede üst sırada, mihrabın üstüne denk gelen yerde, tek adet pencere açıklığı bulunan camiler de vardır. Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi (19.yy.), Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32), Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.)'nde bu özellik görülmektedir.

Zülfikar Ağa Camisi (1635)'nin doğu ve güney cephelerinde alt sırada düz atkılı, demir parmaklıklı pencereler, kuzey cephede son cemaat yeri kapısı ve duvar örgüsündeki ahşap hatıllar cephelerdeki hareketi sağlayan unsurlardır. Doğu cephede, son cemaat yerine bakan iki pencere, diğer pencerelerden farklı olarak üç kenarlı alınlığa sahiptir. Güney cepheler bakımından ayrıca dikkat çeken camiler Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı) ve İzzet Paşa Camisi'dir. Mihrabın dışa beşgen olarak taşırılması ile diğer güney cephelerden farklılık göstermektedirler.

Hacı Mahinur Camisi (1897) tek sıra halinde düşey dikdörtgen biçimli, düz lentolu pencereleri mevcuttur. Altıgen planın her bir kenarında pencere açıklığı vardır.

Cephelerde tek sıra pencere düzeninin iki sıra pencere düzenine göre daha çok uygulandığı görülmektedir.

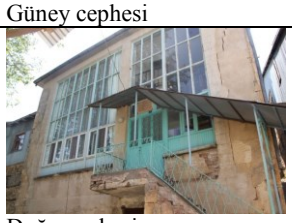
Pencere sövesi kesme taş olan camiler; Altlı üstlü pencere düzeninin dışında farklı bir cephe uygulaması da Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.), Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97), Başpınar (Başvartinik)

Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95), Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.), Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi (18.yy.), Edebük Köyü Camisi (18.yy.) Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.), Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi (19.yy.) ve Mama Hatun Camisi (19.yy.) pencere söveleri düzgün kesme taş ile kaplanarak yapıya abidevi bir görünüm kazandırılmıştır. Sabırlı (Ürik) Köyü ve Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camileri'nin pencere alınlıkları alçı şebekeli ve kilit taşları dışa taşkın bir şekilde yapılarak vurgulanmıştır. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi'nin güney ve batı cephelerinde orta sırada yer alan yuvarlak kemerli pencerelerin taş söveleri, cepheden hafif çıkıntılı olması ile bu cepheleri oldukça hareketlendirmiştir.

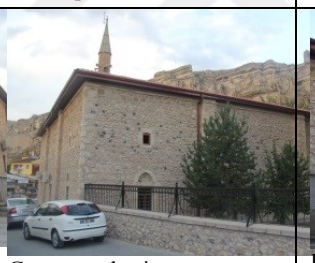
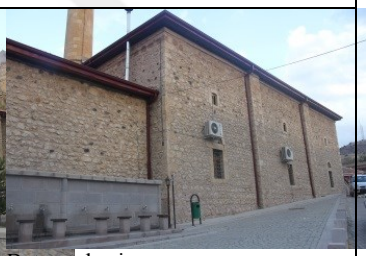
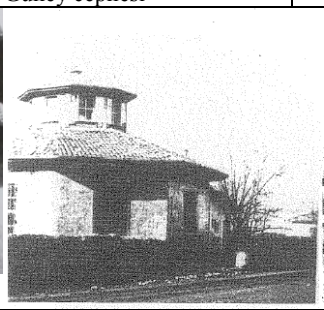
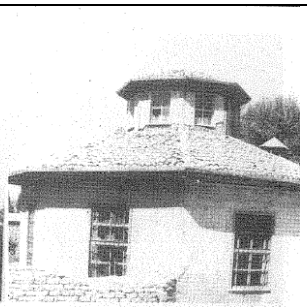
Cephe boyunca silmeli camiler; İzzet Paşa Camisi cephelerinde yatay şekilde boydan boya kuşatan ince silme kuşak cepheleri hareketlendirmiştir. Her bir kat arası silme ile çevrilerek katlar birbirinden bu şekilde ayrılmıştır.

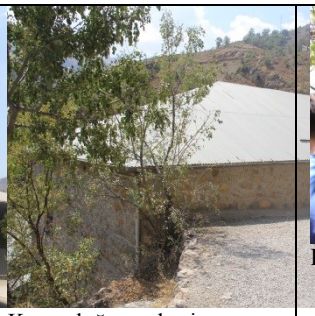
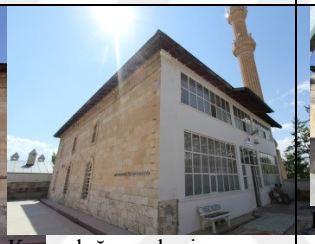
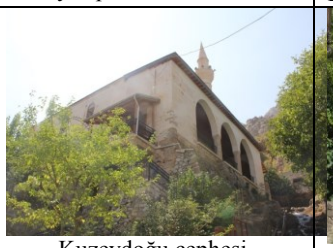
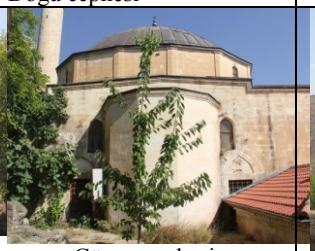
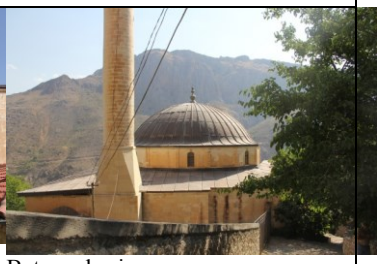
Genel olarak camiler moloz, kaba yonu veya düzgün kesme taş malzemeden inşa edilmiş ve cepheler sade tutulmuştur. Duvar örgüsünü yansıtan cepheler olduğu gibi, geç dönemlerdeki müdahalelerde cephelerin sıvandığı da olmuştur. İki sıra pencere düzeni toplam 32 camide görülürken tek sıra pencere uygulaması 45 camide görülmektedir. Günümüze gelmeyen camilerin cephe düzeni de değerlendirmeye alınmıştır. 18. yüzyıldan itibaren pencerelerin sayısında artma olmuştur.

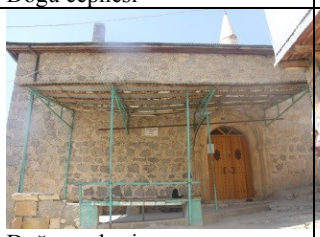
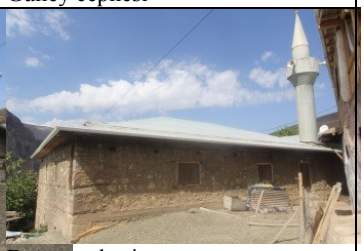
Tablo 6.14. Erzincan camileri cephe düzenlemelerinden örnekler[962]

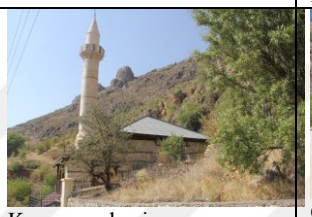
Hacı Abdülbaki Camisi (19.yy.)	 Güney cephesi	 Güneybatı cephesi	 Kuzey cephesi
Adak (Pat) Köyü Camisi (19.yy.)	 Doğu cephesi	 Kuzeydoğu cephesi	 Kuzey cephesi
Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi (1832-33)	 Kuzeybatı cephesi	 Batı cephesi	 Güney cephesi
Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.)	 Kuzeybatı cephesi	 Güney Cephesi	 Doğu cephesi
Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi(1614-15)	 Doğu cephesi	 Batı cephesi	 Güney cephesi
Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.)	 Kuzeydoğu cephesi	 Doğu cephesi	 Batı cephesi

[962] Cephelerde kot farkı olduğundan cephe düzeni tablosu cephelere göre değil de cami isimlerine göre verilmiştir (bkz.Tablo.6.14).

Edebük Köyü Camisi (18.yy.)	 Güney cephesi	 Doğu cephesi	 Kuzey cephesi
Embiya Bey Camisi (18.yy.)	 Kuzeydoğu Cephesi	 Doğu Cephesi	 Batı Cephesi
Geçid Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı)	 Güney cephesi	 Batı cephesi	 Kuzey cephesi
Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.)	 Kuzey cephesi	 Güney cephesi	 Batı cephesi
Hacı Mahinur Camisi (1897)		 	
İzzet Paşa Camisi (19.yy.)	 Kuzey cephesi	 Güney cephesi	 Batı cephesi

Haci Mehmet Ağa Camisi (18.yy.)	 Kuzeybatı cephesi	 Kuzeydoğu cephesi	 Kuzey cephesi
Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97)	 Güneydoğu cephesi	 Doğu cephesi	 Batı cephesi
Mama Hatun Camisi (19.yy.)	 Doğu cephesi	 Kuzeydoğu cephesi	 Batı cephesi
Mektepönü Camisi (18.yy.sonu 19.yy.başı)	 Güneybatı cephesi	 Güney cephesi	 Doğu cephesi
Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi (1787-88)	 Kuzey cephesi	 Doğu cephesi	 Batı cephesi
Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı)	 Kuzeydoğu cephesi	 Güney cephesi	 Batı cephesi

Orta Gedik Camisi (19.yy.)	 Doğu cephesi	 Kuzeydoğu cephesi	 Kuzeycephesi
Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95)	 Doğu cephesi	 Güney cephesi	 Kuzey cephesi
Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.)	 Kuzey cephesi	 Güney cephesi	 Güneydoğu cephesi
Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.)	 Kuzey cephesi	 Doğu cephesi	 Batı cephesi
Soğukpınar Mahallesi Camisi (19.yy.)	 Doğu cephesi	 Güneydoğu cephesi	 Kuzey cephesi
Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38)	 Doğu cephesi	 Batı cephesi	 Güney cephesi
Yücebelen (Üsküburt) Köyü Murat Beşe Camisi (18.yy.)	 Batı cephesi	 Güneydoğu cephesi	 Doğu cephesi

Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi (19.yy.)	 Kuzeydoğu cephesi	 Güney cephesi	 Güneybatı cephesi
Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32)	 Kuzey cephe	 Güneybatı cephe	 Doğu cephesi
Zülfikar Ağa Camisi (1635)	 Kuzeydoğu cephesi	 Kuzey cephesi	 Güneydoğu cephesi

Kapılar (girişler), Erzincan Camileri kapıları avlu, son cemaat yeri ve harim kapısı olarak üç farklı düzende karşımıza çıkar. Sadece Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi'nin avlu kapıları vardır. Kapılardan 13 tanesi kesme taş malzemeden söveli ve kemerli düzendedir. 10 tanesi yuvarlak kemerli, 3 tanesi basık kemerlidir. Girişleri kemerli ve düz lentolu olarak sınıflandırabiliriz.

Kemerli girişlerden sadece Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97), Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi (1642-43) ve İzzet Paşa Camisi (19.yy.) kapıları basık kemerli diğer kapılar yuvarlak kemerlidir. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95), Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi, Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.)'nin son cemaat yerine açılan kapıları, Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.), Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi, Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzi Camisi) (1663-64), Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi'nin harime açılan kapıları ve Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15) avlu kapıları bu düzendedir. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi'ne avluya kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerden iki kapı açılmaktadır. Kuzeydoğu köşedeki

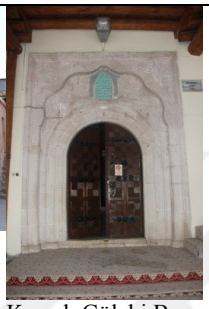
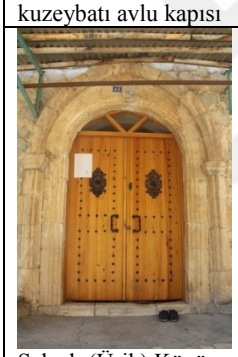
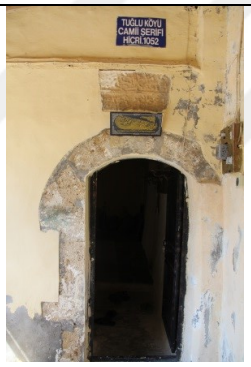
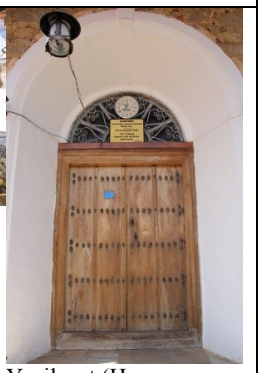
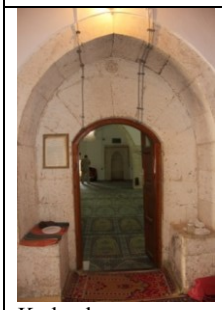
kapı, dikdörtgen çerçeveli, yuvarlak kemerli, cepheden hafif dışa taşıntılı kesme taş söveli olup kuzeybatı köşedeki kapı ise, yuvarlak kemerli, hafif dışa taşıntılı kesme taş sövelidir. Kapının kilit taşı da dışa taşıntılı olup vurgulanmıştır. Harim kapısı da yuvarlak kemerli, dışa taşıntılı kesme taş sövelidir. Bu kapı, Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzi Camisi) harim kapısı ile benzer özellik gösterir. Kemah Gülabibey Camisi'nin kuzey cephede son cemaat yerinden harime açılan kapısı, kesme taş malzemeden dikdörtgen çerçeveli, yuvarlak kemerli, iki yandan iç bükey düz silmelerle çevrilmiştir. İki yandan sade sütuncelerin devamında yüzeysel dilimli kemer ile kapı açıklığı çevrilmiştir. Kapı çevresini, iç bükey, sade silmeler üç yandan sınırlandırmıştır. Caminin kuzeydoğu yönde harime açılan ikinci bir kapısı da olup kesme taş ile çevrelenmiş yuvarlak kemerli bir açıklıktır. Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Cami'nin iki kapısı vardır. İkisi de sadedir. Biri doğu cephedeki son cemaat yerine açılan kapı, diğeri de kuzey cephede harime açılan kapıdır. Doğu cephedeki kapı, yuvarlak kemerli, sarı renkli kesme taş söveli olması ile vurgulanmıştır. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi ve Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi'nin doğu cephedeki kapıları. yuvarlak kemerli, alınlık kısmı, dış bükey silmelerle çevrilmiştir. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi 'ndeki kapının her iki yanındaki sütunceler helezon şeklinde başlıklara sahiptir. Kapının kilit taşı da dışa taşırılarak kapıda hareketlilik sağlanmıştır. Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi 'nin de doğu cephesinde son cemaat yerine açılan kapısı düz atkılı açıklık olup bu açıklığı yuvarlak kuşatma kemeri çevreleyerek kilit taşının da dışa taşırılması ile vurgulanmıştır. Orta Gedik Camisi'nin kuzey cephesinde harim kapısı yuvarlak kemerli kesme taş sövelidir. Harimlere ve son cemaat yerlerinde düz lentolu, çift ya da tek kanatlı ahşap kapılardan geçilmektedir. Kapı kanatlarının kendi içinde tiplendirilmiş olup bunlara süsleme başlığı altında değinilecektir.

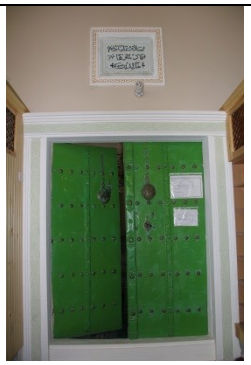
İzzet Paşa Camisi arşiv fotoğraflarından anlaşıldığı üzere doğu, batı ve kuzey yönlerde harime açılan üç adet kapı açıklığı vardır. Doğu ve batı cephelerdeki kapılar sivri kemerli silme ile dikdörtgen çerçeve içine alınmış kapıların çevresi silmelerle profillendirilmiştir. Kapı köşe sütunceleri ile sınırlandırılmış, alınlık üzerinde de madalyona benzer süslemeler ile kapılar hareketlendirilmiştir. Kuzey cephedeki kapı basık kemerli olup diğer kapılardan daha sadedir.

Düz lentolu girişler; Yukarıda adı geçen camilerin dışındaki camilerin kapıları düz lentolu, dikdörtgen biçiminde ahşap söveli kapılardır.

Düz lentolu girişlerin, yuvarlak kemerli girişlere göre daha çok tercih edildiği görülmektedir. Kapı kanatları genellikle basit olup çoğunluğu yenilenmiştir. Kapı kanatlarına süsleme bölümünde ahşap başlığı altında değinilecektir.

Tablo 6.15**.** Erzincan camileri girişlerinden örnekler

Kemerli kapılar	 Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi kuzeybatı avlu kapısı	 Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi kuzeydoğu avlu kapısı	 Kemah Gülabi Bey Camisi harim kapısı	 Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi son cemaat yeri kapısı
	 Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi son cemaat yeri kapısı	 Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi harim kapısı	 Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi son cemaat yeri kapısı	 Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi
	 Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi harim kapısı	 Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi harim kapısı		

Düz lentolu girişler	 Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi harim kapısı	 Apçağa Köyü Camisi harim kapısı	 Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi harim kapısı	 Taşbulak (Sunguru) Köyü Haci Mehmet Camisi harim kapısı

6.2.2. Minareler

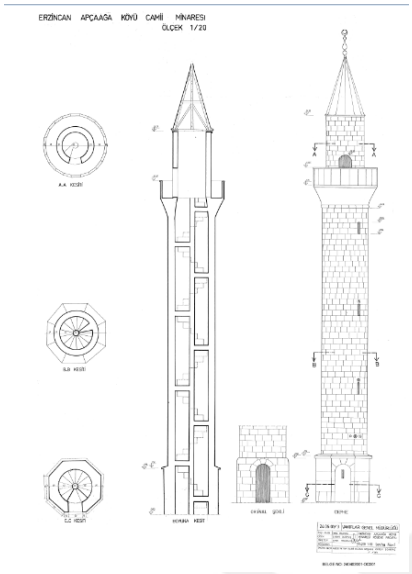
Erzincan'da aslını az da olsa koruyabilmiş 33 adet minare mevcuttur. Bunlardan 18'i tamamen kesme taş, 15 adedi ise ahşap malzemeden yapılmıştır. Bu gruptaki minarelerin de cami ile aynı anda inşa edilmediği ihtimali yüksektir. Çünkü minarelerin yenilendiği bilgisine sahibiz. Ancak 18.ve 19. yy. cami minareleri de yapı ile aynı anda inşa edilmiş olmalıdır.

Erzincan minare mimarisinin en temel özelliği, caminin kuzeybatı köşesinde olmaları, kesme taş malzemeden silindirik gövdeli, tek şerefeli ve külahla sonlanmaları, çıkışların çoğunun kaideden olmasıdır. Merkezde olan camilerin minaresi kesme taştan, köylerdeki minarelerde birkaç yapı dışında çatı üzerinden yükselen ahşap minareler olarak özetleyebiliriz.

Minareler, **malzemesine göre** kesme taş ve ahşap malzemeden olmak üzere iki çeşittir. Erzincan'da günümüzde özgünlüğünü büyük ölçüde koruyan kesme taş malzemeden yapılmış minareler, toplam on beş adettir[963]. Bu minareler, tamamen kesme taş malzemeden yapılmıştır. Günümüzde ayakta olmayıp arşiv fotoğraflarında Erzincan Gülabi Bey Camisi (Ulu Cami) (15.yy.), İzzet Paşa Camisi (19.yy.), Mama Hatun Camisi (19.yy.) minarelerinin düzgün kesme taştan yapıldığını biliyoruz.

[963] Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.), Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97), Başpınar Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15), Zülfikar Ağa Camisi (1635), Tuğlu(Hüdü) Köyü Camisi (1642-43), Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68), Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Gümrükçü Camisi (18.yy), Hacı Abdülbaki Camisi (19.yy.). Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95), Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.), Apçağa Köyü Camisi (19.yy.), Mama Hatun Camisi (19.yy), Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi (1902-05).

Kesme taş minarelerden Apçağa Köyü Camisi (19.yy.) minaresinin kesiti bu tip minarelerdeki tekniği göstermektedir. (Çizim:6.1.)

Çizim 6.1. Apçağa Köyü Camisi minare görünüşü ve kesiti (V.G.M. A.)

Ahşap malzemeden yapılmış minarelerden özgün gruba giren on iki adettir[964]. Bu minareler çatı üzerinde yükselmektedir.

Minareleri konumuna göre, beden duvarına bitişik, beden duvarından bağımsız, beden duvarının üzerinde yükselen ve çatı üzerindeki ahşap minareler olarak gruplandırabiliriz.

Beden duvarına bitişik olan minareler; kesme taş malzemeden yapılmış bu minareler konum olarak, harim ile son cemaat yeri arasında kuzeydoğu veya kuzeybatı köşede yer alırlar. Hepsi tek şerefelidir. Bir caminin minaresi sekizgen gövdeli[965] olup diğer tüm minareler silindirik gövdelidir. Minarelere son cemaat yerinden[966], harimden[967], dışardan[968] veya mahfilden[969] çıkılmaktadır.

[964] Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi (1759-60), Yalınca (Mığısı) Köyü Haci Ahmet Ağa Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi (18.yy), Haci Mehmet Ağa Camisi 18.yy, Yücebelen (Üsküburt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.), Embiya Bey Camisi (18.yy.), Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32), İhsaniye Camisi (19.yy.), Çevlik Camisi (19.yy.). Hacı Yusuf Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı).

[965] Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi.

[966] Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi, Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi, Zülfikar Ağa Camisi, Kemah Gülabi Bey Camisi, Mama Hatun Camisi (Tercan Ulu Cami), Yeşilyurt (Haponos

Beden duvarından bağımsız olan minareler; Sadece Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi'nin minaresi yapıdan bağımsız olarak harime girişin karşısında kuzeydoğu köşede yer alır.

Beden duvarının üzerinde yükselen minarelerden günümüze kadar gelemeyen İzzet Paşa Camisi, bu tipte tek örnektir. Son cemaat yeri çatısı üzerinde yükselen kesme taş malzemeden çok kenarlı gövdeli, tek şerefeli, külahla örtülü iki adet minaresi ile diğer minarelerden ayrılmaktadır. Günümüze gelemeyen İzzet Paşa Camisi'nin minareleri son cemaat yeri üzerinin kuzeydoğu ve kuzeybatı köşesinden yükselmektedir. İki minareli tek örnek olması bakımından da en özel örneklerdendir.

Çatı üzerinde yükselen ahşap minareler; Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi (1759-60), Yalınca (Mığısı) Köyü Haci Ahmet Ağa Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Embiya Bey Camisi (18.yy.), Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi (18.yy), Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.), Haci Mehmet Ağa Camisi (18.yy.), Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi. (1831-32), Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi (19.yy.), Çevlik Camisi (19.yy.), İhsaniye Camisi (19.yy.), Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.), Hacı Yusuf Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı.) minareleri bu gruba girer. Günümüze gelemeyen Tahta Camisi (17.yy.)'nin minaresinin arşiv fotoğraflarından çatı üzerinde yükseldiği bilinmektedir. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (18.yy.), İhsaniye Camisi (19.yy.)'nin arşiv fotoğraflarından özgün minarelerinin de çatı üzerinden yükselen ahşap minareler olduğu bilinmektedir.

Çatı üzerindeki ahşap minarelerin cami ile birlikte mi inşa edildiği bilinmemektedir. Ancak inşa sırasında eklenme ihtimali de yüksektir. Cumhuriyet Dönemi sonrasında eklenen minarelerin geneline baktığımızda kesme taş ve metal gibi malzemelerin ilave edildiği bilinmektedir.

Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi, Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi, Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi.

[967] Gümrükçü Camisi, Apçağa Köyü Camisi.

[968] Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95) , Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi (1902-05).

[969] Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi.

Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32)'nin minaresi, diğer ahşap minarelerden farklılık gösterir. Yarım huni şeklinde altlık üzerinde kısa gövdeli ezan okuma yeri ve konik külahı ile özel bir örnektir. Benzer örneğini Sivas Örtmeli Camisi (1836 öncesi)[970] minaresinde görmek mümkündür. Ahşap minareler, minare direğinin etrafına basamakları yapıldıktan sonra dışı ahşap ile kaplanmıştır. Bu minarelerden Haci Mehmet Ağa Camisi (18.yy.), Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.), Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi (19.yy.), Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.) minareleri dışında diğerlerinin şerefesi yoktur. Üstleri ahşap direkler tarafından taşınan ahşap çatı ile örtülmüştür. Hepsi silindirik gövdelidir. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi dışında hepsi yağmur ve kardan zarar görmemesi için dıştan sac ile kaplanmıştır.

Erzincan minareleri, **biçime göre** kaide, pabuçluk ve gövde olarak farklılık göstermektedir. Minarelerden Gümrükçü Camisi minare kaidesinin sekizgen olması dışında hepsi kare kaide üzerinde yükselmektedir. Kaideden pah yaparak gövdeye geçilmektedir. Minarelerden Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi, İzzet Paşa Camisi ve Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi'nde pabuçluk vardır. Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi minaresinde pramidal şeklindeki pabuçluğun üzerinde üçgen motifleri vardır. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi pabuçluğu da pramidal şeklinde olup sadedir. İzzet Paşa Camisi pabuçluğu ise soğan başı şeklindedir. Bunun dışında gövdeye geçişlerde bilezik vardır. Gövdelerden Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi ve günümüze gelemeyen İzzet Paşa Camisi dışında silindirik gövdelidir. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi minare gövdesi sekizgen, İzzet Paşa Camisi minaresi çok kenarlıdır. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi, Kemah Gülabibey Camisi, Zülfikar Ağa Camisi, Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi minaresi çatı seviyesine kadar uzanmıştır. Kaideler oldukça yüksek, petek kısımları genellikle kısa tutulmuştur. Hepsi tek şerefeli, külahla örtülüdür. İncelenen 5 minarenin şerefesinde süslemeye yer verilmiştir. Kemah Gülabi Bey Camisi (15.yy.) şerefe altında dört sıra mukarnas dizisine, Zülfikar Ağa Camisi (1635)'nde iki sıra mukarnasa benzer üçgen oyuk, iki sıra kabara motifleri, Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38)'nde en alt sırada üçgen oyuklar, bunun

[970] Ünsal, 2006, 451.

üzerinde iki sıra kabara, Gümrükçü Camisi (18.yy.)'nde dört sıra halinde irili ufaklı kabaralar, İzzet Paşa Camisi (19.yy.)'nde testere dişi şeklinde süslemeye gidilmiştir.

Minareler 19. yüzyılda yenilenmiştir. Kalan diğer minarelerde yakın zamanda yeniden yapılmıştır. Camilerin onarımları sırasında minareleri de elden geçmiştir. Minareler, zaman zaman onarım geçirmiş olmasına rağmen özgünlüklerini büyük ölçüde korurlar[971].

Cumhuriyet Dönemi'nden sonra yapılmış minareleri olan camiler de vardır[972]. Bu minareler, kesme taştan veya sac malzemeden basit bir şekilde yapılmış, hiçbir sanat değeri taşımayan minarelerdir. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı) minaresi 1994 yılında yeniden yapılmıştır.

Anadolu'nun pek çok yöresinde Erzincan'daki gerek kesme taştan gerekse çatı üzerinden yükselen ahşap minarelere rastlamak mümkündür.

Yörede minaresi yıkılıp yerine yapılmayan ya da hiç minaresi olmayan camiler de vardır[973]. Günümüze gelemeyen Hacı Mahinur Camisi (1897),

---

[971] Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.), Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97), Başpınar Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15), Zülfikar Ağa Camisi (1635), Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi (1642-43), Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68), Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87), Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1690-91), Gümrükçü Camisi (18.yy), ,Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi (1759-60), Yalınca (Mığısı) Köyü Haci Ahmet Ağa Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Embiyabey Camisi (18.yy.), Haci Mehmet Ağa Camisi (18.yy.), Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi (18.yy.), Hacı Yusuf Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), İhsaniye Camisi (19.yy.), Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.), Yücebelen (Üsküburt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.), Apçağa Köyü Camisi (19.yy.), Başpınar Müftüoğlu Camisi (19.yy.), Çevlik Camisi (19.yy.), Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32), Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95) Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi (1902-05).

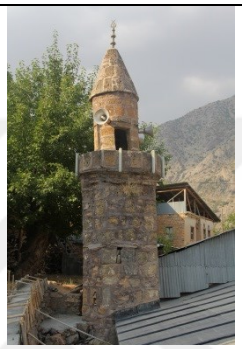
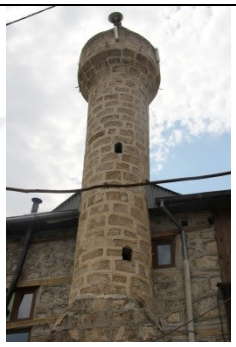
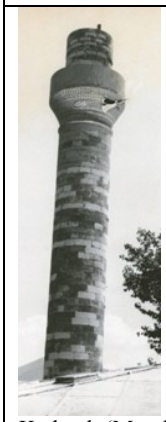
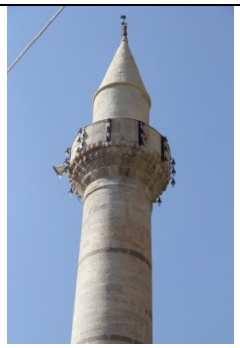
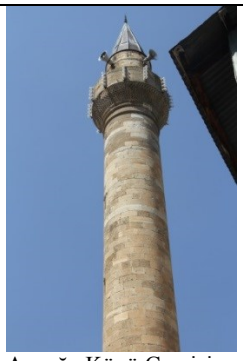
[972] Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzi Camisi) (1663-64), Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi) (18.yy.), Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.), Taşbulak (Sunguru) Köyü Haci Mehmet Camisi (18.yy.), Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi (1787-88), Koçkar (Hudu) Köyü Haci Timur Abdullah Camisi (1805-06), Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09), Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi (1813-14), Boylu (Hinge) Köyü Camisi (1814-15), Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38), Yayladamı (Cancik).Köyü Ali Bey Camisi (1859-60), Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi (1866), Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi (19.yy.), Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy), Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.), Toybelen (Gemürgap).Köyü Camisi (19.yy.), Cevizli (Şoha) Köyü Camisi (19.yy.), Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi (19.yy.), Bahçe Mahallesi Camisi (19.yy.), Adak (Pat) Köyü Camisi (19.yy.), Karatuş Köyü Haci Beşir Camisi (19.yy.sonu), Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) İmam mah Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi (20.yy.ilk çeyreği).

[973] Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.), Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Edebük Köyü Camisi (18.yy.), Ocak Köyü Camisi (19.yy.), Derebaşi Mahallesi

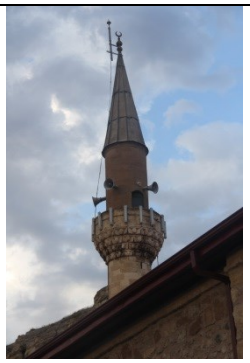
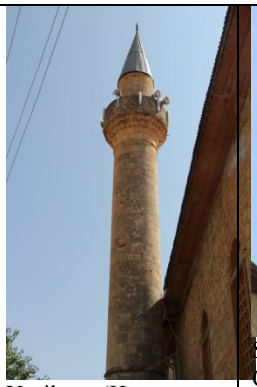
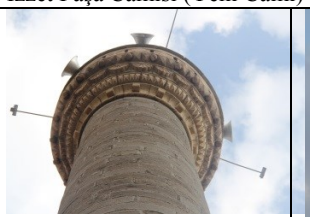
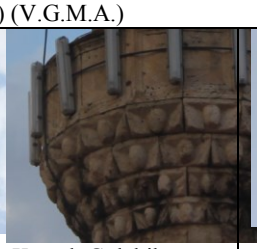
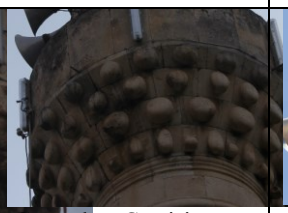
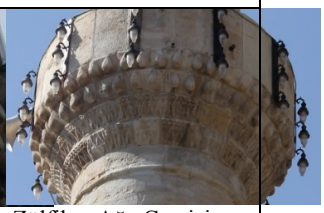
Çukurkuyu Köyü Camisi (19.yy.sonları)'nin de eski fotoğraflarına göre minaresi yoktur.

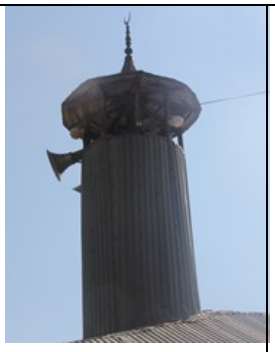
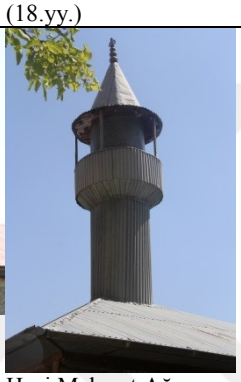
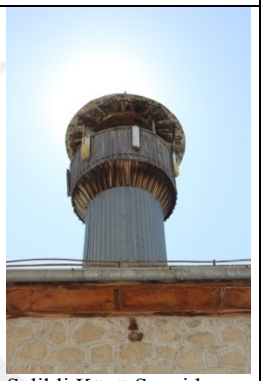
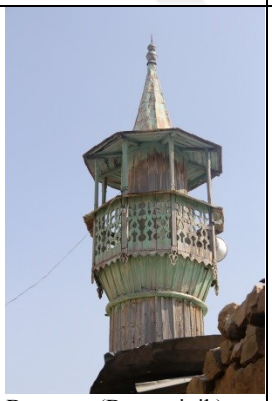
Anadolu'da 14. ve 15.yy.lardan itibaren ahşap minarelerin görülmeye başladığı bilinir. Çünkü hem yapımı kolay hem de malzeme ucuz ve kolay temin edilir.

Tablo 6. 16. Erzincan camileri minarelerinden örnekler

<table>
<tr><td></td><td colspan="4">Kesme taş malzemeden yapılmış minareler</td></tr>
<tr><td>Beden duvarına bitişik</td><td>
Erzincan Gülabi Bey Camisi (Ulu Cami) (15.yy.)</td><td>
Mama Hatun Camisi (V.G.M.A.)</td><td>
Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68) (Sekizgen gövdeli)</td><td>
Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi</td></tr>
<tr><td></td><td>
Kışlacık (Mendürgü) Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97)</td><td>
Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87)</td><td>
Zülfikar Ağa Camisi (1635)</td><td>
Apçağa Köyü Camisi (19.yy.)</td></tr>
</table>

Camisi (19.yy.), Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi (1832-33), Karşıbağ Mahallesi Camisi (1863-64), Mektepönü Camisi (18.yy.sonu 19.yy.başı), Başpınar Köyü Orta Mescidi (19.yy.), Soğukpınar Mahallesi Camisi (19.yy.), Ateşizade Haci Mustafa Ağa Camisi (1904-05), Geçid Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı),Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği).

	 Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.)	 Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38)	 Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95	 Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1690-91),
Beden duvarından bağımsız olan minareler	 Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi (1642-43)	 Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi (1642-43)		
Beden duvarının üzerinde yükselen minareler	 İzzet Paşa Camisi (Yeni Cami) (V.G.M.A.)			
Şerefesi süslemeli olanlar	 Hacı Abdülbaki Camisi (19.yy.)	 Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.)	 Gümrükçü Camisi (18.yy.)	 Zülfikar Ağa Camisi (1635)

	Ahşap malzemeden yapılmış minareler			
Çatı üzerinde yükselen ahşap minareler	 Tahta Camisi (17.yy.) (V.G.M.A.)	 Çevlik Camisi (19.yy.)	 Embiya Bey Camisi (18.yy.)	 Hacı Yusuf Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı)
	 İhsaniye Camisi (19.yy.)	 Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi (18.yy.)	 Haci Mehmet Ağa Camisi (18.yy.)	 Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.)
	 Yalınca (Mığısı) Köyü Haci Ahmet Ağa Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı)	 Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32)	 Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi (19.yy.)	 Yücebelen (Üsküburt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.)

6.2.3. Son Cemaat Yerleri

Günümüze ulaşan Erzincan camilerinin son cemaat yerleri, çoğunda sonradan eklenen mekanlardır. Özgün olanlar ise kendi arasında üç gruba

ayrılmıştır. Bunlar kapalı olanlar, yarı kapalı olanlar ve açık olanlar şeklindedir. Açık olanlar, daha çok yazlık mekan olarak düzenlenmiştir.

Son cemaat yeri kapalı olan yapılarda mekan harimin genellikle kuzeyine yerleştirilmiştir. İncelenen yapılarda kapalı mekanlı özgün olarak bilinen örnekler 19 adettir[974]. Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi de kapalı mekanlı örnek olup mekan harimin batı tarafındadır. Hepsi düz ahşap tavan örtülü ve tek katlıdır. Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) son cemaat yeri, camiyi kuzey ve batı cepheden "L" şeklinde dolaşan ahşap duvarlar ile çevrilmiştir. Kuzeybatıdaki giriş kapısı üzerine 1960 tarihinden son cemaat yerinin bu tarihte yapıldığı anlaşılmaktadır.

İncelenen camilerde **son cemaat yerinin yarı kapalı** olduğu 7 cami vardır. Yarı kapalı mekanların, kuzey cephesi açık, diğer cepheleri kapalıdır. Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.), Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87) ve Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği) buna örnektir. Bu örneklerden farklı olarak Dolunay (Tama) Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38) ve Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97)'nin son cemaat yeri hem açık hem kapalı mekanlıdır. Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi 'nin batı cephesinde harime girişin sağlandığı bölüm duvar ile örülmüş, güneye kadar uzanan bölüm ise ahşap direklerle güney ve batı yönde açık mekan olarak yapılmıştır. Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi'nde ise kuzey cephe kapalı mekanlı olarak düzenlenmiş, doğu cephe ise ortada kare kesitli payeye oturan iki sivri kemerle dışa açılmıştır. Günümüzde bu kemer aralıkları camekanla kapatılmıştır. Bahçe Mahallesi Camisi son cemaat yeri, doğu cephede uzanır. Harime de girişin sağlandığı doğu cephenin önü ahşap direklerle desteklenen açık bölümdür. Hepsi düz tavan örtülüdür.

[974]Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) (1663-64), Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68), Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1690-91), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi (1787-88), Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi (18.yy), Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy), Gümrükçü Camisi (18.yy.), Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.), Koçkar (Hudu) Köyü Haci Timur Abdullah Camisi (1805-06)), Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi (1813-14), Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi, (1866), Ocak Köyü Camisi (19.yy.), Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95), Toybelen (Gemürgap).Köyü Camisi (19.yy) ve Mektepönü Camisi (18.yy.sonu 19.yy.başı),Soğukpınar Mahallesi Camisi (19.yy.) ve Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi (1902-05), Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi (20.yy.ilk çeyreği) bu gruba örnektir.

Günümüzde ayakta olmayan İzzet Paşa Camisi arşiv fotoğraflarına göre son cemaat yerinin hangi tipte olduğu bilgisine sahibiz. Son cemaat yeri Erzincan merkezde tek farklı örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Yarı kapalı son cemaat yerine sahip olan cami beş ince sütuna oturan sivri kemerle dışa açılmaktadır. Üstünün içten düz ahşap tavan, dıştan kırma çatı ile örtülü olduğu eski fotoğraflarından anlaşılmaktadır. Kuzey yönde doğu ve batı kenarlarda yüzeysel sivri kemerle hareketlendirilmiştir. Minareler, son cemaat yeri çatısı üzerinden yükselmektedir.

Son cemaat yeri açık olan yapılar, 4 adettir. Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi**)** (18.yy.) son cemaat yeri, batı yönden kapalı, ancak kuzey ve doğu yönlerden açıktır. Özgün şeklinde açık olan bölümün sonradan duvar ile örüldüğü anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu son cemaat yerini açık mekanlılar içerisine dahil ettik. Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği) ahşap direklere oturan kuzey yöne ve yanlara açık mekanlar şeklindedir. Günümüzde ayakta olmayan Tahta Camisi'nin de arşiv fotoğraflarından bu tipte olduğu bilinmektedir. Mekanların hepsi düz ahşap tavan örtülüdür.

Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı)'nin son cemaat yeri diğer camilerden farklıdır. Dikdörtgen planlı, kuzey bölümü üç gözlü, doğu ve batı yanlardan tek gözlü sivri kemerle açılan, köşelerde "L" şeklinde ayaklara, kenarlarda sütunlara oturan son cemaat yeri vardır. Üstü düz tavan örtülüdür. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi), üç gözlü son cemaat yeri olması ve düz ahşap tavan ile örtülü olması bakımından Ayvacık Ümmühan Hatun Camisi (?)[975],Malatya Karahan Camisi (1582)[976], Bayramiç Karşıyaka (1792)[977], benzerlik göstermektedir.

Son cemaat yerinin iki katlı olarak görüldüğü örnekler, Gümrükçü Camisi (18.yy) ve Soğukpınar Mahallesi Camisi (19.yy.)'dir. Bu camilerde, girişte ahşap merdivenle ikinci katı da son cemaat yeri olarak düzenlenmiş mekana çıkılır.

---

[975] Polat, Y. (2002). *Çanakkale ve İlçelerindeki Osmanlı Dönemi Cami Mimarisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 51.
[976]Eskici, B. (1993). *Eski Malatya'daki Türk İslam Eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, 76.
[977] Polat,2002, 66.

Günümüze ulaşamayan Gerek Gerek Camisi (1470-71)'nin son cemaat yeri olduğu, ancak son cemaat yerinin hangi tipte olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır.

Caminin kuzey bölümüne bitişik mektep amaçlı yapılmış odalar, camilerin kuzey bölümüne bitişik mektep amaçlı yapılmış odalar sadece dört adet camide mevcuttur. Çayırlı Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi, Soğukpınar Mahallesi Camisi ve Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi'nde kuzeyde, Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi'nde kuzeydoğu köşede yer alan mekanlar şeklindedir. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi'nde harim kapısı aksında uzanan koridorun her iki yanında, kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerde karşılıklı iki adet oda vardır. Bu odalar Kur'an kursu, mektep olarak düzenlenmiş olmalıdır. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.), Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi (20.yy.ilk çeyreği) ve hem odaların yerleştirilmesi hem de odalarda mihrap nişi olmaması bakımından benzerlik göstermektedir. Soğukpınar Mahallesi Camisi'nde durum farklıdır. Caminin kuzeydoğu tarafında odanın güney duvarında mihrap nişi yer alır. Bu oda da mektep olarak düzenlenmiş olmalıdır. Öğrencilerin aynı zamanda namaz kılabilmeleri için de mihrap nişi yapılmıştır. Mihrabın her iki yanında ahşap kapaklı dolaplar vardır. Bu dolaplar, öğrencilerin malzemelerini koymaları için yapılmış olmalıdır. Bu mekanların hepsi içten düz ahşap tavan örtülü, dıştan kırma çatılıdır. Yakın çevreden cami-mektep birleşimini sunan Gümüşhane Uğurtaşı Camisi (1896)[978] örnek olarak verilebilir.

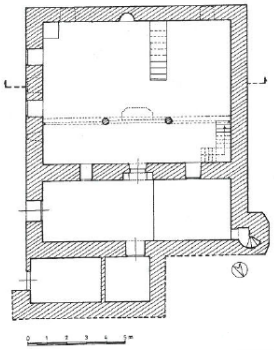
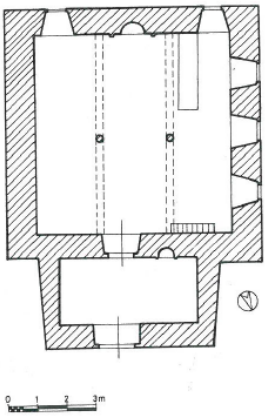
Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38) ve Embiya Bey Camisi (18.yy.), Bahçe Mahallesi Camisi (19.yy.) ve daha sayabileceğimiz birkaç camide son cemaat yerinin eklendiği kuzey duvarlarının aynı zamanda kıble duvarı işlevi de vardır. Bu nedenle kapı ve pencere dışında bu cephelerde mihrabiye nişi kuzey cephe düzenlemesi içinde yer alır.

Erzincan camilerinde kapalı mekanlı son cemaat yeri uygulamasının daha çok tercih edildiği görülmektedir. Bu durum yörenin sert iklimi ile açıklanabilir. Günümüze gelen camilerden çoğu büyük onarımlar geçirdiğinden özgünlüğünü kaybetmiştir. Son cemaat yeri olmayan ya da özgün halinde olup yenisi

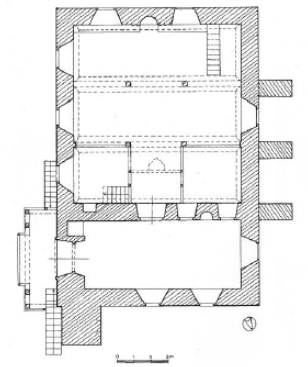
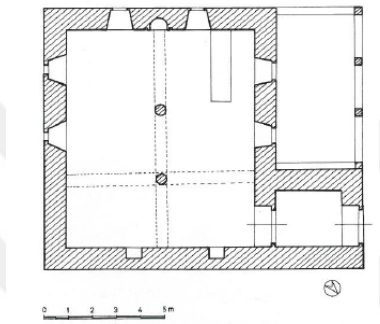
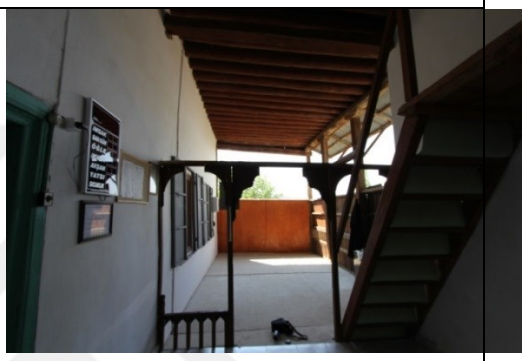
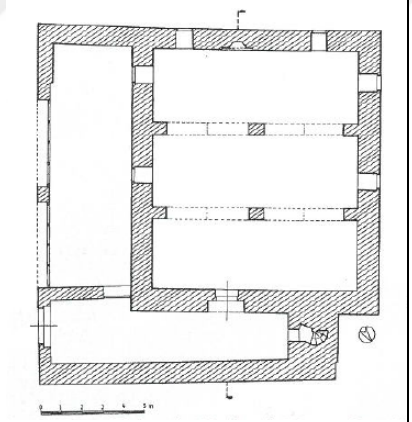
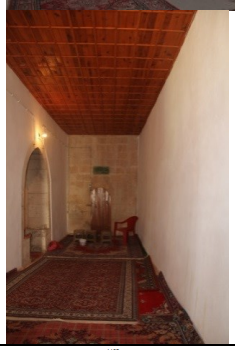
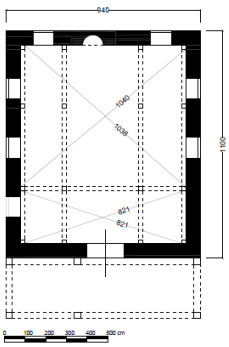
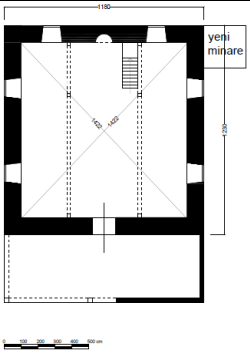
[978] Özkan, 2010, 67-68.

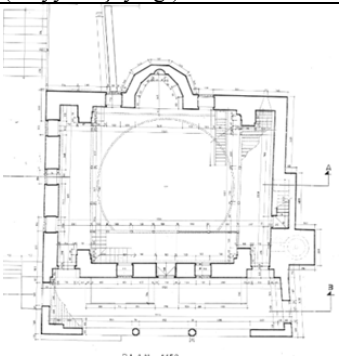
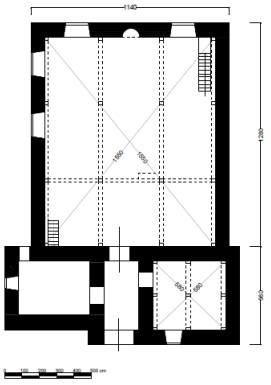
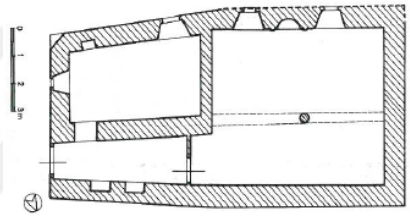
yapılmayan 30 adet cami vardır[979]. Bu camilerin çoğunda sonradan ilave edilmiş camekanlı giriş bölümü veya betonarme son cemaat yeri veya ön mekan vardır.

Tablo 6. 17. Erzincan camileri son cemaat yerlerinden örnekler

Son Cemaat Yeri Kapalı olanlar	 Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68)	
	 Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi (1813-14)	

[979] Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi (1642-43), Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi (19.yy.), Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi (1753-54), Edebük Köyü Camisi (18.yy.), Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Haci Abdülbaki Camisi (19.yy.), Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi (18.yy.), Haci Mehmet Ağa Camisi (18.yy.), Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09), Boylu (Hinge) Köyü Camisi (1814-15), Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32), Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi (1832-33), Yayladamı (Cancik).Köyü Ali Bey Camisi (1859-60), Taşbulak (Sunguru) Köyü Haci Mehmet Camisi (18.yy.), Karşıbağ Mahallesi Camisi (1863-64), Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi (19.yy.), Çevlik Camisi (19.yy.), Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.). İhsaniye Camisi (19.yy.), Başpınar Köyü Orta Mescidi (19.yy.) ve Müftüoğlu Camisi (19.yy.), Derebaşı Mahallesi Camisi (19.yy.), Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi (19.yy.), Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.), Geçid Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Hacı Yusuf Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Ateşizade Haci Mustafa Ağa Camisi (1904-05), Refahiye Hacı Mehmet Ağa. Camisi (1921-22).

	 Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38)	
Son cemaat yeri yarı açık olanlar	 Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38)	
	 Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97)	
Son cemaat yeri açık olanlar		 Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay

	Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği)	Camisi) (18.yy.)
	 Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı)	
Cami-mektep birlikteliğiolan örnekler	 Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.)	 Kocaçimen (Muşağa) Köyü Camisi (18.yy)

6.2.4. Mahfiller

Erzincan camileri mahfillerini üç ana grupta inceleyebiliriz. 23 tanesi kuzey duvar boyunca doğu-batı doğrultuda, 6 tanesi “L” şeklinde, 1 cami de de “U” şeklinde mahfil uygulaması vardır.

Kuzey cephesinde doğu-batı doğrultuda uzanan mahfili olan camiler; en fazla görülen tiptir. Mahfiller, sahınları birbirinden ayıran ahşap direklerden ikisi ile kuzey duvarın doğu ve batı köşelerindeki destekler tarafından taşınmaktadır. Mahfillerde harime doğru taşıntı yapan balkonumsu görüntü oluşmaktadır. Ahşap malzemeden yapılmış olan mahfillere harimin kuzey duvarına yaslı ahşap merdivenlerle çıkılmaktadır. Camilerde kuzey duvara yaslı doğu ve batı duvar boyunca uzanan mahfiller şeklindedir. Bazı camilerde iki katlı olarak yapılmış mahfiller de vardır. Alt kat, üst kattaki gibi harimden ahşap parmaklıkla ayrılmıştır. İki katlı olarak yapılmış örnekler, Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.), Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15), Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim

Ağa Camisi (1690-91), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Embiya Bey Camisi (18.yy.), Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.), Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi**)** (18.yy.), Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi (1805-06), Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09), Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95), Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32), Apçağa Köyü Camisi (19.yy.), Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi (19.yy.), Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.), Toybelen (Gemürgap).Köyü Camisi (19.yy.)'dir.

Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi), Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi, Başpınar (Başvartinik) Köyü Orta Mescidi, Karakoçlu (Miçingah).Köyü Hacı Halil Ağa Camisi, Yayladamı (Cancik). Köyü Ali Bey Camisi, Adak (Pat) Köyü Camisi, Mama Hatun Camisi, Hacı Abdülbaki Camisi mahfilleri 1980'lerden sonra yapılmış yeni unsurlardır. Bazı örneklerde alt kat ahşap paravan veya demir doğrama ile kapatılmıştır.

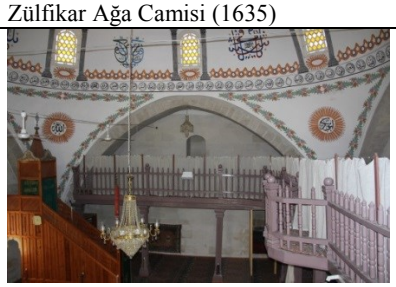
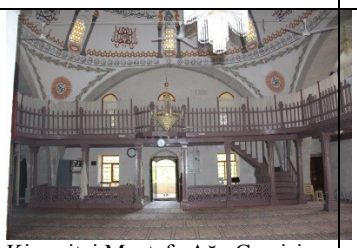
"L" şeklinde mahfili olan camiler; Gümrükçü (Kürtoğlu) Camisi (18.yy.) mahfili, son cemaat yeri ile kaynaştırılmıştır. Harimin kuzeyinde, kuzey duvarın devamı niteliğinde olan mahfile çıkış son cemaat yerinden sağlanmaktadır. Alt katında harime geçiş sağlayan kapı açıklığı vardır.

Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87) kuzeydoğu ve kuzeybatı köşede "L" şeklinde mahfil olması ile diğer örneklerden farklılık göstermektedir. Çevlik Camisi (19.yy.), Zülfikar Ağa Camisi (1635) mahfilleri kuzeybatı köşede, Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi (1813-14) ve Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi (1902-05) mahfilleri harimin kuzeydoğu köşesinde "L" şeklindedir. Harimde az yer kapladığı için bu tür mahfil uygulamasına gidilmiş olmalıdır.

"U" şeklinde mahfili olan camiler, Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı) mahfili, doğu batıdan yan galerilerle güney duvara bağlanan mahfille tüm örnekler içinde farklılık göstermektedir. "U" şeklindeki mahfil doğu, batı ve kuzey yönleri dolanarak oldukça geniş bir alanı kaplamaktadır. Ayrıca kuzeydoğu ve kuzeybatı yönlerden iki ayı ahşap merdivenle çıkılan mahfil olması nedeniyle de diğer örnekler içinde farklılık göstermektedir. Erzincan'da

sadece bu camide olan mahfilin benzerleri Ankara Leblebicioğlu Camisi (1713), Yozgat Cevahir Ali Efendi Camisi (1788), Cevahir Ali Efendi Camisi (1788)[980], Köseyusuflu Köyü Abdullah Ağa Camisi (1796)[981], Başçavuşoğlu Camisi (1800-1801)[982], Sorgun Salih Paşa Camisi (1813)[983], Mutaflar Camisi (19.yy.başı)[984] bu tipe birkaç örnek olarak verilebilir.

Tablo 6. 18. Erzincan camileri mahfillerinden örnekler

Kuzey cephesinde doğu-batı doğrultuda uzanan mahfili olan camiler	 Apçağa Köyü Camisi (19.yy.)	 Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.)	 Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15)
	 Embiya Bey Camisi (18.yy.)	 Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32)	 Kemah Gülabi Bey Camisi (15.yy.)
"L" şeklinde mahfili olan camiler	 Zülfikar Ağa Camisi (1635)	 Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87)	 Gümrükçü Camisi (18.yy.)
"U" şeklinde mahfili olan camiler	 Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu18.yy.başı)	 Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu18.yy.başı)	

[980] Acun, H. (1981). Yozgat ve yöresi Türk Devri yapıları, *Vakıflar dergisi*, s. 13, Ankara, s.648.
[981] Acun, 1981, 647.
[982] Acun, 1981, 649.
[983] Acun, 1981, 651.
[984] İlter, F. (1992). *Bir Anadolu Kenti İskilip*, Ankara, 49-52,

6.2.5. Minberler

Erzincan camilerinde ahşap malzemeyle yapılmış minberler bulunmaktadır. Konum olarak mihrabın yanına 23 adet, harimin güneybatı köşesine 15 adet minber yerleştirilerek toplamda 38 adet minber katalog dahilinde incelenmiştir. Diğer minberler yeni eklenmiş unsurlar olup sanatsal bir değeri yoktur. İncelenen minberlerde 19.yy.dan daha erken tarihleyebildiğimiz bir örneğimiz bulunmamaktadır. Tarihi bilinen tek örnek Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi (19.yy.) minberi olup 1930-31 tarihini veren kitabesi vardır. Camilerin yenilenmesiyle birlikte minberler de yenilenmiştir. 24 minber cami ile aynı tarihli kabul edilmiştir. Geri kalan 14 minberin yenilendiği düşünülmektedir. Kitabesi olan Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi minberinin tarihi ve benzer özellikleri de göz önüne alınarak diğer minberler 19.yy.sonu-20.yy.başında eklenmiş olabilir. Bu minberlerin klasik minber elemanlarından farkı yoktur. Çoğu minber basit şekilde yapılmıştır. Minberlerde kafes, oyma, çakma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

Minberler, güneybatı köşede ve mihrabın yanında yer alması ile iki farklı şekilde konumlandırılmıştır. **Mihrabın yanında bulunan minberler;** Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.), Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97), Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15), Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1690-91), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı), Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi**)** (18.yy.), Gümrükçü Camisi (18.yy.), Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.), Taşbulak (Sunguru) Köyü Haci Mehmet Camisi (18.yy.), Koçkar (Hudu) Köyü Haci Timur Abdullah Camisi (1805-06), Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09), Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi (1813-14), Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi (1832-33), Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi (19.yy.), Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.), Apçağa Köyü Camisi (19.yy.), Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.), Soğukpınar Mahallesi Camisi (19.yy.), Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi (1902-05), Geçid Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı) görülmektedir.

Güneybatı köşede yer alan minberler; Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi (1642-43), Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) (1663-64) , Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.), Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Mektepönü Camisi (18.yy.sonu 19.yy.başı), Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32), Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38), Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95), Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.), Cevizli (Şoha) Köyü Camisi (19.yy.), Derebaşı Mahallesi Camisi (19.yy.), Karatuş Köyü Haci Beşir Camisi (19.yy.sonu), Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi (19.yy.), Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87) minberlerinde görülmektedir. Güneybatı köşede uzandıkları için de bazısında sadece minberin tek yan yüzü yapılmıştır.

Bu camilerden Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı), Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) (1663-64) minberlerinin günümüzdeki minberleri değil, arşiv fotoğraflarındaki özgün minberleri değerlendirilmiştir.

Minber yan aynalıkları dört farklı tipte incelenmiştir. 11 adet minberde, düşey dikdörtgen, kare ve üçgen biçimli panoların çeşitli şekillerde yerleştirilmesiyle yapılmıştır. Çakma ve ajur (delik işi) tekniklerinin birlikte görüldüğü minberlerde en fazla ajur tekniği ile yapılan aynalıklar görülmektedir. Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.), Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.), Taşbulak (Sunguru) Köyü Haci Mehmet Camisi (18.yy.), Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.), Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi (19.yy.), Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi (19.yy.), Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.), Karatuş Köyü Haci Beşir Camisi (19.yy.sonu), Geçid Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği) minberlerinde düşey alanlar ajur tekniğinde (delik işi) kasetli baklava motifleri ile hareketlendirilmiştir. Diğer minber yan aynalıkları çıtaların birbirine düşey şekilde dizilmesi ile meydana gelmiş olup sade örneklerdir.

15 adet minberde görülmesi ile en çok tercih edilen ikinci tip, minberlerde yan aynalığı oluşturan tahtaların arasına çakılan çıtalar birbirine düşey şekilde dizilmiştir. Zülfikar Ağa Camisi (1635), Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi (1642-43), Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87), Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1690-91), Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.), Yalınca (Mığısı) Köyü Haci Ahmet Ağa Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi (1813-14), Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32), Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi (1832-33), Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38), Soğukpınar Mahallesi Camisi (19.yy.) Gümrükçü Camisi (18.yy.), Mektepönü Mahallesi Camisi (18.yy.sonu 19.yy.başı), Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.), Apçağa Köyü Camisi (19.yy.) minberleri bu şekildedir.

Üçüncü tip, 5 adet minberde üçgen, kare ve dikdörtgen panoların yan aynalıklara çakılması ile meydana gelmiştir. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Koçkar (Hudu) Köyü Haci Timur Abdullah Camisi (1805-06), Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09), Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95) minberleri bu tiptedir. Minberler Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi minberi dışında yağlı boya ile boyalıdırlar.

Dördüncü tip, yan aynalık kısmı bölüntüsüzdür. 7 adet minberde yan aynalıkta tahtalar arasında bir bölme yoktur. Bu düz alanda süslemeye gidilmemiştir. Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97), Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.), Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi) (18.yy.), Derebaşı Mahallesi Camisi (19.yy.), Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi (1902-05), Cevizli (Şoha) Köyü Camisi (19.yy.), Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı) bu tipin örnekleridir.

Minberlerde hem köşk altında ve aynalıkta geçişler açılmıştır. Köşk altında geçişi olan minberler, Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97), Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15), Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi (1642-43), Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) (1663-64) , Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87), Yeşilyamaç

(Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1690-91), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı), Gümrükçü Camisi (18.yy.), Taşbulak (Sunguru) Köyü Haci Mehmet Camisi (18.yy.), Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.), Mektepönü Mahallesi Camisi (18.yy.sonu 19.yy.başı), Koçkar (Hudu) Köyü Haci Timur Abdullah Camisi (1805-06), Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09), Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi (1813-14), Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32), Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi (1832-33), Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38), Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95), Derebaşı Mahallesi Camisi (19.yy.), Soğukpınar Mahallesi Camisi (19.yy.), Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.), Apçağa Köyü Camisi (19.yy.), Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.), Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi (1902-05) olmak üzere toplam 26 adettir. Aynalıkta geçişi olan minberler, Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.), Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.), Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi (19.yy.), Cevizli (Şoha) Köyü Camisi (19.yy.), Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi (19.yy.), Karatuş Köyü Haci Beşir Camisi (19.yy.sonu), Geçid Köyü Camisi Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği) olmak üzere toplam 10 adettir.

Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.) ve Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi) (18.yy.) minberlerinde geçiş yoktur.

Süpürgelik her minberde görülmemektedir. Kendi arasında sınıflandırma yaparsak **süpürgeliği olan minberler;** Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.), Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97), Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi (1642-43), Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) (1663-64), Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87), Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1690-91), Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı), Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi (17.yy. sonu 18.yy. başı) , Taşbulak (Sunguru) Köyü Haci Mehmet Camisi (18.yy.),

Gümrükçü Camisi (18.yy.), Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.),Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi**)** (18.yy.), Mektepönü Mahallesi Camisi (18.yy.sonu 19.yy.başı), Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.), Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi (19.yy.), Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi (19.yy.), Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09), Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi (1813-14), Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32), Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi (1832-33), Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.), Apçağa Köyü Camisi (19.yy.) Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.), Derebaşı Mahallesi Camisi (19.yy.), Soğukpınar Mahallesi Camisi (19.yy.), Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği) olmak üzere toplam 27 adet camide görülmektedir. **Süpürgeliği olmayan minberler;** 11 camide olup bunlar, Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15), Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Cevizli (Şoha) Köyü Camisi (19.yy.), Karatuş Köyü Haci Beşir Camisi (19.yy.sonu), Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi (1805-06), Dolunay Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38), Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95), Geçid Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy. başı), Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi (1902-05) minberlerinde görülmektedir.

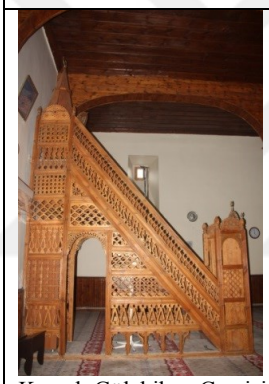
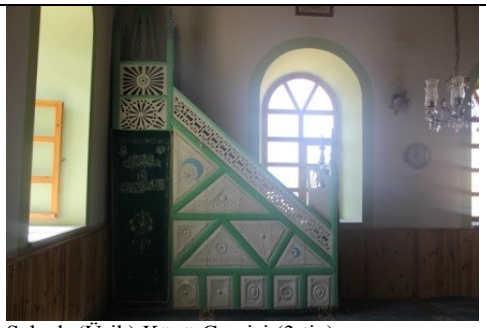
Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi, Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi, Geçid Köyü Camisi, Cevizli (Şoha) Köyü Camisi minberleri dışında hepsi külahla sonlanmıştır.

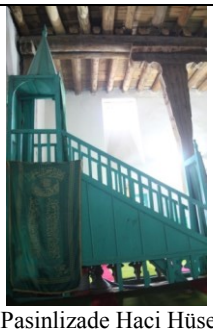
Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzi Camisi) (1663-64), Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68), Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı), Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi (1787-88), Embiya Bey Camisi (18.yy.), Haci Mehmet Ağa Camisi (18.yy.), Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi (18.yy.), Bahçe Mahallesi Camisi (19.yy.), Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.), Adak (Pat) Köyü Camisi (19.yy.), Hacı Abdülbaki Camisi (19.yy.), Çevlik Camisi (19.yy.), İhsaniye Camisi (19.yy.), Toybelen (Gemürgap).Köyü Camisi (19.yy.), Mama Hatun Camisi (19.yy.), Boylu (Hinge) Köyü Camisi (1814-15), Yayladamı (Cancik).Köyü Ali Bey Camisi (1859-60), Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi

(1866), Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) İmam Mah Camisi (19.yy. sonu 20. yy. başı), Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi (20.yy.ilk çeyreği) minberlerinin hiçbir sanatsal özelliği olmayıp yakın tarihlerde yapılmışlardır.

Erzincan'daki geç dönem Osmanlı camilerinin minberleri, aynı dönem özelliklerini yansıtması bakımından bölgede ahşap işçiliğinin önemli bir ifadesidir. Günümüze gelebilen özgün minberlere bakarak cami boyutlarına uygun olarak yapıldıklarını söyleyebiliriz. Özgün bir şekilde günümüze gelmeyen minberler de aynı ölçü ve tipte yapılmış olmalıdır. Erken döneme tarihlenen camilerin minberlerinin elden geçtiği ve bunların sonradan ilave edildiğini söyleyebiliriz. Erzincan merkez köylerindeki minberler, aynı ustanın elinden çıkmış gibi özellik göstermektedir. Minber yan aynalıklarında sevilerek uygulanan tipin 15 adet minberde görülmesi ile ikinci tip olduğunu, minber yan aynalığı oluşturan tahtaların arasına çakılan çıtaların birbirine düşey şekilde dizilerek meydana gelen aynalıklar olduğunu ifade edebiliriz. Çakma, oyma ve delik işi süslemeler minberlerde kullanılmıştır. Minberlerin çoğu yağlı boya ile boyanmıştır. Süpürgeliği olan minberlerin sayısı olmayanlara göre fazladır. Geçişi olan minberlerin sayısının daha fazla olduğu ve bunların da köşk altında açıldığını söyleyebiliriz. Yukarıda sözünü ettiğimiz dört minber dışında diğer minberler külahla son bulurlar.

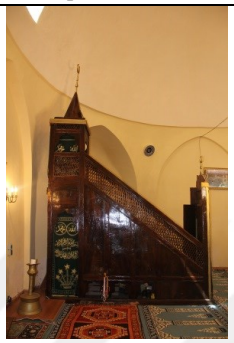
Tablo 6. 19. Erzincan camileri minberlerinden örnekler

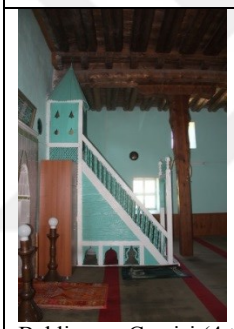
	Mihrabın yanında bulunan minberler	Güneybatı köşede yer alan minberler
Geçişi yan aynalıkta olanlar	 Geçid Köyü Camisi (1.tip)	 Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (1.tip)
	 Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi (1.tip)	 Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi (4.tip)
	 Kemah Gülabibey Camisi(1.tip)	 Karatuş Köyü Haci Beşir Camisi (1.tip)
Geçişi köşk altında olanlar	 Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (1.tip)	 Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (3.tip)
	 Soğukpınar Mahallesi Camisi (2.tip)	 Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi (1.tip)

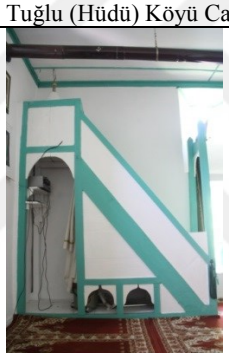

Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi (2.tip)

Mektepönü Mahallesi Camisi (2.tip)

Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (2.tip)

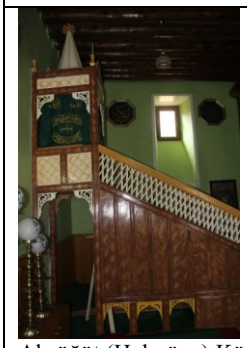

Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi (2.tip)

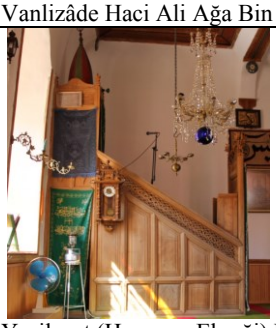

Beklimçay Camisi (4.tip)

Derebaşı Mahallesi Camisi (4.tip)

Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (4.tip)

Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (2.tip)

Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (2.tip)

Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (3.tip)

6.2.6. Mihraplar

Mihraplar, taş duvarlarda duvar kalınlığına bağlı olarak içe doğru çıkıntı yaparlar. 72 mihrap içinde mihrap kitabesi olan Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.), Soğukpınar Mahallesi Camisi (1870-71) ve Sırakonak (Peğir).Köyü Hacı Ahmed Camisi (1872-73) olmak üzere sadece üç cami vardır. Bu tarihlerde adı geçen mihraplar yapılmış olabilir. Mihraplar camilerin onarımları sırasında elden geçmiştir. Yağlı boya ile boyanmaları dışında çoğu özgünlüğünü büyük ölçüde korumaktadır. Günümüze gelemeyen camilerin arşiv fotoğraflarından mihrabı hakkında bilgisine sahip olduğumuz mihraplar da değerlendirmeye alınmıştır. Mihrap nişleri genellikle yarım daire kesitlidir. İki örnek çokgen kesitlidir. Sivri kemer kullanılmakla birlikte çoğunlukla yuvarlak kemer kullanılmıştır. Malzeme olarak çoğunda alçı malzeme kullanılmış olmakla birlikte taş malzemenin de kullanıldığı bilinmektedir.

Mihrapları mukarnas kavsaralı, istiridye kabuğu kavsaralı, kemerli, ters “U” ve ters “V” şeklinde olarak beş ayrı şekilde görebiliriz.

Mukarnas kavsaralı mihraplar, toplamda 6 adettir. Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.), Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97), Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi (1787-88), Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi (19.yy.), Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi (1832-33), Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği) mihraplarında görülür. Kemah Gülabibey Camisi, mukarnas kavsaralı mihrabı ile diğer camilerden daha ihtişamlıdır. Hem işçiliği hem de etrafındaki süslemeleri ile Erzincan’daki diğer mihraplardan farklılık gösterir. Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi mihrap kavsarası, Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı) mihrabı gibi istiridye kavsaralı olup ondan farklı olarak alt kısımda üç mukarnas sırası vardır. Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi mihrap kavsarası üç sıra mukarnas sıralıdır. Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi mihrabı dikkat çeken mihraplardan biridir. Mihrap kavsarasında mukarnaslar, dış bükey üçgen oyuklar, sarkıtlar ile adeta abidevi bir görünümdedir. Kavsaranın üstünde istiridye kabuğu şeklinde süsleme ve bunun da üzerinde alem ile niş sonlandırılmıştır

İstiridye kabuğu kavsaralı mihraplar; toplamda 3 adettir. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi (1642-43), Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97), Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı) mihraplarında görülmektedir. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) mihrabı kuruluşu bakımından diğer mihraplardan ayrılmaktadır Harim mekanına sivri kemerle açılan mihrap bölümünün içinde mihrap nişi vardır. İstiridye kabuğu formundaki kavsaralı nişi ile farklı örneklerdendir. Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi mihrabı, hem mukarnas kavsaralı hem de istiridye kabuğu ikavsaralı olması ile karmaşık bir örnektir.

Osmanlı döneminde natüralist çiçek ve meyve düzenlemeleri yerini barok süs kompozisyonlarına bırakmıştır. Deniz kabuğu motifleri de 1730'dan sonra süs unsuru olarak kullanılmıştır[985]. İstiridye formunun camilerde ilk örneği Ayasofya Camisi'nin Aşhane girişinde 1742 tarihli taçkapının yanlarındaki nişlerde uygulanmıştır[986].

Erzincan camilerinde istiridye formu sadece mihrap kavsaralarında görülmektedir. Sade işçilikle karşımıza çıkan bu form, üç camide de taş malzemeye yapılmıştır. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) ve Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi mihrap kavsaralarındaki istiridye formları benzer özelliktedir. Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi mihrap kavsarasındaki form ise diğer camilerden farklı olarak daha geniş açı ile uygulanmıştır.

Kemerli mihraplardan; 19 tanesi yuvarlak, 4 tanesi sivri, 3 tanesi kaş kemerlidir. Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87), Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1690-91), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi (17.yy. sonu 18.yy. başı), Haci Mehmet Ağa Camisi (18.yy.), Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi (18.yy.), Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.), Gümrükçü Camisi (18.yy.), Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.), Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.), Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi

[985] Bakır, B. (2003).*Mimaride Rönesans ve Barok*, Osmanlı başkenti İstanbul'da Etkileri, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 52; Yılmaz, S. (2005). *Osmanlı Mimarisinde İstiridye Formu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyet Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 18.
[986] Bakır, 2003, 50; Yılmaz, 2005, 18.

(1866), Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi (19.yy.) Apçağa Köyü Camisi (19.yy.), Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32), Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38), Yayladamı (Cancik).Köyü Ali Bey Camisi (1859-60), Embiya Bey Camisi Köyü Camisi (1894-95), Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi (1902-05) mihrapları yuvarlak kemerlidir.

Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68), ve Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09), Derebaşı Mahallesi Camisi (19.yy.), Mektepönü Mahallesi Camisi (18.yy.sonu 19.yy.başı), mihrapları ise sivri kemerlidir.

Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.), Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) (1663-64), Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi mihrap kemerleri kaş kemer şeklinde düzenlenmiştir.

Apçağa Köyü Camisi, Embiya Bey Camisi, Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi , Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi, Haci Mehmet Ağa Camisi, Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi, Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi, Kemah Gülabi Bey Camisi, Soğukpınar Mahallesi Camisi mihraplarının alçı süslemeli tepelikleri vardır. Apçağa Köyü Camisi, Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi, Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi ve Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi mihraplarının alçı tepelikleri birbirine benzerdir. Mihrap tasarımları, alçı süslemeleri ile belirli bir usta veya usta grubuna ait özellikleri yansıtırlar. Süslemelerine, süsleme türleri başlığı altında değinilecektir. Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi, Apçağa Köyü Camisi, Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi, Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi, Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi, Yayladamı (Cancik).Köyü Ali Bey Camisi, Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi, Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi mihrap nişlerini iki yandan sınırlayan silindirik gövdeli köşe sütunceleri vardır. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi sivri kemerli mihrap nişinin iki yanında kalın halat şeklinde plastır ile niş çevrelenmiş olup bu plastırların üzerinden devam eden kıvrık dallar üst kısmı süslemiştir.

Bordür, silme ve sütunceler mihrap cephesinde dikkat çekmekle mihrabı çevreleyen unsurlardır. Bordürler daha çok düz ve dış bükey şekilde yapılmıştır.

Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi mihrabı, dış bükey silme ile çevrelenmiş dikdörtgen çerçeveli, iki yandan köşe sütunceli olup mihrap kavsarası testere dişi şeklinde süslenmiştir. Mihrap nişi yarım daire kesitli, yuvarlak kemerli ve mihrap çevresi dış bükey silme üzeri alçı süslemeli olan örnekler Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi, Çevlik Camisi mihraplarında görülür.

Ters "U" şeklindeki mihraplar; Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy. başı), Geçid Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı) ve günümüze gelemeyen Çukur Köyü Camisi (19.yy.) mihraplarında olmak üzere 4 mihrapta görülmektedir.

Ters "V" şeklindeki mihraplar; toplamda 4 adettir. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.), Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi (1753-54), Koçkar (Hudu) Köyü Haci Timur Abdullah Camisi (1805-06)**,** Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi (20.yy.ilk çeyreği) mihrap kemerleri ters "V" şeklindedir. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi mihrap nişini yan ve üstlerden ikişer sade dış bükey silme çevrelemiştir. Kavsarada da dış bükey silmeler ile hareketlilik sağlanmıştır.

Mihrap nişleri, Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi (1832-33), ve Refahiye Hacı Mehmet Ağa Camisi (1921-22) mihrabı dışında yarım daire kesitlidir. Mihraplarda en fazla yarım daire planlı mihrap türü tespit edilmiştir. Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi mihrap nişi yedi kenarlı, Refahiye Hacı Mehmet Ağa Camisi beş kenarlı, çokgen kesitlidir. Beş kenarlı nişe Erzurum Ayas Paşa Camisi (16.yy.)[987], Erzurum Yukarı Habip Efendi Camisi (1702)[988], Divriği Cedit Paşa Camisi (1799)[989], Erzurum Aşağı Habip Efendi Camisi (18.yy.)[990] ve burada daha birçok mihrap,. yedi kenarlı mihrap nişine örnek olarak Bor (16.yy.), Giresun (1911-1912) İç Kale Camileri[991] verilebilir.

Mihrapların cephe düzeninin oluşmasındaki önemli ögelerden biri de çerçevelerdir. Dikdörtgen çerçeveli, yanlarda ve üst kısımlarında alçı süslemeli

[987] Kındığılı, 2009, 212.
[988] Kındığılı, 2009, 229.
[989] Denktaş, 2010, 64.
[990] Kındığılı, 2009, 211.
[991] Boran, 1997, 311.

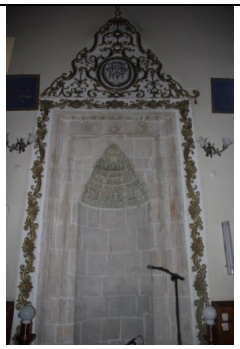
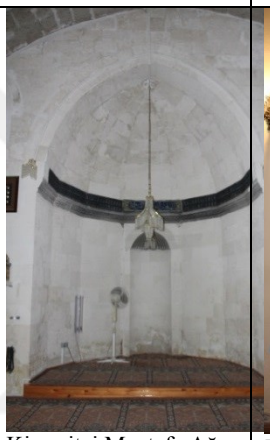
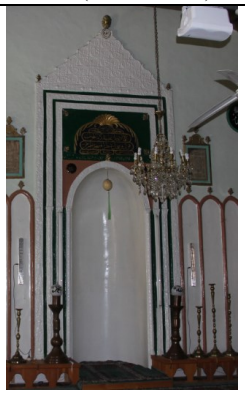
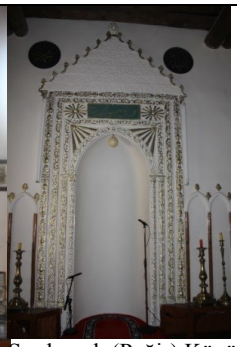
olan örnekler Apçağa Köyü Camisi, Embiya Bey Camisi, Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi, Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi, Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi, Haci Mehmet Ağa Camisi, Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi, Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi, Tahta Camisi, Yayladamı (Cancik).Köyü Ali Bey Camisi, Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi, Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi, Kemah Gülabi Bey Camisi, Soğukpınar Mahallesi Camisi mihraplarıdır. Genel olarak değinirsek süslemeler, kıvrık dallara sarılan papatya, karanfil veya lale motifi, “C” veya “S” kıvrımları, vazodan çıkan dallar ve arasında çiçek motifli bordürlü örnekler vardır.

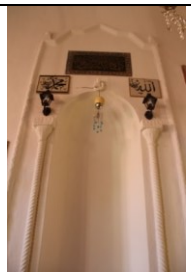
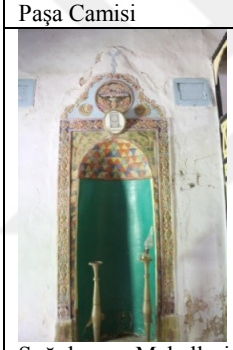
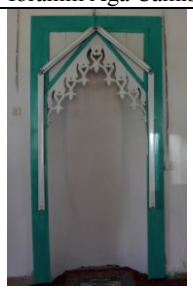
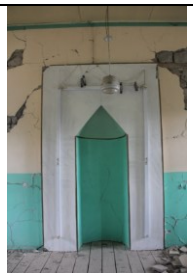
Bu mihrapların dışında Embiya Bey Camisi, Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi, Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi, Bahçe Mahallesi Camisi, Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzi Camisi), Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi ve Aslanoba (Vengük) Köyü Camilerinin son cemaat yerlerinde mihrabiye nişi vardır. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi mihrabiyesi boya ile duvara işaretlenmiş, boyanın çevresi dış bükey silme ile çevrelenmiştir. Embiya Bey Camisi ve Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi mihrabiyeleri yuvarlak kemerli olup alçı malzemeden yapılmıştır. Mihrabiyelerin üst kısımlarında kemer alınlığını kıvrık dallardan oluşan bordür çevreler. Embiya Bey Camisi mihrabiyesinde alçıdan dilimli yelpaze şeklinde tepelik vardır. Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi ve Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi mihrabiyeleri içe doğru az bir çıkıntı şeklinde yarım daire kesitli ters “U” şeklinde sade nişlerden ibarettir.

Özgün olanlar da yağlı boya ile boyanmaları dışında özelliklerini korumaktadır. Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) ve günümüzde ayakta olmayan Tahta Camisi mihraplarının malzemesi, formu ve süslemesi arşiv fotoğraflarından öğrenilmiştir.

Bu mihrap ve mihrabiyelerin alçı, taş ve ahşap süslemeleri, yukarıda da söylediğimiz gibi süsleme başlığı altında değerlendirilecektir.

Tablo 6. 20. Erzincan camileri mihraplarından örnekler

Mukarnas kavsaralı mihraplar	 Gülabi Bey Camisi	 Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi	 Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi	 Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi
İstiridye kabuğu kavsaralı mihraplar	 Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)	 Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi	 Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi	
Kemerli mihraplar	 Apçağa Köyü Camisi	 Embiya Bey Camisi	 Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi	 Çevlik camisi
	 Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud	 Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi	 Haci Mehmet Ağa Camisi	 Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi

	Camisi			
	 Gümrükçü Camisi	 Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi	 Yayladamı (Cancik).Köyü Ali Bey Camisi	 Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi
	 Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi	 Aksöğüt(Halmüge) Köyü Camisi	 Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi	 Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi
	 Soğukpınar Mahallesi Camisi	 Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) (E.K.V.K.B.K.)	 Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi	 Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi
Ters “U” şeklindeki mihraplar	 Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi	 Çukurkuyu Köyü Camisi	 Geçid Köyü Camisi	 Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi
Ters “V” şeklindeki mihraplar	 Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi	 Koçkar (Hudu) Köyü Haci Timur Abdullah Camisi	 Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi	 Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi

6.2.7. Vaaz Kürsüleri

Erzincan camilerinde vaaz kürsüleri, taş ve ahşap olmak üzere iki çeşit malzemeden yapılmıştır. Refahiye Hacı Mehmet Ağa. Camisi'nin kürsüsü taş malzemeden diğer vaaz kürsüleri ahşap malzemeden yapılmıştır. Genellikle harimin güneydoğu köşesine veya doğu duvarına dayanmaktadır. Duvara sabit ve duvardan bağımsız (taşınabilir) olmak üzere iki ayrı örnek görülmektedir. Kürsülerin hepsi yağlı boya ile boyalıdır.

Duvara sabit vaaz kürsüleri; Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97), Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87), Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1690-91), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi (17.yy. sonu 18.yy. başı), Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.), Haci Mehmet Ağa Camisi (18.yy.), Embiya Bey Camisi (18.yy.), Gümrükçü Camisi (18.yy.), Apçağa Köyü Camisi (19.yy.), Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.), Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95), Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi (20.yy.ın ilk çeyreği), Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi (1902-05), Refahiye Hacı Mehmet Ağa Camisi (1921-22) olmak üzere 15 camide görülmektedir.

Duvardan bağımsız (taşınabilir) vaaz kürsüleri; Taşbulak (Sunguru) Köyü Haci Mehmet Camisi (18.yy.), Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi (19.yy.), Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi (19.yy.) olmak üzere 3 adet camide görülmektedir.

Erzincan vaaz kürsülerinde dört farklı tip görülmektedir. **Birinci tip,** dört ayak üzerine oturan ajur tekniğinde (delik işi) işlemeli gövdeli veya kaş kemerlerle süslenmiş vaaz kürsüleridir. Kürsülere iki veya üç basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Bu tip, Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi, Taşbulak (Sunguru) Köyü Haci Mehmet Camisi, Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi, Haci Mehmet Ağa Camisi, Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi, kürsülerinde görülmektedir. kürsüsü yine dört ayak üzerinde yükselmekte olup gövde kısmı ahşap parmaklık şeklinde düzenlenmiştir.

İkinci tip ise, yarım huni biçiminde duvara bağlı olarak düzenlenmiş örneklerdir. Bu tip, Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi, Apçağa Köyü Camisi, Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi, Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi, Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi ve Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi'nde görülmektedir. Refahiye Hacı Mehmet Ağa. Camisi'nde taş malzemeden yapılmış kürsü görülmektedir. Yarım huni biçimindeki gövdesi ve gövde yüzeyinde su dalgası şeklinde kabartma süslemelerinin üzerinde ay yıldız motifleri işlenerek diğer örnekler içinde farklı bir uygulamaya gidilmiştir. Çorum Kellegöz Camisi (1660)[992], Sivas Uzunhacıoğlu Camisi (18.yy.sonu 19.yy.başı)[993], Sivas Abadan Camisi (19.yy.)[994], Sivas İmaret Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı)[995] gibi daha birçok yörede bu tipte kürsüye rastlamak mümkündür.

Üçüncü tip, duvara bağlı herhangi bir ayak üzerine oturmayan doğrudan gövde kısmı ile yukarda genişleyen kürsüsü olan tiptir. Kürsü yüzeyinde oyma tekniğinde yapılmış ahşap süslemeler vardır. Buna örnek Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi, Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi olmak üzere iki adettir.

Dördüncü tip, birinci tipten farklı olarak ayak üzerine oturmayıp doğrudan gövde kısmı ile devam eden örnektir. Gümrükçü Camisi ve Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi'nde bu tipte kürsüler vardır. Kürsünün ön kısmında yarım huni şeklinde ucu "S" kıvrımları ile sonuçlanan çıkma vardır. Bu tip, Embiya Bey Camisi'nde görülmektedir. Huni şeklindeki çıkmanın uç kısmında su dalgası şeklinde süslemeli kürsü ise Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi'ndedir.

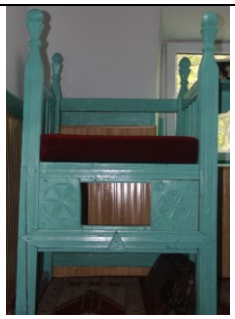
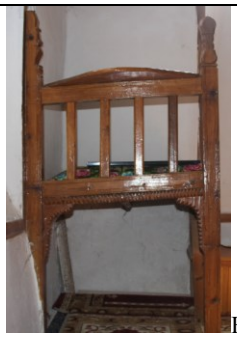
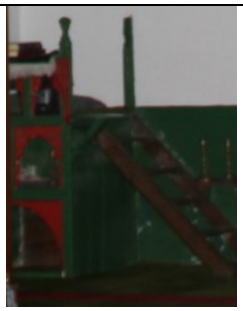
Beşinci tip, üç ayak üzerinde yükselen güneydoğudaki duvar köşesine yerleştirilmiş sade gövdesi ile Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi kürsüsünde görülmektedir.

Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.), Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15), Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) (1663-64),

[992] Dündar, 2004, 242.
[993] Ünsal, 2006, 396.
[994] Ünsal, 2006, 510.
[995] Ünsal, 2006, 590.

Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68), Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı), Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.), Karakoçlu (Miçingah) Köyü Hacı Halil Ağa Camisi (18.yy.), Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi (1787-88), Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.), Toybelen (Gemürgap).Köyü Camisi (19.yy.) Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.), Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi (1805-06), Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09), Boylu (Hinge) Köyü Camisi (1814-15), Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38), Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi (1866), Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) İmam Mah Camisi (19.yy. sonu 20. yy. başı), Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Yaylabaşı (Kiğ) Köyü Yukarı Mahalle Camisi (20.yy.ilk çeyreği) kürsüleri sonradan onarımlar sırsında değiştirilmiş veya eklenmiş yeni unsurlardır. Adı geçen bu camilerin dışındakilerde kürsü bulunmamaktadır.

Tablo 6. 21.Erzincan camileri vaaz kürsülerinden örnekler

Birinci tip	 Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi	 Taşbulak (Sunguru) Köyü Haci Mehmet Camisi	 Ha Hacı Mehmet Ağa Camisi
İkinci tip	 Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi	 Apçağa Köyü Camisi	 Refahiye İlçesi Hacı Mehmet Ağa. Camisi
Üçüncü tip	 Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi	 Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi	
Dördüncü tip	 Gümrükçü Camisi	 Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi	 Embiya Bey Camisi
Beşinci tip	 Yalınca (Mığısı) Köyü Haci Ahmet Ağa Camisi		

6.3. Yapı Elemanları

6.3.1. Tavanlar

Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi, Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi), Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) ve Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi dışındaki tüm camiler içten düz ahşap tavan örtülü, dıştan kırma çatılıdır. İç mekanda ayakların üzerine mihraba paralel veya dik atılan kirişlerin üzeri hasır veya tahta ile örtülmüştür. Buranın da üzerine toprak tabakası serilmiştir. Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi, Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi, Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi, Mama Hatun Camisi, Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi arşiv fotoğraflarından bu uygulamanın olduğu görülmektedir. 18.yy.dan itibaren daha geç dönem camilerinde düz ahşap tavanın üzeri kırma çatı ile örtüldüğünden toprak tabakası serilmesine gerek duyulmamıştır.

Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi, Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi, Kemah Gülabi Bey Camisi tavanları ahşapla kaplanarak tavanlara hareketlilik kazandırılmıştır. Gülabi Bey Camisi ve Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi hariminde ahşap destekler birbirine taşıyıcı işlevi olmayan dekoratif amaçlı kemerlerle bağlanmıştır. Ahşap destekler ile kirişler arasında yastık bulunmaktadır. Sadece 3 adet camide tavan göbeği bulunmaktadır. Gülabi Bey Camisi'nde orta sahının tavanında ortada daire şeklinde çarkıfelekli göbek olup etrafı çıtalarla baklava motifleri ile bölümlenerek hareketlendirilmiştir. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi tavanı ahşap tahtalarla kaplanarak ince çıtalarla bölünmüş ve kenarlarda ince bordürler şeklinde kasetli baklava motifleri, daire şeklinde göbek ile tavan hareketlendirilmiştir. Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi tavanı diğer camilerden farklı olarak üç sahının her biri ayrı tavan ile örtülmüştür. İkisinin kenar bordürlerinde kasetli baklava motifleri olup ortada üçer göbek vardır. Orta sahının göbeği daire şeklinde, mihrap yönünde olan sahının tavanı kare şeklinde göbeklidir. Bu göbeklerin de yanında daha küçük daire şeklinde göbekler vardır. Son sahının tavanı ince çıtalarla karelere bölünmüştür. Göbeklere süsleme bölümünde ayrıca değinilecektir.

Erzincan ahşap tavanları geleneği sürdüyor olması bakımından önem taşımaktadır. Günümüze ulaşamayan Kale Camisi (1535-36) ve Kurşunlu Camisi (1584-85) yayınlardan edindiğimiz bilgiye göre düz dam ile örtülü oldukları bilinmektedir. Eski fotoğraflarından Erzincan Gülabi Bey Camisi (Ulu Cami) (15.yy.), Tahta Camisi (17.yy.), Hacı Mahinur Camisi (1897), Çukurkuyu Köyü Camisi (19.yy.sonları) üst örtüsü dıştan kırma çatı ile örtülmüştür. İçten de düz ahşap tavan ile kaplanmış olmalıdır. Hacı Mahinur Camisi farklı olarak çatının ortasında altı kenarlı kubbe feneri vardır.

6.3.2. Duvarlar

Malzeme başlığı altında da söylediğimiz gibi camilerin beden duvarları ahşap hatıllı yığma moloz taş veya kaba yonu taşı ile inşa edilmiştir. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) ve İzzet Paşa Camisi beden duvarlarında ise farklı olarak kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Camiler, Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) dışında, hepsi ahşap hatıllı yığma moloz taş veya kaba yonu taşı malzeme ile inşa edilmiştir. İzzet Paşa Camisi'nde kaplama malzemesi olarak kesme taş malzeme tercih edilmiştir. Günümüzde cami kalıntılarından asıl malzemesinin moloz taş olduğu bilinmektdir. Ancak günümüzde yapıların çoğu duvar düzenini aslına uygun olarak yansıtmamaktadır. Çok sayıda onarım geçirdiklerinden özgünlüklerini kaybetmiş durumdaki yapılardır.

Ahşap hatıllı yığma moloz taş duvar tekniğinin Anadolu'da çok sayıda ve hemen hemen her bölgede örnekleri vardır.

Tek kubbeli camilerde, düz tavanlı camilere göre duvar kalınlığı daha kalındır. En kalın duvar 110cm. ile Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)'dir. Düz tavanlı camilerde ise en ince duvar kalınlığı 60 cm. ile Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi'dir.

Duvar kalınlıkları tek kubbeli camilerde 1.00 m.-1.10 m. arasında değişmektedir. Düz tavanlı camilerde ise 1.00 m.-60 cm. arasında değişmektedir.

Cami duvarlarının kalınlığı çoğunda 80 cm. üzerindedir. İç mekanda taşıyıcı kullanılan 15.yy. yapısı ile 18.-19.yy. yapıları arasında çok fazla fark yoktur. İç mekanda taşıyıcı kullanılmayan yapılarda giderek duvarlarda incelme de görülmektedir. 18.ve 19.yy. yapılarında pencerelerin genişlediği ve sayısının arttığı da bilinmektedir. Malzeme de yüzyıllar arasında bir değişiklik söz konusu değildir.

6.3.3. Kemerler

Erzincan camilerinde sivri, yuvarlak, basık, kaş, dilimli kemerler kullanılmıştır. 5 kemer tipi görülmektedir. Kemerli giriş kapılarına cephe düzenlemelerinde detaylı olarak kapılar başlığı altında değinmiştik.

Yuvarlak kemerler en çok tercih edilen kemer tipidir. 30 adet camide bu kemer görülmektedir. Pencere, kapı, mihrapta uygulanmıştır. İç mekânda yuvarlak kemerli pencereler, Apçağa Köyü Camisi, Aşağı Umut (Aşağı Barasor) İmam Mahallesi Camisi, Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi, Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi, Toybelen (Gemürgap).Köyü Camisi, Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi, Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi, Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi, Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi, Embiya Bey Camisi ve Gümrükçü Camisi'nde görülmektedir.

Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi mihrabında kemer yayı tam düzgün olmamakla birlikte yuvarlak kemerli, Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi, Apçağa Köyü Camisi, Embiya Bey Camisi, Gümrükçü Camisi, Soğukpınar Mahallesi Camisi, Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi, Çevlik Camisi, Hacı Mehmet Ağa Camisi, Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi, Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi, Yayladamı (Cancik).Köyü Ali Bey Camisi, Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi, Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi mihrapları yuvarlak kemerli olup aynı zamanda Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi ve Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi, Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzi Camisi) ve Embiya Bey Camisi son cemaat yeri mihrabiye nişi yuvarlak kemerlidir.

Ortagedik Mahallesi Muhtar Camisi, Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi, Edebük Köyü Camisi ve Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi alt sıradaki pencere açıklıkları yuvarlak kemerli, Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi, Gülabibey Camisi, Mektepönü Camisi, Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi ve Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) pencere alınlıkları, Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzi Camisi) ve Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi kubbe kasnağında yuvarlak kemerli pencereler açılmıştır.

Ayrıca, Apçağa Köyü Camisi mihrap duvarındaki alçı süsleme yuvarlak kemerlidir.

Sivri kemerler; az görülmekle birlikte uygulanmış kemer tiplerinden biridir. 14 adet camide bu kemer tipi görülmektedir. Derebaşı Mahallesi Camisi, Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi mihrap kemeri sivri, Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) mihrap nişi ve kuşatma kemerinde, Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi, Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi, Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi mihrabı sivri kemerlidir. Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi mihrabı sivri kemerlidir.

Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi, Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi alt sırada pencere alınlıkları sivri kemerli olup Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) üst sıradaki pencere açıklıkları sivri kemerlidir.

Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi ve Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi, Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzi Camisi) ve Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) harimlerinde kubbeyi taşıyan hafifletme kemerlerinde ve Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi sahın kemerlerinde sivri kemerler kullanılmıştır.

Üç adet camide son cemaat yerinde kemer uygulaması vardır. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) ve Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi son cemaat yerlerinde iki sivri kemer uygulaması vardır. Kemer uygulamasının olduğu bir diğer cami günümüze ulaşamayan İzzet Paşa Camisi'dir.

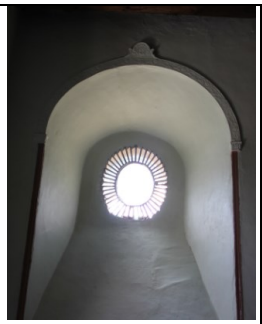
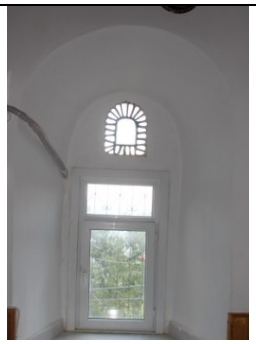
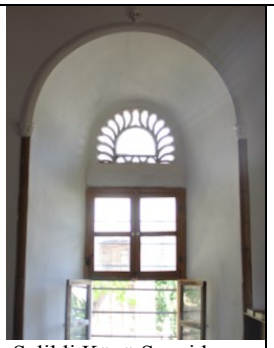
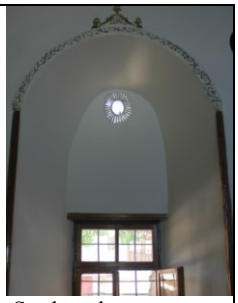
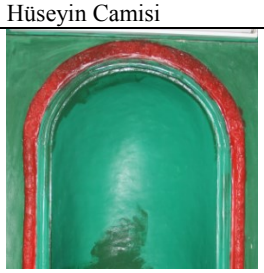
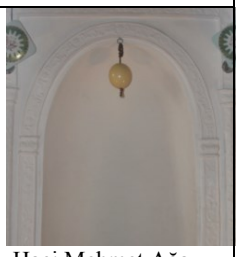
Yarı kapalı son cemaat yerine sahip olan cami beş ince sütuna oturan sivri kemerle dışa açılmaktadır. Kuzey yönde doğu ve batı kenarlarda yüzeysel sivri kemerlerle cephesi hareketlendirilmiştir.

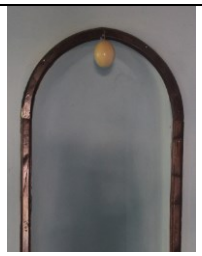
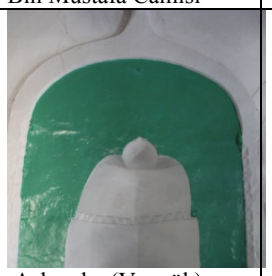
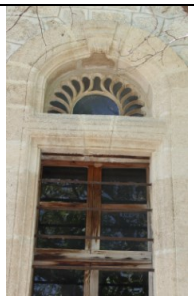
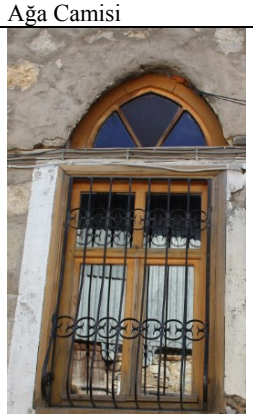
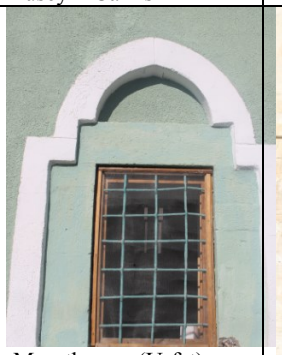
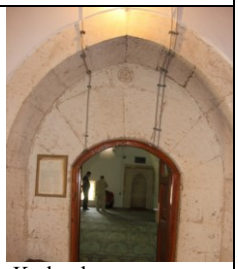
Kaş Kemerler; Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi ve Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi), Hacı Ömer Efendi (Dörtyol Ağzı Camisi) mihraplarında görülmektedir.

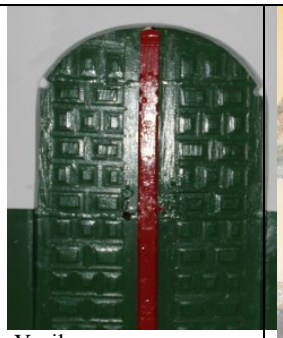
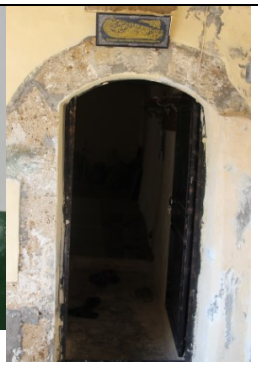
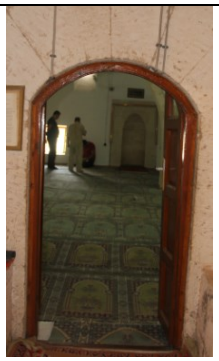
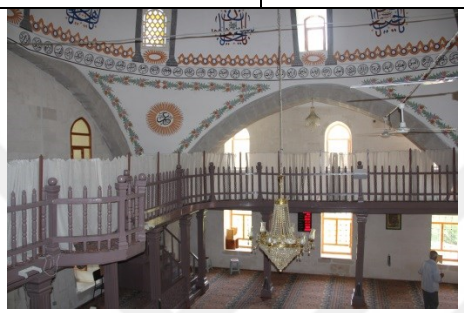
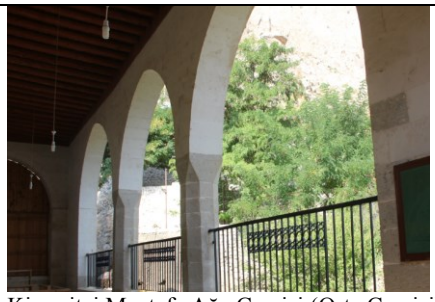
Basık Kemerler; 3 adet camide mevcuttur. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) kubbe kasnağındaki pencereler, Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi ve Mama Hatun Camisi (Tercan Ulu Camisi) alt sıradaki pencere açıklıkları basık kemerlidir.

Kemah Gülabibey Camisi, Bayırbağ Köyü Hacı Abdulbaki Ağa Camisi hariminde ahşap direkler birbirine ahşap kemerlerle bağlanmıştır. Bu kemerler, dekoratif amaçlı olup herhangi bir taşıyıcı özelliği yoktur.

Tablo 6. 22. Erzincan Camilerinde görülen kemerlerden örnekler

Yuvarlak Kemerli pencereler	 Apçağa Köyü Camisi	 Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi	 Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi	 Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi
Yuvarlak kemerli mihraplar	 Embiya Bey Camisi	 Gümrükçü Camisi	 Çevlik camisi	 Haci Mehmet Ağa Camisi

Sivri kemerli mihraplar	 Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi	 Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)	 Armağan Köyü Abbas Ağa Camisi	 Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi
Kaş kemerlerli mihraplar	 Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi	 Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi)	 Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) mihrabı (V.G.M.A. dan 1991)	
Dilimli kemerler	 Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi			
Yuvarlak kemerli açıklıklar	 Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi	 Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi	 Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi	 Mektepönü Camisi
Sivri kemerli açıklıklar	 Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi	 Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi	 Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)	 Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi

<table>
<tr>
<td>Basık kemerli açıklıklar</td>
<td>
Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi</td>
<td>
Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi</td>
<td>
Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi</td>
<td>
Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi</td>
</tr>
<tr>
<td rowspan="2">Taşıyıcı kemerler</td>
<td>
Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)</td>
<td colspan="2">
Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi)</td>
</tr>
<tr>
<td>
Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi</td>
<td colspan="2">
Tuğlu(Hüdü) Köyü Camisi</td>
</tr>
<tr>
<td rowspan="2">Son cemaat yerindeki kemer uygulamaları</td>
<td>
Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)</td>
<td colspan="2">
Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi</td>
</tr>
<tr>
<td>
İzzet Paşa Camisi</td>
<td colspan="2"></td>
</tr>
</table>

6.3.4. Kubbeler

Erzincan ilinde sadece dört adet camide kubbe uygulanmıştır. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi, Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi), Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi), Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi harimleri kubbe ile örtülmüştür. Ayrıca Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi kuzeydeki genişletme bölümünde orta kısım küçük bir kubbe ile örtülüdür.

Kubbeler, tuğla malzeme ile örülmüş, dıştan kurşun ile kaplanmıştır. Bu uygulama Osmanlı mimarisinin karakteristik özelliğidir.

Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi), Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) ile Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi kasnakları sekizgen olup dıştan kurşun kaplı, Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi daire kasnaklıdır.

Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi, Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi ve Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) kubbe, üçgen şeklindeki 8 adet payeye oturmakta ve kubbeye sivri kemerler içinde tromplar ile geçiş sağlanmıştır. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)'nde ise kubbe, dört köşede duvarlardan dışa taşıntılı payelere oturmakta ve pandantiflerle kubbeye geçilmektedir. Günümüze gelemeyen İzzet Paşa Camisi fotoğraflarına göre orta mekanda daha büyük, yanlarda dörder kubbe ile yapının örtülü olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 6.23. Erzincan camileri kubbe elemanlarından örnekler

Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)

Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi)

Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi

Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi

6.3.5. Paye, Sütun, Sütun Başlıkları

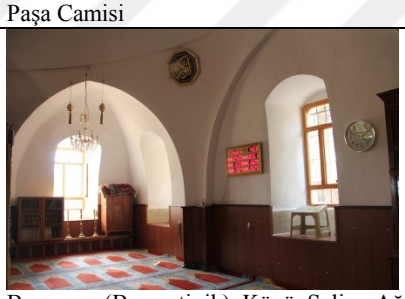
Payelerde, düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi hariminde dördü duvara bağlı, ikisi serbest, son cemaat yerinde ikisi duvara bağlı, biri serbest toplam dokuz, Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzi Camisi) hariminde altısı duvara bağlı, ikisi serbest sekiz üçgen paye, Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) dördü harimde ve ikisi son cemaat yerinde duvara bağlı “L” şeklinde toplam altı adet, Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi hariminde ikisi kuzey yönde serbest, altısı diğer yönlerde üçgen biçiminde toplam sekiz adet paye vardır. Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi sekiz üçgenvari payeye kubbe oturmuştur.

Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) son cemaat yerinde çokgen gövdeli, prizmatik Türk üçgen başlıklı iki adet sütun vardır.
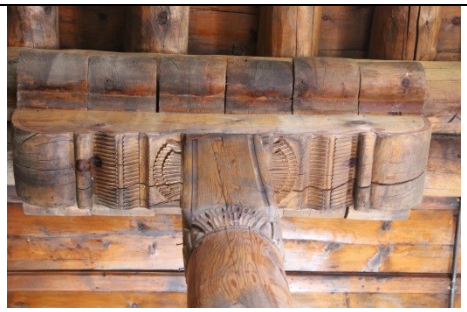
Günümüze gelemeyen İzzet Paşa Camisi son cemaat yerinde köşelerde duvara bağlı, ortada serbest dört sütun ile toplamda altı adet sütun tarafından üst örtü taşınmaktadır.

Ahşap sütunlar, Erzincan cami ve mescidlerinde harim ve son cemaat yerlerinde silindirik, çokgen ve kare kesit gövdeli şekilde yapılmış olup bu elamanlarla üst örtüler desteklenmektedir. Bunların dışında mahfillerde de kare kesitli veya silindirik gövdeli ahşap sütunlar kullanılmıştır. Ahşap sütunların üzerinde çoğunlukla ahşap yastıklar vardır. Ahşap kirişler bu yastıklara binmektedir. Başlık ve yastık olmadan ahşap kirişlerin doğrudan direklerin üzerine oturduğu yapılar da mevcuttur. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camileri, Ocak Köyü Camisi, Çevlik Camisi ve Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi üst örtüyü taşıyan ahşap kirişlerin harimde oturduğu ahşap sütunları yoktur.

Tablo 6.24. Erzincan camilerinde paye, sütun, sütun başlıklarından örnekler

<table>
<tr><td>Payeler</td><td>
Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi</td><td>
Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi</td></tr>
<tr><td></td><td>
Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi</td><td>
Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi)</td></tr>
<tr><td>Sütunlar</td><td>
Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)</td><td>
İzzet Paşa Camisi</td></tr>
</table>

Kemah Gülabi Bey Camisi

Mektepönü Camisi

Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi

Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi

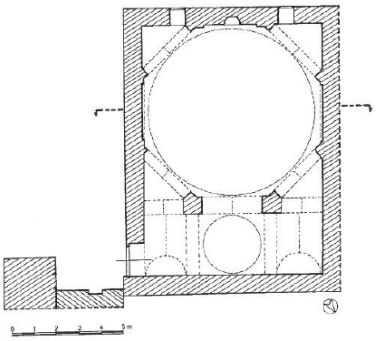
6.3.6. Tonozlar

Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi kuzey yöndeki genişletme bölümü ortada kubbe yanlarda beşik tonoz ile örtülüdür.

Anadolu'da en çok kullanılan tonozlardan biri beşik tonozdur.

İncelenen eserler için de sadece Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi'nde tonoz uygulanmıştır.

Tablo 6.25**.** Erzincan camilerinde tonoz

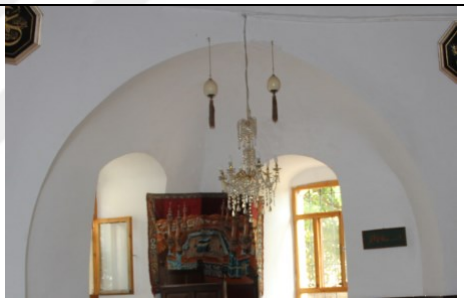
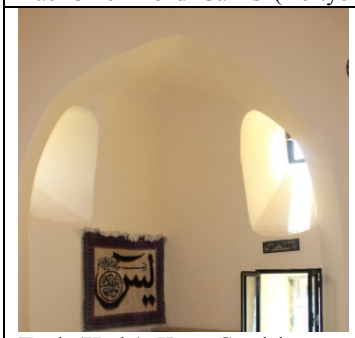
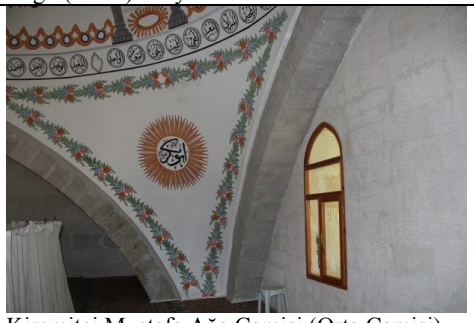

Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi

6.3.7. Tromp ve Pandantifler

Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi, Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi, Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) harim kubbesine sivri köşe kemerlerinin arkasında yer alan tromp ile geçiş sağlanır. Trompların içlerinde herhangi bir süsleme yoktur. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) harim kubbesine pandantif ile geçiş sağlanır. Bu camide, pandantifler, kemer yüksek tutulmadığı için pandantifler yere kadar uzanmıştır. Pandantiflerde, kenarlarda bitkisel kompozisyon orta kısımlarda da peygamberlerin isimleri ile süsleme yapılmıştır.

Pandantif, Osmanlı mimarisinde sevilerek kullanılan geçiş unsurudur.

Tablo 6.26. Erzincan camileri tromp ve pandantif geçiş elemanlarından örnekler

<table>
<tr><td rowspan="2">Tromp</td><td>
Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi)</td><td>
Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi</td></tr>
<tr><td>
Tuğlu(Hüdü) Köyü Camisi</td><td></td></tr>
<tr><td>Pandantif</td><td>
Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)</td><td></td></tr>
</table>

6.4. Malzeme Ve Teknik

Camiler, ahşap hatıllı yığma moloz taş veya kaba yonu taş tekniğinde inşa edilmiştir. Sadece inşa malzemesi düzgün kesme taş olan örnek, Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)'dir. Erzincan camilerinde kullanılan malzemeler, ahşap, alçı, taş, kerpiç, metal ve mermerdir.

6.4.1. Ahşap

Ahşap, Erzincan camilerinde en fazla kullanılan malzemelerden ikincisidir. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi, Çevlik Camisi, Embiyabey Camisi, Hacı Yusuf Camisi, İhsaniye Camisi, Karakoçlu (Miçingah).Köyü Hacı Halil Ağa Camisi, Hacı Mehmet Ağa Camisi, Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi, Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi, Yalınca (Mığısı) Köyü Hacı Ahmet Ağa Camisi, Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi), Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi, Tahta Camisi minarelerinde kullanılmıştır.

Kapı kanatlarında, pencerelerde, minberlerde, örtü sistemlerinde, duvarlarda hatıl olarak, çatı ve saçaklarda, mahfillerde, taşıyıcı eleman olarak sütun veya ahşap direk olarak tercih edilen ve çok fazla kullanılan bir malzemedir. Kolay temin edilebilen ve ucuz malzeme olması ile yörede de çokça kullanılmıştır.

Erzincan camilerinde teknik olarak kazıma, oyma, çakma ve ajur (delik işi) uygulanmıştır.

6.4.2. Alçı

Alçı malzeme, camilerin pencere şebekeleri ve daha çok mihraplarında tercih edilmiş bir malzemedir. Süsleme unsuru olarak camilerde sevilerek kullanılan malzemedir. Kalıplama tekniğinde uygulanmış bu malzeme yapıların çoğunda görülmektedir.

6.4.3. Metal

Erzincan camilerinde demir pencerelerin parmaklıklarında kullanılmıştır.

6.4.4. Kerpiç

Günümüze ulaşamayan Halilullah Camisi (15.yy), Erzincan Gülabi Bey Camisi (Ulu Cami) (15.yy.), Gülabi Bey Mescidi (15.yy.), Kurşunlu Camisi (1584-85), Kale Camisi (1535-36), Çukurkuyu Köyü Camisi (19.yy)'nde inşa malzemesi olarak tercih edilmiştir. Ahşap hatıllı yığma kerpiç ile camilerin inşa edildiğini öğrenmekteyiz.

6.4.5. Mermer

Mermer, Erzincan Camilerinde sınırlı ölçüde kullanılmıştır. Apçağa Köyü Camisi, Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi), Toybelen (Gemürgap).Köyü Camisi, Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi ve Hacı Mehmet Camisi, Taşbulak (Sunguru) Köyü Camisi harime kapıları üzerindeki kitabeleri mermerdir.

Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü Camisi minber ve vaaz kürsüsü mermer malzeme ile yapılmıştır. Ancak bu elemanların yeni bir unsur olduğuna katalog bölümünde değinmiştik.

6.4.6. Taş

Erzincan camilerinin beden duvarlarında ahşap hatıllı yığma moloz taş veya kaba yonu taş kullanılmıştır. Ancak, Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15), Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) (1663-64), Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi (1787-88), Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi (17.yy.sonu 18.yy.başı), Taşbulak (Sunguru) Köyü Haci Mehmet Camisi (18.yy.), Adak (Pat) Köyü Camisi (19.yy.), Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.), Cevizli (Şoha) Köyü Camisi (19.yy.), Soğukpınar Mahallesi Camisi (19.yy.), Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi (19.yy.), Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi (19.yy.), Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi (1805-06),

Boylu (Hinge) Köyü Camisi (1814-15), Karşıbağ Mahallesi Camisi (1863-64), Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi (1866), Karatuş Köyü Haci Beşir Camisi (19.yy.sonu), Geçid Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı), Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy. başı), Kilimli (Tılhas) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Yaylabaşı (Kiğ) Köyü Yukarı Mahalle Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Hacı Abdülbaki Camisi (18.yy.) duvarları içte ve dışta sıva ile kaplı olduğundan inşa malzemesi görünmemektedir. Erzincan'daki camilerin genelinde moloz taş malzeme kullanılmıştır. Buradan hareketle yukarıda adı geçen camilerde de moloz taşın kullanıldığını söylemek yanlış olmaz. Yakın çevreden beden duvarlarında moloz taş uygulaması Bayburt Çatalçeşme ve Kutlu Bey Camileri'nde[996] vardır. Erzurum, Gümüşhane, Bayburt, Malatya gibi yakın illerde bu malzeme çokça yaygındır.

İncelenen yapılarımızda taş büyük oranda da moloz taş kullanılmıştır.

Düzgün kesme taş camilerin belli yerlerinde kullanılmıştır. Özelliklerde duvarların köşelerinde görülür. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı), İzzet Paşa Camisi (19.yy.) beden duvarlarında tamamen düzgün kesme taş kullanılması ile diğer camilerden farklılık göstermektedir. İzzet Paşa Camisi'nde farklı olarak kaplama malzemesi olarak tercih edilmiştir. Yakın çevreden Bayburt Ulu Camisi (13.yy.)[997], Gökçedere Hacı Ferahşad Camisi (1524)[998], Konursu Camisi (1812)[999] beden duvarları düzgün kesme taş ile örülmesi bakımından benzerlik gösterir.

Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi, Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi, Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi son cemaat yerine açılan kapıları, Kemah Gülabibey ve Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camileri harime açılan kapıları ve Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi avlu kapılarının sövelerinde düzgün kesme taş kullanılmıştır.

[996] Taşçı, 1997, 24.
[997] Taşçı, 1997, 17.
[998] Taşçı, 1997, 30.
[999] Taşçı, 1997, 43.

Mama Hatun Camisi, Edebük Köyü Camisi, Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi, Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi, Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi, Kocaçimen (Muşağa) Köyü camisi, Kemah Gülabibey Camisi, Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi), Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi, Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi pencere sövelerinde düzgün kesme taş malzeme kullanılarak hareketlilik sağlanmıştır.

Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi, Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi, Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi, Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi ve Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) payelerinde de düzgün kesme taş kullanılmıştır. İzzet Ahmet Paşa Camisi son yerindeki sütunlar kesme taş malzemeden yapılmıştır.

Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.), Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97), Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15), Zülfikar Ağa Camisi (1635), Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi (1642-43), Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68), Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18. yy.başı), Gümrükçü Camisi (18.yy.), Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.), Apçağa Köyü Camisi (19.yy.), Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95), Dutluca (Aşutka) Köyü Camisi (1902-05), İzzet Ahmed Paşa Camisi (19.yy.) minareleri tamamen düzgün kesme taş ile inşa edilmiştir.

Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1690-91), Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi (1787-88), Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.), Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi (1805-06), Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09), Boylu (Hinge) Köyü Camisi (1814-15), Yayladamı (Cancik).Köyü Ali Bey Camisi (1859-60), Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi (1866), Bahçe Mahallesi Camisi (19.yy.), Hacı Abdülbaki Camisi (19.yy.), Mama Hatun Camisi (19.yy.), Adak (Pat) Köyü Camisi (19.yy.),Toybelen (Gemürgap).Köyü Camisi (19.yy.) Karatuş Köyü Haci Beşir Camisi (19.yy.sonu), Ulu (Şıhlı) Köyü Ali Bey Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Yaylabaşı (Kiğ) Köyü Yukarı

Mahalle Camisi (20.yy.ilk çeyreği) minareleri yenilenmiş olup düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

6.4.7. Tuğla

Erzincan Camilerinde tuğla yok denecek kadar az kullanılmıştır. Sadece Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15), Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi (1642-43), Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) (1663-64) ve Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı) kubbelerinde kullanılmıştır.

6.5. Süsleme

Süslemeleri malzemelerine ve türlerine göre iki ayrı başlıkta ele aldık. Süslemelerde malzeme olarak alçı, ahşap, taş, çini ve kalem işi malzeme ile süslemeye gidilmiştir. En çok tercih edilen ahşap ve alçı süslemedir. Bu süslemeler de türüne göre bitkisel, geometrik, nesneli ve mimari elemandan oluşan 4 farklı tipte karşımıza çıkmaktadır.

6.5.1. Malzemeye Göre

Alçı, ahşap, taş, çini ve kalem işi olmak üzere beş malzemeyle süslemeye gidilmiştir.

6.5.1.1. Ahşap Süsleme

Camilerde ahşap süsleme kapı kanatları, tavan, taşıyıcı ahşap direklerde, pencere çevresi, minber, vaaz kürsüsü, mahfil, mihrap gibi öğelerde kullanılmıştır. Kemah Gülabi Bey Camisi (15.yy.), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.), Karatuş Köyü Camisi (19.yy.sonu)'nde düz ahşap tavanlarda tavan göbeği uygulaması vardır. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.), (ahşap boyama) tavanında ise kirişler üzerine ahşap üstüne boyalarla süslemeye gidilmiştir. Üst örtüyü destekleyen ahşap direklerle kirişlerin arasındaki ahşap yastıklarda süsleme bulunan örnekler, Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi)

(18.yy.), Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.), Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.),'dir. Bunun dışında Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi, Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi (20.yy.ilk çeyreği), Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi), Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi)'nde üst örtüyü destekleyen ahşap direklerde süslemeler vardır. İç mekanda pencerelerin çevresinde ahşap süsleme sadece Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.) ile Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.)'nde vardır. Tüm camilerin minber ve süslemeleri, kapı kanatları ahşaptır. Ahşap minarelerden sadece Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Köyü Camisi (19.yy.) minaresinde süsleme vardır. Süslemelerine türler başlığı altında değinilecektir.

Ahşap üstüne boyamanın görüldüğü diğer camiler de Soğukpınar Mahallesi Camisi, Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) ve Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi'dir. Soğukpınar Mahallesi Camisi'nde vaaz kürsüsünde kırmızı, sarı ve yeşil renklerle kürsü boyanmıştır. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi'nde ise mahfil altındaki taşıyıcı destekler üzerinde çok sayıda papatya ve yıldız motiflerinin beraber çizilmesiyle süslemeye gidilmiştir. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) tavanında ahşap kirişlerin üzerinde sıralı bir şekilde resmedilmiş süslemeler mevcuttur.

Ahşap, Erzincan camilerinde çok fazla kullanılan malzemedir. Çünkü malzemeyi temin etmek hem kolay hem de ucuzdur.

Kapı Kanatları; Kapıların ön yüzlerinin şekillenişi bakımından on tip görülür.

İlk tip, her iki kapı kanadının düz olduğu tiptir. Kapı tahtalarının arkadaki kuşaklara çakılması ile dış yüzde kalan iri başlı demir çivilerin çakılması ile başları kapı yüzlerinde hareketlilik sağlamıştır. Bu tip 24 camide görülmektedir. Zülfikar Ağa Camisi (1635), Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68), Buğdaypınar (Tırnik).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1686-87), Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.), Embiya Bey Camisi (18.yy.), Gümrükçü Camisi (18.yy.), Taşbulak (Sunguru) Köyü Haci Mehmet Camisi (18.yy.), Haci Mehmet Ağa Camisi (18.yy.), Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09), Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32), Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim

Camisi (1832-33), Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38), Yayladamı (Cancik).Köyü Ali Bey Camisi (1859-60), Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi (1866), Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95), Toybelen (Gemürgap).Köyü Camisi (19.yy.) Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.), Apçağa Köyü Camisi (19.yy.), Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.), Bahçe Mahallesi Camisi (19.yy.), Ateşizade Hacı Mustafa Ağa Camisi (1904-05), Keklikkayası (Celabuzur) Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy. başı), Koçkar (Hudu) Köyü Hacı Timur Abdullah Camisi (1805-06), Soğukpınar Mahallesi Camisi (19.yy.) kapılarında bulunur.

İkinci tipte, düşey eksende sıralanmış alt ve üstte kare aynaların göbeklerinde baklava şekilleri, bu aynaların alt ve üstünde de yatay daha küçük göbekler ile oluşan bu tip Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38) kapısında bulunur.

Üçüncü tip, düz yüzey halindeki kanat üzerinde çıtalar yatay ve düşey şekilde birbiri üzerine çakılmıştır. Bu şekilde üstte ve altta üç düşey dikdörtgen ayna vardır. Bu tipte Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi (1813-14) kapısı vardır.

Dördüncü tip, üstte düşey dikdörtgen ayna, altta kare aynaların göbeklerine baklava motifleri kazınmıştır. Bu tip Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi (1614-15) kapısında bulunur.

Beşinci tip, Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi (18.yy.) kapısında baklava şeklinde geometrik parçalarla yapılan tipte her parça sıralı olarak dizilmiştir. Kapı binisinde çeşitli geometrik ve bitkisel süslemeler vardır. Bir de aynı tip kare şeklinde geometrik parçaların yatay ve düşey olarak sıralandığı Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.) kapısında bulunur.

Altıncı tipte, altta ve ortada ikişer düşey dikdörtgen aynaların üstünde yatay tek dikdörtgen ayna bulunur. Bu tip dördüncü tip ile benzemektedir. Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.) kapısında görülür.

Yedinci tipte, kapı kanatlarında üstten alta doğru küçük parçalar halinde sırası ile düşey dikdörtgen, yatay dikdörtgen ve kare göbeklerin dizilmesi ile

meydana gelmiştir. Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1690-91) kapısında bulunur.

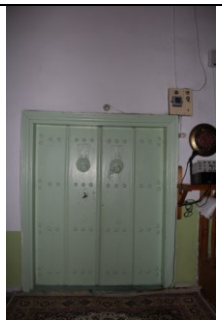
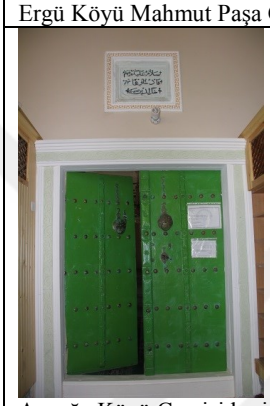
Sekizinci tipte, düşey eksende altta üst üste ikişer kare ayna, ortada düşey dikdörtgen ayna, buranın üzerinde kare ayna ve bunun da üzerinde üçgen şeklindeki aynalar kapının yuvarlak kemerine göre şekillenmiştir. Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi kapısında görülür.

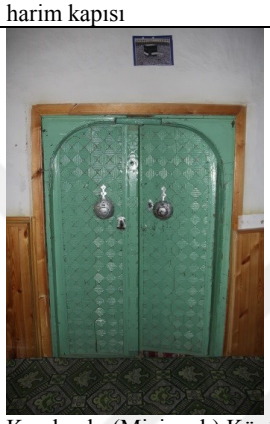
Dokuzuncu tip, kapı kanadında altta ve üstte yatay dikdörtgen, orta kısımda yatay dikdörtgen ve kare aynaların alternatif olarak düzenlenmesi ile Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi) (18.yy.) kapısında bulunur.

Onuncu tip ise, düşey eksende sıralanmış alt ve üstte düşey dikdörtgen aynalardan oluşan tip Derebaşı Mahallesi Camisi (19.yy.) kapısında bulunur.

Birinci tip Erzincan camilerinde en çok kullanılan tiptir. Bu kapıların yapımları kolay olduğu için tercih edilmiş olmalıdır. Osmanlı'da ev kapılarında da bu tipin yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir.

Tablo 6.27. Erzincan camileri kapı kanatlarından örnekler

Birinci tip	 Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi harim kapısı	 Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi harim kapısı
	 Apçağa Köyü Camisi harim kapısı	 Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi harim kapısı
İkinci tip	 Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi harim kapısı	
Üçüncü tip	 Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi harim kapısı	

Dördüncü tip	 Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi harim kapısı	
Beşinci tip	 Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi harim kapısı	 Kemah Gülabibey Camisi harim kapısı
Altıncı tip	 Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi harim kapısı	
Yedinci tip	 Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi harim kapısı	

Sekizinci tip	 Ayranpinar (Marik) Köyü Seyyid Abdullah Camisi harim kapısı	
Dokuzuncu tip	 Ali Bin Mehmet Ağa Camisi (Beklimçay Camisi) harim kapısı	
Onuncu tip	 Derebaşı Mahallesi Camisi harim kapısı	

Pencere kenar çerçeveleri; Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi iç mekanında pencerelerin içe bakan tarafları ince ahşap profillendirilmiş, üst kısımları ajur tekniğinde süslenmiştir. Benzer örnekleri Doğu Anadolu Bölgesi'nde birçok ilde görmek mümkündür.

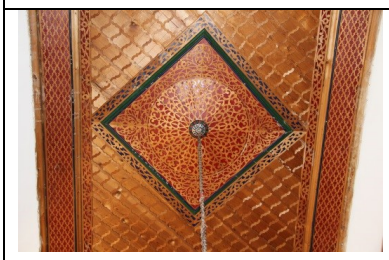
Tavan Göbekleri: Ahşap malzeme ile kaplanmış tavanlarda dış biçimleniş bakımından üç farklı göbek tipi vardır. Tavan göbeklerinde ajur işi (delik işi) ve çakma tekniği uygulanmıştır.

Kare: Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi ve Karatuş Köyü Haci Beşir Camisi (19.yy.sonu) tavanında vardır. Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi'nde kare göbeğin içinde daire şeklinde ajur tekniğinde ahşap bitkisel kıvrımlarla oluşan süsleme vardır. Kare göbek, bitkisel kıvrık dallarla ince bordür halinde çevrelenmiştir. Diğer camide ise çıtaların iç içe geçmesi ile göbek oluşmuştur.

Daire: Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.), Kemah Gülabi Bey Camisi (15.yy.) tavan göbekleri daire şeklindedir. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi tavanında dairenin içi 8 ayrı dilime bölünmüş, her bir parça kıvrık dallarla ajur tekniğinde süslenmiştir. Diğer örneklerden farklı olarak kırmızı kadife zemin üzerine süslemeler yapılmıştır. Kumaş fonlu zemin üzerine benzer örnekleri Doğu Karadeniz'de de görmek mümkündür[1000]. Anadolu'nun farklı bölgelerinde Türk halk sanatı eserleri arasında kumaş fonlu zemin üzerine ahşap süslemelere rastlanmaktadır[1001]. Kemah Gülabi Bey Camisi daire şeklindeki tavan göbeği, çarkıfelek motifi ile hareketlendirilmiştir.

Çokgen: Sadece Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi tavanında vardır. Çokgen göbeğin içinde kıvrık dallarla ajur ve çakma tekniğinde süslemeye gidilmiştir.

Tablo 6. 28**.** Erzincan camileri tavan göbeklerinden örnekler

Kare	Daire	Çokgen
		
Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi	Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi	Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi

[1000] Karpuz, H. (1989).Doğu Karadeniz Bölgesinde Ahşap Camiler, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.2, S.4, İstanbul, 37-45. ,.Yavuz, M. (2009). Doğu Karadeniz Köy Camilerinde Bezeme Anlayışı, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.2, S.6, 309-310.
[1001] Önge, Y. (1991). Konya Evinin Tezyinatı, *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 141.

6.5.1.2. Alçı Süsleme

Apçağa Köyü Camisi (19.yy.) tepe penceresi şebekelerinde, Bahçe Mahallesi Camisi (19.yy.) son cemaat yerinde bulunan mihrabiyede, Embiya Bey Camisi (18.yy.), son cemaat yerinde bulunan mihrabiye, harim kapısı, pencereler üzerinde, Gümrükçü Camisi (18.yy.) mihrap duvarında, Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.) pencerelerinde, Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38) mihrabiyesinde vardır. Kemah Gülabibey Camisi (15.yy.), Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68), Tahta Camisi (17.yy.), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi (1759-60), Mektepönü Mahallesi Camisi (18.yy.sonu 19.yy.başı), Embiya Bey Camisi (18.yy.), Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.), Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi (18.yy.) , Gümrükçü Camisi (18.yy.), Haci Mehmet Ağa Camisi (18.yy.), Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09), Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi (1813-14), Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38), Yayladamı (Cancik).Köyü Ali Bey Camisi (1859-60), Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi (1866), Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.), Soğukpınar Mahallesi Camisi (19.yy.), Apçağa Köyü Camisi (19.yy.) Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.), Çevlik Camisi (19.yy.) ve Yaylabaşı (Kiğı) Köyü Yukarı Mahalle Camisi (20.yy.ilk çeyreği) mihraplarında görülür. Bunlara süsleme türleri kısmında değinilecektir.

Alçı süsleme de yöresel bir üsluptan ziyade 18.-19. yüzyıl süslemelerinin Anadolu'nun diğer yörelerindeki camilerde de görebileceğimiz kompozisyonlar tercih edilmiştir.

6.5.1.3. Çini Süsleme

Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı) mihrap alınlığındaki çini süslemenin sıraltı tekniğinde yapıldığı bilinmektedir[1002]. Çini süsleme, sadece Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu

[1002] Çini süslemenin tekniği konusunda yardımcı olan Sayın Prof. Dr. Nurşen Özkul Fındık'a teşekkürlerimi sunarım.

18.yy.başı) mihrabında vardır. Mihrap nişinin üstünde, sivri kemerli mihrap bölümünü dolanan taş bordürün ortasında sıraltı tekniğinde çini levhalar bulunmaktadır. Levhaların kenarları kırmızı renkli örgü motifi ile çevrelenmiştir. Lacivert zemin üzerine beyaz renkle yazılmış harflerin yer aldığı duayı, kırmızı zemin üzerine beyaz renkli rumi etrafında kıvrık dal, yapraklardan oluşan süsleme çevrelemiştir.

16. yy.dan itibaren, renkli sır tekniği terkedilerek sır altı tekniği ile Türk çini sanatının en başarılı bir dönemine geçilmiştir. 17.yy.da mercan kırmızısı çinilerden kaybolmakla beraber kalite ve üslup özellikleri bir süre daha devam etmektedir. Kompozisyonlar gittikçe daha serbest olmasına karşılık, gerek sırlardaki mavileşme ve çatlamalar, gerekse renk dizisinin zayıflaması ile 17. yy. da çini sanatında teknik açıdan gerileme görülür[1003]. Çini süslemenin sadece Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)'nde uygulanmış olması en dikkat çekici özelliklerdendir. Bunun sebebi, bu caminin selatin camisi olması ile ilgili olabilir. Eğin merkezde mimarisi ile de dikkat çeken bir camidir.

Foto.6.1. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) mihrap üstündeki çini süslemesi

6.5.1.4. Kalem İşi Süsleme

Sadece 4 camide bu süsleme görülür. Erzincan camilerinde kalem işi süsleme hem sıva hem de ahşap üstüne uygulanmıştır.

[1003] Yetkin, Ş. (1972). *Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul, 346.

Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı)'nde sıva üstüne, Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) ve Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi'nde ahşap üstüne, Soğukpınar Mahallesi Camisi'nde ise hem sıva hem de ahşap üstüne bu süslemenin görülmesi diğerlerinden ayrılmaktadır.

Sıva üstüne kalem işi süsleme

Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) kubbe ve geçiş elemanlarında, mihrabında kalem işi süsleme vardır. Ancak günümüzdeki kalem işi süslemeleri özgün değildir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden alınan eski fotoğraflardan kalem işi süslemelerin türlerine değinilecektir. Kireç badanalı duvar yüzeylerine yazı, bitkisel, nesneli ve mimari elemanlı süslemeler uygulanmıştır. Kalem işi yazılar, kartuş, bordür ya da daireler içinde çeşitli ayet, dua yazıları, "Esma-ül Hüsna" yazıları sülüs olarak yazılmışlardır.

Kuru sıva üzerine su ve tutkal karışımı toprak ve kök boyalarla bu süsleme yapılmıştır. Sıva üzerine yapılan kalem işi süslemelerin, Osmanlı döneminde yüzyıllar boyunca kullanılan motif ve kompozisyonlara muhtelif çiçek, ağaç, yaprak ve kıvrım dallar eklenmiştir[1004]. Naturalist üslup adı verilen motifler, ilk olarak Topkapı Sarayı 3. Ahmed Yemiş Odası (17.yy)'nın duvarlarında görülüp, 17. yy.dan beri devam eden süsleme anlayışı olmakla birlikte burada Batı etkili hacimlendirilmiş süslemeler vardır. Anadolu'da Çivril-Savran Köyü Camisi (1798-99)[1005], Yozgat Başçavuşoğlu Camisi (1801)[1006], Yazır Beldesi Camisi (1802-1803)[1007], natüralist üslupta çiçek motifleri ile bezenmiştir. Yapım tarihlerinin yakın olması nedeni ile bu süslemeler aynı sanatçı veya sanatçılar tarafından yapılmış olabilir.

[1004] Nemlioğlu, C. (1989). *15. , 16. Ve 17. Yüzyıl Osmanlı Mimarisinde Kalem İşleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul, 25.
[1005] Çakmak, 1991, 49-52.
[1006].Acun, 1981, 649-650.
[1007] Çakmak, Ş. (1991). *Denizli İli'ndeki Türk Anıtları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 64-65.

Ahşap üstüne kalem işi süsleme

Sıva üstüne kalem işi tekniğinin yanı sıra ahşap üstüne doğal boyalardan yapılan süsleme, Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.), Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.) ve Soğukpınar Mahallesi Camisi (19.yy.) elemanlarında görülmektedir. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) tavanında ahşap kirişlerde kök boyalarla yapılan dallara bağlı lale motifleri ile süslemeye gidilmiştir. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi tavanında kirişler üzerinde ve mahfilde balkonu destekleyen konsollarda daire içine alınmış yıldız motifleri bu teknikte uygulanmıştır. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.) ahşap tavanında görülen bu süslemede, ibrik, vazo, madalyon, lale gibi motifler yapılmıştır.

Soğukpınar Mahallesi Camisi ahşap ve sıva üstüne olmak üzere her iki süsleme olması bakımından ayrıca özel bir örnektir. Vaaz kürsüsünde ahşap üstüne kırmızı, sarı ve yeşil renkli boyalarla süslemeye gidilmiştir. Ayrıca mihrapta alçı sıva üstüne daha geniş renk yelpazesi (kırmızı, sarı, yeşil, mavi) ile karşımıza çıkmaktadır. Burada bitkisel, geometrik ve nesneli süsleme türlerinin hepsi ile süslemeye gidilmiştir.

Anadolu'da Çivril-Savran Köyü Camisi (1798-99) tavanında[1008], Yozgat Başçavuşoğlu Camisi (1801) tavanında, mahfilde, Çal-Kocaköyü Camisi (1801) tavanında[1009], Yazır Beldesi Camisi (1802-1803) tavanında, süslemeler olup bu camiler birbirlerine yakın benzerlik göstermektedir. Minberde kalemişi tekniğinin uygulandığı yakın çevreden örnekler Divriği Cedit Paşa Camisi (1799) ve Zeliha Hatun Camisi (19.-20.yy.)[1010] verilebilir.

Divriği Cedit Paşa Camisi (1799)[1011], Zeliha Hatun Camisi (19.-20.yy.)[1012], Kayseri Uzunyayla Methiye (1902) ve Hilmiye Camileri (1902)[1013] minber yan

[1008] Çakmak, 1991, 52.
[1009] Çakmak, 1991, 59-60.
[1010] Denktaş, 2010, 133.
[1011] Denktaş, 2010, 133.
[1012] Denktaş, 2010, 80.
[1013] Denktaş, M. (2004).Pınarbaşı –Uzunyayla'daki Ahşap Destekli Camiler, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* S.16, Kayseri, 53-89.

aynalıklarındaki süslemelerin Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) sıva üstüne uygulanmış kompozisyonları ile benzerdir.

Erzincan'daki örnekler bu camilere göre daha basit şekilde olan süslemelerdir. Kalem işi süslemede de yöresel bir üsluptan ziyade 18.-19. yüzyıl süslemelerinin Anadolu'nun diğer yörelerindeki camilerde de görebileceğimiz kompozisyonlar tercih edilmiştir.

6.5.1.5. Taş Süsleme

Karakoçlu (Miçingah) Köyü Haci Halil Ağa Camisi, Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi, Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi), Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi, Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi, Kemah Gülabi Bey Camisi, Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi mihrapları taş malzemeden yapılmış olup süslemelidir. Bunların dışında bugün yenilenmiş olan Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) mihrabının arşiv fotoğraflarından taş malzemeden yapılmış olduğunu öğrenmekteyiz. Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi son cemaat yeri ve harim kapısında, iç mekanda kemerleri taşıyan payelerde, Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)'nde cephede pencere alınlıklarında ve minarede şerefe altında, Zülfikar Ağa Camisi minaresi şerefe altında, Kemah Gülabi Bey Camisi harim kapısında, Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi son cemaat yeri kapısının köşe sütuncelerinin alt kısmında taş süsleme vardır. Bunlara süsleme türleri kısmında değinilecektir. Refahiye ilçesi Hacı Mehmet Ağa Camisi taş süslemeleri doğu cephesinde geçen 1942 yılında yapılmış olmalıdır.

Köylerde ağırlıkla tercih edilen taş süsleme, Erzincan camilerinde çok fazla uygulanmamıştır. Erzincan merkezde günümüze ulaşamayan İzzet Paşa Camisi (19.yy.)'nin arşiv fotoğraflarından cephelerinde taş süslemelerinin olduğu görülmektedir. (foto.6.2.)

Foto.6.2. İzzet Paşa Camisi taş süslemesi

6.5.2. Türüne Göre

6.5.2.1. Bitkisel Süsleme

Geometrik ve nesneli motiflere göre daha çok kullanılmış olan bitkisel süslemeler palmet, “C” ve “S” kıvrımı, lale, çiçekli papatya, kıvrık dal ve yapraklar, karanfil?, çiçekli kabara, çelenk, servi bitkisel süslemeye dahil edilen motiflerdir.

Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.), Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.), Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi (19.yy.) Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32), Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.), Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi (19.yy.), Geçid Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı) ahşap, Embiya Bey Camisi (18.yy.), Haci Mehmet Ağa Camisi (18.yy.), Apçağa Köyü Camisi (19.yy.), Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38) ve Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.) ahşap ve alçı süslemenin görüldüğü camilerdir. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Gümrükçü Camisi (18.yy.), Edebük Köyü Camisi (18.yy.), Embiya Bey Camisi, (18.yy.), Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.), Bahçe Mahallesi Camisi (19.yy.), Çevlik Camisi (19.yy.), Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09), Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi (1866), Tahta Camisi ve Yayladamı (Cancik).Köyü Ali Bey Camisi (1859-60) sadece alçı; Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi

taş; Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi ahşap ve taş; Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) taş, çini ve kalem işi süslemenin olduğu camilerdir.

Bitkisel süsleme Erzincan camilerinde en fazla tercih edilen süsleme türüdür. Camilerin tavan, mihrap, minber, kapı gibi elemanlarında çokça karşılaşmaktayız. Günümüze gelemeyen Hacı Mahinur Camisi (1897) stilize edilmiş bitkisel motiflerden meydana gelen minberinin olduğunu öğrenmekteyiz[1014]. Öyle ki minberin tahta oymacılığının bölgesel bir uygulaması olduğu ifade edilmiştir[1015].

6.5.2.1.1. "C" ve "S" kıvrımı

Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi minber kapısı üzerinde ve köşk alınlığında bir ters bir düz sıralı bir şekilde "C" kıvrımı vardır. "C" kıvrımı pencere köşelerinde ortada olup kenarlarında kıvrık dalların birleşmesiyle süsleme meydana gelmiştir. Aynı süsleme minber köşkü altındaki ve kapısındaki dekoratif kemerin köşelerinde görülür. Apçağa Köyü Camisi mihrabında taç kısmı, yatay olarak sıralanmış bir ters bir düz "C" kıvrımlarının aralarında küçük yapraklar, içlerinde küçük dal ve çiçeklerin oluşturduğu kompozisyonla tamamlanmıştır. Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi minberin kapısı C ve S kıvrımları ile taçlandırılmıştır. Embiya Bey Camisi vaaz kürsüsünde gövde üzerindeki ters konikal şeklindeki çıkıntının ucunda ve üst taraftaki topuzda karşılıklı "S" şeklinde süsleme vardır. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi mihrap kemerini çevreleyen bordürde bir ters bir düz "C" kıvrımları ile süslemeye gidilmiştir. Mihrabın en üst kısmında taç kısmı yatay olarak dört sıra halinde alttan üste doğru daralarak "C" kıvrımları ile çevrelenmiştir. "C" kıvrımların ortasında yaprak motifleri ile bitkisel süsleme yer alır. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi mihrap taç kısmında da bir ters bir düz yatay şekilde "C" kıvrımlarının içinde yaprak ve çiçek motiflerinden oluşan bitkisel kompozisyonlu süslemeler görülür. Pencere lento üstlerinde yatay iki kartuş içinde mihrap orta bordüründeki süsleme tekrar edilmiştir. Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi mihrabın ikinci bordüründe "C" kıvrımlarının içinde yaprak ve papatya motifleri, taç kısmında "C" kıvrımları yatay sıra halinde bir ters bir düz

[1014] Erzincan Kültür Envanteri, 2007, S. 29.
[1015] Karpuz, 1986, 6-7.

dizilmiştir. Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minber yan aynalığındaki panolarda alternatif sıralı olarak daire içine alınmış dört adet “C” kıvrımı sırt sırta yapılmıştır. Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi minber aynalıklarında, korkuluklarında, köşk kısmında ve kapısında, vaaz kürsüsünün alt kısmında “S” kıvrımlı bitkisel süslemeye gidilmiştir. Vaaz kürsüsünün üst kısmında “S” kıvrımları ile bitkisel süsleme meydana gelmiştir. Başpınar (Başvartinik) Köyü Müftüoğlu Camisi minaresinde şerefenin etrafını çevreleyen çokgen korkuluk ahşap ajur tekniğinde her bir kenarında karşılıklı oyulmuş “S” kıvrımlı bitkisel süsleme vardır. Geçid Köyü Camisi minberin yan aynalıklarında, köşk kısmının altında panolar içinde kıvrık dallar ve “S” kıvrımlarının karşılıklı yerleştirilmesi ile bitkisel süslemeye gidilmiştir. Edebük Köyü Camisi mihrap nişi tepeliğinde “S” kıvrımları vardır. Aşağı Umutlu (Aşağı Barasor) Köyü İmam Mahallesi Camisi mahfilin saçak kısmında köşelerde “S” kıvrımlarının birbirine dolanması ile süslemeye gidilmiştir. “C” ve “S” kıvrımlarının incelenen eserlerde ortak benzerliği birbirleri ile bağlantılı bir şekilde uygulanmış olmaları ve 18.- 19. yy. örnekleri olmalarıdır. “C” ve “S” kıvrımlarına Ordu Akkuş Çaldere Köyü Camisi (20.yy.başları) mahfil korkuluklarında[1016], Ordu Çaybaşı Eski Asak Camisi (19.yy.sonları) harim kapısı sövelerinde, Ordu Çaybaşı Yeni Cuma Camisi[1017] (1863-64 yılına tarihlendirilen) minber tepeliğinde, Doğu Karadeniz Bölgesi mahfillerinde benzer örnekleri vardır.

6.5.2.1.2. Çelenk

Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) pandantiflerindeki güneş motiflerinin etrafı yeşil renkli yapraklar, mavi, pembe, turuncu, kırmızı renkli karanfile benzer çiçek motifleri ile kalem işi tekniğinde bitkisel süslemeye gidilmiştir. Kubbede yine aynı renklerdeki çelenklerin içinde ayetler yazılıdır. Geç dönemlerdeki müdahaleler sonucu bu süsleme günümüzde mevcut değildir. Embiya Bey Camisi mihrap tepeliğinde bir bağdan çıkan yapraklarla çelenk motifi meydana gelmiştir. Geç dönem özelliği gösteren süsleme oldukça gösterişli bir şekilde yapılmıştır. Embiya Bey Camisi son cemaat yerinde mihrabiye nişi kemer alınlığının hemen üzerinde yarım daire biçiminde çelenk motifi ile süslemeye gidilmiştir.

[1016] Bayhan, A. A. (2009). Ordu’dan Bazı Tarihi Ahşap (Çantı) Camiler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* C.2, S.7,. 71.
[1017] Bayhan, 2009, 63.

6.5.2.1.3. Çiçekli kabara motifi

Yarım küre biçimindeki kabara motifleri, Mama Hatun Camisi ve Edebük Köyü Camisi mihrap nişinin üzerinde vardır. Aynı süsleme mihrap nişi yanlarındaki daha küçük nişlerin tepeliğinde de vardır. Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minber aynalıklarında da görülen bir motiftir.

6.5.2.1.4. Karanfil

Görünüşü karanfili andıran çiçek motifi dört yapıda da aynı üsluptadır. Bahçe Mahallesi Camisi son cemaat yeri mihrabiyesinin her iki yanında yer alan alçı sütuncelerin üzeri, sarmaşık şeklinde yaprak ve karanfillerle bitkisel süslemelidir. Bu sütuncelerin başlıkları ve sütuncelere oturan basık sivri kemerli mihrap nişinin kemer yüzeyi ve kemer kilit noktasındaki alınlığı yine karanfil ve yaprak motifleri ile süslenmiştir. Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi mihrap çevresini çevreleyen bordürde kıvrık dallara sarılan karanfil motifleri bulunmaktadır. Embiya Bey Camisi mihrap çevresini dolanan bordürlerde kıvrık dallara sarılan karanfil motifleri ile bitkisel süsleme görülür. Aynı süsleme son cemaat yerindeki mihrabiyede de mevcuttur. Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi son cemaat yerinde mihrabiye kemer alınlığında kıvrık dal ve yaprakların arasında karanfil motifleri yer alır.

6.5.2.1.5. Kıvrık Dallar ve Yapraklar

Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi mihrap sütuncelerinde kıvrık dalların etrafı yaprak ve çiçek motifleri ile sarılmıştır. Sütunce başlıklarında yapraklar görülür. Üst kısmı çeviren mihrap kemer çevresinde de her iki yönden uçları helezon şeklindeki kıvrık dalların ortasında çiçek ve yaprak motiflerinin sıralanması ile bitkisel kompozisyon oluşturulmuştur. Apçağa Köyü Camisi minber kapı alınlığında ve üstünde, iç mekanda pencere çevrelerinde kıvrık dal ve yaprakların arasında papatya motifini andıran çiçek motifleri ile tamamlanmıştır. Mihrap kemer alınlığı kıvrık dallara bitişik çiçek ve yaprak motifleri ile tamamlanmıştır. Mihrap sütunce başlıklarında yapraklar vardır. Gümrükçü Camisi güney duvarında, mihrabın her iki yanı kaş kemerlerin kilit taşları akantüs yaprağı ile birleştirilmiştir. Kiremitçi

Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) mihrap üstünde lacivert zemin üzerine beyaz renkle yazılmış harflerin yer aldığı duayı, kırmızı zemin üzerine kıvrık dal, yapraklardan oluşan süsleme çevrelemiştir. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi minber yan aynalıklarında panolar içinde kıvrık dal ve yaprakların birbirini sarması ile bitkisel süsleme görülür. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi vaaz kürsüsü, kürsünün kenarına pano içinde kıvrık dallardan meydana gelen süsleme ile hareketlendirilmiştir. Tavanda kırmızı renkli kadife kumaşın üzerine süslemelerin yapılması dikkat çekmektedir. Üst örtüyü destekleyen ahşap direklerin üstündeki yastık kenarları ve tavan göbeğinde kıvrımlı dallardan meydana gelen süslemeler görülür. Pencere çevreleri ve ahşap sekilerin köşelerinde bitkisel kıvrımlar vardır. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi mihrabın son bordürünün üstünde, alınlık üstünde ve taç kısmının üstünde kabartma olarak yapılmış yaprak motifleri ile geç dönem ampir üslup özelliği vardır. İç mekanda pencerelerin üst kısmında ampir üslupta yaprak motifli kabartma süsleme vardır. Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi sütunce başlıkları akantüs yapraklıdır. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi giriş mekanının doğusundaki odanın kapının kemer alınlığında yaprak motifi uygulanmıştır.

Erzincan camilerinde yoğun bir şekilde uygulanmış motiflerdendir. Erken dönem örneklerine göre daha hacimli yapılmış süslemelerdir.

6.5.2.1.6. Lale

Osmanlı süsleme sanatına en erken giren çiçeklerden biri olan lale, 16-18. yüzyıllar arasında süsleme motifi olarak sanatın her alanında görülmektedir[1018]. Lale anlam olarak, Allah'ın yolundan ayrılmayan, sıkıntılara karşı direnen insanların simgesi, aynı zamanda tasavvuf da sıkıntılar içinde kıvranan gönül olarak karşılık bulmuştur[1019]. Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi giriş mekanının doğusundaki odanın kapı sövesi, tek sıra halinde uçları birbirine bağlanan başları eğik lale motifleri ile çevrilmiştir. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi mihrap alınlığın her iki yanında mihrap kavsarasına denk gelen yerde yaprakların altından birer adet olmak üzere ters lale motifi ile bitkisel kompozisyon

[1018] Demiriz, Y. (2005*). Osmanlı Kitap Sanatında Doğal Çiçekler*, İstanbul, 242.-243.
[1019] Gezgin, D. (2010). *Bitki Mitosları,* İstanbul, 128.

tamamlanmıştır. Çevlik Camisi mihrabının çevresini dolanan bordürde kıvrık dalların arasında laleye benzer çiçek motifleri vardır. Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minber korkuluğunda üçgen dilimler içinde iki yaprak ortasında lalelerin bir ter bir düz dizilmesi ile karmaşık bir kompozisyon vardır. Yayladamı (Cancik).Köyü Ali Bey Camisi mihrabını sınırlayan sütuncelerin üstünden başlayan bordürde kıvrık dalların etrafında yaprak ve lale motifleri ile bitkisel kompozisyonlu süsleme vardır. Bu bordürü yan ve üstten ince bir bordür daha çevreler. Bu bordürde de aynı süsleme görülür. Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi mihrabını çevreleyen bordürde kıvrık dalların uçlarında lale motifleri ile süslemeye gidilmiştir. Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi üst örtüsünü destekleyen ahşap yastıklar üzerinde daire içine alınmış papatya motifinin üzerinde üç ayrı daldan ortada dik yanlarda başları eğik lale motifleri ile bitkisel süslemeye gidilmiştir. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) üst örtüsünde, ahşap kirişlerde kök boyalarla yapılan dallara bağlı lale motifleri ile süslemeye gidilmiştir.

İncelenen lale motifleri arasında en erken örneği Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.) ahşap kapı üzerindeki motifler olmalıdır.Diğer örneklere nazaran daha zarif ve yuvarlağa yakın bir formdadır. Lale motifinin 18.yy.sonuna kadar uygulandığı billiyoruz. Diğer camilerdeki motiflerinde doğal olarak bu dönemde yapılmış olma ihtimali hayli yüksektir. Bu üslupta başları eğik lale motifine Trabzon Taşören Camisi[1020] (1841-44 yılına tarihlendirilen) harim kapısında, Doğu Karadeniz Bölgesi[1021] minber aynalıklarında ters, düz veya sırt sırta lale motifleri vardır. Ordu İkizce Laleli Camisi (1522 yılına tarihlendirilen)[1022], Artvin Düzköy Merkez Camisi (1850) kapı ve mihrabında[1023] da benzer örnekleri görmek mümkündür. 16.yy.dan itibaren Türk sanatında çok görülen bir motiftir. Camilerdeki lale motifleri 19.yy.örnekleri olup bu dönem özelliği olan daha ince

[1020] Karpuz, H. (1990). Trabzon'un Çaykara İlçesi Köylerinde Bulunan Bazı Camiler, *Vakıflar Dergisi*, S.XXI, İstanbul, 289.
[1021] Yavuz, 2009, 309.
[1022] Bayhan, A. A. (2005). Ordu/İkizce'den Bir Ahşap Cami: Laleli (Eski) Camii, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, S.14, Erzurum, 1-22.
[1023] Taşkan, D. (2011) *Artvin İli Borçka ve Hopa İlçeleri Camilerinde Ahşap Süslemeler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, 85.

uzayıp giden formdaki lalelerdir. Mezar taşlarında da lale motifinin çok kullanıldığı ifade edilmiştir[1024].

6.5.2.1.7. Palmet

Palmet olarak tanımladığımız geleneksel süsleme sanatımızın motifi, bu camilerde stilize edilmiş şekilde görmekteyiz. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) kubbe kasnağında pencere aralarında beyaz zemin üzerine sarı boyalarla renklendirilmiş kalem işi bitkisel süsleme yer alır. Geç dönemlerdeki müdahaleler sonucu bu süsleme günümüzde mevcut değildir. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi son cemaat yeri giriş kapısında sivri kemerli kuşatma kemerinin sütünce altlarında palmet dizisi vardır. Birbirine bağlı iki ayrı palmet ters ve düz olarak yapılmıştır.

6.5.2.1.8. Papatya

Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi ahşap yastıklarda ay motifinin içine bakan tarafında papatya motifleri vardır. Apçağa Köyü Camisi minber kapı alınlığında ve üstünde kabartma tekniğinde yapılmış kıvrık dal ve yaprakların arasında papatya motifleri vardır. Yan aynalıklarında her panoda kartuş içinde papatya motifi kabartma olarak yapılmıştır. Alçı malzeme ile mihrap köşe sütunceleri üzerinde kıvrık dalların arası papatya motifleri ile süslenmiştir. Sütuncenin yanındaki ilk ve ikinci bordürde ince dalların etrafında yaprak ve papatya motifleri vardır. Üçüncü bordürde vazoların içinden çıkan ortadan ince daldan çıkan yaprak ve papatya motifleri ile bitkisel kompozisyon oluşturulmuştur. Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi mihrabın üst kısmında dilimli yelpaze şeklindeki süslemenin her bir diliminde vazodan çıkan papatya motifleri ile mihrap hareketlendirilmiştir. Embiya Bey Camisi harime giriş sağlayan kapı üzerinde bir bağdan çıkan kıvrık dalların uçlarında papatya motifleri ile süslemeye gidilmiştir. Papatya motifi, iç mekanda pencerelerin üst kısmında rozet şeklinde alçı kabartma süslemeler vardır. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi mihrabı çevreleyen ilk ve en dıştaki bordürde, mihrap alınlığında kıvrık dalların arasında papatya ve uçları helezon şeklindeki yapraklardan meydana gelen bitkisel süsleme yer alır. Haci Mehmet

[1024] Çal, H., Çal, Ö. (2008). *Kastamonu Atabey Bey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları,* Ankara, 36.

Ağa Camisi mihrabı çevreleyen bordür ve sütuncelerin üzeri kıvrık dallara sarılan papatya motifleri ile süslenmiştir. Mihrabın üst kısmında yarım daire içine alınmış iki yandan çıkan kıvrık dalların arasında ve üst kısımda hilal şeklindeki süslemenin içinde papatya motifi vardır. Minber kapısının üst kısmında, ortada yıldız ve her iki yanında papatya motifleri işlenmiştir. Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi mihrap kemer alınlığında ve mihrabı çevreleyen bordürde kıvrık dal ve yaprakların çevresinde papatya motifleri ile bitkisel süsleme oluşturulmuştur. Mihrap taç kısmında dilimli madalyonun içine kıvrık dallardan sarkan papatya motifleri işlenmiştir. Mihrap duvarındaki kemerlerin arasında ve üstünde kabartma papatya motifleri vardır.

Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi mihrabı iki yandan sınırlayan sütunceler üstünde dallardan çıkan yaprak ve papatya motifi alternatif şekilde dizilmiştir. Mihrap kemer alınlığını çevreleyen bordürde bir ters bir düz “C” kıvrımlarının arasına papatya motifleri sıralanmıştır. Mihrabın son bordürü, kıvrık dallardan çıkan papatya motifleri ile ortadaki bordürden biraz aşağıda kalıp sütünce başlığı ile tamamlanmıştır. Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi mihrabını her iki yandan kıvrık dalların etrafında yaprak ve papatya motifli sütunceler sınırlar. İlk bordürde daha kalın kıvrık dalların etrafında yaprak ve papatya motifli süsleme devam eder. İkinci bordürde “C” kıvrımlarının içinde yaprak ve papatya motifleri, üçüncü bordüründe vazodan çıkan dallardan yaprak ve papatya motifleri ile bitkisel kompozisyon oluşturulmuştur. Tahta Camisi arşiv fotoğraflarından mihrabı çevreleyen dıştaki bordürde vazodan çıkan ve kıvrık dallar arasında papatya motifleri olduğu görülmektedir. Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.). üst örtüyü destekleyen ahşap yastıklarda daire içine alınmış papatya motifleri bulunmaktadır. Geçid Köyü Camisi mihrap alınlığında ortada papatya motifi vardır.

Doğu Karadeniz’de vazodan çıkan papatya motiflerinin çok tercih edildiği süsleme olduğu bilinmektedir[1025].

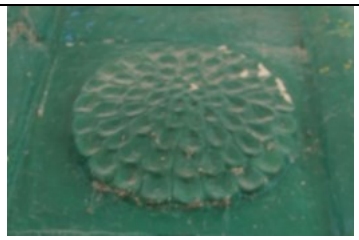
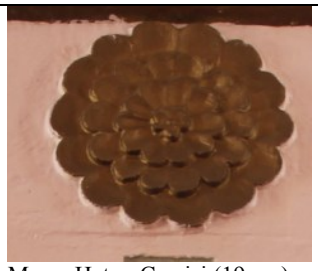
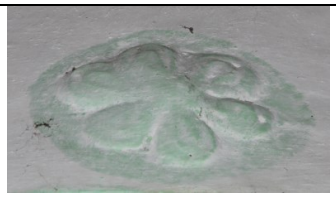
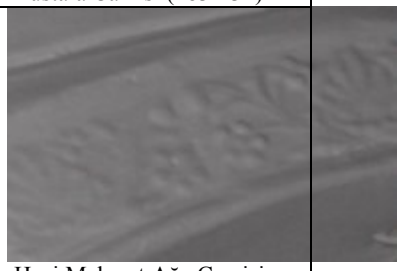
[1025] Yavuz, 2009, 307.

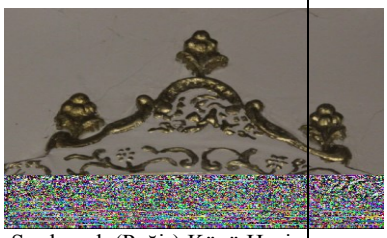
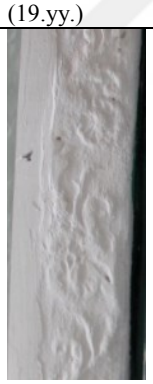
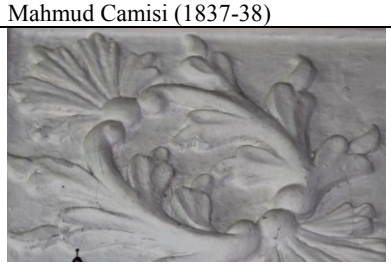
6.5.2.1.9. Servi

Servi ağacı ölümü ve yaşamı simgelemektedir. Tanrıya kavuşma, vahdet-i vücut, tevekkül gibi anlamları olduğu da ifade edilmiştir[1026]. Servi, özellikle yüklendiği anlamlardan dolayı mezar taşları ve çeşmelerde çokça kullanılmıştır[1027]. Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi mihrap nişinin iç kısmında zincirden sarkan kandilin üstünde, zincirin her iki yanında servi motifleri kabartma olarak yapılmıştır. Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi üst örtüsünü destekleyen dört ahşap direğin orta sahına bakan yüzlerinde servi motifi bulunmaktadır. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) mihrap nişinin alt kısmında renkleri anlaşılmayan kalem işi tekniğinde karşılıklı iki servi ağacı motifi vardır. Geç dönemlerdeki müdahaleler sonucu bu süsleme günümüzde mevcut değildir. Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi ve Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) servi motifleri birbirine hem kompozisyon hem de daha uzun ve ince olmaları bakımından benzerlik göstermektedir. Bu iki süslemenin aynı dönem özelliği gösterdiği söylenebilir. Türk sanatında çok kullanılan motiflerdendir. Doğu Karadeniz Bölgesi[1028] cami mahfillerinde benzer örnekleri vardır. Ayrıca kalem işi süsleme olarak da Doğu Karadeniz Bölgesi duvar yüzeylerinde servi ağacı motifi görülmektedir[1029].

[1026] Karamağaralı,B. (1992). *Ahlat Mezar Taşları*, Ankara, 17.
[1027] Çulpan, C. (1961). *Serviler II,* İstanbul, 146-147.
[1028] Yavuz, 2009, 310.
[1029] Yavuz, 2009, 311.

Tablo 6.29. Erzincan camilerinde görülen bitkisel süslemelerden örnekler

Palmet	 Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi (1894-95)		
"C- "S" kıvrımı	 Apçağa Köyü Camisi (19.yy.)	 Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09)	 Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.)
Lale	 Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi,(17.yy.)	 Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68)	 Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32)
Çiçekli kabara	 Edebük Köyü Camisi (18.yy.)	 Mama Hatun Camisi (19.yy.)	 Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32)
Papatya	 Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38)	 Embiya Bey Camisi (18.yy.)	 Haci Mehmet Ağa Camisi (18.yy.)

	 Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.)	 Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.)	 Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.)
Kıvrık Dallar Yapraklar	 Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.)	 Kemah Gülabi Bey camisi (15.yy.)	 Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.)
Karanfil	 Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38)	 Embiya Bey Camisi (18.yy.)	 Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38)
Çelenk	 Embiya Bey Camisi (18.yy.)	 Embiya Bey Camisi (18.yy.)	

Servi	 Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi (18.yy)	 Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.).	 Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı)

6.5.2.2. Geometrik Süsleme

İncelenen yapılarda geometrik süsleme bitkisel süslemeye nazaran daha az görülmektedir. Yıldız, Mühr-ü Süleyman, kare, üçgen, örgü, testere dişi, baklava, kabara, sekizgen, madalyon, balık sırtı motifleri sayılabilen geometrik süslemelerdir.

Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.), Yeşilyamaç (Geşo).Köyü İbrahim Ağa Camisi (1690-91), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Gümrükçü Camisi (18.yy.) Haci Mehmet Ağa Camisi (18.yy.), Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.), Bahçe Mahallesi Camisi (19.yy.), Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.), Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.)., Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi (19.yy.), Vanlızâde Hacı Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32) ve Geçid Köyü Camisi (19.yy.sonu 20.yy.başı) ahşap süslemesi vardır. Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi (1667-68), Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi (1813-14), Edebük Köyü Camisi (18.yy.) alçı süslemesi vardır. Kışlacık Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97), Zülfikar Ağa Camisi (1635)'nde taş, Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) taş ve çini malzeme ile süslemesine gidilmiştir.

Geometrik süslemeler, Erzincan camilerinde tercih edilen türdür. Ancak bitkisel süsleme kadar yoğun bir şekilde görülmemektedir. Anadolu'nun çoğu yöresinde karşımıza çıkan motifler Erzincan'da da mevcuttur. Yöreye özgü bir geometrik motif ile karşılaşılmamıştır.

6.5.2.2.1. Baklava

Kemah Gülabi Bey Camisi orta sahının ahşap tavanında, Bahçe Mahallesi Camisi minber kapısı kanatlarında, Gümrükçü Camisi minber yan aynalığını oluşturan yüzlerde çıtakari tekniğinde baklava motifleri uygulanmıştır Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi harim kapı kanatları yüzeyi baklava dilimlerinin ters ve düz yerleştirilmesi ile meydana gelmiştir. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi minber kapı kanatları ince ahşap çubuklarla kasetli baklava şeklinde oyulmuştur. Süpürgelik kısmında, köşkün altında, kapı üstünde de aynı süsleme tekrar edilmiştir. Tavanda ahşap yastık kenarlarında kasetli baklava dilimleri sıralanmıştır. Son cemaat yerindeki nişlerin kapakları üzerinde dilimli baklava motifleri vardır. Süslemelerin zeminine kırmızı renkli kadife kumaş kaplandığı için süslemeler daha belirgindir. Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi orta sahınının tavanı, çıtaların baklava dilimi motifi oluşturmasıyla meydana gelmiştir. Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi taşıyıcı ahşap direklerin alt kısımları baklava motifleri ile doldurulmuştur. Geçid Köyü Camisi minberin köşk altındaki panolardan biri dilimli baklava motifleri ile süslenmiştir. Edebük Köyü Camisi mihrabını baklava desenli bordür çevrelemektedir. İncelenen eserlerde baklava motifleri çıtalarla ve ahşap parçalarla çakma tekniğinde yapılmıştır. Ayrıca ajur tekniği (delik işi) ile Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi bu motifin kasetli bir şekilde uygulanması ile diğerlerinden ayrılmaktadır.

6.5.2.2.2. Balık sırtı

Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.) mihrap nişi üstünde alçı kalıplama tekniğinde karşılıklı balık sırtına benzer süsleme görülmektedir.

6.5.2.2.3. Kabara

Özellikle minarelerin şerefe süslemesinde yer verilmiştir. Zülfikar Ağa Camisi (1635) iki sıra, Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38) iki sıra, Kemah Gülabi Bey Camisi iki sıra ve Gümrükçü Camisi (18.yy.) minare

şerefesinde dört sıra halinde irili ufaklı kabaralarla süslemeye gidilmiştir. Düz yüzeyler halinde olan bu süsleme, incelenen örneklerde birbirinin benzeridir.

6.5.2.2.4. Kare

Kemah Gülabi Bey Camisi orta sahınının tavanında, Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi ahşap tavanında çıtakari tekniğinde kare şekilleri meydana gelmiştir. Çıtaların kare motifini oluşturduğu bir başka örnek, Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi tavan göbeğinde görülmektedir. Gümrükçü Camisi minber yan aynalığını oluşturan bölümlerde sekizgenlerin ortasında yine çıtalarla kare motifleri yapılmıştır.

6.5.2.2.5. Madalyon

Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) ahşap direkler yüzeyinde oyma tekniğinde altı adet oval şeklin iç içe geçmesiyle oluşan madalyon süsleme vardır. Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi taşıyıcı ahşap direklerin üzerindeki yastıklarda madalyon motifleri vardır. Benzer örneklerine, Doğu Karadeniz Bölgesi[1030] minber aynalıklarında da rastlanır. Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi minber yan aynalığındaki panolarda alternatif sıralı olarak dilimli madalyonlar vardır. Köşk kısmının altında da yatay olarak dilimli madalyonun daha küçük bir örneği mevcuttur.

6.5.2.2.6. Mühr-ü Süleyman

Süleyman Peygamberin mührü olarak kullanılan bir terimdir. İki eşkenar üçgenin birbirine karşılıklı geçmesi ile meydana gelen altı kollu yıldız motifidir. Bu motif, Hristiyanlar ve özellikle de Yahudiler arasında yaygın olmakla birlikte Davud ve Süleyman Peygamberlerin isimlerine atfedilmesi 14.yy.dan sonraki dönemlere aittir[1031].

[1030] Yavuz, 2009, 309.

[1031] Çam, N. (1993). Türk ve İslâm Sanatlarında Altı Kollu Yıldız (Mühr-i Süleyman), *Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı,* Konya, 210.

Mühr-ü Süleyman, Türk kültür ve medeniyetinde çok sık kullanılan semboller arasındadır. Asırlardan beri, mimari eserlerin duvarlarında, kemer kilit taşlarında, minberde, çinide, seramikte, mutfak eşyalarından tepside, tabakta, çeşmelerde, sebilllerde şadırvanlarda, ahşap kapı kanatlarında, sikkelerde, yüzüklerde, mezartaşlarında karşımıza çıkmaktadır[1032]. Mühr-ü Süleyman motifinin girmesinde etken olan Neml suresidir. Altı kollu yıldızın İslam öncesi Türk kültür unsurlarında önemli bir yere sahip olup İslamiyet öncesi Türkler'de 12 hayvanlı Türk takviminde burç sembolü olarak gösterilmiştir. Hun ve Uygur sehpalarının üzeri altı kollu yıldızlarla süslenmiştir[1033].

Mühr-ü Süleyman motifi, İslam sanatında en erken 691 yılında Kubbetü-s Sahra'da kullanılmıştır. Anadolu Selçuklu eserlerinde de bu motifin kullanılmış olduğunu ifade edebliriz. Diyarbakır Ulu cami revakında kilit taşında, Malatya Ulu Cami kubbe göbeğinde ve daha sayabileceğimiz pek çok eserde görmek mümkündür. Osmanlı Dönemi'nde hamam aydınlatma deliklerinde, mezar taşlarında, mimari süslemede ve daha pekçok yerde uygulandığı bilinmektedir. Genel olarak Türk ve İslam Sanatında sevilerek kullanıldığını söyleyebiliriz[1034].

Mühr-ü Süleyman motifi anlam olarak şifa taslarında ve muskalarda kötü ruhlara tılsım ve sancaklarda ilahi himayeyi koruma olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir ve aynı anlayışın mezar taşlarında da geçerli olduğu belirtilmiştir[1035].

Bu motifin yaygın bir şekilde uygulanması çiziminin kolay olmasına bağlanabilir. İslam sanatında sevilerek kullanılmış, geometrik süslemelerde çok tercih edilen motif olmuştur.

İncelenen örneklerde sadece üç camide bu motifin kullanıldığı görülmektedir. Ahşap malzeme üzerinde yapılmış olan bu motif, iki camide ajur tekniğinde, bir camide de ahşap üzerine boyama tekniğinde uygulanmıştır. Haci Mehmet Ağa Camisi minber kapısının tepeliğinde, Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi

---

[1032] Bayram, S. (1993). Mühr-ü Süleyman ve Türk Kültürü'ndeki Yeri, *Sanat Tarihi'nde İkinografik Araştırmalar Güner İnal'a Armağan,* Ankara, 61-67.
[1033] Ögel, B. (1984). *Türk Kültür Tarihine Giriş*, C.6, Ankara, 256.
[1034] Çam, 1993, 212-217.
[1035] Çam, 1993, 221.

minberinde köşkün yan yüzlerinde bu motif vardır. Bu camideki süslemede diğerlerinden farklı olarak ortada boş kalan bölüme ikinci bir yıldız motifi daha yapılmıştır.

Ahşap üzerine boyama tekniğinde görülen altı kollu yıldız, Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi mahfili altında ve tavanda kirişler arsındaki bölmelerde karşımıza çıkar. Ahşap zemin üzerine kırmızı renkte kök boyalarla yapılmış bu süslemeler birbirinin benzeridir.

6.5.2.2.7. Örgü

Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) mihrap nişi üstündeki çini levhaların kenarları kırmızı renkli halat örgüsü şeklinde motif ile çevrelenmiştir. Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi mihrap süslemesinde kemer etrafında oval şekillerin iç içe geçmesiyle sonsuz düzende süslemeye gidilmiştir. Doğu Karadeniz Bölgesi[1036] mahfillerinde benzer süsleme örnekleri vardır.

6.5.2.2.8. Sekizgen

Gümrükçü Camisi minber yan aynalığını oluşturan bölümlerde çıtalarla iç içe geçmiş sekizgen şeklinde süsleme vardır. Sekizgenlerin ortasında kare motifleri ile hareketlilik sağlanmıştır.

6.5.2.2.9. Üçgen

Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi mihrabı çevreleyen bordürde ters ve düz üçgen motifleri vardır. Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi taşıyıcı direklerin üstündeki ahşap yastıklarda, direklerin üst kısımları, geniş açıları sırt sırta gelecek şekilde üçgen motifleri işlenmiştir. Edebük Köyü Camisi kademeli bir şekilde daralan mihrap nişinin üstünde üçgen motifleri vardır. Üçgen motifleri, taş ve ahşap üstüne uygulanmış olan iki camide (Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi ve Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi) benzer özellik gösterir. İnce bordürlerde uygulama alanı bulmuş olan bu örneklerde iki sıra halinde

[1036] Yavuz, 2009, 310.

görülmektedir. Edebük Köyü Camisi mihrabında daha geniş bir bordürde alçı kalıplama tekniğinde karşımıza çıkmaktadır. Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi süslemesinin diğer örneklerden daha erken tarihli olduğu anlaşılmaktadır.

6.5.2.2.10. Yıldız

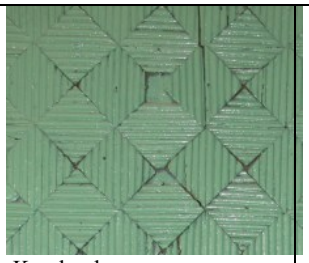
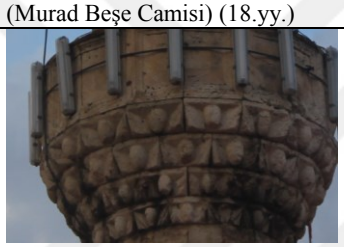
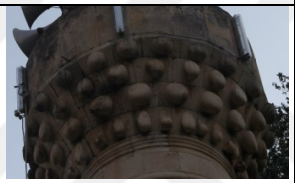
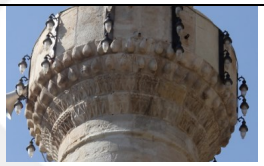
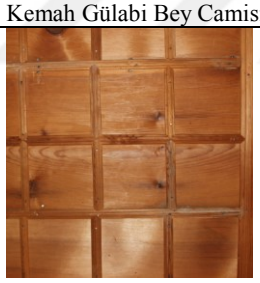
Gümrükçü Camisi minber geçiş bölümündeki kemer köşelerine ajur tekniğinde yıldız motifleri işlenmiştir. Vaaz kürsüsünün gövdesindeki kaş kemerlerin köşelerinde de yıldız motifli süslemeler görülmektedir. Mahfilin korkuluğunda yine aynı süsleme mevcuttur. Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi son cemaat yeri kapısında kavsaranın üst kısmında kabartma yıldız süsleme mevcuttur. İç mekanda ayakların üst kısmında da benzer şekilde kabartma yıldız motifi daire ile çevrelenmiş biçimdedir. Son cemaat yerindeki kemer aralarında yine aynı süslemeden görülür. Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi minberin aynalıklarında ve kapısının üzerinde yıldız motifleri vardır. Doğu Karadeniz Bölgesi[1037] mahfillerinde benzer örnekleri görülür.

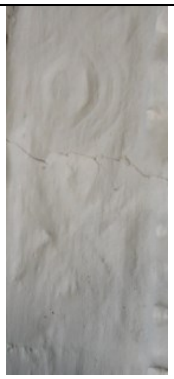
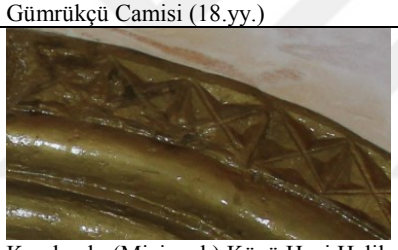
Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi mihrabında yıldız motifi daire içine alınmıştır. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) mihrabının ilk üç bordüründe yıldız motifleri yer alır.

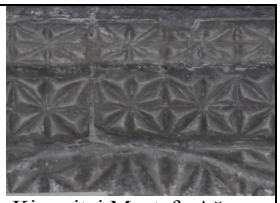
Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi mihrap köşelerinde, Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) dış cephede, alt sırada yer alan pencere alınlıklarında taş işçiliğinde, Apçağa Köyü Camisi mihrabı taç kısmının tepesinde de yine kabartma olarak yapılmış yıldız motifi görülür. Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi mihrap alınlığının her iki yanında ve tepelik kısmında kabartma şeklindedir.

[1037] Yavuz, 2009, 310.

Tablo 6.30. Erzincan camilerinde görülen geometrik süslemelerden örnekler

Baklava	 Gümrükçü Camisi (18.yy.)	 Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi (18.yy.)	 Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.)
Balık sırtı	 Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.)		
Kabara	 Kemah Gülabi Bey Camisi (15.yy.)	 Gümrükçü Camisi (18.yy.)	 Zülfikar Ağa Camisi (1635)
Kare	 Yeşilyurt (Haponos Ekreği). Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38)	 Kemah Gülabi Bey Camisi (15.yy.)	 Karatuş Köyü Hacı Beşir Camisi (19.yy.sonu)
Madalyon	 Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi	 Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi)	 Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi
Mühr-ü Süleyman		 Vanlizâde Haci Ali Ağa	 Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi

	Haci Mehmet Ağa Camisi	Bin Mustafa Camisi	
Örgü	 Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı)	 Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi (1813-14)	
sekizgen	 Gümrükçü Camisi (18.yy.)		
Üçgen	 Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi (18.yy.).....	 Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.)	 Edebük Köyü Camisi (18.yy.)
Yıldız	 Gümrükçü Camisi (18.yy.)	 Gümrükçü Camisi (18.yy.)	 Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97)
	 Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97)	 Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.)	 Değirmen (Zetkiğ) Köyü Camisi (19.yy.)

	 Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi (17.yy.)	 Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı)	 Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı)

6.5.2.3. Nesneli Süsleme

Nesneli süsleme incelenen camilerde diğer süsleme türlerine nazaran daha az görülmektedir. Nesneli motifler başlığı altında ele alınan motifler, ibrik, çarkıfelek, vazodan çıkarak natürmort oluşturan dal ve çiçekler, perde, yelpaze, çarkıfelek, kandil, güneş, ay-yıldız ve hilal motifleri nesneli süsleme grubunu oluşturmaktadır.

Gümrükçü Camisi (18.yy.), Vanlizâde Haci Ali Ağa Bin Mustafa Camisi (1831-32), Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi (19.yy.), Bahçeli (Hah) Hacı Veli Camisi (19.yy.) ahşap; Tahta Camisi (17.yy), Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38), Embiya Bey Camisi (18.yy.), Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.), Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38), Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi (1866), Apçağa Köyü Camisi (19.yy.), alçı; Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi (18.yy.), Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi (1596-97) taş; ve Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı) kalem işi süslemenin görüldüğü camilerdir.

Nesneli süslemeler, Erzincan camilerinde tercih edilen süsleme türündendir. Ancak bitkisel süsleme kadar yoğun bir şekilde görülmemektedir. Anadolu'nun çoğu yöresinde karşımıza çıkan motifler Erzincan'da da mevcuttur. Yöreye özgü bir nesneli motif ile karşılaşılmamıştır.

6.5.2.3.1. Ay-yıldız

Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) mihrap nişi yanlarındaki sütun başlıklarının üzerinde kalem işi tekniğinde ay yıldız motifleri bulunmaktaydı. Geç dönemlerdeki müdahaleler sonucu bu süsleme günümüzde mevcut değildir. Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi, mihrap köşeliklerinde de ay-yıldız kabartma süslemeler vardır. Refahiye Hacı Mehmet Ağa Camisi vaaz kürsüsünde de görülür.

Doğu Karadeniz Bölgesi cami ve konaklarında duvar yüzeylerinde ay yıldız tasvirli süsleme örnekleri bulunmaktadır[1038]. Osmanlı dönemi mezar taşlarında özellikle 19 ve 20. yy. larda çok görülen bir motif olduğu ifade edilmiştir[1039].

6.5.2.3.2. Güneş

Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi mihrap kemer köşelerinde daire içine alınmış güneş motifleri bulunmaktadır. Ayrıca köşelerde güneş ışınları dik bir şekilde çizilerek hilal ile sınırlandırılmıştır. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) kubbeye geçiş elemanı olan pandantiflere beyaz zemin üzerine daire biçiminde güneş motifi işlenmiştir. Dairelerin ortasında peygamber isimleri yazılıdır. Güneş ışınları, sarı renge boyanmıştır. Geç dönemlerdeki müdahaleler sonucu bu süsleme günümüzde mevcut değildir.

6.5.2.3.3. Çarkıfelek

Kemah Gülabibey Camisi orta sahınının tavan göbeğinde dış biçimlenişi daire şeklindeki göbekte çarkıfelek motifi ile çıtakari tekniğinde süslemeye gidilmiştir. Mektepönü Camisi mihrap köşelerinde alçı; Yalınca (Mığısı) Köyü Haci Ahmet Ağa Camisi minber yan aynalıklarında ahşap malzeme ile bu motif uygulanmıştır. Mektepönü Camisi süslemesi diğer örneklerden malzeme olarak farklılık göstermektedir. Yalınca (Mığısı) Köyü Haci Ahmet Ağa Camisi örneğinde delik işi tekniğinde olması bakımından her bir motif birbirinden ayrılmaktadır.

[1038] Yavuz, 2009, 311.
[1039] Çal, H. Çal,Ö.2008, 28.

6.5.2.3.4. Hilal

Aksöğüt (Halmüge) Köyü Camisi minber süpürgeliğinde kemer köşelerinde, ahşap direklerin oturduğu yastıkların harime bakan yüzüne hilal motifi yapılmıştır. Minberin taç kısmında çok kollu yıldız motifinin yarım daireyi tek sıra halinde dolandığı görülür. Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi mihrap kemer köşesinde güneş ışınları şeklinde çizilen motifin karşısında hilal motifi bulunmaktadır. Sabırlı (Ürik) Köyü Camisi minber yan aynalıklarında da vardır.

6.5.2.3.5. İbrik

Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.) tavanında tek örneği görülen bu motif, ahşap üzerine boyama ile yapılmıştır. Kiriş üzerine çizilen ibrik motifi, gelişi güzel bir şekilde resmedilmiştir.

6.5.2.3.6. Perde

Perde motifi, Batılılaşma dönemi süsleme programında en çok tercih edilen motiflerdendir. Genelikle perdeler iki yandan kurdele veya fiyonkla tutturulur. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) onarım öncesi eski fotoğraflarına göre mihrap nişinin üst kısmında kalem işi tekniğinde perde motifleri aşağı doğru sarkmaktadır. Perde motifinin araları iple bağlanmış şekilde tasvir edilmiştir. Bu motif sadece Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)'nde vardır. Geç dönemlerdeki müdahaleler sonucu bu süsleme günümüzde mevcut değildir. Söz konusu tasvirde perspektif denemesi yapıldığı dikkat çekmektedir.

Perde motifi, duvar resimlerinde 19. yy.ın başından itibaren görülmektedir. Yazır Beldesi Camisi (1802-03)[1040] mihrabında, Ortaköy Camisi (19.yy)'nin kubbe ve pandantiflerinde, kemerli pencere motifinin üstünde, İzmir Kemeraltı Çakaloğlu Çeşmesi ayna taşı ve üst panoda (1805-06)[1041], İzmir Tilkilik Dönertaş Sebili[1042],

[1040] Çakmak, 1991, Resim 138.
[1041] Acar, T. (2013,Haziran). Kemeraltı Çarşısı'ndaki Duvar Çeşmelerinin Bezeme Öğeleri Açısından İrdelenmesi, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 6.
[1042] Kuyulu, İ. (2002, 4-8 Ekim 1999). İzmir'de Osmanlı Dönemi Yapıları, *XIII. Türk Tarih Kongresi*, C.3, Ankara:TTK Yayınları.

Mirkelamoğlu Hanı Çeşmesi ayna taşında (1815-16?)[1043], İstanbul Çevri Sultan Çeşmesi ve Sebili'nde (1819)[1044], Konya Aziziye Camisi (1866)[1045] kubbesinde bulunan perde motifi Batı tarzında anlayışın hakim olduğu benzer örneklerdendir. Yine perde motifli süslemenin kalem işi tekniğinde benzer örnekleri Doğu Karadeniz Bölgesi cami ve konaklarında duvar resimlerinde de görülmektedir[1046].

6.5.2.3.7. Kandil

Anadolu Türk sanatında çini, mezar taşları, halı, kilim, minyatürlerde çokça kullanılan bir motif olmuştur. Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi mihrap nişinin iç kısmında ortada zincirden sarkan, iki yandan zincire bağlı kandil motifi yer alır. Altın sarısı renge boyanmıştır. Sivas İmaret Camisi ve Sivas Pulur Camisi mihrap nişinde[1047] kandil motifi süslemesi bakımından benzerlik göstermektedir. Burada farklı olarak üç adet zincirlere bağlı kandil vardır. Bir başka kandil süslemesi, Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) mihrap nişinde kalemişi tekniğinde üç zincirden aşağı kandil sarkmaktadır. Form olarak iki kandil farklılık gösterir. Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi kandil örneği, düz kaideli, yukarı doğru genişleyen gövdesi ağız kısmına doğru daralmaktadır. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) örneği ise yarım huni şeklinde gövde kısmı ile geniş ağızlı kandildir. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) örneği ile benzer olan bu süsleme, Konya Büyük Kovanağzı Camisi mihrap nişinde[1048], Konya Araplar Ak Camisi mihrap nişinde[1049] kalem işi tekniğinde perde arasından zincirden aşağı sarkan kandil motifi süslemesi ile benzerlik göstermektedir.

6.5.2.3.8. Yelpaze

Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi mihrabın üst kısmında dilimli yelpaze şeklindeki süsleme vardır. Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi mihrap kemeri köşelerinde yelpaze şeklinde süslemeler görülür. Yeşilyurt

[1043] Acar, 2013, 8.
[1044] Kara Pilehvarian,N., Urfalıoğlu, N., Yazıcıoğlu, N. (2000). Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler, İstanbul:Yem –Kültür Bakanlığı Yayınları.
[1045] Altın, Y. (2009). *Konya'daki Geç Dönem Osmanlı Camileri,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya, 428.
[1046] Yavuz, 2009, 311.
[1047] Ünsal, 2006, 587, 482.
[1048] Altın, 2009. 454.
[1049] Altın, 2009, 478.

(Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi tavan köşelerinde dış biçimlenişi yelpaze şeklinde olan motifler vardır.

6.5.2.3.9. Vazodan Çıkarak Natürmort Oluşturan Dal ve Çiçekler

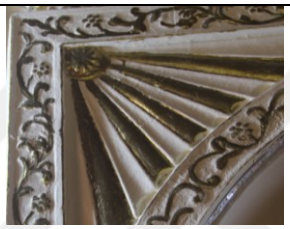
Vazodan çıkan çiçekler, Osmanlı yenileşme döneminde karşımıza çıkan en önemi süsleme unsurlarıdır. Vazolardan çıkan dallar ve bunlara bağlı çiçeklerle oluşturulan süslemedir. Apçağa Köyü Camisi mihrap son bordüründe düşey sıralı bir şekilde vazolardan çıkan dalların arasında papatya motifleri vardır. Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi mihrabın üst kısmında dilimli yelpaze şeklindeki süslemenin her bir diliminde vazodan çıkan papatya motifleri ile mihrap hareketlendirilmiştir. Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi mihrabı ortadaki bordürde ve mihrap alınlığında renkli yağlı boya ile boyanmış vazolardan çıkan yeşil renkli dallarda papatya ve yaprak motifleri ile bitkisel süsleme yer alır. Embiya Bey Camisi harim kapısı üzerinde alçı malzemeden saksı ya da vazodan çıkan kıvrık dallara bağlı papatya motifleri ile süslemeye gidilmiştir. Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi mihrabı üçüncü bordüründe vazodan çıkan dallardan yaprak ve papatya motifleri ile bitkisel kompozisyon oluşturulmuştur. Tahta Camisi'nin arşiv fotoğraflarından mihrabı çevreleyen dıştaki bordürde vazodan çıkan ve kıvrık dallar arasında papatya motifleri olduğu görülmektedir. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) üst örtüsünde ahşap kirişlerin yüzeylerinde basit gelişigüzel şekilde resmedilmiş vazodan çıkan çiçek motifi uygulanmıştır. Düz ayak üzerine oturan kaideli, bombeli gövdeli iki yandan kulplu, ağzı düz vazo örnekleridir. Bunlardan Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) vazo örneği diğerlerinden kaidesi ve kulpu olmaması ile ayrılmaktadır. Vazodan çıkan çiçek motifli süsleme 18.yy.özelliği yansıtmaktadır. Apçağa Köyü Camisi (19.yy.) ve Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38) vazo motifleri, amphora benzerini yansıtmaktadır.

Bu süslemenin en erken örneği Topkapı Sarayı 3. Ahmet Yemiş Odası'ndadır. İstanbul'da sebil ve çeşmelerde yine bu süslemenin taş üzerine uygulanmış örnekleri de vardır[1050]. Vazolardan çıkan dallar ve bunlara bağlı

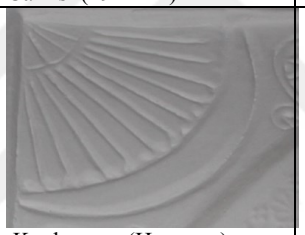
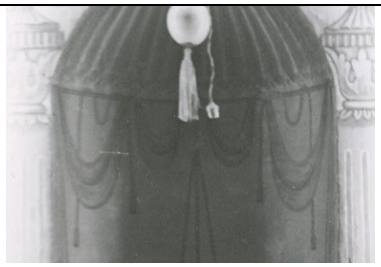
[1050] Karpuz, H. (1992). Of İlçesinde Ağaçlı Köyü Cami, *Lale Dergisi*, S.8, Haziran, 23.

çiçeklerle oluşturulan süslemeler Trabzon Taşören Camisi[1051] (1841-44 yılına tarihlendirilen) minberi aynalıklarında, .benzer örnekleri vardır. Vazodan çıkan çiçek motifi, Doğu Karadeniz Bölgesi[1052] minber yan aynalıklarında benzerleri vardır. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi)'nde ahşap üzerine kök boyalarla yapılan bu tür süslemenin yine Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bazı camilerde benzer örnekleri vardır. Artvin Borçka Muratlı Camisi (1845-46) kapı ve mihrabında, Orta Hopa Camisi (19.yy.)[1053] kubbesinde vazodan çıkan dal ve yapraklarla benzer süsleme örneği görülmektedir.

Tablo 6.31. Erzincan camilerinde görülen nesneli süslemelerden örnekler

Yelpaze	 Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38)	 Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.)	 Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38)
Kandil	 Karakoçlu (Miçingah).Köyü Haci Halil Ağa Camisi (18.yy.)	 Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı)	

[1051] Karpuz, 1992, 289.
[1052] Yavuz, 2009, 309.
[1053] Taşkan, 2011, 78.

Güneş	 Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi (1866)	 Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi (1866)	 Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı)
Ay yıldız	 Yuva (Geruşla) Köyü Hacı Davud Ağazade Hacı Mehmed Camisi (1759-60)	 Refahiye Hacı Mehmet Ağa Camisi (1921-22)	 Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı)
Hilal	 Aksöğüt Köyü Camisi (19.yy.)	 Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi (1866)	 Sabırlı(Ürik) Köyü Camisi (1894-95)
Perde	 Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18.yy.başı)		
Vazodan Çıkarak Natürmort Oluşturan Dal ve Çiçekler	 Apçağa Köyü Camisi (19.yy)	 Dolunay (Tama).Köyü Sultan 2. Mahmud Camisi (1837-38)	 Embiya Bey Camisi (18.yy.)

	 Yücebelen (Üsküburt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.)	 Yücebelen (Üsküburt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.)	
İbrik	 Yücebelen (Üsküburt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.)		

6.5.2.4. Mimari Elemanlı Süslemeler

Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) kubbe kasnağındaki pencere kenarlarında ve mihrapta kalem işi tekniğinde korint başlıklı sütunlar kullanılmıştır. Ancak günümüzde bu kalem işi süsleme unsuru yapının geçirdiği onarımlar sonucu yoktur.

Mimari elemanlı süsleme kalem işi tekniğinde sadece Kemaliye merkezdeki bu camide görülmesiyle dikkat çeker. Bu süsleme de caminin onarım öncesi arşiv fotoğraflarından anlaşılmaktadır. Günümüzde bu süsleme olmayıp onarımlarda sıvanarak kapatılmıştır. Genellikle mihrapları iki yandan sınırlandıran süsleme unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.5.2.4.1. Sütunce

Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) kubbe kasnağındaki pencerelerin iki yanı, mihrap nişinin kenarları korint başlıklı sütunlarla sınırlandırılmıştır. Bu mimari unsurlar gölgelendirilerek kabartma görüntüsü şeklinde yapılmıştır. Ortaköy Camisi (19.yy), Dolmabahçe Camisi (19.yy.)[1054], Yozgat Başçavuşoğlu Camisi

[1054] Ertuğrul, S. (2007)., Dolmabahçe Cami, *TDİA*, C. 9, s. (502-503) 503.

(1801)[1055] ve Yazır Beldesi Camisi (1802-03)[1056] harim duvarlarında başlıklı sütunlar kullanılmıştır.

Alçı malzemeden korint başlıklı sütunceler, Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi, Armağan (Ehnesor) Köyü Abbas Ağa Camisi ve Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi mihrabını iki yandan sınırlandırmıştır. Sütunce gövdeleri sarmal bir biçimdedir. Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi, Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi, Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi, Apçağa Köyü Camisi, Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi, Hacı Mehmet Ağa Camisi, Embiya Bey Camisi, Kozlupınar (Haponos) Köyü Camisi'nde de dairesel gövdeli sütuncelerin üzeri kıvrık dallara bağlı papatya motifleri ile hareketlendirilerek mimari elemanlı süslemeye gidilmiştir.

6.5.2.4.2. Mukarnas ve İstiridye Kavsara

Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi, Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi ve Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) mihrapları istiridye kabuğu biçimdeki kavsaraları ile dikkat çeker.

Kavsaranın altında üç sıra halinde sarkıta benzer üçgen biçiminde mukarnas süslemesi ile mihrap dikkat çeker. Kemah Gülabi Bey Camisi, Aslanoba (Vengük) Köyü Camisi, Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi, Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi, Soğukoluk (Çorhasa) Köyü Camisi ve Molla Köyü Camisi mihrapları mukarnas kavsara ile dolgulanarak hareketlendirilmiştir. Kemah Gülabi Bey Camisi minaresi şerefe altında dört sıra mukarnas dizisine, Zülfikar Ağa Camisi minaresinde iki sıra mukarnas ve iki sıra kabara motifi vardır.

İstiridye kabuğu, Batı dönemi süsleme unsurları arasında sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı döneminde natüralist çiçek ve meyve düzenlemeleri yerini barok süs kompozisyonlarına bırakmıştır. Deniz kabuğu motifleri de 1730'dan sonra süs unsuru olarak kullanılmıştır[1057]. İstiridye formunun camilerde ilk örneği

[1055] Acun, 1981,. 645.
[1056] Çakmak, 1991. 66.
[1057] Bakır, B. (2003).*Mimaride Rönesans ve Barok*, Osmanlı başkenti İstanbul'da Etkileri, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 52; Yılmaz, S. (2005). *Osmanlı Mimarisinde İstiridye Formu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyet Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 18.

Ayasofya Camisi'nin Aşhane girişinde 1742 tarihli taçkapının yanlarındaki nişlerde uygulanmıştır[1058]. Çeşmelerde de sıkça kullanılan süslemedir. Özellikle İstanbul'da birçok çeşmede uygulanmıştır. İstanbul Dolmabahçe Mehmet Emin Ağa Sebili Çeşmesi (1740)[1059], İstanbul Hacı Ahmet Paşa Çeşmesi (1741)[1060], İstanbul Sadrı Esbak Hasan Paşa Sebili (1745)[1061], Üsküdar Ayşe Hatun Çeşmesi (1794) bu süslemenin görüldüğü örnekler arasındadır. Ayrıca han ve apartmanların caddeye bakan yüzlerinde, mezartaşlarında, saraylarda, türbelerde ve daha birçok yerde kullanılmıştır.

Tablo 6.32. Erzincan camilerinde görülen mimari elemanlı süslemelerden örnekler

Sütunceler	 Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) (17.yy.sonu 18. yy.başı)	 Yeşilyurt (Haponos Ekreği).Köyü İsmail Ağa Camisi (1737-38)	 Salihli Köyü Seyyid Hüseyin Camisi (19.yy.)
	 Yayladamı (Cancik) Köyü Ali Bey Camisi (1859-60)	 Sırakonak (Peğir).Köyü Haci Ahmed Camisi (18.yy.)	 Ergü Köyü Mahmut Paşa Camisi (1808-09)
Mukarnas	 Pasinlizade Haci Hüseyin	 Kemah Gülabi Bey Camisi	 Zülfikar Ağa Camisi (1635)

[1058] Bakır, 2003, 50; Yılmaz, 2005, 18.
[1059] Yılmaz, 2005, 34-36.
[1060] Yılmaz, 2005, 37-38.
[1061] Yılmaz, 2005, 39-40.

	Ağa İbn İbrahim Camisi (1832-33)	(15.yy.)	
	 Muratboynu (Urfat) Köyü Haci Osman Camisi (1787-77)	 Molla Köyü Molla Ahmet Pekerici Camisi (19.yy)	 K Kemah Gülabi Bey Camisi (15.yy.)

Erzincan'da mevcut olan bütün süslemeleri Anadolu'nun daha birçok yöresinde görmek mümkündür. Süslemeden uzak, herhangi süslemesi olmayan yapılar da olup bunların sayısı fazladır. Muhtemelen bu camilerde de süsleme olup yapıların geçirdiği onarımlardan dolayı süslemeler sıvanarak kaybolmuştur. Ancak, bunların dışında günümüze gelemeyen Akkoyun Baba Mescidi[1062] ve Kale Camisi[1063]'nin her türlü süs ve değerden yoksun olduğunu öğrenmekteyiz.

[1062] Kemali, 1992, 194.
[1063] Kemali, 1992, 199.

7. SONUÇ

Bu çalışma Erzincan ilindeki 15.yy.-20.yy.başları Akkoyunlu ve Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiş olan ve günümüze ulaşabilen 72 adet cami, günümüze gelemeyip arşiv belge ve bilgisine sahip olduğumuz 11 adet cami olmak üzere toplamda 83 adet camiyi kapsamaktadır. Bunun dışında Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan kayıtlarda adı geçen Osmanlı Dönemi Erzincan ilindeki yapılar da belirlenmeye çalışılmıştır. Hurufat defterlerinde toplam 84 defterde 461 adet cami kaydına rastlanılmıştır.

Hurufat kayıtlarında Erzincan ili genelinde toplam 301 adet cami ve 160 adet mescid bulunmaktadır. Bu kayıtlarda tüm ilçeler dahil adı geçen camilerden 38 tanesi ayaktadır. Erzincan deprem kuşağında olduğu için il merkezindeki yapıların çoğu günümüze kadar gelememiştir. Gelebilen eserler kale kapısı ve hamam yapılarıdır. İlçelerdeki camiler fazla etkilenmese de tahribata uğramış olmalıdır. Taranan tüm hurufat defterlerinde Erzincan merkezde 1691- 1834 tarihleri arasında toplam 120 adet cami, 130 adet mescid, Üzümlü (Cimin)'de 1706- 1834 tarihleri arasında 4 cami, Kemaliye (Eğin)'de 1630-1833 tarihleri arasında 78 cami ve 12 mescid, Kemah'ta 1681-1821 tarihleri arasında 40 adet cami ve 12 adet mescid, Refahiye (Gercanis)'de 1426- 1771 tarihleri arasında 34 cami ve Tercan'da 1696-1829 tarihleri arasında 25 cami ve 6 adet mescid bulunmaktadır. Ilıç ilçesi, Osmanlı Dönemi'nde Kemaliye'ye bağlı köy olduğundan ilçenin ismi, Kemaliye hurufat defterlerinde kayıtlıdır. Bu ilçede 1754-1830 tarihleri arasında 1 adet caminin olduğunu öğrenmekteyiz. Kemaliye ilçesine bağlı bazı köy isimleri, Kemaliye hurufat defterlerinde olmayıp Arabgir hurufat defterlerinden taranmıştır.

1583, 1666, 1784, 1887 ve 1939 tarihli Erzincan depremlerinde yıkılarak günümüze gelemeyen 11 adet cami ve mescidin az da olsa haklarında bilgiye sahip olduğumuz mimarileri hakkında aydınlatıcı bilgi verilmiştir. Bunların dışında mimarisi hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığımız ancak kayıtlarda adı geçen bu eserlerin ismi, belirtilmişse banisi gibi kısa bilgilerle açıklanmıştır. Eserlerin onarımı sırasında cami ve mescidlerin bazısının isimleri değiştirilerek tamiri yapan kişilerin adlarıyla da anıldığı kayıtlarda tespit edilmiştir. Bu da daha önce yüzyıllarca farklı isimle fakat aynı yapı olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. 18. yy.a ait caminin

19.yy.da kaydına rastlanamaması isminin değişmiş olabileceği veya yıkılmış olacağını göstermektedir.

Hurufat kayıtlarında merkezde 28, Kemaliye'de 12, Kemah'ta 7, Refahiye'de 3, Tercan'da 12.adet caminin kim tarafından yaptırıldığı bellidir. Osmanlı Dönemi'nde Ilıç, Çayırlı ve Otlukbeli ilçeleri nahiye olmadığından bu kazalara bağlıdır. Bu camilerden merkez ilçede 12, Kemaliye'de 12, Kemah'ta 8, Refahiye'de 4 adet camiye minber eklenerek camiye çevrildiğini bu kayıtlardan öğrenmekteyiz.

Bu tez çalışmasında alınan en önemli ve özgün sonuçlarından bir diğeri çoğu kitabenin ilk kez tarafımızdan okunmuş olmasıdır. Ayrıca bir başka önemli sonuç isimleri bilinmeyen veya bulundukları yerden isim alan camiler, okunan kitabeleri ve arşiv kayıtlarında geçen banileri ile yeniden isimlendirilmiştir.

İncelenen camiler, plan tipi olarak 3 başlıkta gruplandırılmıştır. Kare, dikdörtgen ve altıgen planlı olmak üzere üç farklı plan tipi görülmektedir. 72 cami içinde kubbe ile örtülü sadece 4 cami vardır. Kare planlı kubbeli tek yapı Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi'dir. . Kubbeli camiler grubunda olan Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) doğu-batı, Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi ve Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı camisi) kuzey yönde mekan genişletme çabaları olan eserler olması bakımından özel camilerdendir. Haci Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi), Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi, Başpınar (Başvartinik) Köyü Selim Ağa Camisi ve Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) kare mekanın kubbe ile örtülü olmaları bakımından özel örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu camilerin kubbe geçişlerinde de pandantif ve tromp uygulanmıştır. Dörtyol Ağzı Camisi ve Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi'nde görülen plan tipinin ilk denemesi Erken Osmanlı Dönemi'nden bilinen İznik Yeşil Cami'de görülmesi çalışmamızın önemli sonuçlarından biridir. Burada 1643 ve 1663 yıllarında bu plan tipinin Anadolu'nun taşra yerinde inşa edilmesi bir geleneği devam ettirme bakımından önem taşımaktadır. Ahşap kirişlerin yönüne göre sahın düzeni olduğundan mihraba dik veya paralel sahınlı olarak da bu grup alt başlığa ayrılmıştır. İç mekan ölçüleri itibariyle 24 cami kare planlı düz ahşap tavanlı, 44 tanesi dikdörtgen planlı, düz ahşap tavanlıdır. Günümüze gelmeyen Erzincan merkezdeki Hacı Mahinur

Camisi'nin altıgen planlı olması bir diğer özel örnektir. 1897 yılında inşa edilmiş olan bu cami, geç dönemdeki farklı plan arayışlarının bir göstergesi olabilir.

Bu plan tiplerinden çatı ile örtülü düz ahşap tavanlı olanların daha çok tercih edildiği görülmektedir. Mihraba dik 5 sahınlı plan tipi ile Kemah Gülabi Bey Camisi tek örnektir.

Erzincan'da Akkoyunlu Dönemi ve Osmanlı Dönemi'nde inşa edilen camiler gerek mimari gerek süsleme bakımından Türk Sanat Tarihi'nde önemli bir yere sahiptir. Erzincan'daki bütün camiler ilk defa tarihi ve mimarisi ile bu çalışmada ele alınmıştır. Erzincan'da Akkoyunlu Dönemi cami mimarisinin bugüne gelebilen tek eseri Kemah Gülabi Bey Camisi olması ile önem taşımaktadır. Ayrıca kendinden sonra gelen Osmanlı cami mimarisinde de düz ahşap tavanlı tipte, daha az desteklerle taşınan plan tipini etkilediği söylenebilir. Bu tipin Erzincan'da olduğu gibi Anadolu'nun diğer şehirlerinde de yoğun olarak tercih edildiği görülmektedir. Bu durum, hem maliyetinin düşük, hem de kolay yapılabilir olması ile açıklanabilir. Bu tip camilerde fonksiyon daha ön plana çıkmış, sanat özelliği arka planda kalmıştır. Düz tavanlı camilerin bazılarında tahtaların çakılmasıyla tavanda hareketlilik sağlanmıştır.

Kayıtlarda adı geçen fakat günümüze gelemeyen camilerin de günümüzdeki camilerden çok farklı olabileceğini sanmıyoruz. Sadece duvar kalınlığı ya da ölçü farklılığı olabilir. 19.yy.dan itibaren camiler plan, malzeme, örtü sistemi bakımından aynı tipte inşa edilmiştir. Bu camilerin de Cumhuriyet Dönemi ve sonrasında gelişen mimariyi etkilediği muhakkaktır.

Günümüze gelebilen yapıları inşa malzemesi ve tekniğine göre sınıflandırdığımızda yapıların hepsi ahşap hatıllı yığma moloz taş veya kaba yonu taş malzeme ile inşa edilmiştir. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)'nin düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmesi selatin camisi olması ihtimal dahilindedir. Duvarların dış yüzleri sıvasız ya da sıvanmış olarak görülmektedir. Ahşap hatıllı yığma moloz taş uygulamasının mimaride yaygın olarak görülmesi, iklime, malzemenin kolay temin edilmesine, ustalarının dışa açılmamasına ve

banilerinin ekonomik gücü ile açıklanabilir. Erzincan'da yapıların çoğunluğu fevkâni tipte yapılmıştır.

Cephelerde, beden duvarlarının alt ve üst sırasında dikdörtgen biçimli, sivri ve yuvarlak kemerli pencerelerle hareketlilik sağlanmıştır. Tek sıra pencere uygulaması iki sıralı düzene göre daha çok tercih edimiştir. Bunlardan farklı olarak bazı camilerde pencereler, harimde yuvarlak kemerli biçimde olup dışarıya doğru daralarak dış cephede dikdörtgen biçimli forma dönüşmüştür. Erzincan minare mimarisi kesme taş malzemeden silindirik gövdeli, tek şerefeli ve külahla sonlanan, çıkışları çoğunun kaideden olan ve camilerin kuzeybatı köşesinde beden duvarına bitişik olanlar ve çatı üzerinden yükselen ahşap minareler en yaygın olarak görülen iki tiptir. Bu minarelerden 18 tanesi kesme taş, 15 tanesi ahşaptan yapılmış minarelerdir. Geriye kalanlar geç dönemlerde yenilenmiş olanlardır. Merkezde olan camilerin minaresi kesme taştan, köylerdeki minarelerde birkaç yapı dışında çatı üzerinden yükselen ahşap minareler olarak özetleyebiliriz. İki minareli tek örnek günümüze gelemeyen İzzet Paşa Camisi'dir. Son cemaat yeri çatısı üzerinde yükselen kesme taş malzemeden çok kenar gövdeli tek şerefeli, soğanbaşı şeklinde pabuçluğu, külahla örtülü iki adet minaresi ile diğer minarelerden ayrılmaktadır. Minarelerden Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi minaresi dışında hepsi yapıya bitişik olup bu caminin minaresi müstakil olarak caminin kuzeybatısı köşesinde ancak yapıdan yaklaşık 5 m. mesafede yapılmıştır. Tek örnek olması bakımından önemlidir. Diğer minareler genellikle harim ile son cemaat yerinin birleşme yerlerinde kuzeybatı köşede yer alırlar. Bunların dışında çatı üzerinden yükselen minareler de mevcuttur.

Üç farklı tipte incelenen son cemaat yerlerinde en çok tercih edilen kapalı mekanlı örneklerdir. Bu durum, yörenin sert iklime sahip olması ile açıklanabilir.

İncelenen camilerin miraplarında çoğunlukla alçı malzeme, bunun dışında taş malzeme kullanılmıştır. 26 adet camide kemerli mihrap görülmekle birlikte en çok tercih edilen yuvarlak kemerli mihrap örneğidir. Mihrap nişleri, çokgen kesitli de olmakla birlikte iki örnek dışında (Pasinlizade Haci Hüseyin Ağa İbn İbrahim Camisi ve Refahiye Hacı Mehmet Ağa Camisi) yarım daire kesitlidir. Erzincan camilerinde mihraplarında malzeme olarak alçının daha çok uygulanmış olması bu

çalışmanın sonuçlarından biridir. Ayrıca Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) mihrabının dışa beşgen bir şekilde taşırılması ile farklı bir örnek olduğunu yansıtmaktadır. Bu özelliği günümüze kadar gelemeyen Erzincan merkezdeki İzzet Paşa Camisi'nde görebiliriz.

Erzincan'daki geç dönem Osmanlı camilerinin minberleri, aynı dönem özelliklerini yansıtması bakımından bölgede ahşap işçiliğinin önemli bir ifadesidir. Erken döneme ait minber örneği yoktur. Çoğunlukla camilerin onarımları sırasında yenilenmişlerdir. Daha geç dönem camilerinde ise minberlerin cami ile birlikte ilave edildiği söylenebilir. Minberler, hem harimin güneybatı köşesinde ve hem de mihrabın yanında görülmektedir. Minberler, aynalıkları, geçişleri ve süpürgelikleri bakımından incelenmiştir. Minberlerde yan aynalığı oluşturan tahtaların arasına çakılan çıtalar birbirine düşey şekilde dizilmiştir. 15 adet minberde bu tipin görülmesi ile Erzincan ilinde en çok tercih edilen aynalık olduğu söylenebilir. Günümüze gelebilen özgün minberlere bakarak cami boyutlarına uygun olarak yapıldıklarını söyleyebiliriz. Özgün bir şekilde günümüze gelmeyen minberler de aynı ölçü ve tipte yapılmış olmalıdır.

Erzincan'da 15.yy.-20.yy.başları arasında inşa edilen camilerde Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) dışında zengin süsleme programı olan örnek yoktur. Ancak cami, çok sayıda onarım geçirdiğinden bu süslemeler sıvanarak kapatılmıştır. Çini süslemenin de sadece Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi)'nde görülmesi ile eserler içinde en dikkat çekici olanıdır. Süslemeler, çoğunlukla ahşap tavanlarda, mihraplarda, minberlerde, ahşap kapı kanatlarında görülmektedir. Sadece dört caminin tavanında göbek vardır. Bu göbekler, kare, daire veya çokgen olarak karşımıza çıkmaktadır. Sıva üzerinde kalem işi süslemenin görüldüğü camiler Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) ve Soğukpınar Mahallesi Camisi'dir. Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi) geçirdiği onarımlarda süslemeleri sıvanarak kapatılmıştır. Ahşap üzerine kalem işi süsleme sadece üç camide görülür. Yücebelen (Üskübürt) Köyü Camisi (Murad Beşe Camisi) (18.yy.)'nde tavanda kirişlerde, Cennetpınar (Aşağı Tolos) Köyü Camisi'nde mahfil balkon kısmının altında ve Soğukpınar Mahallesi Camisi vaaz kürsüsünde uygulanmasıyla diğer camilerden ayrılmaktadır. Süslemelerde 18.-19. yy. özellikleri görülmektedir.

Erzincan’da özellikle merkezde sürekli büyük depremlerden dolayı mimari eserler tahribata uğramış, her gelen depremde binalar yıkılarak enkaz haline dönüşmüştür. Camilerin hangi depremlerde yıkıldığına dair kesin bir bilgiye rastlanmamıştır ve bununla ilgili bir çalışma da yoktur. Bu konuda en geniş bilgiyi Ali Kemali’nin ilgili yayınından öğrenmekteyiz. Sadece iki caminin (Kurşunlu Camisi ve İzzet Paşa Camisi) depremlerde kesin olarak yıkıldığı bilgisine sahibiz.

Erzincan’da Kemah ve Kemaliye ilçelerindeki mevcut yapılardan Kemah Gülabi Bey Camisi, Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi (Orta Camisi), Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi), Tuğlu (Hüdü) Köyü Camisi, Zülfikar Ağa Camisi ,Kışlacık (Mendürgü).Köyü Melek Ahmet Paşa Camisi geleneksel mimariyi iyi yansıtan örneklerdir. Genel itibariyle çok büyük eserlerle kıyaslanamasa da Anadolu’daki gelişen Türk mimarisinin parçasıdırlar. Araştırmamızda Erzincan’da çok sayıda caminin bölgedeki yerel usta veya mimarların geleneklere bağlı kalarak yaptığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Acar, T. (2013,Haziran). Kemeraltı Çarşısı'ndaki Duvar Çeşmelerinin Bezeme Öğeleri Açısından İrdelenmesi, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.30, S.1, 1-18.

Acun, H. (1981). Yozgat ve Yöresi Türk Devri Yapıları. *Vakıflar Dergisi*, S.13, 635-715

Acun, H. (1988). Sivas ve Çevresi Tarihi Eserlerinin Listesi, *Vakıflar Dergisi* 20, Ankara, 183-220.

Acun, H. (1999). *Manisa'da Türk Devri.Yapıları*, Ankara.

Acun, H. (2001). *Yozgat İli Türk Devri Yapıları, I-II*, Ankara.

Adontz, N. (1946). *Histoire d'Armania*, Paris.

Aka, İ. (1991). *Timur Devleti*. Ankara.

Akansel, İ.H. (1999). *Eski Erzincan'da Tarihi Kışla ve Askeri Yapılar*, Erzincan.

Akkan, E. (1964). *Erzincan Ovası ve Çevresinin Morfolojisi,* Ankara.

Akok, M. (1946) Kastamonu'nun Kasaba Köyünde Candaroğlu Mahmut Bey Camii, *Belleten 10*, Ankara, 295-301.

Aksın, A. (1999). *19. yy.da Harput*, Elazığ.

Aksın, A. (1999). *218 numaralı Harput Şer'iyye Sicilinin Tanıtımı ve Fihrist,*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tezi, Elazığ.

Aksın, A. (2003). *XIX.Yüzyılda Eğin (İdari,Fiziki,Sosyal Ve İktisadi Yapı)*, İstanbul

Aktemur, A. M., Kukaracı, İ. U. (2006, 21-23 Nisan) Tokat Çevresindeki Ahşap Örtülü Camiler", *IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu,* Erzurum,

Akyel, S. (2002). *5 Numaralı Eğin Şer'iyye Sicili 1256-1258 (M.1840-43),* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elazığ.

Akyel, S. (2004). 1831-1837 (H.1247-1252) Tarihli Eğin Şer'iyye Sicilinin Tanıtımı ve Fihristi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.14, S.1, Elazığ, (219-227).

Alper, B. (1990). *Kemaliye (Eğin) Yerleşme Dokusu ve Evleri Üzerine Bir Araştırma,* Yayımlanmamış Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Alper, B. (1992). *Kemaliye Evleri*, Fırat Havzası Sanat Tarihi Sempozyumu. Elazığ,

Altaş, N. (2007). *Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Tarafından Tescili Yapılan Cami ve Mescitler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.

Altın, Y. (2009). *Konya'daki Geç Dönem Osmanlı Camileri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya.

Altınbilek, M. S. (1997). *Planlama Sorunları Açısından Erzincan'ın Şehir Coğrafyası*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Anadol, C. (1932). *Vilayetlerimiz Erzincan*, İstanbul.

Anonim (1871), *Erzurum Vilayeti Salnamesi*, Vilayet Matbaası.

Anonim (1874). *Diyarbakır Vilayeti Salnamesi*, Vilayet Matbaası.

Anonim (1875), *Erzurum Vilayeti Salnamesi*, Vilayet Matbaası.

Anonim (1875). *Diyarbakır Vilayeti Salnamesi*, Vilayet Matbaası.

Anonim (1884), *Mamuretü'l-Aziz Salnamesi*, Vilayet Matbaası.

Anonim (1887), *Mamuretü'l-Aziz Salnamesi,* Vilayet Matbaası.

Anonim (1889), *Mamuretü'l-Aziz Salnamesi,* Vilayet Matbaası.

Anonim (1892), *Mamuretü'l-Aziz Salnamesi*, Vilayet Matbaası.

Anonim (1892), *Mamuretü'l-Aziz Salnamesi*, Vilayet Matbaası.

Anonim (1894), *Erzurum Vilayeti Salnamesi*, Vilayet Matbaası.

Anonim (1900), *Erzurum Vilayeti Salnamesi,* Vilayet Matbaası.

Anonim (1928), *Son teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, T.C.Dahiliye Vekaleti Nüfus Müdiriyet-i Umumiyesi Neşriyatı, Hilal Matbaası, İstanbul.

Aras, Ş. (1980). Erzincan'da Basının Kısa Tarihçesi. *Mengüceli Aylık Kültür Araştırma ve İnceleme Dergisi.* 1 (7). Erzincan. 513-521.

Arıkan, Z. (2003). *Eğin Kasabası'nın Tarihsel Gelişimi*, Ankara Üniversitesi

Arseven, C. E. (1984)., *Türk Sanatı,* İstanbul.

Aslanapa, O. (1973). *Türk Sanatı II,* İstanbul.

Aslanapa, O. (1977). *Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14.Yüzyıl),* Ankara.

Aslanapa, O. (1986)., *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul.

Aslanapa, O. (1991). *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıcı ve Gelişmesi*, Ankara

Aslanapa, O.(1986). *Osmanlı Devri Mimarisi,* İstanbul, 463.

Aytaç, İ. (2013). *Malatya Türk-İslam Dönemi Mimari Eserleri II,* İstanbul.

Ayverdi, E. H. (1966*). İstanbul Mimari Çağı'nın Menşe'i, Osmanlı Mimarisi'nin İlk Devri 630-805 (1230-1402)* I, İstanbul.

Bakır, B. (2003). *Mimaride Rönesans ve Barok, Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri*, İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

Balioğlu, H. (2008). Kemaliye ve Köylerinin Kültür Hazineleri. *Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik.* 15. İstanbul. 56-57

Ballı, O. (1979). "Kemah'ta Türk İslam Yapıları" *Mengüceli Aylık Kültür Araştırma ve İnceleme Dergisi*. 1 (6). Erzincan. 17-20.

Barbaro, J. (2005)., *Anadolu'ya ve İran'a Seyahat,* (Çev. Tufan Gündüz), İstanbul, Yeditepe Yayınları.

Bardizaktsi V. (2010). *Palu-Harput, 1878: Çarsancak, Çemişgezek, Çapakçur, Erzincan, Hizan ve civar bölgeler, C.2, Raporlar, Boğos Natanyan (?-1891), Karekin Sırvantsdyants (1840-1892*), (çev. S. Malhasyan, Arsen Yarman), İstanbul 2010.

Başıbüyük, A. (2004a) Doğal Süreçlerin Ortaya Çıkardığı Tarihin Önemli Bir Stratejik Noktası: Kemah (Erzincan) Kalesi., *Doğu Coğrafya Dergisi*, C. 9, S. 11, 353-368.

Başıbüyük, A. (2004b) *Kemah İlçesi'nin Coğrafyası*, Ankara.

Başıbüyük, A. (2012) "Gercanis ve Kuruçay Kazalarının XVII. Yüzyıl Ortalarındaki Nüfus ve Yerleşme Özellikleri", *Doğu Coğrafya Dergisi, C. 17, S. 27*, 85-104.

Başkan, S. (1998). *Ankara Cenabi Ahmet Paşa Camii*, Ankara.

Bayhan, A. A. (2005). Ordu/İkizce'den Bir Ahşap Cami: Laleli (Eski) Camii. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, S.14, Erzurum, s. 1-22.

Bayhan, A. A. (2009). Ordu'dan Bazı Tarihi Ahşap (Çantı) Camiler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 2, 55-84.

Baykara, T. (2000). Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş.I, *Anadolu'nun İdari Taksimatı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını

Bayrakal, S.(2001). *Edirne'deki Tek Kubbeli Camiler,* Ankara

Bayram, S. (1993).Mühr-ü Süleyman ve Türk Kültürü'ndeki Yeri, *Sanat Tarihi'nde İkinografik Araştırmalar Güner İnal'a Armağan,* Ankara, 61-67.

Beygu, A. Ş. (1936). *Erzurum Tarihi, Anıtları, Kitabeleri*. İstanbul.

Beygu, A. Ş. (1984). *Tercan Erzincan ve Kemah*. Mengüceli, 16 (2). 21 – 26.

Bilici, K. (1991). *Kastamonu'da Türk Devri Mimarisi ve Şehir Dokusunun Gelişimi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Boran, A. (1997). *Anadolu'daki İç Kale Cami ve Mescitleri*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi, Van.

Boran, A. (2001), *Anadolu'daki ,İç Kale Cami ve Mescitleri*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayını

Bulut- H.,Tozlu, S.(2008). XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Refahiye Kazası, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi,* 10 (2) 99-115.

Bulut, H. (2012). 1643 Tarihli Avârız Defterine Göre Erzincan Şehri'nin Mahalleleri. *History Studies Prof. Dr. Enver Konukçu Armağanı*. 22-30.

Canpolat,S. Aksın, A.(2007). 1832-40 tarihli Eğin Şer'iyye Sicili'nin Belge Özetleri, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.17, S.1, Elazığ, 275-300.

Ceylan, A. (2000). 1988 yılı Erzincan yüzey araştırması. *17. Araştırma Sonuçları Toplantısı. 2.*

Ceylan, A. (2008). *Doğu Anadolu Araştırmaları (Erzurum, Erzincan, Kars, Iğdır, 1998-2008)*. Erzurum.

Clavijo, R. G.. (2003). *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahat*. (çev. -Ömer Rıza Doğrul). İstanbul. (Eserin orijinali 1939 yılında yayımlandı.).

Cuinet, V. *La Turquie d'Asie*, C.I, Paris 1892-1894

Cumhuriyetin 75. Yılında Tercan. (1998). Tercan Kaymakamlığı, Ankara

Çadırcı, M. (1997). *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*. Ankara.

Çakar, E. , Kara, F. (2005). 17. Yüzyılın Ortalarında Arapgir Sancağında İskân ve Nüfus (1643 Tarihli Avârız-Hane Defterine Göre). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 15 (2). Elazığ. 385-412.

Çakmak, Ş.(1991). *Denizli İli'ndeki Türk Anıtları*, Yayımlamamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İzmir.

Çal- H., Çal, Ö. (2008). *Kastamonu Atabey Bey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları*, Ankara

Çal, H. (1989). Niksar'da Türk Devri Eserleri, İstanbul.

Çal, H. (1994). Zile Ulu Camisi, *Sanat Tarihi Dergisi*, VII, İzmir, 27-52.

Çal, H. (2000). *Niğde Şehrindeki Ahşap Tavanlı Cami ve Mescitler*, Ankara..

Çam, N. (2003)., Türk ve İslâm Sanatına Altı Kollu Yıldız (Mühr-i Süleyman), Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı, Konya, 207-230.

Çerkez, M. (2005). *Merzifon'da Türk Devri Mimari Eserleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 61-62.

Çetintaş, S. (1946).*Türk Mimari Anıtları (Osmanlı Devri Bursa'da İlk Eserler),* İstanbul.

Çoruhlu, Y. (1993). *Türk Sanatının ABC'si,* İstanbul, 96

Çulpan, C. (1961) *Serviler II,* İstanbul

Darkot, B. (1964). Eğin. *İ.A. C.*.4 İstanbul, Milli Eğitim Yayınevi, 194-196

Darkot, B. (1993). Erzincan. *İ.A***.** 4, İstanbul, Milli Eğitim Yayınevi 338-340.

Dedeoğlu, R. (1996). Eğin Köyleri. *Arkıtekt.* 442, İstanbul. 22-46.

Demiralp, Y. (1996). *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara.

Demiriz, Y. (2005) *Osmanlı Kitap Sanatında Doğal Çiçekler*, İstanbul

Deniz, B. (1988). Aksaray'da (Niğde) Ahşap Sütunlu İki Köy Camii, *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi*, 4, İzmir, s. 19-56

Denktaş, M. (2010). Divriği'de Osmanlı Camii ve Çeşmeleri, Sivas.

Dilaver, S. (1971). Anadolu'daki tek kubbeli Selçuklu Mescitlerinin Mimarlık Tarihi Yönünden Önemi, *Sanat Tarihi Yıllığı*, C.4, (1970-71), İstanbul, 17-28.

Durukan, A. (1988).*Balat İlyas Bey Camii*, Ankara.

Dündar, A. (1999). *Kilis'teki Osmanlı Devri Mimari Eserleri*, Ankara.

Dündar, A. (2004). *Çorum Cami ve Mescitleri*, Ankara.

Ebu'l Fida, *Takvimü'l-Buldan,* (nşr.M.Reinaud de slane), Paris 1840

Efe, O. (1971). *Eğin Dedikleri*, İstanbul.

Erdemir, Y. (1985). Konya-Beyşehir Bayındır Köyü Camii, *Vakıflar Dergisi* 19, Ankara, 193-206.

Erken, S. (1977). *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler II*, Ankara, 244-246.

Ersoy, B. (1989). *Bergama Cami ve Mescitleri*, Ankara.

Ersoy, B. (1992). Edirne Şah Melek Cami'nin Tanımı ve Mimari Özellikleri Hakkında Düşünceler, *Arkeoloji Sanat Tarihi Dergisi*, VI, İzmir,.47-61.

Ersoy, G. (2010). *9 Cumâdelula 1332 – 5 Cumâdelahîre 1340 Tarihli Şer'iyye Sicili Defterine Göre Erzincan'da Sosyo-Kültürel Hayat.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Ertem, M. Ş. (1946). *Eğin Kemaliye.* İstanbul.

Ertuğrul, S. (1994).Dolmabahçe Cami, *TDİA*, C. 9, s. (502-503) 503.

Eryüksel, E. (2005). *Safranbolu Şehrinde 17-19.yy. Osmanlı Camileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.

Erzen, A. (1992). *Doğu Anadolu ve Urartular*. Ankara.

Erzi, A S. (1954). Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar. *Belleten XVIII,* S.70, Ankara.

Erzincan Hazırlık Raporu. Erzincan Ticaret ve Sanayi Odası Ankara 1995.

Erzincan İl Yıllığı. 1969-1973-1990.

Erzincan Kültür ve Turizm Envanteri (2007)., T.C. Erzincan Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü,Erzincan.

Erzincan, T. (2007)., Orta Cami, *TDVİA,* C. 33, 399-400.

Erzurum Vilayeti Salnamesi. H. 1299 / M. 1882.

Eskici, B. (1993). *Eski Malatya'daki Türk-İslam Eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara

Evliya, Çelebi. (1986). *Seyahatname*. Üçdal Neşriyat. 3. İstanbul. 133-134.

Eyice, S. (1989). "Alâeddin Bey Cami" mad., *İ.A.,* C.2, T:D.V.Y., İstanbul, 323-24,

Galante, A. (1939). *Histoire des Juifs d'Anatolie*. 2, İstanbul.

Gezgin D. (2010)., *Bitki Mitosları,* İstanbul, s. 128.

Goodwin, G.A (1971). *History of Ottoman Architecture,* London.

Göde, K. (1994). *Eratnalılar (1327-1387),* Ankara.

Gökbilgin, M.T. (1993). Çaldıran Muharebesi, *İA*, C.III, İstanbul, s. 329-331.

Gökbilgin, T. (1965). 15 ve 16 Asırlarda Eyâlet-i Rûm, *Vakıflar Dergisi*, S.6, İstanbul, s. 52..

Gül, A. (2009). 1642–1643 Tarihli Avârız Defterlerine Göre Erzincan Şehri**.** *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 11 (111). 111-129.

Gül, A. , Başıbüyük, A. (2011). *Bir Tarihi Coğrafya İncelemesi (Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Erzincan Kazası).* Erzurum.

Gül, A. , Kılıç, Ü. (2011).Osmanlı Devri Erzincan Vakıflarına Genel Bir Bakış. *History Studies.* 3 (1). 165- 182.

Gündoğdu H. (1998), Tercan ve Çevresindeki Tarihi Kalıntılar, *Cumhuriyet'in 75.Yılında Tercan*, Ankara.

Gündoğdu, H. (1989). Geçmişten Günümüze Erzurum ve Çevresindeki Tarihi Kalıntılar, Şehr-i Mübarek Erzurum, Ankara, 135-240.

Gündoğdu, H. (2002). Akkoyunlu Devri Mimarisi. *Türkler.* 8. Ankara. 156-165.

Gündoğdu, H. (2006). Kemaliye ve Salihli Köyü Üzerine Değinmeler. *IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (21-23 Nisan, Erzurum), Bildiriler.* Erzurum. 249-262.

Gündoğdu, H. Bayhan, A.A. Arslan M., (2010). *Sanat Tarihi Açısından Erzurum*, Erzurum.

Gündoğdu,H. Bayhan, A.A. vd.,(2009). *Kültür Varlıkları İle Kemah*, Ankara

Gündüz, T. (2006)., *Uzun Hasan ve Fatih Mücadelesi Döneminde Doğuda Venedik Elçileri Caterino Zeno ve Ambrogio Contarini'nin Seyahatnâmeleri*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Gür, M. H. (1968). Eğin. *Eğin Tarih, Edebiyat, Folklor, Ekonomi*, Ankara. 7-8.

Güreşsever- G., Altun, A. (1970). Bayburt Köylerinde Türk Mimari Eserleri, *Sanat Tarihi Yıllığı*, S:3, İstanbul İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 33-47.

Helmuth, Von Moltke. (1998). *Moltke'nin Türkiye Mektupları*, İstanbul.

Her Yönü İle Erzincan: 1990 İl Yıllığı

*Her Yönüyle Kemaliye (Eğin). (*1996). Kemaliye Kaymakamlığı Köylere Hizmet -Götürme Birliği Yayını. İstanbul.

Hommaire, De Hell. (1855). *Voyage en Turque et en Perse.1.* Paris. 404-409.

İbn Bîbî, (1996). El-Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Ca'ferî Er-Rugadî, El Evamirü'l-Ala'iye Fi'l-Umuri'l-Ala'iye (Selçukname), (çev. Mürsel Öztürk), C. 2, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

İbn-i Batûtâ, (2004). *Ebû Abdullah Muhammed Tanci, İbn-i Batûtâ Seyahatnamesi*, (çev. A.Sait Aykut), C.I, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İlhan, M. (1996). Kemaliye'yi Korumak. *Arkıtekt.* 442, İstanbul. 51-57.

İlter, F. (1992). *Bir Anadolu Kenti İskilip,* Ankara.

İnbaşı, M. (2009). Erzincan kazası (1642 tarihli avârız defterine göre). *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi.* 41. Erzurum.

İnternet: http://www.erzincannostalji.com/1939-deprem-oncesi-erzincan-tablolari-p8-aid,16.html#galeri adresinden 15 Mart 2016'da alınmıştır.

İnternet: http://www.erzincannostalji.com/eski-erzincanda-tarihi-kisla-ve-askeri-yapilar-resimleri,23.html adresinden 15 Mart 2016'da alınmıştır.

İnternet: http://www.erzincannostalji.com/eski-erzincanda-tarihi-kisla-ve-askeri-yapilar-resimleri,23.html) adresinden 15 Mart 2016'da alınmıştır.

İnternet: http://www.erzincannostalji.com/eski-erzincanda-tarihi-kisla-ve-askeri-yapilar-resimleri,23.html adresinden 15 Mart 2016'da alınmıştır.

İnternet: http://www.erzincannostalji.com/eski-erzincanda-tarihi-kisla-ve-askeri-yapilar-p34 aid,23.html#galeri adresinden 15 Mart 2016'da alınmıştır.

Kahrıman, Ö. (2003). Trabzon'daki Türk Devri Mimari Eserleri, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.

Kara Pilehvarian,N., Urfalıoğlu, N., Yazıcıoğlu, N. (2000). *Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler,* İstanbul:Yem –Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kara, B. (2000). *Tunceli'deki Türk Dönemi Mimari Eserleri,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Van.

Kara, R. (1991). *Erzincan Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

Karakaş, E. (1996). *Merkezi Fonksiyonları Açısından Ağın-Arapgir ve Kemaliye İlçeleri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ.

Karamağaralı, B. (1992). *Ahlat Mezar Taşları*, Ankara

Karaoğlan, H. (1997). *20. yy. Erzincan Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası*, Yayımlanmamış Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya.

Karpuz, H. (1981). Tercan'da Mama Hatun'a Atfedilen Yapılar, *Mengüceli Kültür Araştırma ve İnceleme Dergisi*, Yıl 2, S. 16, 18-20

Karpuz, H. (1989). Doğu Karadeniz Bölgesinde Ahşap Camiler, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.2, S.4, İstanbul, s. 37-45

Karpuz, H. (1990). Trabzon'un Çaykara İlçesi Köylerinde Bulunan Bazı Camiler", *Vakıflar Dergisi*, S.XXI, İstanbul, 281-298.

Karpuz, H. (1992). Of İlçesinde Ağaçlı Köyü Cami, *Lale Dergisi*, S.8, Haziran,

Karpuz, Haşim. (1986). Eski Erzincan'daki Anıtlar. *Mengüceli Kültür Araştırma ve İnceleme Dergisi.* 5-8.

Kâtip Çelebi, (2009). *Kitab-ı Cihânnüma li-Kâtip Çelebi,* C. I (Tıpkıbasım), TTK Yayınları, Ankara.

Katoğlu, M. (1967).13.yüzyıl Konya'sında Bir Cami Grubunun Plan Tipi ve Son Cemaat Yeri, *Türk Etnografya Dergisi,* IX, Ankara, 81-100;

Kayaoğlu, İ. (1978). Torumtay Vakfiyesi. *Vakıflar Dergisi*. 12. Ankara,. 91-112.

Kazıları, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, S. 31, Erzurum, 223-248.

Kemali, Ali. (1992). *Erzincan Tarihi, Coğrafi, Toplumsal, Etnoğrafi, İdari, İhsai İnceleme Araştırma Tecrübesi*. İstanbul.

Kemaliye (Eğin) Kent Rehberi. İstanbul.

Kındığılı, M.L. (2009). *Divriği ve Çevresindeki Kültür Varlıkları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Kındığılı, M.L., (2015). *Ortaçağdan Günümüze Kemah ve Köylerindeki Kültür Varlıkları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Kızıltan, A. (1958). *Anadolu Beyliklerinde Cami ve Mescitler,* İstanbul.

Kızıltan, Y. (1993). 1591 Tarihli Tapu-Tahrir Defterine Göre Erzincan'da Bulunan Tarihi Eserler, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 129-133.

Kızıltan, Yılmaz. (1986). *1591 Tarihli Tahrire Göre Erzincan*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü. Ankara.

Komisyon, *Erzincan 2005*, Ankara 2005.

Komisyon, *Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılında Erzincan*, Erzincan 1999.

Konukçu E. (1990, 5-9 Eylül) Klaviyo'nun Doğu anadolu (Erzincan-Doğu Bayezıd) yolculuğu (1404-1405), *XI. Türk Tarih Kongresi*, C.2, Ankara, s.796-803.

Konukçu, E. (1989). *Erzurum Tarihi-Erzurum'da İslam Hakimiyeti, Halifeler, Emevi ve Abbasiler*, Şehr-i Mübarek Erzurum, Ankara

Konukçu, E. (1998). Tercan Tarihi, *Cumhuriyet'in 75. Yılında Tercan*, Ankara, s. 67-72

Koşay, H. Z. (1984). *Erzurum ve Çevresinin Dip Tarihi*, Ankara.

Koyunoğlu, H. (2008). Eğin Şer'iyye Sicilleri. *Ekev Akademi Dergisi*. 12 (34). Erzurum. 269-290.

Kozikoğlu, S. (1968) *Tarihte Eğin, Eğin Tarih, Edebiyat, Folklor, Ekonomi,* Ankara.

Köse, B. Arif. (2009). *Ortaçağ Seyahatnamelerinde Trabzon-Erzurum-Güzergâhı. Erzincan Kars***,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

Köse, N. (1966). 1760-1817 Yılları Arasında Eğin (Kemaliye) Kazası, *Tarih İncelemeleri*, S. 11, 137-146.

Kuban, D. (1954). *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*, İstanbul

Kuban, D. (2007). *Osmanlı Mimarisi,* İstanbul.

Kuran, A. (1968). *The Mosque in Early Ottoman Architecture,* Chicago.

Kuran, A.(1964). *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami,* Ankara.

Kurt, Y. (1996)., *Kemah Kitabı "Bir Derkenar",* Ankara.

Kuyulu, İ. (2002, 4-8 Ekim 1999). İzmir'de Osmanlı Dönemi Yapıları, *XIII. Türk Tarih Kongresi*, C.3, Ankara:TTK Yayınları, 1187-1203.

Martin, J.S. (1818). *M'emoires sur L'Armenia*. 1. Paris. 189.

Matrakçı Nasuh (2014)., *Beyan-I Menazil-İ Sefer-İ Irakeyn-İ Sultan Süleyman Han*, Yayına Haz. Hüseyin G. Yurdaydın Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Mert, O. (2007). Kemaliye'de Eski Türk İzleri: Dilli Vadisindeki Petroglif ve Damgalar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 34. Erzurum. 233-254.

Miroğlu, İ. (1975a). *XVI. Yüzyılda Bayburt Sancağı*, İstanbul 1975.

Miroğlu, İ. (1975b). XVI. Yüzyılın Başlarında Erzincan Şehri (1516-1530). *Tarih Dergisi.* 28-29 dan Ayrı Basım, İstanbul.

Miroğlu, İ. (1981). *XVI. Yüzyılda Kemah Sancağı. ,* TTK. Ankara.

Miroğlu, İ. (1990). *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası,* Ankara 1990

Miroğlu, İ. (1995)"Erzincan" mad. *İA,* C.11, İstanbul 1995, s. 318-321.

Murat, N. (2006). *7 Numaralı Eğin Şer'iyye Sicili H. 1262-1263 (M.1845-1846).* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ.

Nemlioğlu, C. (1989). *15. , 16. Ve 17. Yüzyıl Osmanlı Mimarisinde Kalem İşleri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi,İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul.

Ögel. B. (1984). *Türk Kültür Tarihine Giriş*, C.6, Ankara.

Öney, G. (1971) *Ankara'da Türk Devri Dini ve Sosyal Yapıları*, Ankara

Öney, G. (1989). *Beylikler Devri Sanatı XIV-XV yy. (1300-1453),* Ankara.

Öney, G. (1998). *Ankara Arslanhane Cami,* Ankara.

Önge Y. (1991), Konya Evinin Tezyinatı, *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, s. 141.

Özaydın, F. (1970). *Kemaliye (Eğin).* Ankara.

Özcan, R. (2000). *1518 ve 1522-23 Tarihli Arapgir Sancağı Tahrir Defterleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ.

Özdemir, H.İ (2011). *Erzincan Üç Şehir (Fotoğraf Albümü "Şehir ve İnsan"),* Erzincan Doğu yayınları.

Özkan, H. (2010)., Gümüşhane'de Ahşap Tavanlı Camiler, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, S. 18, Erzurum, 63-80.

Özkeçeci , İ. (1997).*Tarihi Kayseri Camii ve Mescitleri*, Kayseri.

Özkul, N. (1997). Gölmarmara Halime Hatun Külliyesi", *Türk Etnografya Dergisi*, S.XX, Ankara, 131-162.

Öztürk, S. (1998). *1 Numaralı Erzincan Şer'iyye Sicil Defteri H. 1332 M.1916 (Transkripsiyon ve Değerlendirme).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya.

Pamukciyan, K. (1993). İnciciyana Göre Erzincan. *Tarih ve Toplum*. 114. 43-47.

Parmaksızoğlu, İ. (1966). Eğin. *Türk Ansiklopedisi*. 14. Ankara.

Pasin, H., Çelik, Ş. V. (1962). *Erzincan Tarihi- Coğrafyası- Folkloru.* Erzincan

Pektaş, K. (2002). Kemaliye (Eğin) Çevresindeki Bazı Tarihi Yapılar Üzerine. *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan*, İzmir. 481-490.

Pektaş, K. (2006). *Kemaliye (Eğin)'de Türk Mimarisi.* Ankara.

Polo**,** M. (1929). *Travels of Marco Polo.* 1 London.

Ramsay, W.M. (1961). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası.* (çev. M. Pektaş). İstanbul.

Sakaoğlu, N. (1971). *Türk Anadolu'da Mengücekoğulları*. Milliyet Yayınları Tarih Kitapları Dizisi. No:13.

Saraçoğlu, H. (1989). *Doğu Anadolu Bölgesi*. İstanbul.

Saygı, C. E. (2009). *17. yy. Ortalarına Doğru Erzincan Kazası (H. 1052 M.1642 Tarihli Erzurum Eyaleti Mufassal Avârızhane Tahrir Defterine Göre).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri.

Sezen, T. (2006). *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla),* Ankara, T.C., Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını.

Sinclair, T. A. (1989). *Eastern Turkey: An Architectural and Archelogical Survey*. Vol. 3. London. 64-69.

Solak, S. (2013). *Kayseri'deki Tek Kubbeli Cami ve Mescitler (Cumhuriyet Dönemine Kadar),* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya.

Sözen, M. (1971), *Diyarbakır'da Türk Mimarisi*, İstanbul: Diyarbakır Tanıtma ve Turizm derneği Yayını.

Sözen, M. (1981). *Anadolu'da Akkoyunlu Mimarisi,* İstanbul.

Sözen, M. R. Arık, K. Asova vd;. (1975). *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan,* İstanbul.

Strabon, *Coğrafya XII,* (neşr. Adnan Pekman), İstanbul 1969.

Sümer- F., Sevim, A. (1988). *İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Zaferi*, Ankara.

Sümer, F. (1984). *Karakoyunlular I*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Sümer, F. (1990). *Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri*. Ankara.

Sümer, F. (1992). *Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü,* Ankara.

Sümer, Faruk. (?). "Mengücekler", *İ. A.* **,** C. 7, s.713-718.

Süreyya,M. (1996). *Sicill-i Osmanî,* C.3, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Süreyya,M. (1996). *Sicill-i Osmanî,* C.4, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Şahin, T. E. (1985)., *Anadolu'nun Tarihi Akışı İçerisinde Siyasî Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Açıdan Erzincan Tarihi,* C.I, Erzincan, Erzincan Hayra Hizmet ve Dayanışma Vakfı Yayınları.

Şahin, T. E. (1987)., *Anadolu'nun Tarihi Akışı İçerisinde Siyasî Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Açıdan Erzincan Tarihi,* C.II, Erzincan, Erzincan Hayra Hizmet ve Dayanışma Vakfı Yayınları.

Şancı, F. (2013). *Malatya Türk-İslam Dönemi Mimari Eserleri III*, İstanbul.

Şara, S. , Aksın, A. (2006). 1847–1857 (H.1264-1273) Tarihli 8 Numaralı Eğin Şer'iyye Sicili'nin Tanıtımı ve Fihristi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 16 (2). Elazığ. 341-371.

ŞAra,S. (2004). *8 Numaralı Eğin Şer'iyye Sicili H. 1264-1273/M.1847-57*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elazığ.

Şimşek, M. (1991). *Hıdır Abdal Sultan Ocağı.* İstanbul.

Tarkan, T. (1972). Ana Çizgiler ile Doğu Anadolu Bölgesi. , Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, 4. Erzurum. , 7 – 22.

Taş, K Z. (1994). Erzincan Cami ve Mescidleri. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. Ankara. 379-384.

Taş, K. Z. (1996). 1760-1817 Yılları Arasında Eğin (Kemaliye). Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri. 11. İzmir. 137-146.

Taşçı, A. (1997). *Bayburt,'ta Türk İslam Devri Dini Mimari*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Erzurum.

Taşkan D. (2011), *Artvin İli Borçka ve Hopa İlçeleri Camilerinde Ahşap Süslemeler*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Texıer, C. (2002). *Küçük Asya; Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, (Asie Mineure; Description Geographique, Historique et Archeologique des Provinces et des Villes*

de la Chersonnese d'Asie). 3. (Çeviren: Ali Suat, Hazırlayanlar: K.Yaşar Kopraman-Musa Yıldız). Ankara. 147-148.

Torbalıoğlu, E. (2010). *Özgün Yerleşimlerin Sürekliliği Üzerine Bir Araştırma: Kemaliye Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Tozlu, S. (2001). , Erzurum Tarihinde Depremler, *Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri*, İstanbul Üni. Ed. Fak. , Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul.

Tuncer, O. C. (1991). Kara Han ve Eski Divriği-Kangal *Kervan Yolu. Türk Etnoğrafya Dergisi.* 19. Ankara*. 31-39.*

Tuncer, O. C. (1996). *Diyarbakır Camileri (Mukarnas,Geometri, Orantı)*, Ankara.

Turan, O. (1993) *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi,* İstanbul.

Uluçam, A. (2000). *Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı I,* Ankara.

Umar, B. (1993). *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul.

Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigpr'un Zeyli (1136-1162)* (çev.Hrant D. Andreasyon), notlar. Edouard Dulaurer-Halil Yınanç, Ankara 1987

Uzunçarşılı, İ.H. (1969). *Anadolu Beylikleri*. Ankara.

Uzunçarşılı, İ.H.(1988). *Osmanlı Tarihi*, C.II, 5. Baskı, Ankara.

Ünal, R. H. (1978). Osmanlı Öncesi Devirden Yayınlanmamış Birkaç Han Üzerine Bir İnceleme. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi.* Ankara.

Ünsal, M., (2006). *Sivas İl Merkezindeki Osmanlı Camileri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Kayseri.

Vıncent, W. Y. (1896). A Journey In The Valley Of The Upper Euphrates. *The Geographical Journal*. No. 4, Vol. 8, October. 317-335.

Vural, K. (2010). *Anadolu'da Ev Kültürünün Gelişimi ve Geleneksel Türk Evine Örnek Kemaliye (Eğin) Evleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Yakut el Hamavî, *Mu'cemü'l Buldan,* Beyrut 1990, C.I, 180,

Yavi, E. (1994). *Doğu Anadolu ve Erzincan*. Ankara.

Yavuz M. (2009) Doğu Karadeniz Köy Camilerinde Bezeme Anlayışı, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.2, S.6. 306-322

Yetkin, Ş. (1972). *Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul, 346.

Yıldırım, H. (2013). *Erzincan Kemaliye İlçesindeki Yaygın Halk İnanışları.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ.

Yılmaz, S. (2005). *Osmanlı Mimarisinde İstiridye Formu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Yınanç, M.H. (1944) *Türkiye Tarihi (Selçuklular Devri: Anadolu'nun Fethi),* İstanbul

Yinanç, M. H. (1993). Bayezıd I, *İA*, C.II, İstanbul, 378-379.

Yurttaş, H. (2002, 08-10 Nisan). Erzincan/Çayırlı ve Tercan İlçeleri Çevresindeki Kültür Varlığımız, *VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, Kayseri, 851-861.

Yurttaş, H. (2008), Gümüşhane Köse'deki Kültür Varlıkları, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, S. 13, Erzurum, 73-86.

Yurttaş, H. , Özkan, H., Köşklü, Z. ,Kındığılı, M.L, (2013). Kemah ve Kemah Kalesi

Yurttaş, H. Vd. (2008). *Yolların Suların ve Sanatın Buluştuğu Şehir Erzurum*, Ankara.

Yücel, Y. (1982). *Mutahharten ve Erzincan. DTCFD.* **,** Ankara.

Yücel, Y. (1991). *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II*. Ankara.

Yüzgüleç, A. K. (1999). *H.1337 (M.1920) Tarihli Şer'iyye Siciline Göre Erzincan Şehri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya.

998 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Diyâr-i Bekr ve 'Arab ve Zü'l-Kâdiriyye Defteri (937/1530) I, 1998, Ankara, 97.

Arşiv ve Kurum Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Ankara

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul

Erzincan Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü, Erzincan.

Erzincan Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Erzincan

Erzincan Valiliği Kütüphanesi

Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü.

Milli Kütüphane Mikro Film Arşivi, Ankara

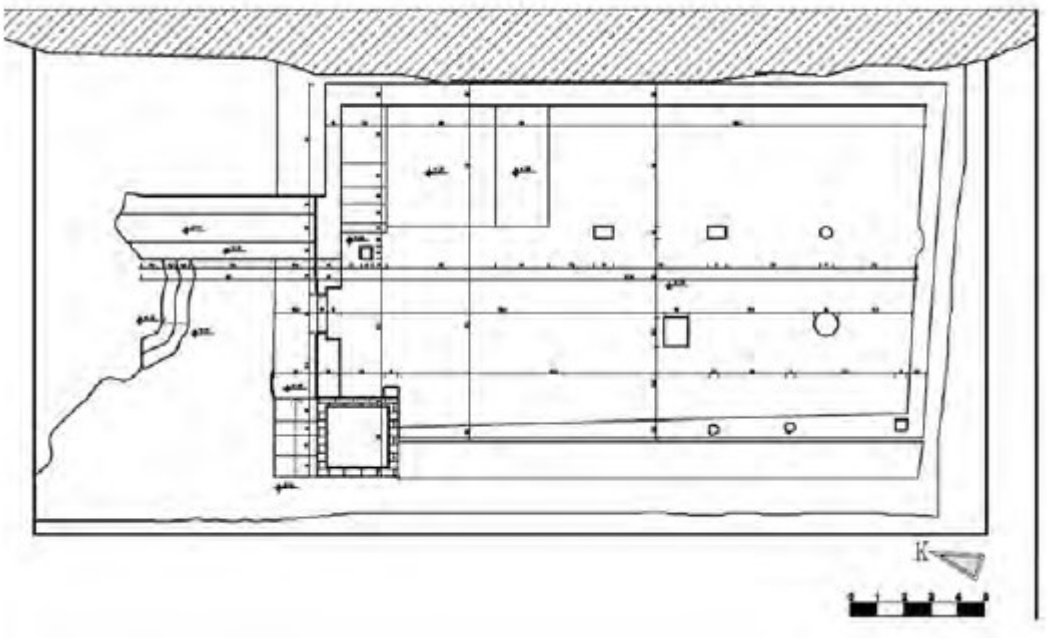
Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara

EKLER

EK – 1. Kemah Kalesi Bey Camisi Restitüsyon Çalışması

Bu restitüsyon çalışması "KEMAH ve KEMAH KALESİ KAZILARI" adlı yayından alınmıştır.

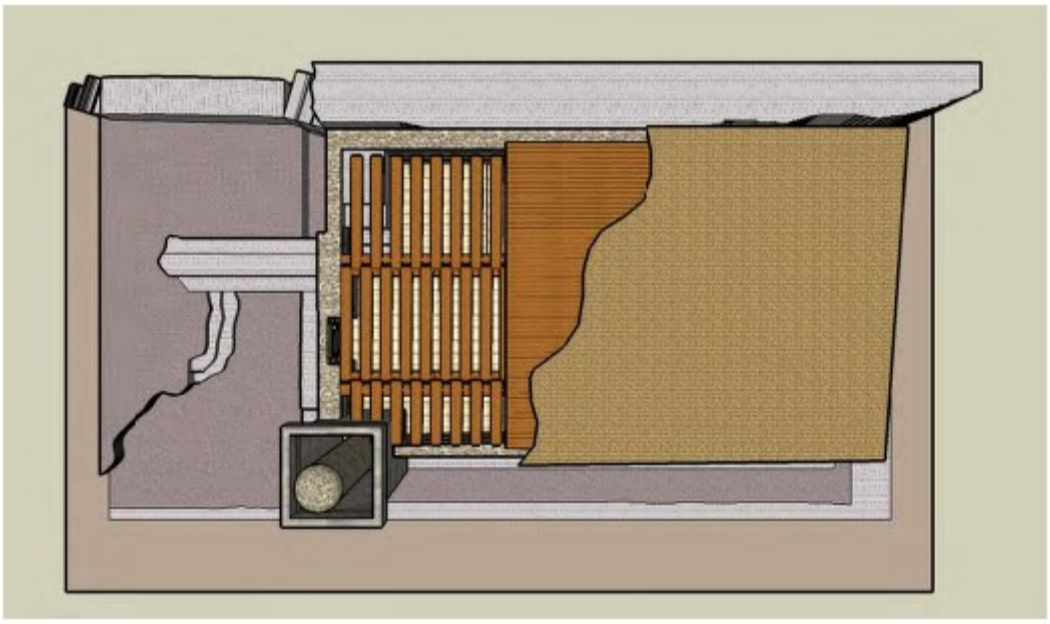
Yurttaş, H. , Özkan, H., Köşklü, Z. ,Kındığılı, M.L, (2013). Kemah ve Kemah Kalesi Kazıları, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, S. 31, Erzurum, 223-248.

Kemah Bey Camisi planı

Kemah Bey Camisi

Kemah Bey Camisi

Kemah Bey Camisi

EK – 2. Erzincan ve Tercan Minyatürü

16. yy.da Erzincan'ı tasvir eden minyatür (Matrakçı Nasuh, Beyan-I Menazil-İ Sefer-İ Irakeyn-İ Sultan Süleyman Han, Yayına Haz. Hüseyin G. Yurdaydın AnkaraTürk Tarih Kurumu Yayınları, minyatür 22a)

16. yy.da Tercan'ı tasvir eden minyatür (Matrakçı Nasuh, Beyan-I Menazil-İ Sefer-İ Irakeyn-İ Sultan Süleyman Han, Yayına Haz. Hüseyin G. Yurdaydın Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları,minyatür 23a)

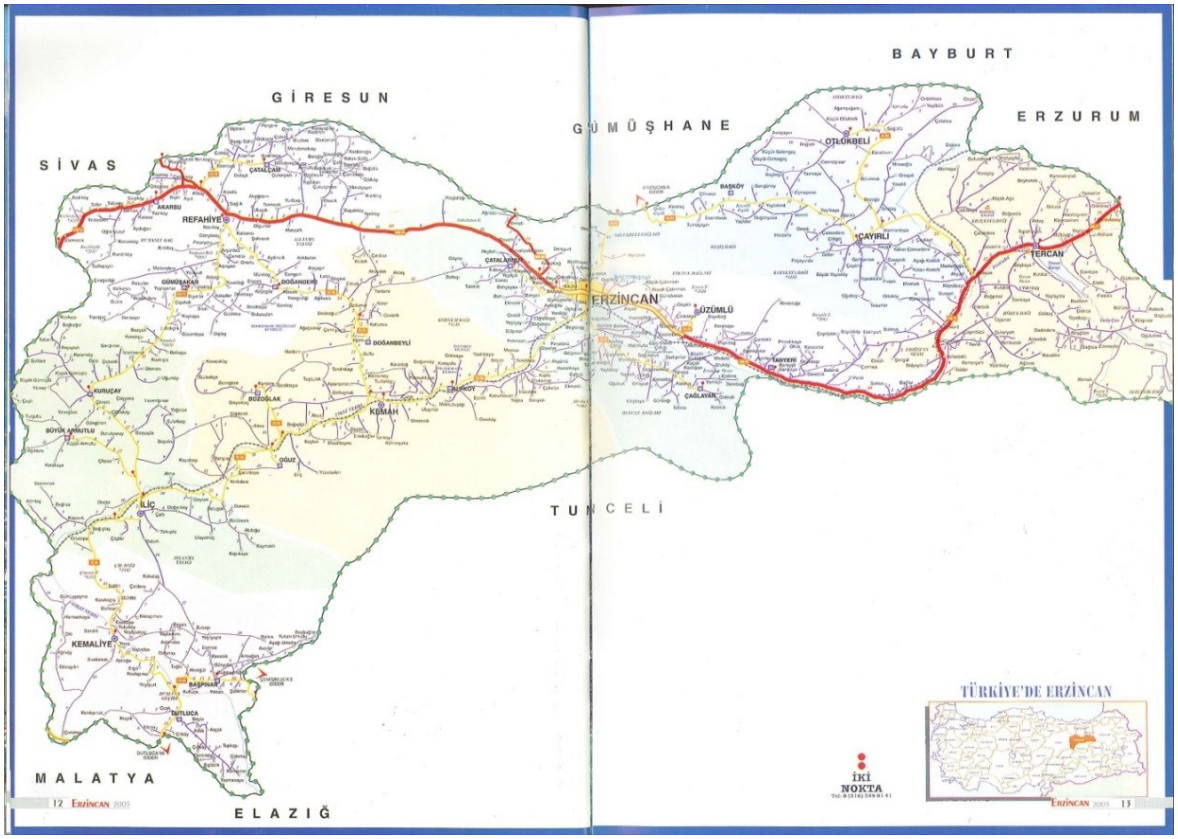

EK – 3. Haritalarda Gösterilen Mevcut Camiler

Erzincan ili haritası

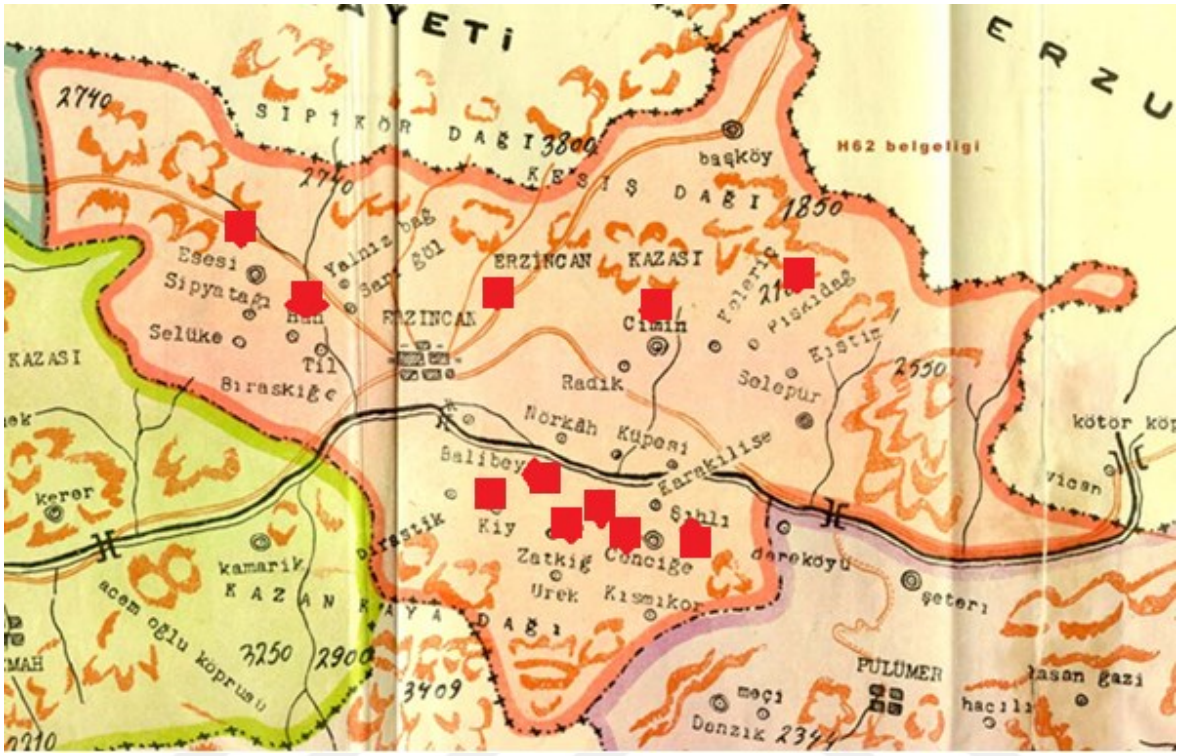
(Haritalar 2005 yılında hazırlanan İl yıllığı'ndan alınmıştır.)

(Komisyon, 2005, Erzincan)

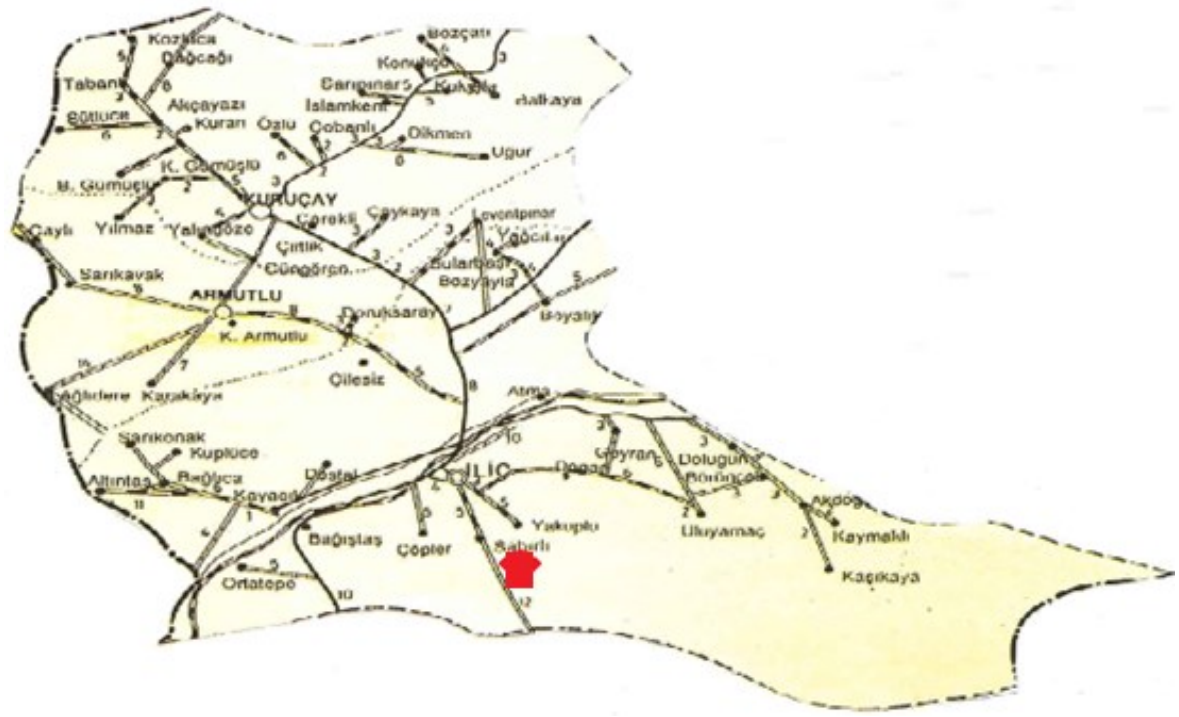

Erzincan merkezde mevcut camileri gösteren harita

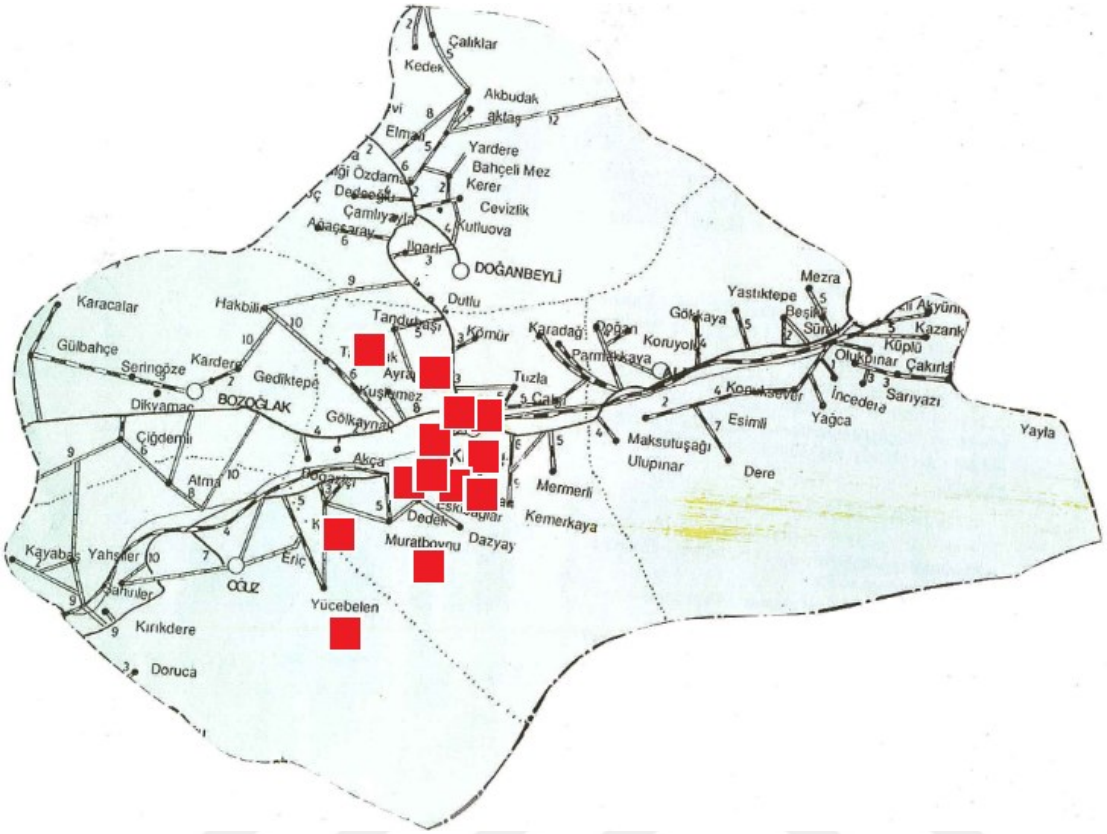
Harita http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/ERZiNCAN/seluke/harita.htm'den alınmıştır.

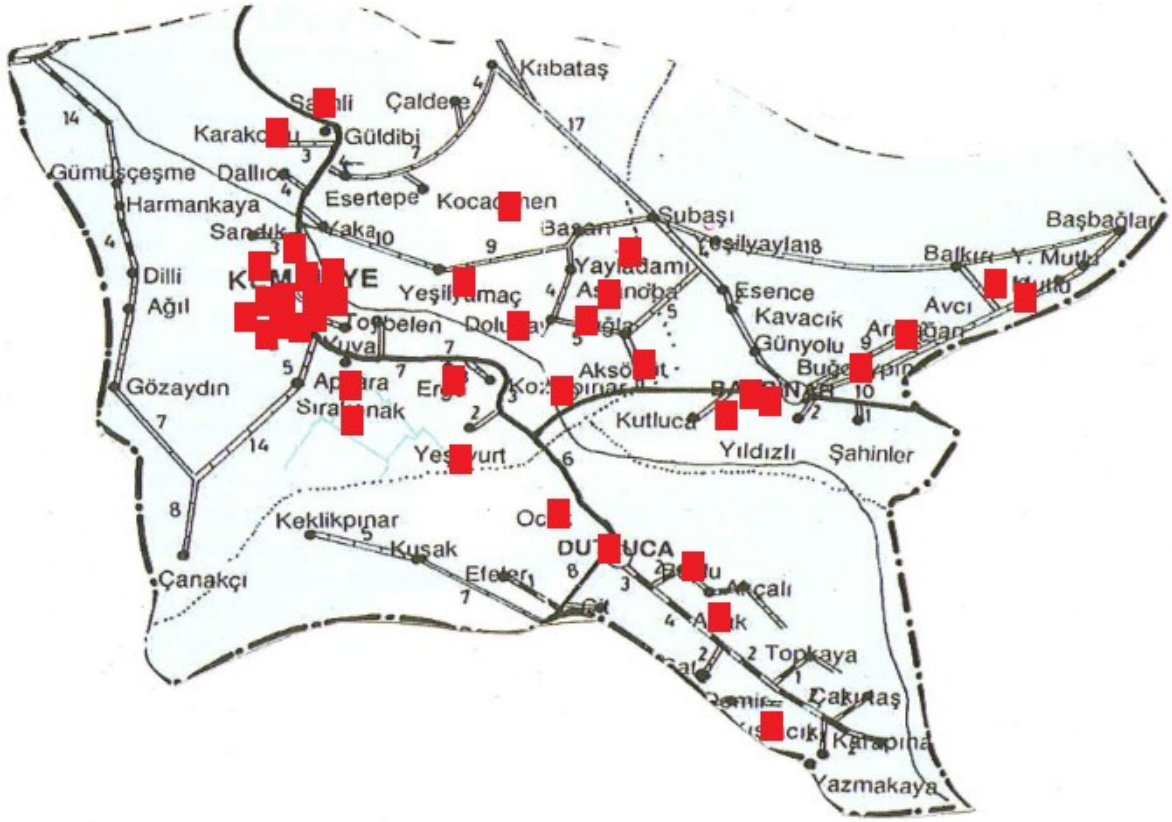
Ilıç ilçesi mevcut yapıları gösteren harita

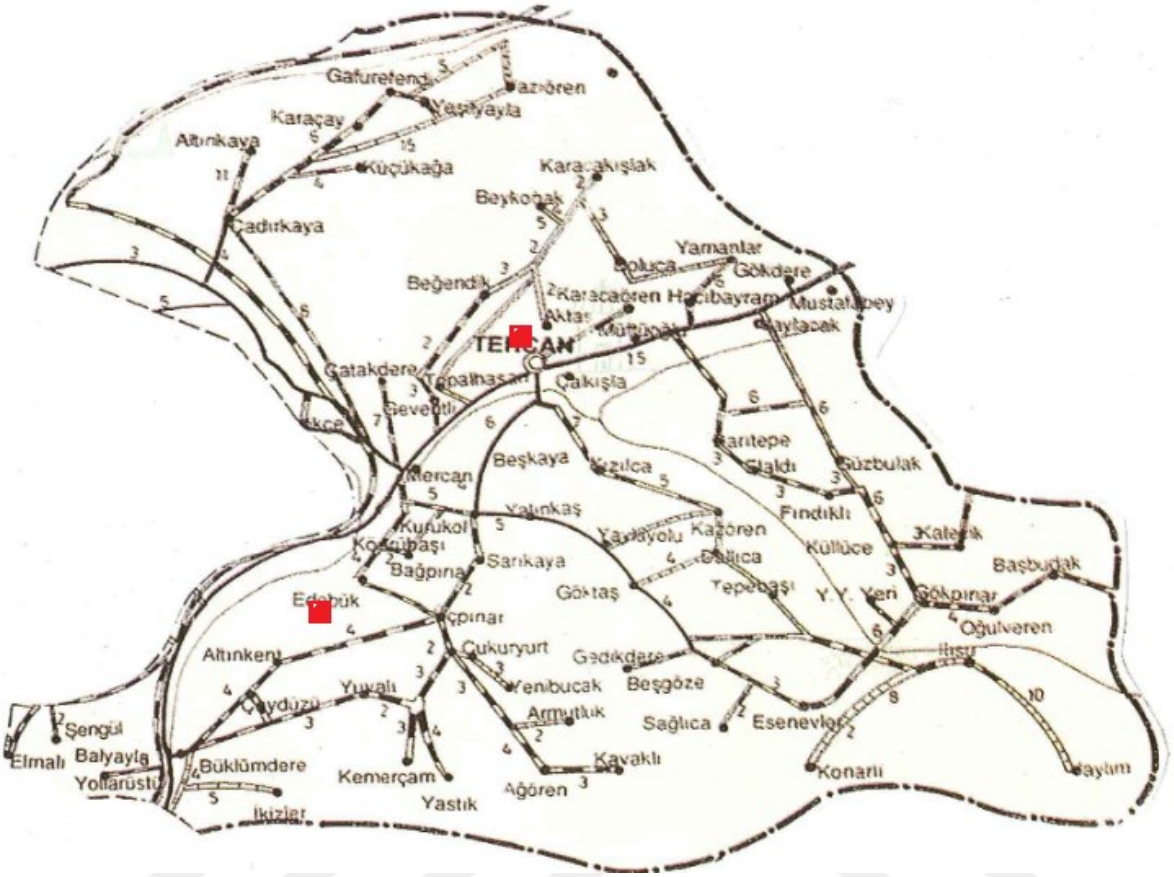
Kemah ilçesi mevcut yapıları- gösteren harita

Kemaliye ilçesi mevcut yapıları gösteren harita

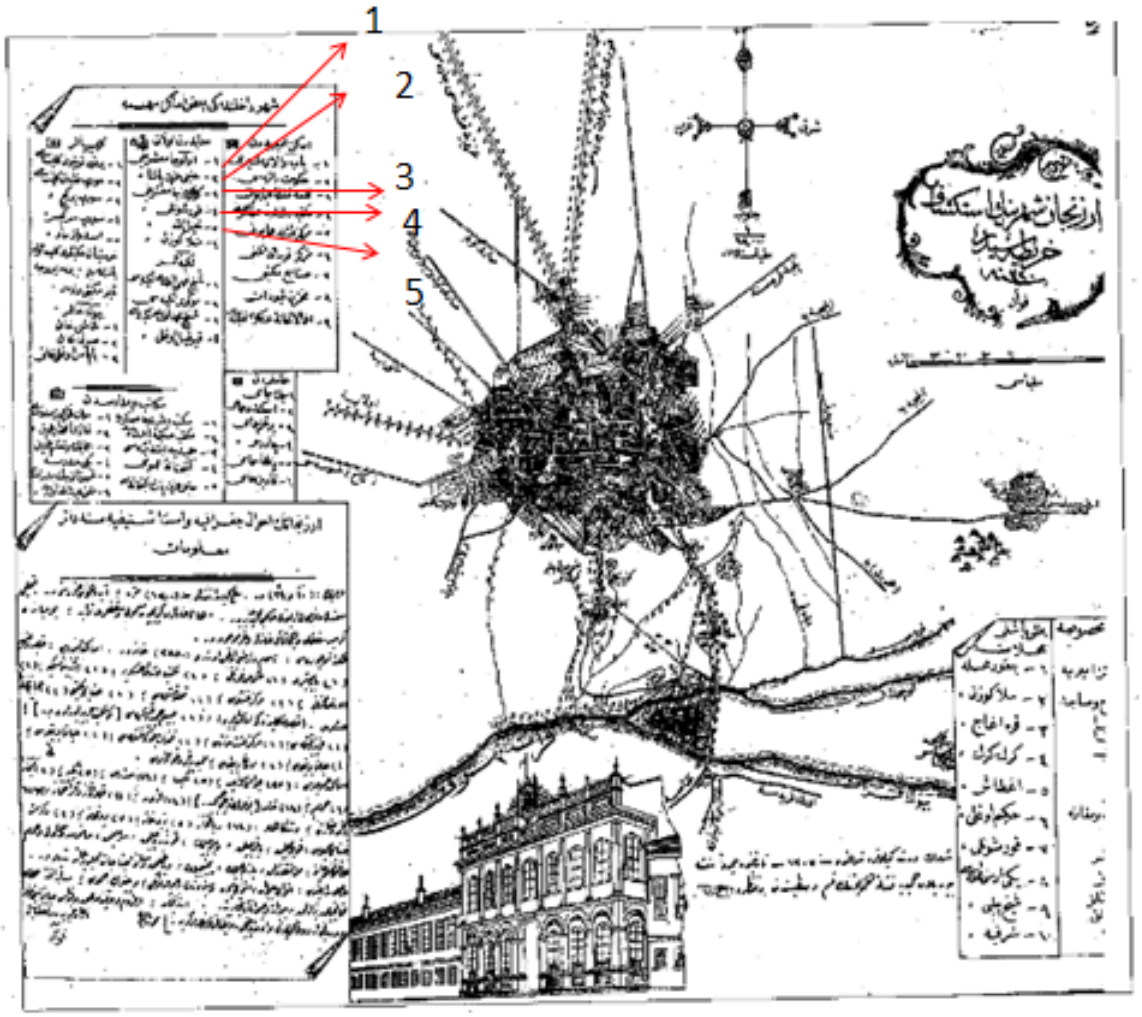

Tercan ilçesi mevcut yapıları gösteren harita

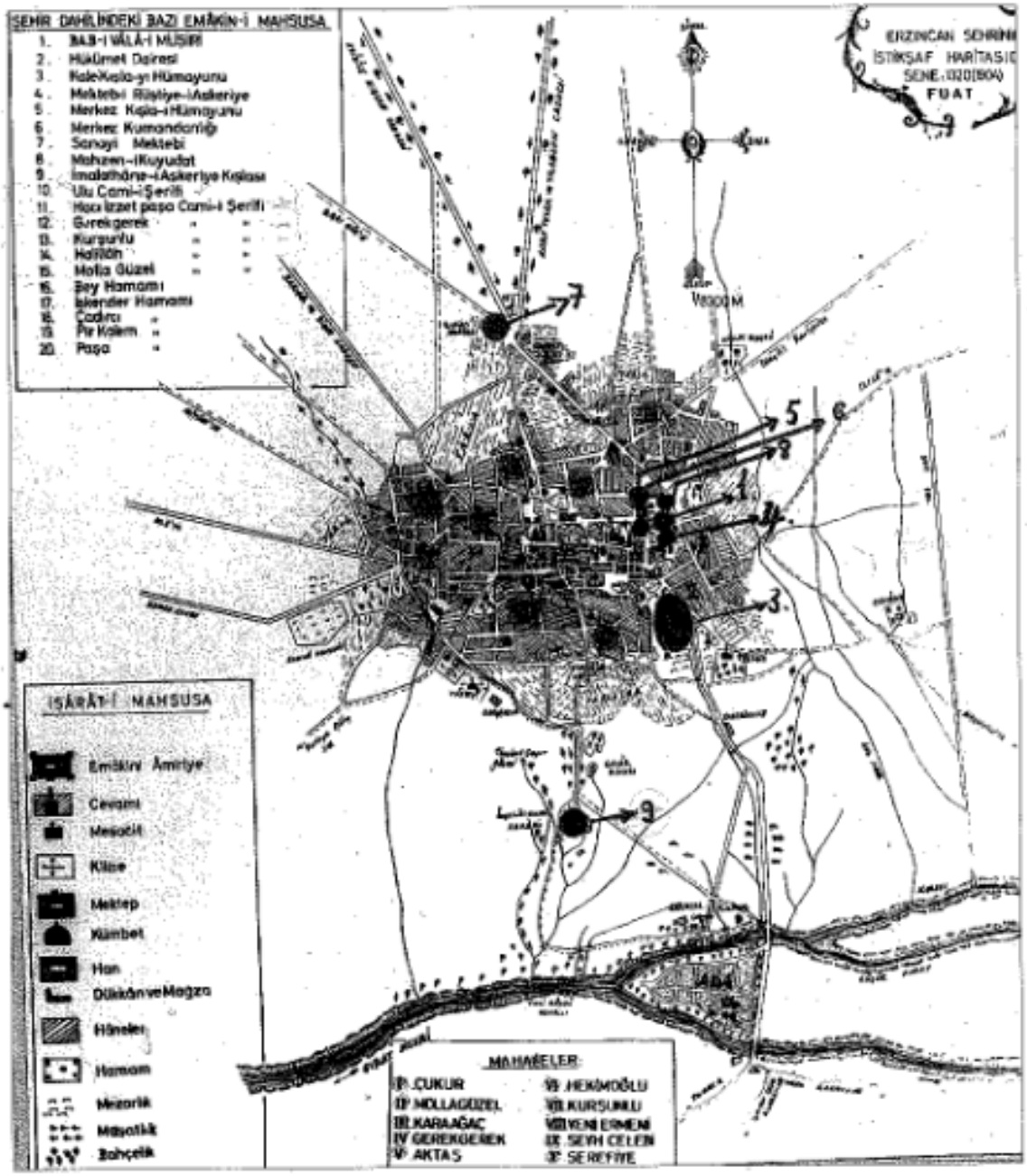
Ek – 4. 1939 Erzincan Şehir Haritası

Harita 1891 yılı Erzincan'ına aittir.(İ.Hakkı Akansel'in "Erzincan'da Tarihi Kışla ve Askeri Yapılar" adlı eserinden alınmıştır.)

1. Gülabi Bey Camisi
2. İzzet Paşa Camisi
3. Gerek Gerek Camisi
4. Kurşunlu Camisi
5. Halillullah Camisi

1904 yılı Erzincan haritasıdır. (İ.Hakkı Akansel'in "Erzincan'da Tarihi Kışla ve Askeri Yapılar" adlı eserinden alınmıştır.)

EK – 5. Erzincan'da Yıllara Göre Cami-Mescid Dağılımı

	Cami
1530 Yılı[1064]	Gülabi Bey Camisi Halillullah Çelebi Camisi Hacı Veli Camisi Hacı Mustafa Camisi Gürkbarak Mescidi Lala Mescidi Gendümeciyan Mescidi
1591 Yılı[1065]	Ahi Eyne Bey Camisi Halillullah Çelebi Camisi Gülabi Bey Camisi Mustafa Çavuş Camisi 7 cami ve 4 mescid olduğu bilgisi vardır.
1642 Yılı Avarız Defteri[1066]	Gülabi Bey Camisi Halillullah Çelebi Camisi Kal'a (Zindan) Camisi Meydan Camisi Ömer Efendi Camisi
1642 Yılı Avarız Defteri[1067]	**Mescitler** Süleyman Beğ Mescidi Koca Mehmed Mescidi Ali Reis Mescidi Meydan Mescidi Hacı Fakih Mescidi Sefer İlyas Mescidi Eskişehir Mescidi Nökerzade Mescidi Kendim Mescidi Saraçhane Mescidi Cemaleddin Mescidi İbrahim Beğ Mescidi Kiğılı Mehmed Mescidi Hamza Mescidi Hacı İsmail Mescidi Molla Yusuf Mescidi
1647 Yılı Evliya Çelebi Seyahatnamesi[1068]	7 cami
1690-1730 Yılları Arası	**Camiler** Gülabi Bey Camisi Halillulah Camisi Mustafa Çavuş Camisi Seyyid İsmail Efendi Camisi Kurşunlu Camisi Ömer Efendi Camisi Hacı Veli Camisi Mu'di Camisi Sultan Süleyman Camisi Şehr-i İslamiye Camisi Hacı Ahmed Camisi

[1064] Gül, Başıbüyük, 2011,109-113, Miroğlu, 1990, 149-150.
[1065] Kızıltan, Y. (1993). 1591 Tarihli Tapu-Tahrir Defterine Göre Erzincan'da Bulunan Tarihi Eserler, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 129-133.
[1066] Gül, A. 2(009). 1642/43 tarihli Avarız Defterlerine Göre Erzincan Şehri, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.11, S.1, Erzincan.
[1067] Gül, A. 2009.
[1068] Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Üçdal Neşriyat, Cilt: II, S. 381.

	Hızır Ahmed Camisi Hacı Murad Camisi Abdulkerim Camisi Abdullah Efendi Camisi Hüseyin Çelebi Camisi Abdi Efendi Camisi Hacivad Camisi Kürd Hacı Camisi Kadızade Camisi Zindan Camisi Meydan Camisi
1690-1730 Yılları Arası	**Mescidler** Hisar İçi Mescidi Halil Efendi Mescidi Taşçı Mescidi Emir Ali Mescidi Me'zune Hatun Mescidi Cuma Mahallesi Mescidi İvaz Beg Mescidi Çeribaşı Mescidi MEvlidhan Mescidi Gendümeciyan Mescidi Aceb Şir Mescidi Himmet Ağa Mescidi Evram Mescidi Arslan Beg Mescidi Ali Ağa Mescidi Mustafa Çavuş Mescidi Tahir Ali Mescidi İbrahim Ağa Mescidi Hacı Mustafa Mescidi Hisar Mescidi Reis Ali Mescidi Dişçi Ali Mescidi Molla Güzel Mescidi Cemaleddin Mescidi Gevher Hatun Mescidi Hacı Mesih Mescidi Hacı Ahmed Mescidi Ali Beşe Mescidi Defterdar Ahmed Mescidi Hüseyin Efendi Mescidi Seyyid Ali Mescidi
1872 Erzurum salnamesi	195 cami
1783-1945 Yılları Arası	**Camiler** Hacı Ömer Efendi Camisi (Dörtyol Ağzı Camisi) Hacı Eyüb Camisi Huri Hatun Camisi Mehmed Ağa Camisi Beklim Camisi Mehmed Alemdar Camisi Gülabi Bey (C<mi-i Kebir) Hacı Ahmed Camisi Küçük Minareli Camisi Mürüvvet Hatun Camisi Halillulah Cami/Halillullah Çelebi Camisi Hacıoğlu Camisi Akkoyunlu Camisi Ata Bey Camisi

	Ömer Bey Camisi Müftü İsmail Efendi Camisi Girgişin Camisi Hacı Hüseyin Camisi Şeyh Merami Camisi Kürt Hacı Murat Camisi Taşdibi Camisi Hacı Abbas Camisi Murat Bey Camisi Hacı Mustafa Camisi Kırtıloğlu Camisi Ebubekir Ağa Camisi Tabanlıoğlu Molla Mustafa Camisi Molla Güzel Camisi Nureddin Ali Camisi Tahta Minare Camisi Abdullah Camisi Hasan Beşe Camisi Pertev Paşa Camisi Hascı Camisi Kel Hacı Mehmed Camisi Gazanfer Bey Camisi Orta Camisi Hacı Mahmud ve Hüseyin Camisi İbrahim Ağa Camisi Şeyh Merami Camisi Vaiz Osman Efendi Camisi Kadızade Camisi Hüseyin Ağa Camisi Çavuşzade Hasan Camisi Hoca Veli Camisi Cemaleddin Çelebi Camisi İzzet Paşa Camisi Abdulcelil Ali Bey (Bölükbaşıoğlu Ali Bey) Camisi
1783-1945 Yılları Arası	**Mescidler** Çeri Başı Mescidi Mazlum Hüseyin Mescidi Hacı İlyas Mescidi Hacı Veli Mescidi Molla Ahmed Mescidi Himmetoğlu Mescidi Beyzade Mescidi Hamza Baba Mescidi Hızır İlyas Mescidi Hacı Osman Mescidi Kilimcizâde el-Hâc Ahmed Mescidi Hüseyin Efendi Mescidi Hasan Efendi Mescidi Salihçe Mescidi Es-seyyid el-Hac İbrahim Efendi Mescidi

Kemaliye

1832-40[1069]	Tahta Camisi Orta camisi Dörtyol Ağzı Camisi Geşo Camisi
1840-43[1070]	Orta Camisi Zülfikar Ağa Camisi Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi Hacı Ömer Efendi Camisi Bahçe Camisi Tahta Camisi Taşdibi Camisi Möşke Camisi Metçiği Camisi Mehmet Ağa Camisi Pat Köyü Camisi Geruşla Camisi Haponos Camisi Apçığa Camisi Pedigan Camisi Seyyit Hasan Camisi Hacı Abbas Camisi İsmail ağa Camisi Vengük Camisi Ergü Camisi Salihlü Camisi Geşo Camisi Geruşla Köyü Camisi Selim ağa Camisi Derviş Ahmet Efendi Bin Süleyman Camisi
1847-57[1071]	Kiremitçi Mustafa Ağa Camisi Hacı Ömer Efendi Camisi Bahçe Camisi Taşdibi Camisi Möşke Camisi Metçiği Camisi Mehmet Ağa Camisi Pat Köyü Camisi Geruşla Camisi Haponos Camisi Seyyit Hasan Camisi Hacı Abbas Cami İsmail Ağa Camisi Vengük Camisi Ergü Camisi Salihlü Camisi Geşo Camisi Selim Ağa Camisi Apçığa Camisi Pedigan Camisi
1872 tarihli Erzurum salnamesi[1072]	Erzincan merkezde 195 adet cami olduğu ve Refahiye'de 5, Kemah'ta 27, Ilıç'ta 15 caminin olduğu kayıtlıdır.
1874[1073] tarihli salname	6 cami 14 mescid
1875[1074] tarihli salname	6 Cami 14 Mescid
1876[1075] tarihli salname	41 cami
1890[1076]	51 cami-mescid

[1069] Canpolat,Aksın 2007, 275-300.
[1070] Akyel, 2002.
[1071] Şara, 2004.
[1072] Salname-i Vilayet-i Erzurum 1288/1871-72.
[1073] H.1291/M.1874 tarihli Diyarbakır Vilayeti Salnamesi.
[1074] H.1292/M.1875 tarihli Diyarbakır Vilayeti Salnamesi.
[1075] Berrin Alper, Kemaliye (Eğin) Yerleşme Dokusu ve Evleri Üzerine Bir Araştırma, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1990.
[1076] Sami, Ş. (1891). Kamus-ül-Alam, İstanbul, s. 2290.

EK – 6. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Listesi

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ARŞİVİ

(İNTERNET SİTESİNDEN ALINMIŞTIR).

(Dosya numarasına göre sıralama yapılmıştır.)

Erzincan Merkez İlçe Listesi

Tarih :18/R /1329 (Hicrî)	**Dosya No :**5	**Gömlek No :**1329	**Fon Kodu :**İ..MBH.
Erzincan'da Havran mahallesinde selden harap olup yeniden inşa edilecek olan caminin Reşadiye olarak isimlendirilmesine izin verildiği.			
Tarih :29/Ra/1113 (Hicrî)	**Dosya No :**10	**Gömlek No :**948	**Fon Kodu :**AE.SMST.II.
Erzincan'a tabi Mollakendi'deki Ahmed Peykerici(?) Camii'nin meşihatine, Erzincan'da Atabey Medresesi'nin nısfına ve tevliyetine mutasarrıf Seyyid Hasan hacda öldüğünden yerine kendisinin tayinine dair Erzincanlı Süleyman'ın arzı ve Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nen derkenarı üzerine buyuruldu.			
Tarih :29/Za/1327 (Hicrî)	**Dosya No :**19	**Gömlek No :**30	**Fon Kodu :**DH.MUİ.
Erzincan Hükümet Konağı'ndaki camiinin görevlilerinin maaşlarının ödenmesi.			
Tarih :29/Ca/1102 (	**Dosya No :**24	) **Gömlek No :**2840	Hicrî**Fon Kodu :**İE.EV..
Erzincan'ın Hamzası karyesinde vaki Taşcı Ali Mescidi'nin camiye tahvili ile hitabetine Mustafa Halife'nin tayini istizanıyla Erzincan Kadısı el-Hac Mustafa'nın yazdığı balası izn-i hümayunu havi arz. g.tt			
Tarih :22/Ra/1206 (Hicrî) ..	**Dosya No :**36	**Gömlek No :**1772	**Fon Kodu :**C..MF
Erzincan'da Cuma Mahallesi'nde kain Müftü Hacı Abdullah Efendi'nin medrese, kütübhane ve camii vakfından müezzin ve ferraş cihetlerinin tevcihi.			
Tarih :16/Ca/1257 (Hicrî) ..	**Dosya No :**60	**Gömlek No :**2956	**Fon Kodu :**C..EV
Erzincan Cami-i Kebir mahallesinde Gündemüciyan Mescidi Vakfı imamet ciheti tevcihi.			
Tarih :11/S /1207 (Hicrî)	**Dosya No :**106	**Gömlek No :**5291	**Fon Kodu :**C..MF..
Erzincan'da Cuma Mahallesi'ndeki Müftü Abdullah Kütüphanesi ve Camii Vakfı'ndan bir cihetinin tevcihi.			
Tarih :19/Ra/1142 (Hicrî)	**Dosya No :**113	**Gömlek No :**11090	**Fon Kodu :**AE.SAMD.III
Erzincan Kadısı Hüseyin'in Ömer Efendi Camii hitabeti hakkında arz üzerine hatt-ı hümayun. a.g.tt			
Tarih :16/Ca/1312 (Hicrî)	**Dosya No :**117	**Gömlek No :**20	**Fon Kodu :**ŞD.
Erzincan Sancağı'nda Etkeçe Karyesi'nde bir cami-i şerif ile bir bab mektep-i iptidai inşası lüzumu ve masraflarının tesviyesi. (Evkaf 4)			
Tarih :25/Za/1243 (Hicrî)	**Dosya No :**128	**Gömlek No :**6376	**Fon Kodu :**C..MF..
Erzincan, Cuma Mahallesi'nde Müftü Hacı Abdullah Efendi'nin kütüphane ve medrese ve camii vakfından bir cihetin tevcihi.			
Tarih :07/Ş /1275 (Hicrî)	**Dosya No :**174	**Gömlek No :**8666	**Fon Kodu :**C..EV..
Erzincan'ın Denizdamı köyündeki Caferzade Ömer Ağa Camii'ne imam tayini.			
Tarih :29/Z /1120 (Hicrî)	**Dosya No :**202	**Gömlek No :**19497	**Fon Kodu :**AE.SAMD.III
Erzincan Kadısı Mustafa'nın Selmanlı Camii Hitabeti hakkındaki i'lamı. a.g.tt			

Tarih :27/Ş /1258 (Hicrî)	**Dosya No :**225	**Gömlek No :**11201	**Fon Kodu :**C..EV..
Erzincan'a tabi Nörgah-ı İslamı köyünde Çavuşoğlu Camii imamlığı cihetinin tevcihi.			
Tarih :29/R /1210 (Hicrî)	**Dosya No :**320	**Gömlek No :**16296	**Fon Kodu :**C..EV..
Erzincan Cuma mahallesinde el-Hac Abdullah Efendi Camii'nde bu vakıftan muayyen vazife ile hitabet cihetinin tevcihi. g.tt			
Tarih :05/M /1272 (Hicrî)	**Dosya No :**329	**Gömlek No :**16747	**Fon Kodu :**C..EV..
Erzincan'ın Kartak köyünde Şeyh Meraminin bina eylediği camiye hatip tayini.			
Tarih :08/S /1171 (Hicrî)	**Dosya No :**438	**Gömlek No :**22160	**Fon Kodu :**C..EV..
Erzincan, Kurukesim nahiyesi Molla Kendi (Vertatil) köyündeki Molla Ahmed Beygirici Camii'nde hatib tayini. Hatt-ı Hümayun'lu.			
Tarih :20/Z /1120 (Hicrî) **Dosya No :**588 **Gömlek No :**29673 **Fon Kodu :**C..EV..			
Erzincan'da Cencige karyesindeki camiye Ebubekir'in imam tayini.			
Tarih :29/S /1188 (Hicrî)	**Dosya No :**609	**Gömlek No :**30731	**Fon Kodu :**C..EV..
Erzincan'daki Defterdar Mehmed Efendi'nin yaptırdığı mescidin imamet ciheti hakkında Seyyid İbrahim'in arzuhali.			
Tarih :24/Ra/1295 (Hicrî)	**Dosya No :**765	**Gömlek No :**62340	**Fon Kodu :**İ..DH..
Erzincan'da inşa olunan Garziye Camii imam ve müezzinlik tevcihatı.			
Tarih :18/L /1303 (Hicrî)	**Dosya No :**996	**Gömlek No :**78637	**Fon Kodu :**İ..DH..
Erzincan'da Arablar mahallesindeki Molla Güzel Camii'nin tevliyet, imamet ve saire cihetlerinin vergi ve aşarı alındığından vakfa iadesi			
Tarih :29/Z /1210 (Hicrî)	**Dosya No :**1463	**Gömlek No :**78	**Fon Kodu :**HAT
Erzincan'da Arslan Bey Camii'nin haksız yere ele geçirdiği hitabetinin Mustafa'dan alınıp es-Seyyid Halil Halife ile es-Seyyid Ali Halife'ye tevcihi. a.g.y.tt			
Tarih :17/L /1235 (Hicrî)	**Dosya No :**1550	**Gömlek No :**33	**Fon Kodu :**HAT
Erzincan'da Şemsi Çelebi mahallesinde bulunan Seyyid İsmail Efendi Camii'nin hitabet cihetinin Seyyid Mehmed Emin Halife'ye tevcihi.			
Tarih :29/Za/1238 (Hicrî)	**Dosya No :**1562	**Gömlek No :**65	**Fon Kodu :**HAT
Erzincan'da Şemsiçelebi mahallesinde bulunan Seyyid İsmail Efendi Camii'nin hitabet cihetinin Seyyid Mustafa Halife'ye tevcihi.			
Tarih :01/Ca/1252 (Hicrî)	**Dosya No :**1600	**Gömlek No :**42	**Fon Kodu :**HAT
Erzincan kazasına bağlı Küşenkar-ı Sagir karyesindeki caminin imamet ve hitabetinin Seyyid Hafız Ahmed b. Seyyid İsmail Halife'ye tevcihi.			
Tarih :03/C /1252 (Hicrî)	**Dosya No :**1601	**Gömlek No :**6	**Fon Kodu :**HAT
Erzincan'a tabi Kartak karyesinde bulunan mescid camiye çevrilerek hitabetinin Süyeyman bin Mehmed'e tevcihi.			
Tarih :11/Ra/1253 (Hicrî)	**Dosya No :**1605	**Gömlek No :**110	**Fon Kodu :**HAT
Erzincan'a tabi Til karyesinde bulunan mescidin camiye tebdiliyle hitabet cihetinin imam ve hatibi olan Osman Halife bin Ali'nin vefatıyla mahlul olan imamet ve hitabet cihetinin Seyyid Ömer Halife'ye tevcihi.			
Tarih :23/C /1254 (Hicrî)	**Dosya No :**1615	**Gömlek No :**70	**Fon Kodu :**HAT
Erzincan kazasına bağlı Vartanşah karyesindeki Seyyid Hacı Ömer Camii'nin hatibi Seyyid Mehmed Halife'nin vefatıyla mahlul hitabet görevinin oğlu Seyyid Mehmed Emin Halife'ye tevcihi.			

Kemah İlçe Listesi

Tarih :12/B /1134 (Hicrî)	**Dosya No :**40	**Gömlek No :**4543	**Fon Kodu :**İE.EV..
Kemah Kalesi'nde vaki Sultan Selim Camii müezzinliğinin tevcihine dair Kemah Kalesi Azebler ağası Hasan'ın yazdığı arz			
Tarih :04/Ra/1207 (Hicrî)	**Dosya No :**95	**Gömlek No :**4743	**Fon Kodu :**C..EV..
Erzurum'un Kemah kasabasında Vaiz Osman Efendi Camii'nde müezzin cihetinin tevcihi			
Tarih :29/Z /1244 (Hicrî)	**Dosya No :**150	**Gömlek No :**7465	**Fon Kodu :**C..EV..
Kemah'ta Osman Efendi Camii hatipliğine Kemah Kömür Memlehası malından ayrılan bir senelik aidatın alındığının tescili.a.g.tt			
Tarih :04/Z /1245 (Hicrî)	**Dosya No :**164	**Gömlek No :**8182	**Fon Kodu :**C..EV..
Kemah'ta, Kömür Memlehası Mukataası malından vazifedar Vaiz Hacı Osman Efendi Camii Evkafı'ndan bir cihetin tasarrufu ve aidatının itasıyla ilgili beratın tasdikli sureti.			
:05/C /1214 (Hicrî)	**Dosya No :**186	**Gömlek No :**9253	**Fon Kodu :**C..EV..
Kemah kasabasında vaiz Osman Efendi Camii Evkafı'ndan bir cihetin tevcihi.			
Tarih :04/Ca/1180 (Hicrî)	**Dosya No :**203	**Gömlek No :**10127	**Fon Kodu :**C..EV..
Vazifesini Kemah'da kömür memlehası mukataası malından almak üzere Osman Efendi Camii Evkafı mütevelliliğinin tevcihi.			
Tarih :11/Ca/1250 (Hicrî)	**Dosya No :**279	**Gömlek No :**14249	**Fon Kodu :**C..EV..
Kemah'ta Osman Efendi Camii'nde oranın kömür memlihası mukataası malından muhassas vazife ile teravih namazında aşirhan ve devirhan cihetlerinin tevcihi.			
Tarih :29/N /1207 (Hicrî)	**Dosya No :**318	**Gömlek No :**16200	**Fon Kodu :**C..EV..
Kemah kasabasında Vaiz Osman Efendi Camii'nde Kömür Memlehası Mukataası malından muhassas vazife ile müezzinlik ciheti. g.tt			
Tarih :09/S /1230 (Hicrî)	**Dosya No :**354	**Gömlek No :**17959	**Fon Kodu :**C..EV..
Kemah Kalesi'ndeki Camii Kebir'in hitabet cihetinin tevcihi. (Hatt-ı hümayun vardır)			
Tarih :29/C /1180 (Hicrî)	**Dosya No :**376	**Gömlek No :**19091	**Fon Kodu :**C..EV..
Kemah kasabasında Osman Efendi Camii hitabetine oranın kömür memlehası mukataasından muhassas vazifenin hüccet sahibi tarafından alındığı. g.tt			
Tarih :23/Za/1258 (Hicrî)	**Dosya No :**774	**Gömlek No :**31573	**Fon Kodu :**C..ML..
Erzurum'un Kemah kazasına tabi Harifi karyesi reayasının istidaları vechile, Kemah Kalesi Camii imam ve hatibine verdikleri mal-ı maktudan başka tekalifden muafiyetleri hakkındaki emrin tecdidi istizanı			
Tarih :10/Za/1210 (Hicrî)	**Dosya No :**1461	**Gömlek No :**22	**Fon Kodu :**HAT
Erzurum sancağının Ortail nahiyesine tabi Halos karyesindeki gedik timarı karşılığında Kemah kalesi Camii'nin imamet ve hitabet cihetinin Hafız Abdurrahman Halife'ye tevcihi.			
Tarih :20/N /1235 (Hicrî)	**Dosya No :**1550	**Gömlek No :**11	**Fon Kodu :**HAT
Kemah'da bulunan Vaiz Hacı Osman Efendi Camii'nin mahlül olan hitabetinin Mehmed Emin Halife'ye tevcihi			
Tarih :09/L /1252 (Hicrî)	**Dosya No :**1603	**Gömlek No :**21	**Fon Kodu :**HAT
Kemah kazasına bağlı Ahrik Sığla karyesindeki mescidin camiye tahviliyle Cuma ve bayram namazlarının kılınmasına izin verilmesi ve hitabetinin Mehmed bin Yusuf'a tevcihi.			
Tarih :25/Ra/1253 (Hicrî)	**Dosya No :**1607	**Gömlek No :**25	**Fon Kodu :**HAT
Kemah kazasına tabi Posti karyesinde bulunan caminin hatibi İsmail bin Ali'nin vefatı üzerine hitabetin kardeşi Mustafa Halife'ye tevcihi.			
Tarih :03/Ca/1255 (Hicrî)	**Dosya No :**1621	**Gömlek No :**36	**Fon Kodu :**HAT
Kemah'ın Barkisor karyesinde Hacı Halil'in yaptırdığı caminin imamet ve hitabet cihetinin Seyyid Bekir veled-i Hüseyin'e tevcihi.			

Kemaliye ilçesi Listesi

Tarih :29/Z /1175 (Hicrî)	***Dosya No** :4*	***Gömlek No** :412*	***Fon Kodu** :İE.HAT.*
Eğin kazasına tabi Sorak karyesindeki mescidi camiye tahvil ettiren adama hatiplik tevcihi.			
Tarih :29/Z /1175 (Hicrî)	***Dosya No** :4*	***Gömlek No** :412*	***Fon Kodu** :İE.HAT.*
Eğin kazasına tabi Sorok karyesindeki mescidi camiye tahvil ettiren adama hatiplik tevcihi. a.g.y. tt (Üçüncü Mustafa'nın hatt-ı hümayunu var; Evkaf)			
Tarih :20/N /1077 (Hicrî)	***Dosya No** :6*	***Gömlek No** :651*	***Fon Kodu** :İE.EV..*
Eğin sükkanından Ömer Efendi'nin vefatından sonra sülüs malından bina olunan camii hitabetinin Mustafa'ya tevcihine dair Eğin Kadısı İbrahim tarafından yazılan arz. g.tt			
Tarih :25/M /1310 (Hicrî)	***Dosya No** :53*	***Gömlek No** :3950*	***Fon Kodu** :BEO*
Eğin'e bağlı Navril karyesindeki mescidin münhedim olduğundan bahisle, mezkur mescid ile yeniden bir mektep inşa ettirilmesi istidasını havi karye-i mezkure muhtaranıyla, ahalisi tarafından verilen arzuhalin tahkiki ve neticesinin bildirilmesi. (Mamuretülaziz)			
Tarih :29/S /1207 (Hicrî)	***Dosya No** :66*	***Gömlek No** :3263*	***Fon Kodu** :C..MF..*
Eğin'de Ömer Efendi Camii'nde dersiamlık cihetinin tevcih olunması. g.tt			
Tarih :28/Za/1302 (Hicrî)	***Dosya No** :87*	***Gömlek No** :110*	***Fon Kodu** :MF.MKT.*
Eğin kazasının Şirzi karyesi ahalisinin harab olan camilerinin tamiri için bilet bastırıp satmalarına ruhsat talebleri üzerine durumun tahkikinin Evkaf-ı Hümayun'dan istendiği.			
Tarih :25/R /1310 (Hicrî)	***Dosya No** :107*	***Gömlek No** :7951*	***Fon Kodu** :BEO*
Eğin kazasının İbranik karyesinde harab durumdaki ahşab camiin inşaası için adı geçen köy ahalisi tarafından verilen arzuhal. (Evkaf; 7951)			
Tarih :29/Z /1255 (Hicrî) **Dosya No** :111 **Gömlek No** :5550 **Fon Kodu** :C..BLD.			
Eğin kasabasının Koçan Mahallesi'nde Mehmed Ağa'nın kaldırımları tamire mevkuf nukudu ile camii, çeşmesi ve mektebi vakfı tevliyetinin tevcihi. a.g.y.tt			
Tarih :28/Ca/1310 (Hicrî) 7951)	***Dosya No** :124*	***Gömlek No** :9241*	***Fon Kodu** :BEO*
Eğin kazasının İranik köyünde harab olan camiin ahalinin yardımıyla tamiri ve neticesinin bildirilmesi. (Mamuretülaziz;			
Tarih :16/R /1269 (Hicrî)	***Dosya No** :128*	***Gömlek No** :6366*	***Fon Kodu** :C..MF..*
Eğin'in Erdek köyündeki Kasap Ustası Hacı Mehmed'in bina eylediği mekteb ve çeşme ve cami vakıflarına mütevelli tayini.			

Tarih :29/Z /1175 (Hicrî)	***Dosya No** :4*	***Gömlek No** :412*	***Fon Kodu** :İE.HAT.*
Eğin kazasına tabi Sorak karyesindeki mescidi camiye tahvil ettiren adama hatiplik tevcihi.			
Tarih :29/Z /1175 (Hicrî)	***Dosya No** :4*	***Gömlek No** :412*	***Fon Kodu** :İE.HAT.*
Eğin kazasına tabi Sorok karyesindeki mescidi camiye tahvil ettiren adama hatiplik tevcihi. a.g.y. tt (Üçüncü Mustafa'nın hatt-ı hümayunu var; Evkaf)			
Tarih :20/N /1077 (Hicrî)	***Dosya No** :6*	***Gömlek No** :651*	***Fon Kodu** :İE.EV..*
Eğin sükkanından Ömer Efendi'nin vefatından sonra sülüs malından bina olunan camii hitabetinin Mustafa'ya tevcihine dair Eğin Kadısı İbrahim tarafından yazılan arz. g.tt			
Tarih :25/M /1310 (Hicrî)	***Dosya No** :53*	***Gömlek No** :3950*	***Fon Kodu** :BEO*
Eğin'e bağlı Navril karyesindeki mescidin münhedim olduğundan bahisle, mezkur mescid ile yeniden bir mektep inşa ettirilmesi istidasını havi karye-i mezkure muhtaranıyla, ahalisi tarafından verilen arzuhalin tahkiki ve neticesinin bildirilmesi. (Mamuretülaziz)			
Tarih :29/S /1207 (Hicrî)	***Dosya No** :66*	***Gömlek No** :3263*	***Fon Kodu** :C..MF..*
Eğin'de Ömer Efendi Camii'nde dersiamlık cihetinin tevcih olunması. g.tt			
Tarih :28/Za/1302 (Hicrî)	***Dosya No** :87*	***Gömlek No** :110*	***Fon Kodu** :MF.MKT.*
Eğin kazasının Şirzi karyesi ahalisinin harab olan camilerinin tamiri için bilet bastırıp satmalarına ruhsat talebleri üzerine durumun tahkikinin Evkaf-ı Hümayun'dan istendiği.			
Tarih :25/R /1310 (Hicrî)	***Dosya No** :107*	***Gömlek No** :7951*	***Fon Kodu** :BEO*
Eğin kazasının İbranik karyesinde harab durumdaki ahşab camiin inşaası için adı geçen köy ahalisi tarafından verilen arzuhal. (Evkaf; 7951)			
Tarih :29/Z /1255 (Hicrî) **Dosya No** :111 **Gömlek No** :5550 **Fon Kodu** :C..BLD.			
Eğin kasabasının Koçan Mahallesi'nde Mehmed Ağa'nın kaldırımları tamire mevkuf nukudu ile camii, çeşmesi ve mektebi vakfı tevliyetinin tevcihi. a.g.y.tt			
Tarih :28/Ca/1310 (Hicrî) 7951)	***Dosya No** :124*	***Gömlek No** :9241*	***Fon Kodu** :BEO*
Eğin kazasının İranik köyünde harab olan camiin ahalinin yardımıyla tamiri ve neticesinin bildirilmesi. (Mamuretülaziz;			
Tarih :16/R /1269 (Hicrî)	***Dosya No** :128*	***Gömlek No** :6366*	***Fon Kodu** :C..MF..*
Eğin'in Erdek köyündeki Kasap Ustası Hacı Mehmed'in bina eylediği mekteb ve çeşme ve cami vakıflarına mütevelli tayini.			
Tarih :19/L /1264 (Hicrî)	***Dosya No** :148*	***Gömlek No** :95*	***Fon Kodu** :A.}MKT.*
Bekir Efendi'nin Harput sancağı Eğin kasabasında Orta Cami mahallesinde mütemekkin karısı öldüğünden çocuklarının İstanbul'a getirilmesi konusunda Harput valisine şukka.			
Tarih :18/Ş /1310 (Hicrî)	**Dosya No** :167	**Gömlek No** :12452	**Fon Kodu** :BEO
Eğin Kazasının İranik karyesindeki ahşap caminin, halkın ianesi ve meşru diğer şekillerde tamiri karşılık tedarikiyle neticesinin bildirilmesi. (Evkaf; 7951)			
Tarih :05/Ra/1193 (Hicrî	**Dosya No** :192	**Gömlek No** :9578	**Fon Kodu** :C..EV.
Eğin kazasına bağlı Kaşo köyündeki İbrahim Ağa Camii Evkafı ve köyün vakıf parası tevliyetinin tevcihi.			
Tarih :16/R /1203 (Hicrî)	**Dosya No** :193	**Gömlek No** :9601	**Fon Kodu** :C..EV
Eğin'de Kamberzade Hacı Mustafa Ağa Camii imam ve hatibinin tekaliften muafiyeti talebi.			
Tarih :19/Ş /1311 (Hicrî)	**Dosya No** :210	**Gömlek No** :19	**Fon Kodu** :DH.MK
Eğin kazasının Narvil köyünde yapılmak istenilen cami ve okulun halktan toplanacak ianelerle yapılması.			

Tarih :19/L /1264 (Hicrî)	***Dosya No :148***	***Gömlek No :95***	***Fon Kodu :A.}MKT.***
Bekir Efendi'nin Harput sancağı Eğin kasabasında Orta Cami mahallesinde mütemekkin karısı öldüğünden çocuklarının İstanbul'a getirilmesi konusunda Harput valisine şukka.			
Tarih :18/Ş /1310 (Hicrî)	**Dosya No :**167	**Gömlek No :**12452	**Fon Kodu :**BEO
Eğin Kazasının İranik karyesindeki ahşap caminin, halkın ianesi ve meşru diğer şekillerde tamiri karşılık tedarikiyle neticesinin bildirilmesi. (Evkaf; 7951)			
Tarih :05/Ra/1193 (Hicrî	**Dosya No :**192	**Gömlek No :**9578	**Fon Kodu :**C..EV.
Eğin kazasına bağlı Kaşo köyündeki İbrahim Ağa Camii Evkafı ve köyün vakıf parası tevliyetinin tevcihi.			
Tarih :16/R /1203 (Hicrî)	**Dosya No :**193	**Gömlek No :**9601	**Fon Kodu :**C..EV
Eğin'de Kamberzade Hacı Mustafa Ağa Camii imam ve hatibinin tekaliften muafiyeti talebi.			
Tarih :19/Ş /1311 (Hicrî)	**Dosya No :**210	**Gömlek No :**19	**Fon Kodu :**DH.MKT.
Eğin kazasının Narvil köyünde yapılmak istenilen cami ve okulun halktan toplanacak ianelerle yapılması.			
Tarih :20/L /1311 (Hicrî)	**Dosya No :**229	**Gömlek No :**80	**Fon Kodu :**DH.MKT.
Eğin kazası Orbey karyesinde müceddeden inşa olunacak caminin masarifi olan paranın Evkaf-ı Hümayun Nezareti tahsisatına mahsuben itasının Maliye Nezareti'ne tebliği.			
Tarih :29/L /1212 (Hicrî)	**Dosya No :**262	**Gömlek No :**13386	**Fon Kodu :**C..EV..
Eğin kazasında Kaşu karyesinde kain İbrahim Ağa Camii hitabetinin tevcihi. g.tt			
Tarih :30/M /1210 (Hicrî)	**Dosya No :**293	**Gömlek No :**14939	**Fon Kodu :**C..EV
Eğin kazasının Enciga karyesinde Dayı Hacı Ömer Ağa Camii ve Mektebi ve Çeşmesi Vakfı tevliyetinin meşrut-ı lehi olduğunu beyan ile kendisine tevcihi. g.tt			
Tarih :16/C /1274 (Hicrî	**Dosya No :**355	**Gömlek No :**141	**Fon Kodu :**MVL
Eğin'de Kaşo karyesinde bulunan caminin tamiri. (8. Takrir)			
Tarih :29/C /1254 (Hicrî)	**Dosya No :**363	**Gömlek No :**18440	**Fon Kodu :**C..EV.
Eğin kasabasında Abdullah Ağa Camii'nde mahlul imamet ve hitabet cihetlerinin tevcihi. g.tt			
Tarih :25/Ş /1253 (Hicrî)	**Dosya No :**418	**Gömlek No :**21182	**Fon Kodu :**C..EV
Eğin'de Kiremitci Mustafa Ağa Camii'ne hatip tayini.			
Tarih :14/Ca/1185 (Hicrî)	**Dosya No :**420	**Gömlek No :**21253	**Fon Kodu :**C..EV.
Eğin kazasının Kaşo karyesindeki İbrahim Ağa Camii Vakfı'ndan bazı cihetlerin tevcihi. **Tarih :**29/B /1260 (Hicrî) **Dosya No :**438 **Gömlek No :**22198 **Fon Kodu :**C..EV..			
Eğin'de Hacı Yusuf Ağa Mescidi hitabet cihetinin tevcihi. g.tt (Belge tarihi: Receb 30)			
Tarih :29/Z /1225 (Hicrî)	**Dosya No :**503	**Gömlek No :**25443	**Fon Kodu :**C..EV
Eğin'de Zülfikar Ağa kerimesi Emine Hatun Camii Vakfı'ndan muayyen vazife ile imamet ve hitabet cihetinin tevcihi. g.tt			
Tarih :26/Z /1279 (Hicrî)	**Dosya No :**506	**Gömlek No :**25559	**Fon Kodu :**C..EV
Arabgir , Eğin karyesinde Kaba Sakal İbrahim Ağa tarafından yaptırılan camiye Hüseyin Halife'nin hatib tayini			
Tarih :29/M /1272 (Hicrî)	**Dosya No :**521	**Gömlek No :**26316	**Fon Kodu :**C..EV
Eğin kazasına tabi Poşadi nahiyesinde Hacı Ahmed Ağa'nın bina eylediği cami hatibliğinin tevcihi. g.tt			
Tarih :29/Ca/1253 (Hicrî) **Dosya No :**553 **Gömlek No :**27924 **Fon Kodu :**C..EV..			
Eğin kasabasında Ömer Efendi'nin bina eylediği cami vakfından muayyen vazife ile nısıf hisse müezzinlik cihetinin tevcihi. g.tt			
Tarih :29/Ş /1213 (Hicrî)	**Dosya No :**569	**Gömlek No :**28713	**Fon Kodu :**C..EV
Eğin kazasına tabi Örek karyesinde Hacı Mehmed Ağa'nın bina eylediği cami hatipliğinin tevcihi. g.tt			
Tarih :21/Za/1209 (Hicrî)	**Dosya No :**588	***Gömlek No :29681***	***Fon Kodu :C..EV..***
Eğin kazasının Kaşo karyesinde İbrahim Ağa Camii hitabetinin İbrahim Halife'ye tevcihi.			

Tarih :29/M /1270 (Hicrî)	**Dosya No** :593	***Gömlek No*** *:29908*	***Fon Kodu*** *:C..EV..*
Eğin kazasına tabi Avarik köyünde Kasab Ustası Mehmed Camii hatipliğinin tevcihi. g.tt			
Tarih :15/S /1276 (Hicrî)	**Dosya No** :646	***Gömlek No*** *:32551*	***Fon Kodu*** *:C..EV..*
Eğin'nin, Kaşo karyesinde Hacı İbrahim Ağa Camii imamet ve hitabetinin tevcihi			
Tarih :20/Ra/1280 (Hicrî)	**Dosya No** :649	***Gömlek No*** *:32*	***Fon Kodu*** *:MVL*
Harput Sancağı Eğin Kazası Ergü karyesinde bulunan cami tamirine dair Harput valisinin şukkası. (20 Anadolu)			
Tarih :05/M /1283 (Hicrî)	**Dosya No** :720	***Gömlek No*** *:127*	***Fon Kodu*** *:MVL*
Eğin kazasının Ergü karyesindeki caminin tamiri. (3. Anadolu)			
Tarih :29/Z /1252 (Hicrî)	**Dosya No** :1302	***Gömlek No*** *:50730*	***Fon Kodu*** *:HAT*
Eğin kasabasında İbrahim Ağa'nın inşa ettiği camiin vakfı olmadığından Evkaf-ı hümayuna zam ile hitabet vesair cihetlerin vezaifi Evkaf-ı hümayun hazinesinden verilmesi.a.g.y.tt			
Tarih :29/Z /1210 (Hicrî)	**Dosya No** :1464	***Gömlek No*** *:28*	***Fon Kodu*** *:HAT*
Eğin kazasına bağlı Evrek karyesinde Seyyid el-Hac Mehmed'in yaptırdığı mescidin camiye tahvili ve hitabet görevinin Seyyid İbrahim Halife'ye tevcihi. a.g.y.tt			
Tarih :29/Z /1222 (Hicrî)	**Dosya No** :1505	***Gömlek No*** *:90*	***Fon Kodu*** *:HAT*
Eğin kazasına tabi Everek karyesinde bulunan Hacı Mehmed Ağa Camii'nin hitabet cihetinin Ali Halife'ye tevcihi. a.g.y.tt			
Tarih :03/Ş /1243 (Hicrî)	**Dosya No** :1574	***Gömlek No*** *:13*	***Fon Kodu*** *:HAT*
Eğin kazasında Buşadi nahiyesinin Kaşo karyesindeki el-Hac İbrahim Ağa Camii'ne maaşını Sivas Avarız Malı'dan almak üzere Hafız Ali Efendi'nin tayini.			
Tarih :29/Z /1247 (Hicrî)	**Dosya No** :1586	***Gömlek No*** *:70*	***Fon Kodu*** *:HAT*
Eğin kazasının Venek karyesindeki mescidin camiye tahviliyle Cuma ve bayram namazlarına izin verilerek hitabetinin Ahmed Halife'ye tevcihi. a.g.y.tt.			
Tarih :20/Ra/1251 (Hicrî)	**Dosya No** :1593	***Gömlek No*** *:73*	***Fon Kodu*** *:HAT*
Eğin kazasının Boşadı nahiyesine tabi Tavuk karyesinde bulunan caminin hatibi Mehmed bin Abdullah'ın vefatı üzerine hitabetin oğlu Abbas'a tevcihi.			
Tarih :11/Ra/1253 (Hicrî	**Dosya No** :1606	***Gömlek No*** *:27*	*)* ***Fon Kodu*** *:HAT*
Eğin kazasına tabi Buşadi nahiyesinin Kiheki karyesindeki cami için Cuma ve bayram namazlarına izin verilerek hitabetinin Mahmud Halife b. Bekir'e tevcihi.			
Tarih :29/Ş /1253 (Hicrî)	**Dosya No** :1610	***Gömlek No*** *:32*	***Fon Kodu*** *:HAT*
Eğin kazasının Yuşadi nahiyesine bağlı Salihli karyesindeki es-Seyyid Hasan Ağa Camii mahlul hitabet ve imametinin İbrahim bin Osman Halife'ye tevcihi.			
Tarih :20/B /1255 (Hicrî)	**Dosya No** :1622	***Gömlek No*** *:53*	***Fon Kodu*** *:HAT*
Eğin kazasının Poşadi nahiyesine tabi Hafdar karyesinde bulunan caminin hatibi Numan bin Feyzullah'ın vefatı üzerine imamet ve hitabetin oğlu İbrahim Halife'ye tevcihi.			
Tarih :29/Z /1255 (Hicrî)	**Dosya No** :1628	***Gömlek No*** *:5*	***Fon Kodu*** *:HAT*
Eğin kazasına bağlı Kaşu karyesindeki İbrahim Ağa Camii hitabetinin Hafız Ali Halife'ye tevcihi. a.g.y.tt			

EK – 7. Hurufat Kayıtlarından Örnekler

Erzincan merkez hurufat defterlerindenörnekler

V.G.M.A., 530/76

V.G.M.A. 531/70

V.G.M.A., 532/34

V.G.M.A. 1098/123.

KemaliyeHurufatDefterlerinden Örnekler

V.G.M.A.,530/118.

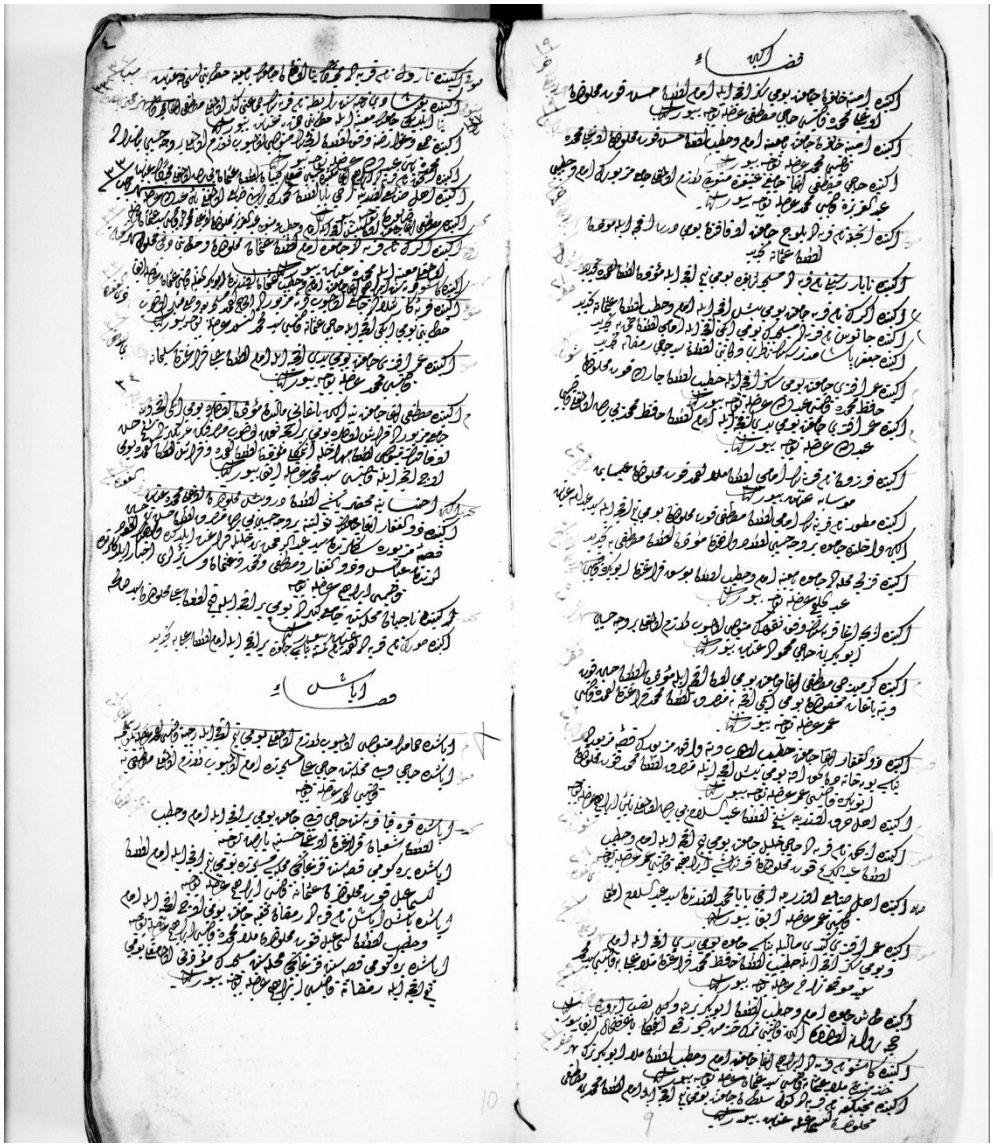
V.G.M. 531/109.

V.G.M.A. 534/137.

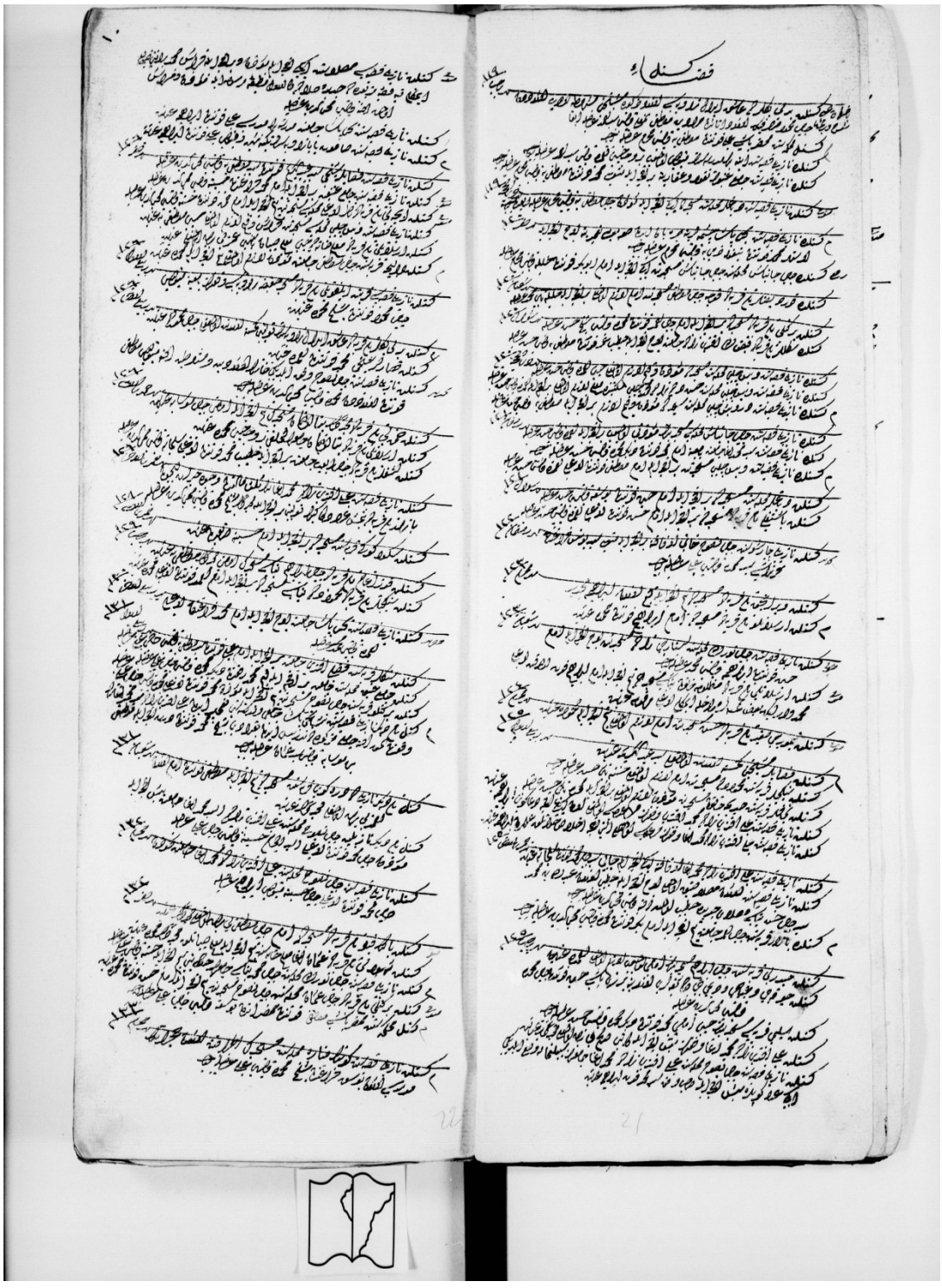

V.G.M.A. 1133/17

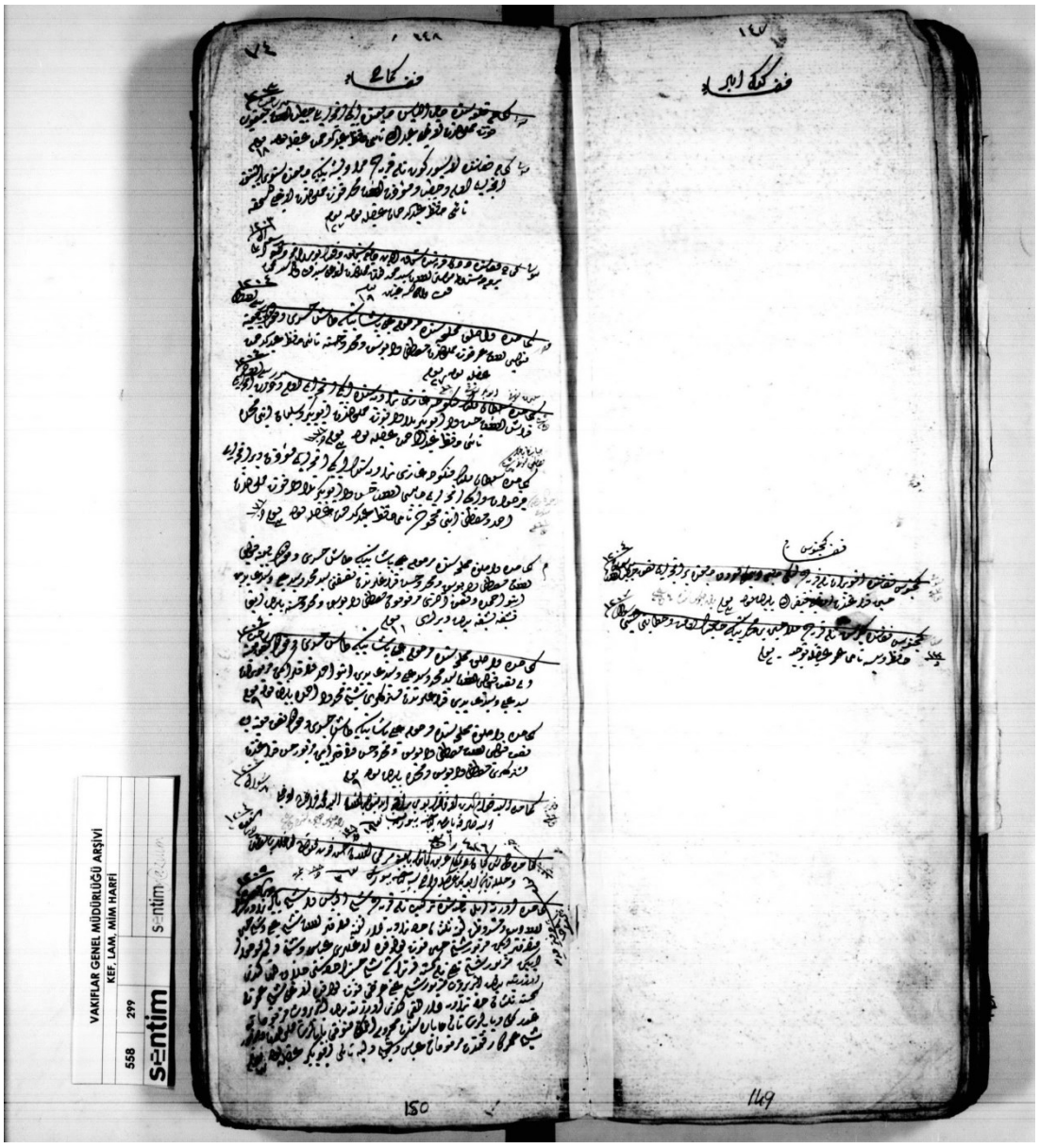

Kemah Hurufat Defterlerinden Örnekler

V.G.M.A., 1131/16

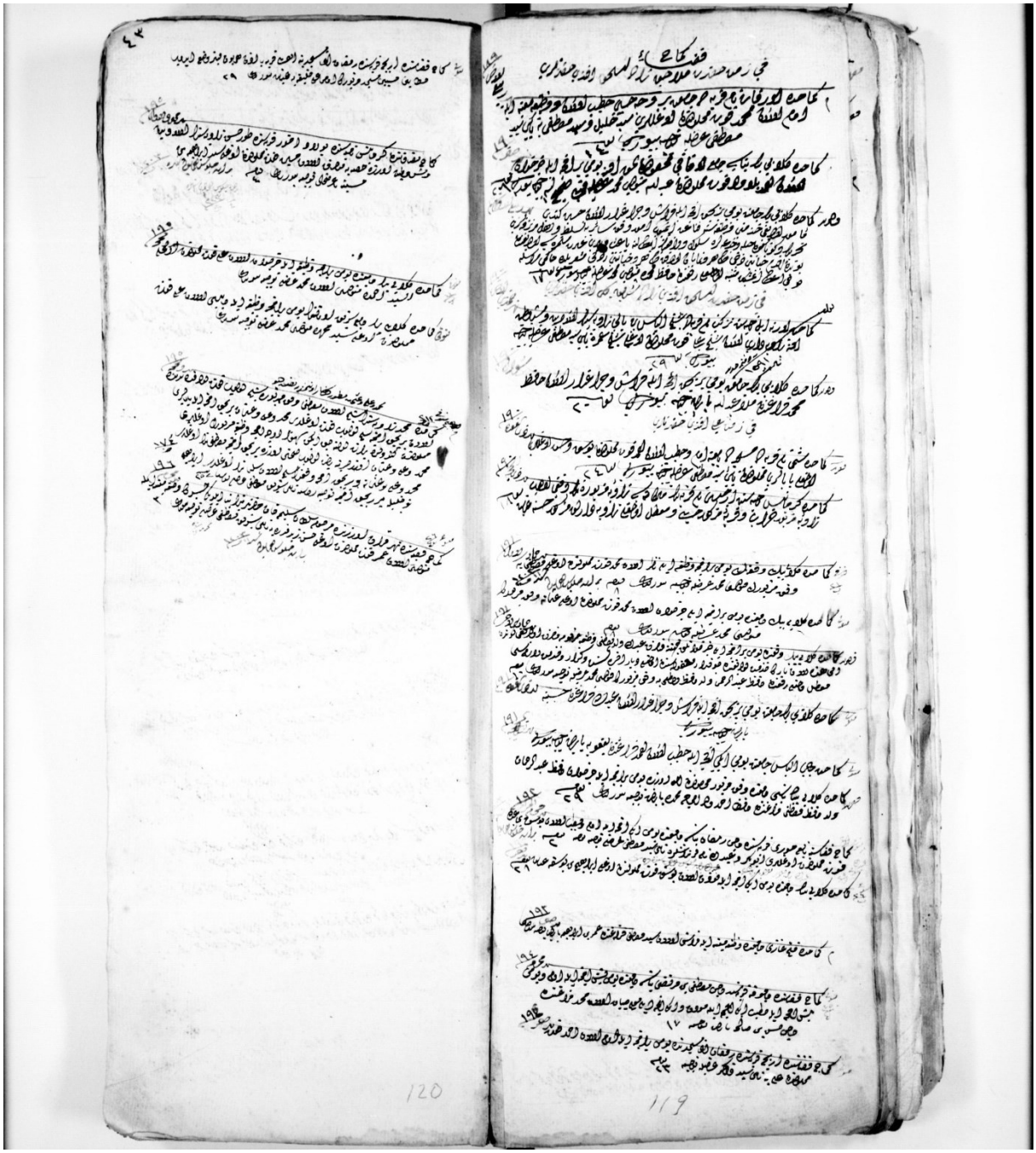

V.G.M.A., 558/78

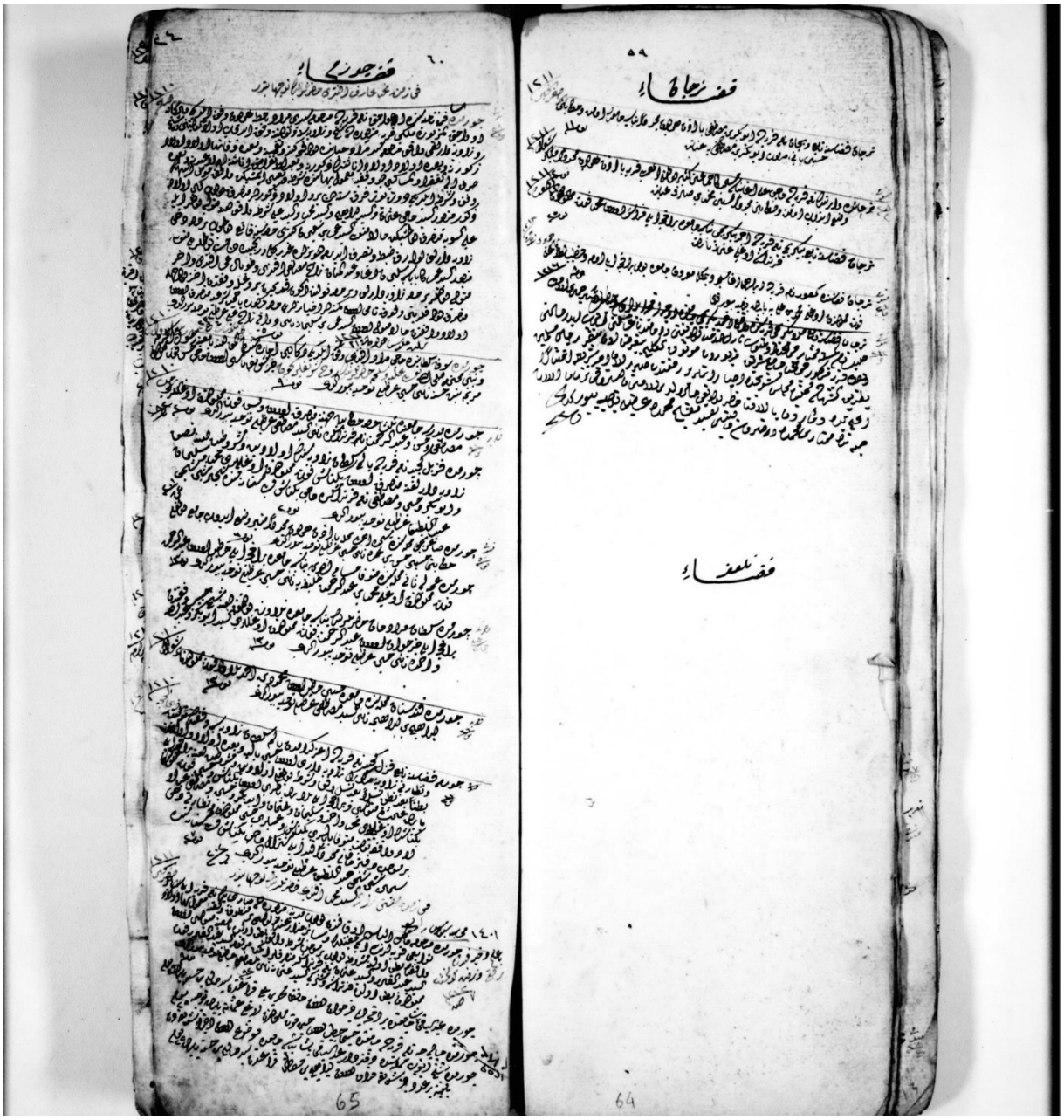
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ARŞİVİ
KEF, LAM, MİM HARFİ
558
299
sentim

V.G.M.A., 1147/62

TercanHurufatDefterlerindenÖrnekler

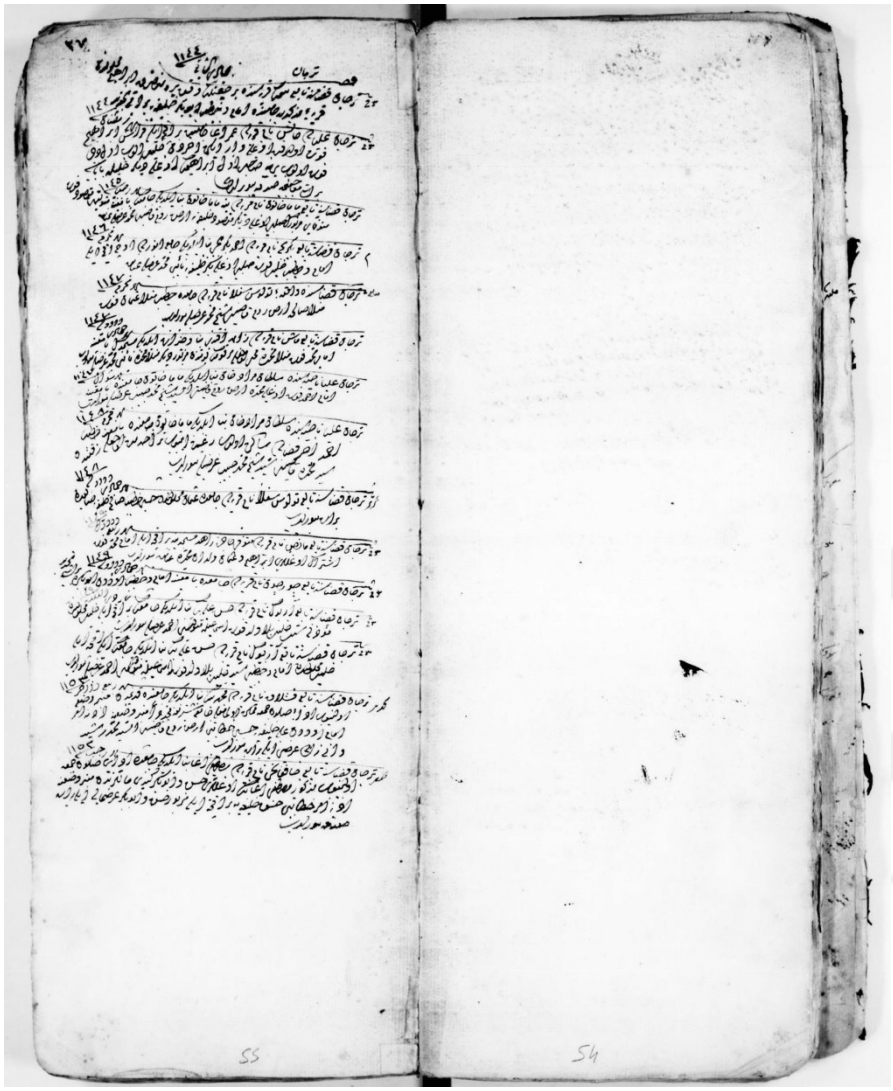
V.G.M.A, 565/32

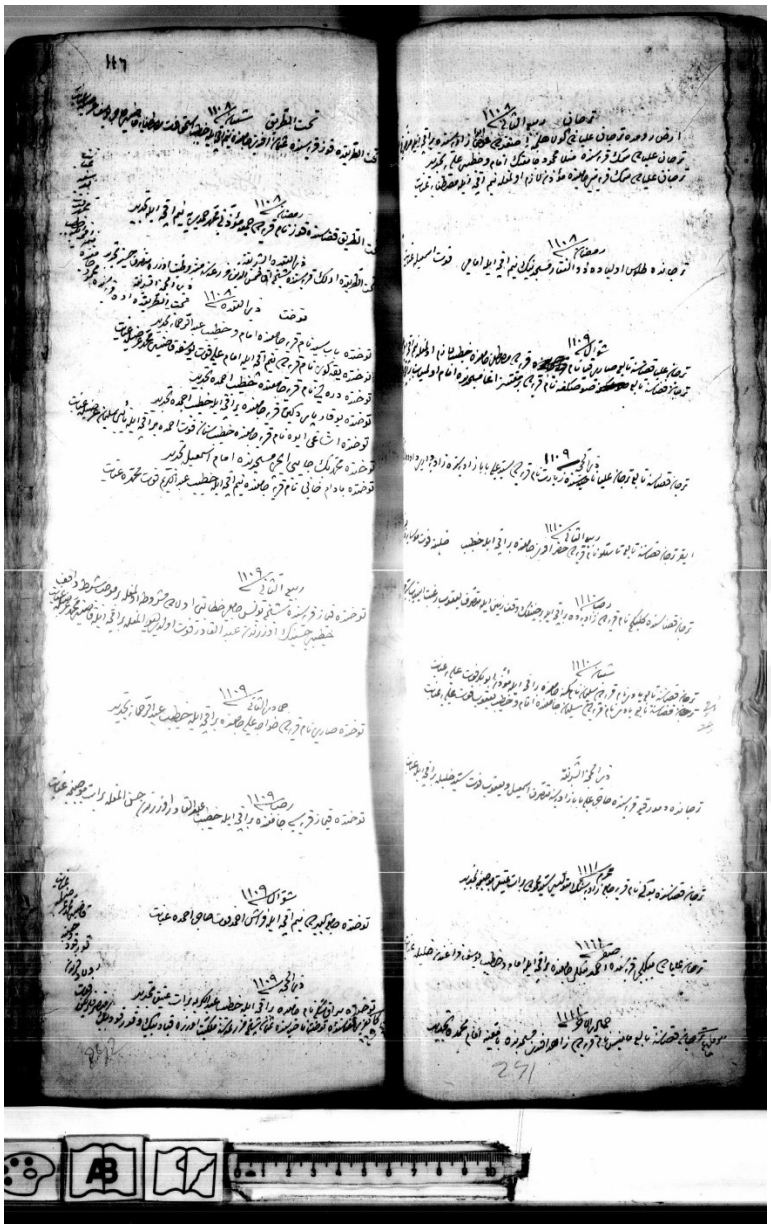
V.G.M.A., 1092/54

V.G.M.A., 1094/31

V.G.M.A., 1140/129

EK – 8. Vakfiye Örnekleri

Hacı Mahinur Camisi Vakfiyesi

V. G.M.A. Df. 594/sf.90/sr.80.

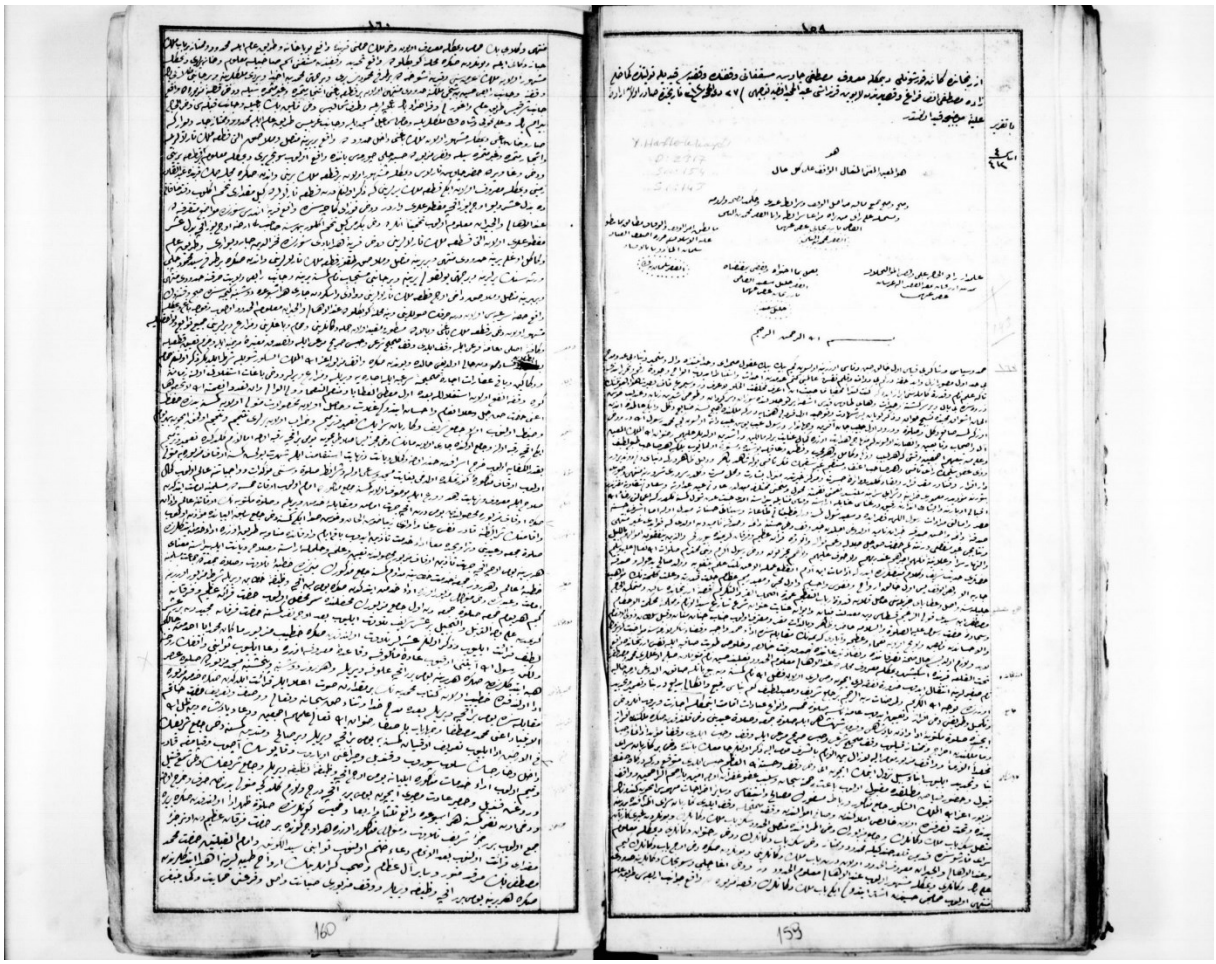
Handesi Köyü Sultan Süleyman Camisi Vakfiyesi

Df. 588, sf. 65, sr. 78.

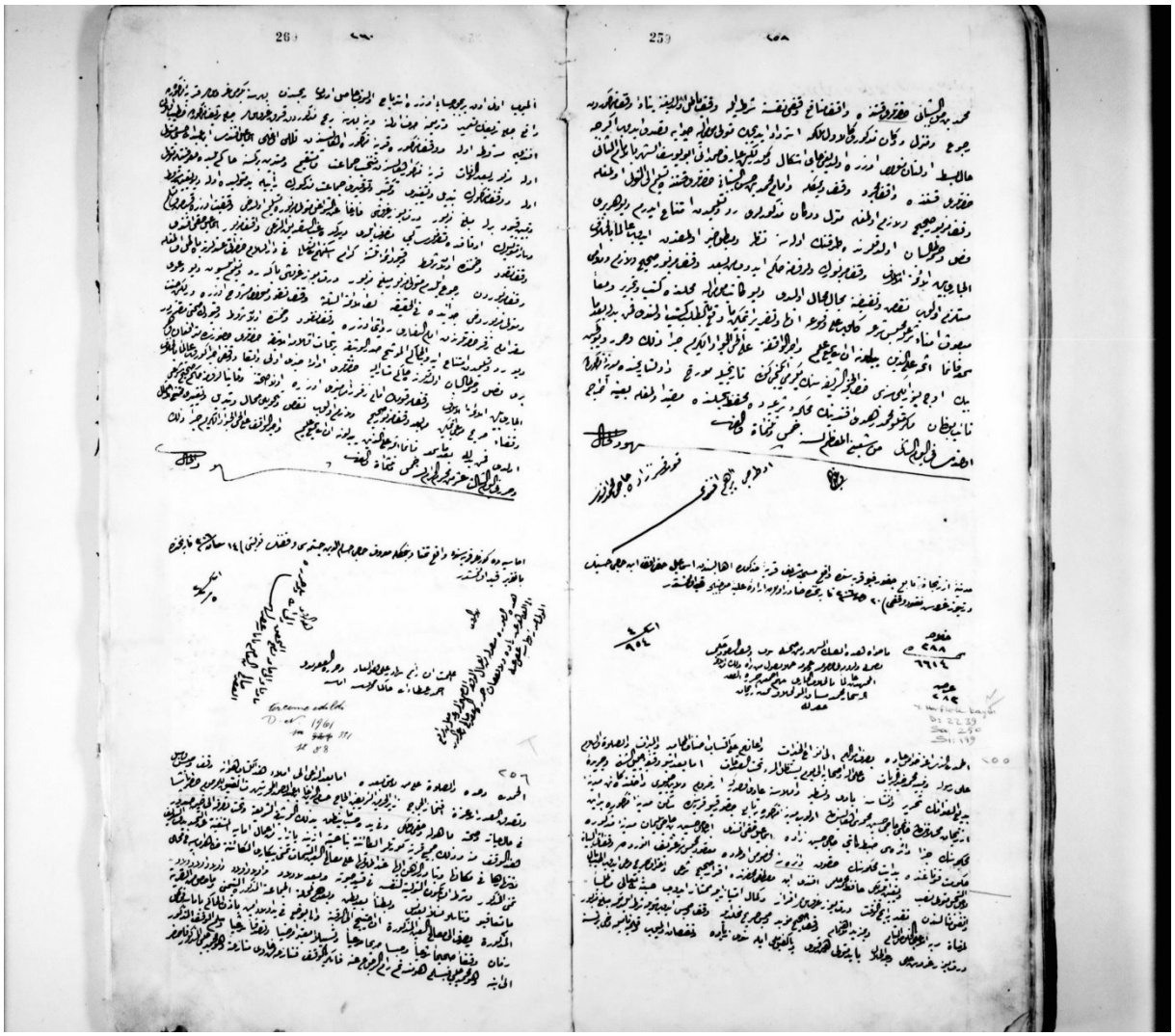
Kurşunlu Camisi Vakfiyesi

591-5, sf. 159, sr. 143

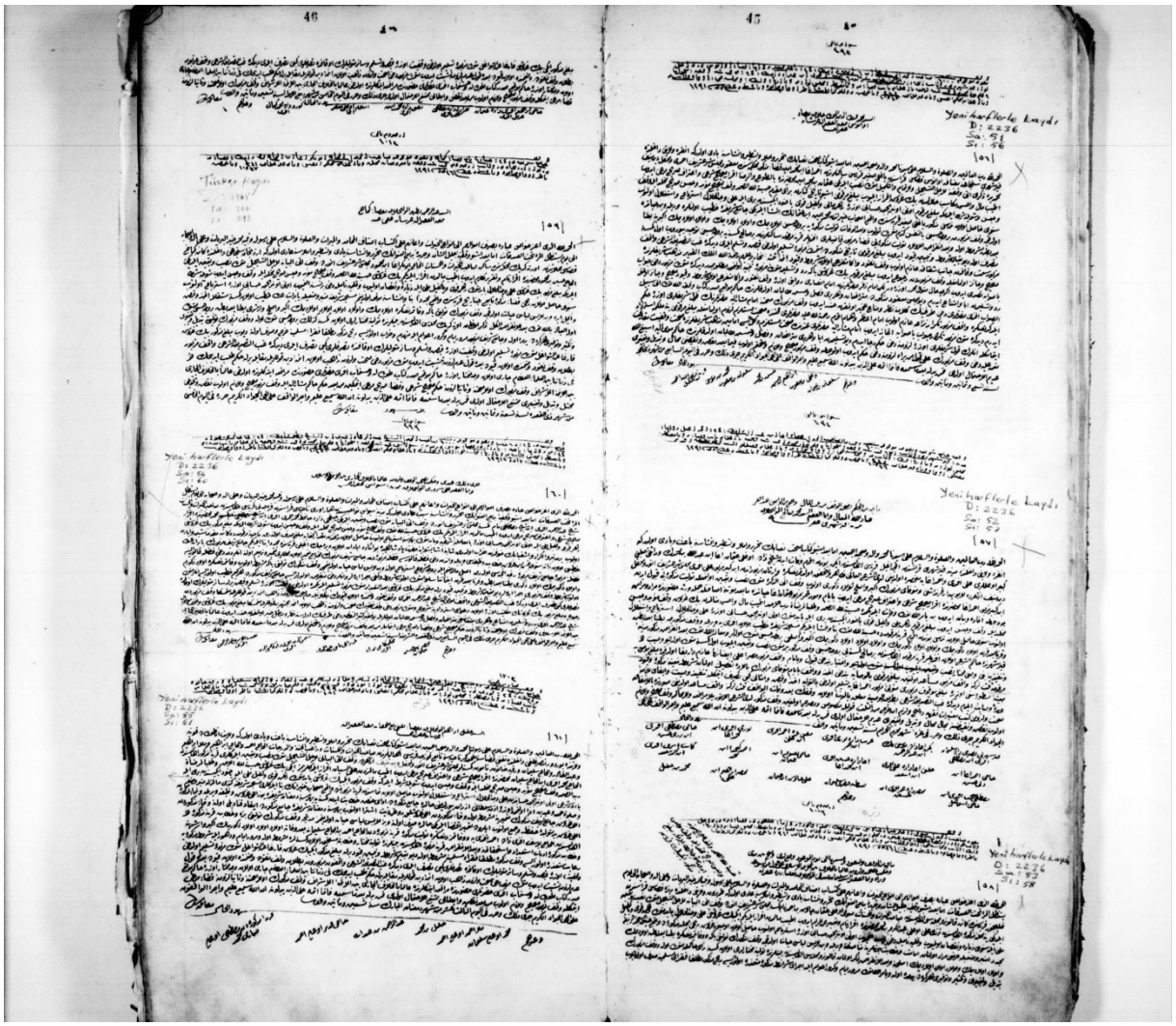
Çukurkuyu Köyü Camisi Vakfiyesi

Df. 586, sy. 29, sr. 255.

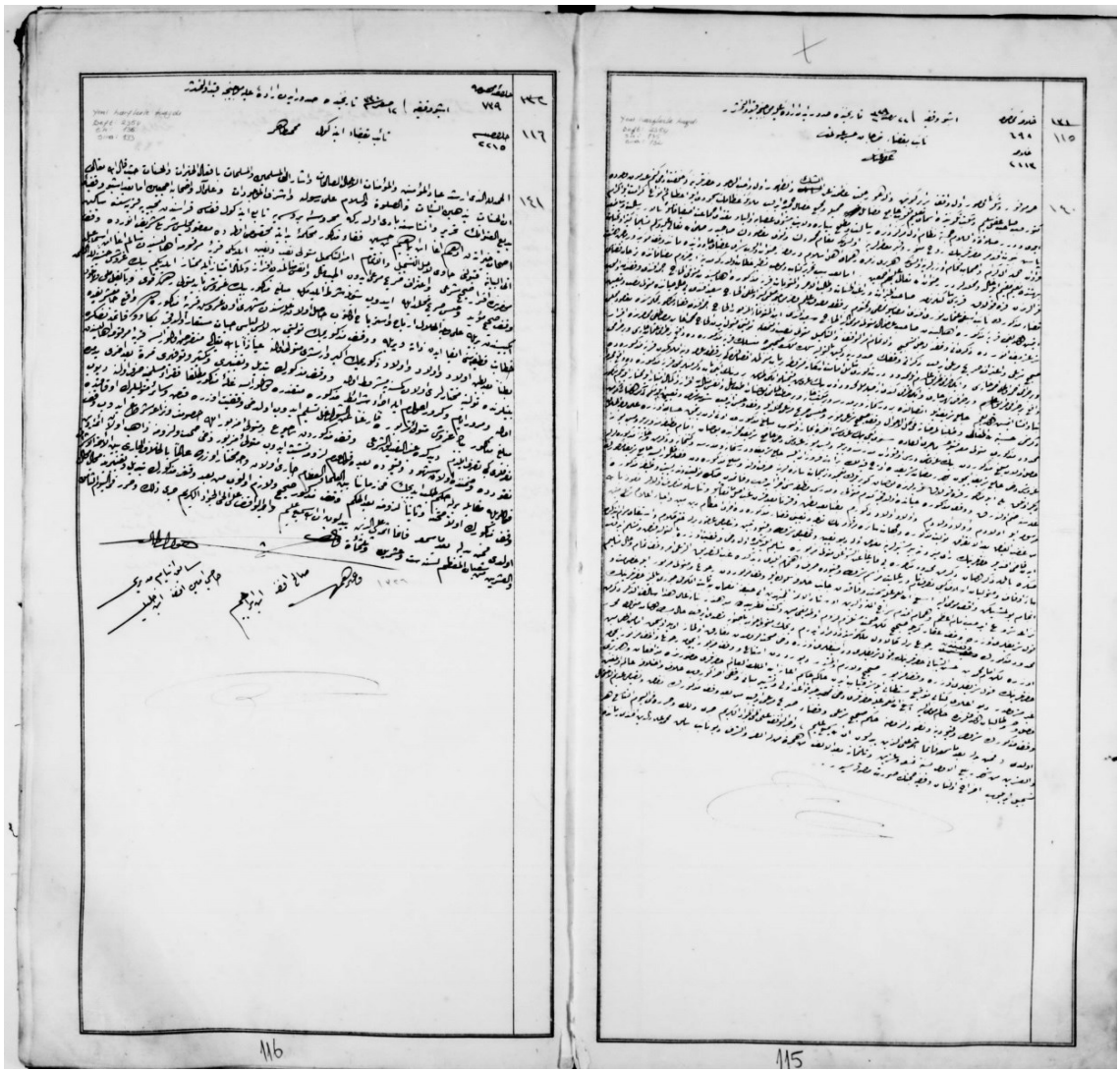
Ortagedik Camisi Vakfiyesi

V.G.M.A., Df. 587, sf. 46, sr. 59.

Tercan Karakulak Köyü Camisi Vakfiyesi

V.G.M.A, Df. 600, sf. 115, sr. 140.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : NALDAN, Funda

Uyruğu : T.C.

Doğum tarihi ve yeri : 20.12.1986/Erzincan

Medeni hali : Bekar

Telefon : 0545 434 34 86

e-mail : fnaldan@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Atatürk Üniversitesi/Sanat Tarihi	20.08.2012
Lisans	Atatürk Üniversitesi/Sanat Tarihi	11.06.2009
Lise	Kazım Karabekir Lisesi	16.06.2003

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2010	Karabük Üniversitesi	Araştırma Görevlisi
2012	Gazi Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

Osmanlı Sanatı, Geleneksel Türk El Sanatları, araştırma-gezi, fotoğraf, gezi rehberliği.

GAZİ GELECEKTİR...

